

พระพุทธศานากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยฝ้าย

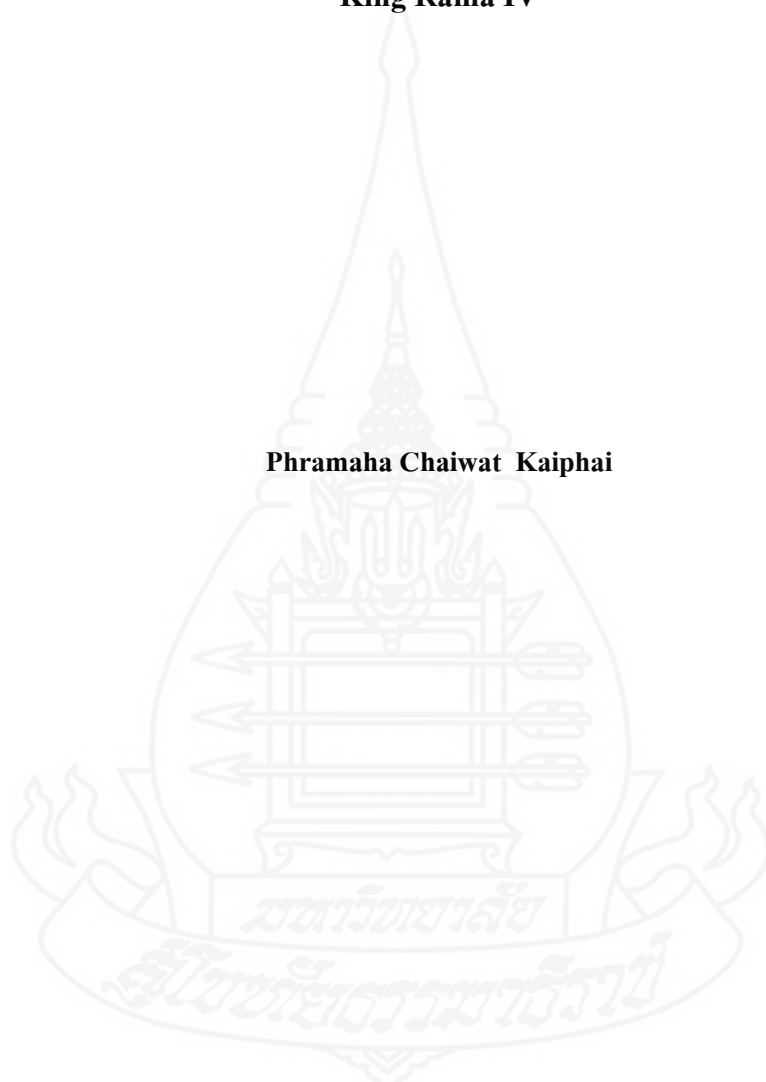

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2555

**The Buddhism and Strategy for Ascent to Power and the Administration of the
King Rama IV**

Phramaha Chaiwat Kaiphai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

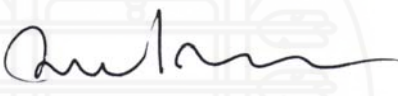
2012

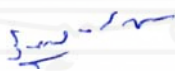
หัวข้อวิทยานิพนธ์ พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ชื่อและนามสกุล พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย
แขนงวิชา การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม

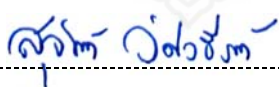
วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2555

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิศวธีรานนท์)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งพงษ์ ชัยนาม, และประธานควบคุม การสอบ รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, ดร.มัลลิกา ชรรณจียรยานวัฒน์ ที่ได้กรุณาให้ คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ อบรม บ่มสอน ชี้แนะแนวทาง นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่ง เสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยเป็นอย่างดี ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สุนตงกุโร) พระ อุปัชฌาย์และอดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วิชาโย) เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ที่เมตตาเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเล่าเรียนมหาบัณฑิตอันเป็น ความกรุณาหาที่สุดมิได้

ขอกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระ พระเทพวิสุทธิกวี, พระราชญาณกวี, พระเมธา- วินัยรส ได้เมตตากรุณาให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลและเจริญพรขอบคุณท่านอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง, รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตร รัตน์, ศาสตราจารย์ (พิเศษ)ทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา, ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาท บุญนาค, รอง ศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ, รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินดามณีโรจน์ ที่เสียสละเวลาอันมีค่า ของท่านให้ความกรุณาสัมภาษณ์

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตลอดจนเพื่อนน้องๆนักศึกษา ที่สำคัญที่สุดคือโยมพ่อโยมแม่ที่ให้ กำลังใจมาตลอดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้การ สนับสนุนช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

มิถุนายน 2555

ชื่อวิทยานิพนธ์ พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้วิจัย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย รหัสนักศึกษา 2498001862 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
(การเมืองการปกครอง) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) ศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
(2) รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม **ปีการศึกษา** 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ (2) กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์โดยมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ กลุ่มนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และกลุ่มนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) จำนวน 9 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า (1) เจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชเป็นพระภิกษุในบวรพระพุทธศาสนา ทรงศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงทำให้ฝ่ายการเมืองคลายความกังวล เนื่องจากพระวชิรญาณทรงผนวชศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดไม่ประสงคฺ์แย่งชิงอำนาจทางการเมือง ทางอ้อมทรงให้ประชาชนหันมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยการตั้งธรรมยุติกนิกายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนตามพระไตรปิฎกแก่ประชาชนผู้สนใจซึ่งส่งผลในการก้าวขึ้นสู่อำนาจของพระองค์ (2) หลังจากครองราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจทางการเมืองและการรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมืองของพระองค์โดยการนำวิทยาการตะวันตกมาผนวกกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกุศโลบายในการปกครอง เพื่อสร้างความชอบธรรมและดำรงไว้ซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนทำให้ประชาชนเกิดความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ พระพุทธศาสนา กุศโลบาย การขึ้นสู่อำนาจ การบริหารประเทศ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

Thesis title: The Buddhism and Strategy for Ascent to Power and the Administration of the King Rama IV

Researcher: Phramaha Chaiwat Kaiphai; **ID:** 2498001862; **Degree:** Master of Political Science (Politics and Government); **Thesis advisors:** (1) Dr. Thirapat Serirangsan, Professor; (2) Dr. Rungpong Jayanama, Associate Professor; **Academic year:** 2012

Abstract

The objectives of this research were to study: (1) the stratagems involved with Buddhism employed by King Mongkut (King Rama IV) in his rise to power; (2) the stratagems involved with Buddhism that King Mongkut used in governing and administering the country.

This was a qualitative research based on documentary research and interviews with 9 key informants from 3 groups: political science experts, historians, and qualified experts (senior Buddhist monks).

The results showed that: (1) There were both direct and indirect benefits from King Mongkut's ordination into the monkhood when he was a prince and his long years of deeply studying Buddhism. The direct benefit was that while he was a monk, the political powers saw that he was strict about the discipline of the monkhood and were not worried that he would try to take over the throne. The indirect benefit was that it encouraged common people to become more interested in Buddhism. The foundation of the Thammayut Nikaya Sect spread teaching about the Buddhist Tripitaka to a wider population and was a factor in King Mongkut's accession to the throne. (2) After he became king, King Mongkut employed Western know-how combined with Buddhist teaching as a stratagem to build legitimacy for his use of political power and to maintain that power. He used Buddhist wisdom as one way to build public confidence, to create loyalty to the institution of the monarchy, and to efficiently develop the nation.

Keywords: Buddhism, Stratagem, Rise to power, Governing a monarchy, King Rama IV

สารบัญ

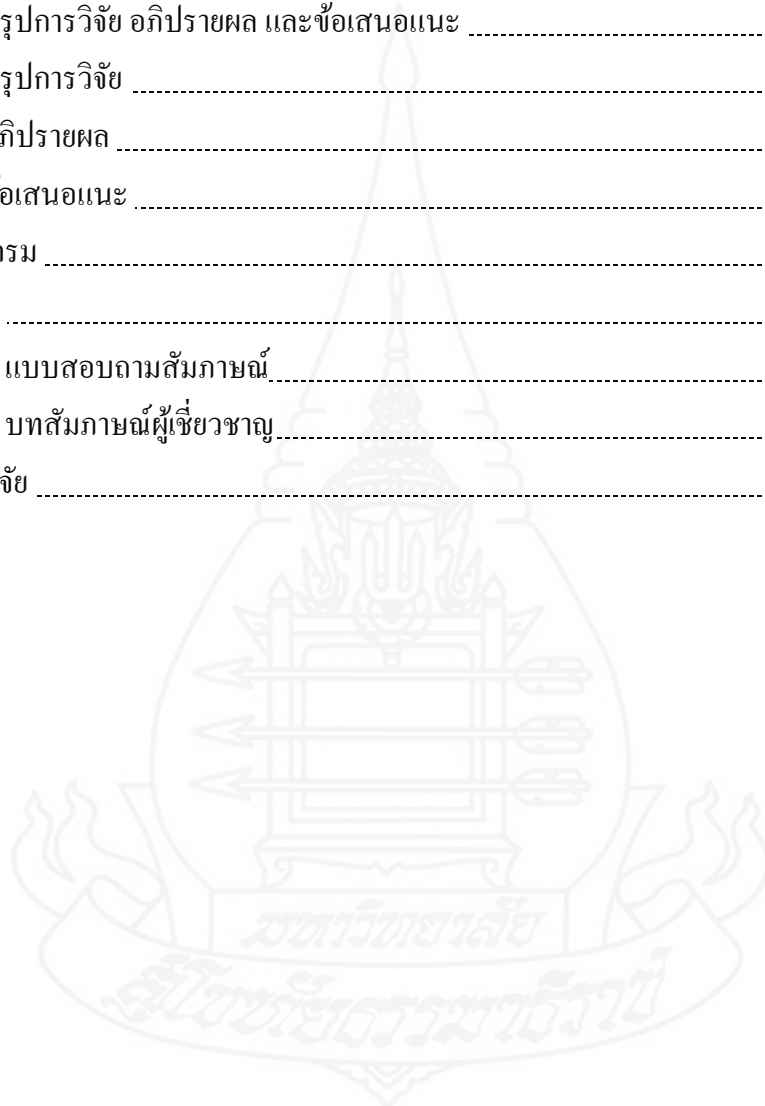
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับกุศโลบาย	8
ความหมายของคำว่ากุศโลบาย	8
กุศโลบายตะวันตก	10
กุศโลบายตะวันออก	13
แนวคิดกุศโลบายในพุทธศาสนา	19
ทศพิธราชธรรม	19
ราชสังคหวัตถุ	20
จักรวรรดิวัตร	22
อปรีหานิยธรรม	23
แนวคิดการขึ้นสู่อำนาจ	25
ความหมายของสถาบันกษัตริย์	25
การขึ้นสู่อำนาจ	27
การขึ้นสู่อำนาจราชาธิปไตยของประเทศไทย	28
ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรและศาสนจักร	39
ความหมายความสัมพันธ์อาณาจักรและศาสนจักร	39
พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย	43
พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัย	45
พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา	48
พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงธนบุรี	53
พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	54
วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	65
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	65
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	67
การเก็บรวบรวมข้อมูล	68
การวิเคราะห์ข้อมูล	69
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	70
พระราชประวัติของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	70
การผนวชก่อนขึ้นครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์	72
ผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจ	80
การดำรงสถานภาพเป็นพระวชิรญาณกับบทบาททางการเมือง	80
ประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด	87
บทบาทการเป็นผู้นำในธรรมยุติกนิกายส่งผลทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกษุ	94
การมีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติของพระวชิรญาณภิกษุ	99
การมีวิสัยทัศน์การปกครองของพระวชิรญาณภิกษุ	105
ผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการปกครองและการบริหารประเทศ	112
การนำกุศโลบายการค้นพบหลักศิลาจารึกกับนโยบายในการปกครองและการ	
บริหารประเทศ	113
การนำกุศโลบายของพระแท่นมิ่งคศิลาสร้างกระบวนการความยุติธรรม	117
การสร้างพระสยามเทวาธิราช	122
การเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนสมัยพระบาทสมเด็จพระจอม	
เกล้าเจ้าอยู่หัว	127
บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะธรรมยุติกนิกาย	132

ณ
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การบูรณปฏิสังขรณ์พระสมุทระเจดีย์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชาติ	136
วิสัยทัศน์การปกครองการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว	140
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	148
สรุปการวิจัย	148
อภิปรายผล	152
ข้อเสนอแนะ	165
บรรณานุกรม	168
ภาคผนวก	178
ก แบบสอบถามสัมภาษณ์	179
ข บทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ	186
ประวัติผู้วิจัย	293

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนไทยเรานั้นมีไตรรงค์ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสมบัติประจำใจมาแต่บรรพบุรุษ ประเทศชาติได้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ก็เป็นเพราะอานุภาพของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาดำรงเจริญถาวรอยู่ได้นานก็เพราะอาศัยพระมหากษัตริย์เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ ถ้าจะเปรียบเทียบ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์แล้ว ก็เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมเป็นร่วมตายร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาแต่โบราณกาล จนแยกออกจากกันไม่ได้ ถึงกับมีคำพูดที่เปล่งออกมาจากจิตใจของคนไทยที่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อย่างแท้จริงว่า ผู้ใดทำลายชาติ ผู้นั้นชื่อว่าทำลายศาสนาด้วย ผู้ใดทำลายพระมหากษัตริย์ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นผู้ทำลายศาสนาด้วยเหมือนกัน ดังนั้นคนไทยทุกคนจึงพยายามทุกวิถีทาง ที่จะรักษาไว้ซึ่งไตรรงค์ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้เป็นสมบัติของตนสืบไป

เนื่องจากพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดตลอดมา พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 230 จากการส่งคณะสมณทูตมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระเจ้าอโศกมหาราช คณะสมณทูตคณะนี้ นำโดยพระโสณเถระและพระอุตตระเถระ 2 พี่น้อง มีการสร้างพระปฐมเจดีย์เป็นเครื่องหมายแห่งการปลูกฝังพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้จนกระทั่งสมัยทวารวดี พระพุทธศาสนายังคงยืนหยัดมั่นคงอยู่ในสุวรรณภูมิ พระนางจามเทวี กษัตริย์ผู้สถาปนาเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) เสด็จจากลพบุรีขึ้นไปปกครองอาณาจักรทางเหนือ ได้สร้างพระพิมพ์ศิลปะทวารวดีไว้ที่วัดต่างๆ ในลำพูนจำนวนมาก เช่น พระรอด พระคง พระลบ พระเปิม เป็นต้น ในประมาณ พ.ศ. 1200 ซึ่งแสดงว่า พระพุทธศาสนาในช่วง 1000 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 230-1200 ยังมั่นคงเป็นหลักชัยนำจิตใจและศรัทธาของชาวสุวรรณภูมิอยู่อย่างแน่นแฟ้น

ชาติไทยที่มีรกรากอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ได้นับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยอาณาจักรอัยลาวมีขุนหลวงเผาะเป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ สืบเนื่องมาจากพระเจ้าจักรพรรดิฮั่นหมิงตี้ของเมืองจีน (พ.ศ. 600-618) ได้โปรดคณะทูตไปสืบพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย คณะทูตชุดนี้ได้กลับสู่ราชสำนักจีน เมื่อพ.ศ. 608 พร้อมทั้งได้นำเอาพระพุทธรูป คัมภีร์พระธรรมและพระสงฆ์มาเฝ้า

พระเจ้ากรุงจีนองค์นี้ด้วย พระเจ้าจักรพรรดิฮั่นหมิงตี้ทรงมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงได้
 ปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะนับตั้งแต่นั้นมา (วัชรวิ ทรวงประทุม 2550: 101-102)

ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้าไปประดิษฐานในประเทศจีนแล้ว รัฐประศาสนโนบายของ
 จีนก็เปลี่ยนไปจากทางแสนยานุภาพเป็นธรรมานุภาพทันทีและในโอกาสนี้เอง ชุนหลวงเม้าประมุข
 แห่งอาณาจักรไทยอ้ายลาว ทรงเห็นว่า พระพุทธศาสนานี้เหมาะอย่างยิ่งแก่อัชฌาศัยใจคอของคนไทย
 จึงได้ยอมรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อพุทธศักราช 612 ปรากฏว่ามีคนไทย ซึ่งได้
 ประกาศตนเป็นพุทธมามกะในโอกาสนั้น นอกจากองค์ประมุขแล้วมีหัวหน้า 77 คน พลเมืองอีก
 51,890 คริวเรือน นับเป็นจำนวนประชาชนถึง 553,711 คน (ประสิทธิ์ จันรัตน 2527: 162)

เมื่อพ่อขุนบางกลางหาว ได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์ต้นราชวงศ์สุโขทัยทรงพระ
 นามว่า ศรีอินทราทิตย์ร่วมกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด ได้นำกำลังทหารเข้ายึดเมืองสุโขทัยจากขอม
 สมрадโกลดล่ำพงไว้ได้ โดยตั้งกรุงสุโขทัยราชธานีของไทยในราว พ.ศ. 1800 ประชาชนพลเมืองใน
 กรุงสุโขทัยนับถือพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายหินยาน (เถรวาท) และฝ่ายมหายานปะปนกับศาสนา
 พราหมณ์และการนับถือผี จนถึงรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ผู้ครองราชย์ในระหว่าง พ.ศ. 1822-
 1841 พระพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน ลัทธิลังกาวงศ์จึงได้รับการยอมรับนับถืออย่างเป็นทางการ จากในวัง
 หรือชนชั้นสูงแล้วแพร่หลายไปในหมู่ประชาชนจนมีฐานะโดดเด่นเป็นศาสนาประจำชาติเรื่อยมา
 กระทั่งทุกวันนี้ การที่พระพุทธศาสนาได้ผสมผสานกับศาสนาและลัทธิความเชื่ออันแพร่หลายอยู่ใน
 สังคมสุโขทัยสมัยนี้ เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะบางประการอันถือได้
 ว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย (Thai Buddhism) (พระเมธีธรรมากรณี (ประยูร ทุมมจิตโต) 2539: 1)

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันยาวนานดัง
 ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ความสำคัญของพระพุทธศาสนาถ้าจะพิจารณาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่ง
 ของสังคมไทย จะเห็นได้จาก สมัยอยุธยาที่ปรากฏพระนามว่า “สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรบรม
 บพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว” ซึ่งน่าจะหมายความว่า สมเด็จพระรามาธิบดีทรงรับนับถือเสมือน
 พระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่บนเศียรเกล้าหรืออีกพระนามหนึ่งใช้ว่า “สมเด็จพระบรม ธรรมิกมหา
 ราชาราช พระเจ้าอยู่หัว” แสดงชัดเจนว่าทรงเป็นธรรมมิการาช คือ ทรงนับถือธรรมะในพระพุท
 ศศาสนา (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาคที่ 1 น.1, อ่างใน รส พูนกุล 2516: 25)

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ
 ธรรมชาติ ความเป็นอยู่ของทั้งปัจเจกชนและสังคมโดยรวม ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และ
 ต่อเนื่องของสังคม พระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์บูรณาการของสังคม เป็นสถาบัน
 ที่ถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับ
 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกัน

ระหว่างสมาชิกในสังคม ทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย (สมบุญ สุธสารานู 2522: 1-9)

หลักการในพระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาปฏิบัติคัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะทางการปกครองและบริหารตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งในปัจจุบัน พระพุทธศาสนายังมีความสำคัญอยู่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เฉพาะรูปแบบ (Format) เท่านั้น แต่ในด้านหลักการอันเป็นเนื้อหา (Content) ของการปกครองและการบริหารของไทยก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะคนไทยได้นำเอาหลักศาสนาพุทธมาใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการปกครองและการบริหาร โดยเริ่มตั้งแต่การปกครองตนเอง การปกครองในครอบครัว การปกครองระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับประเทศชาติ ผู้นำหรือผู้ปกครองก็มีหลายระดับหรือหลายฐานะ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคลหรือคนธรรมดาสามัญไปจนกระทั่งระดับสูงสุด คือประมุขของชาติ นั่นคือพระมหากษัตริย์ไทยเราเอง หรือผู้ปกครองในระดับประเทศชาติ (สุวิน สุขสมกิจ 2524: 8)

การมีหลักธรรมและศีลธรรมของผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่จึงเป็นสิ่งจำเป็น ที่จะเห็นยวเรียงคนเราไม่ให้มีพฤติกรรมเป็นไปฝ่ายต่ำ ฝ่ายอกุศล อีกทั้งจะช่วยทำให้มีความเหมาะสมแก่ฐานะตำแหน่งด้วย ทั้งนี้ถ้าพิจารณาถึงการปกครองบังคับบัญชาของคนในสมัยก่อนๆ ที่ผู้ปกครองใช้อำนาจประกอบกับหลักธรรมของผู้ปกครอง กฎหมายและจารีตประเพณีเป็นที่ตั้งหรือจะพิจารณาถึงการปกครองในสมัยปัจจุบันที่มีความเจริญในด้านต่างๆ เกิดขึ้นเป็นอันมาก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในทางปฏิบัตินั้น แม้บทบัญญัติที่ใช้เป็นปทัสฐานของการปกครองจะดีเพียงไร แต่ผลของการปฏิบัติย่อมจะขึ้นอยู่กับคุณธรรมของคนมากที่สุด ดังจะเห็นอยู่เสมอว่าภายใต้การบังคับแห่งบทบัญญัติอันเดียวกัน นักปกครองคนหนึ่งจะสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่ชุมชนได้ดี แต่นักปกครองอีกคนหนึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้ามขึ้นได้ ดังนั้นนักปกครองที่ดีนอกจากจะมีสติปัญญาความรู้ความสามารถแล้ว ยังจะต้องมีคุณธรรมที่ดีและสะสมไว้พอที่ธรรมะนี้จะเข้าไปทำหน้าที่เป็นเรือใจแปรเปลี่ยนพื้นฐานอหยาสัยแก่ ซึ่งเป็นอย่างอื่นของนักปกครองนั้นให้เป็นไปตามชนิดแห่งธรรมนี้อีกด้วย การมีคุณธรรมของผู้ปกครองย่อมเป็นส่วนสำคัญที่จะคลบแคลผลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติที่กำหนดไว้ได้ การที่ผู้ปกครองมีคุณธรรมย่อมจะเป็นที่พึงพอใจและทำให้ผู้อยู่ในปกครองประพฤติปฏิบัติตามและมีความสุขไปด้วย ดังมีพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า “บัณฑิตตั้งตนไว้ในคุณธรรมอันสมควรก่อน พร่ำสอนผู้อื่นภายหลังจึงไม่มัวหมอง... ถ้าพร่ำสอนผู้อื่นฉันทันใด ก็ควรทำตนฉันทันนั้นแล ถ้าพระราชาก็ผู้ทรงคุณธรรมราษฎรทั้งปวงก็เป็นสุข” (อุทธีชัย แกมมณาค 2552) เพราะเหตุนี้ถึงแม้ว่าหลักธรรมคำสอนของ

พระพุทธศาสนาจะล่วงเลยมากกว่า 2550 ปีแล้ว หลักธรรมนั้นก็ยังสามารถนำมาใช้กับการปกครองบ้านเมืองได้อย่างดียิ่ง

จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ได้มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองประเทศโดยธรรมมาโดยตลอดทุกพระองค์ นับว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อประเทศชาติของเรชาวไทยที่มีผู้นำประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาโดยตลอด โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นเมื่อทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎทรงเป็นพระโอรสของพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระมหากษัตริย์องค์ที่สองของราชวงศ์จักรี เมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้วไม่ทรงตั้งใครเป็นรัชทายาทในการขึ้นครองราชสมบัติ พระราชวงศานวงศ์และเสนาบดีจึงปรึกษากันถวายราชสมบัติแก่พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งเป็นพระเชษฐาองค์ใหญ่และมีพระชนมายุมากกว่าพระองค์ 17 พรรษาอีกทั้งพระองค์ทรงมีชันษาเพียง 20 เท่านั้นเองและทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาและศึกษาเล่าเรียนอย่างสนพระทัย เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าอยู่หัวพระวชิรญาณภิกษุทรงศึกษาพุทธศาสนาและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนนำไปสู่การปฏิรูปพระพุทธศาสนาเป็นธรรมยุติกนิกายซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจของพระองค์

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศึกษาวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัวนั้น ผู้ศึกษาวิจัยมีความสนใจการขึ้นสู่อำนาจโดยไม่เสียเลือดเนื้อและสาเหตุการเกิดขึ้นของธรรมยุติกนิกายเพื่อศึกษาว่าสาเหตุที่การที่พระองค์ทรงผนวชนั้นเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของเจ้าฟ้ามงกุฎหรือเป็นการใช้กุศโลบายทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินแนวทางทวงพระราชสมบัติคืนจากพระเชษฐาแล้วกลับคืนขึ้นสู่อำนาจเป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการนำเอาสถาบันพระพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการก้าวขึ้นครองราชย์และการบริหารประเทศในรัชสมัยของพระองค์ อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงใช้กุศโลบายทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการบริหารและปกครองประเทศอย่างต่อเนื่อง มีสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมประสงค์ที่พระองค์ต้องการทุกประการ ซึ่งเป็นสิ่งควรศึกษาวิจัยต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 ศึกษากุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของเจ้าฟ้ามงกุฎในการขึ้นสู่อำนาจ

2.2 ศึกษากุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาการใช้กุศโลบายในทางพระพุทธศาสนาในการขึ้นสู่อำนาจและการปกครองบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยเน้นการวิเคราะห์การนำพระพุทธศาสนามาเป็นกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.2 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล 3กลุ่ม คือ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์

กลุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง มีจำนวน 9 ท่าน ได้แก่

นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) 3 ท่าน

พระเทพวิสุททธิกวี (ดร.เกษม สบุญโต) พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิสุทธิ)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร. สุเทพ ปลิวโก).

นักวิชาการรัฐศาสตร์ 3 ท่าน

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา.

นักวิชาการประวัติศาสตร์ 3 ท่าน

ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาค บุญนาค รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ

รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์.

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 พระพุทธศาสนา หมายถึง พุทธพจน์หรือพระดำรัสของสัมมาสัมพุทธเจ้า คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

5.2 กุศโลบาย หมายถึง แนวคิดหรือวิธีการที่เป็นแนวทางในการกลับมาสู่การขึ้นครองราชย์ของพระวชิรญาณภิกขุภายใต้ร่มกาสาวพัสตร์

5.3 การขึ้นสู่อำนาจ หมายถึง การดำเนินทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุก่อนขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4

5.4 การบริหารประเทศ หมายถึง การปกครองประเทศสยามเพื่อเป็นการใช้อำนาจและรักษาอำนาจในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการปกครองประเทศ

5.5 กุศโลบายตะวันตก หมายถึง การใช้กลยุทธ์ วิธีการ และความพยายามที่จะทำอย่าง พิถีพิถันตามกฎธรรมชาติแต่ต้องปรับปรุงและพลิกแพลงเวลากระชั้นชิดเมื่อสถานการณ์ที่ จำเป็นต้องทำ

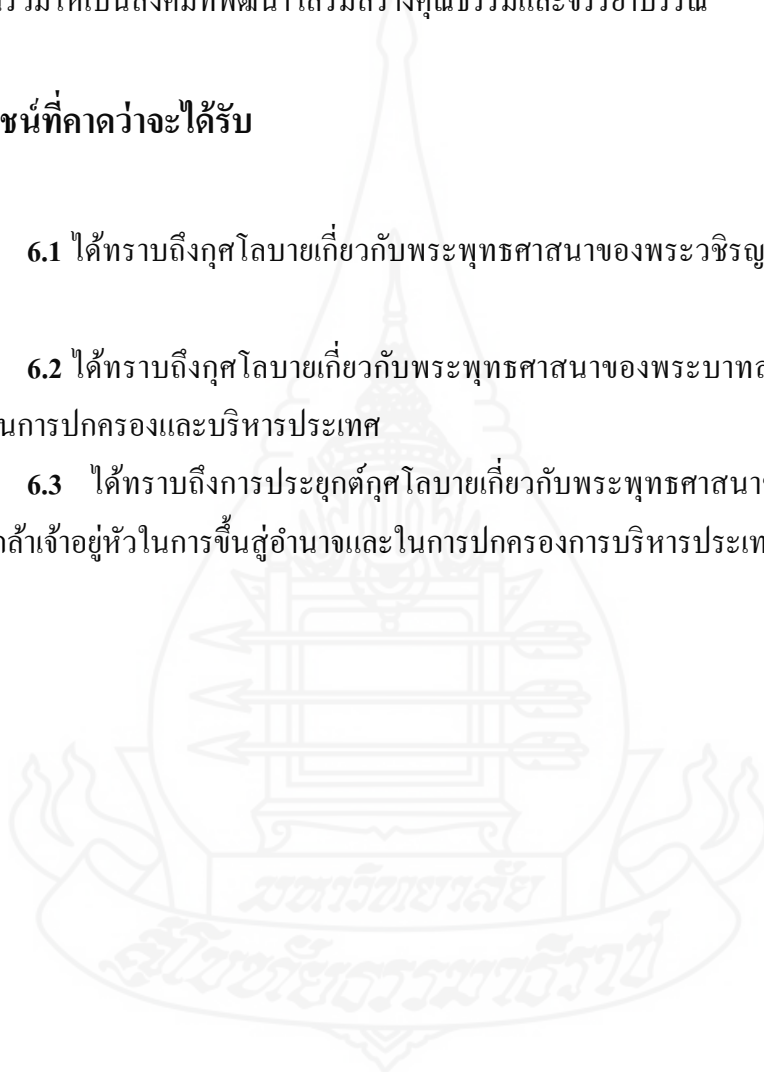
5.6 กุศโลบายตะวันออก หมายถึง การใช้ในการตักเตือน เป็นข้อคิด เป็นคำสอนด้วย การใช้กลอุบายในคำพูดเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดี เป็นอุบายเพื่อทำความดี สร้างคนให้เป็นคนดี สร้าง สังคมส่วนรวมให้เป็นสังคมที่พัฒนา เสริมสร้างคุณธรรมและจรรยาบรรณ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ทราบถึงกุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระวชิรญาณภิกษุในการขึ้นสู่อำนาจ

6.2 ได้ทราบถึงกุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและบริหารประเทศ

6.3 ได้ทราบถึงการประยุกต์กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจและในการปกครองการบริหารประเทศ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาได้ 5 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกุศโลบาย
2. แนวคิดกุศโลบายในพุทธศาสนา
3. แนวคิดการขึ้นสู่อำนาจ
4. ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรและศาสนจักร
5. วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกุศโลบาย

1.1 ความหมายของคำว่า กุศโลบาย

กุศโลบายเป็นวิธีการในการทำงานเพื่อให้เข้าถึงบรรลุถึงเป้าหมายในการทำงาน อันเป็นวิธีการอันแยบยลละเอียดในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำงาน โดยหลักที่ถูกวิธีในการอันถูกต้อง แปลตามศัพท์ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานได้ความว่า อุบายอันประกอบด้วยกุศลอันเป็นอุบายอันประกอบด้วยเหตุผลตามหลักการของการกระทำ

กุศโลบาย (Strategy) เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตโดยการสมาสคำว่า “กุศล” (บุญ กรรมดี ความดีงาม ถูกต้อง ฉลาด มีฝีมือ ชำนาญ) กับ “อุบาย” (วิธีการอันแยบคาย เล่ห์กล เล่ห์เหลี่ยม) เข้าด้วยกันและแปลเป็นความได้ว่า อุบายอันแยบคาย หรือวิธีอันฉลาดในการกระทำกิจการใด ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน 2526: 175)

ประยงค์ (Payont) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “อุบาย” ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า “วิธีการอันแยบคาย เล่ห์กล เล่ห์เหลี่ยม” มาจากภาษาบาลี และสันสกฤตว่า อุบาย (อ่านว่า อุ ปา ยะ) แต่เมื่อนำไปสนธิคำว่า “นย” หรือ “นยะ” จะได้คำใหม่คือ “นโยบาย” แปลว่า “หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ” (ถ้ายึดเอาความหมายของคำที่มาสนธิกันตรงๆ อาจแปลไม่ได้ความตามที่กล่าว) ภาษาอังกฤษว่า “Policy” ใช้เป็นกรอบหรือแนวทาง

ในการจัดทำแผนงาน สนธิกับคำว่า “กุศล” (สิ่งที่ดีที่ชอบบุญ) ได้ “กุศโลบาย” หมายถึงวิธีการอันแยบคายในทางที่ดี เป็นบุญเป็นกุศล เช่น การจัดตั้งโครงการหลวง เพื่อสนับสนุนให้ชาวเขาปลูกพืชผักและผลไม้เมืองหนาว ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพารายได้จากการขายฝิ่นสร้างความ เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เป็นกุศโลบายเพื่อลดพื้นที่ปลูกฝิ่นช่วยแก้ปัญหาหายาเสพติด แต่เมื่อสนธิกับบางคำจะ ช่วยเน้นความหมายในเชิงลบให้ชัดเจนขึ้น สนธิกับคำว่า “กล” (การลวง ล่อลวงให้หลงหรือเข้าใจ ผิด) ได้ “กลโลบาย” หมายถึงวิธีการอันแยบคายในทางร้าย เช่น วิธีการที่มีจลาชีผีใช้หลอกหลวง ต้ม ตุ่นเอาทรัพย์สินเงินทองของคนอื่น วิหาลาเสียงของนักการเมืองด้วยการโกหก ให้ร้ายป้ายสี ฯลฯ ถ้าใช้หลักการแปลเช่นเดียวกับคำว่านโยบายจะให้ความหมายของกุศโลบายและกลโลบายเป็นหลัก และวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการในทางดี (บวก) และทางร้าย (ลบ) ตามลำดับทำให้กล่าวได้ ว่านโยบายคือหลักและวิธีปฏิบัติที่ประกอบด้วยอุบายสองประเภทคือ ทางบวกเรียกว่ากุศโลบาย และ ทางลบเรียกว่า กลโลบาย กลโลบายเหมาะที่จะใช้ในการแข่งขันหรือต่อสู้รุนแรงถึงขั้นทำลายล้าง เช่น การแย่งชิงทรัพยากรที่หายาก ทำศึกสงคราม แต่เท่าที่สังเกตเห็นไม่ค่อยมีคนใช้คำนี้ ส่วนใหญ่ จะใช้คำว่า “กลยุทธ์” (เล่นเหลี่ยมหรือเล่นกลที่ใช้เพื่อเอาชนะในการรบ) ภาษาอังกฤษว่า “Strategy” ซึ่งเป็นศัพท์ที่มีต้นกำเนิดมาจากการทหาร แล้วนักธุรกิจยืมมาใช้กันอย่างแพร่หลายในภายหลัง (ประยงค์ 2555 ออนไลน์)

อาร์ เอ็ม.แอนโทนี่ (R.M. Anthony) กล่าวว่า กุศโลบายเป็นกระบวนการในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการดำเนินการตาม วัตถุประสงค์เหล่านั้นขององค์การ (ทรายลดและคณะ 2553 ออนไลน์)

อัลเฟรด ดี. แชนด์เลอร์ (Alfred D. Chandler) ได้ให้ความหมายของกุศโลบายไว้ว่า เป็นความคิดในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์พื้นฐานระยะยาวของหน่วยงาน รวมทั้งการยอมรับวิธีการในการปฏิบัติงานและการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุ เป้าหมาย (ทรายลดและคณะ 2553 ออนไลน์)

วิล เลียม เอฟ. กลูคค์ (William F. Glueck) ได้ให้ความหมายของกุศโลบายว่า เป็นแผนซึ่งได้ทำขึ้นไว้อย่างเป็นทางการเป็นมาตรฐาน (Unified Plan) มีความสมบูรณ์และง่ายต่อความเข้าใจ (Comprehensive Plan) และเป็นการผสมผสาน (Integration) ความคิดต่างๆเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้ เป็นหลักประกันว่าวัตถุประสงค์ของกิจการจะต้องประสบกับความสำเร็จ (ทรายลดและคณะ 2553 ออนไลน์)

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้คำจำกัดความว่า กุศโลบายไม่ใช่การโกหกอย่างที่คนเข้าใจแต่เป็นวิธีที่ฉลาดไม่จำเป็นต้องเป็นวิธีที่โกหกคดโกงเสมอไปเพราะตามศัพท์แปลว่า อุบาย หรือวิธีที่ฉลาดและดูวิธีการในการทำประกอบด้วยเจตนาและผลที่ออกมาเป็นประโยชน์แก่

ส่วนรวม กุศโลบายเป็นของดีเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและเป็นหลักการที่เป็นสากล (เสถียรพงษ์ วรรณปก 2539: 114)

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ให้ความหมายอย่างชัดเจนไว้ว่า กุศโลบายเป็นสิ่งที่ดี และตรงข้ามกับกลอุบาย เป็นของร้าย ไม่ดี เป็นส่วนที่เลว โดยสรุปก็คือกุศโลบาย หมายถึงวิธีการ อันฉลาดและถูกต้องเหมาะสม เป็นเชิงฉลาด เป็นของดีและท่านยังได้กล่าวไว้ในหนังสือกุศโลบาย สร้างความยิ่งใหญ่ของท่านว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่แน่นอน เพราะพระองค์ปรีณิพานไป แล้วยังได้ทรงตั้งสิ่งมหัศจรรย์สองอย่างคือ พระธรรมและพระสงฆ์ พระธรรมอันได้แก่คำสั่งสอน ของพระองค์เป็นประโยชน์แก่นุชน้อยส่วนใหญ่มนุษย์ของโลก (หลวงวิจิตรวาทการ 2542: 7)

ปรีชา หงส์ไกรเลิศ ได้ให้คำจำกัดความคำว่ากุศโลบายว่า อุบาย คือ วิธี เล่ห์กล, Policy, Trick, Means, Device, Trickery, Wiles, Stratagem, Manoeuvre,

ส่วนคำว่ากุศโลบาย คือ อุบายอันฉลาด Well-Thought Plan, Shrewd Plan, Sound Strategy (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ 2555)

สรุปได้ว่า กุศโลบายหมายถึง ยุทธวิธีหรือกลยุทธ์ที่ดีในการทำงานหรือหลักในการสร้างเสริมงาน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายและมีแบบแผนในการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีระบบระเบียบสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลเป็นวิธีอันชาญฉลาดของบุคคลที่นำกุศโลบายไปใช้อย่างถูกวิธีเนื่องจากกุศโลบายเป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปใช้อย่างถูกต้อง ถูกวิธี เพื่อให้กิจการงานต่างๆสมบูรณ์แบบถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ทางสังคม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย

1.2 กุศโลบายการปกครองตะวันตก

เอลตัน ซูซึ ได้เขียนเรื่องกุศโลบายไว้ใน Heritage College Dictionary คำจำกัดความแรกของอเมริกา (กุศโลบาย) คือ “วิทยาศาสตร์และศิลปะการใช้กองกำลังของประเทศในการดำเนินการอนุมัติแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด” เลียงการใช้ नियัมศัพท์ของทหารเพื่อทดแทนคำเล็กน้อยๆ ให้บรรลุเป้าหมายของตนว่า “วิทยาศาสตร์และศิลปะหมายถึงความพยายามที่จะทำอย่างพิถีพิถันตามกฎหมายของธรรมชาติแต่ต้องปรับปรุงและพลิกแพลงเวลาที่กระชั้นชิดเมื่อสถานการณ์จำเป็นต้องทำ (Suzi 2553 ออนไลน์)

วอลล์และฮอกกินส์ (Wall & Hawkins) ได้กล่าวว่า ผู้นำนั้นมีหน้าที่อันสำคัญอีกมากมายเป็นอเนกประการ ดังนี้

- 1) เป็นนักบริหารที่ดี (Good executive)
- 2) เป็นผู้วางนโยบาย (Policy maker)
- 3) ผู้วางแผน (Planner)

- 4) เป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert)
- 5) เป็นผู้แทนของกลุ่มในการติดต่อภายนอก (External group representative)
- 6) เป็นผู้รักษาสัมพันธภาพระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชา (Control of internal relationship)
- 7) เป็นผู้ให้คุณและโทษ (Purveyor of rewards and punishments)
- 8) เป็นอนุญาโตตุลาการ (Arbitrator)
- 9) เป็นสัญลักษณ์ของสมาชิก (Group Symbol)
- 10) เป็นแบบอย่างที่ดี (Exemplar)
- 11) เป็นนักอุดมคติ (Ideologist)
- 12) เป็นผู้ยอมรับผิดในการปฏิบัติงานขององค์การ (Scape goat, อ้างถึงใน วีระ อัมพันธุ์ 2551: 19-20)

เมคเคลียร์และเฮนเคลย์ (Mc Cleary & Hencley) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับกุศโลบาย การปกครองและการบริหารว่ามีเงื่อนไขสำคัญที่จำเป็นจริงๆอยู่ 6 ประการ ได้แก่

- 1) จะต้องมีการกำหนดขอบเขตของวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายและลักษณะงานที่จะต้องทำให้ไว้ให้แน่ชัด (Purposes and tasks)
- 2) จะต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการและควบคุมบังคับบัญชาไว้ให้แน่ชัด (Authority of direct and control)
- 3) จะต้องมีการมอบหมายงานให้แก่ตำแหน่งต่างๆอย่างชัดเจนว่าจะให้ทำอะไรบ้าง มีขอบเขตเพียงใด เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ มีความรับผิดชอบที่แน่นอนและเพื่อให้มีการแบ่งสรรปันส่วนงานให้บุคลากรต่างๆ ได้ทำทั่วถึงกัน (Tasks and division of work)
- 4) จะต้องมียระบบติดต่อสื่อสารที่สะดวก รวดเร็วและแน่นอนเพื่อประสานงานของหน่วยงานต่างๆได้ทำทั่วถึงกัน (A system of communications)
- 5) จะต้องมีการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น เพื่อให้ความสัมพันธ์ภายในหน่วยงานดำเนินไปด้วยดี มีการวัดหรือประเมินผลงานต่อเนื่องกันไปทุกระยะและมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอโดยอาศัยผู้นำที่ได้รับความนิยมนเชื่อถือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคน (Leadership)
- 6) จะต้องมีการบางอย่างที่จะกระตุ้น หรือส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและเข้มแข็ง มาตรการดังกล่าวนี้เป็นการบำรุงขวัญมิใช่การบังคับ เพื่อให้บุคลากรรักและพอใจที่จะปฏิบัติงานอันจะก่อให้เกิดผลดีแก่หน่วยงาน (Motivation) (วีระ อัมพันธุ์ 2551: 21-22)

ลูเธอร์ กุลิกและลินดัล เออร์วิค (Luther, Gulick. and Lyndall Urwick.) ซึ่งกล่าวถึงยุคโลบายที่เป็นกระบวนการปกครองและการบริหารไว้ 7 ประเภทด้วยกันเรียงด้วยอักษรย่อตัวต้นของคำว่าพอสซอบ (POSDCORB) คือ

1) Planning หมายถึงการวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ พร้อมด้วยวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ

2) Organizing หมายถึงการจัดรูปโครงหรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือของตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อกันสัมพันธ์กันตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นกันไป

3) Staffing หมายถึงปกครองหรือการบริหารงานอันเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ทุกประเภทของหน่วยงาน การบริหารงานบุคคลดังกล่าวรวมถึงตั้งแต่การแสวงหากคนมาทำงานการบรรจุแต่งตั้งการฝึกอบรมและพัฒนาบุคคลที่บรรจุแต่งตั้งไว้แล้ว การบำรุงขวัญการเลื่อนขั้นและลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดีและมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ตลอดไป

4) Directing หมายถึงการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากได้วิเคราะห์และพิจารณางานโดยรอบคอบแล้ว รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ ในฐานะผู้บริหารเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยงาน

5) Coordinating หมายถึงการประสานงานหรือสื่อสัมพันธ์งานย่อย หรือตำแหน่งต่างๆภายในองค์กรหรือสำนักงานใหญ่เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพไม่มีการทำซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน แต่ทุกหน่วยทำงานประสานกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กรหรือหน่วยงานใหญ่ร่วมกัน

6) Reporting หมายถึงการเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง การเสนอรายงานทำให้ผู้บังคับบัญชาทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ในขณะเดียวกัน การเสนอรายงานให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทราบด้วยจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันและเป็นการบำรุงขวัญไปในตัว การเสนอรายงานจำเป็นที่จะต้องมีการบันทึกหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไว้เป็นระยะๆมีการวิจัยการประเมินผลและการตรวจสอบเป็นระยะๆจึงจะสามารถทำงานได้อย่างถูกต้องรัดกุมและสมบูรณ์

7) Budgeting หมายถึงการจัดทำงบประมาณการเงินการวางแผนหรือโครงการใช้จ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงิน โดยรอบคอบและรัดกุม (Luther, Gulick. and Lyndall, Urwick. 1936)

1.3 กุศโลบายการปกครองตะวันออก

กุศโลบาย คือ กลอุบายอันฉลาด ที่ใช้ในการตักเตือนเป็นข้อคิด เป็นคำสอนด้วยการใช้กลอุบายในคำพูดเพื่อยุให้เกิดสิ่งที่ดี คืออุบายเพื่อทำความดี สร้างคนให้เป็นคนดี สร้างสังคมส่วนรวมให้เป็นสังคมที่พัฒนา เสริมสร้างคุณธรรมและจรรยาบรรณ ปกป้องคนดีต่อต้านคนชั่วมิให้มีอำนาจและก่อความวุ่นวายให้ประชาชนเห็นคุณค่าของความคิด การดำเนินกุศโลบายต้องทำโดยวิธีการที่ไม่ปกติ ต้องอาศัยไหวพริบปฏิภาณชั้นเชิงขั้นตอนและเล่ห์กลที่ดีไม่เกิดผลเสียหามีการวางแผนมีแนวร่วมที่ดี จัดวางคนเหมาะกับหน้าที่เพื่อบรรลุเป้าหมายและจุดประสงค์ตามดังกล่าวข้างต้นใช้ทั้งพระเดชพระคุณบารมีพร้อมทั้งรับฟังเสียงของประชาชนที่วิจารณ์แนะนำ

1) สอนให้ใฝ่สร้างสรรค์ คือ พุดปลุกเร้าใจให้เกิดความรักในสิ่งที่ดีงาม จนเกิดความรู้สึกลอยกลางมือทำ อยากสร้างสรรค์

2) ว่าให้อาย คือ พุดตเตือนตัวเองให้เกิดความรู้สึกละอายใจในการกระทำที่ไม่ดีงาม ประกิดธรรมด่าถ้ามีคนอื่นมาว่าเรา เราจะโกรธ แต่พอเราลองมาดูค่าตัวเอง กลับไม่โกรธ

3) ขูให้กลัว คือ พุดให้เกิดความรู้สึกรังเกอกลัวภัย อันเป็นผลจากการกระทำอันประมาทของตนเอง หรือ จากการกระทำที่ผิดศีลธรรมของตนเอง ว่าตนเองจะต้องประสบผลร้ายในอนาคตอย่างไรบ้าง

4) ปลุกเร้าให้เพียรสู้ คือ พุดปลุกเร้าใจตนเองให้เกิดความเพียร ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคปัญหาทั้งปวง โดยไม่คิดพึ่งพาอาศัยใคร แต่จะยืนหยัดเพียรสู้ด้วยกำลังสติปัญญาของตนเอง

ในบรรดาความชั่วความเลวร้ายต่าง ๆ นั้นจะมีเล่ห์กลแอบแฝงอยู่มาก วิชามารการใช้ผู้อื่นทำชั่ว การวางแผนทำลายคนดี สร้างกระแสความเกลียดชัง การใส่ร้ายป้ายสี การเสียดสี นินทาว่ากล่าวร้าย การใช้เล่ห์กลทำให้เหยื่อถูกละเลยเป็นเกมและต้องอับอายพ่ายแพ้เกิดความคับแค้นใจ การก่อเหตุร้าย การก้าวร้าว ก้าวถ่างสิทธิ การสร้างกลุ่มมาเฟียอิทธิพล การใช้ความรู้เป็นเครื่องมือทำชั่ว มิจฉาชีพ การละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง การโกง การลักขโมย ข่มขู่ การสร้างภาพ การเอาดีใส่ตัวชั่วใส่คนอื่น การคิดลึกลับต่าง ๆ นั้นล้วนก่อความวุ่นวายให้กับสังคมทั้งสิ้น

ดังนั้นกุศโลบายจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยในปัจจุบันที่มี การทุจริต คอร์รัปชัน หนีภาษี บังหลวง กอบโกยการหาผลประโยชน์โดยมิชอบการทำลายกันทุก

รูปแบบ การก่อปัญหาต่างๆมากมาย นั้นเป็นเพราะว่าผู้นำที่ดีขาดคุณโศบายที่ดีนั่นเอง (ศัชชญาส์ ดวงจันทร์ 2553 ออนไลน์)

สมเด็จพระญาณวโรดม ได้กล่าวว่า ในแต่ละประเทศย่อมมีฝ่ายบริหารกับฝ่ายธรรมดา ธรรมสำหรับฝ่ายบริหาร นอกจากทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตรธรรม พรหมวิหารธรรม และเว็นอกติแล้ว ยังมีธรรมอื่นๆ ที่ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้นำ คุณสมบัติของบุคคลผู้ที่จะเป็นผู้นำ นอกจากธรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีคุณสมบัติอื่นอีกมาก ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นต้นว่า

1. การใช้กำลังกาย

1) เป็นผู้อดทนต่อความลำบากกายใจต่อการถูกวิพากษ์วิจารณ์ 2) ตื่นตัวทันโลก เตรียมตัวไม่ประมาท 3) ขยันทำงาน 4) จำแนกเหตุการณ์ได้ถูกต้อง แบ่งงาน แบ่งบุคคลสำหรับงานได้เหมาะสม 5) มีความกรุณา 6) สอดส่อง ตรวจตรา ติดตามงาน

2. การใช้กำลังปัญญา

1) สามารถในการค้นหาปัญหา 2) สามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ

3.การใช้กำลังวาจา (ไม่ตรี)

1) สงเคราะห์ประชาชน 2) สร้างมิตรภาพกับผู้อื่น 3) รู้จักพูด 4) โลกวาง

5) เป็นผู้นำเขาได้

4. การใช้คุณธรรม

1) อดทน อดกลั้น 2) คงแก่เรียน 3) เอาธุระหน้าที่ดี 4) มีวัตร (หลักธรรมประจำใจ) 5) เป็นคนมีใจอันประเสริฐ 6) เป็นสัตบุรุษ 7) เป็นคนมีปัญญา มีความคิดอ่านดี

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าประเทศใดได้ผู้นำที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ประเทศนั้นย่อมมีแต่ความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้าอย่างแน่นอน (สมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สนตงกูโร) 2550: 81-83)

พระปริญาโณและสมบัติ วิมังสุทร คือ หลักความเสมอภาค (Equality) กล่าวคือ

1) ความเสมอภาคทางการเมือง คือ ความเสมอภาคในการแสดงพฤติกรรมต่อสังคมในการอุทิศตนเพื่อประเทศชาติ อันเป็นกิจกรรมกุลศลาธารณะ 2) ความเสมอภาคทางกฎหมาย 3) ความเสมอภาคทางโอกาส การที่ความเสมอภาคเกิดขึ้นได้นั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยของระบอบการเมืองโดยธรรม สาระสำคัญคือมีหลักธรรมมาธิปไตย 9 เป็นหลักการปกครองที่จะเป็นปัจจัยให้ประชาชนได้รับได้แก่

1) มีความเสมอภาคทางการเมือง
 2) มีความเสมอภาคทางกฎหมาย
 3) มีความเสมอภาคทางโอกาสอย่างแท้จริง อันเกิดจากปัจจัยที่ถูกต้อง
 ท่านกล่าวต่อว่าเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ถูกต้องกับธรรมตามกฎอภิปัจจัยตา
 ฝ่ายกุศล ฝ่ายบวก ฝ่ายพัฒนา ได้แก่

- 1) ธรรมาธิปไตย
- 2) พระมหากษัตริย์ จะเป็นปัจจัยให้มีอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน
- 3) อำนาจอธิปไตยของปวงชนจะเป็นปัจจัยให้มีเสรีภาพบริบูรณ์
- 4) เสรีภาพบริบูรณ์จะเป็นปัจจัยให้มีความเสมอภาคทางโอกาส
- 5) ความเสมอภาคทางโอกาสจะเป็นปัจจัยให้มีภราดรภาพ
- 6) ความมีภราดรภาพจะเป็นปัจจัยให้มีเอกภาพหรือรู้จักสามัคคีธรรม
- 7) ความมีเอกภาพหรือรู้จักสามัคคีธรรมจะเป็นปัจจัยให้มีคุณภาพ
- 8) ความมีคุณภาพจะเป็นปัจจัยให้มีหลักนิติธรรม
- 9) หลักนิติธรรมจะเป็นปัจจัยให้การยกย่องรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติ

ต่างๆเป็นธรรมด้วยปัจจัยธรรมาธิปไตย 9

เมื่อนำมาเป็นหลักการปกครอง ย่อมเป็นปัจจัยต่อรูปการปกครองแบบ
 ระบบรัฐสภาให้มีประสิทธิภาพและจะเป็นปัจจัยต่างอิงอาศัยให้ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ได้แบ่งบาน
 ทั่วเมืองไทยและสากลโลกและในที่สุดจะเป็นปัจจัยให้ปวงชนได้รับความยุติธรรมประเทศชาติ
 มั่นคง ประชาชนมั่งคั่งอย่างยั่งยืนสืบไป (พระปริยญาโณและสมบัติ วิมังสุทธ 2549: 126-129)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นหลักราชการในการปกครองและ
 บริหารการงานเป็นกุศโลบายเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพระองค์ทรง
 วางแนวทางไว้ 10 ประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) ความสามารถ

คำว่า สามารถควรจะแปลเสียให้กว้างทีเดียวว่า “อาจจะทำงานให้เป็น
 ผลสำเร็จได้ดียิ่งกว่าผู้ที่มีโอกาสเท่ากัน” ความสามารถเป็นลักษณะอันหนึ่งแห่งผู้บังคับบัญชาคน

- 2) ความเพียร

คำว่าเพียรแปลว่า “กล้าหาญไม่ย่อท้อต่อความยากและบากบั่นเพื่อจะข้าม
 ความขัดข้องให้จงได้ โดยใช้ความอุตสาหะวิริยะภาพมิได้ลดหย่อน”

อนึ่งผู้ที่แสดงตนเป็นคนเพียรแล้ว ก็เหมือนแสดงให้ปรากฏว่าถ้าแม่
 ได้รับมอบให้กระทำการในหน้าที่ใด ก็คงจะใช้อุตสาหะวิริยะภาพโดยสม่ำเสมอเพื่อทำกิจการนั้นๆ

ให้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จด้วยดีจนได้ ดังนี้ เมื่อผู้ใหญ่จะเลือกหาคนใช้ในตำแหน่งผู้บังคับบัญชา คนจึงเฟื่องเล็งหาคนเพียรมากกว่าคนที่มีความรู้แต่เพียงอย่างเดียวหาความบากบั่นอดทนมิได้

3) ความไหวพริบ

ความไหวพริบเป็นลักษณะอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องการสำหรับบุคคลที่จะใช้ในหน้าที่บังคับบัญชา ความไหวพริบแปลว่า “รู้จักสังเกตเห็นโดยไม่ต้องมีใครเตือนว่ามีเหตุ เช่นนั้นๆ ต้องปฏิบัติกรณียกิจอย่างนั้นๆ เพื่อให้บังเกิดผลดีที่สุดแก่กิจการทั่วไปและรีบทำการอันเห็นควรนั้นโดยฉับพลันทันท่วงที”

4) ความรู้เท่าถึงการณียกิจ

แปลว่า “รู้จักปฏิบัติกิจการให้เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง” ความรู้เท่าถึงการณียกิจนี้ จะมีตำรับตำราหรือครูบาอาจารย์สั่งสอนไว้ก็หาไม่ อย่างไรก็ดีที่พอจะศึกษาได้ก็แต่โดยอาศัยความอดสาหะพาทเพียรจะจำแบบอย่างของผู้อื่นซึ่งเขาได้ปฏิบัติมาแล้วในเวลาที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แต่ที่จะวางใจยึดถืออยู่แต่แบบแผนเท่านั้นก็ไม่ได้เพราะถ้าหากว่าไปประสบเหตุการณ์ซึ่งมิได้มีอยู่ในแบบแผนแล้ว ก็จะสนใจไม่รู้อันจะทำอย่างไรอีก จึงเป็นอันต้องอาศัยไหวพริบในตัวเอง ประกอบจึงจะเป็นผู้รู้เท่าถึงการณียกิจอย่างบริบูรณ์

5) ความซื่อตรงต่อหน้าที่

คำว่า ความซื่อตรงต่อหน้าที่ คือ ตั้งใจกระทำกิจการซึ่งได้รับมอบให้ เป็นหน้าที่ของตนนั้นโดยซื่อสัตย์สุจริต ใช้ความอดสาหะพาทเพิ่มสติกำลังของตน ด้วยความมุ่งหมายให้กิจการนั้นๆ บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จโดยอาการอันงดงามที่สุดที่จะพึงมีหนทางจัดไปได้”

6) ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป

ที่จริงหนทางดีที่สุดที่จะดำเนินไปเพื่อให้เป็นที่นิยมแก่คนทั้งหลายมีอยู่ คือ “ความประพฤติซื่อตรงต่อคนทั่วไป” รักษาตนให้เป็นคนควรที่เขาทั้งหลายจะเชื่อถือได้โดยรักษาวิชาสัตย์ พุทธอะไรเป็นนั่นไม่เหินหันเปลี่ยนแปลง คำพูดไปเพื่อความสะดวกเฉพาะครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง ไม่คิดเอาเปรียบใครโดยอาการอันเขาจะขันแข่งไม่ได้ ไม่ยกตนข่มท่านไม่หาดีใส่ตัวหาชั่วใส่เขา เมื่อผู้ใดมีไมตรีซึ่งผู้อื่นมีแก่เรานั้นเพื่อเป็นเครื่องประหารเขาเองหรือใครๆ ทั้งสิ้น

ความประพฤติซื่อตรงแก่คนทั่วไปเช่นนี้ ปราชญ์ทุกชาติทุกภาษาย่อมยกย่องว่าเป็นคุณวิเศษอันหนึ่งซึ่งเป็นลักษณะแห่งผู้ใหญ่เป็นแท้จริง

7) ความรู้จักนิตยคน

ข้อนี้ของสำคัญสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่จะต้องปฏิบัติกิจการติดต่อกับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย

ถ้าเป็นผู้ใหญ่ เป็นหน้าที่ที่ต้องศึกษาและสังเกตให้รู้นิสัยของผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของตน ต้องรู้ว่าความคิดความเห็นเป็นอย่างไร ชอบทำงานอย่างไร ชอบหรือชังอะไร เมื่อทราบแล้วก็อาจที่จะวางความประพฤติและการทำงานของตนเอง ให้ต้องตามอัธยาศัยของผู้ใหญ่นั้นได้

ถ้าคุณเป็นผู้ใหญ่ มีหน้าที่บังคับบัญชาคนมากมาย การรู้จักนิสัยคนก็ยิ่งเป็นการจำเป็นยิ่งขึ้น เพราะคนเราไม่ใช่ฝูงแพะฝูงแกะซึ่งจะต้อนไปไหนได้โดยใช้รื่อง “สุยๆ” หรือเอาไม้ไล่ตี บางคนก็ชอบขู่ บางคนก็ชอบปลอบ เพราะฉะนั้น จะใช้แต่ขู่อย่างเดียว หรือยออย่างเดียวหาได้ไม่

8) ความรู้จักผ่อนผัน

ข้อนี้เป็นข้อสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งปฏิบัติให้เหมาะได้ยากกว่าที่คาดหมาย เพราะฉะนั้น จึงมีผู้ที่ปฏิบัติให้จริงจังได้น้อย

9) ความมีหลักฐาน

ความมีหลักฐานเป็นคุณวิเศษอันหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยบุคคลให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่อันมีความรับผิดชอบและเมื่อได้รับแล้วจะเป็นเครื่องช่วยให้ได้มั่นคงอยู่ในตำแหน่งนั้นต่อไปได้อีกด้วย คำว่ามีหลักฐานนี้คืออะไร 1) มีบ้านเป็นสำนักมั่นคง 2) มีครอบครัวมั่นคง 3) ตั้งตนไว้ในที่ชอบ

10) ความจงรักภักดี

ความจงรักภักดีย่อมเป็นคุณวิเศษอันหนึ่ง ซึ่งพึงแสวงในตัวบุคคลที่จะได้รับมอบให้กระทำการในหน้าที่ไม่ว่าใหญ่หรือน้อยและยังเป็นผู้ที่ต้องกระทำการในหน้าที่ผู้บังคับบัญชาคนแล้วก็ยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น ความจงรักภักดีแปลว่า “ความยอมสละละตนเพื่อประโยชน์แห่งท่าน” และความจงรักภักดีแท้จริงนี้เอง คือความรักชาติซึ่งคนไทยสมัยใหม่พอใจพูดจนติดปาก แต่ซึ่งหาผู้เข้าใจซึ้งซาบจริงได้น้อย (วิระ อัมพันสุข 2551: 28-32)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช (พระบรมราชาวาท 2526) ได้ทรงประทานกุศโลบายการปกครองและการทำงานไว้ว่า การทำงานสร้างเกียรติยศชื่อเสียงและความเจริญก้าวหน้า นอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่ดีแล้ว แต่ละคนยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงในความสุขจิตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จเป็นรากฐานรองรับ กับต้องอาศัยกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบคายในการประพฤติปฏิบัติเข้าประกอบอีกหลายประการ **ประการแรก** ได้แก่การสร้างศรัทธาความเชื่อถือในงานที่กระทำ ซึ่งเป็นพลังกำลังส่งเสริมให้เกิดความพอใจและความเพียรพยายามอย่างสำคัญ ในอันที่จะทำงานให้บรรลุผลเลิศ **ประการที่สอง** ได้แก่การไม่ประมาทปัญญาความรู้ ความฉลาดสามารถทั้งของตนเองทั้งของผู้อื่น ซึ่งเป็นเครื่องช่วยทำงานได้ก้าวหน้า กว้างไกล **ประการที่สาม**

ได้แก่ การตามรักษาความจริงใจ ทั้งต่อตัวเอง ซึ่งเป็นเครื่องทำให้ไว้วางใจร่วมมือกันและทำให้งานสำเร็จได้โดยราบรื่น **ประการที่สี่** ได้แก่การกำจัดจิตใจที่ต่ำทราม รวมทั้งสร้างเสริมความคิดจิตใจที่สะอาดเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้ฝ่าฝืนในการที่จะปฏิบัติดี ให้เกิดความก้าวหน้า **ประการที่ห้า** ได้แก่การรู้จักสงบใจ ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ยังคิดได้ในเมื่อมีเหตุทำให้เกิดความหวั่นไหว ฟุ้งซ่านและสามารถพิจารณาแก้ไขปัญหาได้โดยถูกต้อง คุณสมบัติหรือคุณธรรมที่กล่าวแล้ว ทั้งที่เป็นส่วนรากฐาน ทั้งที่เป็นส่วนวิธีการ ต่างเป็นเหตุเป็นผลอาศัยกันและเกื้อกูลส่งเสริมกันอยู่ทั้งหมด จะอาศัยเพียงข้อหนึ่งข้อใด หรือเพียงบางส่วนบางข้อมิได้ เพราะจะไม่ช่วยให้เกิดผลหรือ ได้ผลน้อย

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องพยายามอบรมสร้างเสริมให้บริบูรณ์ขึ้นแต่ละข้อและทุกข้อ เมื่อคุณสมบัติดังกล่าวประจบรวมพร้อมกันขึ้นแล้ว จึงจะบังเกิดผลเลิศให้เกิดขึ้นสมบูรณ์บริบูรณ์เป็นประโยชน์ช่วยตัวช่วยผู้อื่นได้อย่างแท้จริง (สำนักราชเลขาธิการ 2553 ออนไลน์)

สรุปได้ว่า กุศโลบาย คือ คำกล่าวสอนหรือยุทธวิธีในการทำงานหรือวิธีการใช้หลักของการทำงานอันชาญฉลาดและเกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด กุศโลบายนั้นมีทั้งกุศโลบายตะวันตกและตะวันออกมีความลักษณะคล้ายคลึงกันมากแต่พื้นฐานนั้นมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกันไป โดยตะวันตกเน้นคือ ไซส์ศาสตร์และศิลป์ในการวางแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนตะวันออกจะเน้นคือ ใช้คำกล่าวสอนด้วยการใช้กลอุบายในคำพูดเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดี เสริมสร้างคุณธรรมและจรรยาบรรณ กุศโลบายตะวันออกและกุศโลบายตะวันตกทั้งสองอย่างนั้น ต่างก็สอนมุ่งหวังให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อมนุษย์และสังคม

2.แนวคิด กุศโลบายในพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เพราะในฐานะผู้นำที่ต้องนำพาประชาชนไปสู่ความมั่นคงปลอดภัยและความเจริญก้าวหน้าอยู่เย็นเป็นสุขนั้น ถ้าผู้นำไม่ดีและทำตัวเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ประชาชนก็จะถึงความทุกข์ยากลำบาก ผู้คนเอารัดเอาเปรียบ เบียดเบียน แย่งชิงผลประโยชน์กัน ผู้มีกำลังน้อยย่อมพยายาทก่อการไม่สงบเมื่อมีโอกาสก่อความรุนแรงวุ่นวายไปทั่วทุกสารทิศ แต่ถ้าผู้นำที่ดีเป็นตัวอย่างที่ดี ประชาชนหรือก็จะประสบความสุขความเจริญและประชาชนก็จะทำตัวดีตามอย่างของผู้นำ ชาติบ้านเมืองก็จะเจริญรุ่งเรืองและสงบสันติ กุศโลบายของผู้ปกครองประเทศหรือแนวคิดทางการเมืองในพุทธศาสนาที่สำคัญๆ ในพระพุทธศาสนามีมากมายหลายประการ แต่จะกล่าวในที่นี้คือหลักธรรมเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเพื่อจะนำมาใช้ในการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับวิถยานิพนธ์เล่มนี้

2.1 ทศพิธราชธรรม

กษัตริย์ ได้พระนามว่า ราชา แปลว่า รุ่งเรืองด้วยอานุภาพต่างๆ และทรงทำความปลาบปลื้มใจให้แก่ประชาชน โดยทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรม (พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) 2535: 165)

ทศพิธราชธรรม คือ ราชธรรม 10 ประการ ที่พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองประเทศพึงทรงประพฤติปฏิบัติเป็นราชจริยวัตรทศพิธราชธรรมนี้ ปรากฏอยู่ในมหาหังสชาดกขุททกนิกายชาดก เป็นพระพุทธรวณะ ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า (ประยูร กาญจนกุล 2550: 123-127)

“ทาน์ สິลั ปริจจาคั อาชชวั มทุทวั ตปั

อกุโกธั อวิหีสลจ ขนุตินจ อวิโรชนั”

1) ทาน์ ทาน คือ ความเผื่อแผ่ให้ปัน ได้แก่ ทรงบำเพ็ญทานการกุศลต่างๆ เป็นปกติและพระราชทานทรัพย์เงินทอง ตำแหน่ง ยศศักดิ์แก่ข้าราชการและพสกนิกรตามสมควรแก่กรณี

2) สิลั สິล ได้แก่ ทรงรักษาศีลห้าเป็นปกติและทรงรักษาศีลแปดตามพระราชวโรกาสอันควรและประพฤติดีงาม การสำรวม รักษาและควบคุม พระอาการกาย วาจา ให้เรียบร้อย ละเว้นความชั่ว ประกอบแต่การสุจริต ปราศจากโทษควรครหา

3) ปริจจาคั การบริจาค ได้แก่ ทรงเสียสละทรัพย์สมบัติและเลือดเนื้อตลอดจนชีวิตของพระองค์เพื่อทรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของประเทศชาติ ในคราวบ้านเมืองมีสงคราม เสียสละความสุขของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

4) อาชชวั ความซื่อตรง ได้แก่ ความที่มีพระอัธยาศัยซื่อตรงต่อประชากรของพระองค์ จะไม่ทรงคิดหรือทรงกระทำการใดๆ ให้เดือดร้อนแก่พสกนิกร โดยไม่มีความจำเป็นจริงๆ ดำรงในสัจย์สุจริต

5) มทุทวั ความอ่อนโยน ได้แก่ ความที่มีพระอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่ง กระด้างหยาบคายและละม่อมละม่อมในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจติดต่อกับผู้อื่น

6) ตปั ความมีอำนาจในตน ได้แก่ พระบะเดชานุภาพแผ่ไปทั่วทุกทิศานุทิศ และทรงใช้พระราชอำนาจนั้นในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่พสกนิกร เพียรพยายามเผาผลาญกิเลสมิให้ครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจให้บริบูรณ์

7) อกุโกธั ความไม่โกรธ ได้แก่ การไม่ทรงพระพิโรธ ไม่เกรี้ยวกราด ลุอำนาจ ความโกรธ จนเป็นเหตุให้กระทำการผิดทำนองคลองธรรม

8) อวิหีตญ ความไม่เบียดเบียนใคร ได้แก่ ทรงมีน้ำพระทัย ปราศจากวิหิงสา การที่ไม่ทรงเบียดเบียนต่อข้าราชการบริพารและพลเมืองทั่วไป บังคับกดขี่ราษฎรให้ได้ทุกข์ยากด้วยเหตุอันไม่ควรทำ

9) ขนฺติญ ความอดทน ได้แก่ ความที่มีพระทัยมั่นคง มีความอดทนในสิ่งที่ควรอดทน อดทนต่องานที่ตรากตรำโดยไม่ทอดทิ้ง

10) อวิโรธน์ ความไม่ประพฤติผิดระเบียบ สถิตมั่นในธรรม ทรงรักษาความยุติธรรมไม่ให้แปรผันจากสิ่งที่เที่ยงตรงและระเบียบแบบแผนประเพณีอันดีงาม (พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) 2535: 165)

2.2. ราชสังคหัตถุ

ก่อนที่จะได้กล่าวถึง “ราชสังคหัตถุ” อันเป็นสังคหัตถุของพระราชา จะได้กล่าวถึงสังคหัตถุสำหรับบุคคลทั่วไปเสียก่อน เพราะมีที่มาและรายละเอียดที่ไม่เหมือนกันบางประการ

สังคหัตถุ คือ ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์ที่ชี้แนะให้บุคคลด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ

ในสังคหสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ซึ่งว่าด้วยสังคหัตถุ 4 ประการนั้น มีพระพุทธวจนะอธิบายไว้ดังนี้

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ (ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์) 4 ประการนี้ สังคหัตถุ 4 ประการคืออะไร คือ ทาน (การให้ปัน) 1 เวยยาวัชชะ (เจรจาไพเราะ) 1 อัถถจริยา (บำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน) 1 สมานัตตตา (ความวางตนสม่ำเสมอ) 1 นี้แล ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ 4 ประการ

การให้ปัน 1 เจรจาไพเราะ 1 บำเพ็ญประโยชน์ 1 การวางตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆตามควร 1 เหล่านี้ เป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์ในโลกเหมือนสลัก (ที่หัวเพลลา) คุมรถที่แล่นไปอยู่ ฉะนั้นถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ไม่มีไซ้ มารดาบิดาก็ไม่พึงได้รับความนับถือบูชาเพราะเหตุบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตทั้งหลายยังเหลือวแลธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้อยู่ เพราะเหตุนี้บัณฑิตเหล่านั้นจึงได้ถึงความเป็นใหญ่และเป็นที่น่าสรรเสริญ”

ราชสังคหัตถุ คือ ราชธรรม 4 ประการ อันเป็นสังคหัตถุของพระราชาที่ทรงปฏิบัติในการสงเคราะห์ประชาชน เป็นธรรมเครื่องชี้แนะให้จิตใจประชาชน ที่ทำให้เกิดมีความสมัครสมานสามัคคีของกลุ่มชนในชาติ ได้แก่ (ประยูร กาญจนกุล 2550: 128-129)

- 1) สศุสเมธึ ความที่ทรงพระปรีชาในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหารให้บริบูรณ์ และส่งเสริมเกษตรกรรม
- 2) ปุริสเมธึ ความที่ทรงปรีชาในการบำรุงส่งเสริมข้าราชการ
- 3) สมมปาสาฬ ความที่ทรงรู้จักผูกใจประชาชนด้วยการส่งเสริมประกอบอาชีพ
- 4) วาจาเปยยั ตริสวาจาไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล ทำให้เกิดความเข้าใจดีต่อกันและได้รับความนิยมนิยมใส

ราชสังคหวัดถุ 4 ประการนี้ ปรากฏอยู่ใน อุษยสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เป็นหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรับปรุงดัดแปลงคำสอนในศาสนาพราหมณ์ โดยกล่าวถึงคำศัพท์เดียวกัน แต่ให้ความหมายอันชอบธรรมที่ต่างออกไปและเพิ่มข้อที่ 5 นิรคคัล แปลว่า ไม่มีลี้มกลอน ขึ้นอีกข้อหนึ่ง ซึ่งหนังสือกวินิพนธ์ “ลิลิตตะเลงพ่าย” ก็ได้พรรณนาถึงธรรมข้อ 5 นิรคคัล ไว้ด้วย

ราชสังคหวัดถุนี้ว่าโดยตรงกับ มหಾಯัญ 5 ของพราหมณ์ คือ 1 อสุสเมธึ (การฆ่าม้าบูชาัญ) 2 ปุริสเมธึ (การฆ่าคนบูชาัญ) 3 สมมปาสาฬ (ัญอันสร้างแทนบูชาในที่ข้างไม้ลอดบวงไปหล่นลง) 4 วาจาเปยยั (การดื่มเพื่อพลังหรือเพื่อชัชชนะ) 5 นิรคคัล (ัญไม่มีลี้มสลัก คือ ทั่วไปไม่มีจิตขึ้นจำกัด) มหાયัญ 5 ที่พระราชพิงบูชาตามหลักศาสนาพราหมณ์นี้ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของพระธรรมปิฎก (ประยูรท์ ปยุตโต) อธิบายไว้ว่า พระพุทธศาสนาสอนว่า เดิมทีเดียวเป็นหลักการสงเคราะห์ที่ดีงาม แต่พราหมณ์สมัยหนึ่งดัดแปลงเป็นการบูชาัญเพื่อผลประโยชน์ในทางลาภสักการะแก่ตน ความหมายที่พึงต้องการซึ่งพระพุทธศาสนาสั่งสอน 4 ข้อแรก มีดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนข้อที่ 5 นิรคคัล ตามหลักสังคหวัดถุ 4 ว่า เป็นผล แปลว่า ไม่มีลี้มกลอน หมายความว่า บ้านเมืองจะสงบสุขปราศจากโจรผู้ร้ายไม่ต้องระแวงภัยบ้านเมืองไม่ต้องลกลอน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรท์ ปยุตโต) 2545: 187-188)

2.3 จักรวรรดิวัตร

จักรวรรดิวัตร คือ ธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็นประมุขของจักรวรรดิ (Empire) อันเป็นราชอาณาจักรใหญ่ที่รวมประเทศต่างๆ ไว้เป็นเมืองขึ้น อยู่ใต้อำนาจอธิปไตยหรือใต้อำนาจการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิองค์เดียวกัน ในชมพูทวีป สมัยโบราณถือว่าพระเจ้าจักรพรรดิเป็นพระราชาราชผู้เป็นใหญ่เหนือกษัตริย์ทั้งหลายแห่งราชอาณาจักรที่เป็นเมืองขึ้น แล้วเป็นผู้บังคับบัญชาบุญญาธิการ มีรัตนะ 7 ประการเป็นสิ่งที่ประกอบพระบารมี คือ ช้างแก้ว ม้าแก้ว นางแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว จักรแก้วและแก้วมณี พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนพระภิกษุสาวกด้วยจักกวัตติสูตร สูตรว่าด้วยสิ่งที่พระเจ้าจักรพรรดิปฏิบัติเป็นประจำ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ที่ยิ่งใหญ่ที่แท้จริงนั้นจะต้องมีบารมีสูงส่ง มีสิ่งประเสริฐคู่บารมีอย่างพร้อมเพรียง สิ่งเหล่านั้นจำเป็นสำหรับการรักษา

พระราชอำนาจและบารมีของพระเจ้าจักรพรรดิด้วย เช่น นางแก้วคือภรรยาที่ดี ขุนพลแก้วคือแม่ทัพที่ดี แลขุนคลังแก้วคือเสนาบดีที่ดีดูแลพระราชทรัพย์ ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อผู้เป็นประมุขทั้งสิ้น (วัชร ทรงแปฐม 2550: 64)

จักรวรรดิวัตรนี้มาใน จักรวรรดิสูตร ทิฆนิกาย ปาฎิกวรรค เป็นธรรม 12 ประการ ที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงถือเป็นพระจริยาวัตรในการปกครองแผ่นดินให้มีสันติสุข ซึ่งจำแนกออกได้ดังนี้

- 1) อนุโตชนสุมี พลกายสุมี การที่ทรงอนุเคราะห์พระราชวงศ์ พระมเหสี พระสนม กำนัลและข้าราชการในพระราชสำนักและทรงอนุเคราะห์เหล่าทหาร
- 2) ขตุเคยสุ การที่ทรงอนุเคราะห์กษัตริย์แห่งเมืองขึ้นทั้งหลายที่อยู่ใต้พระบรมเดชานุภาพ
- 3) อนุยุเตสุ การที่ทรงสงเคราะห์พระราชวงศ์และข้าราชการที่ตามเสด็จ
- 4) พุราหุมนคหปดิเกสุ การที่ทรงเกื้อกูลและคุ้มครองพราหมณ์และคหบดีชน
- 5) เนคมชานปะเทสุ การที่ทรงสงเคราะห์ชนชาวนิคมนชนบทให้ดำรงชีพเป็นสุขตามวิสัย
- 6) สมณพุราหุมนสุ การที่ทรงอุปการะสมณพราหมณ์
- 7) มิคคปะกขิสสุ การที่ทรงคุ้มครองบรรดาสัตว์และนกไม่ให้ผู้ใดเบียดเบียนและทำอันตราย
- 8) อธมการปะกุกเขโป การที่ทรงห้ามปรามคนทั้งหลายมิให้กระทำการที่ผิดทำนองคลองธรรม
- 9) อชนานั ชนานุปะทานั การพระราชทานทรัพย์สงเคราะห์ผู้ขัดสนไร้ทรัพย์
- 10) สมณพุราหุมน อุปะสงกมิตวา ปญหุปะจัน การเสด็จไปหาสมณพราหมณ์เพื่อทรงศึกษาและตรัสถามปัญหาเกี่ยวกับบุญและบาป ให้ทรงรู้แจ้งและประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง
- 11) อธมมราคสุส ปหานั การที่ทรงหักห้ามจิตไม่ให้เกิดอธรรมราคาในสถานอันไม่ควร
- 12) วิสมโลกสุส ปหานั การที่ทรงห้ามจิตไม่ให้ปรารถนาลาภอันไม่ควรได้

2.4 อปริหานิยธรรม

อปริหานิยธรรม คือ ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นคำสอนทางพุทธศาสนา สั่งสอนกษัตริย์แคว้นต่างๆ ให้เป็นหลักธรรมประจำใจและเพื่อให้ปกครองประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุข พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จตรัสสอนอปริหานิยธรรม ไว้ในมหาปริณิพพานสูตร ทิฆนิกาย มหาวรรค เป็นสูตรที่เล่าเรื่องการที่พระองค์เสด็จไปยังเมืองกุสินาราเพื่อทรงเข้าสู่ปริณิพพานใน

ระหว่างทางที่ทรงเสด็จก็ตรัสสอนธรรมะตลอดคทาง ส่วนอธิพานิยธรรม ทรงตรัสสอนแก่เจ้าลิจฉวี ผู้เป็นใหญ่ในนครและชาววัชชีบุตรผู้เป็นชนชั้นสูงที่มีอำนาจปกครองรัฐแบบสามัคคีธรรมในแคว้นแคว้นวัชชีบุตร

กุศโลบายแบบสามัคคีธรรม 7 ประการ ได้แก่

- 1) จักหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
- 2) จักประชุมกันก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยกันทำกิจที่ควรทำ
- 3) จักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังมิได้บัญญัติ จักไม่ถอดหรือตัดรอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ขอมรับการศึกษานในธรรมของชาววัชชีตามที่บัญญัติไว้แล้ว
- 4) จักเคารพนับถือชาววัชชีที่เป็นผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่
- 5) จักไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรีที่มีสามีแล้วและสตรีสาว
- 6) จักสักการะเคารพเจดีย์ของชาววัชชี
- 7) จักจัดแจงให้การอารักขาคุ้มครองอันเป็นธรรมในพระอรหันต์และปรารณาให้พระอรหันต์ที่ยังไม่มา ได้มาที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข (พุทธศาสนประวัติ ระหว่าง 2500 ปีที่ล่วงแล้ว 2537: 5)

มีเรื่องเล่าว่าพระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์แห่งแคว้นมคธผู้เป็นกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทรงต้องการปราบปรามยึดเอาแคว้นวัชชีซึ่งปกครองในระบอบสามัคคีธรรมมาเป็นเมืองขึ้น จึงส่งวัสการพราหมณ์ซึ่งเป็นอำมาตย์ผู้ใหญ่ไปถามพระพุทธเจ้าว่า พระเจ้าอชาตศัตรูจะยกทัพมาปราบแคว้นวัชชีจะสำเร็จหรือไม่ พระพุทธเจ้าจึงสอนวัสการพราหมณ์ว่า ชาววัชชียึดถือในหลักอธิพานิยธรรมอย่างเหนียวแน่นถึง 7 ข้อดังกล่าวแล้วข้างต้น พระเจ้าอชาตศัตรูจะยกทัพมาปราบสำเร็จก็หาไม่ อย่างไรก็ดี 7 ข้อเลย เพียงยึดถือเพียงข้อเดียวก็ไม่สามารถปราบได้แล้วจะกล่าวไปยถึง 7 ข้อ พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนทที่เกี่ยวกับการตั้งมั่นในธรรมของชาวเมืองวัชชี โดยมีวัสการพราหมณ์นั่งฟังอยู่ด้วย แล้วกลับไปทูลพระเจ้าอชาตศัตรูว่ายังจะยกทัพไปปราบแคว้นวัชชีไม่ได้ เพราะชาววัชชีบุตรยึดมั่นในอธิพานิยธรรม เว้นแต่จะหาทางแก้ไขไม่ให้ชาววัชชีปฏิบัติอธิพานิยธรรมต่อไป จึงจะรุกรานเมืองวัชชีได้สำเร็จ วัสการพราหมณ์ก็ออกอุบายให้พระเจ้าอชาตศัตรูเขียนหลัง ตัวเองจนบาดเจ็บสาหัสแล้วเนรเทศไม่ให้อยู่แคว้นมคธ วัสการพราหมณ์ก็เดินทางไปหาเจ้าลิจฉวี ซึ่งเป็นคณะบุคคลผู้ปกครองแคว้นวัชชี หลอกจนเชื่อและสงสารว่าวัสการพราหมณ์เป็นมหาอำมาตย์มีความรู้สูงส่งมากกลับถูกโบยตีและเนรเทศ จึงตั้งให้เป็นอาจารย์สอนสรรพวิชาแต่บุตรหลานเจ้าวัชชี วัสการพราหมณ์ก็ได้โอกาสยุยงให้เจ้าชายบุตรหลานเจ้าวัชชีทะเลาะวิวาทกัน พอลูกหลานแตกความสามัคคีกัน เจ้าลิจฉวีทั้งหลายก็ทะเลาะกันตามลูกหลานไป

ด้วย ที่เคยประชุมก็ไม่ไปประชุม ไปประชุมก็ไปทะเลกัน หลักอภิธานิธรรมทั้ง 7 ข้อ ก็เลยไม่ได้ปฏิบัติกัน พระเจ้าอชาตศัตรูจึงยกกองทัพเข้ายึดครองแคว้นวัชชีได้ เพราะกษัตริย์ลิจฉวีละเลิกการปฏิบัติตาม อภิธานิธรรมเสียแล้ว (พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 2 ทีฆนิกาย มหาวรรค อภิธานิธรรม)

สรุปได้ว่า แนวความคิดกุศโลบายทางพระพุทธศาสนานั้น มุ่งสอนให้ผู้นำหรือ กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองต่างๆตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในตน การแสดงออกถึงการเป็นผู้นำทางสังคมเป็นแบบอย่างให้ประชาราษฎร์เห็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้เสียสละแก่ชนหมู่มาก การส่งเสริมคนดีนักปราชญ์ราชบัณฑิต การสร้างหลักของคุณธรรมประจำใจใช้ปัญญาในการพิจารณาปัญหาและการส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาราษฎร์ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ ส่งเสริมการทำกิน และที่สำคัญการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การมีสิทธิเท่าเทียมกัน การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของชนหมู่มากเป็นหลัก การแสดงความเคารพผู้อาวุโสก่อให้เกิดเป็นจารีตประเพณีอันดีงามเมื่อเกิดความสันติสุขยุติธรรม เกิดขึ้นบ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขเพราะไม่มีเหตุการณ์นำมาซึ่งปัญหาให้แก่ผู้นำ ก็ส่งเสริมการสร้างหลักของคุณธรรมจริยธรรมให้ประชาชนได้เรียนรู้และปฏิบัติกันสืบต่อกันมาทำให้เกิดเป็นจารีตประเพณี เช่น ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำขอพรผู้ใหญ่ ลดเกล้าเข้าพรรษา ตักบาตรเทโว เป็นการให้ทาน วันฉัตรมาสสวนะก็เข้าวัดรักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น

3.แนวคิดการขึ้นสู่อำนาจ

3.1 ความหมายของสถาบันกษัตริย์

ความหมายของคำว่าสถาบันกษัตริย์ (Monarchy) นั่นก็คือคณะผู้ปกครอง สถาบันทางการปกครองและขอบเขตการบริหารราชการของกษัตริย์ ซึ่งหมายความว่ากษัตริย์เป็นผู้บัญชาชีวิตของประชาชนภายใต้การปกครอง ในยุคกลางนั้นกษัตริย์ทรงมีหน้าที่และความรับผิดชอบเพียงแต่เป็นผู้นำทางทหารเท่านั้น ความรับผิดชอบในกิจการต่างๆ ของสังคมของกษัตริย์นั้นมีอยู่เพียงจำกัด ในสังคมสมัยโบราณความซับซ้อนของระบบบริหารราชการและสภาพสังคมยังไม่มี ความซับซ้อนมากนัก กษัตริย์สามารถที่จะปกครองบ้านเมืองและสังคมได้โดยการสั่งการด้วยพระองค์เอง กษัตริย์ในยุคโบราณนั้นจึงมักจะไม่ค่อยประสบกับปัญหายุ่งยากในทางการเมือง ในอาณาจักรเล็กๆนั้น กษัตริย์ไม่จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการบริหารราชการที่ซับซ้อนมากมายนัก พระองค์สามารถปกครองอาณาจักรเองพระองค์ได้โดยการออกคำสั่งจากพระโอรสของพระองค์เอง ในยุคนั้นกระบวนการและวิธีการในการบริหารนั้นจะถือว่าไม่มีความจำเป็น รูปแบบของการ

ปกครองของกษัตริย์ยังไม่มีลักษณะที่เป็น โครงสร้างที่ซับซ้อน ยังคงเป็นแบบที่เรียบง่ายอำนาจและความรับผิดชอบของกษัตริย์นั้นมีขอบเขตที่จำกัด ในช่วง พ.ศ. 1543 (ค.ศ. 1000) รูปแบบของการปกครองระบอบกษัตริย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมีการเพิ่มอำนาจของกษัตริย์ให้มากขึ้น มีการจัดลำดับขององค์กรและวิธีการในการบริหารราชการแบบใหม่ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในสถาบันกษัตริย์ในยุคปัจจุบัน

รูปแบบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ เป็นรูปแบบที่นิยมอย่างแพร่หลายในทั่วโลก ใน พ.ศ. 2457 (ค.ศ. 1914) มีเพียง 3 ประเทศในทวีปยุโรป คือ ประเทศฝรั่งเศส โปรตุเกสและสวิตเซอร์แลนด์ เท่านั้นที่มีรูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ นอกนั้นเป็นการปกครองแบบกษัตริย์ แต่ในปัจจุบันนี้รูปแบบการปกครองดังกล่าว ได้ลดลดความนิยมลงไปเป็นอย่างมาก ในยุโรปปัจจุบันมีเพียง 7 ประเทศเท่านั้นที่ยังคงมีการปกครองในรูปแบบที่มีกษัตริย์เป็นประมุข แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง 7 ประเทศเป็นประเทศที่ถือได้ว่ามีความมั่นคงในระบบการเมืองการปกครอง มีความเจริญและก้าวหน้าในระบบเศรษฐกิจไม่แพ้ประเทศที่มีการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ โดยเฉพาะสถาบันหลักของประเทศอื่นไม่สามารถแยกออกได้จากระบบการเมืองการปกครอง แม้ว่าคนในสังคมปัจจุบันจะมองว่า สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่ไม่มีบทบาทใดๆ ในทางการเมืองการปกครองหลงเหลืออยู่แต่หากได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งก็จะทำให้เข้าใจและตระหนักว่าสถาบันกษัตริย์ไม่เพียงแต่จะเป็นสัญลักษณ์และศูนย์รวมจิตวิญญาณของชนชาติ แต่ยังเป็นสถาบันที่คอยค้ำชูการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีที่สุคติอีกด้วย (เกษญา พรไชยา 2547: 1)

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 จนถึงปัจจุบันระบบกษัตริย์หรือระบบราชาธิปไตยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

1. ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ ระบอบการปกครองที่อำนาจของขุนนางในสมัยฟิวดัลถูกลดทอนมารวมอยู่ที่รัฐบาลกลางในรูปของการปกครองแบบกษัตริย์ที่มีอำนาจมากครอบคลุมดินแดนไปทั่ว ระบบกษัตริย์ซึ่งดำรงอยู่ตลอดมาในยุคกลางเปลี่ยนลักษณะไปเป็นระบบกษัตริย์แบบใหม่ที่มีอำนาจมากและกว้างขวาง ได้รับความจงรักภักดีและได้รับความเคารพ เชื่อฟังจากประชาชนภายใต้การปกครองเป็นอย่างดี กษัตริย์ทรงเป็นสัญลักษณ์และศูนย์รวมอำนาจของหน่วยการเมืองใหม่ที่เรียกว่า ราชอาณาจักร (Nation State) หรือประเทศแบบปัจจุบันที่มีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นี้อยู่บนพื้นฐานปรัชญาการเมืองใหม่ที่เรียกว่า ลัทธิเทวสิทธิ์ (Divine Right) และปรัชญาทางเศรษฐกิจทุนนิยมแบบพาณิชย์นิยม (Mercantilism) และชนชั้นกลาง

2. ระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ระบอบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สนองตอบความต้องการของประชาชนเป็นอย่างดี คือ สามารถก่อตั้งรัฐ

ชาติที่เข้มแข็งปราบปรามอำนาจและส่งเสริมให้ประชาชนที่มีอิทธิพลและสนับสนุนพระองค์ได้ ร่ำรวยและมีอำนาจมากขึ้น คือพวกชนชั้นกลาง ในคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 พวกชนชั้นกลางที่ กษัตริย์ทรงสนับสนุนมานี้เองกลับไม่ต้องการให้กษัตริย์มีอำนาจมากอีกต่อไป ต้องการลดอำนาจ ราชอำนาจให้น้อยลงเพื่อให้คนส่วนใหญ่คือพวกตนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองให้มากขึ้น ซึ่งในที่สุด ทำให้ระบอบกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ต้องสลายตัวลง ในบางแห่งเช่นในอังกฤษ ระบอบกษัตริย์จะยังคงอยู่แต่เปลี่ยนลักษณะไปเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญหรือระบอบ ประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์ แต่ในหลายแห่งได้ยุบเลิกระบอบกษัตริย์เสียแล้วและนำเอา ระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐเข้ามาแทนที่ (นันทา โชติกะพุกคณะ 2545: 214-217)

จากการศึกษาและค้นคว้าจะพบได้ว่า การได้มาซึ่งอำนาจนั้นเพื่อตั้งตนเป็นกษัตริย์ ตามหลักพระราชประเพณีมีหลายวิธีการซึ่งแต่ละพระองค์ที่ทรงเป็นกษัตริย์ทรงคัดเลือก พระทัยเลือก เพื่อที่จะได้มาซึ่งความเป็นพระมหากษัตริย์และเป็นผู้นำของประชาชนและทรงนำความเจริญและ ความเป็นปึกแผ่นของรัฐนั้นหรือประเทศนั้นให้ก้าวต่อไปตามสถานการณ์และภูมิภาคต่างๆ แบ่ง ออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. การขึ้นสู่อำนาจโดยการตั้งตนเป็นกษัตริย์
2. การขึ้นสู่อำนาจโดยการสืบสันตติวงศ์
3. การขึ้นสู่อำนาจโดยการแย่งชิงราชบัลลังก์
4. การขึ้นสู่อำนาจโดยการล้อมยึดการเมืองอยู่เมืองอื่นแล้วกลับมาครองราชย์อีก
5. การขึ้นสู่อำนาจโดยการสู้รบแย่งชิงเมืองเพื่อปกครองเมืองอื่น
6. การขึ้นสู่อำนาจโดยประชาชนเรียกร้องหรือเชื้อเชิญจากประชาชน
7. การขึ้นสู่อำนาจโดยการเสียดายจากผู้มีบุญญาธิการ

3.2 การขึ้นสู่อำนาจ

การขึ้นสู่อำนาจในที่นี้จะกล่าวถึงการขึ้นสู่อำนาจเป็นกษัตริย์ หรือเรียกอีกอย่าง หนึ่งคือ การขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งมีวิธีการหลากหลายวิธีที่ให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองรัฐ หนึ่งๆ หรือประเทศหนึ่งๆซึ่งมีความแตกต่างกันไปซึ่งตามตำราพราหมณ์ (ฮินดู) ได้เขียนไว้ไว้ตรงเวลา มี 3 ประเภท คือ

1) ราชภิเษก

ตำราพราหมณ์ (ฮินดู) คือ การขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ จากการที่พระ ราชบิดาสละราชสมบัติ อันเป็นการสละเรือนเพื่อออกบวชตามหลักอัสรมสี่ซึ่งกำหนดว่า เมื่อ พระราชาเห็นพระเกศขาวแม้เพียงเส้นเดียวก็ต้องสละราชสมบัติเพื่อออกบวชแสวงหาทางสู่พระ พรหม

ธรรมเนียมสมัยอยุธยา คือ พิธีถวายสถานะความเป็นกษัตริย์โดยการรดน้ำและถวายเครื่องหมายแห่งกษัตริย์ มักใช้กับพระมหากษัตริย์ที่สืบราชสมบัติตามสันตติวงศ์โดยสิทธิ์ (พระราชทายาท, หน่อพระพุทเจ้า)

2) อินทราภิเษก

ตำราพราหมณ์ (ฮินดู) คือ การขึ้นครองราชย์ 3 ประการ

1. พระอินทร์ นำเอาเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาถวาย เมื่อจะได้ราชสมบัติ
2. เสี่ยงราชรถมาจดฝ่าพระบาท (ราชรถมาเกย เช่น พระมหาชนก)
3. เทหะเอาฉัตรทิพย์มากางกั้น

นอกจากนี้ยังหมายถึง การที่พระเจ้าแผ่นดินทำพิธีราชาภิเษกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปราบพระเจ้าแผ่นดินอื่นให้อยู่ในอำนาจได้มาก เพื่อยกพระองค์ขึ้นเป็นใหญ่เหนือพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลาย

ธรรมเนียมสมัยอยุธยา คือ การประกอบพระราชพิธีเพื่อเสริมสถานะความเป็นพระราชามีบุญญาธิการ มีการกำหนดไว้ในกฎมณเฑียรบาลโดยเริ่มจากการตั้งเขาพระสุเมรุสูงหนึ่งเส้นห้าวาประดับด้วยเทวดาและสัตว์หิมพานต์ ให้อุนนางแต่งเป็นเทวดาคือพระอินทร์ พระวิศวกรรม เป็นอาทิ เพื่อถวายราชสมบัติและถวายพระพร จากนั้นพระมหากษัตริย์ต้องประทับราชรถ เพื่อไปรยทานรอบพระนครมีการสมโภชอยู่หนึ่งเดือนจึงเสร็จพิธี

3)ปราบดาภิเษก

ตำราพราหมณ์ (ฮินดู) (ส. ปราบุต + อภิเษก) คือ การที่พระมหากษัตริย์มีสามารถและฤทธิอำนาจหักหาญจนได้ราชสมบัติจากการรบชนะศัตรูทั้งปวง ซึ่งจะทำร้ายพระองค์มิได้

ธรรมเนียมสมัยอยุธยา จากเอกสารจดหมายเหตุพระราชวิจารณ์เรื่อง อภิเษกพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 มีดังนี้

“...ปราบดาภิเษกกับสงครามภิเษกคงเป็นคู่กัน สงครามภิเษกเป็นอาบน้ำจะไปทำศึก ปราบดาภิเษกอาบน้ำเมื่อฆ่าศัตรูกลายเป็นผีแล้ว เพราะฉะนั้นน่าจะสงสัยว่าไม่ใช่แต่ผู้ที่ยังไม่ได้เป็นเจ้าแผ่นดิน ปราบปรามได้แผ่นดินแล้วจึงทำ ผู้ที่เป็นเจ้าแผ่นดินแล้ว ปราบปรามศัตรูมิใช่ชณะ เช่น พระนเรศวรปราบพระยาละแวกก็น่าจะทำพิธีปราบดาภิเษก ข้อซึ่งเสด็จขึ้นเลยแล้วตัดศีรษะพระยาละแวก เรียกว่าพิธีปฐมกรรมนั้น น่าจะแปลว่าทำการเบื้องต้นแห่งปราบดาภิเษก ...” (การขึ้นครองราชย์สมบัติ 2554 ออนไลน์)

3.3 การขึ้นสู่อำนาจราชาธิปไตยของประเทศไทย

การปกครองของประเทศไทยตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ได้ดำเนินมาตั้งแต่แรกตั้งประเทศจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

หลักของการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ทรงอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองแต่พระองค์เดียวและทรงใช้พระราชอำนาจโดยเด็ดขาด ไม่มีข้อจำกัดแต่ประการใด แต่สมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างราชวงศ์ต่างๆ และขุนนางผู้มีอำนาจแต่งตั้งหรือกำหนดการขึ้นครองราชสมบัติของกษัตริย์ได้ ดังนั้น รศ พูนกุล (2516: 130-131) ได้ให้ความหมายว่าอำนาจอธิปไตยในการปกครองปวงชนชาวไทยทั้งหมดนั้นพระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้แต่ผู้เดียว อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยจำแนกออกให้มีคณะบุคคลเป็นผู้ใช้เป็นส่วนสัดต่างหากจากกันนั้น ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่มีการจำแนกการใช้ ดังปรากฏในพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตรัสว่า

“อนึ่ง พระบรมราชานุกาของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ ไม่ได้มีปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใด ด้วยเหตุคือว่าเป็นที่ล้นพ้น ไม่มีข้อสิ่งอันใดหรือผู้ใดจะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้ แต่เมื่อว่าตามความที่เป็นจริงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะทรงประพฤติกการอันใดก็ต้องเป็นไปตามทางที่สมควรและที่เป็นยุติธรรม เพราะเหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าไม่มีความรังเกียจอันใดซึ่งจะมีกฎหมายกำหนด พระบรมราชานุกาของพระเจ้าแผ่นดินเช่นประเทศทั้งปวงมีกำหนดต่างๆ กันนั้น เมื่อจะทำกฎหมายสำหรับแผ่นดินให้เป็นหลักฐานทั่วถึง ก็ควรจะต้องว่าด้วยพระบรมราชานุกาของพระเจ้าแผ่นดินให้เป็นหลักฐานไว้ แต่การซึ่งควรจะกำหนดอย่างไรนั้น ข้าพเจ้าต้องขอชี้แจงความเป็นอันมิใช่ความเห็นที่เข้ากันไว้โดยย่อว่า พระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศหมายเอาประเทศยุโรปซึ่งปกครองบ้านเมืองมีกำหนดพระราชนุกาต่างๆ กัน ด้วยอาศัยเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในบ้านเมืองโดยความไม่พอใจของราษฎร จึงได้มีข้อบังคับสกัดกันเป็นขั้นๆ ตามลำดับเหตุการณ์ซึ่งมีขึ้นในบ้านเมืองนั้นๆ เหตุการณ์ทั้งปวงนั้นก็ยังมีไม่เป็นที่ทั่วถึงกัน เพราะฉะนั้นแบบอย่างจึงยังไม่ลงเป็นแบบเดียวกันทั่วไปได้ทุกประเทศ ส่วนที่กรุงสยามนี้ยังไม่มีเหตุการณ์อันใดซึ่งเป็นการจำเป็นแล้ว จึงเป็นขึ้นเหมือนประเทศอื่นๆ ราษฎรเป็นผู้ขอให้ทำ เจ้าแผ่นดินจำใจทำ ในเมืองเรานี้เป็นแต่พระเจ้าแผ่นดินคิดเห็นว่าควรจะทำ เพราะจำเป็นการเจริญแก่บ้านเมืองและเป็นความสุขแก่ราษฎรทั่วไปจึงได้คิดทำ เป็นการผัดกันตรงกันข้ามและการที่จะปกครองเช่นประเทศสยามนี้ ตามอำนาจอย่างเช่นเจ้าแผ่นดินประเทศอื่นๆ คือประเทศยุโรปก็จะไม่สามารถปกครอง บ้านเมืองได้และจะไม่เป็นที่พอใจของราษฎรทั่วหน้าด้วย เหมือนอย่างถ้าจะมีปาลิเมนต์จะไม่มีผู้ใดซึ่งสามารถเป็นเมมเบอร์ได้สักก็คนและโดยว่าจะมีเมมเบอร์เหล่านั้นเจรจาการได้ก็ไม่เข้าใจในราชการทั้งปวงทั่วถึง

เพราะไม่มีความรู้และการฝึกหัดอันใดแต่เดิมมาเลย ก็คงจะทำให้การตั้งปวงไม่มีอันใดสำเร็จไปได้ และซ้ำเป็นที่หวาดหวั่นของราษฎรผู้ซึ่งไม่เข้าใจเรื่องราวอันใด เพราะไม่ได้ฝึกไม่ได้ต้องการเกิดขึ้น ในใจเลย ราษฎรคงจะเชื่อพระเจ้าแผ่นดินมากกว่าผู้ซึ่งจะมาเป็นเมมเบอร์ออฟพาลีเมนต์ เพราะปกติ ทุกวันนี้ราษฎรย่อมเชื่อถือเจ้าแผ่นดินว่าเป็นผู้อยู่ในยุคธรรม แลเป็นผู้รักใคร่คิดจะทำนุบำรุงราษฎร ให้อยู่เย็นเป็นสุขยิ่งกว่าผู้อื่นทั้งสิ้นทั่วหน้ากันเป็นความจริง เพราะเหตุฉะนั้นข้าพเจ้า จึงเห็นสมควร ว่า ราชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดิน ควรจะกำหนดตามแบบเดิม แต่ในข้อที่เป็นข้อจริงอย่างไร คือ เหมือนหนึ่งไม่กำหนดตามคำพูดกันนอกๆแบบเช่นเรียกพระนามว่าเจ้าชีวิต ซึ่งเป็นที่หมายว่ามี อำนาจอันจะฆ่าคนให้ตายโดยไม่มีความคิดอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งความจริงสามารถทำได้ แต่ไม่เคย ทำเลย ฯลฯ” (พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวทรงแถลง 2396-2453: 56-58)

3.3.1 การขึ้นสู่อำนาจโดยการตั้งตนเป็นกษัตริย์

พ่อขุนบางกลางหาว อาณาจักรสุโขทัยนับเป็นอาณาจักรของคนไทยที่ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นราชธานีในพ.ศ. 1762 ก่อนหน้าที่จะมีการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมา ได้มี เมืองสุโขทัยที่มีความเก่าแก่เจริญรุ่งเรืองมาก่อน ผลจากการตีความในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 ระบุว่าเดิมเมืองสุโขทัยมีผู้นำคนไทยชื่อพ่อขุนศรีนาวนำถุม เป็นเจ้าเมืองปกครองอยู่ ภายหลังเมื่อ พ่อขุนศรีนาวนำถุมสิ้นพระชนม์แล้ว ขอมสมาคโกลัญถำพงเป็นนายทหารขอมที่เป็นใหญ่ ได้นำ กำลังทหารเข้ายึดเมืองสุโขทัยไว้ได้ ทางฝ่ายไทยได้มีการเตรียมการเพื่อยึดเมืองสุโขทัยกลับคืนจาก ขอมสมาคโกลัญถำพง โดยมีผู้นำไทย 2 คน ได้แก่ พ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง และพ่อขุน ผาเมือง เจ้าเมืองราด พ่อขุนทั้งสองเป็นสหายนสนิทกันและมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ ร่วมกัน นำกำลังเข้าชิงเมืองสุโขทัยกลับคืนมา เมื่อยึดเมืองสุโขทัยจากขอมได้เรียบร้อยแล้วพ่อขุนผาเมืองได้ ยกทัพออกจากเมืองสุโขทัย เพื่อให้กองทัพของพ่อขุนบางกลางหาวเข้าสู่เมืองสุโขทัยพร้อมกันนั้น พ่อขุนผาเมืองทรงสถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองสุโขทัย แล้วถวายพระนาม ของพระองค์ที่ได้รับจากกษัตริย์ขอมคือ ศรีอินทรบดินทราทิตย์ ให้เป็นเกียรติแก่พ่อขุนบางกลาง หาว พร้อมทั้งมอบพระขรรค์ไชยศรี แต่พ่อขุนบางกลางหาวทรงใช้พระนามใหม่ว่า “พ่อขุนศรี อินทราทิตย์” ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงของอาณาจักรสุโขทัย นับตั้งแต่พ.ศ. 1762 เป็นต้นมา อาณาจักรสุโขทัยได้กลายเป็นศูนย์กลางที่มีอาณาเขตกว้างขวางมีหัวเมืองต่างๆ ที่คนไทย รวมตัวกันอยู่เป็นส่วนหนึ่งในอาณาจักรที่ตั้งขึ้นใหม่

ปัจจัยที่เอื้อต่อการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

1. ขอมเสื่อมอำนาจลง หลังจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ครองราชย์เมื่อพ.ศ. 1724-1761) สิ้นพระชนม์ พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ปกครองต่อมาอ่อนแอ ขาดความเข้มแข็ง จึงเกิด

ช่องว่างของอำนาจทางการเมืองขึ้นในดินแดนแถบนี้ เปิดโอกาสให้บรรดาหัวเมืองต่างๆเติบโตและตั้งตนเป็นอิสระ

2. ความสามารถของผู้นำและความสามัคคีของคนไทย ได้แก่ พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดและพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้ร่วมกันผนึกกำลังต่อสู้นายทหารขอมจนได้รับชัยชนะ สามารถประกาศตนเป็นอิสระจากอิทธิพลของขอม พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยและมีพระมหากษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมา 9 พระองค์ (วัดลภา รุ่งศิริแสงรัตน์ 2545: 58)

3.3.2 การขึ้นสู่อำนาจโดยการสืบสันตติวงศ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตด้วยเชื้อไข้มาลาเรีย บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงแต่งตั้งให้พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่และเสนาบดีผู้ใหญ่พิจารณาเลือกบุคคลที่เหมาะสม โดยคำนึงถึง "ความมั่นคงเรียบร้อยของพระราชอาณาจักร" เป็นสำคัญที่ประมุขของพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางผู้ใหญ่และมีพระสงฆ์เป็นสักขีพยาน โดยมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขุนนางอาวุโสและมีอำนาจมากที่สุดเป็นประธานที่ประชุมมีมติเอกฉันท์ ได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์กรมขุนพินิจประชานาถ ขณะที่พระองค์ยังทรงประชวรด้วยไข้มาลาเรียเช่นกัน ในวันเดียวกันนั้นเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระราชบิดาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2411 ทรงพระนามตามจารึกพระสุพรรณบัฏว่า

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุษย์รัตนราช วรวิงศ วรุตมพงศบริพัตร วรขัตติยราชนิหโรดม จาตุรันบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศอุกโตสุชาติ สังสุทธเคราะห์ณี จักรีบรมนาถ อิศวรราชรามวรัญจูร สุภาธิการรังสฤษดิ์ชัยภูณลักษณ์วิจิตร โสภา คยสรพรพงค์ มหาชโนตมางคประณตบาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดม บรมสุขุมาลัย ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยวิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิษฐศักดิ์สมญาพินิตประชานาถ เปรมกระมลขัตติยราชประยูรมูลมุขราชคิลกมหาปรีวารนายกอนันต มหันตวรฤทธิเดช สรรวิเศษสิรินทร อเนกชนนิกร สโมสรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตรดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชภีษกาภิลิต สรรพทศทิวชีวิชัย สกลมหาสวริย มหาสวามินทร์ มหเสวรมหินทร มหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติ อาชาวศัย พุทธาทิไตรรัตน สรณารักษ์อดุลยศักดิ์อรรคนเรตราธิบดี เมตดา

กรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการสกลไพศาล มหารัชฎาธิบดินท ปรมินทร
 ธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

เนื่องจากขณะที่เสด็จขึ้นครองราชย์นั้นทรงมีพระชนมายุได้เพียง 15 พรรษา
 ที่ประชุมจึงเห็นควรให้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไป
 ก่อนจนกว่าจะทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว โดยตลอดช่วงระยะเวลาที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการฝึกฝนในการเป็นพระมหากษัตริย์ตาม
 โบราณราชประเพณีพร้อมกันกับการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ควบคู่กันไปเพื่อที่จะทรงเป็น
 พระมหากษัตริย์ที่ สมบูรณ์พร้อมต่อไป

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระชนมายุครบ 20 พรรษา
 และทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว ได้เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุเป็นเวลา 15 วัน ซึ่งเมื่อทรงลา
 สิกขาบทแล้วจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นครั้งที่ 2 ในพุทธศักราช
 2416 และนับแต่นั้นมาจึงทรงมีพระราชอำนาจสิทธิขาดในการปกครองและบริหารราชการแผ่นดิน
 ได้อย่างเต็มที่ด้วยพระองค์เองสืบต่อไป

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรประดุจบิดามีต่อบุตร สมดัง
 พระราชดำรัสที่ว่า “...เราจะเป็เหมือนบิดาของเจ้าเสมอตลอดไป ย่อมยินดีด้วยในเวลาที่มีความสุข
 และช่วยปลดเปลื้องอันตรายในเวลาที่มีภัยได้ทุกข...” ดังนั้นในวโรกาสงานพระราชพิธีรัชมังคลา
 ภิเษกหรืองานสมโภชรัชกาลครบ 40 ปี แห่งการครองราชย์เท่ากับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่ง
 กรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.1991-2031) ราษฎรได้พร้อมใจกันถวายเงินเพื่ออนุสาวรีย์แห่งความทิดทูนและ
 จงรักภักดี คือ พระบรมรูปทรงม้า ในพุทธศักราช 2451 พร้อมกับถวายพระราชสมัญญานามว่า
 "พระปิยมหาราช" หรือ พระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่อันเป็นที่รักของทวยราษฎร (เฉลิมพระเกียรติ
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) (ไวยวุฒิ ชูแสง นพรัตน์ ทองเมือง พระบาทสมเด็จพระ-
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ออนไลน์)

3.3.3 การขึ้นสู่อำนาจโดยการแย่งชิงราชบัลลังก์

เมื่อพ.ศ. 2198 สมเด็จพระเจ้าฟ้าชัยหรือสมเด็จพระสรรเพ็ชญ์ที่ 6 ราชโอรสของ
 สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ขึ้นครองราชย์เมื่อพ.ศ. 2198 ครองราชย์ได้ 3-4 วัน ถูกพระเจ้าอา คือ
 พระศรีสุธรรมราชากับพระอนุชาต่างมารดา คือ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมคบกันแย่งชิงราช
 สมบัติ จับเจ้าฟ้าชัยประหารชีวิต ในพ.ศ.2199 สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา พระอนุชาของสมเด็จพระ
 เจ้าปราสาททอง ขึ้นครองราชย์โดยการแย่งชิงราชบัลลังก์มาจากเจ้าฟ้าชัย อยู่ในราชสมบัติ
 ประมาณ 2 เดือน (2 เดือน 20 วัน) ก็เป็นอันสิ้นเนื่องจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา มีพระทัยเส่นหา
 ใครจะได้พระราชกัลยาณี ผู้เป็นขนิษฐา (น้องสาว) ของสมเด็จพระนารายณ์มาเป็นพระชายาอันมิ

ชอบด้วยประเพณี สมเด็จพระนารายณ์จึงพร้อมด้วยขุนนาง ยกกำลังเข้าโจมตีวังหลวง เกิดการต่อสู้ฆ่าฟันเสียเลือดเนื้อและชีวิตเป็นอันมาก ในที่สุดก็สามารถจับสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาไปสำเร็จโทษได้ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงมิได้ปลดปล่อยจากการถูกลอบปลงพระชนม์นักการวางแผนล้มล้างเกิดขึ้นทันทีที่ทำการรัฐประหาร ได้เกิดกลุ่มกบฏ โดยมีพระอนุชาต่างมารดาสองพระองค์เป็นผู้ร่วมกับขุนนางชั้นสูง กบฏครั้งนี้ตรงกับพงศาวดารเรียกว่า กบฏพระไตรภูวนาติศ คือความพยายามที่จะอาศัยจุดอ่อนของมหากษัตริย์ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

ต่อมากรุงศรีอยุธยาเริ่มมีความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสนั้นมีชาวต่างชาติผู้หนึ่งในตอนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีความประสงค์ที่จะได้พวกฝรั่งเศสมาเป็นมิตรของตน บุคคลผู้นั้นคือ คอนสแตนติน ฟอลคอน หรือออกญาวิไชยเอนทร์ ซึ่งภายหลังเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์การทูตอันสนิทแน่นแฟ้นของกรุงศรีอยุธยาและอาณาจักรฝรั่งเศส อันจะมีผลทำให้อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเสี่ยงต่อการที่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจของฝรั่งเศส ฟอลคอน เดินทางเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาในราว พ.ศ. 2217 โดยสมัครเข้ารับราชการสังกัดกรมท่า ฟอลคอน ได้ใช้ความพยายามอุตสาหะและความเฉลียวฉลาด ทำให้รัฐบาลกรุงศรีอยุธยามีรายได้ผลประโยชน์จากการค้าถึงสองเท่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงอนุญาตให้เข้าเฝ้า หลังจากที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับฟอลคอนในครั้งแรก ก็ทรงพอพระทัยในความเฉลียวฉลาดจนโปรดให้เข้าเฝ้าเนื่อง ๆ ภายหลังทรงพระราชทานสัญญาบัตรเป็น “ออกญาพระสุระสงคราม” และ “ออกญาวิไชยเอนทร์” ตามลำดับในระยะตอนปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชปรากฏว่าบรรดาข้าราชการในราชสำนักเกิดแตกแยกกันเป็นหลายฝ่าย แต่ฝ่ายที่สำคัญมีฝ่ายของออกญาวิไชยเอนทร์ ซึ่งมีทหารฝรั่งเศสเป็นกำลังสำคัญและคิดยกพระปิยะ โอรสบุญธรรมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นสืบราชสมบัติ อีกฝ่ายหนึ่งมีพระเพทราชา เป็นหัวหน้า โดยมีขุนนางไทยฝ่ายปกครองเป็นพวกและคิดกำจัดออกญาวิไชยเอนทร์พร้อมทั้งขับไล่พวกฝรั่งเศสออกจากกรุงศรีอยุธยา

พระเพทรานั้น เป็นชาวบ้านพลหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี พระมารดาเป็นพระสนมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระเพทราชาจึงเป็นพระสหายของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตั้งแต่พระเยาว์วัยก่อนเป็นพระเพทรานั้นมีตำแหน่งเป็น สมุหพระคชบาล จางวางขวา ในกรมพระคชบาลขวาและยังเป็นคนโปรดของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยเหตุนี้เองฐานะอันสูงส่งของพระเพทราชาได้มาจากความไว้วางพระทัย โดยส่วนตัวพระองค์ พระเพทราชาจึงมิใช่ขุนนางที่ถูกบันทึกอำนาจโดยพระมหากษัตริย์ จากความที่ได้รับความไว้วางใจตลอดจนฐานะความโอ้ออมอารีของพระเพทราชามีผล ให้เป็นที่รักของประชาชนด้วย ตลอดเวลาที่พระเพทราชาทรงรับราชการอยู่นั้น นับว่าพระองค์เป็นนักชาตินิยมผู้หนึ่งที่พยายามดูแลรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติขณะเดียวกันก็ไม่ชอบให้คนต่างชาติเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองในราชอาณาจักร พระ

เพทราชาพยายามคัดค้านอย่างแข็งขัน แม้จะคัดค้านเพียงใดสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและที่ปรึกษาราชการแผ่นดินคนอื่น ก็ยังมีความเห็นตรงข้ามกับตนในที่สุดเข้าใจว่าทรงคิดกำจัดออกญาวิไชยเยนทร์รวมทั้งขอกำลังของฝรั่งเศสที่บางกอกปลาย พ.ศ. 2231 เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเริ่มประชวรหนักขณะที่ประทับอยู่ที่พระที่นั่งสุทธาสวรรค์ในพระราชวังเมืองลพบุรี ความหวาดหวั่นได้เกิดขึ้นแก่ราชการทั้งสองฝ่าย ฝ่ายออกญาวิไชยเยนทร์เกรงว่าพระเพทราชาได้เป็นใหญ่ก็ลงทำร้ายตนและทหาร ฝรั่งเศส ข้างพระเพทราชาก็เกรงว่าฟอลคอนจะเอาคนฝรั่งเศสเข้ามาบังคับข้าราชการทั้งปวง ขอมให้พระปิยะขึ้นครองราชย์ ทั้งสองฝ่ายจึงเห็นว่าจำเป็นต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อป้องกัน อันตรายให้แก่พวกตนเนื่องจากพระเพทราชามีสมัครพรรคพวกมากกว่าและอยู่ใกล้กว่าจึงได้รวมสะสมกำลังโดยมีออกญาหลวงสรศักดิ์เป็นกำลังสำคัญ ออกอุบายจับออกญาวิไชยเยนทร์กับเจ้าฟ้าอภัยทศอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้งวางแผนจับนายพลเคส์ ฟาร์ช ผู้ควบคุมทหารที่ป้อมบางกอกสำหรับแผนการอันแรกเมื่อไม่สามารถดำเนินการได้ จึงได้ประหารชีวิตออกญาวิไชยเยนทร์ เจ้าฟ้าอภัยทศรวมทั้งพระปิยะ อันเป็นระยะเวลาไล่เลี่ยกัน

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคต ในพระราชวังเมืองลพบุรี จากนั้นพระเพทราชาจึงปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดิน การปฏิวัติใน พ.ศ. 2231 และการขับไล่กองทหารฝรั่งเศสออกจากกรุงศรีอยุธยา นั้น นอกจากจะเป็นการดำเนินการที่ขัดแย้งกับพระราชประสงค์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและความปรารถนาของฟอลคอนที่จะใช้ฝรั่งเศสเพื่อผลประโยชน์ต่อสถานะของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและพอนคอลลแล้ว เท่ากับแสดงให้เห็นถึงชัยชนะของขุนนางฝ่ายปกครองเหนือขุนนางฝ่ายชำนาญการต่างๆ ที่ตลอดรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้พยายามบั่นทอนอำนาจของขุนนางฝ่ายปกครองมาโดยตลอด

ขณะที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชประชวรหนัก ก็ถูกพระเพทราชาและหลวงสรศักดิ์หรือนายมะเดื่อแย่งชิงราชสมบัติ (หลวงสรศักดิ์ผู้นี้เป็นโอรสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอันประสูติจากลูกสาวเมืองเชียงใหม่) ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระราชทานให้กับพระเพทราชา เจ้ากรมช้าง ขณะที่พระนางท้องได้หนึ่งเดือน (แสดงว่ายกให้ทั้งแม่และลูก) เมื่อประสูติแล้วได้เข้าถวายตัวรับใช้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ทรงโปรดปรานเป็นพิเศษเพราะมีหน้าตาละม้ายคล้ายพระองค์และต่อมาหลวงสรศักดิ์ก็รู้ว่าตัวเองเป็นราชโอรส ส่วนพระเพทราชาเป็นแต่เพียงบิดาเลี้ยงเท่านั้น ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคตแล้ว พระเพทราชาจึงได้ปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ โดยจับเจ้าฟ้าอภัยทศองค์รัชทายาทปลงพระชนม์พร้อมด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทร์สมุหนายกก็ถูกประหารชีวิตด้วย (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงมีพระราชธิดาเพียงพระองค์เดียวคือ กรมหลวงโยธาเทพหรือเจ้าฟ้าหญิงสุดาวดี) พระเพทราชาเป็นลูกของเพื่อนพระเจ้าปราสาททอง เพื่อนที่ร่วมยึดอำนาจก่อนตายขอให้พระ

เจ้าปราสาททองเลี้ยงดูอุปการะด้วย ท่านก็เมตตาเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์เป็นอันว่า พระเพทราชาเคยร่วมในความอุปการะของท่านเจ้าแม่วัดดุสิต (พระชายาในพระเจ้าปราสาททอง) ร่วมมากับพระนารายณ์มหาราชและท่านโกษา (เหล็ก) โกษา (ปาน) เป็นคนกลุ่มเดียวกัน ต่อมาพระเพทราชาก็กลายเป็นพี่เมีย (พระสนมเอก) ของสมเด็จพระนารายณ์ด้วยแผนปลงพระชนม์และยึดราชบัลลังก์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (Mcpan พระนารายณ์มหาราช ออนไลน์)

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขาและฉบับสมเด็จพระพนรัตน์บันทึกเหตุการณ์สวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไว้ว่า “พระปิยะคนนี้เป็นบุตรขุนไกรสิทธิศักดิ์ชาวบ้านแก่น ทรงพระกรุณาเอาแม่เลี้ยงไว้ในพระราชวังแต่ยังเยาว์ให้มีนางนมพี่เลี้ยงประคองลูกหลวงและพระปิยะมีพรรณสัณฐานต่ำเตี้ยทรงพระกรุณาเรียกว่า “อ้ายเตี้ย” และพระปิยะอุปด้วยสวามิภักดิ์นอนอยู่ปลายฝ่าพระบาท คอยปฏิบัติพยุงพระองค์ลูกนั่งอยู่ครั้นรุ่งเพลาเช้าพระปิยะลุกออกมาบ้วนปากล้างหน้า ณ ประตูกำแพงแก้ว หลวงสรศักดิ์ผู้สำเร็จราชการ ณ ที่มหาอุปราชสั่งให้ขุนพิพิธรักษาชาวที่ผลักพระปิยะตกลงไปจากประตูกำแพงแก้วและพระปิยะร้องขึ้นได้คำเดียวว่า “ทูลกระหม่อมแก้วช่วยด้วย” พอขาดคำลงคนทั้งหลายก็กุมเอาตัวพระปิยะไปประหารชีวิตตายในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสได้ทรงฟังเรื่องพระปิยะร้องขึ้นมา ดั่งนั้นก็ตกพระทัยความอาลัยในพระปิยะ ดำรัสว่า “ใครทำอะไรกับอ้ายเตี้ยเล่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็สวรรคตในเพลานั้น” สาเหตุสวรรคตในที่นี้จึงเกิดจากความ “ตกพระทัย ความอาลัยในพระปิยะ” ทำให้พระอาการประชวรทรุดลงและสวรรคตร่องรอยบางประการเกี่ยวกับการสวรรคตปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ (จาต) บันทึกเหตุการณ์เดียวกันนี้ต่างกันไปว่า เจ้าพระขวัญทรงพระเสด็จขึ้นไปถึงพญาสุรศักดิ์สั่งให้เอาไปวัดชาก พญาสุรศักดิ์ซึ่งข้างพังออกไปด้วยจึงให้พนักงานทำเสียสำเร็จแล้วก็กลับเข้ามาพระราชวังเพลาสายยาม พระราชรักษาให้เรียนถามพญาเพทราชาและพญาสุรศักดิ์ว่า “พร้อมหรือยัง” บอกว่า “พร้อมแล้ว” ขุนองค์อยู่งานถอนนิ้วมือขึ้นจากพระองค์ พระโอบอุ้มจับก็นิ่งไป วันเสาร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 9 เปลา 10 ทুম เสด็จนิพพาน” (ธนัทยสุขทิส 2548: 76)

3.3.4 การขึ้นสู่อำนาจโดยการลี้ภัยการเมืองอยู่เมืองอื่นแล้วกลับมาครองราชย์อีก

พระรามเสวย สมเด็จพระรามเสวยเป็นพระราชโอรสใหญ่ของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ที่ประสูติแต่พระกนิษฐาของขุนหลวงพะงั่ว (ต่อมาคือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 พระมหาจักรพรรดิพระองค์ที่ 3 แห่งกรุงศรีอยุธยา) เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระรามเสวยไปปกครองเมืองลพบุรีซึ่งเป็นเมืองลูกหลวงและเป็นเมืองหน้าด่านทางด้านตะวันออกของกรุงศรีอยุธยาหลังจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เสด็จสวรรคตในพ.ศ. 1912 พระองค์ทรงขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระมหาจักรพรรดิต่อ

เป็นพระองค์ที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อมีพระชนมายุได้ 27 พรรษา แต่พระองค์ทรงครองราชสมบัติได้เพียงปีเดียว ขุนหลวงพะงั่วพระมาตุลาในพระองค์ทรงยกกองทัพมาจากเมืองสุพรรณบุรีประชิดกรุงศรีอยุธยา พระองค์จึงถวายราชสมบัติให้พระมาตุลาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1

ภายหลังสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 เสด็จสวรรคตในพ.ศ. 1931 พระเจ้าทองลันพระ ราชโอรสในสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้เพียง 7 วัน สมเด็จพระรามเมศวร ได้ยกพลมาแต่เมืองลพบุรีและขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่ 2 เมื่อมีพระชนมายุได้ 46 พรรษาและให้สำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าทองลันเสีย สมเด็จพระรามเมศวรเสด็จสวรรคตในพ.ศ. 1938 สิริพระชนมายุได้ 53 พรรษา ทรงครองราชสมบัติรวม 2 ครั้งเป็นระยะเวลา 8 ปี โดยสมเด็จพระบรมราชาธิราช พระราชโอรสของพระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติต่อ (วิกิพีเดีย พระรามเมศวร ออนไลน์)

3.3.5 การขึ้นสู่อำนาจโดยการสู้รบแย่งชิงเมืองเพื่อปกครองเมืองอื่น

พระเจ้าตากสิน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชหรือพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระนามเดิมว่า “สิน” (ชื่อจีนเรียกว่า เซิ่นเซิ่นชิน) เป็นบุตรของขุนพัฒน์ (นายหยงหรือไหลฮอง แซ่ฮ่อง บางตำราถือว่า แซ่แต้) และนางนกเอี้ยง (กรมพระเทพามาตย์) เกิดเมื่อวันอาทิตย์ มีนาคม พ.ศ. 2277 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาเจ้าพระยาจักรีผู้มีตำแหน่งสมุหนายกเห็นบุคลิกลักษณะจึงขอไปเลี้ยงไว้เหมือนบุตรบุญธรรม ตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัยได้รับการศึกษาขั้นต้นจากสำนักวัดโกษาवास หรือ(วัดคลัง) บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 13 ขวบ ณ วัดสามพิหาร หลังจากสึกออกมาแล้วได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่ออายุครบ 21 ปีตามขนบประเพณีของไทยบวชอยู่ 3 พรรษา หลังจากสึกออกมาได้เข้ารับราชการต่อที่กรมมหาดไทยที่ศาลหลวงในกรมวัง ต่อมาในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) จึงได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองตากจนได้เป็นพระยาตาก ในเวลาต่อมาหลังจากนั้นได้ถูกเรียกตัวเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา เพื่อแต่งตั้งไปเป็นพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองกำแพงเพชร แทนเจ้าเมืองคนเก่าที่ถึงแก่อนิจกรรมลงในพ.ศ. 2310 ครั้นเจริญวัยก็ได้ไปถวายตัวทำราชการกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีความดีความชอบจนได้รับเลื่อนหน้าที่ราชการ ไปเป็นผู้ปกครองหัวน้ำฝ้ายเหนือคือ เมืองตากและเรียกติดปากมาว่า “พระยาตากสิน”

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์มีความสำคัญที่ชาวไทยไม่สามารถจะลืมในพระคุณงามความดีที่ทรงกอบกู้ เอกราชเริ่มแต่ในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2309 ซึ่งตรงกับวันเสาร์ ขึ้น 4 ค่ำ เดือนยี่ จุลศักราช 1128 ปีจอ อัฐศก พระยาวชิรปราการ (ยศในขณะนั้น) เห็นว่ากรุงศรีอยุธยาคงต้องเสียให้แก่พม่า จึงตัดสินใจรวบรวมทหารกล้าราว 500 คน ดีฝ่าวงล้อมทหารพม่าโดยตั้งใจว่าจะกลับมากู้กรุงศรีอยุธยากลับคืนให้ได้โดยเร็ว เมื่อเจ้าตากตั้งตัวเป็นอิสระที่เมืองระยอง

ส่วนเมืองอื่นๆ ทางหัวเมืองชายทะเลตะวันออกนับตั้งแต่เมืองบางละมุง เมืองชลบุรี เมืองจันทบุรี เมืองตราด ต่างก็ยังเป็นอิสระเจ้าตากจึงมีความคิดที่จะรวบรวมเมืองต่างๆ เหล่านี้ไว้เป็นพวกเดียวกัน เพื่อช่วยกันปราบปรามพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาและเล็งเห็นว่าเมืองจันทบุรีเป็นเมืองใหญ่กว่าหัวเมืองอื่นมีเจ้าปกครองอยู่เป็นปกติมีกำลังคนและอาหารบริบูรณ์ ชัยภูมิก็เหมาะที่จะใช้เป็นที่ตั้งมั่นยิ่งกว่าหัวเมืองใกล้เคียงทั้งหลายจึงแต่งทูตให้ถือศุภอักษรไปชักชวนพระยาจันทบุรีช่วยกันปราบปรามข้าศึก ในครั้งแรกได้ตอบรับทูตโดยดีและรับว่าจะมาปรึกษาหารือกับเจ้าตากเกรงจะถูกชิงเมืองจึงไม่ยอมไปพบทรงเข้ายึดเมืองจันทบุรีเริ่มสะสมเสบียงอาหาร อาวุธ กำลังทหารเพื่อเข้าทำการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อวันอังคาร ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 8 ปีกุน นพศก จุลศักราช 1129 ตรงกับพ.ศ. 2310 และสมเด็จพระเจ้าตากสิน สามารถกู้กลับคืนมาได้เมื่อวันศุกร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จุลศักราช 1129 ปีกุน นพศก ซึ่งตรงกับวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2310 รวมใช้เวลารวบรวมผู้คนจนเป็นทัพใหญ่กลับมากู้ชาติด้วยระยะเวลาเพียง 5 เดือนเท่านั้น เมื่อทรงจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยพอสมควรบรรดาแม่ทัพ นายกอง ขุนนาง ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ตลอดจนสมณะชีพราหมณ์และอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย จึงพร้อมกันกราบบังคมทูลอัญเชิญขึ้นทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ณ วันพุธ เดือนอ้าย แรม 4 ค่ำ จุลศักราช 1130 ปีชวด สัมฤทธิศก ตรงกับวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2311 ทรงพระนามว่า พระศรีสรรเพชญ์หรือสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 แต่เรียกขานพระนามของพระองค์ติดปากว่า “สมเด็จพระเจ้าตากสินหรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี” สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชครองราชย์สมบัติกรุงธนบุรีได้ 15 ปีเศษ ก็สิ้นพระชนม์ มีชนมายุ 48 พรรษา กรุงธนบุรีมีกำหนดอายุกาลได้ 15 ปี (วัดเชิงท่า พระเจ้าตากสิน ออนไลน์)

3.3.6 การขึ้นสู่อำนาจโดยประชาชนเรียกร้องหรือเชื้อเชิญจากประชาชน

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระนามเดิมว่า “ด้วงหรือทองด้วง” ประสูติ ณ กรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2279 เป็นบุตรของพระอักษรสุนทร (ทองดี) ข้าราชการอาลักษณ์กับท่านหยก ธิดาเศรษฐี เมื่อพระชนมายุได้ 12 ปี ได้เข้าถวายตัวรับใช้กับเจ้าฟ้าอุทุมพรกรมขุนพรพินิต ครั้นเมื่ออุปสมบทแล้วจึงได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กหลวง ครั้นมีพระชันษา 25 ปี ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรีเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าข้าศึกได้ 1 ปี ท่านได้เข้ารับราชการในกรุงธนบุรี ในตำแหน่ง พระราชวรินทร์ ในกรมพระตำรวจหลวงได้ทรงเป็นกำลังสำคัญในการกู้บ้านเมืองหลายครั้งหลายคราว ตั้งแต่พระชนมายุได้ 32 พรรษาจนถึง 47 พรรษา ทรงกราศึกสงครามมากมาย เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2301 ได้โดยเสด็จสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ไปปราบเจ้าพิมาย พ.ศ.2312 เป็นแม่ทัพไปตีเมืองกัมพูชา ตีได้เมืองพระตะบองและเมืองเสียมราฐ ด้วยความดีความชอบในการ

สงครามอย่างมากมาย ต่อมาในพ.ศ. 2313 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนยศและบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น พระยามราชและเจ้าพระยาจักรี ตามลำดับและยังเป็นแม่ทัพในการรบกับพม่าอีกหลายครั้งเริ่มตั้งแต่การตีเอาเมืองเชียงใหม่มั่นจากพม่าและได้เคยรบกับอะแซหวั่นก็ แม่ทัพคนสำคัญของพม่าที่เมืองพิษณุโลก จนถึงกับแม่ทัพพม่าขอเจรจาหยุดรบเพื่อขอคู่ตัว ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญว่า “ท่านนี้รูปก็งาม ฝีมือก็เข้มแข็งอาจสู้รบกับเราผู้แต่ได้จึงอดสาหัสรักษาตัวไว้ ภายหน้าจะได้เป็นกษัตริย์เป็นแท้” พระองค์ได้รับราชการในกรุงธนบุรีจนกระทั่งได้เลื่อนยศและบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระมหากษัตริย์ศึกเพราะเหตุที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศอย่างเจ้าต่างกรมประชาชนจึงขนานพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าพระยา”

ครั้นปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้เกิดการจลาจลขึ้นในกรุง กล่าวคือ ธรรมเนียมคาลให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีพระอภัยพิศมคติไปจากพระองค์เดิม ก่อความเดือดร้อนให้แก่ปวงชนทั้งภิกษุและฆราวาส พระยาสวรรค์กับพวกจึงคิดการกบฏ ควบคุมองค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ไปขังไว้แล้วตนออกว่าราชการแทน จึงเกิดความกัณหระหว่างทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายกบฏกับฝ่ายต่อต้านกบฏ ขณะนั้นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกำลังไปราชการ ทพอยู่ที่ประเทศกัมพูชา ทราบข่าวการจลาจลจึงรีบยกทัพกลับกรุงธนบุรี เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 ราษฎรเป็นจำนวนมากต่างพากันชื่นชมยินดีออกไปต้อนรับต่างขอให้ช่วยปราบยุคเข็ญ ครั้นมาถึงพระราชวังข้าราชการ ทั้งปวงก็พากันอ่อนน้อมแล้วอัญเชิญเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกปราบดาภิเษกขึ้น เป็นพระมหากษัตริย์ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรีบรมนาถพระปุตชยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2325 นับเป็นองค์ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี (คลังปัญญาไทย พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ออนไลน์)

3.3.7 การขึ้นสู่อำนาจโดยการเสวยราชจากผู้มีบุญญาธิการ

ยังไม่มี การขึ้นสู่อำนาจในลักษณะแบบนี้ในประเทศไทย

สรุปได้ว่า การขึ้นสู่อำนาจในลักษณะต่างๆหลายแบบดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การขึ้นสู่อำนาจนั้นเป็นไปตามกลไกของเหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้นๆด้วยการได้มาซึ่งอำนาจนั้นเพื่อตั้งตนเป็นกษัตริย์ตามหลักพระราชประเพณีมีหลายวิธีการซึ่งแต่ละพระองค์ที่ทรงเป็นกษัตริย์ทรงตัดสินพระทัยเลือก เพื่อที่จะได้มาซึ่งความเป็นพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำของประชาชน ทรงนำความเจริญและความเป็นปึกแผ่นของรัฐหรือประเทศชาติให้ก้าวหน้าต่อไปตามสถานการณ์และภูมิภาคต่างๆซึ่งได้แบ่งออก การขึ้นสู่อำนาจแต่ละยุคแต่ละสมัยและการขึ้นสู่อำนาจของประเทศไทยจะเห็นได้ว่าการขึ้นสู่อำนาจมีความเป็นเอกภาพของแต่ละพระองค์ ดังจะเห็นได้ว่าถ้า กษัตริย์พระองค์ใดอ่อนแอไม่เฉลียวฉลาดครอบรู้ อาจถูกครอบงำได้ง่ายพระองค์ก็จะถูกชิงราชย์ บัลลังก์และราชวงศ์ก็จะเสื่อมถอยลงจนถึงสิ้นสุดพระมหากษัตริย์และถ้าตรงกันข้ามก็จะเห็นได้ว่า

พระมหากษัตริย์พระองค์ใดมีความชาญฉลาดเข้มแข็งและไม่โหดร้ายกับอาณาประชาราษฎร์ก็จะนำพาประเทศชาติสู่ความเจริญรุ่งเรืองและเป็นที่ยำเกรงนานาประเทศและรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ได้ยาวนานเท่านั้น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรและศาสนจักร

4.1 ความหมายความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรและศาสนจักร

อาณาจักรกับศาสนจักร เป็นสถาบันหลักที่ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยบรรพกาล บางครั้งสถาบันทั้งสองนี้ต่างดำรงอยู่ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน บางครั้งก็ขัดแย้งกัน บางครั้งก็พยายามแสดงบทบาทสะท้อนออกมาในลักษณะคล้ายกับต้องการที่จะครอบงำสถาบันของกันและกัน เพื่อให้สถาบันของตนมีความยิ่งใหญ่และเกรียงไกรที่สุดในสังคมแต่เพียงสถาบันเดียว ถ้าประชาชนซึ่งเป็นตัวกลางในฐานะเป็นพลเมืองของอาณาจักรและเป็นศาสนิกของศาสนจักร รู้ไม่เท่าทันต่อบทบาทที่แต่ละฝ่ายได้แสดงออกไป อาจถูกสื่อขึ้นมาประหัตถ์ประหารเช่นฆ่าล้างผลาญชีวิตกันให้ล้มตายไปเป็นจำนวนมากก็ได้

อาณาจักรในสมัยก่อนมีกษัตริย์เป็นผู้นำ มีหน้าที่คล้ายกับเป็นช่างเท้าหน้าของสังคมมนุษย์ ทำการปกป้องคุ้มครองประเทศมิให้ข้าศึกศัตรูมารุกรานขจัดหรือแก้ไขปัญหามิให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน ตลอดจนพยายามส่งเสริมให้ประชาชนได้ประกอบอาชีพตามความเหมาะสม หากใครไม่เชื่อฟังหรือก่อความไม่สงบขึ้นก็จะได้รับการว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษทัณฑ์ตามควรแก่กรณีจนถึงแก่ชีวิตได้ ในขณะที่เดียวกันประชาชนซึ่งอยู่ในฐานะเป็นพลเมืองของอาณาจักรจะต้องแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ เคารพกฎเกณฑ์ต่างๆทางสังคมที่กำหนดไว้ส่งส่วยหรือเสียภาษีบำรุงอาณาจักร ตลอดจนมีหน้าที่เป็นทหารช่วยปกป้องคุ้มครองประเทศในยามสงครามอีกด้วย

ศาสนจักรมีพระหรือนักบวชหรือผู้ประกาศศาสนาเป็นผู้นำ มีหน้าที่คล้ายกับเป็นช่างเท้าหลังของสังคมมนุษย์ ทำการอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ดีปฏิบัติชอบตามหลักของศาสนาด้วยการปลูกฝังคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจ พร้อมทั้งพร่ำสอนมิให้ทำความชั่วร้าย อันเป็นสาเหตุนำความเดือดร้อนวุ่นวายมาสู่ตนเองและคนอื่นในขณะเดียวกันประชาชนซึ่งอยู่ในฐานะเป็นศาสนิกของศาสนจักร ต้องน้อมรับเอาคุณธรรมทางศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ตลอดจนเสียสละผลประโยชน์ทางด้านวัตถุบางประการนำไปอุปถัมภ์บำรุงพระหรือนักบวชหรือผู้ประกาศศาสนาตามความเหมาะสม

ถ้าจะศึกษากันในเชิงของการเมืองและการปกครอง ทั้งอาณาจักรและศาสนจักร ต่างก็มีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน กล่าวคือต่างฝ่ายต่างก็มุ่งมั่นที่จะทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมสามารถ

ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข พยายามจัดการเอาโรคเอาเปรียบหรือเข่นฆ่าล้างผลาญชีวิตของกันและกัน หากมีปัญหาเกิดขึ้นก็ต้องดำเนินการแก้ไขให้เป็นไปในทางที่ดีโดยมีระเบียบกฎเกณฑ์หรือหลักการวางไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะอาจแตกต่างกันบ้างก็แต่เพียงว่า ระเบียบกฎเกณฑ์หรือหลักการของฝ่ายอาณาจักรมีลักษณะเป็นรูปธรรมหรือคล้ายกับต้องการพิทักษ์ผลประโยชน์ทางวัตถุ ในขณะที่ทางฝ่ายศาสนจักร มีลักษณะเป็นนามธรรมหรือคุณธรรมอันเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ทางด้านจิตใจ เพื่อมิให้มนุษย์หันไปยึดติดอยู่ในด้านวัตถุมากเกินไป แต่ทั้งอาณาจักรและศาสนจักรต่างก็มีเป้าหมายอยู่ที่ประชาชนเป็นสำคัญเสมอเหมือนกัน

จากการศึกษาในลักษณะดังกล่าวของอาจารย์แสวง อุดมศรี (2534: 7-9) ได้พบว่า บางยุคบางสมัยประวัติศาสตร์ได้บันทึกเรื่องเงื่อนไขบางประการไว้ให้สังเกตได้ว่า สถาบันทั้งสองนี้ดำรงอยู่ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยหรือส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน เช่น กษัตริย์ได้แสดงพระองค์ให้เป็นที่ปรากฏว่า ทรงมีศรัทธาแก่กล้าและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งทรงชักนำประชาชนในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐให้ปฏิบัติตามด้วย ในฝ่ายของพระหรือนักบวชหรือผู้ประกาศศาสนาก็จะทำการอบรมพร้าสอนหลักคำสอนทางศาสนาให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เป็นศาสนิกที่ดีของศาสนาต่อไป เมื่อประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจแล้วก็จะพยายามมุ่งมั่นสร้างคุณงามความดีมากยิ่งขึ้นด้วยการเลิกละการเอาเปรียบและการเข่นฆ่าล้างผลาญชีวิตกัน ซึ่งก็เท่ากับช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้ดำเนินไปอย่างมีสันติสุขและสงบราบรื่นมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้เองคือการถ้อยทีถ้อยอาศัยหรือส่งเสริมสนับสนุนกันและกันของอาณาจักรกับศาสนจักร

แต่บางครั้งอาณาจักรกับศาสนจักรต่างพยายามที่จะแสดงบทบาทให้สะท้อนออกมาในลักษณะคล้ายกับต้องการที่จะครอบงำสถาบันของกันและกัน หรือหากจะพูดอีกแง่หนึ่งก็คือการแย่งชิงความเป็นแกนนำทางสังคมของทั้งสองฝ่ายนั่นเอง ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สถาบันของตนอยู่ในฐานะโดดเด่นหรือสูงกว่าอีกสถาบันหนึ่ง เช่น การจัดกลุ่มบุคคลในสังคมออกเป็น 4 วรรณะ (ชนชั้น) คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร พร้อมทั้งกำหนดคุณสมบัติหรือหน้าที่ของกลุ่มบุคคลใน 4 วรรณะ ให้ต้องยอมรับและปฏิบัติตาม ซึ่งก็เท่ากับเป็นการกำหนดให้พราหมณ์เป็นวรรณะสูงสุดในสังคมอินเดียสมัยก่อน หรือการกำหนดคุณธรรมของกษัตริย์ไว้ในรูปแบบแตกต่างกัน เช่น กษัตริย์จะต้องจัดการอารักขาป้องกันมิให้พระอรหันต์ที่มีอยู่ในรัฐได้รับความเดือนร้อน เชื่อเชิญพระอรหันต์ให้มาอยู่ในรัฐ เป็นต้น กษัตริย์จะต้องบริจาคทรัพย์สิ่งของแจกจ่ายแก่อาณาประชาราษฎร์ในเวลาเกิดภัยพิบัติ กำหนดพระจริยวัตรของกษัตริย์ ตลอดจนการสวมมงกุฎหรือการปลุกเร้ากษัตริย์ของประเทศต่างๆ ในยุโรปแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าด้วยการยกกองทัพไปทำสงครามครูเสดถึง 7 ครั้ง หรือการที่พระเจ้าเฮนรีที่ 8 (Henry VIII พ.ศ.2034-2090) แห่งอังกฤษ

ทรงดำเนินการให้รัฐสภาออกพระราชบัญญัติให้กษัตริย์ทรงเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้กษัตริย์ทรงดำรงฐานะอยู่เหนือพระสันตะปาปานั้นเอง ลักษณะเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรต่างพยายามแสดงบทบาทให้สะท้อนออกมาในลักษณะคล้ายกับ ต้องการที่จะครอบงำสถาบันของกันและกัน เพื่อแย่งชิงความเป็นแก่นนำทางสังคม อย่างแท้จริงนั่นเอง

สำหรับการขัดแย้งกันระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร ส่วนมากจะเกิดขึ้นในกลุ่มประเทศที่นับถือศาสนาประเภทเทวนิยม ซึ่งมีหลักความเชื่อที่เน้นลงไปว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก และสรรพสัตว์ต่างๆ ขึ้นมานับวาทหรือนักคิดของศาสนาประเภทนี้พยายามสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้นมา เพื่อให้คนทั่วไปยอมรับหลักความเชื่อดังกล่าว เช่น ทฤษฎีเทวสิทธิ (Divine Right) ได้ระบุชัดเจนลงไปว่า บุคคลที่จะเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศได้จะต้องสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าหรือไม้อย่างนั้นก็จะต้องได้รับความเห็นชอบจากพระเจ้ามอบอำนาจให้มาทำการปกครอง หากจะพิจารณาให้ลึกซึ้งก็ จะเห็นว่าทฤษฎีดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายที่จะจัดหรือสยบบทบาทของอาณาจักรให้ตกอยู่ภายใต้ การบงการของศาสนจักรนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้กษัตริย์หลายพระองค์ต้องถูกถอดมงกุฏ นักคิดหลาย ท่านถูกทรมานจนถึงแก่ความตายเพราะ ได้กระทำการบางอย่างหรือคิดค้นทฤษฎีที่เป็น ไปใน ลักษณะขัดแย้งอย่างรุนแรงกับหลักความเชื่อทางศาสนา หลายครั้งที่การขัดแย้งระหว่างอาณาจักร และศาสนจักรได้เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและขยายวงกว้างออกไปสู่ประชาชน ซึ่งอยู่ในฐานะเป็น พลเมืองของรัฐและเป็นศาสนิกของศาสนา จนเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียและทรัพย์สินลงไปเป็น จำนวนมากอีกด้วย (แสง อุดมศรี 2534: 5-11)

4.2 พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์

พระพุทธศาสนามีแนวคิดและหลักการในการประพฤติปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์ ทางการเมือง โดยเฉพาะในสมัยที่พุทธศาสนารุ่งเรือง โดยมีผู้ปกครองประเทศเลื่อมใส ศรัทธา นับถือ และทำนุบำรุงพุทธศาสนาเต็มที่ ผู้ปกครองดังกล่าวได้แก่ พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์และ พระราชาที่มีอำนาจ การเมืองเป็นเรื่องให้ได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจที่มีและส่งผลกระทบต่อ ประชาชน เพราะอำนาจเป็นพลังที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้อื่น ให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของ ผู้ใช้อำนาจ ถ้าเป็นผู้ปกครองประเทศพลังที่ใช้ก็มีทั้งพลังอาวุธ พลังชาติกำเนิด เช่น เกิดเป็นกษัตริย์ พลังทรัพย์ พลังจากกฎหมายให้อำนาจไว้และพลังจากการประพฤติธรรมทำให้เกิดความเลื่อมใส ยินยอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามเป็นต้น ถ้าเป็นศาสดาผู้สอนศาสนาหลักต่างๆ อำนาจส่วนใหญ่ก็จะมา จากพลังความศรัทธาเลื่อมใสเคารพยกย่อง ยอมรับนับถือให้ปฏิบัติตามคำสอนและความประสงค์ ของศาสนานั้นๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พระราชาหรือกษัตริย์ก็เป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้ใช้อำนาจในการ ปกครองดูแลบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามความประสงค์ของพระองค์ ส่วนพระศาสดาก็เป็นผู้มี

อำนาจและใช้อำนาจชักจูงโน้มน้าวจิตใจและความประพฤติของสาวก อุบาสก อุบาสิกาให้ปฏิบัติชอบตามความประสงค์อื่นๆของศาสนานั้นด้วย” (วัชร ทรงแปฐม 2550: 95)

ดังนั้นคำว่า ธรรมราชาหมายถึง พระราชาผู้ทรงชนะโดยธรรม ไม่ใช่ชนะด้วยสงครามดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงที่มาของคำว่า กษัตริย์และราชาดังนี้

“ พวกเราสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าว ผู้ที่ว่ากล่าวได้โดยชอบให้เป็นผู้ตัดสิน ผู้ที่ควรตัดสินได้โดยชอบ ให้เป็นผู้จับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบ ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนข้าวสาทิให้แก่ผู้นั้น ดังนี้” “ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นแล้วสัตว์เหล่านั้นพากันเข้าไปหาสัตว์ที่สวยงามกว่า น่าดูน่าชมกว่า น่าเลื่อมใสกว่าและน่าเกรงขามมากกว่าสัตว์ทุกคน แล้วจึงแจ้งเรื่องนี้ว่า ข้าแต่สัตว์ผู้เจริญ มาเถิดพ่อ ขอพ่อจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงตัดสินผู้ที่ควรตัดสินได้โดยชอบ จงจับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบเถิด”

“ดูก่อน วาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าอันมหาชนสมมติดังนี้แล อักขระว่า “มหาชนสมมติ” มหาชนสมมติจึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับแรก เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่ยิ่งแห่งเขตทั้งหลายดังนี้แล อักขระว่า “กษัตริย์” กษัตริย์จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สอง เพราะเหตุที่ผู้เป็นหัวหน้ายังชนเหล่าอื่นให้สุขใจ ได้โดยธรรมดังนี้แล อักขระว่า “ราชา” ราชาจึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับสาม” (พระไตรปิฎก เล่มที่ 11 ราชา ออนไลน์)

ประเทศอินเดีย เดิมทีสมัยก่อนยังไม่ได้มีการรวมประเทศเป็นปึกแผ่นหนาแน่นอย่างปัจจุบัน มีแคว้นแคว้นน้อยใหญ่ต่างปกครองตัวเองอย่างเป็นอิสระมากมายและมีพระราชหรือ กษัตริย์ปกครองแผ่นดินเรียกว่า ราชอาณาจักร (Kingdom) ซึ่งหนึ่งในนั้นมีพวกเจ้าศากยะเป็นเชื้อ กษัตริย์อาทิตย์วงศ์ (โคตมโคตร) และขนานนามตัวเองว่า “ราชา” ราวตอนกลางศตวรรษที่ 7 ก่อนคริสตกักราช พระเจ้าสุทโธทนะได้รับสถาปนาเป็นเจ้าผู้ปกครองแคว้นศากยะและตั้งเมืองกบิลพัสดุ์เป็นเมืองหลวง พระองค์ก็ทรงมีพระราชกุมารที่ได้รับขนานนามว่า “สิทธัตถะ โคตมะ” ซึ่งหมายความว่า เป็นผู้ยังประโยชน์อันไพศาลให้สำเร็จและได้ศึกษาเล่าเรียนจนรู้แจ้งทั้งสิบแปด ศาสตร์ เมื่อเจริญวัยขึ้นทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา พระราชกุมารก็ทรงออกผนวชถือเพศเป็นนักบวช เพราะต้องการค้นคิดหนทางออกจากทุกข์และได้บำเพ็ญเพียรเพื่อความหลุดพ้น นักบวชสิทธัตถะโคตมะได้ทรงเห็นแจ้งในปัจจยาการ (The Law of Causation) ซึ่งหมายความว่า ความเกี่ยวโยงกัน เป็นวงล้อของเหตุและผล 12 ประการ อันเป็นปัจจัยให้มีภพชาติ เป็นกฎแห่งความจริงที่ไม่มีนักปรัชญาคนใดเคยคิดค้นพบมาก่อนด้วยการตรัสรู้ความจริง ข้อนี้ประการหนึ่งเป็นปัจจัยให้พระองค์พ้นจากภาวะแห่งพระโพธิสัตว์ ก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า (สภาการศึกษา มหาวิทยาลัย 2537: 12-31)

พระพุทธเจ้าทรงเป็นที่เลื่อมใสเคารพบูชาของกษัตริย์และพราหมณ์มหาศาลซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินเหมือนกับระบบศักดินา (Feudalism) ในยุโรปโบราณกษัตริย์และพราหมณ์จำนวนมากเหล่านั้นเป็นผู้ปกครอง เป็นผู้บริหารเขตแดนแคว้นแคว้นต่างๆพระพุทธเจ้าจึงทรงได้รับทราบถึงปัญหาและสภาพที่เป็นจริงทางการเมืองการปกครองของผู้ปกครองแคว้นแคว้น ในพื้นที่ต่างๆอย่างถ่องแท้ทรงให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งในทางโลกทางธรรมแก่กษัตริย์และพราหมณ์ชั้นสูงจนสามารถแก้ปัญหาได้เป็นที่ยอมรับและพึงพอใจของชนชั้นสูงเป็นจำนวนมากประสบการณ์ความสัมพันธ์ดังกล่าวแล้วทำให้เชื่อได้ว่าความคิดทางการเมืองหรือพุทธพจน์ทางการเมืองของพระองค์จะทรงคุณค่ามีประโยชน์สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองของยุคสมัยพุทธกาลนั้นได้เป็นอย่างดีและน่าจะนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองการบริหารประเทศในปัจจุบันได้ (วัชร ทรงแปฐม 2550: 5)

พระเจ้าอโศกนับได้ว่าเป็นมหากษัตริย์ตัวอย่างที่ทรงเป็นพุทธศาสนิกคือเป็นพุทธทั้ง ภาย วาจา ใจ เป็นพุทธโดยความเลื่อมใสอย่างแท้จริง ไม่มีเบื้องหน้าเบื้องหลังทรงอุทิศพระองค์เพื่อธรรมโดยแท้ นอกจากจะทรงปฏิบัติธรรมด้วยพระองค์เองแล้วยังทรงชักชวนพระประยูรญาติและข้าราชการบริพารทั้งปวงให้ปฏิบัติธรรมด้วย อีกทั้งยังทรงให้ชำระพระไตรปิฎก โดยการสังคายนาครั้งที่ 3 ทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งหลังจากพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้ว 275 ปี

4.3 พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย

นับตั้งแต่พระเจ้าอโศกได้ทำการสังคายนาแล้วก็ส่งพระเถระออกจากอินเดียเพื่อมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่างๆซึ่งหนึ่งในนั้นได้เข้ามาสุวรรณภูมิเพื่อประกาศศาสนาซึ่งเป็นปรัชญาและความรู้ที่คนทั่วไปไม่รู้มาก่อนในแถบบริเวณสุวรรณภูมินี้ ซึ่งนั่นเป็นก้าวแรกของพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย โดยสิ่งที่แสดงได้ชัดเจนคือสมัยทวารวดี คือ พระปฐมเจดีย์ ศิลารูปพระธรรมจักร ปรากฏเป็นหลักฐานให้ประจักษ์อยู่ซึ่งเป็นที่แน่ชัดว่าพระราชาหรือผู้นำในอาณาจักรนี้ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นพุทธบูชาจึงได้สร้างเจดีย์และพระพุทธรูป ภาพพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทอย่างนั่งเก้าอี้ ทำตามแบบของขามคร สมัยราชวงศ์คุปตะรุ่งเรืองสมัย พ.ศ.900

ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 7 ประเทศไทยปัจจุบันยุคสมัยนั้นเรียกว่า อาณาจักรอัยลาว โดยมีขุนหลวงเม้าเป็นกษัตริย์ไทย ครอบครองอาณาจักรอัยลาว ได้รับนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่ผ่านมาจากประเทศจีน คือ เมื่อพระเจ้ากนิษกะมหาราชทรงอุปถัมภ์ การกระทำสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชลันธร ในชมพูทวีปส่วนเหนือ เสร็จแล้วทรงส่งพระสมณทูตออกประกาศพระศาสนาไปที่ต่างๆ มีเอเชียกลางเป็นต้น ครั้งนั้นพระเจ้าอัมมิงดีกษัตริย์

จีนทรงรับพระพุทธศาสนาจากชมพูทวีปและเอเชียกลางที่เข้าไปเผยแผ่ในประเทศจีนแล้วได้ส่งคณะทูตสันถวไมตรีมายังขุนหลวงเม้า กษัตริย์ไทยผู้ครองอาณาจักรอ้ายลาว โดยคณะทูตได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ขุนหลวงเม้าทรงเห็นว่าพระพุทธศาสนามีข้อปฏิบัติอันประเสริฐ ประกอบกับชนชาติไทยแต่เดิมก็มีได้มีศาสนาอื่นถือถือเป็นหลักฐาน นอกจากนี้บ๊อผีสาวเทวดาตามความเชื่อถือของคนชั้นก่อนๆ จึงเห็นสมควรรับพระพุทธศาสนาไว้ ครั้งนั้นคนไทยหัวเมืองต่างๆ 77 เมือง มีประชากร 518,501 ครอบครัวได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา (นนท์ ธรรมสถิต 2532: 289-291)

ในสมัยกษัตริย์แห่งศรีวิชัยเรื่องอำนาจทางปลายแหลมมลายูและบริเวณหมู่เกาะชวาพระองค์ได้แผ่อำนาจกรเข้ามาถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี กษัตริย์พระองค์นี้ทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแผ่เข้ามาสู่ภาคใต้ของประเทศไทยในครั้งนั้นด้วย ดังมรดกทางวัฒนธรรมฝ่ายมหายานที่ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบันนี้คือเจดีย์พระบรมธาตุไชยาและพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชของค์เดิม (องค์ปัจจุบันนี้เป็นอิทธิพลลังกาวงศ์ ซึ่งแผ่เข้าสู่ย่านนี้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17) ยังเป็นหลักฐานประจักษ์พยานอยู่และศิลปะทางพระพุทธศาสนา พระพุทธรูป รูปพระโพธิสัตว์ พระพิมพ์ดินดิบและได้พบจารึกสันสกฤตที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (หลัก 24) ความว่า “พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ผู้เป็นใหญ่แห่งราชาทั้งหลายในโลกทั้งปวงได้ทรงสร้างปราสาทอิฐทั้ง 3 นี้ เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (ปัทมปาณี คือ พระอวโลกิตศวรร) และพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวัชระ (วัชระปาณี คือ พระอินทร์)” ปราสาททั้ง 3 นี้ พบที่วัดหลง, วัดแก้วและวัดเวียงท้องที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนรูปพระอวโลกิตศวรร ก็พบแล้วเป็นรูปสำริด ขนาดเท่าคนจริงครึ่งองค์ นอกจากนี้ยังพบที่ชวาก็มากมายเช่นกัน เช่น พระธาตุบุโรพุทโธ เป็นต้น

ในสมัยลพบุรีนั้นราชวงศ์สุริยวรมันแห่งขอม (กัมพูชา) กำลังรุ่งเรืองอำนาจได้แผ่อำนาจครอบคลุมมายังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีหลักฐานจารึกไว้ว่า ประมาณ พ.ศ. 1550 กษัตริย์เชื้อสายศรีวิชัยองค์หนึ่งจากนครศรีธรรมราชมาครองเมืองลพบุรีและโอรสของพระองค์ได้ไปครองเมืองขอม (กัมพูชา) ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมและศาสนาแบบขอมเข้ามาด้วย ขอมนับถือพระพุทธศาสนา มหายานเช่นเดียวกับศรีวิชัยและนับถือพราหมณ์มากด้วย ปรากฏในจารึกที่ 19 งานศิลปะสมัยนั้นที่เห็นได้ง่ายๆคือ พระปรางค์ 3 ยอดลพบุรี ปราสาทหินพิมายและเขาพนมรุ้ง เป็นต้น พระปรางค์ 3 ยอด เป็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนา มหายาน ส่วนพระพุทธรูปนิยมสร้างด้วยหินทราย ปางนาคปรกแบบขอม ฐานพระอุโบสถทรงเรือสำเภา มีพบอยู่บ้างในช่วงต้นอยุธยา เชื่อว่าเป็นอิทธิพลมหายานที่สืบมาจากสมัยลพบุรีด้วยเช่นกัน (สิริวัฒน์ คำวันสา 2541: 23)

4.4 พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัย

4.4.1 สมัยพ่อขุนบางกลางหาว เมื่อประมาณ พ.ศ. 1800 หัวหน้าคนไทยกลุ่มหนึ่งคือพ่อขุนบางกลางหาวร่วมกับพ่อขุนผาเมือง เข้าเมืองราด ขับไล่พวกขอมซึ่งเคยมีอำนาจอยู่ในบริเวณตอนกลางและตอนเหนือของประเทศสยามออกไป ได้ประกาศอิสรภาพขึ้นแล้วตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงสุโขทัย (สุข-อุทัย = สุโขทัย แปลว่า รุ่งอรุณแห่งความสุข) พ่อขุนผาเมืองได้สถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นปฐมกษัตริย์ของไทยในประเทศสยามนี้ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ก็ทรงเคารพนับถือนิยายหินยานมากกว่านิยายอื่น ทั้งนี้อาจจะเป็นเหตุผลทางการเมืองก็ได้ เพราะว่ากลุ่มคนไทยนับถือหินยาน ส่วนพวกขอมเดิมนับถือศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศานามหายาน เมื่อกำจัดอำนาจขอมออกไป ก็ไม่ต้องการสนับสนุนลัทธินิยายของเขาด้วย แต่ถึงอย่างนั้นก็ตามกลิ่นไอของพราหมณ์กับมหายานก็ยังติดแน่นอยู่กับชาวสุโขทัยมิได้เสื่อมไปเสียทีเดียว จะเห็นได้ว่าพระนามของกษัตริย์ก็ตามสถานที่ก็ตาม ก็ยังเป็นแบบพราหมณ์และแบบของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอยู่ (สิริวัฒน์ คำวันสา 2541: 25-36)

4.4.2 สมัยพ่อขุนรามคำแหง ในสมัยนั้น มีพระไทยที่ออกไปได้นำเอาพระเถระชาวลังกา พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เข้ามาตั้งกองเผยแผ่อยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พระเถระชาวลังกาที่เข้ามาและพระไทยได้ร่วมมือกันบูรณะพระบรมธาตุที่จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยการสร้างองค์พระเจดีย์แบบลังกาทับพระเจดีย์องค์เดิม ซึ่งเป็นศิลปะแบบศรีวิชัยงานของพระสงฆ์ในลังกาวงศ์และเกียรติคุณของพวกท่าน แพร่กระจายไปในส่วนต่างๆของประเทศ จนถึงกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้เสวยราชสมบัติในกรุงสุโขทัยประมาณ พ.ศ. 1820 พระองค์ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ เมื่อทรงทราบว่าพระเถระชาวลังกาได้มาตั้งสำนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ ณ นครศรีธรรมราช จึงทรงอาราธนาให้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบลังกา ในกรุงสุโขทัย ข้อนี้ปรากฏในศิลาจารึกว่า “พ่อขุนรามคำแหง กระทำโอยทาน แก่มหาเถระสังฆราชปราชญ์เรียนจบพระไตรปิฎก หัวกั๊กกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองนครศรีธรรมราชมา” พระเถระเหล่านั้นได้มาตั้งสำนักอยู่ที่วัดอรัญญิกในกรุงสุโขทัย (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) 2522: 80)

เนื่องจากพระสงฆ์ลังกาวงศ์ที่มาจากนครศรีธรรมราช ชอบความวิเวกจึงโปรดให้พำนักอยู่ ณ วัดอรัญญิกนอกเมือง พ่อขุนรามคำแหงได้ไปนมัสการท่านเป็นประจำทุกวันพระ กลางเดือนและสิ้นเดือน ดังความในศิลาจารึก (ประชุมศิลาจารึก ภาค 1 หน้า 9-10) ว่า

“วันเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแต่งช้างเผือกกระพัดลยางเทียรย่อมทองงา ขวาชื่อรุจาศรี พ่อขุนรามคำแหง ขึ้นจีไปนพพระ...อรัญญิกแล้วเข้ามา”

ในการเสด็จไปนี้แน่นอนว่า นอกจากพระองค์จะเสด็จเยี่ยมเยือนแล้วคงจะได้สนทนาซักถามเกี่ยวกับพระธรรมวินัยและกิจกรรมพระศาสนาต่างๆ ด้วยนอกจากนั้นยังได้ทรงปลุกดวงตาด ให้ประดิษฐานพระแท่นมณีงคศิลากลางดวงตานั้นในวันธรรมสวนะ โปรดให้พระมหาเถระขึ้นนั่งแสดงธรรมแก่อุบาสกอุบาสิกาผู้จำศีลส่วนในวันอื่นๆ พระองค์เสด็จขึ้นทรงอบรมข้าราชการและประชาชน ด้วยพระองค์เองถึงความในศิลาจารึกว่า

“1214 ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุทโธทัยนี้ ปลุกไม้ตาลนี้ ได้ลึบสี่ข้างจึงให้ช่างฟันชะดาร์หินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับเดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ฟุ้งปุจฉาธรรมมหาเถระขึ้นนั่งเหนือชะดาร์นี้ สวดธรรมแก่อุบาสกผู้จำศีลมิใช่ วันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสุทโธทัยขึ้นนั่งเหนือชะดาร์หิน ให้ฟุ้งท่วย ลูกเจ้าลูกขุน ฟุ้งท่วยถือบ้านถือเมืองกัน”

ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงรอบรู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและเอาพระทัยใส่ในการอบรมสั่งสอนพสกนิกรของพระองค์นั้น ยังมีข้อความในศิลาจารึกอื่นๆ ยืนยันอีกว่า

“พ่อขุนรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รับบุญธรรมแท้”

ความเห็นของนักปราชญ์ส่วนมาก นักปราชญ์ส่วนมากสันนิษฐานว่า “สุภายิตพระร่วงซึ่งจารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนรวม 158 บท เป็นสุภายิตของพ่อขุนรามคำแหง” ถ้าความสันนิษฐานนี้ถูกต้อง ก็จะทำให้เห็นว่าพ่อขุนรามคำแหง ทรงสั่งสอนหลักธรรม สำหรับการครองชีวิตในโลกซึ่งประชาชนทั่วไปปฏิบัติและข้อความในสุภายิตก็ชัดเจนกินใจ มีอิทธิพลต่อวรรณคดีรุ่นหลังเป็นที่นิยมอ้างอิงมาจนถึงสมัยรัตน โกสินทร์และมีความตอนหนึ่งว่า

“คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิงฟุ้งท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว”

แสดงให้เห็นว่าสมัยสุโขทัยมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากและลูกขุนมูลนายเจ้าฟ้าเจ้านายชกชวนกันทำบุญรักษาศีลตลอดพรรษาจนกระทั่งถึงถวายกฐิน เป็นการแสดงออกถึงว่าพระพุทธศาสนาหยั่งลงในใจของพระมหากษัตริย์แล้วนำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปสั่งสอนประชาชนให้อยู่ดีมีสุข (ระแบบ ฐิตญาโณ 2522: 80)

4.4.3 พระเจ้าลิไท พ.ศ. 1897 ถึงสมัยกษัตริย์กรุงสุโขทัยรัชกาลที่ 5 คือพระเจ้าลิไทขึ้นครองราชย์พระองค์ทรงอาราธนาพระมหาสวามีสังฆราชาจากประเทศศรีลังกานามว่า สุขุมนะเข้ามาสู่กรุงสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. 1904 เมื่อเทศกาลเข้าพรรษาผ่านไป พระองค์ได้เสด็จออกผนวชเป็นการชั่วคราวประทับ ณ วัดอรัญญิกาวาส ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือขึ้นหนึ่งเรื่อง “เตภูมิกถา” หรือ

“ไตรภูมิพระร่วง” ทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เองแลทรงเผด็จสงฆ์ให้เข้าไปเรียนพระไตรปิฎกในปราสาทโปรดให้พิมพ์จำลองพระพุทธรูปาท ทรงสร้างพระมหาธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากลังกา แล้วรับสั่งให้ปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ (นนท์ ธรรมสถิต 2532: 292-298)

สมัยล้านนาไทย หรืออาณาจักรล้านนาไทย เป็นอาณาจักรไทยอีกแห่งหนึ่งที่คนไทยรวมกำลังตั้งเมืองขึ้นมาและเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยเดียวกันกับสมัยสุโขทัย และได้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น

4.4.4 พระเจ้ากือนา ในรัชกาลพระเจ้ากือนา หรือ คือณา หรือเรียกตามพระนามที่ได้ทรงได้รับการยกย่องว่า พระเจ้ากือนาธรรมิกราช (ระหว่างพ.ศ. 1898-1928) พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงศึกษาศิลปกรรมต่างๆ ทรงชำนาญในทางโหราศาสตร์ ศัพท์ศาสตร์ จตุเพทศาสตร์และคชศาสตร์เป็นต้น พระองค์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ระยะเวลาที่ตรงกับรัชกาลพระเจ้าลิไท ต่อเนื่องด้วยพระเจ้าไสลือไทแห่งกรุงสุโขทัย ซึ่งพระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัยก็กำลังเจริญรุ่งเรือง เมื่อพระเจ้าลิไทเสวยราชย์ได้ 8 ปี พ.ศ. 1904 ทรงนิมนต์พระมหาสามีสังฆราชจากประเทศศรีลังกามาเป็นอุปัชฌาย์ในการทรงผนวช พระเจ้ากือนาแห่งล้านนาไทย ทรงสดับกิตติคุณของพระสุมนเถระที่กรุงสุโขทัยและทรงมีพระประสงค์จะประดิษฐานพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ให้แน่นแฟ้นในอาณาจักรของพระองค์อีกด้วย ดังนั้นประมาณ พ.ศ. 1913 พระองค์จึงได้ทรงส่งราชทูตมายังพระเจ้าลิไท ทูลอาราธนาพระสังฆราชสุมนเถระไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังล้านนาไทย เมื่อพระสังฆราชสุมนเถระไปยังเชียงใหม่ครั้งนั้นได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปจากเมืองสุโขทัยด้วย ครั้งแรกพระสังฆราชสุมนเถระไปอยู่ที่วัดพระยืนในเมืองหริภุญไชย (ลำพูน) ก่อน ต่อมาพ.ศ. 1915 พระเจ้ากือนาจึงได้อาราธนาพระสุมนเถระให้ไปอยู่ ณ วัดบุปผารามมหาวิหาร (วัดสวนดอก) ที่พระองค์โปรดสร้าง ณ พื้นที่ซึ่งเคยเป็นพระราชอุทยานนอกก่อนและทรงมอบถวายวัดแก่พระสังฆราชสุมนเถระ (วัดสวนดอกสร้างเสร็จ พ.ศ. 1917) และพระเจดีย์พระธาตุคอกยสุเทพ (สร้างเสร็จ พ.ศ. 1927) เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พระสังฆราชสุมนเถระอัญเชิญมาด้วยจากสุโขทัย จึงนับได้ว่าพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เริ่มต้นแล้วที่อาณาจักรล้านนาไทย (นนท์ ธรรมสถิต 2532: 298-299)

4.4.5 พระเจ้าติโลกราช ในรัชกาลพระเจ้าติโลกราช (ระหว่าง พ.ศ. 1945-2030) ระยะเวลาช่วงนี้ตรงกับรัชกาลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ในอาณาจักรล้านนาไทยได้รับการอุปถัมภ์บำรุงเป็นอย่างดียิ่ง พระเจ้าติโลกราชเคยทรงผนวชชั่วคราว ณ วัดป่าแดง เมื่อพ.ศ. 1990 และเมื่อพ.ศ. 1998 พระองค์ทรงส่งพระสงฆ์คณะหนึ่งไปศึกษาพระพุทธศาสนายังประเทศศรีลังกาด้วย เมื่อพระสงฆ์คณะนั้นกลับมาก็

ได้นำต้นพระศรีมหาโพธิ์มาด้วย ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงให้ทรงสร้างวัดขึ้นอีก ชื่อวัดโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด ถวายในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้รับพระนามเฉลิมพระเกียรติว่า “พระเจ้าศรีธรรมจักรวัตติโลกราชมหาธรรมิกราช” ในพ.ศ. 2020 พระเจ้าติโลกราชทรงอาราธนาให้พระสงฆ์ประชุมทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นที่วัดโพธารามหรือวัดเจ็ดยอดนั้น พระสงฆ์ใช้เวลา 1 ปีจึงกระทำเสร็จ (นับว่าเป็นสังคายนาครั้งที่ 1 ในประเทศไทย) การกระทำสังคายนาครั้งนี้ มีการจารึกลงในใบลานด้วย ส่วนอักษรที่จารึกคงเป็นอักษรแบบไทยล้านนา (คล้ายอักษรพม่า)

ในช่วงนี้นับเป็นระบอบวรรคคดียุคทางพระพุทธศาสนาของล้านนาไทยรุ่งเรือง มีพระสงฆ์เป็นปราชญ์รจนาคัมภีร์ภาษาบาลีขึ้นมาก เช่น พระศรีมังคลาจารย์ แห่งมิ่งคลัดที่ปณี เวศสันดรที่ปณี สังขยาภาสภิกขา พระญาณกิตติ แห่งโยชนาวินัย โยชนาอภิธรรมเป็นต้น พระรัตนปัญญา แห่งวชิรสารัตถสังคหะและชินกาลบาลีปกรณ์ พระโพธิ์รังสี แห่งจามเทวี พระนันทาจารย์ แห่งสารัตถสังคหะ พระสุวรรณรังษี แห่งปฐมสมโพธิ์ สังเขป เป็นต้น และสันนิษฐานว่า แม้แต่ปัญญาสชาดกก็แต่งขึ้นในสมัยนี้ด้วย (นนท์ ธรรมสถิต 2532: 299-301)

4.5 พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

เป็นวิชาทางการปกครองบ้านเมืองที่มีมาช้านาน ตั้งแต่ก่อนพุทธกาล เป็นไปตามลัทธิพราหมณ์ที่สอนไว้ว่า ผู้จะทำหน้าที่เป็นพระมหากษัตริย์จะต้องเรียนรู้วิชาการต่างๆ ดังมีตำนานเล่าขานว่า ฤๅษีมีโนสารเหาะไปนำคัมภีร์ธรรมศาสตร์มาจากกำแพงจักรวาล (ไม่ปรากฏรายละเอียดของคัมภีร์) และในศาสนาพราหมณ์กำหนดหน้าที่ของบุคคลในวรรณะกษัตริย์ไว้ให้ทำหน้าที่ป้องกันประชาชนและทำหน้าที่บริจาคตาน บูชาัญญู ศึกษา เป็นต้น

นอกจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะบอกเล่ากล่าวขานถึงหลักปฏิบัติการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ไว้ต่างๆ เป็นเครื่องยึดถือของพระมหากษัตริย์ของไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พระมหากษัตริย์ของไทยยังได้มีการออกกฎหมายเทียรบาล ป้องกันมิให้พระองค์ทรงใช้อำนาจในทางที่ผิดไว้เป็นพระราชศาสตร์ ดังความว่า

“...พระเจ้าอยู่หัวคำรัสด้วยกิจการคดีอภัยความประการใดๆ ต้องกฎหมายประเพณีเป็นยุติธรรมแล้ว ให้กระทำตาม ถ้ามิชอบ จงอาจเพ็ดทูลทัดทานครั้งหนึ่ง สองครั้ง สามครั้ง ถ้ามิฟังให้รอไว้อย่าเพิ่งสั่งไป ให้ทูลในที่รโหฐาน ถ้ามิฟังจึงให้กระทำตาม ถ้าผู้ใดมิได้กระทำตามพระอัยการดังนี้ ท่านว่าผู้นั้นละเมิดพระราชอาญา” หรือ “อนึ่ง ทรงพระโกรธแก่ผู้ใดและตรัสเรียกพระแสง อย่าให้เจ้าพนักงานยื่น ถ้ายื่นโทษถึงตาย” หลักฐานข้อมูลที่นำมาเสนอไว้นี้เป็นเครื่องยืนยันว่า “เจ้าชีวิต-เจ้าแผ่นดิน” ของไทยได้ใช้พระราชอำนาจด้วยความระมัดระวัง ด้วยความเที่ยงธรรม มิได้ลุแก่พระราชอำนาจ กคชี่ รังแก บ่มเหง ราษฎรแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ตามคำสอนของพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงกษัตริย์ว่า เกิดจากการที่มหาชนได้สมมติบุคคลผู้หนึ่งขึ้นเป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบคดีเย็น ผู้ควรคดีเย็นได้โดยชอบและจับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบ ให้บุคคลนั้นเป็นหัวหน้าเป็นใหญ่ จึงเรียกว่ากษัตริย์ เมื่อกษัตริย์ได้ทำให้ชนเหล่านั้นมีความสุขใจได้โดยธรรม จึงเรียกว่า “ราชา” คติทางพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์หรือพระเจ้าแผ่นดินจึงเป็นผู้รับมอบอำนาจมาจากประชาชนปกครองเพื่อให้ประชาชนพอใจ (ประมวล รุจนเสรี 2555 ออนไลน์)

4.5.1 สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้น นับได้ว่าเจริญกว่ารัชกาลใดๆ ในสมัยอยุธยาและรัชกาลของพระองค์ก็ยาวนานถึง 40 ปี ทำให้พุทธศาสนาในอยุธยาเป็นปึกแผ่นมากทีเดียว มูลเหตุที่พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ในพระพุทธศาสนานั้นน่าจะเนื่องมาจากเหตุหลายประการ คือ

1. พระราชชนนีของพระองค์มาจากราชวงศ์พระร่วง คือพระนางเป็นธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 4 (พระยาบาลเมือง) ซึ่งมาครองเมืองพิษณุโลก ในสมัยที่สุโขทัยตกเป็นประเทศราชของอยุธยาแล้ว ดังกล่าวแล้ว กษัตริย์สุโขทัยนับจากพ่อขุนรามคำแหงเป็นต้นมาล้วนเอาพระทัยใส่พุทธศาสนาอย่างเข้มแข็งทั้งนั้น จนถึงกับมีพระนามทางศาสนาว่า “พระมหาธรรมราชา” แทบทุกพระองค์

2. พระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาองค์แรก ที่เสด็จไปประทับอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก (เพื่อบำรุงขวัญแก่ราษฎรฝ่ายเหนือมีกรุงสุโขทัยเป็นต้น) ถึง 2 ครั้ง คือครั้งแรก เมื่อยังทรงเป็นมหาอุปราช ครั้งที่สองเมื่อเสวยราชย์แล้วได้ 16 ปี คือพ.ศ. 2006 และประทับอยู่ที่พิษณุโลกตลอดจนสิ้นรัชกาลในเมืองพิษณุโลก มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สืบมาจากราชวงศ์พระร่วง นักปราชญ์ราชบัณฑิตฝ่ายพุทธศาสนามีมาก ผู้คนก็เคร่งครัดในศาสนาเพราะกลิ่นไอจากอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีเหตุอื่นอีกคือ วิกฤตการณ์และสิ่งก่อสร้างทางศาสนาในสมัยของพระองค์เก่าแก่ทรุดโทรม จึงเป็นเหตุให้พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่บูรณะซ่อมแซมและฟื้นฟูศาสนาไปด้วย

3. พระองค์ต้องการยับยั้งศึกทางเหนือหรือขยายอาณาเขตไปยังล้านนาด้วย เพราะปรากฏว่าทรงทำสงครามกับพระเจ้าติโลกราชถึง 4 ครั้ง (พ.ศ. 1994, 2000, 2003) และเมื่อพ.ศ. 2006 ที่พระองค์เสด็จไปประทับที่พิษณุโลกนั้น ก็อาจจะเพื่อเหตุนี้ก็ได้ แม้เมื่อพระองค์เสด็จออกผนวชในพ.ศ. 2008 แล้ว พระองค์ยังได้ให้พระเถระรูปหนึ่งชื่อ “พระโพธิสมภารเถระ” ไปขอเมืองเชลียงคืน พระเจ้าติโลกราชได้นิมนต์พระสงฆ์มาประชุมปรึกษาว่าจะคืนเมืองเชลียงหรือไม่ พระสงฆ์ประชุมแล้วลงมติว่า “เรื่องนี้มิใช่กิจสงฆ์” พระเจ้าติโลกราชจึงไม่คืนเมืองเชลียงแก่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อาจจะเป็นได้ว่า พระองค์ทรงเห็นว่าล้านนามันคงแข็งแรงแเพราะทรงโอบอุ้มพุทธศาสนาหรืออาจจะเป็นการแข่งพระบารมีกับพระเจ้าติโลกราชก็ได้ เพราะพระเจ้าติโลกราชก็

ปรับปรุงศาสนาให้รุ่งเรืองและเสด็จออกผนวชด้วย เหตุนี้อาจจะเป็นเหตุจูงใจที่ทำให้พระองค์เร่งส่งเสริมศาสนาก็เป็นได้

ผลงานที่พระองค์ได้สร้างไว้ในด้านพุทธศาสนามีหลายอย่าง เช่น

1. ถวายวังเป็นวัด คือ อุทิศที่พระราชวังเดิม สร้างเป็นวัดเป็นวัดที่อยู่ในกำแพงวังเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามในกรุงเทพมหานครเวลานี้ วัดนี้ต่อมาเรียกชื่อว่า “วัดพระศรีสรรเพชญ์” ต่อมาพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งเป็นพระโอรส ได้สร้างวิหารใหญ่แล้วหล่อพระพุทธรูปยืนสูงใหญ่มาก คือ พระศรีสรรเพชญ์ หล่อด้วยทองหนัก 53,000 ชั่ง หรือ 6,427.8 กิโลกรัม แล้วหุ้มด้วยทอง 286 ชั่งหรือ 346.8 กิโลกรัม
2. ทรงหล่อรูปพระโพธิสัตว์ 500 ชาติ ใช้เวลา 3 ปีจึงเสร็จ มีการละเล่นมหรสพฉลองพระ
3. ทรงสร้างวัด เช่น วัดจุฬามณีที่พิษณุโลกเป็นต้นและบูรณะวัดต่างๆ เช่น พระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์และพระศรีศาสดา ก็ประดิษฐานอยู่ในวัดนี้ เป็นต้น
4. เสด็จออกผนวช เมื่อสร้างวัดจุฬามณีสำเร็จใน พ.ศ. 2008 พระบรมไตรโลกนาถก็ได้เสด็จออกผนวช ณ วัดนี้ในปีนั้น ซึ่งในเวลานั้นเสด็จครองราชย์มาแล้ว 17 ปี ในการผนวชครั้งนี้มีข้าราชการและบรมวงศานุวงศ์ออกบวชตามด้วยเป็นจำนวนมากถึง 2,388 รูป เป็นการบวชครั้งยิ่งใหญ่ในประเทศสยาม พระองค์ทรงอยู่ในสมณเพศถึง 8 เดือน กับอีก 15 วัน จึงได้เสด็จลาผนวช ทั้งนี้เพราะพระราชโอรสและข้าราชการมาขอให้ลาผนวช ในการบวชครั้งนี้ ได้มีประมุขของประเทศต่างๆ ส่งทูตพร้อมกับเครื่องอัฐบริขารมาร่วมด้วยหลายประเทศ เช่น พระเจ้ากรุงล้านช้าง พระเจ้ากรุงหงสาวดี พระเจ้านครเชียงใหม่ (พระเจ้าติโลกราช ซึ่งเคยเป็นศัตรูสู้รบกันมาตลอด)
5. กำหนดประเพณีการผนวชของเจ้านาย พระองค์ทรงสนับสนุนให้เจ้านายและราษฎรบวชเป็นภิกษุสามเณร ตัวอย่างในพ.ศ. 2025 โปรดให้พระโอรส (ต่อมาคือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2) ผนวชเป็นสามเณรพร้อมด้วยพระนัดดาอีกหลายพระองค์ เข้าใจว่า ประเพณีเจ้านายผนวชและข้าราชการผู้ใหญ่ออกบวชเพื่อเป็นการเล่าเรียนระยะหนึ่งนั้น คงจะเริ่มนับมาตั้งแต่ครั้งนั้น (สิริวิวัฒน์ คำวันสา 2541: 43-46)

4.5.2 สมัยสมเด็จพระนเรศวร ในพ.ศ. 2135 พระองค์ทรงมีชัยชนะยุทธหัตถีแล้ว ทรงโหม่นสน้อยพระหฤทัยที่ไม่สามารถจะตีข้าศึก ให้แตกยับเยินไปได้เหมือนครั้งก่อนเพราะเหตุที่กองทัพท้าวพระยา ข้าราชการไม่ตามเสด็จไปให้ทันรบพุ่งพร้อมกัน เมื่อเสด็จกลับมาถึงพระนครจึงดำรัสสั่งให้ลูกขุนประชุมปรึกษาโทษแม่ทัพ นายกองตามพระอัยการศึก ลูกขุนปรึกษาวางบทว่า พระยาศรีไสยณรงค์มีความผิด ชวนบังอาจฝ่าฝืนพระราชโองการไปรบพุ่งข้าศึกโดยพลการจนเสีย

ทัพแตกมาและเจ้าพระยาจักรี พระยาพระคลัง พระยาเทพอรชุน พระยาพิชัยสงคราม พระยา
รามคำแหง มีความผิดฐานละเลยมิได้ตามเสด็จให้ทันท่วงทีการพระราชสงคราม โทษถึงประหาร
ชีวิตด้วยกันทั้งนั้น จึงดำรัสให้เอาตัวข้าราชการเหล่านั้นไปจำตรไว้ พอพ้นวันพระแล้วให้เอาไป
ประหารชีวิตเสียตามคำลูกขุนพิพากษา ครั้นถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือนยี่

สมเด็จพระพนรัตน์วันป่าแก้ว (เดี๋ยวนี้เรียกวัดใหญ่ชัยมงคล) กับพระราชา
คณะรวม 25 รูป เข้าไปเฝ้าถามข่าวถึงการที่เสด็จพระราชสงครามตามประเพณี สมเด็จพระนเรศวร
จึงทรงเล่าแถลงการณ์ทั้งปวงตั้งแต่ต้นจนได้ทำยุทธหัตถิมิชัยชนะพระมหาอุปราชฯ ให้พระราชา
คณะทั้งปวงฟังทุกประการ สมเด็จพระพนรัตน์ถวายพระพรถามว่า “สมเด็จพระบรมพิตรพระราช
สมภารเจ้ามีชัยแก่ข้าศึกเหตุไฉน ข้าราชการทั้งปวงจึงต้องราชทัณฑ์เล่า” สมเด็จพระนเรศวรตรัส
ตอบว่า “นายทัพนายกองเหล่านี้มันกลัวข้าศึกมากกว่ากลัวโยม ละให้แต่โยมสองคนพี่น้องฝ่าเข้าไป
ในท่ามกลางข้าศึก จนได้ทำยุทธหัตถิกับพระมหาอุปราชฯ ต่อมีชัยชนะกลับมาถึงได้เห็นหน้ามันนี่
หากว่าโยมยังไม่ถึงที่ตาย หากไม่แผ่นดินก็จะเป็นของชาวหงสาวดีเสียแล้ว เพราะเหตุนี้โยมจึงให้
ลงโทษมันตามอาญาศึก” สมเด็จพระพนรัตน์จึงถวายพระพรว่า “อาตมาภาพพิเคราะห์ดูข้าราชการ
เหล่านี้ ที่จะไม่กลัวพระราชสมภารเจ้านั้นหาไม่ได้ เหตุทั้งนี้เห็นจะเผอิญเป็นเพื่อจะให้พระเกียรติยศ
พระราชสมภารเจ้าเป็นมหัศจรรย์ดอก เหมือนสมเด็จพระศรีสรรเพชญ์พุทธเจ้า เมื่อพระองค์เหนือ
อุปราชิตบัลลังก์ได้ควงไม้พระมหาโพธิ์ ณ เพลาสายันห์ครั้งนั้น เทพเจ้าก็มาเฝ้าพร้อมอยู่ทั้งหมื่น
จักรวาล พระยาวิเศษวิมลมารยกพลเสนามาผจญ ถ้าพระพุทธรองค์ได้เทพเจ้าเป็นบริวารมีชัยแก่พระยา
มารก็จะหาผู้เป็นมหัศจรรย์นักไม่ นี่เผอิญให้หมู่อมรินทร์พรหมทั้งปวงปลาสนาการหนีไปสิ้น ยัง
แต่พระองค์เดียวอาจสามารถผจญกับพระยามารราชาธิราชพร้อมเหล่าพลเสนามาร ให้ปราชัยพ่าย
แพ้ได้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้าจึงได้พระนามว่า พระพิฆิตมารโมลีศรีสรรเพชญ์ดาญาณ เป็น
มหามหัศจรรย์บันดาลไปทั้งอนันตโลกธาตุ เบื้องบนตราบเท่าถึงภวักคพรหม เบื้องต่ำตลอดถึงอโศ
ภาคอเวจีเป็นที่สุด พิเคราะห์ดูก็เหมือนพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ครั้งนี้ ถ้าเสด็จพร้อมด้วย
เสนางคนิกกรโยธาทวยหาญมากและมีชัยแก่พระมหาอุปราชฯ ก็จะหาผู้เป็นมหัศจรรย์แก่พระ
เกียรติยศให้ปรากฏไปในนานาประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งปวงไม่ พระราชสมภารเจ้าอย่าทรงพระ
ปริวิตกน้อยพระทัยเลยอันเหตุที่เป็นทั้งนี้เพื่อเทพเจ้าทั้งปวงอันรักษาพระองค์จักสำแดงพระ
เกียรติยศดูอาตมาภาพถวายพระพรเป็นแท้”

สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าได้ทรงฟังสมเด็จพระพนรัตน์ถวายวิสัยนา
กว้างขวางออกพระนามพระบรมอัครโมลีโลกครั้งนั้น ระลึกถึงพระคุณนามอันยิ่งก็ทรงพระปิติ
โสมนัสตื่นตันพระกมลหฤทัยปราโมทย์ ยกพระกรประนมเหนือพระอุตมางคศิโรตม์นมนัสการ แยม
พระโอษฐ์ว่า “สาธุ สาธุ พระผู้เป็นเจ้านี้ควรนักษนา” สมเด็จพระพนรัตน์เห็นว่าพระมหากษัตริย์

คล้ายพระพิโรธแล้ว จึงถวายพระพรว่า “อาตมาภาพพระราชคณะทั้งปวงเห็นว่า ข้าราชการซึ่งเป็น โทษเหล่านี้ก็ผิดหนักหนาอยู่แล้ว แต่ทว่าได้ทำราชการมาแต่ครั้งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชและ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทั้งทำราชการในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทของพระราชสมภารเจ้าแต่เดิมมา คุกพุทธบริษัทสมเด็จพระบรมครูเหมือนกัน อาตมาภาพทั้งปวงขอพระราชทานโทษคนเหล่านี้ไว้สัก ครั้งหนึ่งเถิด จะได้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณสืบไป” จึงมีรับสั่งว่า “พระผู้เป็นเจ้าของแล้วโยม ก็ถวายแต่ทว่าต้องให้ไปตีเอาเมืองตะนาวศรี” สมเด็จพระพนรัตน์ จึงถวายพระพรว่า “การซึ่งจะ ใช้ไปตีบ้านเมืองนี้ก็สุดแต่พระราชสมภารเจ้าจะสงเคราะห์ มิใช่กิจของอาตมาภาพทั้งปวงอันเป็น สมณะ” ว่าแล้วสมเด็จพระพนรัตน์พระราชคณะทั้งปวงก็ถวายพระพรลาไป

สมเด็จพระนเรศวรจึงโปรดให้นายทัพนายกองที่มีความพินิจจากเวรจำแล้ว คำรัสสั่งให้เจ้าพระยาจักรียกกองทัพจำนวนพล 50,000 ไปตีเมืองตะนาวศรีทัพ 1 และให้พระยาพระ คลังยกกองทัพจำนวนพล 50,000 ไปตีเมืองทวายอีกทัพ 1 พวกนายพันนายกองที่มีความพินิจก็ให้เข้า กองทัพไปทำการแก้ตัวด้วยกันทุกคน ยกไปในปลายปีมะโรง พ.ศ. 2135 นั้น ในการรบทะวายและ ตะนาวศรีครั้งนี้แม่ทัพทั้งสองคือ เจ้าพระยาจักรีและพระยาพระคลัง ทำการกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี ถึงแม้สมเด็จพระนเรศวรจะได้แบ่งหน้าที่ให้ตีคนละเมือง ก็ยังมีการติดต่อช่วยเหลือกันและกัน ในที่สุดแม่ทัพทั้งสองก็รบชนะทั้งสองเมืองและบอกเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรได้ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีไสยณรงค์อยู่ครองเมืองตะนาวศรี ส่วนทางเมืองทวายนั้นให้เจ้าเมือง ทวายคนเก่าครองต่อไป ชัยชนะครั้งนี้เป็นอันทำให้แม่ทัพทั้งหลายพ้นโทษ แต่ทางพม่าแม่ทัพกลับ ถูกทำโทษประการใดไม่ปรากฏ แต่อย่างไรก็ดีการที่ชัยชนะทะวายและตะนาวศรีครั้งนี้ ทำให้ อำนาจของไทยแผ่ลงไปทางใต้เท่ากับในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ 2543: 109-111)

4.5.3 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราชหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 หรือสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสรรเพชญ์ (พ.ศ. 2175-2231) ได้มีเหตุการณ์สำคัญ ยิ่งเกิดขึ้นด้วย คือในสมัยนั้นประเทศไทยได้มีการติดต่อทางการค้ากับประเทศในยุโรปมาก ชาว ยุโรปได้เข้ามาทำการค้าในประเทศไทยด้วยและยังนำศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชศรัทธามั่นในพระพุทธศาสนา แต่ก็ทรงให้เสรีภาพในการถือศาสนาแก่ประชาชนและทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนาที่มีโดยเฉพาะศาสนาคริสต์ที่มากับชาวยุโรป (ตะวันตก) ได้โปรดให้สร้างวัดเซนต์โยเซฟ ที่สถิตของสังฆนายกที่อยุธยาและสร้างวัดเชลพลโล ที่ลพบุรีและที่ตะนาวศรี เป็นต้นและในเวลานั้นทรงมีสัมพันธ์ไมตรีแน่นแฟ้นกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสด้วย พระเจ้าหลุยส์และพวกบาทหลวงอาจจะทรงคิดว่าพระองค์ทรงเลื่อมใสในศาสนา

คริสต์ก็ได้ จึงได้ส่งเอกอัครราชทูตเจริญพระราชไมตรีและทูลเชิญสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เข้ารีต สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระสรวลแล้วรับสั่งใจความว่า (นนท์ ธรรมสถิต 2532: 304-306)

“ถึงอย่างไรพระองค์ก็จะเลื่อมใสศาสนาคริสต์ไม่ได้ ทรงขอบพระทัยพระเจ้า
ฝรั่งเศสหนักหนาที่มีความสนิทดุเสนาหาในพระองค์ แต่การที่จะเปลี่ยนศาสนาที่เคยนับถือมาเป็นเวลา
2,229 ปีแล้ว ไม่ใช่เป็นเรื่องของง่าย ๆ ก่อนอื่นขอให้พวกบาทหลวงทำให้ราษฎรของพระองค์เข้ารีต
ให้หมดก่อน แล้วพระองค์จะเข้ารีตตามภายหลัง อีกประการหนึ่งทรงหลากพระทัยหนักหนาว่า เหตุ
ใดพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงมาก้าวท้าวกับฤทธิ์ของพระเจ้าเป็นเจ้า เพราะการที่มีศาสนาต่างๆ ในโลกนี้
ไม่ใช่เป็นความประสงค์ของพระเจ้าเป็นเจ้าหรือ พระองค์จึงปล่อยให้มันไปตั้งนั้น มิได้บันดาล
ให้มีเพียงศาสนาเดียว เมื่อพระเจ้าเป็นเจ้ามีฤทธิ์มากในเวลานี้ พระองค์คงปรารถนาให้ตัวเรานับถือ
พุทธศาสนาไปก่อน เพราะฉะนั้นเราจึงจะรอคอยพระกรุณาของพระองค์ทรงบันดาลให้เราเลื่อมใส
คริสต์ศาสนาในวันใด เราก็จะเข้ารีตในวันนั้นเราจึงขอฝากชะตากรรมของเราและกรุงศรีอยุธยา
สุดแต่พระเจ้าเป็นเจ้าจะบันดาลเถิด ขอพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสสหายเราอย่าทรงเสียพระทัยเลย (เสถียร
โพธิ์นันทะ 2537: 179-180)

4.6 พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงธนบุรี

หลังจากพม่าโจมตีกรุงศรีอยุธยาแตกลงในพ.ศ. 2310 บ้านเมืองก็ระส่ำระสาย พม่า
เผาทำลายวัดวาอารามและเวียงวังเกือบหมดสิ้น พระศรีสรรเพชญ์ พระคู่บ้านคู่เมือง สูงถึง 8 วา หุ้ม
ด้วยทองคำก็ถูกพม่าเผาลอกเอาทองคำไป ผู้คนพลเมืองก็แบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่า โดยมีผู้ตั้งตัวเป็น
ใหญ่ถึง 6 ก๊กด้วยกัน ก๊กหนึ่งก็คือพระยาตากได้ปราบปรามก๊กอื่นๆ จนสามารถตั้งตนเป็นพระเจ้า
แผ่นดิน แต่กรุงศรีอยุธยาเสียหายหนักไม่สามารถบูรณะได้ จึงต้องตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ทรง
ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2310 - 2325 เมื่อย่างจากศึกสงครามกับพม่า เขมรและลาวแล้ว พระเจ้าตาก
ก็ทรงฝึกไฝ่บำเพ็ญธรรมกรรมฐาน ทั้งด้านสมถะและวิปัสสนาและทรงบำรุงพุทธศาสนาอย่างดียิ่ง
นอกจากนั้นยังต้องทรงช่วยเหลือราษฎรที่ประสบความทุกข์ยากจากสงคราม ซึ่งทำให้เศรษฐกิจ
ตกต่ำประชาชนอดอยาก พระเจ้ากรุงธนบุรีต้องซื้อข้าวราคาแพงมากมาแจกให้ราษฎร

ทางด้านศาสนานั้นทรงให้รวบรวมพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่พม่า
เผาทำลายเกือบหมด ทรงเสด็จไปเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อขอยืมพระไตรปิฎก โดยโปรดให้ขนลง
เรือมาคัดลอกที่วัดระฆังและให้ส่งคืนไปในปีถัดมา นอกจากทรงให้รวบรวมพระไตรปิฎกดังกล่าว
แล้ว ยังทรงชำระพระอักษะ (ภิกษุผู้มักประพฤติละเมิดพุทธบัญญัติ) ซึ่งในเวลานั้นมีอยู่เป็นอันมาก
โดยเฉพาะพระในภาคเหนือ อันเนื่องมาจากเจ้าพระฝางได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ ก๊กหนึ่งในหกก๊กทั้งที่ยัง
สวมผ้าเหลืองเป็นพระภิกษุสงฆ์อยู่ ได้รวบรวมบริวารทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสจนมีกำลัง
เข้มแข็งสามารถยกกองทัพไปปราบก๊กเจ้าพิชัยโลกลงได้ เมื่อพระเจ้าตากสินทรงปราบก๊กเจ้าพระ

ฝางได้แล้ว จึงทรงประกาศให้บรรดาสงฆ์หัวเมืองฝ่ายเหนือมาค้ำน้ำพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ผู้ใดทนได้ก็ให้ยกฐานะศักดิ์ตามเดิม ผู้ใดทนไม่ได้ก็ให้สึกมาทำงานหนัก ผู้ใดกล่าวเท็จว่าบริสุทธิ์ พอจะให้ค้ำน้ำกลับสารภาพว่าเป็นปราชิก ก็โปรดให้นำตัวไปประหาร ส่วนใหญ่แล้วค้ำน้ำไม่ผ่าน จึงทรงโปรดให้คณะสงฆ์ 50 รูปจากกรุงธนบุรีออกไปชำระพระอลัชชีและอุปสมบทพระทางเหนือ เสียใหม่ คณะสงฆ์สมัยกรุงธนบุรีจึงบริสุทธิ์ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยต่อไปได้ ความผูกฝ่ในพุทธศาสนาของพระเจ้าตากสินมหาราชจะเห็นได้จากจารึกในศาลพระเจ้าตากสินมหาราชวัดอรุณราชวราราม ดังต่อไปนี้ (วัชรวิ ทรงแปฐม 2550: 111-112)

“อันตัวพ่อชื่อว่าพระยาตาก ทนทุกข์ยากคู่ชาติพระศาสนา
ถวายนแผ่นดินให้เป็นพุทธบูชา แต่พระศาสนาสมณะพุทธ โคคม
ให้ยืนยงคงถ้วนห้าพันปี สมณพราหมณ์ซึ่งปฏิบัติให้พอสม
เจริญสมณะวิปัสสนาพ่อชื่นชม ถวายบังคมรอยบาทพระศาสดา
คิดถึงพ่อพ่ออยู่กับเจ้า ชาติของเราคงอยู่คู่พระศาสนา
พุทธศาสนาอยู่ยงคู่องค์กษัตรา พระศาสดาฝากไว้ให้คู่กัน”

4.7 พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

4.7.1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก หรือรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงเสวยราชย์ในกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพ.ศ. 2325 การวางผังเมืองที่ได้จัดทำในครั้งนี้ได้ ลอกแบบผังเมืองของกรุงศรีอยุธยา ทั้งพระราชวังวัดและสถานที่ต่างๆ กล่าวเฉพาะเรื่องวัดจะเห็น ได้ชัดเจน เช่น มีวัดมหาธาตุ วัดระฆัง วัดราชบูรณะ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นด้วยว่าพระองค์เองและ ข้าราชการตลอดถึงประชาราษฎร์ล้วนแต่เจริญเติบโตจากกรุงศรีอยุธยาทั้งนั้น พุทธศาสนาในสมัย กรุงรัตนโกสินทร์ เจริญรุ่งเรืองไม่แพ้ยุคใดที่แล้มาแล้ว ทั้งนี้ต้องยอมรับว่า พระมหากษัตริย์ทุก พระองค์เป็นหลักชัยในการเสริมส่งปรับปรุงทุกๆ ด้าน ได้ทรงบำรุงพุทธศาสนาหลายด้าน สรุป กล่าวได้ดังนี้

1. การสร้างพระอาราม หลายแห่งที่สำคัญยิ่งคือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พ.ศ. 2325 ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต เพื่อสะดวกในการบำเพ็ญ พระราชกุศล (วัดนี้ไม่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา) และวัดอื่นๆ เช่น วัดสุทัศน์ เป็นต้นนอกจากจะทรง สร้างแล้ว ได้ทรงปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมพระอารามอีกมากกว่า 10 วัด วัดที่สำคัญที่สุดในสมัยนี้ได้แก่ วัดพระเชตุพน วัดนี้เดิมชื่อวัดโพธารามสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยาทรงพิจารณาเห็นว่าชำรุดมาก จึง โปรดให้สร้างขึ้นใหม่เมื่อพ.ศ. 2332

2. การรวบรวมพุทธรูปโบราณ ทรงให้พระพิเรนทรเทพเป็นเจ้าหลวง ขึ้นไป อัญเชิญบรรดาพระพุทธรูปสำริดใหญ่น้อยตามวัดร้างในหัวเมืองฝ่ายเหนือลงมาพระนคร จำนวน

1248 องค์โปรดให้ปฏิสังขรณ์แล้วนำไปประดิษฐานตามวัดต่างๆ เฉพาะที่วัดพระเชตุพน มีพระโบราณอยู่กว่า 200 องค์ ส่วนพระพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งพม่าเผาเน้น ทรงปรารถนาจะขุดหุ่นแล้วหล่อใหม่ แต่สมเด็จพระสังฆราชห้ามไว้ว่า เมื่อเป็นองค์พระอยู่แล้วจะเอาไฟเผาอีกไม่ควร จึงโปรดให้สร้างเจดีย์แบบย่อไม้ 12 สูงเส้นเศษ บรรจุหุ่นพระศรีสรรเพชญ์และเรียกชื่อเจดีย์องค์นี้ว่า “พระศรีสรรเพชญ์” สืบมา

3. ทรงทำสังคายนา เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาได้เสียแก่พม่าบ้านเมืองวัดและคัมภีร์ พระไตรปิฎกถูกเผาไปมาก สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้โปรดพระสงฆ์รวบรวมคัมภีร์ตามวัดต่างๆ ไว้แต่ยังมีได้ชำระก็เสด็จสวรรคตเสียก่อนดังนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จึงถึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องชำระให้ถูกต้อง จึงโปรดให้ประชุมพระราชวงศานุวงศ์ พระเถระผู้ใหญ่และพระเปรียญ ตกลงหลักการเรื่องทำสังคายนา จัดหาพระผู้รู้บาลีได้ 218 รูป ราชบัณฑิต 32 คน เป็นกรรมการชำระ

4. ทรงศึกษาและปฏิบัติธรรม พระองค์ไม่เพียงแต่มุ่งจะให้พระสงฆ์ปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้พระองค์เองก็ทรงสนพระทัยมากในการปฏิบัติกิจพระศาสนามีการทรงศีลบำเพ็ญทาน เวลาเช้าเสด็จออกทรงบาตร เวลาเพลทรงถวายภัตตาหาร เวลาเย็นทรงออกห้องพระโรง ทรงสดับพระธรรมเทศนาเป็นประจำ โดยโปรดให้นิมนต์พระวัดมหาธาตุ วัดโพธิ์ วัดระฆัง เป็นต้น สับเปลี่ยนกันเข้าไปถวายพระธรรมเทศนา

5. ตั้งแต่พ.ศ. 2327-2330 ปรากฏว่ามีพระราชปจณา (เกี่ยวกับพระพุทธรักษา) ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ถึง 38 เรื่อง (หลัง พ.ศ. 2330 ยังไม่พบ) ที่ทรงมีพระราชปจณา นี้ คงเนื่องจากเหตุหลายประการ ที่สำคัญคือ พระเจ้าอยู่หัวทรงประพฤติดำเนินพระราชานุกิจที่มีบัญญัติไว้ในโบราณประเพณี คือมีเวลาที่จะต้องทรงสนทนาธรรมกับราชบัณฑิต เมื่อทรงสนทนาไปก็เกิดมีปัญหาวางข้อขึ้น จนเป็นเหตุให้มีพระราชปจณาต่อมา (สิริวัฒน์ คำวันสา 2541: 61-68)

กล่าวคือ ครั้งเสียดกรุงศรีอยุธยานั้น สังฆมณฑลทรุดโทรมมาก ช่วงกรุงธนบุรีก็สิ้น ยังไม่พอเพียงในการฟื้นฟูศาสนา จึงทรงมีพระราชประสงค์จะบำรุงสังฆมณฑลโดยทรงชักจูงหมู่พระสงฆ์ให้อ่านให้คั่นคำว่าพระไตรปิฎก การมีพระราชปจณา ก็เป็นการกระตุ้นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระสงฆ์ต้องคั่นคำว่าพระไตรปิฎก เพื่อจะไปถวายวิสัยนา การถวายวิสัยนาบางครั้งสมเด็จพระสังฆราชทรงถวายเอง บางครั้งก็ร่วมกับพระราชาคณะรูปอื่นๆ พระราชาคณะที่ร่วมถวายวิสัยนา ในครั้งสมเด็จพระสังฆราช (ศรี) นี้มีชื่อปรากฏถึง 36 รูป ทรงมีพระราชปจณาต่อหน้าหมู่สงฆ์ก็มี ทรงโปรดให้ราชบัณฑิตจดกระแสรับส่งไปให้พระวิสัยนาที่มี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการอุปสมบทเป็นนาคหลวงในวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้ว พระราชทานนิตยภัตไตรปีสืบมา (นนท์ ธรรมสถิตย์ 2532: 318-322)

4.7.2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือสมัยรัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ในด้านศาสนาเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่โบราณกาลมา ทรงมีงานด้านพระศาสนา ด้านกวีนิพนธ์ ด้านศิลปะ ทรงสร้างคุณประโยชน์อย่างมหาศาลมีลำดับดังนี้

1. ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีวิสาขบูชาขึ้น พิธีวิสาขบูชาขึ้น เข้าใจว่ามีมาตั้งแต่ครั้งสุโขทัยแล้ว ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือเรื่องนางนพมาศ ซึ่งเป็นพระสนมเอกของพระเจ้ามหาธรรมราชา ราชวงศ์พระร่วงแต่เหตุใดจึงมาขาดตอนลง เข้าใจว่าในสมัยอยุธยาพิธีนั้นคงมีอยู่ที่มาขาดตอนลงมาขาดตอนเมื่อเสียกรุงแล้ว ทรงมีพระราชปรารภกับสมเด็จพระสังฆราชว่าจะทรงบำเพ็ญพระกุศลให้ยิ่งใหญ่ ขอให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแนะนำว่า จะบำเพ็ญอย่างไรจึงจะไม่ให้เหมือนกับการพระกุศลอื่นๆ สมเด็จพระสังฆราชจึงได้ถวายพระพรให้บำเพ็ญพระกุศลวิสาขบูชาขึ้น โดยกำหนดพระราชพิธี 3 วัน ให้ทุกเข้าเรือนตักแตงประทีปโคมไฟประกวดกันตลอด

2. ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์โดยการแนะนำของสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงมีพระราชโองการให้เปลี่ยนแปลงการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งแต่เดิมแบ่งการศึกษาเป็น 3 ชั้นคือ ชั้นเปรียญตรี เปรียญโทและเปรียญเอก ใครแปลพระสูตรได้เป็นเปรียญตรี แปลพระวินัยได้เป็นเปรียญโท แปลพระอภิธรรมได้เป็นเปรียญเอก แต่การศึกษาอย่างใหม่นี้ได้แบ่งออกเป็น 9 ประโยค พร้อมทั้งกำหนดคณัตถะของแต่ละประโยค เฉพาะนั้นมาตรฐานการศึกษาของคณะสงฆ์ จึงเริ่มมีลักษณะเช่นนั้นมาจนทุกวันนี้ (เสถียร โปธิ์นันทะ 2537: 213-218)

4.7.3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ รัชกาลที่ 3 ได้เสวยราชย์เป็นกษัตริย์ พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งเมื่อยังเป็นพระราชโอรสได้ทรงสร้างวัดจอมทอง ทรงแต่งสำเภาไปค้าขายในเมืองจีนร่ำรวย ก็เอารายได้มาสร้างวัดวา ในปีหนึ่งๆทรงให้สำเภาบรรทุกข้าวสารไปแจกคนโง่ในเมือง ที่วังในกรุงเทพฯ ก็ให้สร้างโรงทานขึ้นหน้าวัง แจกทานทุกวันไม่ขาดจนพระราชบิดาออกพระโอรสว่า “เราเป็นพระเจ้าแผ่นดินยังผู้เจ้าสัวเขาไม่ได้” แล้วมีพระราชโองการให้สร้างโรงทานที่หน้าประตูวิเศษชัยศรีบ้างเพื่อแจกทาน รัชกาลที่ 3 ได้ทรงรับหน้าที่ฝ่ายทหารและการคลังและการศาลมาตั้งแต่พระราชบิดาเช่นเคยเป็นแม่ทัพยกไปขัดตาทัพพม่าที่เพชรบุรี กาญจนบุรี ทรงมีทหารเอกคู่พระทัย คือ เจ้าพระยาบดินทร์เดชาและมีขุนคลังแก้ว คือ เจ้าพระยานิกรบดินทร์ ต้นสกุลกัลยาณมิตร ทรงประพฤติพระองค์ประหนึ่งพระจักรพรรดิในพระสูตร ทรงตั้งพระหฤทัยมุ่งพระโพธิญาณ ได้ทรงบำเพ็ญมหาทานเช่นพระโพธิสัตว์ คือบริจาคพระโอรสธิดาเป็นทานแก่พระสงฆ์ พระโอรสคือพระองค์เจ้าชายวิลาส พระธิดาคือกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เมื่อพระสงฆ์รับแล้วก็ถวายคืนพอเป็นกิริยา ในรัชกาลนี้เนื่องจากทรงนิยมในการกุศลอย่างเอกอุ จึงได้บังเกิดวัดขึ้นจำนวนมากทั้งที่ทรงสร้างใหม่ ทรงปฏิสังขรณ์ของเก่าและทรงพระราชทานทุนช่วยเหลือสร้างวัด มีข้อที่น่าสังเกตคือ วัดที่สร้างหรือบูรณะในสมัยนี้ กุฎีสงฆ์ ศาลาการเปรียญ

ล้วนก่ออิฐถือปูนแข็งแรง ไม่นิยมใช้เครื่องไม้อย่างแต่ก่อน วัดสำคัญคือ วัดจอมทอง วัดอรุณ วัดพระเชตุพน วัดสระเกศ วัดกัลยาณ์ วัดมหาธาตุ (เสถียร โปธินันทะ 2537: 218-220)

การศึกษาของคณะสงฆ์ ทรงอุทิศพระที่นั่งมหาปราสาทในพระราชวัง ให้เป็นที่บอกพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร โดยแบ่งออกเป็น 4 กองตามมุขพระที่นั่ง จนถึงกับมีเรื่องขำๆเล่าว่า สามเณรที่มาเรียนหนังสือในพระที่นั่งเล่นตะกร้อบนชลาพระมหาปราสาท สังฆการีทราบทูลฟ้อง รับสั่งว่า “เจ้ากูจะเล่นบ้างก็ช่างเจ้ากูเถิด” ทรงมีพระราชนิมิตที่จะสดับพระไตรปิฎก โปรดให้พระราชอาณาเขตฐานานุกรมที่รับหน้าที่ถวายพระธรรมเทศนาแปลเรื่องพระไตรปิฎกเป็นตอนๆ แล้วย่นำมาแสดงถวาย จึงเกิดพระไตรปิฎกฉบับแปลร้อยขึ้นในรัชกาลนี้เป็นครั้งแรกที่แปลพระพุทธรวจนะออกเป็นภาษาไทยเรียนตามลำดับคัมภีร์ แต่ไม่จบเพราะสิ้นรัชกาลก่อน ตำนวนแปลร้อยสมัยนั้นยังตกทอดมาถึงปัจจุบัน เช่นคัมภีร์วิสุทธิมรรคแปลร้อย มงคลทิปนีแปลร้อย สารัตถสงเคราะห์แปลร้อย เป็นต้น วิธีนี้ทำให้พระสงฆ์ต้องเอาใจใส่ในการค้นคว้าศึกษา ในรัชกาลนี้มีสมณทูตลังกาเข้ามากรุงเทพฯ เองๆ โปรดให้ไปพักอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ ซึ่งเป็นศูนย์ที่มีพระสงฆ์สามเณรพูดภาษาบาลีได้มากและได้โปรดให้ขอยืมต้นฉบับคัมภีร์ภาษามคธของลังกา มาจำลองไว้เป็นอันมาก การศึกษาของพระสงฆ์ในรัชกาลที่ 3 รุ่งเรืองกว่าทุกยุคทุกสมัยเพราะมีนักปราชญ์มาก รัชกาลที่ 3 เสด็จลงฟังพระสอบไล่บาลีทุกคราวไม่เคยขาด นอกจากทรงพระประชวร หรือติดพระราชกิจสำคัญอื่นๆผู้เป็นกำลังในการสอบไล่คือ เจ้าฟ้ามงกุฎและกรมหมื่นปรมาวุธิต (สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย 2525: 126-135)

ด้านงานศิลปะพระองค์ทรงได้คิดแบบพระปราสาทขึ้นใหม่ ไม่ให้เหมือนกับปราสาทแต่ก่อน กล่าวคือเป็นปราสาทที่ขมดทั้ง 4 ด้านและทำเป็นรูปเพริชสูงเด่นขึ้นไป ประดับกระเบื้องเคลือบ ปราสาทที่ว่านี้ดูตัวอย่างจากพระปราสาทวัดอรุณและพระปราสาทวัดราชบูรณะเป็นต้น ชุนนางได้จำเอาแบบไปสร้างบ้างเช่น ปราสาทวัดสามปลื้ม นอกจากนี้ยังทรงหล่อพุทธปฏิมาทรงเครื่องอื่น 2 องค์ สูงกว่าคนธรรมดา หุ้มทองคำองค์หนึ่งหนัก 50 ชั่งเศษ ประดับด้วยแก้ววรัตน์ ประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระแก้ว ถวายพระนามองค์หนึ่งว่า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์หนึ่งว่า พระพุทธเลิศหล้าสุลาลัย (รัชกาลที่ 4 มาแก่เป็นหลานภคิน) แล้วมีพระราชโองการประกาศให้ชุนนางราษฎรทั้งหลาย ห้ามเรียกรัชกาลพระอัยกาว่าแผ่นดินต้น ห้ามเรียกพระพระชนกว่าแผ่นดินกลาง เพราะมาถึงพระองค์ก็กลายเป็นแผ่นดินปลาย ไม่เป็นมงคล แต่ให้เรียกตามพระนามพระพุทธรูป 2 พระองค์ที่ทรงสร้างอุทิศให้พระอัยกาแลพระชนก (เสถียร โปธินันทะ 2537: 218 – 230)

สรุปได้ว่า พระมหากษัตริย์ไทยนั้น ทรงนำบูรณาการพระพุทธศาสนายาวนาน นับตั้งแต่ก่อตั้งประเทศชาติ ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันมาโดยตลอดทั้งนี้ เพราะหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ดีแล้ว แล้วก่อเกิดผลในทางที่ดียังมาโดยตลอดและสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองและเป็นศาสนาที่พิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์ได้ว่าเป็นจริงทุกประการ เพราะฉะนั้น พระมหากษัตริย์ไทยเรานั้น จึงเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาและประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเวลายาวนาน ทุกยุคทุกสมัยแม้ว่าจะเปลี่ยนกษัตริย์หรือเปลี่ยนราชวงศ์ต่างๆทุกพระองค์ก็ทรงยังเลื่อมใสศรัทธามา ตราบจนทุกวันนี้

5. วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี (2547) ได้เขียนเรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี ได้ทำการศึกษาพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 โดยศึกษาในเรื่อง พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้านการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินพบว่าพระองค์ทรงเป็นนักปกครองที่ทรงพระปรีชาสามารถยิ่ง ทรงได้รับยกย่องว่าเป็นนักนิติศาสตร์พระองค์หนึ่ง ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น 2 ลักษณะควบคู่กันไป คือ การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่มีพระราชประสงค์อย่างยิ่งให้มีการปกครองที่พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยจำกัด ตามแบบอย่างการปกครองของประเทศอังกฤษในเวลานั้น จึงนับว่าทรงริเริ่มระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขขึ้นเป็นปฐมในประเทศไทยและทรงปรับปรุงแก้ไขธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่เดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและรับอารยธรรมวิทยาการตะวันตกมาใช้ได้แก่ ปรับปรุงพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาโดยให้สวมเสื้อเวลาเข้าเฝ้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชาวต่างชาติยื่นเฝ้าได้ในท้องพระโรงแม้ว่าการหมอบคลานยังจะยังมีได้ยกเลิกไป พระราชทานพระหัตถ์ให้แก่ผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทจับ การชักธงประจำพระองค์และธงชาติมีขึ้นอย่างแพร่หลาย ประเพณีการยิงสลุต เลิกธรรมเนียมบังคับให้บ้านเรือนสองข้างทางเสด็จปิดประตูหน้าต่างและมีพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนได้เฝ้าอย่างใกล้ชิด

ด้านการพระศาสนาและศิลปกรรม พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ทรงพระราชทานเสรีภาพในการนับถือศาสนา

พระราชทานที่ดินและวัตถุในการก่อสร้างศาสนสถานของศาสนาอื่นๆ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเพิ่มเติมขึ้นกว่าธรรมเนียมเดิมหลายประการ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงนำพระพุทธศาสนามาเกี่ยวข้องในการพระราชพิธีต่างๆ ซึ่งแต่เดิมพระราชพิธีเป็นเรื่องของพิธีพราหมณ์อย่างเดียว ทรงริเริ่มจัดให้มีการบูชาพระรัตนตรัยเป็นพิเศษในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชาและทรงบำเพ็ญกุศลตามเทศกาลต่างๆ ทรงสร้างวัดที่สร้างค้างมาแต่สมัยรัชกาลที่ 3

ด้านเศรษฐกิจและการคลัง พระองค์ทรงโปรดให้ยกเลิกภาษีอากรที่ซับซ้อนเป็นภาระแก่ประชาชน เพื่อเกื้อหนุนการทำมาหากินของราษฎร ในพุทธศักราช 2398 ได้ทำสัญญาเบาริงกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เป็นต้น เมื่อพ.ศ. 2403 ทรงจัดตั้งโรงกษาปณ์สิทธิการ เพื่อผลิตเหรียญกษาปณ์ขึ้นแทนเงินพดด้วงและเบี้ยหอย

ด้านการศึกษา พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่า เป็นสิ่งจำเป็นในการปรับปรุงบ้านเมืองและพัฒนาประเทศ ทรงสนับสนุนริเริ่มจัดการศึกษาสมัยใหม่ โดยเฉพาะการศึกษาภาษาอังกฤษ ทรงจ้างมิชชันนารีมาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ จัดส่งข้าราชการไทยไปศึกษาดูงานในต่างประเทศเป็นครั้งแรก จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานรวบรวมศิลปวัตถุที่ทรงนำมาเมื่อครั้งเสด็จฯ งดงค์ไปในชนบท ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร พระองค์ทรงวางรากฐานการคมนาคมสมัยใหม่ให้แก่ชาวไทยขยายบ้านเมืองให้ทันสมัย โปรดให้ขุดคลอง สนับสนุนให้ต่อเรือกลไฟขึ้นใช้ในการเดินทางขนส่ง

ด้านการป้องกันประเทศและการทหาร ช่วงเวลานี้เป็นเวลาสำคัญในการป้องกันรักษาประเทศให้รอดปลอดภัย โปรดให้ทหารอังกฤษมาฝึกสอนกิจการทหารบกและยอมรับอาวุธสมัยใหม่เพื่อเสริมกองกำลังอีกด้วย

ด้านการต่างประเทศ ช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรพระองค์ทรงปรีชาญาณได้ทำการเจริญสัมพันธไมตรีกับชาติต่างๆ เช่น อังกฤษ เป็นต้น

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี (2547) ได้เขียนเรื่องเรื่องเล่าพระจอมเกล้าฯ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับตั้งแต่เริ่มจากการขึ้นครองราชย์เหตุการณ์สำคัญที่กระทบกระเทือนต่อประเทศชาติและการเปลี่ยนแปลงประเพณีต่างๆ รวมถึงจักรวรรดิสุกรานประเทศชาติถึงพระองค์ได้เสด็จสวรรคต

นางสาวนฤมล ชีรวัดน์ (2524 บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง พระราชดำริทางการเมืองของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสถาบันกษัตริย์ไทยเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีการปรับตัวอย่างมากมาโดยตลอด ตามประวัติศาสตร์สถาบันนี้ได้ปฏิรูปตัวเองอย่างต่อเนื่องและปรับสถานะให้ทันสมัยอยู่เสมอเพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานภาพที่เหมาะสมในสังคมไทย การปฏิรูปครั้งใหญ่ของสถาบันกษัตริย์ที่ถือเป็นก้าวแรกแห่งการนำประเทศไปสู่ความเจริญแบบตะวันตกได้เริ่มขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรีเวลานั้นเมื่อประเทศไทยเริ่มสำนึกในแรงกดดันจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก การปฏิรูปของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่เพียงแต่ช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการยึดอำนาจของมหาอำนาจต่างชาติเท่านั้น หากยังส่งอิทธิพลอย่างมากต่อการวางแนวนโยบายการเมืองภายในและภายนอกประเทศในรัชกาลต่อมา

จากการวิเคราะห์พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจและงานของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงกำเนิดและพัฒนาการแห่งพระราชดำริทางการเมืองของพระองค์ โดยจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อสิ่งซึ่งอาจเป็นแรงบันดาลใจที่เปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดภายหลัง

ผลการศึกษาพบว่า ทศนคติทางการเมืองแบบ “จารีตนิยม” ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ก่อตัวขึ้นในช่วงแรกแห่งพระชนม์ชีพได้เปลี่ยนแปลงไปมากในช่วงระยะเวลา 27 ปีต่อมาที่ทรงลี้ภัยการเมืองในสมณเพศ เมื่อทรงตระหนักว่าไม่อาจได้ราชสมบัติตามสิทธิธรรมระหว่างที่ทรงเป็นพระภิกษุ นั่นพระองค์ทรงมีโอกาส

พระมานะ ฆมฺมกุสโล (ศรีสุทธี) (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านการอุปถัมภ์บำรุงการศาสนทายาท การรักษาพระสัทธรรม การรักษาพิธีกรรม การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การสนับสนุนการจัดการสร้างพระไตรปิฎก รวมถึงการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนา สถาน ผลการวิจัยพบว่าพระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ไทยต่างมีความสัมพันธ์ระหว่างกันมาด้วยดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ทรงรับพระราชภารกิจที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของพสกนิกร จึงก่อคุณประโยชน์ต่อประเทศชาตินานนับประการจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีวิธีในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่ลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่างจากพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นๆ เพราะว่าพระองค์ทรงมีพื้นฐานความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายที่พระองค์ทรงสถาปนาขึ้นระหว่างทรงผนวชอยู่นานถึง 27 พรรษาและไม่ต้องการให้เกิดความ

แตกแยกระหว่างคณะสงฆ์ที่มีอยู่หลายนิกาย โดยเฉพาะฝ่ายมหานิกาย พระราชกรณียกิจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ มีสองประการคือ

ประการแรก บทบาทในฐานะพระภิกษุ ทรงให้การส่งเสริมแก่ธรรมยุติกนิกายอย่างมากทั้งการรักษาพระสัทธรรมและการรักษาศาสนทายาท ตลอดจนการสร้างคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายให้มีลักษณะเฉพาะที่ต่างไปจากคณะสงฆ์ มหานิกาย ทั้งด้านวัตรปฏิบัติ ความเชื่อ ส่วนบุคคล การศึกษาพระปริยัติธรรมและการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชน รวมถึงในต่างประเทศ จากบทบาทดังกล่าวจึงทำให้ทั้งพระองค์และคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้ก้าวขึ้นมา ผู้การมีความสำคัญทางพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้จะมีจำนวนพระสงฆ์และวัดน้อยมากก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับจากกลุ่มชนหลายๆ กลุ่มด้วยดีและมีส่วนอย่างมากที่ผลักดันให้พระองค์มีโอกาสในการขึ้นครองราชย์

ประการที่สอง บทบาทในฐานะพระมหากษัตริย์ ทรงเลือกที่จะนำธรรมยุติกนิกายมาเป็นแกนนำในการทำนุบำรุงแต่ยังทรงให้ความสำคัญกับคณะสงฆ์นิกายอื่นๆ อยู่ โดยทรงทำการอุปถัมภ์และสนับสนุนคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายซึ่งเป็นคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางและมีจำนวนทั้งวัดและพระภิกษุ สามเณรเป็นจำนวนมากให้เท่าเทียมกับคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายด้านอุปถัมภ์ บำรุง การสร้างศาสนทายาท การรักษาพระสัทธรรม การรักษาพิธีกรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสนับสนุนการจัดสร้างพระไตรปิฎก รวมถึงการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน จากบทบาทดังกล่าวจึงทำให้พระองค์ต้องดำรงบทบาทในฐานะผู้นำทางอาณาจักรและพุทธจักรควบคู่กันไปตลอดรัชสมัยของพระองค์ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มิได้กระทบกระเทือนถึงความเชื่อในเรื่องธรรมราชาของพระองค์เลย กลับส่งผลให้ทรงได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์และสามารถควบคุมคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติ

บทบาททั้งสองประการดังกล่าวได้เป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมให้พระพุทธศาสนาในรัชสมัยของพระองค์และสมัยต่อมา มีความเจริญก้าวหน้าและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันสงฆ์อีกหลายประการในช่วงเวลาต่อมา โดยเฉพาะบทบาทของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกายได้เข้าไปวางรากฐานสำคัญให้กิจการต่างๆ ทางด้านอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสืบมา

วัชร ทรงประมุข (2550) ได้เขียนหนังสือเรื่อง ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนาไว้ว่า พุทธศาสนาทรงคุณค่าต่อประชาชนชาวไทยมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ถ้านับตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่มีหลักฐานสืบค้นแน่ชัด โดยเฉพาะหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็เป็นเวลา 700 ปีแล้วที่ปวงชนชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนา มีหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยึดเหนี่ยวน้อมนำชีวิตและการกระทำของคนไทยตลอดมา พุทธธรรมหรือคำสั่งสอนส่วนใหญ่ของ

พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกจะเน้นที่การละเว้นความชั่ว การมุ่งทำความดีและการฝึกฝนจิตใจ ให้บริสุทธิ์ โดยมีจุดหมายที่การบรรลุนิพพานหมดสิ้นกิเลส แต่ก็ยังมีคำสอนในพุทธศาสนาส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องถึงหลักการและเรื่องราวที่สำคัญอื่นๆอีกบ้าง เช่น คำสอนหรือแนวความคิดของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญที่ผู้เขียนทำการศึกษาค้นคว้าและบรรยายไว้ในหนังสือเล่มนี้

ในการศึกษาแนวความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนามีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะนักศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์ เพราะจะทำให้ชาวพุทธโดยทั่วไปมีความรอบรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระปรีชาพระปัญญาของพระพุทธเจ้าที่ทรงสามารถสั่งสอนหลักการและการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามทางด้านการเมืองแก่กษัตริย์ ราชา ข้าราชการบริพาร ประชาชนและพระสงฆ์ได้อย่างเหมาะสมยิ่ง นอกจากนี้ นักศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และนักการเมือง ผู้บริหารประเทศยังสามารถนำเอาคำสอนทางด้านการเมืองดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศและกิจการต่างๆของตนในปัจจุบันได้ด้วย

ศุภันท์ ไชยเมล์ (2524 บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จุดมุ่งหมายปริญญาานิพนธ์นี้คือ การวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมุ่งศึกษาถึงข้อมูลลักษณะการเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในการวิเคราะห์ใช้เอกสารชั้นต้น ประกอบกับหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย

จากการค้นคว้า ทำให้ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่เริ่มขึ้นสู่ยุคสมัยใหม่ของไทย ซึ่งเริ่มมีการปรับปรุงเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเจริญ ความทันสมัยและเป็นแรงผลักดันที่มีส่วนทำให้ไทยต้องปรับปรุงเศรษฐกิจสังคม คือ การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกประกอบกับผู้นำประเทศมีแนวโน้มที่จะทำนุบำรุงประเทศให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย

การปรับปรุงเศรษฐกิจและสังคมจะพยายามดำเนินการในทุกๆด้าน เท่าที่จำเป็นและสามารถทำได้ในสมัยนั้น ซึ่งผู้นำได้พยายามที่จะให้ ข้าราชการ ประชาชน มีส่วนรับรู้ รับผิดชอบด้วยแต่ยังไม่เป็นผลเท่าที่ควร เนื่องจากข้าราชการบางส่วนและประชาชนขาดความเข้าใจ ตลอดจนยังไม่เห็นความจำเป็น ที่จะต้องกระทำเช่นนั้นอย่างไรก็ตามนับว่าเป็นการปูพื้นฐานให้แก่คนรุ่นหลังที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยต่อมา

ศุภชัย เอี่ยมผึ้ง (2544 บทคัดย่อ) วิชานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเรื่องแบบแผนการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช ในลักษณะทั่วไปและเพื่อให้ทราบว่าหลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการปกครอง ที่มีประสิทธิภาพของพระเจ้าอโศกมหาราชหรือไม่อย่างไรโดยมีสมมติฐานว่า แนวคิดและการดำเนินการทางการเมืองตามแบบพุทธศาสนา

เป็นเพียงกุศโลบายส่วนหนึ่งที่พระเจ้าอโศกมหาราชนำมาใช้เพื่อดำเนินการปกครองเท่านั้น การศึกษาได้ใช้จารึกอโศกฉบับแปลโดยพระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) เป็นหลักในการวิเคราะห์และใช้เอกสารอื่นเป็นส่วนประกอบ โดยอาศัยวิธีการตีความแบบวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียดและแนวทางวิเคราะห์ทาง ประวัติศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า แบบแผนการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราชโดยทั่วไปมีทั้งที่ใช้ความรุนแรงและไม่ ใช้ความรุนแรง โดยแบ่งวิเคราะห์แบบแผนการปกครองเป็นช่วงก่อนขึ้นครองราชย์ ช่วงขณะขึ้นครองราชย์และช่วงหลังขึ้นครองราชย์ ซึ่งการดำเนินการทางการเมืองโดยทั่วไปเป็นลักษณะของการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง การสร้างความชอบธรรมและใช้อำนาจทางการเมืองและการรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมืองของพระเจ้าอโศกมหาราชโดยมีการนำแนวคิดและหลักการทางพุทธศาสนามาใช้เป็นกุศโลบายในการปกครอง เพื่อสร้างความชอบธรรมและดำรงไว้ซึ่งอำนาจในการปกครองให้มีเสถียรภาพมากที่สุด

เอ บี กริสโวลด์ นักโบราณคดีอเมริกันเขียนไว้ในวารสารเป็นภาษาอังกฤษ เรื่อง “King Mongkut of Siam” หม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล ทรงแปลเป็นไทยไว้ พ.ศ. 2511 ชื่อเรื่องว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน งานพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครบ 100 ปีและวันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครบ 100 ปี โดยกล่าวถึงพระราชประวัติของเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ตั้งแต่ประสูติและกล่าวถึงสถานการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้นจนถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว เจ้าฟ้ามงกุฎฯเสวยราชย์สมบัติแทนเป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้น ได้ยกพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครอง มีการชำระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ ซึ่งได้หยิบยกเอกสารสำคัญของพระบรมราชาธิบายทรงวางระบอบการศึกษาและวัฒนธรรมให้ใกล้ชิดกับภาษาบาลี อันแสดงให้เห็นชัดเจนว่าพระองค์ทรงใช้พระปัญญาอย่างลึกซึ้งซึ่งทางด้านพระพุทธศาสนาประกอบด้วยเหตุผลจนทรงสามารถจับเหตุแห่งพระบรมพุทโธวาทแล้ว ทรงสามารถอธิบายให้ปวงชนเห็นจริงเห็นชอบ จนบัดนี้มหาชนเห็นพ้องในพระบรมราชาธิบายของพระองค์

การเปลี่ยนแปลงและประเพณีของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) จากบทพระนิพนธ์ภาษาอังกฤษของ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้กล่าวถึงการขึ้นครองราชย์สมบัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและการเปลี่ยนแปลงของประเทศที่ได้รับอิทธิพลทางด้านความรู้สึคนึกคิดและด้านทางวัฒนธรรมแบบตะวันตก เช่นปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ ครองราชย์เมื่อทรงพระเยาว์ ทรงรับพระราชภาระ

ปกครองบ้านเมือง การเลิกทาส การจัดตั้งกระทรวงทบวงกรมที่ทันสมัย เกิดเหตุการณ์กับฝรั่งเศส เหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นด้วย

แอ็บบ็อต โลว์ มอฟเฟ็ต ได้แต่งเรื่อง “Mongkut the King of Siam” พันเอกนิจ ทองโสภิต แปลชื่อเรื่องว่า “แผ่นดินพระจอมเกล้า” ได้กล่าวไว้ว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ไม่ใช่ที่ดีที่สุดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ประโยชน์และทำให้เราเห็นภาพโดยรวมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เป็นจริง

ดังนั้น หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มตั้งแต่ พระองค์ประสูติ การผนวชและการขึ้นครองราชย์สมบัติ การเปลี่ยนแปลงประเทศในสมัยพระองค์ การคุกคามของชาติตะวันตก การนับถือศาสนาและการใช้กุศโลบายในการเชื่อมโยงศาสนาต่างๆเป็นอย่างดี เป็นต้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาเฉพาะกุศโลบายที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้ในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารปกครองประเทศซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจได้นั้นต้องมีกุศโลบายที่ดีทรงมีสายพระเนตรยาวไกลทรงมีปรีชาสามารถและทรงมีแนวคิดที่สร้างสรรค์สิ่งสำคัญคือ ทรงมีกุศโลบายอันแยบคายเพื่อทำให้พระองค์ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจและบริหารประเทศชาติบ้านเมืองได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ กลุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง มีจำนวน 9 ท่าน ได้แก่

1.1 นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) 3 ท่าน

พระเทพวิสุทธิกวี (ดร.เกษม สบุญโต)

ระดับการศึกษา เปรียญ 9 ประโยค ปริญญาเอก (Ph.D) อินเดีย

ตำแหน่งปัจจุบัน รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิสุทธิ)

ระดับการศึกษา เปรียญ 9 ประโยค MA. in Oriental and African Studies, School of Oriental and African Studies (SOAS), University of London (ทุนพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ) สน.บ (ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ) เกียรตินิยม, มหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.สุเทพ ปลิวโก)

ระดับการศึกษา นธ.เอก ปช.4 Ph.D พุทธศาสตร์ศึกษา

ตำแหน่งปัจจุบัน คณบดีบัณฑิตวิทยา มหามกุฏราชวิทยาลัย

1.2 นักวิชาการรัฐศาสตร์ 3 ท่าน

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ระดับการศึกษา ปริญญาเอก สาขาผู้นำพฤติกรรมเชิงชาวยุทธบริหารการพัฒนาเมือง (US International University: สหรัฐฯ) ปริญญาเอก สังคมวิทยา (Alliant International University: สหรัฐฯ) ปริญญาโท สาขาพัฒนาการทางการเมือง (Loyola University: สหรัฐฯ) ปริญญาตรี สาขา รัฐศาสตร์การเมือง เกียรตินิยม (University of Manila: ฟิลิปปินส์)

ตำแหน่งปัจจุบัน ประธาน โครงการหลักสูตร MPA DPA Master of Public Administration มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

ระดับการศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (International Studies) บัณฑิตวิทยาลัยเอเชีย และแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยวาเซดะ ประเทศญี่ปุ่น ปริญญาเอก Diploma, Local Government Studies, Institute of Developing Economies, Tokyo, Japan ปริญญาโท อ.ม. (ประวัติศาสตร์, วิทยานิพนธ์ดีมาก) ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาตรี ร.บ. (การเมืองการปกครอง, เกียรตินิยม) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำแหน่งปัจจุบัน รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา

ระดับการศึกษา รัฐศาสตรจุฬาลงกรณ์

ตำแหน่งปัจจุบัน ศาสตราจารย์พิเศษทางรัฐประศาสนศาสตร์

1.3 นักวิชาการประวัติศาสตร์ 3 ท่าน

ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุญนาค

ระดับการศึกษา รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน ภาควิชาสมาชิกราชบัณฑิตยสถาน สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง (ประวัติศาสตร์ไทย)

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ

ระดับการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

ระดับการศึกษา ปริญญาโท อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาตรี เกียรตินิยมอันดับสอง คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์ประจำคณะ
โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ถูกเลือกข้างต้นนั้น จะพบได้ว่ามีผู้เชี่ยวชาญ หลายสาขา
อาชีพที่ต้องรับรู้ รับฟัง ความคิดเห็น แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญต่างๆ เพื่อสร้างความหลากหลาย
ทางด้านความคิด ทำให้ได้ผลการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมีความครอบคลุมทุกองค์ความรู้ มีความชัดเจน
และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้ที่ถูกคัดเลือกล้วนเป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษาวิชาการของ
เมืองไทย ซึ่งจะทำให้ผลการวิจัยได้รับความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นอกจากการเก็บข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และพงศาวดารทั้ง
ในและต่างประเทศได้แก่ แบบคำถามที่ใช้เพื่อการดำเนินการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามใน
ลักษณะของคำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มประชากรตัวอย่างตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นใน
ประเด็นที่ตั้งคำถาม ตั้งแต่ กุศโลบาย กุศโลบายทางพุทธศาสนาและการใช้กุศโลบายในทาง
พระพุทธศาสนากับการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศชาติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นต่างๆ ดังนั้นจะพบได้ว่า การใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึกเหมาะสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพในเรื่องต่างๆ (Ryan & Huyton, 2001, pp.281-283 อ้างใน
มัลลิกา ธรรมจริยาวัฒน์ 2550: 103) ทำให้ผู้วิจัยนำมาเป็นข้อสรุปของคำตอบเพื่อวิเคราะห์และ
อภิปรายผลให้มีความถูกต้องชัดเจนและแม่นยำยิ่งขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทำหลายวิธีการควบคู่กัน ไป เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ
มากที่สุดตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยอย่างแท้จริงและมีแหล่งที่มาอย่างชัดเจน การเก็บข้อมูล
นั้นจะต้องสอดคล้องกับการจัดเก็บรูปแบบข้อมูลอีกด้วย

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ใช้การเก็บข้อมูลแบบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเชิงลึก ในประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาวิจัยและการสนทนานอกรอบ เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการสังเคราะห์เพื่อให้ได้ผลของการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาวิจัยทางเอกสาร โดยใช้เอกสารข้อมูลต่างๆที่เป็นผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ หนังสือ พงศาวดาร หนังสือประวัติศาสตร์ทั้งในและต่างประเทศ หนังสืออ้างอิง รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ที่เป็นแหล่งข้อมูลสารสนเทศ ในการวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในส่วนรูปแบบการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มตัวอย่างนั้นจะกระทำการสัมภาษณ์แบบ (Structured Interview)

3.1 กำหนดกรอบแนวความคิดหรือประเด็นที่จะทำการสัมภาษณ์ที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาพงศาวดารที่สำคัญๆเพื่อให้ได้ข้อมูลมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์และตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

3.2 กรอบแนวความคิดและประเด็นคำถามที่ใช้การสัมภาษณ์เป็นรูปแบบเดียวกันทุกกลุ่มตัวอย่าง

3.3 ผู้วิจัยได้ขออนุญาตดำเนินการบันทึกข้อมูลในคำสัมภาษณ์และบันทึกเทปเกี่ยวกับข้อมูลในการสัมภาษณ์ทั้งหมดและยิ่งไปกว่านั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนประเด็นที่สำคัญของข้อมูลที่ได้ในการสัมภาษณ์

หลังจากที่ได้ทำการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยก็จะได้ตรวจสอบความถูกต้องความเข้าใจให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยรวมทั้งได้สรุปผลในการสัมภาษณ์ให้กับผู้เชี่ยวชาญและผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกครั้งหลังการดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเข้าใจของข้อมูลประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกลงไปอีก สิ่งสำคัญคือคำถามสุดท้ายเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นการศึกษาวิจัยนี้ด้วย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงพรรณนาประวัติศาสตร์การเมือง (Historical Research) ที่ได้จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ผสมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคณาจารย์ทุกท่าน จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้เจาะจงไว้ 9 ท่าน เพื่อค้นหากุศโลบายในทางพระพุทธศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำมาใช้ในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศชาติในสมัยพระองค์ ผู้วิจัยควบคุมประเด็นการศึกษาวิจัยให้ไปในทิศทางเดียวกับ

กรอบที่วางเอาไว้เพื่อจะได้ศึกษาวิจัยให้ตรงประเด็น อีกทั้งยังได้สนทนากับผู้มีประสบการณ์
เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ด้านรัฐศาสตร์และด้านพุทธศาสนา เพื่อให้การวิเคราะห์แม่นยำและ
ถูกต้องไม่คาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้การศึกษามีวิจัยเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ยังได้
รวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเพื่อนำมาศึกษาหาจุดด้อยของการ
ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ และเป็นแนวทางในการพัฒนาความก้าวหน้าในด้านการศึกษามีวิจัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งผล
การศึกษาจะเป็นแนวทางให้กับผู้นำไปใช้ในการพัฒนาประเทศชาติให้พ้นวิกฤติแห่งปัญหาทำให้มี
จริยธรรมความสามารถพร้อมทั้งแนวทางวิสัยทัศน์เพื่อให้ประเทศไทยพัฒนาทัดเทียมนานาประเทศ
ได้อย่างมั่นคง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ศึกษาจากเอกสาร พงศาวดารและการสัมภาษณ์นักวิชาการสำคัญที่มีสาขาที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้สามารถจำแนกการนำเสนอออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตอนที่ 2 การผนวชก่อนขึ้นครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการปกครองการบริหารประเทศ

ตอนที่ 1 พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรี ผู้วิจัยพบว่า

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 4 แห่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2 และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี เสด็จพระบรมราชสมภพเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พุทธศักราช 2347 ณ พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี โดยเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 47 มีสมเด็จพระเชษฐาและสมเด็จพระอนุชาพร้อมสมเด็จพระบรมราชชนนี 2 พระองค์คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายสิ้นพระชนม์ในวันประสูติ พระบาทสมเด็จพระปวงเรนทรามศวร พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว นับแต่แรกประสูติจนมีพระชนม์ได้ 6 พรรษา เจ้าฟ้ามงกุฎทรงดำรงอิสริยยศเป็น “สมเด็จพระเจ้าหลานยาเธอเจ้าฟ้า” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มศึกษาอักษรสมัยตั้งแต่เสด็จประทับที่พระราชวังเดิมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสและสำนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ขุน) วัดโมลีโลกยาราม

เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เจ้าฟ้ามงกุฎจึงได้เปลี่ยนฐานะเป็น “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า” พระองค์ได้เสด็จเข้าประทับในพระบรมมหาราชวังพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี คนทั่วไป เรียกกันว่า “ทูลกระหม่อมฟ้าพระองค์ใหญ่” หรือ “ทูลกระหม่อมฟ้าใหญ่”

เหตุที่เจ้าฟ้ามงกุฎเด่นขึ้นจากการเป็นเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ที่ได้รับการยกย่องจากคนทั่วไปก็คือพระราชพิธีเกี่ยวกับการเจริญพระชนม์ของพระราชกุมารซึ่งได้จัดให้มีขึ้นอย่างครบถ้วนตามพระราชพิธีสำหรับพระองค์ถึง 2 ครั้ง คือ เมื่อพุทธศักราช 2356 พระชนมายุ 9 พรรษา สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีลงทรงเฉลิมพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามงกุฎสมมติเทววงศ์ พงศ์ศิวภษัตรีย์ขัตติยราชกุมาร” ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2359 เจ้าฟ้ามงกุฎทรงพระชนมายุได้ 13 พรรษา ได้มีพระราชพิธีโสกันต์เต็มตามตำราเจ้าฟ้าอีกครั้งหนึ่ง ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท การมีพระราชพิธีลงทรงเป็นเพราะเหตุทรงมีพระคำรัสของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า “ทำเพียงครั้งเดียวก็พอแล้วสำหรับเพื่อเป็นเกียรติแก่พระราชวงศ์และเพื่อรักษาราชประเพณีที่เคยมีมาแต่สมัยอยุธยาไม่ให้สูญไป” ดังนั้นเหตุดังกล่าวจึงเป็นเครื่องเพิ่มพูนฐานะในสังคมและเป็นการแสดงถึงบุญบารมีได้อย่างหนึ่งว่า จะได้เป็นพระมหากษัตริย์ในอนาคต

เจ้าฟ้ามงกุฎทรงมีโอกาสแสดงบทบาททางการเมืองครั้งแรกเมื่อชาวมอญ ประมาณ 40,000 คน มีสมิงสอดเบาเป็นหัวหน้า ได้อพยพครอบครัวหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเมื่อ พ.ศ. 2357 พวกมอญเข้ามาด้วยกัน 3 ทาง คือ ด้านพระเจดีย์สามองค์จังหวัดกาญจนบุรีด่านแม่สอด จังหวัดตากทางหนึ่งและทางจังหวัดอุทัยธานีทางหนึ่ง ในการเตรียมการเพื่อรับมอญอพยพนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จเป็นแม่กองคุมพลไปสร้างเมืองปทุมธานีให้เป็นที่อยู่ของมอญและโปรดให้เจ้าพระยาอภัยภูธร สมุหนายกคุมเสบียงไปรับพวกมอญที่เมืองตาก ส่วนทางด้านพระเจดีย์สามองค์ที่กาญจนบุรี โปรดให้เจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งมีพระชนมายุเพียง 11 พรรษา เป็นแม่ทัพคุมพลออกไปรับครัวมอญ โดยมีเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีเป็นพระอภัยบาล สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้ความเห็นในการที่โปรดให้เจ้าฟ้ามงกุฎคุมพลออกไปรับพวกมอญนี้ไว้ว่า “ดูเหมือนจะมีพระราชประสงค์ให้เจ้าฟ้ามงกุฎได้โอกาสทรงศึกษากระบวนการที่พิสดารทำนองเดียวกับพระองค์ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไปทำสงครามกับพม่าแต่ยังทรงพระเยาว์ประการหนึ่ง ส่วนอีกประการหนึ่งนั้นจะให้ปรากฏไปเมืองพม่าว่า โปรดฯ ให้สมเด็จพระราชโอรสพระองค์ใหญ่เสด็จออกไปรับจะได้เป็นที่ครั้นคร้ามแก่พม่าและพวกมอญที่เข้ามาสวามิภักดิ์จะได้อุ่นใจ” ส่วนการบังคับบัญชาจริงๆ นั้นอยู่ที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพมนตรี พระปิตุลาตามเสด็จด้วย

เมื่อพระชนมายุ 14 พรรษา ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระสังฆราช (มี) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระญาณสังวร (สุข) เป็นพระอาจารย์ ถวายศีลแล้วประจำพรรษา ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ทรงบรรพชาอยู่ 7 เดือน จึงทรงลาสิกขาบทจากนั้นเสด็จประทับ ณ พระที่นั่งคูสิตมหาปราสาททรงศึกษาวิชาความรู้ต่างๆตามราชประเพณีสำหรับพระราชกุมาร เช่น การฝึกหัดอาวุธและวิชาคหศาสตร์ อักษรศาสตร์ สมเด็จพระบรมชนกนาถโปรดเกล้าฯ ทรงฝึกสอนราชศาสตร์พระราชทานด้วยพระองค์เองและทรงให้บัญชาการกรมมหาดเล็ก มีสิทธิขาดในการแต่งตั้งและถอดถอนมหาดเล็กนับว่าเป็นโอกาสที่ทำให้พระองค์ได้สนิทสนมคุ้นเคยกับขุนนางต่างๆในกรมมหาดเล็กและหนึ่งในจำนวนขุนนางนั้นก็คือ นายช่วง บุนนาค ซึ่งต่อมาก็คือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ผู้เป็นกำลังสำคัญคนหนึ่งในการสนับสนุนให้พระองค์ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นเมื่อเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีสิ้นพระชนม์ จึงได้พระราชทานพระราชวังเดิมครั้งกรุงธนบุรี ให้เสด็จออกอยู่ต่างวังเมื่อพระชันษาได้ 18 ปี แต่ได้ทรงครอบครองพระราชวังเดิมไม่ถึง 3 ปี ก็เสด็จออกทรงผนวชเป็นพระภิกษุตามพระราชประเพณี

ตอนที่ 2 การผนวชก่อนขึ้นครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์

การผนวชก่อนขึ้นครองราชสมบัตินั้นมีกษัตริย์หลายพระองค์ ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทรงกระทำตามขัตติยราชประเพณี ซึ่งทำให้พระองค์ทรงมีความสุขลุ่มลึกในการปกครองประเทศอย่างดียิ่ง ทรงนำหลักธรรมพระพุทธศาสนานำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองและบริหารบ้านเมืองส่งผลให้พลสกนิกของพระองค์อยู่เย็นเป็นสุข ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

พระเจ้าธรรมเจดีย์ปฏิภน บางคำราเขียนเป็นพระเจ้าธรรมเจดีย์รามาชิดิ ทรงเป็นมหาราชที่ยิ่งใหญ่ของมอญองค์หนึ่ง ทรงเป็นนักปราชญ์ นักการปกครองที่สามารถ ได้เคยบวชเป็นพระภิกษุมาก่อน อดีตเป็นพระนักเทศน์รูปหล่อ คนชอบมาก พระนางเซงสอบูทรงอุปถัมภ์ พระมหาปฏิภน พระนางเซงสอบูที่ทรงพระสงฆ์อุปถัมภ์นั้น เป็นพระราชธิดาในพระเจ้าราชาธิราชแห่งกรุงหงสาวดี อาณาจักรมอญ เมื่อพระราชบิดาคือพระเจ้าราชาธิราชสิ้นพระชนม์ พระโอรสองค์ใหญ่ไม่ได้ราชสมบัติ ผู้ที่ได้สืบทอดราชสมบัติเป็นพระโอรสองค์ที่สองที่ได้พระนามว่า พระธรรมราชา ครองกรุงหงสาวดี พระยาแคงพระโอรสองค์ที่สามไม่พอใจจึงไปสวมมิกัดกับพม่า พระธรรมราชาไม่ปรารถนาที่จะรบพุ่งกับพม่า พระองค์จึงได้ประนีประนอมให้พระยาแคงไปครองเมืองมะตะมะและให้พระยารานครองเมืองพะสิม พระยารามได้นำพระนางเซงสอบูส่งไปถวายพระเจ้าสีหสุแห่งกรุงอังวะ ซึ่งเป็นการตอบแทนที่ได้ช่วยเหลือให้พระองค์ได้ขึ้นเสวยราชย์ที่พะโคหรือกรุงหง

สาวดี ขณะนั้นพระนางมีพระชนมายุ 29 พรรษา มีพระโอรส 1 พระองค์และพระธิดา 2 พระองค์ ได้แก่พระยาวรุ (Byinnya Paru) เนตาคาค้อ (Netaka Taw) และเนตาคากั้น (Netaka Thin) พระเจ้าสิหสุมิตได้มีความหลงใหลเส่นหาแก่พระนางเป็นอย่างยิ่ง ทำให้พระนางเซงโบเม (Shin Bo Mai) พระมเหสีเก่าซึ่งมีสายสัมพันธ์กับทางไทใหญ่ เกิดความอาฆาตริษยา พระนางเซงโบเมจึงไปสมคบคิดกับไทใหญ่ให้ยกทัพมาตีอังวะ กลายเป็นสงครามที่รุนแรงพระเจ้าสิหสุมิตทรงออกรบเองจนสิ้นพระชนม์ ในพ.ศ. 1969 พระโอรสที่เกิดกับพระชายาองค์เก่าจึงได้ครองราชสมบัติ แต่สงครามยังไม่สิ้นสุดลง พระองค์ทรงรบจนสิ้นพระชนม์อีก ต่อมามีคนชื่อ มังตรา คุมสมักรพรคพวกฆ่าพระนางเซงโบเมทิ้งเสีย แล้วตั้งตนเป็นพระเจ้ากรุงอังวะ เมื่อพระมหาปิฎกธรได้ทราบเรื่องราวพระนางไม่สามารถกลับมายังเมืองหงสาวดีได้ จึงพาศิษย์สี่คนไปคิดกลอุบายพานางตะเจ้าท้าว (เป็นชื่อเดิมของพระนางเซงสอญ) มาขึ้นครองราชย์ในแผ่นดินหงสาวดีได้สำเร็จ ส่วนพระมหาปิฎกธรมก็มีความรู้สึกไม่ดีไม่สบายใจที่ตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดกลอุบายดังกล่าวจึงเกิดความละอายและขอลาสิกขา พระยาวรุ พระโอรสของพระนางเซงสอญที่เกิดจากพระสวามีเก่า ได้ครองเมืองมอญเมื่อพ.ศ. 1989 อยู่ในราชสมบัติได้เพียง 4 ปีจึงสิ้นพระชนม์ ต่อมาไม่เหลือเชื้อสายพระเจ้าราชาธิราชที่เป็นชายสืบสกุล พระนางเซงสอญจึงได้ขึ้นเสวยราชย์ในที่สุด พระนางเซงสอญทรงครองราชสมบัติได้ 7 ปี พระนางได้ตั้งพระธรรมเจดีย์เป็นรัชทายาท (เสถียร โปธิ์นันทะ 2535: 145)

ต่อมาพระนางได้มอบราชสมบัติให้พระมหาปิฎกธรเป็นพระเจ้าหงสาวดี มีพระนามตามจารึกไว้ในหลักศิลาที่กล่าวว่า พระเจ้ารามธิบดี เพราะมีความดีความชอบที่สามารถช่วยเหลือพระนางพระยาท้าวภักษัตริย์มอญหรือพระนางเซงสอญที่พม่าหลอกจับพระองค์ไปไว้ในกรุงอังวะรอดพ้นกลับสู่เมืองมอญ ได้พระราชทานพระราชธิดาให้เป็นพระมเหสีพระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงปกครองเมืองมอญเจริญรุ่งเรืองไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การพระศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา ทรงครองราชสมบัติร่วมสมัยกับพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของไทย ผลงานสำคัญของพระเจ้าธรรมเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้คือ หลักศิลาจารึกที่โปรดให้จารึกไว้เมื่อพ.ศ. 2012 ในกรุงหงสาวดีที่กล่าวถึงมาเรียกกันทั่วไปว่า จารึกกัลยาณี เป็นภาษามอญและภาษาบาลี (นนท์ ธรรมสถิต 2532: 135)

จารึกกัลยาณีได้กล่าวถึง ประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญสมัยโบราณจนถึงสมัยของพระเจ้าธรรมเจดีย์ ส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงพระธรรมศาสตร์ พระธรรมวิลาสและได้กล่าวถึงหลักการปกครองสมัยของพระองค์ ซึ่งเรียกเป็นภาษามอญว่า “ธรรมเจดีย์ สะปยาดสะ โตน” ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักจริยธรรมจารึกที่สำคัญในสมัยนั้น ถึงแม้จะไม่ได้เรียกว่า พระธรรมศาสตร์ก็ตาม แต่การบริหารบ้านเมืองของพระองค์ ทรงดำรงอยู่ในราชธรรมและพระราชศาสตร์ที่กำหนดไว้ตามพระธรรมศาสตร์ นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงกำหนดไว้ตามพระธรรมศาสตร์ ทรงกำหนดระเบียบการ

คณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระวินัยในพระพุทธศาสนาจึงได้รับการขนานพระนามว่า ทรงเป็น
 ธรรมิกราช ในรัชสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์นี้มีพระสงฆ์มอญรูปหนึ่งนามว่า “พระพุทธโฆษา” ได้บวช
 ใหม่ที่ประเทศลังกาและมีฉายาใหม่ว่า “จุลพุทธโฆษา” เพื่อมิให้พ้องกับพระพุทธโฆษาพระอริย-
 สงฆ์ชาวอินเดียผู้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ลังกาเป็นคณะแรก พระจุลพุทธโฆษามีความรู้ทั้ง
 ทางธรรมและทางโลกนิคธรรม ได้แปลคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพระเจ้าฟ้ารั่วจากภาษามอญเป็น
 ภาษาพม่า เพื่อใช้เผยแผ่พระธรรมศาสตร์ในเมืองพม่าอีกด้วย จาริกกัลยาณีของพระเจ้าธรรมเจดีย์
 นี้ที่ทรงให้จาริกไว้นั้น ได้ถูกพม่าทำลายแตกหักยับเยินเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง คราวเข้ายึดเมืองหง-
 สาวดี เมื่อพ.ศ. 2300 หลักที่เป็นภาษามอญนั้นถูกทำลายสิ้นคงเหลือแต่ส่วนที่เป็นภาษาบาลี

หมิงไท่จู่ จูหยวนจาง เป็นพระนามเดิมของจักรพรรดิหงหวู่ ผู้สถาปนาราชวงศ์ต้าหมิง
 ของจีน เกิดในครอบครัวชาวนาที่หมู่บ้านกูจวง ตำบลจงหลี่ อำเภอเหาโจว มณฑลอันฮุยพ.ศ. 1871
 บิดามีชื่อว่า จูซื่อจิน มารดามีชื่อว่า เจินลี ในวันที่เขาเกิดนั้นมีเรื่องเล่าว่า พ่อไปตักน้ำได้พบผ้าแพร
 แดงผืนหนึ่ง ซึ่งคนในหมู่บ้านต่างเห็นว่าเป็นมงคลนิมิตจูซื่อจินจึงตั้งชื่อบุตรชายคนนั้นว่า จูหยวน
 จาง แปลว่า แผ่นหยกชั้นเลิศ

ในวัยเยาว์จูหยวนจางมักจะแหวะเวียนไปเที่ยวเล่นที่วัดหวงเจี๋ย จนเจ้าอาวาสที่วัดให้
 ความเอ็นดูในความฉลาดหลักแหลมและสอนการอ่านเขียนให้ ทำให้จูหยวนจางสามารถรู้หนังสือ
 ได้ในระดับหนึ่ง เมื่อจูหยวนจางอายุได้ 17 ปีได้เกิดภัยแล้ง ภัยจากตึกแตกและโรคระบาดขึ้น ทำให้
 บิดามารดาและพี่ของเขาย่อยเสียชีวิตไปในเวลาเพียงครึ่งเดือน จูหยวนจางจึงตัดสินใจปลงผมออก
 บวช โดยมีหน้าที่คอยจุดธูป กวาดพื้น ตีระฆัง อีกทั้งในช่วงเวลานั้นยังต้องอดทนต่อการถูกหลวงจีน
 รูปอื่นๆก่อนขอตัวออกบวช เพื่อให้มีข้าวกิน

ภายหลังภัยแล้งลูกกลมสาหัสขึ้น ทำให้แม่แต่้วัดวาอารามอันเป็นสถานที่ต้องอาศัยผู้คน
 มาบริจาคก็อยู่ไม่รอด เจ้าอาวาสจำต้องส่งพระสงฆ์ให้ออกไปรุดงค์หาทางอยู่รอดเอาเอง จูหยวนจาง
 จึงต้องแบกสัมภาระติดตามขบวนรุดงค์ออกมา ซึ่งในช่วงเวลาที่ออกรุดงค์นี้เองทำให้จูหยวนจางได้
 เห็นและสัมผัสถึงความทุกข์ยากของประชาชน ผ่านไป 3 ปีจูหยวนจางได้กลับมายังวัดหวงเจี๋ยอีก
 ครั้ง เขาได้รับจดหมายชักชวนจากสหายนามว่า “ทังเหอ” ให้ไปเข้าร่วมกองทัพประชาชนภายใต้ธง
 ของกัวจื่อซิง หลังจูหยวนจางไปเข้าร่วมกับกองทัพ ได้สร้างผลงานทางการศึกหลายครั้ง บวกกับ
 เป็นคนที่อ่านออกเขียนได้ในระดับหนึ่ง จึงได้รับการให้ความสำคัญจากกัวจื่อซิงเป็นอย่างยิ่ง จนได้
 ก้าวขึ้นมาเป็นหนึ่งในแม่ทัพสำคัญในกองทัพ อีกทั้งได้แต่งงานกับบุตรบุญธรรมของกัวจื่อซิง
 กระทั่งภายหลังจึงได้ออกจากหางโจวซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของกัวจื่อซิง สร้างกองกำลังของตนขึ้นมา
 กองทัพภายใต้การนำพาของจูหยวนจางได้บุกเข้ายึดจี้ซิ่ง (นานกิงในปัจจุบัน) แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นอั้ง
 เทียนฝูจากนั้นก็ค่อยๆขยายกองกำลังไปเรื่อยๆจนสามารถบุกพิชิตกองทัพของเฉิน โห่ยเฉียงได้ใน

พ.ศ. 1909 เอาชนะกองกำลังของจางซื่อเจิงจางซื่อเจิงต้องฆ่าตัวตาย กระทั่งเมื่อเอาชนะกองกำลังตามแนวชายฝั่งเจ้อเจียงของฟิงกั๋วเจิน ได้จึงตั้งตนขึ้นเป็นฮ่องเต้และทำให้ประเทศจีนได้กลับคืนสู่ความเป็นปึกแผ่นอีกครั้ง (ยุทธชัย อนันตศักรานนท์ 2551 ออนไลน์)

พระเทียรราชา พระเทียรราชาทรงบวชนิราชกัณฑ์ก่อนจะทำรัฐประหารยึดอำนาจ เป็นเหตุการณ์ช่วงระยะก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 “พระเทียรราชา” หรือสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งเป็นพระอนุชาต่างพระมารดาของสมเด็จพระไชยราชาธิราช พงสาวดารกรุงศรีอยุธยาบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนหรือวัดโพธิ์ท่าเตียน บันทึกไว้ว่า “จุลศักราช 889 หรือ พ.ศ. 2070 สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า เสด็จสวรรคต ณ มัชฌิมวิถีประเทศ (กลางทางระหว่างไปรบกับเชียงใหม่ แต่ต้องกระสุนขณะนำทัพเข้าตีเมืองหริภุญไชย ลำพูน อันเป็นเมืองหน้าด่านของเชียงใหม่ในทศได้สมัยนั้น) พงสาวดารบางแห่งอ้างอิงจากหลักฐานกล่าวไว้ว่า “ถูกลอบปลงพระชนม์โดยการวางยาพิษโดยแม่เจ้าอยู่หัวศรีสุดาจันทร์” มุขมนตรีเชิญพระบรมศพเข้าพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า อยู่ในราชสมบัติมหิศวรรย์ 14 พรรษา มีพระราชโอรสสองพระองค์ พระราชโอรสผู้พี่ทรงพระนามว่า “พระยอดฟ้า” พระชนม์ได้ 11 พรรษา พระราชโอรสผู้น้องทรงพระนามว่า “พระศรีศิลป์” พระชนม์ได้ 5 พรรษา ครั้นถวายพระเพลิงพระไชยราชาเสร็จแล้วก็ถึงคราวผลัดแผ่นดินฝ่ายพระเทียรราชา (สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของสมเด็จพระไชยราชานั้นจึงดำริว่า “ครั้นกูจะอยู่ในคราวสัปดนี้ เห็นภัยจะบังเกิดมีเป็นมั่นคง ไม่เห็นสิ่งใดที่จะเป็นที่พึ่งได้เห็น แต่พระพุทธรูปและผ้ากาสาพัศตร์ อันเป็นธงชัยแห่งพระอรหันต์จะเป็นที่พำนักพันภัยอุปัทวันตราย” ครั้นดำริแล้วก็ทรงออกผนวชเป็นภิกษุภาวะอยู่ ณ วัดราชประดิษฐฐาน...”

การที่พระเทียรราชาออกผนวช ก็เพื่อให้การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินเป็นไปโดยความราบรื่น เพราะพระเทียรราชาเป็นพระอนุชาพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนหากอยู่ในเพศฆราวาสต่อไปนั้น ก็อาจทำให้เกิดความระแวงได้ว่าจะเป็นที่ภัยต่อราชสมบัติของยุวกษัตริย์คือ พระยอดฟ้าที่เป็นหลานของพระองค์ แต่ระหว่างที่พระเทียรราชาออกบวชนั้น แม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์พระมารดาของพระยอดฟ้าได้เป็นผู้ว่าราชการหลังม่านแทนยุวกษัตริย์และพงสาวดารระบุว่าได้ทรงมีชู้อยู่กับพันบุตรศรีเทพพนักงานเฝ้าหอพระด้านนอกวัง จนมีพระราชธิดาด้วยกัน 1 องค์และต่อมาก็ได้ก่อเหตุปลงพระชนม์พระยอดฟ้าแล้วยกพันบุตรศรีเทพซู้รักขึ้นเป็นกษัตริย์ พระนามว่า “ขุนวรวงศาธิราช”

เมื่อบ้านเมืองเป็นทุรยุคคั้งนั้น บรรดาขุนนางก็ทนไม่ได้ไปร่วมวางแผนกับพระภิกษุเทียรราชาในวัด ตามพงสาวดารว่ามีการเลียงเทียนทำนายว่าหากพระเทียรราชามีบุญจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ขอให้เทียนที่จุดเป็นสัญลักษณ์แทนท่านนั้นดับที่หลังเทียนที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนขุนวรวงศาธิราช ครั้นผลเลียงเทียนเป็นไปดังใจหมายแล้วจึงพากันทำการยึดอำนาจรัฐประหารล้ม

ล้างราชบัลลังก์แม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราชเป็นผลสำเร็จแล้วได้ทูลขอให้พระภิกษุพระเทียรราชาลาสิกขาหรือทรงปริวัตรกลับเพศเป็นฆราวาสเสด็จขึ้นครองราชย์ในพระนาม “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ” พระเทียรราชามีพระชายาคือ สมเด็จพระศรีสุริโยทัยซึ่งต่อมาปลอมพระองค์เป็นชายออกรบศึกพม่าจนพระองค์สิ้นพระชนม์บนคอช้างทำให้พม่าถอยทัพกลับเมืองไป (พระเทียรราชา ออนไลน์)

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีพระนามเดิมว่า “พระศรีศิลป์” เดิมบวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดระฆัง มีความรอบรู้ทางด้านพระไตรปิฎกมากจนได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระพิมลธรรม อนันตปริชา มีผู้ที่นิยมท่านมาก รวมทั้งจหมื่นศรีสรักษ์ยังได้ฝากตัวเป็นบุตรบุญธรรมของท่านด้วย ในแผ่นดินของพระศรีเสาวภาคย์ จหมื่นศรีสรักษ์และบรรดาลูกศิษย์ของท่าน ได้ช่องสุ่มกันที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วจึงบุกเข้าไปยังพระราชวังหลวงและจับพระศรีเสาวภาคย์นำไปสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ แล้วอัญเชิญพระพิมลธรรมอนันตปริชาให้ลาสิกขาบวช ขึ้นเสวยราชสมบัติแห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อปีขาล จุลศักราช 973 (พ.ศ. 2154) ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและทรงแต่งตั้ง จหมื่นศรีสรักษ์เป็นพระมหาอุปราช

พระราชพงศาวดารอีกฉบับหนึ่งกล่าวไว้ว่า พระเจ้าทรงธรรมเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ 21 แห่งอาณาจักรอยุธยาทรงเป็น โอรสของพระเอกาทศรถแห่งราชวงศ์สุโขทัยที่ได้เข้ามาครองอำนาจในอยุธยาภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก

พระเจ้าทรงธรรมเป็นโอรสที่เกิดจากพระสนมมิใช่จากพระมเหสีซึ่งเป็นข้ออ้างในการครองราชย์ไม่หนักแน่นนักแต่การสืบสันตติวงศ์ในสมัยอยุธยาได้มีกฎเกณฑ์ไม่ ในบางครั้งขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะควบคุมกำลังคนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขุนนางข้าราชการหรือไพร่พลหรือจะใช้กำลังในการยึดอำนาจในลักษณะที่เรียกว่า “ปราบดาภิเษก” การที่พระเจ้าทรงธรรมได้ขึ้นมาครองราชย์ได้ ก็เพราะเจ้าฟ้าสุทัศน์พระโอรสอันเกิดจากพระมเหสีและได้รับสถาปนาเป็นพระมหาอุปราชซึ่งมีสิทธิ์จะได้สืบราชสมบัติต่อآنถูกขู่หาขบถต่อพระราชบิดา (พระเอกาทศรถ) จึงต้องเสวยยาพิษและสิ้นพระชนม์ไปก่อน

แต่หลักฐานของชาวยุโรปของอยุธยาสมัยนั้น ยืนยันว่าพระเจ้าทรงธรรมขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเอกาทศรถ ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าในขณะที่พระเอกาทศรถจะสวรรคต พระเจ้าทรงธรรมทรงผนวชอยู่ที่วัดระฆังได้สมณฐานันดรเป็น “พระพิมลธรรมอนันตปริชา” ทรงเชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนา มีลูกศิษย์ลูกหาและขุนนางข้าราชการนิยมขึ้นขอบ ไม่น้อยทำให้สามารถช่องสุ่มผู้คนเป็นกำลังเข้ายึดอำนาจได้ พระเจ้าทรงธรรมครองราชย์สมบัติอยู่ 18 ปีและถือเป็นสมัยที่ประสบความสำเร็จพระองค์เป็นกษัตริย์อยุธยาที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญมากพระองค์หนึ่ง

ลักษณะเด่นของรัฐสมัยพระองค์คือ ด้านพระพุทธศาสนา วรรณกรรม การต่างประเทศและความสงบภายใน

ด้านพุทธศาสนาสมัยพระองค์มีการค้นพบรอยพระพุทธรูปบาท ที่สระบุรีตามประวัติกล่าวว่า นายพรานชื่อนุญเป็นผู้ค้นพบโดยบังเอิญบนภูเขาเล็กๆบริเวณนั้น พระองค์ได้ทรงสร้างมณฑปครอบพระพุทธรูปบาทและทรงเริ่มประเพณีการเสด็จไปบูชาพระพุทธรูปบาทตั้งแต่สมัยพระองค์ ประเพณีนี้ถือได้ว่าเป็นประเพณีของการจาริกแสวงบุญที่สำคัญที่สุดของกษัตริย์อยุธยาตราบจนกระทั่งเสียกรุงแก่พม่าและได้กลายเป็นประเพณีของชาวบ้านในแถบภาคกลางมาจนถึงทุกวันนี้ อาจกล่าวได้ว่าการได้ไปไหว้พระพุทธรูปบาทเป็นประจำทุกปี ทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนามากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทยประเพณีจะทำในเวลาหลังฤดูเกี่ยวข้าวแล้ว คือประมาณเดือนกุมภาพันธ์หรือมีนาคม นอกเหนือจากการสร้างประเพณีบูชารอยพระพุทธรูปบาทแล้วยังมีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดและพระพุทธรูปสำคัญอีกด้วยเช่นพระมงคลบพิตร มีการแต่ง“มหาชาติคำหลวง”ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้ายก่อนตรัสรู้ มหาชาติหรือพระเวสสันดรถือเป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่สำคัญมากที่สุดเรื่องหนึ่งของไทย ทางด้านการต่างประเทศมีการค้ากับฮอลันดาและญี่ปุ่น ฮอลันดาทำการค้ากับไทยประเภทผ้าฝ้าย แลกเปลี่ยนกับหนังสัตว์และพริกไทยซึ่งฮอลันดานำไปขายต่อให้จีนกับญี่ปุ่น ทำให้ไทยมีฐานะเป็นแหล่งการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกไทยพยายามที่จะสร้างสัมพันธไมตรีนี้กับฮอลันดาทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน

ในส่วนของญี่ปุ่นสมัยพระเจ้าทรงธรรมมีความสัมพันธ์ทั้งในด้านราชการและการค้าดูเหมือนว่าการค้ากับสองประเทศนี้ญี่ปุ่นจะต้องการสินค้าวัตถุดิบเช่น หนังสัตว์ ดีบุก ตะกั่ว ไม้ฝาง น้ำตาล น้ำมันมะพร้าว ฯลฯ เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับไทยที่ต้องการ เช่น เงินและทองแดง ในบางครั้งญี่ปุ่นก็ต้องการสินค้าตะวันตก (โดยผ่านอยุธยา) เช่น ปืนและวัตถุระเบิด สมัยพระเจ้าทรงธรรมมีคนไทยเข้ารับราชการมีตำแหน่งเป็น “ออกญาเสนาภิมุข” คือ ยามาอะ นางามาอะ เมื่อพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต ก็ได้เข้ามาอยู่กับการเมืองภายในของการสืบราชสมบัติทำให้ถูกกำจัดด้วยการส่งไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและถูกลอบวางยาพิษ เมื่อพ.ศ. 2173 บ้านเรือนชาวญี่ปุ่นถูกทำลายแม้จะฟื้นตัวใหม่แต่จากการที่ญี่ปุ่นปิดประเทศมีผลทำให้บทบาทของชาวญี่ปุ่นลดลงแม้ลูกหลานคนเหล่านี้จะยังอยู่ในอยุธยาก็ตาม

สมัยพระเจ้าทรงธรรมเป็นสมัยที่บ้านเมืองมีสงครามพอสุมควร อาณาจักรกัมพูชาที่กู้เอกราชของตนทางทวายและตะนาวศรีซึ่งเป็นหัวเมืองมอญก็หลุดจากการคุ้มครองของไทยและเชียงใหม่เองก็เป็นเอกราช นับว่ารัชสมัยของพระองค์ไม่ประสบความสำเร็จทางการทหารและการแผ่ขยายอำนาจ แต่เป็นสมัยที่เจริญรุ่งเรืองด้านการศาสนาและการต่างประเทศ พระเจ้าทรงธรรม

ประจวบและสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ 38 พรรษาและปัญหาการสืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ก็มีคล้ายกับตอนที่พระองค์ขึ้นครองราชย์เช่นกัน (กัมม์ ออนไลน์)

เจ้าฟ้าอุทุมพร ทรงเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศที่ประสูติแต่กรมหลวงพิพิธมนตรี (พระพันวัสสาอัยยิกา) ครั้นล่วงเข้า พ.ศ. 2310 พระเจ้าบรมโกศประชวร จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้เจ้าฟ้าเอกทัศนำไปทรงผนวชที่วัดโลกแสง กลางพระนครศรีอยุธยา จากนั้นทรงประกาศมอบราชสมบัติให้เจ้าฟ้าอุทุมพรพระโอรสองค์สุดท้าย ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่าว่า ช่วงที่พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศใกล้สวรรคต พระภิกษุเอกทัศยังไปเยี่ยมดูอาการว่าเสด็จพ่อสวรรคตหรือยัง ครั้นพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตพระภิกษุเอกทัศจึงทรงลาผนวชทันที ทางด้านเจ้าฟ้าอุทุมพรนั้นบรรดาเหล่าอำมาตย์มุขมนตรี ได้อัญเชิญขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ระหว่างนั้นเจ้าฟ้าอุทุมพรเสด็จไปยังพระราชวัง พระเจ้าเอกทัศทรงขึ้นนั่งบัลลังก์กษัตริย์ บางทีก็นำพระแสงอาญาสิทธิ์มาใช้ พระองค์รับรู้ว่าพระมารดาว่าอยากเป็นกษัตริย์พระมารดาทรงมีความรักในพระราชบุตรจึงมาทูลขอให้พระเจ้าอุทุมพรสละราชสมบัติให้พระเจ้าน้องยาจก พระเจ้าอุทุมพรทรงเบื่อหน่ายจึงสละราชสมบัติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา จากนั้นทรงผนวชเสวยที่วัดประดู่ทรงธรรม (คำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง: 491-493)

ต่อมาพระเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่าทรงทราบข่าวการสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงทรงยกทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยาบริเวณข้างวัดหน้าพระเมรุทัพพม่าระดมยิงปืนใหญ่เข้ากำแพงพระนคร พระเจ้าเอกทัศมีอาเจียนทานข้าวศึกจึงทรงให้ข้าราชการบริวารไปทูลเชิญพระภิกษุอุทุมพรให้ทรงลาผนวชมาช่วยรับศึกพม่า โดยทรงสัญญาว่าหากเสร็จศึกแล้วจะทรงยกราชสมบัติคืน เจ้าฟ้าอุทุมพรทรงลาผนวชมาช่วยราชการพระองค์ทรงมีพระราชบัญชาให้ปิดประตูเมืองพระนครและให้ขยายกำแพงพระนครออกไปด้านหน้า วัดหน้าพระเมรุพอทัพหลวงพม่ามาถึงก็ไม่สามารถเข้าประชิดกำแพงพระนคร ทัพที่สูงสุดพระเจ้าอลองพญาจึงทรงถอยทัพกลับไปทางด้านแม่ละเมาและสวรรคตระหว่างทาง ครั้นข้าศึกยกทัพกลับไปแล้ว ศึกสงบแล้วแทนที่จะทรงมอบหมายให้พระอนุชาครองราชย์อย่างที่ควรจะเป็นพระเจ้าเอกทัศกลับทรงเพิกเฉยต่อสัญญากลับมาทวงราชบัลลังก์คืน โดยทรงขึ้นนั่งบัลลังก์แล้วพาดพระแสงดาบที่พระเพลา (ตัก/ขา) เจ้าฟ้าอุทุมพรก็ทรงเข้าพระทัยแล้วจึงทรงทูลลาผนวชอีกครั้งที่วัดประดู่ทรงธรรมและย้ายไปจำวัดในบริเวณพระตำหนักคำหยาดอีกครั้ง เหตุครั้งนี้พระองค์จึงได้รับฉายาว่า “ขุนหลวงหาวัด”

จากการประมวลเอกสารประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่าปลาย พ.ศ. 2308 ตอนต้นพ.ศ. 2309 พม่ายกทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง พระเจ้าอังวะ กษัตริย์พม่าทรงให้แม่ทัพคนสำคัญมาล้อมกรุงถึง 2 ทาง ทางใต้ที่ด่านสิงขรเพชรบุรีและทางเหนือที่ด่านแม่ละเมาเมืองตาก พระภิกษุอุทุมพรทรง

หนีภัยสงครามมาอยู่ที่วัดประดู่ทรงธรรมแล้วหลบหนีเข้ากำแพงพระนครได้ในที่สุดพ.ศ.2310 กรุงศรีอยุธยาแตกชาวบ้านชาวเมืองถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย ในจำนวนนี้ปรากฏพระภิกษุอุทุมพรด้วยทหารพม่าได้สอบปากคำเชลยสยามและรู้ว่าพระภิกษุรูปนี้เป็นใครจึงเป็นที่มาของพงสาวดารฉบับสำคัญที่แปลเป็นภาษาไทยในคำให้การขุนหลวงหาวัดและมีการบันทึกไว้ชัดเจนในพงสาวดารพม่าว่า “ขุนหลวงหาวัด” ก็คือพระเจ้าอุทุมพรหรือเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ

เมื่อพระนครแตกใน พ.ศ. 2310 พระองค์ยังอยู่ในสมณเพศและได้มาอยู่ ณ เมืองอังวะพร้อมกับราชานูวงศ์อื่น ๆ รวมถึงประชาราษฎร์ทั้งหลายและได้จำพรรษาที่เมืองอังวะและอมรปุระจนถึง พ.ศ. 2339 พระองค์ก็เสด็จสวรรคตที่เมืองอมรปุระ

ปัจจุบันศิลาจารึกหลักหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ที่ใกล้ตลาดระแหงเมืองมณฑลเยลเยประเทศพม่าก็ยังปรากฏพระนามเจ้าฟ้าดอกมะเดื่ออยู่ พงสาวดารมหाराชวงศ์หลวงฉบับพม่ากล่าวไว้ดังนี้ “พระศรีธรรมราชา (พระบรมโกศ) มีพระโอรสสองพระองค์ พระโอรสองค์โตนามว่าเจ้าฟ้าเอกทัศ พระโอรสองค์รองนามว่าเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ (พระเจ้าอุทุมพร) พระเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งแก่อำมาตย์ทั้งหลายไว้ว่า หากแม้พระองค์ไม่อยู่แล้วให้เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อขึ้นปกครองบ้านเมือง หลังจากพระศรีธรรมราชาสวรรคต อำมาตย์ทั้งหลายปฏิบัติตามคำสั่งพระเจ้าอยู่ เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อจึงได้เสวยราชสมบัติกรุงศรีอยุธยาขึ้นครองราชย์ได้สามเดือน พระองค์เสด็จไปพบพระสังฆราชเพื่อขอผนวชแต่พระสังฆราชไม่อนุญาตเพราะยึดถือเจตนารมณ์ของพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีรับสั่งไว้จึงให้เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อถือศีลสืบและปกครองบ้านเมืองต่อด้วยธรรม แต่พระองค์ทรงครองราชย์ต่อได้สามเดือนก็ยกราชบัลลังก์ให้แก่เจ้าฟ้าเอกทัศ” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ 2533: 135-140)

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจ

เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 21 พรรษา เจ้าฟ้ามงกุฎก็เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดให้จัดการผนวชอย่างเจียมไม่มีกระบวนแห่มีเจ้านายบวชร่วมกัน 7 พระองค์รวมเป็น 8 พระองค์ โดยบวชเป็นพระภิกษุ 2 รูป สามเณร 6 รูป เสด็จออกผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามทรงพระนามขณะผนวชว่า “วชิรญาณภิกขุ” เมื่อทรงผนวชแล้วเสด็จทรงทำอุปัชฌาย์วัดอยู่วัดมหาธาตุ 3 วันแล้วเสด็จขึ้นมาประทับอยู่วัดสมอราย

หลังจากทรงผนวชได้เพียง 15 วัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็สวรรคต โดยไม่ได้ทรงตรัสมอบราชสมบัติให้แก่เจ้านายพระองค์ใดและในขณะนั้นก็มีได้มีเจ้านายพระองค์

ใดดำรงตำแหน่ง กรมพระราชวังบวรสถานมงคลอันเป็นตำแหน่งรัชทายาท ดังนั้น จึงเป็นภาระของพระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีผู้ใหญ่ตลอดจนสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่จะต้องมาประชุมกันเพื่อทำการเลือกพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ขึ้นมาสืบสันตติวงศ์ต่อไปผลของการตกลงปรากฏว่ามีมติเลือก พระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ให้ขึ้นครองราชสมบัติ เจ้าฟ้ามงกุฎซึ่งขณะนั้นทรงผนวชอยู่จึงทรงผนวชต่อไปอย่างไม่มีกำหนด จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้แสดงความคิดเห็นน่าสนใจอย่างยิ่งซึ่งทำให้ผู้ศึกษาวิจัยสามารถวิเคราะห์แยกประเด็นหลักๆ ได้ 5 ประการ คือ

3.1 การดำรงสถานภาพเป็นพระวชิรญาณภิกษุกับบทบาททางการเมือง

เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชแล้วได้ผนวชต่ออย่างไม่มีกำหนดนั้นก็ก่อให้เกิดคำถามที่ว่าพระองค์ทรงบวชหนีราชภัยหรือทรงสนพระทัยในหลักธรรมพระพุทธศาสนาและพระองค์ได้แสดงบทบาททางการเมืองในขณะที่เป็นพระวชิรญาณภิกษุหรือไม่ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

3.1.1 พระวชิรญาณภิกษุไม่มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่เริ่มทรงผนวชพระองค์ทรงตั้งใจไปศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างอุตสาหะ

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นว่า “หากจะมองเชิงการเมืองก็จะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของชาติโดยแท้จริงแล้วพระองค์ไม่ทรงครองราชย์ตั้งแต่ต้นที่โอกาสมีพร้อม” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้วิเคราะห์ให้ทราบว่า “ผมยังคิดว่าทางด้านการเมืองในขณะนั้น พระวชิรญาณภิกษุท่านยังไม่มียุทธศาสตร์อะไรมาก เพราะวาระรัชกาลที่ 3 ท่านทรงมีคุณูปการต่อประเทศชาติบ้านเมืองมาก ท่านเหมาะสมมากและก็อยู่ในช่วงที่เรียกว่า พุ่มพุกบุญญาบารมีไปก่อนของรัชกาลที่ 4 ที่ความรู้ก็ยังไม่มากยังหนุ่มอยู่ เรียนหนังสือก็ยังไม่ได้เรียนมากท่านก็ศึกษาเล่าเรียน เรียนรู้เรื่องฝรั่งมังค่าเรียนทุกอย่างเลย จนกระทั่งฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเรียนภาษาบาลีอย่างแตกฉาน ปฏิบัติกรรมฐาน ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกต่างๆแล้วก็นำมาประพฤติปฏิบัติตามทรงคิดค้นอักษรอริยกิจขึ้นมาแทนอักษรไทย หลักศิลาจารึกพ่อขุน เป็นต้นฝรั่งเข้ามาสยามแล้วนี่ฝรั่งว่าเราป่าเถื่อน ถ้าพูดถึงรัชกาลที่ 4 ต้องพูดถึงฝรั่งให้มากธรรมเนียมปฏิบัติก็เกิดขึ้นมา เพราะฝรั่งเป็นแรงผลักดันฝรั่งว่า “ไหนคุณบอกว่าศาสนาคุณดีไม่เห็นมีอะไรเลย” พระวชิรญาณภิกษุกล่าวว่า “นี่ใจฉันนี่แหละตัวอย่างขนาดฉันเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดินฉันยังบวชไม่ได้ได้ลูกพระเจ้าแผ่นดินสละราชบัลลังก์มาศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา” ท่านก็อธิบายเป็นภาษาวิทยาศาสตร์ให้เขาเห็นว่าธรรมเนียมปฏิบัติก็เหมือนโมเดลใหม่ให้ตะวันตกได้รู้ได้เข้าใจพระพุทธศาสนามากขึ้นอีกด้วย” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ให้ความเห็นไว้ว่า “ความจริงเราต้องบอกว่า บทบาททางการเมืองในขณะที่เจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชเป็นพระวชิรญาณภิกขุนี้แทบไม่มีเลย เพราะว่าต้องเข้าใจว่า รัชกาลที่ 3 ตอนขึ้นครองราชย์โดยการเบียดรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นรัชทายาทซึ่งต้องขึ้นตามกฎมณเฑียรบาล เพราะฉะนั้นทุกอย่างถ้าพูดอย่างชาวบ้านก็คือรัชกาลที่ 3 ต้องการขึ้นครองราชย์บังคับน้องให้บวชเหมือนเลือก Choice คุณจะบวชหรือคุณจะไม่บวช 2 อย่าง รัชกาลที่ 4 เลือกที่จะบวชประวัติศาสตร์บันทึกไว้อย่างน่าสยหวูว่ารัชกาลที่ 4 ต้องการจะผนวชรัชกาลที่ 4 ต้องยอมรัชกาลที่ 3 เพราะว่าในแง่ของข้าราชการทั้งหมดหรืออำนาจทางการเมืองทั้งหมดในยุคนั้นอยู่ในมือของรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเป็นบุคคลที่คุ้นเคยกับเสนาบดีข้าราชการตลอดจน เศรษฐีและคหบดีมันเทียบกันไม่ได้ รัชกาลที่ 4 มีคืออยู่อย่างเดียวคือเป็นรัชทายาทเกิดจากพระหเสีเท่านั้นเองวิชาความรู้ถึงมืออยู่คนไม่มีชนคนไม่มีพวกไม่มีเพื่อนมันก็ไปไกลไม่ได้ นั่นคือรัชกาลที่ 4 ต้องยอมแล้วถามว่าในเมื่อรัชกาลที่ 4 เข้ามาผนวชหลักทางการเมืองให้รัชกาลที่ 3 จะกล้ามีบทบาททางการเมืองอยู่หรือ เพราะประการที่หนึ่งรัชกาลที่ 3 ต้องสั่งให้คนประกบดูแลตลอด ถ้าขยับหรือมีผลอะไรทางการเมืองก็มีผลเสียหายแน่นอน ดังนั้นพระองค์ทำอะไรไม่ได้เลย จึงตั้งใจศึกษาพระศาสนาและภาษาอังกฤษจริงๆจนแตกฉานศึกษา ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์จนแตกฉาน คนที่จะเรียน ดาราศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดีต้องทุ่มเทเวลาจริงๆต้องไม่วอกแวกกับเรื่องอื่นและที่สำคัญจริงๆถ้าเราศึกษาการเมืองหรือเล่นบทบาททางการเมือง สมาธิหรือเวลาไม่มีพอที่จะศึกษาศาสตร์ วรรณคดี ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ หรือแม้แต่ตัวผมเองเชื่อว่าบทบาททางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุต้องบอกว่าแทบไม่มีเลย หรือถ้าจะมีก็ต้องบอกว่าทำเป็นไปตามบทบาทของพระยศหรือพระราชอาณาจักรของเจ้าฟ้ามงกุฎที่กำหนดให้เป็นซึ่งเป็นประโยชน์น้อยมาก” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนถ บุนนาคได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ขณะที่ท่านเป็นพระวชิรญาณภิกขุนี้ อาจารย์คิดว่าท่านไม่พยายามมีบทบาททางการเมืองและไม่แสดงออกทางการเมือง ต้องยอมรับและเข้าใจว่าการบวชเป็นการลี้ภัยทางการเมืองและรัชกาลที่ 3 ท่านก็ศรัทธาพุทธศาสนามาก อีกอย่างหนึ่งคือ ผู้นำไทยนั้นพอจะมีปัญหาทางการเมืองก็บวชกัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะอย่างนั้นเพื่อที่จะทำให้ผู้บริหารบ้านเมืองให้เกิดคลายความกังวลและตัวท่านเองก็จะปลอดภัย สำหรับอาจารย์คิดว่าถ้ามองแบบตรงไปตรงมา มองแบบบริสุทธิ์ใจ มองในแง่ดี ท่านทำเพราะว่าตอนช่วงนั้น ศาสนาคริสต์กำลังเข้ามาแพร่หลายในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกมิชชันนารี ชาวเยอรมันและชาวอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่ รัชกาลที่ 3 เองพระองค์ก็ทรงไม่ได้ห้ามสำหรับคนไทย ที่นี้รัชกาลที่ 4 ท่านอาจจะทรงเห็นว่า เพื่อที่จะเป็นการไป Reform ศาสนา เพราะว่ามีงานภายในตอนนั้นอาจจะข่อย่อยออกไปบ้าง พระองค์ทรงดำริว่าอยากจะทำให้มีการปฏิรูปศาสนาพุทธเพื่อที่จะได้สามารถแข่งขันและ

สามารถที่จะทำให้ศาสนาคริสต์ไม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อเรามากจนเกินไป เราต้องทำอะไรให้เขาเห็นว่า ฝ่ายเราได้มีการปฏิรูปให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้นถ้ามองในแง่ Positive นั้น ท่านทำด้วยความมุ่งมั่นในพระพุทธานุศาสนามีความบริสุทธิ์ Purity มีข้อวัตรปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น แต่พระองค์ทรงสนพระทัยปฏิบัติของพระฝ่ายมอญและทรงมุ่งห่มแบบมอญซึ่งรัชกาลที่ 3 ทรงตรัสเอาไว้ก่อนสวรรคต “ท่านฟ้าใหญ่ทรงแต่งแบบมอญ แต่เราอยากให้เห็นแบบไทยๆมากกว่า” ที่นี้รัชกาลที่ 4 ทรงเดินจาริกธุดงค์ไปตามบ้านเมืองคน ตามป่าเขาลำเนาไพรตามชนบทต่างๆ ซึ่งอย่างนี้จะบอกว่าท่านทำอย่างนี้มีผลทางการเมืองก็คงไม่โดยตรง แต่ทุกอย่างที่ท่านทำทุกอย่างล้วนเป็นผลต่อการขึ้นเป็นกษัตริย์ของท่านแต่เดิมเจ้านายชั้นสูงจะออกนอกวังไม่ได้ ท่านก็เป็นเจ้านายชั้นสูง เพราะฉะนั้นพระองค์ก็ได้มีโอกาสได้ออกไปนอกเมืองได้เห็น ชีวิตของผู้คนต่างๆอย่างมากและมันเป็นโอกาสดีของท่านที่ทำให้ท่านอยู่แต่ในวังซึ่งจะเห็นสิ่งที่เป็นประเพณีเป็นสิ่งที่ไม่จริงเท่าไร คือเป็นของอีกกลุ่มหนึ่งของสังคมชั้นสูง ซึ่งจะไม่ลงไปสัมผัสกับประชาชนทั่วไป ซึ่งจริงๆแล้วคนที่พระองค์จะบริหารคือประชาชนทั่วไป แต่ตอนนั้นพระองค์ไม่คิดว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ แต่มันก็เป็นคล้ายๆกับว่าสิ่งที่พระองค์ได้จากผนวช 27 พรรษา การผนวชนั้น ได้สร้างสมให้พระองค์เป็นกษัตริย์ที่เป็นมนุษย์ธรรมดา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพระองค์ต่อมาในยามที่บ้านเมืองมีปัญหาทั้งภายในและภายนอกและทำให้พระองค์ได้เห็นชีวิตหรือชาวบ้านทุกซอกทุกเค็ดรื้อนและได้รู้ว่าชาวบ้านเป็นอยู่อย่างไร อาจารย์ก็สรุปว่าพระองค์ไม่ได้แสดงบทบาททางการเมืองแต่ในขณะเดียวกันการมาเป็นพระภิกษุของพระองค์มีส่วนเอื้อมากเลยต่อการขึ้นเป็นกษัตริย์ของพระองค์ท่านและใช้จุดนี้มาสร้างบทบาททางการเมืองแก่พระองค์ท่าน” (ปิยนารถ บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้วิเคราะห์ให้ทราบว่า “ผมคิดว่าในความเห็นของผม บทบาททางการเมืองที่เป็นรูปธรรมคือ หมายความว่าออกมาเห็นชัดเจนคงทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะว่าถ้าทำอย่างนั้น นั่นหมายความว่าพระองค์กำลังคิดไม่ดีต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งขณะนั้นคือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อันนี้คงไม่ได้เด็ดขาดเพราะฉะนั้นบทบาททางการเมืองของพระองค์ในขณะนั้นความเห็นของผมคิดว่า สิ่งหนึ่งที่ท่านคิดในขณะนั้นก็คือว่า คำริของท่านท่านคิดว่า คือเราต้องมองว่าสิทธิธรรมในการขึ้นมาเป็นกษัตริย์นี้ สิทธิธรรมในการขึ้นครองราชสมบัตินี้ตัวท่านเองนั่นท่านถือว่า ท่านมีสิทธิ์ อันนี้เหตุที่พูดอย่างนี้เพราะเหตุว่า การได้พูดจากันกับเจ้านายบางพระองค์หรือผมใช้คำว่า “ผู้หลักผู้ใหญ่” ถามว่าจะเอาสมบัติใหม่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสก็ให้ความเห็นว่า “อย่าเลย บวชเลยดีกว่า” แนะนำให้พระองค์ว่า “ไม่ให้ไปคิดในเรื่องนี้” ถ้าพูดจริงๆก็คือท่านปรึกษาหารือกันบรรดาเจ้านายว่าท่านสมควรไหมเจ้านายที่

ใกล้ชิดกับพระองค์นั้นทรงให้ข้อคิดกับพระองค์ว่าควรอยู่สมณะเพศ ก่อนที่รัชกาลที่ 2 ทรงพระประชวรรัชกาลที่ 4 เองไม่มีโอกาสได้เข้าใกล้ชิดแล้ว

ผมคิดว่าในแง่รัชกาลที่ 4 ซึ่งท่านทรงติดต่อกับฝรั่งต่างชาติ แล้วท่านมีการศึกษาเรียนหนังสือหนังสือในสมัยนั้นท่านมีการพบปะกับคนต่างชาติต่างภาษาหลายคน เราจะเห็นว่าปลายรัชกาลที่ 3 ฝรั่งเริ่มเข้ามารัชกาลที่ 2 ก็เริ่มเข้ามาแล้วพอคำว่ามิชชันนารีเข้ามารัชกาลที่ 3 เข้ามาเยอะในขณะที่เดียวกันรัชกาลที่ 3 กำลังติดต่อกับฝรั่งมังค่ารัชกาลที่ 4 ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์อะไรแต่ท่านก็ยังคงเป็นพระภิกษุอยู่ในลักษณะนี้ท่านได้รับอิทธิพลความคิดอะไรแม้กระทั่งการปฏิรูปศาสนาอย่าง มาร์ติน ลูเธอร์ ซึ่งมันเกิดในยุโรปด้วยมันก็แพร่กระจายเข้ามาเกี่ยวกับพวกมิชชันนารีพวกฝรั่งพวกอะไรต่างๆที่เข้ามาพวกอเมริกันเข้ามาที่เอาพวกมิชชันนารีเข้ามาในลักษณะอย่างนี้การที่เข้ามามีการเสวนากับพวกบาทหลวงทั้งหลายเข้าใจว่าอิทธิพลเกี่ยวกับเรื่องปฏิรูปศาสนาในยุโรปก็คงผ่านเข้ามาในความคิดของท่านเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการที่ท่านพูดมันต้องยึดหลักคือพระไตรปิฎกมันก็เหมือน มาร์ติน ลูเธอร์บอกว่า “ไปป์ไม่สำคัญ สำคัญที่คัมภีร์ไบเบิล ใครอ่านคัมภีร์ไบเบิลออกแล้วรู้ภาษาคัมภีร์ไบเบิลก็สามารถเป็นพระได้” ในลักษณะอย่างนี้เราจะเห็นได้ว่าเราศึกษาพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักพระไตรปิฎกมันจะมีอะไรที่แตกต่างออกไป ธรรมเนียมก็จะมีอะไรที่ต่างจากมหานิกายออกไปนี่เป็นเรื่องชี้ให้เห็นการที่พระวชิรญาณท่านจะทำอย่างนั้นได้สร้างฐานท่านจะไปทำแบบเดิมมันก็ไม่ใช่เพราะว่ามันก็เหมือนกับว่าสิ่งที่มันเป็นอยู่แล้วมีคนทำอยู่แล้วพระภิกษุที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่ท่านทำมาอยู่แล้วท่านก็คงไม่เข้าไปแข่ง แต่ท่านก็สร้างแนวคิดของท่านใหม่ แนวคิดของท่านก็เป็นแนวคิดในเรื่องของสัจนิยม (Realism) ความจริงเรื่องของเหตุผลนิยมและเรื่องมนุษยนิยม เกี่ยวกับเรื่องมนุษยนิยมในรัชกาลที่ 4 คงได้รับอิทธิพลจากตะวันตกแน่ๆ

การสร้างธรรมยุติกนิกายขึ้นมานั้น เป็นการสร้างขึ้นด้วยความชื่นชมยินดีจากผู้คนในขณะที่ท่านเป็นภิกษุสงฆ์ **ประการที่หนึ่ง** ท่านก็ให้คนนับถือเรื่องศาสนานั้นได้มีความชื่นชมในตัวท่าน **ประการที่สอง** บรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่มีความเห็นถึงข้อบกพร่องในศาสนาเมื่อเห็นว่าพระองค์นั้นมาเป็นประธานที่จะจัดแจงเรื่องของพระศาสนาให้มันเข้ารูปล้ำรอยเสียใหม่ที่ไม่ไปกระทบสิ่งที่มีอยู่แล้วก็ถือว่าเป็นเรื่องน่าชื่นชมยินดี ท่านก็จะได้รับการยอมรับทั้งในคณะหมู่สงฆ์และในบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายซึ่งอาจจะเป็นผลดีต่อการที่เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 แล้วก็จะเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปเพราะเหตุว่าความหมายของธรรมราชา ก็จะปรากฏเด่นชัด เพราะว่าการที่ขึ้นครองราชย์ทรงทศพิธราชธรรม ความเป็นพระธรรมราชานั้นท่านชวนชวายเป็นธรรมก่อนที่จะขึ้นครองราชย์เสียอีกอันนี้สำคัญ เพราะฉะนั้นประเด็นตรงนี้อาจจะถามว่าเป็นบทบาททางการเมืองไหม ความจริงแล้วรูปธรรมมันไม่ชัด แต่ว่ามันมีผลต่อบทบาทของท่านตรงนี้และเป็นการสร้าง

สถานะภาพทางการเมืองซึ่งไม่เป็นที่น่าเกลียดแต่ประการใดเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์แล้ว ผมตอบตรงนี้เลยว่าท่านไม่มีบทบาททางการเมือง” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

3.1.2 พระวชิรญาณภิกขุไม่มีบทบาททางการเมืองในช่วงแรกๆเมื่อทรงผนวชศึกษาพระธรรมแล้วก็ปฏิรูปพระพุทธศาสนาโดยการตั้งธรรมยุติกนิกายจึงเกิดแนวคิดการขึ้นครองราชสมบัติและแสดงบทบาทในภายหลังช่วงรัชกาลที่ 3 ทรงประหารไกล่สวรรคต

บุญทัน ดอกไธสง ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า “ผมคิดว่าในช่วงแรกนั้น เป็นช่วงรอยต่อทางการเมืองและอิทธิพลตะวันตกก็เข้ามา ก็อันที่สองเมื่อท่านเข้าไปบวชที่วัดมหาธาตุ ไปบวชอยู่คณะใดคณะหนึ่ง เมื่อพระชนมายุยังน้อยแล้วก็ศึกษาพระธรรมวินัยมาพอสมควรแล้ว ท่านก็ได้คิดว่า ศาสนาพุทธน่าจะมีการปฏิรูป ท่านคงจะนึกว่าประหนึ่งรวบรวมสงฆ์ที่กระจัดกระจายอยู่เข้ามาอยู่ในอาณาจักรเดียวกัน ก็อาจจะเป็นเพราะหนึ่งเลื่อมใสอยากจะได้มอญมาอยู่ภายใต้อาณัติที่เรียกว่า “พุทธาวาส” อีกทั้งฝ่ายพระและฝ่ายโยมก็อยู่ในภายใต้การปกครองของประเทศไทย ขจัดความขัดแย้งเรื่องชนชั้นขึ้นมาบ้างก็ได้ หรือถ้าลึกเข้าไปอีกก็อาจจะเป็นการเสาะแสวงหากลุ่มเป็นสมาชิกที่เป็นสมัครพรรคพวกที่สนับสนุนเป็นกองกำลังเป้าหมายที่เข้าสู่การเป็นกษัตริย์ในอนาคตซึ่งประเด็นที่สองไม่ได้เขียนไว้ในตำรา

เพราะฉะนั้นการบูรณาการ (Integration) ของรัชกาลที่ 4 ผมมองว่านี่คืออัจฉริยภาพ ประการที่หนึ่ง ท่านกล้าทำในสิ่งที่คนอื่นไม่ทำ ประการที่สอง การกระทำทุกอย่างเป็นไปตามยุทธศาสตร์เป้าหมายในการเป็นพระมหากษัตริย์ เหตุผลสองประการนี้จะทำให้เป็นจริงได้ก็ต้องมี Foundation หรือวางโครงสร้างโดยใช้พระเจดีย์เป็นฐานแล้วใช้โยมที่อยู่ในรั้วในวังเป็นกำลัง ผมคิดว่าเป็นการวาง Foundation หรือโครงสร้างองค์กรของสงฆ์ตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราชเจ้าเป็นต้นมาพยายามเอาสงฆ์มาเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นสถาบันมาค้ำจุนสถาบันพระมหากษัตริย์ เมื่อรัชกาลที่ 3 ทรงประหารท่านก็แยกตัวผู้ใหญ่อื่นๆเข้ามาเข้าวัดความมากขึ้น กองกำลังมีมากขึ้น ทั้งฝ่ายโยมทั้งฝ่ายพระทั้งมหานิกายก็ให้อยู่แล้วมหานิกายก็เป็น B ธรรมยุติเป็น A และเป็น A ส่วนน้อยล้อมรอบเป็นวงแหวนที่หนึ่ง ขุนนางเป็นวงแหวนที่สอง มหานิกายก็เป็นวงแหวนที่สาม ประชาชนก็เป็นวงแหวนที่สี่ เพราะฉะนั้นก็ซ้อนๆกันอยู่ก็เป็นพลัง ในช่วงนั้นแหละท่านก็เป็นพระมหากษัตริย์เมื่อ 47 พรรษาบวช 27 พรรษา นี่ก็คือรัชกาลที่ 4 ผมว่ารัชกาลที่ 4 ทรง Modulation หรือการปรับเปลี่ยน ในการแบ่งศาสนาเป็น 2 สายในประวัติศาสตร์ชาติไทยซึ่งไม่มีใครทำมาก่อน ตั้งแต่ตั้งกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาเป็นเวลาหลายร้อยปี” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้ให้ความคิดเห็นที่ “ผมเชื่อว่าคอนอริบายเจตนาทางด้านการเมืองนี้จะทำให้ท่านกลายเป็น แมคเคียเวลลีไปเลย ผมว่าประเทศไทยไม่ใช่แบบนี้ ประทานโทษ อีกไม่กี่ปีผมจะเป็นนายกให้ท่านคุณันเตรียมการอย่างนั้นไม่ได้ ผมเชื่อว่าหลายเรื่อง

เตรียมการไม่ได้ แต่สิ่งที่ท่านทำ ผมไม่คิดว่าท่านมีเจตนาธรรมณ์ในทางการเมือง ตั้งแต่แรกผมว่าการเมืองมาเกิดช่วงปลายๆแต่ตอนแรกๆเป็นเรื่องศาสนาล้วนๆมากกว่า ผมคิดว่าตอนที่ท่านเป็นพระวชิรญาณภิกขุ ท่านใส่ใจในเรื่องธรรมะอย่างจริงจังแล้วก็เป็นแนวทางใหม่ ท่านเห็นว่าอาจารย์รุ่นเก่านั้น มีความเข้าใจเรื่องนี้ไม่ถึงขั้น ผมคิดว่าน่าจะเป็นเรื่องสำคัญแต่สิ่งที่ท่านทำ ท่านก็ไปศึกษาศาสนาพระคัมภีร์ใหม่ด้วยตัวของท่านเอง ตั้งแต่บวชกับพระมอญท่านมีเพื่อนเป็นมิชชันนารี ที่วัดบวรมงคลฝั่งตรงข้ามกันคือบาทหลวงบิลเลอกัวซ์ ผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ท่านใส่ใจมากกว่าที่จะเป็นเรื่องบทบาททางการเมือง บทบาททางการเมืองของท่านเองในช่วงที่ท่านบวชผมเองคิดว่าไม่มาก ผมคิดว่าเรื่องที่เป็นขัดแย้งเรื่องศาสนา” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

3.1.3 เจ้าฟ้ามงกุฎทรงออกผนวชเป็นพระวชิรญาณภิกขุทรงบวชหลบหลีกภัยทางการเมืองและมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองอยู่เบื้องหลังทรงพยายามมีบทบาททางการเมืองอยู่ตลอดเวลา

ทองต๋อ กล้าวยไม้มัน อยุธยาได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เอาในแง่การเมือง พระจอมเกล้าเป็นเจ้าฟ้าว่าด้วยการราชประเพณีซึ่งในสมัยนั้นที่ยังไม่เป็นกฎหมายชัดเจนแต่เราถือว่าเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรราชประเพณีในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพราะว่าการฝ่าฝืนประเพณีมีโทษอาญาก็ถือว่าเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างหนึ่งเจ้าฟ้ามีสิทธิในการสืบราชสมบัติก่อนพระองค์เจ้า แต่ที่นี้พระองค์อยู่ห่างจากพระนั่งเกล้ามากถึง 17 ปี พระนั่งเกล้าก็เป็นทีโปรดปรานของรัชกาลที่ 2 มากแล้วก็เป็นคนที่กุมอำนาจทางการเมืองในสมัยนั้นคล้ายๆกับแสวงหาอำนาจของผู้มีอำนาจอย่างเช่น ข้าราชการจะเข้ามาประชุมในวังหลวงท้องพระโรง ก็แวะกินข้าวก่อนที่วังท่านอะไรอย่างนี้และท่านเป็นคนรวบท่านก็อุดหนุนเรื่องการเงินจึงเป็นพระคุณใหญ่ทุกๆคนต่างต้องอาศัยท่าน อีกทั้งท่านคุมเรื่องทหารและการเงินในสมัยรัชกาลที่ 2 ไว้มาก รัชกาลที่ 4 ตอนรัชกาลที่ 2 สวรรคต อายุเพิ่งบวชพระได้ 7 วันในรายละเอียดในเรื่องเล่าพระจอมเกล้า ทีแรกไม่มีอำนาจอะไรเลย ถามว่าลึกๆที่หวังไหมท่านก็ต้องหวังท่านเป็นเจ้าฟ้า ถ้าโดยปกติเรียบริ้อยทุกอย่างก็ต้องได้ พวกข้าราชการเทสนับสนุนท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการที่ทรงอิทธิพลพวกตระกูลขุนนาเก้เจียร์ พอรัชกาลที่ 2 สวรรคตรัชกาลที่ 3 ก็เรียกประชุมข้าราชการเขาเรียกว่า “พงศาวดารกระซิบ” ไม่มีในเอกสารออกมาเป็นตัวตน แต่เป็นที่รู้กันว่ามิพระแสงดาบอยู่บนตักบอกว่า “เสนอมามาที่ประชุม” ที่ประชุมยกให้ท่าน เจ้าฟ้ามงกุฎบวชอยู่เลยไม่ยอมสึกเป็นการหนีราชภัยไปในตัวเอาผ้ากาสาหวัดเป็นทีพึ่งเพื่อความปลอดภัยก็เลยบวชมาอย่างนี้จนถึงรัชกาล 27 ปี

เพราะฉะนั้นในระยะนั้นก็ต้องบอกว่าถูกระวางอยู่ตลอดเวลา กองเจียร์ท่านก็มีแต่ว่ามันน้อย เมื่อถูกระวางอยู่ตลอดเวลาก่อนจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้นถูกรังแกต่างๆสารพัดถูกเกลียดกันถูกรังแกมากสารพัดต่างๆที่รัชกาลที่ 3 เชีญ่ท่านมาครองวัดบวรเพราะว่าอยู่ที่วัดสมอรายมัน

นอกเมืองมันไกลควบคุมลำบากเอามาไว้ใกล้ตัว จะได้ไม่มีปัญหาอะไร เอามาไว้ใกล้ตัวควบคุมง่าย อ่านในจดหมายเหตุเจöt่านเขียนจดหมายคุยกันกับพระเจ้าแผ่นดินเขมรว่า “จำได้” ใหมตอนอยู่กรุงเทพฯเราพบกันไปพบกันตอนกลางคืนดึกๆ” ชัดเจนว่าต้องระมัดระวังตัวอะไรต่างๆ เพราะฉะนั้นการมีบทบาททางการเมืองก็ไม่มีอะไรในตอนหลังแต่ว่าพูดตรงไปตรงมามันก็เขียนไม่ได้อีกแหละท่านก็ยังหวังอยู่ แต่คงไม่ได้หวังชนิดว่าต้องได้แน่ๆ แต่เราก็คนหนึ่งที่มีสิทธิ แต่ที่นี้คนที่เขาเดินเรื่องมากกับท่านคือพวกขุนนาคนแรกที่รักกันเหลือเกินที่หลังผมยังรู้ไม่ลึกว่าชัดใจเรื่องอะไร ที่หลังเกิดผิดใจกันเขาก็หันไปเชียร์เจ้าฟ้ามงกุฎเขาก็ไปบูรณะวัดโบราณ ไทรมเก่าแก่เขียวอยู่ข้างหลังวัดประยูรวงศ์ฝั่งธนแล้วจะสร้างเป็นวัดธรรมยุติวัดแรกเลยในฝั่งธนจะบูรณะแล้วนิมนต์ท่านมาดูการก่อสร้างวัดอ้างว่ามาตรวจสอบแบบแปลนนิมนต์มาติดต่อทางการเมืองโดยใช้วัดดอกไม้ เจ้านายให้ชื่อว่าบุพผารามซึ่งมันไม่หลักฐานอะไรแต่สิ่งแวดล้อมเด่นชัด กรณีวัดบุพผารามก่อนข้างจะชัดเจนท่านรู้สึก็จะเกี่ยวข้องกับที่มีอำนาจที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามรัชกาลที่ 3 ก่อนข้างจะชัดเจน เพราะฉะนั้นเมื่อท่านขึ้นครองราชย์แล้วพวกขุนนาคนเกือบเรียกว่าเรื่องน้อยๆก็ตัดสินใจเรื่องใหญ่ๆค่อยมาปรึกษาข้าพเจ้าแล้วแนบเป็นเอกสารต่างๆมาให้ชัดเจน เป็นต้น” (ทองต่อ กัวยไม้ ณ อยุธยา สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์ได้ให้ความคิดเห็นว่า “พระองค์ทรงผนวชหลบหลีกภัยทางการเมืองและทรงมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองอยู่เบื้องหลัง กล่าวคือช่วงที่ทรงผนวชในระยะเวลา 20 กว่าปีพระองค์ทรงแสดงความเป็นภาวะผู้นำโดยตลอด โดยเฉพาะการก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นมา” (สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์จะพบได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าพระวชิรญาณภิกษุทรงไม่มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่เริ่มทรงผนวชแล้ว พระองค์ทรงตั้งใจใฝ่ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างอุทิศสาหัสทำให้เข้าใจแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือเจ้าฟ้ามงกุฎเมื่อครบพระชนมายุ 20 พรรษาทรงออกผนวชตามพระราชประเพณีแต่ต่อมาพระราชชนกทรงสวรรคตแล้ว พระองค์ผนวชต่อไปเพื่อลดความยุ่งยากวุ่นวายและเพื่อลดความตึงเครียดทางการเมือง อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อพระองค์เองเพื่อความปลอดภัยต่อพระองค์ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงผนวชลี้ภัยทางการเมืองก็ว่าได้ แต่ต่อมาทรงศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทรงสนพระทัยต่อการศึกษาศาสนาและภาษาต่างประเทศจนถึงกับให้มีการปฏิรูปพระศาสนาโดยตั้งธรรมยุติกนิกายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนตามพระไตรปิฎก ให้ประชาชนเข้าใจง่ายอธิบายโดยใช้ภาษาง่ายๆแนะนำให้ผู้ฟังเป็นที่นิยมเกิดความเลื่อมใสและปฏิบัติตามให้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อมีบุคคลสนใจมากขึ้น เช่น เจ้านาย ข้าราชการ เหล่าบริวาร จาก การก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย ซึ่งต่อมาก็เกิดคำครหาทั้งทางโลกว่าเป็น บทบาททางการเมืองและ

ช่องผู้คนทางสงฆ์ว่าเป็น สังเกต ภายหลังก็เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าไม่เป็นความจริง จากความคิดเห็นหลายท่านซึ่งให้ความเห็นตรงกันเป็นส่วนใหญ่ว่าไม่เป็นผลต่อบทบาททางการเมืองและพระองค์ทรงตั้งใจฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ส่งผลทำให้พระองค์มีบทบาทและมีส่วนร่วมทางด้านพระศาสนากับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ตลอดเวลาสนองกิจการทางด้านศาสนาได้อย่างดีเยี่ยม

3.2 ประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด

เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎเข้ามาผนวชเป็นพระภิกษุแล้วได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงก็พบว่า บรรดาคณาจารย์ต่างๆ ไม่สามารถตอบปัญหาหรือตอบที่มาของการปฏิบัติและความเชื่อบางประการในพระพุทธศาสนาได้ โดยมีอภิบาลอ้างว่าเป็นสิ่งพระผู้ใหญ่เคยปฏิบัติและสั่งสอนกันต่อๆ มา พระวชิรญาณภิกษุทรงมีพระราชดำริว่าทางที่จะหยั่งรู้ถึงที่มาของหลักการปฏิบัติและความเชื่อทางพระพุทธศาสนานั้นก็เห็นจะเป็นการศึกษาพระไตรปิฎกและพระพุทธวจนะที่มีมาแต่โบราณเท่านั้น (สันติ บัณฑิตพรหมชาติ 2528: 94-98)

ดังนั้นจึงได้แสวงหาศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม โดยมีพระวิเชียรปรีชา (กุ) เจ้ากรมราชบัณฑิตซึ่งมีความรู้เชี่ยวชาญอย่างยิ่งเป็นอาจารย์สอนและได้ศึกษาทางด้านวิปัสสนาธุระและคันถธุระตามวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบไทย จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่าน มีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

3.2.1 พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อต่อต้านศาสนาคริสต์ที่กำลังคุกคามประเทศไทย

ทองตอ กล้ายไม้ ณ อุทยานไต้หวันเพราะหวังว่า “หัวใจคือความสำคัญที่สุดมันอยู่ที่ว่าท่านต่อต้านการเผยแพร่ศาสนาคริสต์อย่างไรคือโดยมากศาสนาคริสต์เขาเข้ามาเผยแพร่ศาสนาเขามีอาวุธเขาถือ ประการที่หนึ่ง พระที่มากหรือคณะสงฆ์ที่มาเป็นผู้มีความรู้ทั้งนั้นและมีความรู้ทางวิชาชีพด้วยเป็นหมอเป็นช่างเป็นอะไรต่างๆ ส่งผู้มีความรู้มา ประการที่สอง เขาอาศัยสื่อในการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยอาศัยการรักษาพยาบาลเป็นหลักสำคัญ เริ่มต้นแค่คลินิกแล้วก็ขยายกิจการเรื่องการรักษาพยาบาลสมัยใหม่เรื่องการผ่าตัด การป้องกันโรค การปลูกฝีสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเผยแพร่ ที่สำคัญคือสิ่งพิมพ์พยายามศึกษาภาษาไทยตัวแม่พิมพ์ภาษาไทยได้พิมพ์คำสั่งสอนลงไปกระดาษ พวกเขายังจารอยู่ที่ละใบๆ ลงไปลาน พวกเขากลับมาเป็นเล่มๆ ร้อยเล่มพันเล่มแล้วเขาก็โจมตีจุดอ่อนพวกคนจนพวกคนที่ต้องการความช่วยเหลือ คนส่วนใหญ่พวกคนจน พวกเด็กร้อนเพราะฉะนั้นทำท่าจะปักหลักมั่นคงขึ้นมาก ถ้าท่านไม่ต่อต้านมิสซิกหลายประเทศข้างเคียงเราเห็นชัดเจนศาสนาคริสต์เข้าครอบงำ เขาครอบงำคนได้ครอบงำศาสนาได้ต่อไปก็ครอบงำทางการเมืองได้ ครอบงำประเทศได้ประเทศไทยต้องเสียเอกราช ขึ้นสุดท้ายคือ

เอกราช เพราะฉะนั้นเรื่องศาสนาเป็นหัวใจสำคัญในการรักษาชาติที่ปฏิวัติแล้วเราบอกว่าชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ คือหัวใจการรักษาชาติ ถ้าไม่ครบองค์ประกอบ 3 อย่าง แล้วถ้าศาสนาไม่ช่วยก็ไปไม่รอดเหมือนกันเพราะฉะนั้นท่านก็อาศัยศาสนารักษาชาติช่วยชาติทำอย่างไร ก็ปฏิวัติศาสนาให้เข้าถึงประชาชนให้ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงผลเป็นปัจจัยสำคัญเป็นอาวุธสำคัญเป็นประเด็นสำคัญที่ใช้เป็นแนวหลักในการต่อสู้ทุกอย่างต้องอธิบายได้ อย่างเช่น เราเรียกชาติหน้าชาติโน้นชาติไม่เห็น แต่ท่านเอาชาติปัจจุบัน การสอนให้เหตุผลทำอะไรก็แล้วแต่มีผลต่อปัจจุบันได้อย่างไรท่านจะไม่พูดเหตุผลในนิพพานในสวรรค์ เพราะฉะนั้นคำสอนท่านจึงไม่เอาเรื่องชาดกมาบรรยายมาสอนท่านเอาตัวเนื้อหารธรรมะนี้ชัดมากเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญคือ เน้นปัจจุบันเน้นความสำคัญคนในปัจจุบันให้ความสำคัญของคนว่าทุกคนมีความสำคัญในตัวเองสามารถที่จะแก้ไขเป็นดีแก้ไขผิดเป็นถูกได้ด้วยตัวเองได้เน้นความสำคัญของตัวเอง” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุรยา สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์จะพบว่าอาจารย์ทองต่อได้กล่าวนั้นเป็นแง่มุมหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิรูปศาสนาส่งผลต่อการต่อต้านคริสต์ศาสนาในทางอ้อมซึ่งอาจจะไม่ปฏิเสธไม่ได้ ในความเป็นจริงนั้นพระวชิรญาณภิกขุท่านทรงศึกษาภาษาอังกฤษและได้ชักชวนมิชชันนารีไปอยู่กับท่านอยู่วัดบวรนิเวศเพื่อทำการสอนภาษาอังกฤษแลกเปลี่ยนกันสอนคริสต์ศาสนาให้แก่ประชาชนทั่วไปภายในวัด ลักษณะอย่างนี้พระองค์ทรงหาเหตุผลมากขึ้นในการเผยแพร่พุทธศาสนาเพื่อทำให้การเผยแพร่คริสต์ศาสนา มาครอบงำพุทธศาสนิกชนน้อยที่สุด

3.2.2 พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อก่อให้เกิดการปฏิรูปและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

พระเทพวิสุทธิกวีได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ทำให้พระองค์ได้ทรงเข้าพระทัยลึกซึ้งในพระธรรมวินัยตั้งพระราชศรัทธาที่ถูกต้อง ส่วนพระศาสนาก็ได้รับความถูกต้องและความมั่นคง พระพุทธศาสนาบริสุทธิ์จึงดำรงอยู่ได้ในประเทศไทย” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์จะพบได้ว่าพระเทพวิสุทธิกวีได้กล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นการพัฒนาของพระพุทธศาสนาที่ทรงปฏิรูปเพื่อให้เกิดความตื่นตัวของพระสงฆ์ในยุคนั้น

พระราชญาณกวีได้ให้ความเห็นว่า “พระองค์ทรงปฏิวัติระบบการอ่านพระไตรปิฎกเรื่อง ศึกษาบาลี ศึกษาลาติน ดาราศาสตร์ ท่านเรียนรู้จากฝรั่ง ฝรั่งรู้อะไรท่านก็ทรงรู้หมดจนกระทั่งว่ากายกอลอนพระองค์ก็ทรงรู้จัก ถ้าพูดถึงพระวชิรญาณภิกขุ ต้องนึกถึงพระธรรมทูตและพระธรรมยุติกนิกาย นักวิทยาศาสตร์ นักดาราศาสตร์ ผมว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการพระพุทธศาสนา ทำให้มีการฟื้นฟูเข้าไปสู่หลักธรรมเดิมการเครื่องครัดต่างๆ ที่พระองค์ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างมาก ไม่ใช่การแตกแยกและคนทั่วไปก็มักจะเข้าใจว่าพระองค์ทรงทำสังฆเภท ทำให้พระสงฆ์แตกแยกจริงๆแล้วไม่ใช่มันเหมือนกับอย่าง

มหานิกายก็เหมือนกับเรือลำใหญ่เข้าฝั่งไม่ได้ก็ต้องมีเรือลำเล็กๆอย่างธรรมยุติกนิกายขึ้นฝั่งได้” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์ของพระราชญาณกวีพบได้ว่าพระวชิรญาณภิกษุทรงศึกษา วิทยาการตะวันตกและนำมาประยุกต์ปรับเปลี่ยนกับพระพุทธศาสนาที่กำลังรุ่งเรืองหย่อนยานใน ข้อวัตรปฏิบัติและพระวินัยให้กลับเข้าไปสู่หลักธรรมคำสั่งสอนตามในพระไตรปิฎก

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ในแง่ของการปฏิบัติ เครื่องคิดตามคำสอนที่ปรากฏตามพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัดของพระวชิรญาณภิกษุ ในแง่ของ ศาสนาอีกทางหนึ่งเราได้สังฆนิคมหรือสังฆอาณาที่สะอาดบริสุทธิ์ประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามหลัก คำสอนที่จารึกไว้ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นหลักสูงสุดที่เรานับถือตามนั้นเป็นปฐมภูมิ (Primary Data) ที่เรายอมรับ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา คือเราได้พระที่เป็นเนื้อนาบุญ นั่นหมายความว่า ประการที่หนึ่ง เราได้คณะสงฆ์ธรรมยุติ ธรรมยุติหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอน ตามที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ประการที่สอง ทำให้พระสงฆ์ที่ประพฤติไม่ดีกลับเนื้อกลับตัว กลับใจ

พระพุทธศาสนาเป็นหลักใหญ่ของคนไทยทั้งประเทศเมื่อเราได้พระสงฆ์ตาม หลักพระพุทธศาสนาก็เกิดให้มีความศรัทธาและความเลื่อมใสมากขึ้นยกเว้นพระสงฆ์เราบางกลุ่ม บางพวกที่ยั่วยู่ให้ญาติโยมเกิดความแตกสามัคคีเองบุคคลที่เป็นระดับปัญญาชนหรือบุคคลที่นับถือ พระสงฆ์โดยเขาเห็นเป็นสงฆ์แล้วนับถือเขาก็จะได้ไหว้พระที่เป็นเนื้อนาบุญจริงๆตรงนี้ผมเชื่อว่า ทำให้สถาบันพระศาสนาเข้มแข็ง ขึ้นซึ่งก็ต้องยอมรับว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหนึ่งในสาม ของสถาบันหลักประเทศด้วย พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีผลต่อ ประชาชนและมีผลต่อประเทศชาติที่ดี ผมมั่นใจว่าเป็นอย่างนั้น” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้ให้ความเห็นไว้ว่า “นี่เป็นการรักษาสังฆธรรมแท้ รักษาปรมาสังขจะเป็นบุคคลที่ทวนกระแสความเร้าร้อนทางจิตก็เป็นบุคคลที่รักษาสันติภาพเป็นพระ ดันแบบเป็นตัวอย่างและเป็นตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงเหมือนรัชกาลที่ 4 ฉลาดใน การจัดองค์กรฉลาดในเป้าหมายฉลาดในยุทธศาสตร์มองออกหมดเลย นักยุทธศาสตร์ที่ชุนงู มี 5 ประการ 1 ปัญญา 2 สัจจะ 3 เมตตา 4 กล้าหาญ 5 เด็ดขาด” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้แสดงความคิดเห็นว่า “นี่เป็นการทำให้พุทธ ศาสนาทันสมัยเป็นที่เข้าใจได้สอดคล้องกับระดับสากลโลก คำอธิบาย The Three World ผมไม่ แน่ใจว่าผมจะคุยกับฝรั่งรู้เรื่องหรือเปล่านั้นอะไรบ้าง นรกภูมิ มนุษย์ภูมิ สวรรค์ภูมิ ไปพูดกับใครผม ว่าคงยากสวรรค์มีชั้นดาวดึงส์ ชั้นดุสิต ผมเป็นฝรั่งผมไม่รู้เรื่องแน่เลยผมก็คิดว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่อง

ไม่ใช่เรื่องที่เป็นประโยชน์สร้างศาสนาให้ทันสมัยให้เข้าใจต่อบุคคลมนุษย์สมัยใหม่หรือว่าโมเดลแลนค์ ต้องเข้าใจผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มีคุณูปการที่ยิ่งใหญ่มาก แต่แน่นอนมหานิกายปรับปรุงเร็วมากปัจจุบันก็คงไม่ต่างกันแต่ตอนโน้นธรรมยุคกับมหานิกาย มีความหมายแตกต่างกันแต่ตอนโน้นแตกต่างกัน” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์ของอาจารย์นครินทร์ เมฆไตรรัตน์จะพบได้ว่า พระวชิรญาณภิกขุทรงได้ศึกษาวิทยาการตะวันตกเกิดตกผลึกแนวความคิดและหลักการใช้เหตุผลที่จะสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติให้เข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาโดยปราศจากหลักของความเชื่อโดยตัดเรื่องสวรรค์ นรก และเน้นการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันโดยการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเป็นธรรมยุติกนิกายและทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบระหว่างคณะเก่ากับคณะใหม่

ปิยนาด บุนนาคได้ให้ความเห็นไว้ว่า “การที่พระองค์ทรงศึกษาธรรมทรงปฏิบัติและทรงปฏิรูปศาสนาธรรมยุติกนิกายก่อให้เกิดในแง่ที่ว่าทำให้เกิดนิกายใหม่ก่อเกิดอย่างเคร่งครัดมากยิ่งขึ้นแต่มันก็ดิ้นแ่งที่ว่าศาสนามีการเติบโตแต่ในขณะเดียวกันก็มีคนวิจารณ์ว่าพระองค์ท่านทำให้เกิดสังฆเภททำให้เกิดการแตกแยกในศาสนาซึ่งมันไม่ยุติธรรมต่อพระองค์ท่านก็คือว่าความจริงแล้วนั้นเราน่าจะมองว่าการมีนิกายขึ้นใหม่เป็นสิ่งที่ดีและสมัยนี้มีเยอะแยะไป ศาสนาคริสต์มีนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestantism) ลูเทอแรน (Lutheran Church) แองกลิคัน (Anglican Churches) มีอะไรต่างๆเยอะแยะไปหมดเลย อันนี้ก็เหมือนกันไม่จำเป็นต้องไปคิดว่าจะต้องมีแค่นี้สามารถมีนิกายใหม่ ซึ่งไม่ได้เป็นนิกายที่แบบหลงเชื่อในเวทย์มนต์คาถา แต่ยึดมั่นในวัตรปฏิบัติ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามันก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องในขณะเดียวกันก็ทำให้อีกนิกายหนึ่ง นิกายเดิมก็เกิดการตื่นตัวและต้องปฏิรูปตัวเอง ในแง่หนึ่งเป็นสิ่งที่ดีชะอีกที่ว่าทำให้เกิดการแข่งขันให้ทำความดีไม่ใช่เป็นสิ่งที่ว่า พระองค์นี่ก่อให้เกิดสังฆเภทเหมือนคนที่เขาวิจารณ์ซึ่งดิ้นไม่เห็นด้วยเลย แต่คิดว่าน่าจะทำให้ศาสนาเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นความเป็นเอกภาพก็จะตามมาไม่ใช่แตกแยก” (ปิยนาด บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์ของอาจารย์ปิยนาด บุนนาคจะพบได้ว่า การปฏิรูปพระพุทธศาสนาเป็นธรรมยุติกนิกายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ทั้งสองประการ กล่าวคือประการแรกเป็นการปฏิรูปความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่มงายหาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้เปลี่ยนเป็นหลักสังคมนิยมเพื่ออธิบายให้แก่ชาวต่างชาติที่กำลังเข้ามาสู่ประเทศไทยในขณะนั้น ประการที่สองเป็นการปฏิรูปพระพุทธศาสนาที่มีการประพฤติปฏิบัติหย่อนยานให้กลับไปเป็นเหมือนเดิมตามหลักคำสั่งสอนในพระไตรปิฎกทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจากประชาชนมากขึ้น

ณรงค์ พ่วงพิศ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “การที่ทำอย่างนั้นจะทำให้เป็นการสนับสนุนพระองค์ในฐานะผู้ทรงปฏิบัติปฏิรูปศาสนาเจริญก้าวหน้าและมั่นคงซึ่งอันนี้เป็นหัวใจ

ของคนไทยทั่วไปที่อยากเห็นพระพุทธศาสนานั้นมีความเจริญรุ่งเรืองไม่เป็นที่ถูกคนทั่วไปเบียดเบียนหรือความศรัทธาในข้อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ อันนี้ถือได้ว่าเมื่อใครมาทำตรงนี้อยู่ในหัวใจของคนไทยแล้วสังคมไทยพระพุทธศาสนาเป็นหลักหัวใจของคนไทยเลย เราเห็นพระเห็นเจ้าก็บูชากราบไหว้แต่เรารู้สึกไม่สบายใจ เพราะพระภิกษุกลุ่มหนึ่งเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับที่ไม่ใช่ของสงฆ์ซึ่งมันเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้วและสมัยธนบุรีก็ยังมีอยู่เมื่อเป็นอย่างนี้ ความคิดอย่างนี้คนที่ผ่านร้อนผ่านหนาวก็ยังเห็นภาพนั้นอยู่รัชกาลที่ 4 ท่านเข้ามาตั้งแต่ต้น ท่านก็มาทำเรื่องตรงนี้ขึ้นมาผมก็คิดว่ามันเข้าไปอยู่ในหัวใจของพุทธศาสนิกชนอยากเห็นว่าใครที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเนืองนิตย์อย่างแท้จริงและท่านก็ทำตรงนี้แล้ว ท่านทำตรงนี้ได้เป็นเจ้านายชั้นสูงและท่านเป็นพระด้วยคนส่วนหนึ่งเขานับถือที่ท่านเป็นเจ้านายอยู่แล้ว อย่างที่สองท่านเป็นพระภิกษุที่มีข้อวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา สองอันบวกกันแล้วมันก็เลยกลายเป็นฐานอำนาจทางการเมืองโดยไม่ต้องโฆษณาเลยมันจะเกิดขึ้นมาโดยตัวของมันเองเกิดแก่พระองค์ท่านแน่ๆ ประเด็นที่สองให้พระพุทธศาสนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นผมคิดว่าสิ่งที่อยู่บนรากฐานของเหตุผลนิยม สัจนิยมและมนุษยนิยม ผมคิดว่าเป็นผลดีเพราะว่าธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้นมาก็ทำให้มหานิกายมีข้อเปรียบเทียบกันและต้องพยายามที่จะไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียหมู่คณะของตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีต้องแข่งขันทำความดีซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์ของอาจารย์ณรงค์ พ่วงพิศจะพบว่า พระวชิรญาณภิกษุทรงศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและรู้เห็นปัญหาภายในของคณะสงฆ์จึงเกิดแนวความคิดในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเป็นธรรมยุติกนิกายเพื่อทำให้ประชาชนไม่เบียดเบียนพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหัวใจหลักของคนไทย และส่งผลทำให้เจ้านายต่างๆ เห็นดีเห็นชอบในการปฏิรูปพระพุทธศาสนา และเป็นสมาชิกปฏิบัติธรรมด้วยก่อให้เกิดฐานอำนาจทางการเมืองของพระองค์ในภายหลังต่อมา

3.2.3 พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วก่อตั้งธรรมยุติกนิกายให้มีคณะสงฆ์ใหม่ก่อเกิดมีรอยร้าวเกิดความแตกแยกกันระหว่างพระธรรมยุติกกับพระมหานิกายสร้างความขัดแย้งในหมู่คณะสงฆ์ไทย

สุภาพรณ จินตามณีโรจน์ได้ให้ความคิดเห็นว่า “พระวชิรญาณก็เป็นพระที่เคร่งในการปฏิบัติก็ทำให้พุทธศาสนามีความชัดเจนขึ้น ท่านก็เป็นผู้นำทางด้านธรรมยุติกก็มีบทบาทในการเป็นผู้นำสงฆ์ชัดเจนขึ้น ในแง่ที่ดีจะมองในลักษณะที่ว่าทำให้เกิดการตื่นตัวในวงการสงฆ์คล้ายๆกับว่าพระที่มีวัตรที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง อาจจะต้องตระหนักมากขึ้นและแยกแยะอะไรออกไปในสิ่งที่เป็นประโยชน์ แต่ในอีกแง่หนึ่งคือ ถ้ามองแล้วอาจจะส่งผลที่ทำให้เกิดรอยร้าว แต่เดิมพุทธศาสนามีมหานิกายอย่างเดียว ถ้ามีคณะธรรมยุติกก็จะเกิดการแบ่งแยกเกิดขึ้น เพราะจากที่เคยศึกษาพบว่า แถบๆอีสานพระธรรมยุติกแรกๆเมื่อเข้าไปใหม่ๆ พระสงฆ์ธรรมยุติกกับพระสงฆ์มหานิกายมี

ความขัดแย้งกันเยอะ อย่างเวลาบิณฑบาตก็กระทบกระทั่งกันมันมีอยู่จริง ความแตกแยกในปัจจุบัน” (สุภาภรณ์ จินตมณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์อาจารย์สุภาภรณ์ จินตมณีโรจน์พบว่า การที่พระวชิรญาณภิกษุปฏิรูปพระพุทธศาสนามีพระภิกษุบางรูปไม่เห็นด้วยซึ่งมีมาตั้งแต่การก่อตั้งขึ้นแต่เนื่องจากว่าพระองค์ทรงเป็นเจ้าของฟ้าและต่อมาเป็นพระมหากษัตริย์จึงลดบทบาทความไม่เห็นด้วยลง แต่ถึงกระนั้นทรงมีการกระทบกระทั่งกันอยู่บ้างจนทำให้พระองค์ทรงสร้างวัดบวรเมตตาให้อยู่ร่วมกันทั้งสองคณะแต่ในที่สุดก็ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ในปัจจุบันนั้นความขัดแย้งก็ลดน้อยถอยลงเนื่องจากการในหลักธรรมและความเห็นอกเห็นใจเกิดความเมตตาต่อกันและกัน

สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าคล้ายกันว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญในการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังทำให้เกิดการปฏิรูปและฟื้นฟูพระพุทธศาสนา หลังจากพระองค์ทรงผนวชทรงประพฤติวัตรอุปัชฌาย์แล้วทรงไปอยู่วัดวิปัสสนาเพื่อทรงศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนเมื่อศึกษาแล้วพบว่าการเรียนรู้การสอนการปฏิบัติข้อวัตรต่างๆแตกต่างจากของเก่าจึงศึกษาพระไตรปิฎก (Primary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ แล้วเข้าใจว่าเราควรประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างพระไตรปิฎกประจวบกับพบพระภิกษุชาวมอญชื่อ พระชาย พุทธวังโส (พระสุเมธมุนี) ซึ่งท่านประพฤติปฏิบัติตามแบบที่ได้ศึกษาได้เห็นได้ชัดจึงเกิดความเลื่อมใสและเข้าไปศึกษาอย่างจริงจัง ต่อมาได้ก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมาเพื่อปฏิรูปพระพุทธศาสนาและฟื้นฟูหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำให้ประชาชนได้เข้าใจในคำสอนและง่ายต่อการนำไปปฏิบัติได้ ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงแก่นแท้ทางของพระพุทธศาสนา อีกทั้งทำให้มหานิกายซึ่งมีอยู่เดิมต้องปรับเปลี่ยนการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เท่าทันทัดเทียมกับธรรมยุติกนิกายเป็นการแข่งขันทำความดีซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาผลจากการประพฤติปฏิบัติกระทำดังกล่าวส่งผลดีกล่าวคือช่วงนั้นศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแผ่ศาสนาอยู่มากทำให้เราใช้สามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาชี้แจงในหลักธรรมะอย่างมีเหตุมีผลและเป็นวิทยาศาสตร์ต่อผู้มาเผยแผ่ศาสนา คริสต์เป็นการต่อต้านศาสนาคริสต์ไปในทางอ้อมอีกด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับภัชราพร ช้างแก้วได้กล่าวไว้ว่า “ธรรมยุติกนิกายเกิดจากภูมิปัญญาแนวความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล เน้นความจริงเชิงประจักษ์และเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่หลักการของธรรมยุติกนิกาย จึงเน้นที่การกลับไปสู่พระสัทธรรมที่เป็นพุทธวจนะซึ่งมีพระไตรปิฎกเป็นตัวแทนเหมือนที่รัชกาลที่ 1 ก็ทรงเน้นเช่นกัน” (ภัชราพร ช้างแก้ว 2530: 25-28)

สอดคล้องกับแอ็บบ็อต โลว์ มอฟเฟ็ท ได้แต่งหนังสือแผ่นดินพระจอมเกล้าไว้ว่า “สมเด็จพระอนุชาธิราชทรงมีฉายาขณะทรงเพศบรรพชิตว่า “มุง โภกิกขุ” ซึ่งมีความหมายว่า “มุงกุฎผู้ขอ” พระองค์ได้เสด็จจำพรรษาอยู่ที่วัดสมอรายเป็นอันดับแรก ณ วัดนี้เองที่สมเด็จพระราชบิดาและพระอัยกาของพระองค์ได้ทรงศึกษาอยู่ก่อน วัดสมอรายนี้เป็นสถานที่อบรมวิปัสสนากรรมฐานมาแต่เริ่มแรกพระภิกษุที่วัดนี้มีได้มุ่งหน้าที่จะศึกษาทางพระคัมภีร์โบราณ ดังนั้นจึงไม่สามารถอธิบายให้พวกภิกษุพระองค์นี้ได้ว่า การปฏิบัติธรรมเท่านั้นที่ดำเนินอยู่ถูกต้องตรงกับที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้หรือไม่ เหตุนี้เองพระองค์จึงได้ทรงย้ายไปจำพรรษาเสียที่วัดอื่น พระองค์ทรงศึกษาพระคัมภีร์ดั้งเดิมอยู่เป็นเวลา 3 พรรษาและทรงสอบได้ที่ยอดเยี่ยม จนกระทั่งทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และทรงได้รับมอบภาระให้เป็นกรรมการสอบสนามหลวงระหว่างที่พระองค์ทรงศึกษาอยู่นั้น พระองค์ทรงตระหนักว่าพระภิกษุสงฆ์ได้ห่างเหินไปจากพระธรรมวินัยเก่าแก่เป็นอันมาก การปฏิบัติศาสนกิจที่กระทำสอบต่อกันมาก็สักแต่ว่ากระทำไปตามอย่างกัน โดยไม่เข้าใจถึงความหมายและจุดมุ่งหมายที่แฝงอยู่ภายใน นอกจากนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างหลายประการที่ประพฤติปฏิบัติกันอยู่ก็เกิดจากความเชื่อถือนอกเรื่องที่ยอมรับนับถือกันก็เพราะอวิชชา พระองค์ทรงคำนึงถึงการครองผ้าเหลืองและการได้รับเอกสิทธิ์ตลอดจนการเคารพบูชาในฐานะเป็นพระที่ว่าเป็นการเจริญรอยตามพระพุทธองค์นั้น ถือได้ว่าเป็นการลบลู่คู่มั่นพระศาสนา หากผู้นั้นมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ พระองค์ทรงกังขาเป็นอันมากถึงกับจะทรงลาสิกขาบท แต่อิทธิพลของพระภิกษุจากเมืองหงสาวดีในประเทศพม่าที่พระองค์ทรงพบ ช่วยแก้ข้อกังขาทั้งหลายหมดสิ้นไป พระองค์จึงเสด็จกลับไปยังวัดสมอรายแล้วทรงเริ่มตั้งสอนทฤษฎีใหม่ อันก่อให้เกิดการปฏิรูปทางพระพุทธศาสนาเป็นการฟื้นฟูพระศาสนาครั้งใหญ่ในประเทศไทยสยาม” (แอ็บบ็อต โลว์ มอฟเฟ็ท แปลโดย นิจ ทองโสภิต 2520: 15-16)

3.3 บทบาทการเป็นผู้นำในธรรมยุติกนิกายส่งผลทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกษุ

พระวชิรญาณภิกษุเมื่อได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจากอาจารย์และศึกษาพระไตรปิฎกอย่างท่องแท้แล้วทรงค้นพบว่า การประพฤติของพระสงฆ์ที่คลาดเคลื่อนและห่างเหินจากพุทธบัญญัติอันเป็นวินัยพระสงฆ์อยู่เป็นอันมากสืบเนื่องมาจากเกิดการจลาจลมาตั้งแต่กรุงเก่าแล้วและพระสงฆ์ขาดการพิจารณาการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยส่วนมากมักจะเชื่อและปฏิบัติตามคนรุ่นเก่าหรือเชื่อตามคำสั่งสอนของอาจารย์รุ่นก่อนๆ โดยไม่มีข้อโต้แย้ง การไม่มีการพิจารณาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและข้อวัตรปฏิบัติตามคำสอนอย่างแท้จริง ทำให้พระสงฆ์มีความประพฤติวินัยย่อหย่อน

จากพระราชดำริข้างต้นทำให้พระวชิรญาณภิกษุได้หาทางพยายามหาทางแก้ไขและทรงได้พบกับพระชาย พุทธวังโส (พระสุเมธมุนี) ซึ่งเป็นพระภิกษุชาวมอญแล้วเข้ามาอยู่

เมืองไทย เป็นผู้รู้พระวินัยปิฎกที่ชำนาญมากจากการที่ทรงมีพระราชปจฉา-วิสัชนาระหว่างกันเกี่ยวกับปัญหาทางพระวินัย ก่อให้เกิดพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก เพราะว่ามันตรงกับที่ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกอีกทั้งทรงเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติของพระมอญที่ปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัดทุกประการ โดยทรงยอมรับนับถือพระสุเมธมุนีเป็นพระอาจารย์ในการศึกษาพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎกพระองค์ทรงได้ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกับพระมอญ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

3.3.1 บทบาทการเป็นผู้นำในทางสงฆ์ของพระวชิรญาณภิกขุส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์ทั้งทางตรงทางอ้อม

ท่านอาจารย์วิสุททธิกวีได้ให้ความเห็นว่า“ในทางบวก ทำให้มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสมากเป็นพลังในการครองราชสมบัติ” (พระเทพวิสุททธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ส่งผลทางการเมืองก็คือว่า ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคง บางคนอาจจะมองว่าพระวชิรญาณช่องชุมกำลังตอนเป็นพระ มีข้อครหาเป็นที่มาของพระไพรีพินาศ พระองค์ท่านก็ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนาและก็ก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมาทำให้มีบทบาทเด่นเป็นที่ศรัทธาของผู้คนซึ่งต่อมาส่งผลคือ เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 พระองค์ท่านก็ถูกอาราธนาให้ไปขึ้นครองราชย์ตอนนั้นพระองค์มีพระอายุ 47 พรรษาบวชได้ 27 พรรษา ณ ตอนนั้นธรรมยุติกนิกายก็เป็นปีกแผ่นพอสมควรแล้ว” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “คนที่เชิญท่านส่วนใหญ่เป็นพวกขุนนาง เราต้องไล่เหตุผลให้ดีกว่าอะไรมาก่อนอะไรมาหลัง สิ่งที่มาก่อนคือตระกูลขุนนางก็เปลี่ยนความเชื่อไปแล้ว เป็นแฟนคลับธรรมยุติกนิกายไปหมดแล้ว ดูจากวัดที่ตระกูลขุนนางอุปถัมภ์ก็ได้ ถ้าถามว่าส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่ก็ต้องตอบว่าส่งผลแน่นอน ก็ต้องเรียงเหตุผลให้ดีกว่าอะไรมาก่อนมาหลัง มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นว่าประเทศไทยมีแต่หนักถ่วงโอกาสแต่จริงๆแล้วธรรมยุติกนิกาย ได้สร้างความนิยมในหมู่ชนชั้นนำได้ในระดับหนึ่งแล้ว แม้ว่าคนในต่างจังหวัดจะไม่เข้าใจในเรื่องนี้ แต่คนในหัวเมืองกรุงเทพฯเข้าใจแล้ว ผมเชื่อว่าคนอุดรไม่รู้เรื่องพูดถึงตอนโน้น แต่ขุนนางขุนนางรับไปเสียแล้ว เพราะฉะนั้นก็ทำให้ง่ายมากที่จะเชิญท่านขึ้นครองราชย์” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

อาจารย์ทองต่อได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เจตนาจริงๆท่านไม่หวังผลอะไร ไม่ได้หวังผลอะไรแล้วก็ถือเอาปลายเหตุมาเป็นต้นเหตุ เอาฝอยเอาอะไรต่างๆ เอาการปฏิบัติความเคยชินตามประเพณีเพราะฉะนั้นเรื่องการเมืองผมว่าท่านไม่มีแต่ผลพลอยได้อาจจะมิช่วยไม่ได้ คือว่าเกิดคนที่มีอำนาจเลื่อมใสก็หันมาสนับสนุนพูดได้เหมือนกันเขียนได้เหมือนกันว่าท่านปฏิรูปไม่ได้ปฏิวัติพระสงฆ์ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างนี้โดยการปฏิบัติของคณะสงฆ์เองแล้วก็ปฏิรูปในเรื่อง

การเทคนิคในการเผยแพร่ศาสนาจะมีเทคโนโลยีในการตีพิมพ์โดยการสร้างโรงพิมพ์ในวัดชัดเจน โดยการสู้ในเรื่องสื่อตีพิมพ์เป็นข้อสำคัญใช้เหตุผลเป็นอาวุธหลัก สั่งสอนคนทำให้คนหลงคนแห่กันไปโบสถ์เพราะฉะนั้นคนก็นิยมท่านก็นิยมการเมืองไปในตัวท่านมีโอกาสเป็นใหญ่ในครั้งหนึ่งคนพวกนี้ก็ต้องมาไหวตักัน ไม่มีปัญหา” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุษยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาด บุนนาคได้ให้ความเห็นไว้ว่า “คิดว่าไม่น่าจะเป็นผลทางการเมืองแต่ถ้ามองว่าเป็นผลทางการเมืองทำให้เห็นว่าที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำและจะทำให้เกิดสิ่งใหม่ในสังคมไทยและคนก็ยกย่องนับถือ” (ปิยนาด บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้วิเคราะห์ว่า บทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายท่านก็ทำให้เห็นเพราะว่าสิ่งที่แสดงออกให้เห็นท่านไม่ได้พูดว่าตัวท่านเป็นตัวแทนคือคล้ายๆว่าท่านก็ไม่ได้แสดงว่า เหมือนเป็นศาสดา แต่ว่าท่านทำเหมือนอย่างที่พระอาจารย์รามัญวงศ์ที่วัดบวรมงคลนั้นท่านได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องพระศาสนาจากที่นั่น ลักษณะอย่างนี้ผมคิดว่าท่านก็กลายเป็นผู้ที่ชี้ให้เห็นว่าการจะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองนั้นควรจะต้องคำนึงถึงเรื่องของการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ท่านจึงยกเอาเรื่องของรามัญวงศ์มาเป็นตัวแทนซึ่งอันที่จริงแล้วผมว่ามันก็เหมาะสมด้วยประการทั้งปวงการที่ท่านหยิบเรื่องนี้ขึ้นมาพูดนี้มันก็อยู่ในหัวใจของคนไทยที่ยังเชื่อกันว่าพระมอญนั้นได้มีบทบาทตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้วในการได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในบ้านเมืองของเรา ว่า เมื่อธรรมยุติกนิกายจนเป็นที่ยอมรับในหมู่คณะสงฆ์และก็นิคมุขบ้านและกัตัวท่านเองก็สอนในหมู่สงฆ์และยังให้ความรู้แก่ฆราวาสอีกด้วยเราจะเห็น ได้ว่าการที่ท่านเสด็จเผยแผ่ศาสนาเพราะว่าเราจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาธรรมยุติกนิกายของพระองค์นั้นต่อมาปรากฏว่า มันได้มีการเผยแผ่ออกไปจากหัวเมืองสู่อีสานหลวงปู่มนต์ได้รับอิทธิพล ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ท่านเป็นธรรมยุติกนิกายกระจัดกระจายกันออกไปแสวงบุญออกไปทั่วหลังจากนั้นก็ได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่เริ่มต้นของสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว อันนี้ถือได้ว่ามันส่งผลต่อการเมืองของพระองค์มากทีเดียว เพราะอะไรเพราะว่าเราจะต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าพอตั้งธรรมยุติกนิกายพระก็จะบวชธรรมยุติกนิกาย ใครบวชธรรมยุติกนิกายถือว่าเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของท่านและพระภิกษุเหล่านี้ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่เรื่อยๆ ในทางฝ่ายธรรมยุติกนิกายอันนี้ถือได้ว่าท่านสถาปนามาด้วยตัวท่านเองแล้วท่านโปรดเกล้าฯขึ้นมาเราต้องเข้าใจอย่างหนึ่งว่าท่านตั้งธรรมยุติกนิกายก็มีคนข้าราชการเข้ามาบวชเมื่อบวชแล้วพอหลังรัชกาลที่ 4 ลาสิกขาออกมาแล้ว ก็ขึ้นครองราชย์บรรดาพระภิกษุทั้งหลายที่บวชติดตามท่านก็สึกออกเข้ารับราชการก็กลายเป็นกลไกการบริหารบ้านเมืองของพระองค์ท่านในฐานะที่ผ่านธรรมยุติกนิกายมาตั้งแต่แรก

ขณะเดียวกันประชาชนทั้งหลายก็ให้การสนับสนุนการขึ้นครองราชย์ก็จะมีสมณชีพราหมณ์ขุนนางทั้งหลายก็เข้าประชุมพร้อมกันเป็น “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” ที่จะยกใคร

เป็นกษัตริย์เพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 3 ลื้้นพระชนม์ ทุกคนประชุมกันคณะสงฆ์อะไรต่างๆก็ยินยอมพร้อมใจกันว่าท่านเหมาะสม อย่างที่ผมพูดตั้งแต่แรกว่าการแสดงตัวธรรมยุติกนิกายบางครั้งก็เสมือนหนึ่งพระองค์ทรงเป็นธรรมราชาผู้ซึ่งปฏิบัติท่านไม่ปฏิบัติท่านก็สอนให้พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติให้เคร่งครัดไม่ได้ ที่นี้มีผลต่อทางการเมืองของพระองค์เป็นผลในทางบวก” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตมาณีโรจน์ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “ส่งผลต่อพระองค์ คือถ้าเรามองในแง่ช่วงที่ท่านตั้งธรรมยุติกนิกายรัชกาลที่ 3 เป็นกษัตริย์อยู่เป็นประมุขทางโลกการที่ตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมาก็เหมือนเป็นประมุขทางธรรม คล้ายๆกับว่าพระองค์ยังมีบทบาทมีอะไรให้ผู้คนพูดถึงไม่ถูกกลืนให้หายไปในเวทีการเมืองแต่จริงๆสมัยนั้นรัชกาลที่ 3 ทรงไม่ได้ขัดขวางและให้การสนับสนุนเล็กน้อยๆแต่จะมีประเด็นว่ามีขุนนางบางฝ่ายที่ตั้งข้อรังเกียจเยอะมากกับคณะธรรมยุติกนิกายในขณะเดียวกันรัชกาลที่ 3 ที่แสดงบทบาทผู้ที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างมากทำวัดวาอารามอย่างเข้มข้นรัชกาลที่ 4 ซึ่งความเชื่อของคนจำนวนมากเชื่อว่าท่านมีสิทธิ์ในราชบัลลังก์ท่านก็แสดงบทบาทคล้ายๆกันแต่เป็นประมุขของธรรมยุติกนิกายแสดงบทบาทที่สูงส่งอยู่เพราะช่วงนี้พระพุทธศาสนาเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อกับการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ของชาวตะวันตก” (สุภาภรณ์ จินตมาณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

3.3.2 การก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายไม่ได้เป็นแค่ส่งผลทางการเมืองแต่พระองค์ทรงวางแผนและตั้งใจก่อตั้งขึ้นเพื่อมาเป็นฐานอำนาจทางการเมืองในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป

บุญทัน ดอกไธสงวิเคราะห์ไว้ว่า “ท่านเป็นนักยุทธศาสตร์ท่านทำตามยุทธศาสตร์แล้วบรรลุเป้าหมายจริงคือเป็นนักการเมืองเพื่อการขึ้นสู่อำนาจหวังทุกอย่างเพื่ออำนาจไม่มีไม่ทำเพื่ออำนาจในการก้าวขึ้นสู่ราชบัลลังก์เป็นเพราะปัญญาเลิศของท่านนี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งถ้าเราเอาวัฒนธรรมที่เราพูดมาผ่านมาทั้งหมดว่าเป็นเครื่องบอกว่าคุณทำสิ่งไหนที่มันไม่ใช่มันอาจเป็นวิจรรณญาณอันสูงส่งของท่านที่มองเห็นปัญหานี้ถ้าทำอย่างนี้อาศัยพระเก่าทำไม่ได้ เพราะว่าพระท่านเป็นท่านผู้น้อยนี่ย้ำเปรียบเทียบกับพระครูเป็นพระลำดับนั้นเป็นพระเจ้าชายทำอะไรไม่ได้เมื่อทำอะไรไม่ได้เพราะพระหนุ่มๆเขาทำติดพระผู้ใหญ่ก็ต้องตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาเป็นองค์กรที่พระองค์สั่งได้ท่านก็ได้เป็นผู้นำฝ่ายพระและฝ่ายฆราวาสทั้งสองฝ่ายและเป็นผู้นำทั้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

3.3.3 การก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายพระองค์ท่านทำไปนั้นไม่ได้มุ่งประสงค์ทางการเมืองแม้แต่น้อย แต่พระองค์ทำเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนา

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “เราจะเห็นว่าพระองค์ทรงปฏิบัติตามคำสอนด้วยตัวเองก็ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมาแล้วสบายใจคนอื่นมาเห็นแล้วมีความสุขมีความถูกต้องก็ออกปฏิบัติตาม ผมคิดว่าคนที่ใครคนหนึ่งกระทำดีแล้วจะมีใครเป็นร้อยเป็นพันมาทำดีตามไม่ใช่เรื่องเล่นๆ เพราะคนที่มาบวชด้วยเป็นคนที่มีปัญญาบางคนบวชมา 10 ปี 20 ปีด้วยซ้ำไปแสดงว่าเป็นประโยชน์จริงๆ ตรงนี้ถ้าถามว่าในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย ก็ถือว่าเป็นการรวมตัวแล้วก็เกิดการเรียกร้องขึ้นในหมู่คนที่มาปฏิบัติธรรมของพระองค์เองจนกลายเป็นธรรมยุติกนิกาย พระองค์ไม่ได้ทำตัวเป็น Power ไม่ได้ทำตัวเป็นศาสดาไม่ได้ทำตัวเป็นผู้ก่อตั้งลัทธิพระองค์ไม่ได้ประกาศว่าข้าพเจ้าหัวหน้าในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย ธรรมยุติกนิกาย แปลว่าผู้ปฏิบัติถูกต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเท่านั้นเอง ถ้าจะพูดตรงๆ พระองค์ถูกอุปโลกน์ให้เป็นหัวหน้าโดยกลุ่มคนยกขึ้นมาเขาเรียกว่ามาเป็นหัวหน้าโดยแรงศรัทธาของมวลชนดังนั้นผลทางการเมืองไม่ได้ส่งผลกับพระองค์เลยเท่าที่อ่านดูถูกตรวจสอบหลายครั้งด้วยซ้ำว่าพระองค์ช่องสู้มผู้คนหรือเปล่าแล้วก็พิสูจน์แล้วว่าไม่มีเลยและไม่มีผลทางการเมืองใดๆ แล้วการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระองค์โดยมีคนมาปฏิบัติตามเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นร้อยเป็นพันนี้ก็ไม่ได้หวังผลหรือมีผลทางการเมืองถึงกับบางครั้งขนาดว่ารัชกาลที่ 3 ทรงไม่สบายพระทัยการที่พระวชิรญาณภิกษุ อาจารย์คือพระมอญ ชื่อว่าอาจารย์ชายที่อยู่วัดลิงขบก็เลยห่มตามอย่าง รัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงปรารถนาว่าทำอย่างนี้เหมือนกับการจะว่าบ้านเราเมืองเราเป็นเมืองขึ้นของประเทศมอญหรือเปล่า พอทรงทราบทรงเปลี่ยนเลย เห็นไหมว่าท่านไม่ให้มีผลทางการเมืองเลยไม่ให้มีผลกระทบต่อพระมหากษัตริย์นี่คือความน่ารักของพระวชิรญาณภิกษุ” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

จากการวิเคราะห์อาจารย์พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์พบว่า การที่พระวชิรญาณภิกษุทรงตั้งธรรมยุติกนิกายนั้นไม่ได้เกิดจากการเมืองแต่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มปฏิบัติซึ่งพอนานเข้ากลายเป็นกลุ่มใหญ่มีทั้งพระภิกษุและอุบาสกอุบาสิกาทำให้อำนาจเกิดธรรมยุติกนิกายขึ้นมาเกิดขึ้นเพราะชนหมู่มากซึ่งตามความเห็นจริงนั้นจากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์พระองค์ทรงตั้งใจก่อตั้งเพื่อให้เกิดการปฏิรูปหรือการพัฒนาพระพุทธศาสนามากกว่าเกิดขึ้นจากความบังเอิญเพราะชนหมู่มาก

สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นตรงกันว่าการเป็นผู้นำในทางศาสนาส่งผลต่อพระองค์ในการขึ้นครองราชสมบัติอย่างมากเพราะว่าพระองค์แสดงความเป็นภาวะผู้นำโดยก่อตั้งกลุ่มปฏิบัติธรรมว่า “ธรรมยุติกนิกาย” มีบทบาทในทางปฏิบัติเพื่อให้พระสงฆ์ที่นิยมนับถือธรรมวินัยอย่างเดียวกันและทรงอนุเคราะห์สั่งสอนกุลบุตรผู้มีศรัทธาให้เล่าเรียนศึกษาทั้งกลางวันกลางคืนมิได้ย่อหย่อน โดยทรงสั่งสอนในข้อวินัยวัตรและสุดตันตปฏิบัติ

ต่างๆให้ถูกต้องตามคำสมอ้างกับพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่มีการกล้าทำเป็นองค์กรมีเหตุผลสร้างความน่าเชื่อถือในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำหรือกลุ่มเจ้านายและข้าราชการ อีกทั้งยังเป็นผลทำให้พระองค์มีบทบาทและมีส่วนร่วมกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในการบริหารคณะสงฆ์และกิจการด้านพระศาสนาไม่ว่าจะเป็น การศึกษาปริยัติ การทูต ตรวจสอบภาษาต่างประเทศและถวายคำปรึกษาต่างๆซึ่งเอื้อต่อการเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป

นฤมล ชีรวัดน์ได้เขียนในวิทยานิพนธ์ซึ่งมีความสอดคล้องกันไว้ว่า “วชิรญาณภิกษุได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำทางพุทธศาสนาและนักปกครองที่มีความสามารถในการสร้างธรรมยุติกนิกาย ให้เป็นนิกายที่มีความเป็นเหตุเป็นผลและวิทยาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันก็รักษาวัตรปฏิบัติในครั้งพุทธกาลได้ครบถ้วน ลักษณะของธรรมยุติกนิกายทำให้ชาวต่างประเทศที่นับถือคริสต์ศาสนาไม่สามารถหาเหตุผลมาโต้แย้งและโจมตีพุทธศาสนาได้ ส่วนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงตระหนักในความสำคัญของกลุ่มธรรมยุติเช่นกัน แม้สงฆ์ธรรมยุติจะมีจำนวนน้อยกว่ามหานิกายมากแต่ก็ประกอบด้วยพระที่มีความรู้ความสามารถและรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวภายใต้วชิรญาณภิกษุตราบใดที่พระสงฆ์ธรรมยุติไม่ได้ประพฤติด่างพร้อยทางด้านศาสนา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงสามารถจะหยุดยั้งการสร้างบารมีทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกษุได้ การที่วชิรญาณภิกษุและกลุ่มธรรมยุติกนิกายได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ทางศาสนาเป็นการเพิ่มพูนเกียรติคุณของพระองค์และธรรมยุติให้มากขึ้น หน้าที่สำคัญหลักๆคือ

ด้านการศาสนาและการทูต พระวชิรญาณได้ส่งสมณะทูตไปลังกาเพื่อสืบหาพระไตรปิฎกฉบับที่ขาดหายไปและเสาะหาพระบรมสารีริกธาตุและเพื่อฟังข่าวเรื่องกำปั่นที่จะมาเมืองไทยจากลังกาด้วย

ด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม พระวชิรญาณภิกษุได้รับหน้าที่เป็นกรรมการสอบพระปริยัติธรรมตั้งแต่ยังประทับที่วัดมหาธาตุใน พ.ศ. 2371เมื่อมาประทับที่วัดบวรนิเวศแล้วทรงได้รับตำแหน่งสูงขึ้นเรื่อยๆ จนพระองค์อยู่ในอันดับที่ 5 นับจากสมเด็จพระสังฆราชลงมา

ด้านการให้คำปรึกษาโดยทั่วไป โดยทรงปรึกษาเรื่องการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องกษัตริย์สองพระองค์ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม คือ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทำหน้าที่ตรวจพระราชสาส์นที่ได้ตอบกับต่างประเทศร่วมกับผู้มีความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษอื่นๆ เช่น เจ้าฟ้าจุฑามณี เป็นต้น” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525 : 122-127)

3.4 การมีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติของพระวชิรญาณภิกษุ

พระวชิรญาณภิกษุหรือเจ้าฟ้ามงกุฎทรงถือกำเนิดในราชสกุลจักรีเมื่อวันที่ 18 ตุลาคมพ.ศ. 2347 โดยเป็นพระโอรสองค์ที่ 47 ในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรหรือพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2 กับเจ้าฟ้านุญรอดพระเจ้าหลานเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อแรกประสูติมีพระชนมายุได้ 6 พรรษา เจ้าฟ้ามงกุฎทรงดำรงอิสริยยศเป็น “สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า” เมื่อเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี เจ้าฟ้ามงกุฎจึงได้เปลี่ยนฐานะเป็น “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า” คนทั่วไปเรียกว่า “ทูลกระหม่อมฟ้าพระองค์ใหญ่” หรือ “ทูลกระหม่อมฟ้าใหญ่”

พระองค์ทรงภูมิพระทัยในพระชาติกำเนิดเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุผลที่ว่า “เป็นผู้เกิดดีแล้วแต่ชาติอันประเสริฐทั้งสองฝ่ายและป็นสุขุมลชาติเทียวเพียบพร้อมแล้วด้วยยศและ โภคสมบัติ” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 9) แต่ถึงกระนั้นการสืบราชสมบัติของประเทศไทยนั้นไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนถึงคุณสมบัติของผู้เป็นรัชทายาท เจ้านายทุกพระองค์ก็มีสิทธิที่จะได้เป็นกษัตริย์ทั้งสิ้น ถ้าหากทรงมีคุณสมบัติและความสามารถและที่สำคัญคือมีกำลังเหนือกว่าเจ้านายองค์อื่นๆ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

3.4.1 พระวชิรญาณภิกษุทรงมีสิทธิชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติ

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เห็นว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ที่ต้องมีผู้สืบทอดสันตติวงศ์แต่ที่สำคัญให้พระองค์ทรงลาผนวชขึ้นครองราชย์ เพราะในยุคที่บ้านเมืองไม่มีผู้ใดที่จะรับมือนักล่าอาณานิคมได้” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ถ้าพูดถึงสิทธิอันชอบธรรมมันแน่นอน แต่ว่าถ้าพูดถึงความสามารถของพระองค์ท่านถ้าพระองค์ไม่ขึ้นครองราชย์นี้จะมีปัญหา เพราะว่าคนที่จะไปต่อกรกับตะวันตกหาไม่ได้แล้วรัชกาลที่ 4 ทรงรู้จักกับพวกบาทหลวงพวกแพทย์ เช่น หมอบริดเลย์ ช่างโรงพิมพ์ เด็กแปลหนังสือทรงรู้ลาตินวิทยาศาสตร์ทรงรู้ภาษาอังกฤษ ทรงติดต่อส่งจดหมายไปถึงสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียและกึ่งทางอเมริกาติดต่อกัน ผมยังเคยไปดู Public Record (หอจดหมายเหตุ) ของรัชกาลที่ 4 ของจดหมายก็ยังอยู่เป็นความชอบธรรมอยู่แล้วของพระองค์ท่าน” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ผมเชื่อว่าข้าราชการผู้ใหญ่ในยุคแรกที่ตอนแรกยกย่องรัชกาลที่ 3 ขึ้นเขาอาจจะมองบางกลุ่มที่จะมองในแง่ว่ารัชกาลที่ 4 คงต้องรอเวลานี้ไม่ใช่เวลาของพระองค์พอดีรัชกาลที่ 3 เป็นเวลาของพระองค์แล้วเพราะเราจะเห็นว่าตอนรัชกาลที่ 4 ลาผนวชจะขึ้นครองราชย์ถูกอาราธนาอัญเชิญจากผู้ใหญ่จาก

ราชวงศ์ทั้งหมดนั้นแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความรู้ความสามารถและพระองค์มีบารมีแล้วถามว่า ถ้าพระองค์ไม่ออกมาครองราชย์แล้วใครจะขึ้นเพราะกมฺมเทียรบาลให้พระองค์เป็น Number One หรือหมายเลขหนึ่ง ถ้าพระองค์ไม่ขึ้นอาจจะเกิดการชิงบัลลังก์จากวงศาคณาญาติอาจวุ่นวาย บ้านเมือง ที่นี้ผมมองดูว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุลาผนวชออกมาแล้วขึ้นครองราชย์โดยชอบธรรม ถือว่าเป็นเรื่องผลดีต่อบ้านเมืองผมเคยบรรยายเรื่องนี้เมื่อครบสองร้อยปีรัชกาลที่ 4 ที่มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยว่ารัชกาลที่ 4 นั้นคือยุคแห่งอรุโณทัย ของความเจริญแห่งประเทศสยาม” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้วิเคราะห์ไว้ว่า“สายตรงสิทธิโดยตรงเลยเพราะท่าน **ประการที่หนึ่ง** เกิดในเสวตฉัตร **ประการที่สอง** ในยุคนั้นยังไม่มีท่านผู้ใดที่แหลมคมพอที่จะ Handle หรือจัดการปัญหาอิทธิพลของชาวต่างประเทศไม่มีใครมีความรู้ความสามารถที่จะมาเป็น พระมหากษัตริย์ได้เท่าท่านหลังจากที่ท่านได้วิเคราะห์พิจารณาอย่างรอบด้านถ้าเป็นอย่างนี้ ถ้า ท่านกรุยทางเป็นกลยุทธ์เพื่อที่จะเข้ามาสู่อำนาจ โดยการแบ่งพระเป็นสองสายมันก็จะไม่มีพลังพอ พลังสายฝ่ายธรรมยุติกและก็จะได้กองกำลังจากภายนอกพระป่าพระเจ้าและชาวบ้าน อีกพลังหนึ่ง พลังคนชั้นสูงอันที่สามทำให้พระเก่าปรับตัวปรับโครงสร้างแนวความละเทะมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้า ตากสินมา พระสงฆ์องค์เจ้ายังเล่นตะกร้ออยู่เลยมีทุกอย่างเหมือนสังคมไทยทั่วไปพอมาถึงจุดนี้ เป็นความชอบธรรมร้อยเปอร์เซ็นต์เต็มที่จะเข้ามาไม่ออกถ้าหากประเทศชาติถูกอิทธิพลฝรั่งเพราะ ท่านเป็นพระมหากษัตริย์องค์แรกที่พูดภาษาอังกฤษ ได้รู้ภาษาอังกฤษและคุ้นเคยกับตะวันตกแล้ว ทรงเป็นนักปราชญ์ เพราะฉะนั้นทั้งประเทศไม่ได้ถ้าประเทศถูกยึดพระอยู่ไม่ได้คริสตังเข้ามา ดังนั้นเมืองเหนืออังกฤษพยายามส่งพวกคริสตังเข้ายึดพวกคาทอลิกเข้ายึดทางเหนือหมดเลยพอดีเรามีครูบาศรีวิชัย ท่านพุทธทาสไปอยู่วัดคูโองค์ไปยื่นหัตถ์ตอบโต้อยู่แถวนั้นให้เข้าเห็นเหตุการณ์นี้ แหะต้องออกมาเป็นกษัตริย์แต่การออกมาเป็นกษัตริย์ก็ไม่ได้ออกมาอย่างน่าเกลียดออกมาโดย สร้างองค์กรใหม่ดีกว่า” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุชฺฐยาได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ราชประเพณีคือกฎหมายจารีต ประเพณีที่สำคัญเพราะฉะนั้นสิทธิตามกฎหมายท่านมีตั้งแต่ต้นเป็นเจ้าฟ้ามีสิทธิโดยชอบธรรมแต่ว่า ต่อไปมีสิทธิโดยอำนาจท่านเองไม่มีเปลี่ยนแปลงถามว่าชอบธรรมไหม ตอบว่า ชอบธรรมว่ากัน ตามหลักกฎหมายตามหลักเหตุผลไม่ได้ไปแย้งใครและเฉพาะอย่างยิ่งพอท่านขึ้นครองอำนาจพระเจ้าแผ่นดินก็สวรรคต รัชกาลที่ 4 ก็ไม่ได้แย้งอำนาจรัชกาลที่ 3 ส่วนคนที่มาแข่งกับท่านไม่ถือว่าเป็นการแข่ง คำว่าแข่งกับแย้งไม่เหมือนกันนะ แข่งขันกันแย้งนี้ไม่ใช่ ท่านไม่ได้แย้งว่าไปตามกติกากการแข่งขัน ใครปฏิบัติตามกติกาโดยถูกต้องเอาไปโดยธรรมใครไว้เนื้อเชื่อใจก่อนก็ได้ไปโดยธรรม

เพราะฉะนั้นคนที่คิดหวังว่าจะได้คิดแค่นี้ก็ไม่ได้ไปแย้งใครท่านมีสิทธิก่อนเลยใช้สิทธิโดยชอบธรรมเป็นฐานที่ดี” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธา สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ท่านมีสิทธิโดยชอบธรรมมองได้ อย่างนี้ทรงดำรงอิสรียศสูงสุดเมื่อเทียบกับเจ้านายสูงสุดเวลานั้นเพราะว่า **ประการที่หนึ่ง** ท่านเป็นพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าองค์ใหญ่แม่ของท่านเป็นนมเหสีและพ่อของท่านก็เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรหรือรัชกาลที่ 2 มีสิทธิเป็นกษัตริย์แน่ๆถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายอะไรบังคับว่าต้องเป็นอย่างนั้นแต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาเป็นลักษณะอย่างนั้น **ประการที่สอง** ทรงผ่านพระราชพิธีสำคัญอย่างพระราชกุมารครบถ้วนยกตัวอย่างเช่น พระราชพิธีลงสรงก็คือ อาบน้ำต้องมีพิธีใหญ่โตถือว่าเป็นครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 ไม่มี รัชกาลที่ 2 พอมาถึงลูกท่านองค์นี้ทำ ทำเอาไว้มันเหมือนบอกให้รู้ว่าองค์นี้แหละต่อไปเป็นใหญ่อีกอย่างหนึ่งพระราชพิธีโสกันต์สำหรับเจ้าฟ้าท่านได้รับแต่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ไม่ได้รับมันต่างกัน **ประการที่สาม** หลังลาผนวชรัชกาลที่ 2 โปรดบังคับบัญชากรมมหาดเล็กคือท่านบวชเป็นเณรก่อนพอสึกแล้วก็ให้เป็นบังคับบัญชากรมมหาดเล็ก กรมมหาดเล็กก็คือกรมที่ดูแลใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ กรมมหาดเล็กถ้าจะว่าจริงๆแล้วถือว่าเป็นกรมที่สำคัญ เดี่ยวนี้ยังมีทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ถือได้ว่าคนอื่นอาจจะไม่ได้ตำแหน่งตรงนี้ **ประการที่สี่** ทรงได้รับการศึกษาสำหรับพระราชกุมารอันสูงศักดิ์แบบที่เจ้านายชั้นสูงจะเรียนท่านจะได้รับการสั่งสอนอบรมอย่างดีลักษณะอย่างนี้ถ้าถามว่าเมื่อเทียบกับเจ้านายองค์อื่นแล้วท่านเหมาะสมที่สุดกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็เทียบท่านไม่ได้ แต่ถามว่าทำไมกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์จึงได้ขึ้นแล้วขุนนางสนับสนุนก็อย่างที่พูดแต่แรกแล้วว่าเพราะท่านอายุมากกว่าเจ้าฟ้ามงกุฎ 17 ปี เพราะฉะนั้น 17 ปีนี้คนเป็นขุนนางอาจจะมองว่าถ้าให้เด็กองค์เล็กนี้ขึ้นครองก่อนองค์ใหญ่เกิดความแตกแยกแต่ถ้าองค์ใหญ่ขึ้นก่อนขุนนางกำกับดูแลอยู่ จะสังเกตใหม่ว่ากรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เวลาท่านขึ้นครองราชย์แล้วเวลาท่านสวมมงกุฎแล้วนี่ท่านบอกว่า “ท่านไม่สวม” ท่านบอกว่า “เก็บไว้ให้เขา” เอาไว้ให้เขาหมายความว่าเอาไว้ให้กับเจ้าฟ้ามงกุฎท่านไม่สวมพอเขาทูลให้ก็วางไว้เอาไว้ให้เขามีเห็นว่าท่านก็ยอมรับรัชกาลที่ 4 สมควรขึ้นเป็นกษัตริย์แต่ว่าเนื่องจากสถานการณ์ขณะนั้นท่านมีบทบาทสำคัญในการบริหารบ้านเมืองอยู่บรรดาขุนนางก็เลยเห็นสมควรที่จะให้ขึ้นครองราชย์และรัชกาลที่ 3 เมื่อท่านขึ้นครองราชย์แล้วท่านก็ไม่เคยปรารภลูกของท่านครองราชย์ต่อจากท่านเลยท่านกลับบอกว่าต้องให้ขุนนางช่วยกันพิจารณาว่าใครเหมาะสมที่จะขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมืองเป็นความดีอย่างหนึ่งของรัชกาลที่ 3” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “สิทธิอำนาจโดยชอบธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีสายตระกูลขุนนาง ก็คือขั้วสายตระกูลขุนนางสนับสนุนแสดงว่า

พระองค์ก็ยังมีเครื่องข่อยอยู่ เพราะจริงอยู่ท่านก็มีสิทธิแต่ไม่แน่ใจว่าจะหลุดจากสิทธิตอนผนวชเป็นพระภิกษุหรือเปล่า เมื่อเป็นพระภิกษุนั้นก็ไม่มีสิทธิแล้ว จริงๆแล้วก็มีการเคลื่อนไหวขณะที่เป็นพระวชิรญาณอยู่ประมาณว่า (ช่วง บุนนาค) ให้พระวชิรญาณไปพบที่วัดบุพผารามแล้วก็มีการเจรจาอยู่ระยะหนึ่ง ย้อนไปเมื่อรัชกาลที่ 3 พระองค์ไม่สวมมงกุฎรัชกาลที่ 3 ทรงตรัสว่า “มงกุฎนี้เป็นของเก่า” อีกอย่างหนึ่งพระองค์ทรงไม่ได้ตั้งรัชทายาทโดยชัดเจน ไม่มีคำสั่งที่ว่าให้ใครเป็นกษัตริย์องค์ต่อไปคล้ายๆกับว่าไว้ใจตระกูลบุนนาคแล้วจริงๆรัชกาลที่ 2 ก็ไม่ได้ตั้งใครรัชกาลที่ 3 ก็รับภาระหน้าที่เยอะคนก็มีความเห็นด้วยกับรัชกาลที่ 3 จะขึ้นครองราชย์ อีกอย่างรัชกาลที่ 4 ทรงผนวชอีก ถ้ามองว่าพระองค์มีสิทธิมากไหมในขณะนั้นก็ต้องบอกว่ามีมากกว่ารัชกาลที่ 3 แน่แน่นอนและยังส่งผลมาถึงพระองค์ในการขึ้นครองราชย์ด้วย” (สุภาพรณ จินตคามณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

3.4.2 พระวชิรญาณภิกษุทรงไม่มีสิทธิชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า “สิทธิโดยธรรมการขึ้นครองราชย์ไม่มีประวัติศาสตร์การเมืองไทย “ไม่มี” แม้จะเป็นคำอธิบายใหม่แท้ๆ ถ้าดูการสืบครองราชย์มาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวในการขึ้นครองราชย์เป็นไปได้ตั้งแต่เจ้าฟ้าก็ได้ เป็นน้องก็ได้ เป็นอาาก็ได้ บางทีประทานโทษเปลี่ยนราชวงศ์ก็ได้เลย อย่างเช่นรัชกาลที่ 1 ครองราชย์ก็ไม่เกี่ยวกับพระเจ้าตากสินคำว่า “สิทธิธรรม” มันเป็นคำที่พูดกันอย่างกว้างๆ แต่การสืบครองราชย์สมัยโบราณมีหลายวิธี ดังนั้นพระวชิรญาณภิกษุมีสิทธิหรือไม่ผมคิดว่าไม่มี แต่เรื่องที่น่าสนใจคือพวกตระกูลบุนนาคไปเชิญท่านมาแล้วท่านสร้างคำอธิบายใหม่เอี่ยมที่น่าสนใจ คำอธิบายว่า “อเนกนิกรสโมสรรสมมติ” ผมเชื่อว่าทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ท่านรัชกาลที่ 4 ทรงสร้างขึ้นมาแทนเพราะท่านสร้างขึ้นมาหลังที่ท่านได้ขึ้นครองราชย์แล้วคำอธิบายนี้ไม่มีตั้งแต่สมัยพระเจ้าอยู่ทอง ไม่มีสมัยพระเจ้านเรศวร เพราะสมัยพ่อขุนรามไม่ได้คิดแบบนี้” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาค บุนนาค ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่า “พระวชิรญาณภิกษุนี้จริงๆแล้วในแง่หนึ่งท่านควรได้ครองราชย์ตั้งแต่รัชกาลที่ 2 สวรรคตแต่ในขณะเดียวกันจะบอกว่ารัชกาลที่ 3 ไม่มีสิทธิโดยชอบธรรมก็ไม่ได้ เพราะยังไม่มีเป็นประเพณี ยังไม่มีออกกฎบัตรกฎหมายว่าจะต้องมีผู้สืบสันตติวงศ์เป็นใครเป็นใครอย่างชัดเจน แต่จะมีลักษณะหนึ่งให้เห็นว่า นับว่าคนนี้จะได้เป็นกษัตริย์เช่นการตั้งวังหน้าพระมหาอุปราช ซึ่งก็เป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ที่พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมาตั้งน้องหมดเลย รัชกาลที่ 1-2 แต่รัชกาลที่ 3 ไม่ได้ตั้งน้องแต่ตั้งอา รัชกาลที่ 4 ก็ตั้งน้องแต่เป็น Second King แต่ไม่ใช่เป็นวังหน้า ยกเว้นรัชกาลที่ 5 ไม่ได้ตั้งเองแต่พระองค์เหมือนอุกริบอำนาจไปทั้งนี้ทั้งนั้นก็ไม่ได้บอกว่กษัตริย์มีลูกชายของค์ใดเป็นกษัตริย์ก็ไม่ใช่ เจ้าฟ้ามงกุฎเป็นพระ

ราชโอรสองค์โต องค์ใหญ่ที่เป็นเจ้าฟ้าประสูติจากพระมเหสีแล้วก็ขณะเดียวกับพระองค์เจ้าชายทับ ประสูติจากพระสนมเจ้าจอมมารดาเถียมอายุห่างกันเยอะเลย 17 ปี

เพราะฉะนั้นโดยความชอบธรรมจึงไม่เป็นกฎหมาย ท่านน่าจะจะได้เป็น กษัตริย์แต่ก็ไม่ได้มีกฎหมายระบุไว้ชัดเจนเพราะท่านไม่ได้เป็นวังหน้าด้วยรัชกาลที่ 2 ท่านก็คงทรง จะรู้สึกว้ารัชกาลที่ 3 มีความเหนือกว่าเจ้าฟ้ามงกุฎในด้านหนึ่งเจ้าฟ้ามงกุฎก็มีชาติกำเนิดสูงกว่า ท่านก็คงลำบากใจที่จะแต่งตั้งกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์หรือพระองค์เจ้าชายทับก็เป็นผู้ที่ช่วยเหลือ ท่านในการบริหารบ้านเมืองมาตลอด ต้องยอมรับว่าเจ้านายชั้นผู้ใหญ่วังหน้าซึ่งเป็นน้องรัชกาลที่ 2 ลื่นพระชนม์ไปแล้ว กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็เข้ามาจับบทบาทมากเลยทำหน้าที่แทนรัชกาลที่ 2 ใน เรื่องต่างๆตัดสินใจตัดสินใจความทำโน่นทำนี่คือเป็นกำลังสำคัญของรัชกาลที่ 2 มาก ในการวิเคราะห์ของ ตัวเองคิดว่ากรมหมื่นเจษฎาบดินทร์นี้จะมีพรรคพวกมาก กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็จะใช้วังของ ท่านนั้นเป็นที่เลี้ยงผู้คน พอคนเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 2 กลับมาแล้วท่านก็จะเลี้ยงดูอย่างดีแล้วท่านก็มี หน้าที่ในการบริหารบ้านเมืองด้านต่างๆ ต่างพระเนตรพระกรรณเยอะ รวมทั้งสนิทกับพวกตระกูล บุณนาคคือท่านดิศกับท่านทัต บุณนาค ต่อมาคือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุณนาค) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต บุณนาค) คือสองคนนี้มีกำลังมาก

ขณะเดียวกันกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็สนิทกับอาของท่านก็คือ กรมหมื่น ศักดิ์พลเสพลุรัชกาลที่ 1 แต่อายุใกล้เคียงกัน เพราะฉะนั้นพวกนี้ทำงานมาด้วยกันเราไม่รู้ว้ารัชกาล ที่ 2 คิดยังไง ไม่ตั้งวังหน้าเท่ากับวางเปล่าซึ่งอันนี้ก็อาจจะเป็นไปได้ว่า ถ้าท่านตั้งวังหน้าให้เจ้าฟ้า มงกุฎเป็นวังหน้านั้นมันก็ไม่ดี อาจจะหยิบยื่นอันตรายให้แก่เจ้าฟ้ามงกุฎเพราะมีตัวอย่างใน ประวัติศาสตร์ ในขณะเดียวกันถ้าตั้งกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์มันก็ไม่ถูกต้องตามสิ่งที่ควรจะเป็น เพราะไม่ใช่ลูกชายที่เกิดจากมเหสี ในที่สุดท่านก็ไม่ได้ตั้งใคร พอไม่ตั้งใครก็ขึ้นอยู่กับว่าเป็นหน้าที่ ของเสนาบดีและพระบรมวงศานุวงศ์ที่จะตั้งอันนี้เป็นครั้งแรกที่มีลักษณะที่ว่า “เอนกนิกรสโมสร สมมติ” คือการให้ประชุมเสนาบดีเจ้านายหรือขุนนางเป็นคนเลือกตั้งเองก็ในที่สุดก็คือ เสนาบดี พระบรมวงศานุวงศ์เจ้านายทั้งหลายก็เลือกกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ 3 ซึ่งรัชกาล ที่ 4 ท่านก็ไปปรึกษากับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสพระปิตุลา ทรงตรัสว่า“ไม่ใช่เวลาควร ปรารถนาในราชสมบัติ” ท่านบวชคิดว่า ท่านก็คงคิดว่าท่านน่าจะจะเป็นกษัตริย์แต่ถ้าพูดถึงอายุท่าน อายุน้อย 20 ปีเพิ่งผนวชเนร เพิ่งจะมาเป็นพระ ซึ่งความจริงแล้วการผนวช 27 ปีของท่านนี้เป็น ผลประโยชน์ต่อพระองค์มากและต่อประเทศชาติด้วยเพราะฉะนั้น ก็คิดว่าการขึ้นมาเป็นกษัตริย์ของ ท่านในช่วงหลังนี้ มันมีความชอบธรรมเพราะว่าเข้าสู่กระบวนการการเลือกจากขุนนางเสนาบดี เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 3 เหมือนกับว่าถึงเวลาแล้วรัชกาลที่ 4 จะขึ้นครองราชย์ แต่ความจริงแล้วมันก็มี การเมืองภายในและมีนัยสำคัญ มันมีตัวเลือกให้เลือกอยู่บางคนลื่นพระชนม์ไปแล้ว เช่น กรม

หลวงรักษัรณเรศ ซึ่งทำตนขึ้นแข่งกับรัชกาลที่ 4 ขณะเป็นพระและทำอะไรไม่ได้ด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประหารชีวิตไป อีกคนกรมขุนวรจักรธรานุภาพ แต่คนเด่นคือพระปิ่นเกล้าหรือเจ้าฟ้าจุฑามณีกรมขุนอิศเรศรังสรรค์ซึ่งเป็นน้องแท้ๆของเจ้าฟ้ามงกุฎ

ที่นี้ตอนนี้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจก็คือท่านดิศกับท่านทัตรวมทั้งกรมพระราชวังบวรมหาคักดีพลเสพล์และท่านคุมกลาโหมท่านเป็นเจ้านายกำกับกรมกลาโหม ส่วนกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เป็นเจ้านายกำกับกรมพระคลังซึ่งเสนาบดีกรมพระคลัง คือ ดิศ บุนนาคและน้องท่านคือ ท่านทัต บุนนาค คือกุมอำนาจสองกรมนี้ไม่ต้องพูดอะไรแล้ว มีอำนาจทั้งเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง เพราะฉะนั้นท่านก็สนิทกับคนเหล่านี้ ตอนนั้นพวกนี้ก็ต้องเลือกท่านแน่ มันก็เป็นเหตุผลที่ว่าเลือกท่านเพราะว่า มีประสบการณ์มากเป็นผู้ใหญ่ สามสิบกว่ามีประสบการณ์ในการบริหารบ้านเมืองมากคนนี้เหมาะสมพุดงๆเหมาะสมกับเวลา Timing ช่วงนั้น พอมาถึงช่วงนี้รัชกาลที่ 3 ท่านก็ไม่ได้ตั้งให้ใครเป็นเจ้าฟ้าเลย เพราะกลัวทรงว่าไม่เด่นพอขณะเดียวกันท่านก็แสดงนัยสำคัญว่าคนที่จะเป็นคือท่านฟ้าใหญ่ ฟ้าน้อย แต่ท่านก็จะวิจารณ์ไปว่าแต่ละคนมีจุดอ่อนนี้ต่างกัน ในที่สุดท่านสวรรคตไป ยังไม่ตั้งวังหน้ามันก็ดีเหมือนกันก็ทำตามประเพณีเหมือนพ่อท่านเมื่อไม่ได้ตั้งวังหน้าก็เป็นหน้าที่ของอเนกนิกรสโมสรสมมติโดยที่ประชุมเสนาบดีเจ้านายที่จะตั้งพวกนี้ก็มองว่าถ้าตั้งพระปิ่นเกล้าตระกูลบุนนาค ตามที่วิเคราะห์เองว่า ถ้าตั้งพระปิ่นเกล้าตัวเองก็จะหมดอำนาจก็จะไม่มีอำนาจ เพราะว่าพระปิ่นเกล้าบุคลิกของท่านเป็นตัวของตัวเองสูงท่านอยู่ราชการมาตลอดและก็มีพรรคพวกของท่าน ท่านก็จะไม่เชื่อฟังใครเพราะท่านเป็นคนหัวสมัยใหม่มากขณะที่วิธานภิกษุนี้ไม่มีอำนาจอะไร มีแต่ธรรมยุติกนิกายแต่ท่านทำอะไรไม่ได้ แล้วก็ท่านไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน เพราะฉะนั้นท่านต้องพึ่งพวกบุนนาค ซึ่งเขาอยู่กรมกองต่างๆเยอะ ไม่ใช่แค่กลาโหมพระคลังเท่านั้นยังมีคนอีกเยอะแยะมากมายเพราะฉะนั้นท่านต้องพึ่งพวกนี้เมื่อท่านขึ้นครองราชย์เมื่อไหร่ท่านต้องรู้สึกว่าคุณนี้มีบุญคุณกับท่านที่เลือกเป็นกษัตริย์ด้วย” (ปิยนาล บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพระวชิรญาณภิกษุมีสิทธิโดยชอบธรรมตามราชประเพณีคือกฎหมายจารีตประเพณีที่สำคัญเพราะฉะนั้นสิทธิตามกฎหมายท่านเป็นพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าองค์ใหญ่แม่ของท่านเป็นนมเหสีและพ่อของท่านก็เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรหรือรัชกาลที่ 2 มีสิทธิเป็นกษัตริย์แน่ๆถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายอะไรบังคับว่าต้องเป็นอย่างนั้นแต่ในตามการปฏิบัติที่ผ่านมาเป็นลักษณะอย่างนั้นพระองค์ทรงผ่านพระราชพิธีสำคัญอย่างพระราชกุมารครบถ้วนยกตัวอย่างเช่น พระราชพิธีลงสรงก็คือ อาบน้ำต้องมีพิธีใหญ่โตถือว่าเป็นครั้งแรกในกรุงรัชกาลที่ 2 โปรดบังคับบัญชากรมมหาดเล็ก คือกรมที่ดูแลใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ทรงได้รับการศึกษาสำหรับพระราชกุมารอันสูงศักดิ์แบบที่เจ้านายชั้นสูงท่านเหมาะสมที่สุดมีสิทธิโดยชอบ

ธรรมและทรงมีความคิดทันสมัยก้าวหน้า มีพระทัยกว้างที่จะยอมรับความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการตะวันตกแบบเดียวกับพระอนุชาของพระองค์ ทรงได้รับการสนับสนุนจากขุนนางตระกูลขุนนาคโดยการเลือกแบบ“เอนกนิกรสโมสรรสมมติ”คือการให้ประชุมเสนาบดีหรือขุนนาง พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายทั้งหลายเป็นคนเลือกตัวเองและพระองค์ทรงเหมาะสมสำหรับการเป็นพระมหากษัตริย์ในภาวะอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกกำลังแผ่อิทธิพลในทวีปเอเชียขณะนั้น

ซึ่งสอดคล้องกับนฤมล ชีรวัดน์ได้กล่าวไว้ว่า “พระวชิรญาณภิกษุทรงมีคุณสมบัติที่เหมาะสมและมีลัทธิธรรมในราชสมบัติแต่พระองค์ก็ยังไม่มีการสั่งและอำนาจทางการเมืองโดยตรงจึงต้องอาศัยความสนับสนุนจากเสนาบดีตระกูลขุนนาค” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 139)

3.5 การมีวิสัยทัศน์การปกครองของพระวชิรญาณภิกษุ

การเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้บ่มเพาะความรู้ความสามารถวิทยาการต่างๆ ทำให้พระองค์มีทัศนคติต่อบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่างไปจากเดิม เนื่องจากการที่พระองค์ทรงคลุกคลีกับราษฎรทั้งในพระนครและหัวเมืองอันเป็นไปในการรุดงค์และสังฆกิจ รวมทั้งการคบหาสมาคมกับชาวต่างชาติ ซึ่งทำให้พระวชิรญาณภิกษุเห็นข้อบกพร่องในบทบาทพระมหากษัตริย์ จากที่มองบนสู่ล่าง เมื่อเป็นเจ้านายชั้นสูง กลับกันเมื่อมองล่างสู่บน เมื่อเป็นพระวชิรญาณภิกษุเสมือนหนึ่งเป็นสามัญชนทั่วไปและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในการก้าวขึ้นสู่อำนาจเพื่อขึ้นครองราชสมบัติ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

3.5.1 การมีวิสัยทัศน์ในการปกครองของพระวชิรญาณภิกษุก่อนครองราชสมบัติ

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เห็นว่าเพราะพระองค์ทรงรอบรู้ทั้งคดีโลกและคดีธรรมอย่างกว้างขวางเพราะได้ศึกษาพระธรรมวินัยทั่วถึงและยังได้ทราบความเป็นไปของโลกตะวันตกดีจึงสามารถนำแนวคิดต่างๆ ประยุกต์พัฒนาประเทศชาติได้” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “วิสัยทัศน์พระวชิรญาณภิกษุผมว่าเป็นสุดยอดเพราะว่าท่านอยู่กับชาวต่างชาติตะวันตกมากกว่าจะเรียกว่าอยู่นานมากกว่าพอมีลูกมีหลานออกมาก็เอาฝรั่งมาสอนภาษาอังกฤษ เช่น แอนนา ลีโอ โนเวนส์ ชาวเวลส์คนอังกฤษแต่มาสอนหนังสืออยู่ลึงคไปร์คบหาสมาคมกันอยู่ตลอดหรือพวกบาทหลวงหมอบรัดเลย์ หมอเฮาส์ หมอสอนศาสนาที่มาอยู่ในยุคนั้นเมื่อทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุยังคบหาสมาคมกับพวกนี้อยู่มาตลอดแล้วพวกนี้ก็มาค้าขาย มาทำงานบางทีแล้วทรงรับราชการด้วยพระ โนนพระนี่เยอะแยะมากมายเอาฝรั่งนี้แหละเป็นพระยาเป็นขุนเป็นหลวงเป็นการกลืนโดยปริยาย การกลืนโดยปริยาย คือการให้ฝรั่งเป็นไทยข้อสำคัญมากตั้งชื่อไทยให้ทหารยาไทยให้ฝรั่งก็ปลื้มได้เป็นไทย แทนที่จะกลืนประเทศ

เราวางแผน พระองค์ท่านก็กลืนเอาซะเลย เป็นมุสลิมมาซะใหม่กลืนให้เป็นพุทธ เป็นคริสต์มาก็เปลี่ยนก็มีหลายตระกูลที่เป็นฝรั่งมาก่อนก็เป็นคนไทย

การบริหารการปกครองของพระองค์เป็นนโยบายที่ดีมาก ให้คุณต่อคนคิดร้ายพอคนคิดร้ายก็คิดว่าพระองค์ท่านไม่ได้คิดร้ายไม่ได้หวงด้วย กอดเรายังกับลูกกอดเข้าไปไว้ในอกเลย เช่นให้รับราชการ ถ้าคิดร้ายจะให้รู้ความลับได้อย่างไร ถ้าคิดร้ายทำไมต้องให้ยศ ถ้าคิดร้ายทำไมต้องให้รับผิดชอบการทหาร มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเอาชนะใจฝรั่งได้ ความจริงต้องบอกว่ารัชกาลที่ 5 รอดประเทศไทยรอดจากการถูกฝรั่งยึดเอาไปเป็นเมืองขึ้นเพราะว่ารัชกาลที่ 4 ปูพื้นฐานวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน คือแทนที่จะให้เขากลิ้นเราเรากลิ้นเขาก่อน แทนที่ให้เราทำโทษเราทำร้ายเราให้คุณก่อนเลยในเมื่อเสียหัวให้อาหารมันก่อนให้มันเชื่อง ท่านถึงขนาดว่ารัชกาลที่ 5 เอาอย่างพ่อสุดยอดคือ การศึกษาทรงพลิกโฉมใหม่ คือการส่งลูกไปเรียนต่างประเทศมากที่สุด พระโอรสทุกพระองค์ทรงเป็นบิดาแห่งด้านต่างๆหมดเลย เช่น กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ บิดากองทัพเรือ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ บิดาแห่งกฎหมาย กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บิดาแห่งการปกครอง เป็นต้น มีบิดาเป็นผู้ริเริ่มเป็นต้นแบบ ล้วนเป็นพระโอรสของท่านหมดเลย แม้กระทั่งพระองค์เป็นบิดาวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ พุทธศาสตร์ แต่คนไม่พูดถึงพุทธศาสตร์ของพระองค์ท่าน รัฐศาสตร์น่าจะจะได้เพราะว่าพระองค์ท่านก็คือเอาลูกชาวบ้านเป็นเจ้าของเป็นพระมหากษัตริย์ก็ผูกมิตรมีลูกเขยเป็นพระเจ้าแผ่นดินเลยหัวเมืองต่างรัชกาลที่ 5 ก็เอาอย่าง” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ผมมองดูว่าประเทศไทยที่อยู่ในมมมมีมาตลอดแต่การรัชกาลที่ 4 มาบ่มเพาะตัวมาบ่มเพาะความรู้ความสามารถอยู่ในวัดประมาณ 27 ปี แล้วในช่วงนั้นพระองค์มีความรู้พร้อมเลยพระองค์ทรงศึกษามากเลยดาราถูกส่งมาจากต่างประเทศลงเรือมาหาพระองค์ประมาณ สัปดาห์ละลั้ง เป็นภาษาอังกฤษอีกด้วยซึ่งผมเชื่อว่าถ้าเป็นสมัยนี้ศาสตราจารย์ Professor บางท่านยังอ่านหนังสือไม่เท่ากับพระองค์เลย มีทั้งดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์การเมือง ภาษาอังกฤษไม่ต้องพูดกันแล้วพระองค์ออกมาเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีเข้าใจวิถีคิดของตะวันตกเข้าใจวัฒนธรรมตะวันตกเข้าใจวัฒนธรรมโลก แล้วก็พระองค์พาประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติอันยากมา ในขณะที่เดียวกันพระองค์ก็มองเห็นว่าประเทศไทยจะอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีในประชาคมโลกถ้าไม่ให้ผู้ที่เป็นข้าราชการมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาต่างประเทศ” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “พระเรายังไม่มีการคิดรักชาติบ้านเมืองอำนาจอิทธิพลตะวันตกเข้ามาแล้วจะมายึดแล้ว พระสงฆ์ส่วนมากท่านก็อยู่สวดมนต์สวดพรอรับบิณฑบาต สมัยก่อนกรุงเทพฯ ฝั่งธนบุรีมีแต่ป่ามีแต่สวนแล้วความคิดใหม่เรียนบาลีอย่างเดียวเจริญธรรมอย่างเดียวไม่อาจสามารถจะรู้เท่าทันตะวันตกได้ เพราะฉะนั้นการเตรียมพร้อมของ

ท่านคือการเตรียมความพร้อมที่จะมารองรับ เพราะว่าคนที่ฉลาดที่สุดในยุคนั้นก็คือพระวชิรญาณภิกษุคนที่เก่งไม่ว่าจะเป็นธรรมยุติกนิกายหรือมหานิกายก็ได้รับราชการพวกรวมหาต่างๆออกไปเยอะเข้าไปรับราชการเพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่าคนเก่งเขียนภาษาไทยแปลไทยเป็นอังกฤษก็ออกมาจากวัดทั้งนั้น เพราะฉะนั้นก็ผมว่าเป็นปรีชาญาณและก็มองอนาคตออกสร้างคน ท่านคิดว่าในบรรดาพระสงฆ์ต้องมีคนใดคนหนึ่งเป็นอัคริยะปราชญ์ปกครองบ้านเมืองได้ เพราะคิดมากขนาดนั้นเป็นเจ้าของบ้านเจ้าเมืองเหมือนหลวงพ่อบุญในหลวงในปัจจุบันนี้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าสิ่งที่พระองค์ท่านทำทั้งหมดตอบว่าประเทศไทยตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบันไม่เป็นเมืองขึ้นเพราะการวางโครงสร้าง Foundation ที่ดีและการที่ท่านตัดสินใจมาเป็นกษัตริย์ผมว่าเป็นอัจฉริยภาพมากเลยในตอนนี้ ใครในประวัติศาสตร์ที่เก่งๆในสมัยนั้นมีที่ไหนเล่าไม่มี ลูกรัชกาลที่ 3 ก็ไม่มีใครเป็นปราชญ์ ราชูปราชญ์ก็ไม่มีไม่ใช่ปราชญ์อย่างเดียวเป็นหมอดูก็เก่งด้วยดูดาราศาสตร์ก็เก่งด้วยเพราะฉะนั้นผมว่าคนไทยมีอะไรดีๆอยู่ ก็ให้พระองค์ท่านในฐานะราชูปราชญ์ของประเทศมาได้ลูกคนเดียวคนที่ป็นรัชกาลที่ 5 เป็นจอมปราชญ์เอาสมองพ่อกมาใช้ให้รักษาชาติบ้านเมืองท่านถึงได้เป็นมหาราชองค์แรกน่าจะเป็นรัชกาลที่ 4 พ่อติลูกดีจึงวางนโยบายได้ถูกต้องทำให้รัชกาลที่ 5 เรียนภาษาอังกฤษในวังถัดมาก็จบปริญญา” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “วิสัยทัศน์พระองค์มีมาก ความเห็นผมสิ่งที่ทำให้ธรรมยุติกนิกายหรือสิ่งที่ธรรมยุติกนิกายทำนี้ ในความเห็นผมพอท่านขึ้นมาสิ่งที่ท่านมองคน ท่านไม่ได้มองคนเป็นไพร่ เป็นทาส ท่านสร้างคำใหม่คำหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือคำว่า “พสกนิกร” พสกนิกรเป็นคำใหม่แท้ๆ ที่ใช้กับพระเจ้าอยู่หัวกับไพร่กับทาส พระมหากษัตริย์ใช้คำไพร่กับทาสมันโบราณมากท่านก็เปลี่ยนเป็นพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร พสกนิกรก่อนแล้วค่อยมาเกิดพลเมืองและประชาชนทีหลังนี่เป็นปัญหาทางภาษานักประวัติศาสตร์เรียกว่าเป็นความคิดทางการเมือง เพราะความคิดทางการเมืองมันเกิดขึ้นเป็นช่วงๆไปมันไม่ได้มีแต่โบราณ ไม่มีประชาชนตั้งแต่ 2000ปี ไม่ใช่ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านทำ พระมหากษัตริย์กับไพร่กับทาสเลยเปลี่ยนไปกลายเป็นพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยาได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “หลักสำคัญคือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติการที่ท่านมั่นคงมีผลโยงไปถึงความมั่นคงแห่งชาติท่านจะทำใจให้ท่านเขาก็ต้องการเรียนรู้การศึกษา การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดคือรู้เรื่องภาษาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ ภาษาเป็นสื่อให้คนเราสื่อสารกันรู้เรื่องได้รู้ล่วงหน้ารู้ไปถึงถอยหลังอะไรได้ความรู้สะสมความรู้ท่านเอาหมดปัจจุบันเน้นการเรียนภาษา ท่านสนับสนุนให้มีการเรียนภาษาภาษาอังกฤษส่วนมาก ตัวท่านก็ศึกษาภาษาละตินภาษาฝรั่งเศสภาษาอังกฤษ เรียนเรื่องภาษาเพื่อจะได้รู้เท่าทันเขาจนกระทั่งมาภายหลังท่านสนใจเรื่องดาราศาสตร์ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งเรื่องดาราศาสตร์นี้ก็มาจากศาสนาอีก

แหละ คือท่านเริ่มตั้งเกล้าว่า “เอ๊ะ! วันพระไม่ตรงความจริงกับวันสิบห้าค่ำ พระจันทร์บางที่ไม่เต็มดวง” ท่านก็ศึกษาคำราชทางตะวันออกของเราที่สำคัญคือคำราชทางมอญวัฒนธรรมเก่าแก่ของเรา มอญเก่ากว่าเรามากศึกษาจากคำราชของเราก็อ่านรู้เลยว่ามันคลาดเคลื่อนท่านพยายามศึกษาจนกระทั่ง หัวใจของท่านจะหาจุดที่ถูกต้องเท่านั้นเองไม่มีอะไร ท่านคำนวณได้ปักขคณนา ปักข์ก็คือ 15 คำ การคำนวณราย 15 วัน ท่านคำนวณออกมาได้ทำเป็นปฏิทินได้ ทำเป็นตารางออกมาได้แต่ละปี ปฏิทินปักข์เป็นยังไง ยิ่งกว่านั้นไม่ใช่คำนวณเป็นรายเดือน ทำสูตรสำเร็จรูปเลยทำออกมาเป็น กระดานเลข กระดานปักข์ คล้ายๆตาหมากรุกเดินดวงดาวอันนี้ไม่ต้องมานั่งคำนวณพระองค์ฉลาดขนาดไหน” (ทองต๋อ กล้วยไม้ ณ อุษยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาด บุนนาค ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “วชิรญาณภิกษุท่านสัมพัศสามัญชนมากกว่าเพราะช่วงนี้อย่าลืมว่าประเทศตะวันตกกำลังเข้ามาในสยาม แล้วก็มีความคิดเรื่องของ ประชาธิปไตยอยู่ด้วยเพราะตอนนั้นตะวันตกยุโรปกำลังมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมี แนวความคิดมีนักปราชญ์ส่งเสริมความคิดทางประชาธิปไตย (Democracy) เรื่องของการนิยมคิด ต่อต้านระบบเก่ามีเรื่องแนวคิดอย่าง ฌอง ฌาค รุสโซ หรือเรื่องของใครหลายคนที่ทำให้ความรู้มีการขยายออกไปทางเอเชียเพราะการเข้ามาของอังกฤษฝรั่งเศสหรือของตะวันตกชาติอื่นๆ รัชกาลที่ 4 ท่านเป็นคนสนพระทัยไฟรู้ ท่านก็อ่านหนังสือเยอะจากพวกที่มาจากสิงคโปร์เพราะพวกอังกฤษ อยู่สิงคโปร์เยอะหนังสือพวก Speed Time ท่านก็จะรู้ข่าวจากที่ต่างๆมากมาย เพราะฉะนั้นในแง่นี้ ท่านมีความชอบธรรมที่ท่านเป็นนักปราชญ์ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นจุดที่ว่าพวกบุนนาคก็จะได้ ประโยชน์ด้วยก็อาจจะมองในลักษณะที่ว่าส่งเสริมทำให้เราได้ติดต่อกับตะวันตกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะที่เดียวกันพระปิ่นเกล้าท่านก็มีจุดนี้ท่านก็เป็นคนทันสมัยคิดว่า จุดสำคัญคือจุดที่ว่าท่านเข้ากับพวกบุนนาคได้ดีมากกว่า ขณะเดียวกันท่านก็จะเข้าใจในชีวิตผู้คน ต่างๆมากมายและท่านเป็นคนที่มีมองเห็นการณ์ไกลอ่อนน้อมถ่อมตัวเป็นคน Modern ที่อาจารย์ชอบ มากคือท่านเป็นคนอดทนและรอกอย เป็นคนที่อดทนและรอกอยเวลา Timing ของท่าน ท่านจะไม่ แสดงอะไรที่เป็นการว่าฉันจะไปแข่งขันอะไรกับรัชกาลที่ 3 ฉันจะอดทนตลอด 27 ปีท่านอาจจะไม่ คิดเลยว่าท่านจะเป็นกษัตริย์จนถึงขณะนั้นแต่รัชกาลที่ 3 ท่านก็ดีด้วยท่านก็ไม่พยายามทำอะไรที่ ตัวเองสืบทอดอำนาจรัชกาลที่ 4 ส่วนตัวอาจารย์ชอบมากเพราะศึกษาท่านเยอะรู้เลยว่า ท่านเป็นคน ที่มีความอดทนอดกลั้นรอกอยเวลาอันเหมาะสม เมื่อไหร่ที่ท่านได้ขึ้นครองราชย์ ท่านก็จะนึกถึง บุญคุณตระกูลบุนนาคเลยตั้งเป็นสมเด็จพระยาตอบแทนด้วยตามสมควร ในขณะที่เดียวกันท่านก็ มีศักดิ์ศรีท่านก็ไม่ใช่ไปยอมเขามาก ท่านก็จะแบบว่าให้เกียรติเขาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านเจ้าพระยา- ศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เพราะท่านรู้ว่าจะเป็นใหญ่ต่อไป” (ปิยนาด บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ถ้าท่านขึ้นเป็นกษัตริย์สถานการณ์ในขณะนั้นซึ่งตอนนั้นพระองค์ก็ไม่รู้ว่ารัชกาลที่ 3 จะสิ้นพระชนม์เมื่อไหร่แต่ว่าในขณะที่ท่านอยู่นั้นก็มีกลุ่มคนเดียวกันรุ่นเดียวกันกับท่านนี้อยู่อย่างเช่น กลุ่มขุนนาง ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ลูกของคิส บุนนาค ซึ่งต่อมาก็จะมาเป็นคนดูแลรัชกาลที่ 5 ก็เป็นกลุ่มสหาย มีความคิดเห็นสมัยใหม่อย่างช่วง บุนนาค ไปต่อเรือแบบใหม่สำหรับค้าขาย เป็นคนที่รับแนวความคิดใหม่รัชกาลที่ 4 นี้ก็ความคิดใหม่ท่านมีความคิดใหม่และรับความคิดใหม่ที่แตกต่างจากรัชกาลที่ 3 เพราะรัชกาลที่ 3 เป็นอนุรักษนิยม แต่รัชกาลที่ 4 เป็น Liberal เสรีนิยมในลักษณะอย่างนี้รัชกาลที่ 4 มีวิสัยทัศน์ในเรื่องนี้การที่ท่านศึกษาภาษาอังกฤษก็จินตนาการที่ยังไม่ได้เป็น King เป็นพระอยู่เรียนภาษาอังกฤษอย่างเรียกว่าใช้ได้เลยท่านอ่านภาษาอังกฤษจนท่านอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศได้เลยที่เข้ามาเมืองไทย รู้เรื่องราวในเมืองจีนได้ว่ามันเกิดอะไรขึ้นในขณะนั้นอังกฤษจะบุกจีนเล่นงานจีนท่านก็รู้จากหนังสือภาษาอังกฤษเอามาจากต่างประเทศหนังสือพิมพ์การรู้ภาษาอังกฤษของท่าน ทำให้ท่านทะลุปรุโปร่งความมีคตินต่างๆที่อยู่ในสังคมไทยต่อมาและท่านจะเป็นผู้นำคนต่อไป ท่านรู้ภาษาอังกฤษเท่ากับว่าท่านรู้เรื่องทั้งโลกได้ทันทีเลยวิสัยทัศน์ของท่านยาวไกลมาก

ในขณะที่กษัตริย์ของพม่ารุ่นที่เสียดูกรพระเจ้าสีป่อไม่ศึกษาภาษาอังกฤษหาว่าเป็นภาษาของชาวนารชนนี้คือความคิดของกษัตริย์พม่าในสมัยนั้นในขณะที่รัชกาลที่ 4 เรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ยังไม่ได้เป็น King เรียนภาษาอังกฤษเพราะวิสัยทัศน์ของท่านและท่านอ่านหนังสือรู้หมดและอีกอย่างหนึ่งท่านคิดถึงเรื่องนี้ก็คือท่านเตรียมความพร้อมของความเปลี่ยนแปลงโดยการที่ท่านคบหาสมาคมก็พวกพ่อค้าวานิช มิชชันนารี ก่อนหน้าจะขึ้นครองราชย์และได้มีการแลกเปลี่ยนความเห็น เช่น พวกฝรั่งจะมาสอนภาษาอังกฤษ ท่านก็จะสอนภาษาไทยสอนภาษาบาลีมันเหมือนกับมีการให้แนวคิดต่างๆเกี่ยวกับโลกตะวันตก ในขณะที่พระองค์ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องไทยเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของไทยแลกเปลี่ยนกันการที่พระองค์ไม่ปิดความคิดทำให้เกิดการผสมผสานกันและท่านถูกนำออกมาใช้ในการพัฒนาประเทศซึ่งเราจะเห็นได้จากสมัยท่านเปลี่ยน พอท่านขึ้นครองราชย์ท่านเชิญทูตเลยปรากฏว่ายังทูตยังไม่พร้อมเดี๋ยวค่อยมาหลังจากนั้นท่านขึ้นครองราชย์พ.ศ. 2394 พ.ศ. 2398 อีก 4 ปีต่อมาจึงได้ส่งทูตมาก็แสดงว่ามีวิสัยทัศน์มาตั้งแต่ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์แล้วไม่ใช่ว่าขึ้นมาแล้วมามองมาหลังจะเชิญดีไม่เชิญดีพอท่านขึ้นครองราชย์มีหนังสือเชิญเลขอันนี้สะท้อนเห็นว่าท่านคิดแล้วว่าถ้าท่านขึ้นเป็น King ท่านจะต้องแก้ปัญหาเรื่องนี้ในรัชกาลที่ 3 เพราะว่รัชกาลที่ 3 ทูตอังกฤษขอเจรจา คือมันทำไปทีหนึ่งแล้วคือสัญญาเบอร์นี่แต่จะมาขอแก้ไขสัญญาเบอร์นี่ใหม่เอาผลประโยชน์มากขึ้นรัชกาลที่ 3 ไม่ยอม

ท่านว่า “ที่มีก็คืออยู่แล้วไม่เห็นจะต้องทำอะไรเลย” อังกฤษโกรธมากทูตบอกว่าถ้าเจรจากับไทย “Gun Boat Polity” คือให้เอาเรือปืนมาด้วยคล้ายๆกับเอานโยบายการทหารมาขู่

รัชกาลที่ 4 วิสัยทัศน์ดีท่านบอกริบมาเลย ทูตทางโน้นยังไม่พร้อมส่งทูตมาอีกทีใน พ.ศ. 2398 พอส่งทูตมาก็เจรจากันเรียบร้อยไม่มีปัญหาพอเซ็นสัญญาเบาริงในพ.ศ. 2398 ประเทศไทยก็ติดต่อกับต่างชาติเปิดประตูมันเปิดอยู่แล้วแต่มันจะเปิดกว้างขึ้นทุกประเทศเข้ามาเซ็นสัญญาการค้าขายก็ขยายตัวอย่างกว้างขวางแล้วเราก็รับอารยธรรมตะวันตกเต็มทีเลยจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เรียนหนังสือสมัยรัชกาลที่ 5 ก็มาจากแนวคิดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แล้วรัชกาลที่ 4 ท่านคงมีแนวคิดนี้มาตั้งแต่ยังไม่ได้อัปกรายราชย์เมื่อท่านขึ้นครองราชย์แล้วก็พยายามทำตามท่านมีวิสัยทัศน์เอาไว้แต่ท่านจะทำอะไรก็ยากลำบาก เพราะว่าในขณะที่ท่านขึ้นมานั้นกลุ่มอนุรักษนิยมยังมีอิทธิพลอยู่เพราะฉะนั้นท่านทำอะไร แบบตัดสินใจไปเด็ดเดี่ยวไม่ได้ก็ต้องฟังเสียงคนอื่นและได้เปลี่ยนไปหลายเรื่อง” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาพรณี จินตคามณี โรจน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “มองว่าท่านมีวิสัยทัศน์ไกลมาก โดยเฉพาะทรงตระหนักถึงเรื่องภัยคุกคามจากพวกล่าอาณานิคมพวกตะวันตกเพราะว่ามีหลักฐานพบว่าที่ ท่านอยู่วัดราชาธิวาสนั้น มีการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านภาษากับพระสังฆราชปัลเลอกัวซ์อยู่วัดคอนเซฟชัน ใกล้ๆกันเรียนรู้วิทยาการตะวันตกเตรียมมาตั้งแต่ตอนเป็นพระแล้วถึงแม้จะเป็นอยู่ในเพศบรรพชิตท่านยังติดตามข่าวสารบ้านเมือง วิทยาการตะวันตกถึงว่าท่านเป็นกลุ่มแรกๆในสยามซึ่งเตรียมตัวเพื่อที่จะรับมือกับฝรั่งอย่างจริงจัง ในช่วงนั้นก็มียุทธศาสตร์บางท่านบอกว่าเป็นข้อดีของท่านทำให้ท่านมีเวลาเตรียมตัวและศึกษาความเป็นไปของโลกคล้ายๆกับว่าพอพระองค์ทรงลาผนวชเป็นกษัตริย์ก็รับมือได้เลย ถึงว่าท่านเป็นพระก็จริงแต่ท่านไม่ตกข่าวทางโลกเตรียมตัวไว้ตลอด” (สุภาพรณี จินตคามณี โรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ผู้สัมภาษณ์ให้ความเห็นแนวทางเดียวกันว่าพระองค์ทรงมีปรีชาญาณและทรงรอบรู้สรรพวิชาต่างๆทั้งแขนงเอเชียและแขนงตะวันตก พระองค์ทรงเป็นนักศึกษา อย่างแท้จริงทรงสนพระทัยปรัชญาด้านความคิดและความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่างๆ ทรงศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น ภาษาลาว เขมร ญวน มอญ พม่า มลายู ฮินดี พระองค์ยังศึกษาประวัติศาสตร์ต่างๆอย่างลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้จากประกาศเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณคดีต่างๆและทรงค้นพบหลักศิลาจารึกในท่ามกลางกองอิฐกองหินและยังได้ค้นพบพระแท่นมณฑลศิลาอันเก่าแก่อีกด้วย อีกทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีทรงค้นคว้าเป็นอย่างดี ช่วงนั้นฝรั่งเข้ามาค้าขายกับประเทศสยามพระองค์ทรงได้รู้จักมิชชันนารีบาทหลวงและได้แลกเปลี่ยนความรู้ภาษาและความรู้ต่างๆจากชาวต่างชาติและทรงคบค้าสมาคมกับพวกพ่อค้านายเรือชาวต่างชาติ พระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องมือทดลองวิทยาศาสตร์และเครื่องมือต่างๆที่พวกพ่อค้าเหล่านั้นนำติดตัวมา

ด้วยเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้พระองค์ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับหมอบรัดเลย์ เมื่อพระองค์ทรงเข้าใจภาษาอังกฤษพระองค์ทรงศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ของชาวตะวันตก พระองค์ทรงศึกษาเรื่องราวของประเทศสำคัญๆทางยุโรปจากมิชชันนารีชาวอเมริกาและทรงเอาใจใส่ในสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในประเทศนั้นๆในขณะนั้นด้วย พระองค์ทรงยังได้ศึกษาระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ นับว่าพระองค์สนพระทัยเกี่ยวกับการเมืองการปกครองครั้งยังเป็นพระวชิรญาณภิกษุก่อนเป็นพระมหากษัตริย์ไทยทำให้พระองค์มีวิสัยทัศน์ยาวไกลและทำให้พระองค์ทรงมีความรู้ความสามารถทัดเทียมกับชาติตะวันตกซึ่งกำลังถูกคุกคามชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกอยู่ทรงคิดเป็นห่วงบ้านเมืองและคิดหาวิธีแก้ไขบ้านเมืองได้ทันทั่วทั้งที่ พระองค์ทรงตระหนักถึงการเรียนรู้ภาษาตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษซึ่งทำให้พระองค์มีสายพระเนตรอันยาวไกลสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์สถานการณ์ได้อย่างถูกต้อง

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการปกครองและการบริหารประเทศ

หลังจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระราชวงศ์และเสนาบดีจึงประชุมกันพร้อมด้วยพระราชาคณะผู้ใหญ่ในสังฆมณฑลปรึกษาเห็นพร้อมกันว่าควรถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมกุฎฯ พระวชิรญาณภิกษุหรือเจ้าฟ้ามกุฎฯ ได้เคยทรงศึกษาดาราศาสตร์ทรงเชื่อตำราพยากรณ์อยู่มาก ตรัสว่าถ้าจะถวายราชสมบัติแก่พระองค์ขอให้ถวายแก่เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ด้วย เพราะสมเด็จพระอนุชาดวงพระชาติดิวิเศษถึงฐานที่จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าถวายราชสมบัติแก่พระองค์ เกรงว่าจะเสด็จอยู่ไม่ได้นานเท่าใด เจ้าพระยาพระคลังก็ลงเรือไปเฝ้าเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ที่พระราชวังเดิม ทูลความตามทีเจ้าฟ้ามกุฎฯ ทรงปรารถนาให้ทรงทราบ ความที่กล่าวมานี้เป็นมูลเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาพระมหาอุปราชให้ทรงศักดิ์เป็นพิเศษ เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่สอง Second King ทรงพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เทียบเคียงอย่างสมเด็จพระเอกาทศรถ ครั้งรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่เมื่อคนทั้งหลายทราบว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้รับราชสมบัติ ก็พากันยินดี ระงับความหวาดหวั่นสงบได้ในทันที วันรุ่งขึ้นจึงเชิญพระวชิรญาณภิกษุเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศเสด็จทรงพระราชยานแห่เข้าพระราชวังหลวงลาผนวชขึ้นครองราชสมบัติตามประเพณี

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์ราชย์สมบัติพระชันษาได้ 47 ปี ทรงสร้างสมบารมีมาในเวลาก่อนเสวยราชสมบัติทรงผนวชเป็นพระภิกษุยาวนานถึง 27 พรรษา และทรงศึกษาพระธรรมศาสตร์ รัฐศาสตร์และศึกษาวิชาความรู้ต่างๆ เช่น อักษรศาสตร์ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์และราชประเพณีต่างๆตามแบบโบราณทุกประการ ทรงเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการปกครองและการบริหารประเทศทรงเอาพระทัยสอดส่องการบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเทศโดยตรง ทรงใช้อำนาจซึ่งได้มาด้วยความชอบธรรมมาพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและรักษาอธิปไตยให้รอดพ้นจากจักรวรรดินิยมชาวตะวันตก ในตอนนั้นทรงใช้กุศโลบายจากการศึกษาพระพุทธศาสนาและวิทยาการตะวันตกมาประยุกต์ใช้ในการรักษาคุณอำนาจของพระองค์ให้มีเสถียรภาพมั่นคงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆผู้ศึกษาวิจัยสามารถแยกประเด็นหลักๆได้ 7 ประการ คือ

4.1 การนำกุศโลบายการค้นพบหลักศิลาจารึกกับนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ

เมื่อพระวชิรญาณภิกษุได้ศึกษาปริยัติทั้งคันถะธุระและวิปัสสนาธุระและออกไปธุดงค์และสังฆกิจตามหัวเมืองต่างๆอีกทั้งได้ศึกษาอย่างจริงจังทำให้ทราบว่าเป็นหลักศิลาจารึกของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัยพระนามว่า พ่อขุนรามคำแหงทรงให้จารึกไว้ ครั้นเมื่อพระองค์ทรงครองราชสมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลาจารึกมาใคร่ครวญศึกษาเพื่อใช้ในการปกครองและบริหารประเทศต่อมา จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.1.1 การนำแนวความคิดจากศิลาจารึกมาเป็นนโยบายในการปกครองและการบริหารประเทศ

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เห็นว่าพระองค์มิได้เพียงแต่อ่านศิลาจารึก หากแต่ทรงเห็นว่าสิ่งที่ประชาชนมีจิตอ่อนน้อมในทานในศึลนั้นเป็นแนวทางสร้างความเป็นเอกภาพขึ้นในระหว่างหมู่ชนอันสามารถเป็นพลังสำคัญในการสร้างความมั่นคงขึ้นในชาติ” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “ก็เนื่องจากรัชกาลที่ 4 ตอนขึ้นมาพระองค์ก็ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่าหนุ่ม แต่ก็มิบบทบาทมากพอสมควรคนปองร้ายก็เยอะ ทางที่จะเรียกศรัทธาจากคนได้คือว่าจะต้องเอานโยบายจากพระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆ โชคดีพบหลักศิลาจารึกเข้า พระองค์ท่านก็ปรึกษาสามารถอ่านออกและนำมาปฏิบัติเลยว่า “ฉันทำตามพ่อขุน” เป็นเหมือนจิตวิทยาว่าอันนี้พ่อขุนสั่งไว้แต่ก็มีคนจำนวนหนึ่งไม่เชื่อว่าศิลาจารึกเป็นของพ่อขุน และยังเชื่อว่ารัชกาลที่ 4 เขียนขึ้นมาเอง (แต่จริงๆแล้ว ก็เป็นของเก่าจริงๆ) อันนี้เป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่า

มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองแบบพ่อปกครองลูก เราจะเห็นว่าพระองค์ท่านก็ใช้วิธีแบบนี้ ตอนเป็นพระตอนเสด็จไปชุกงค์ที่ต่างๆตอนเป็นกษัตริย์เสด็จประพาสต้น ไปที่โน่นที่นี้เหมือนกัน” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ผมเชื่อว่าถ้าพระองค์ทำศิลาจารึกขึ้นไม่ยากคงไม่สามารถจะใช้เวลาได้เพียงวันสองวัน แล้วตัวอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกเป็นอักษรโบราณจริงต้องยอมรับว่ารัชกาลที่ 4 ผลิตอักษรขึ้นมาอักษรหนึ่งชื่อว่าอักษรอริยกะ ซึ่งถ้าพระองค์จะไปทำตรงนั้นมันน่าจะเป็นเรื่องที่ผมว่ามันจะต้องไปใช้ความรู้ความสามารถอย่างมากแล้วคงต้องมีเครื่องมือเครื่องมือที่พร้อมเพราะฉะนั้นประเด็นที่บอกว่าหลักศิลาจารึกที่พระองค์ไปพบผมเชื่อว่าเป็นของเก่าพระองค์ไม่ได้ผลิตขึ้นใหม่แต่การที่พระองค์ทรงยอมรับหลักศิลาจารึกหรือข้อความในหลักศิลาจารึกนั้นมาใช้ในการบริหารประเทศอย่าลืมว่าศิลาจารึกได้ถูกสร้างขึ้นสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ชาวพุทธมีความรู้ความเข้าใจและก็ไม่ใช่แต่พ่อขุนรามคำแหงเข้าใจนะครับข้าราชการก็เข้าใจสมเด็จพระสังฆราชก็เข้าใจหลักศิลาจารึกนี้ ก็เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจนกระทั่งเกิดการตกผลึก เมื่อตกผลึกก็มาใช้ในการนำมาปกครองประเทศและพ่อขุนรามคำแหงมหาราชคงเข้าใจวิถีคิดของพระเจ้าอโศกมหาราชเพราะอาจารย์ของพระองค์นั้นเป็นพระมาจากศรีลังกา เพราะฉะนั้นเชื่อว่าการที่รัชกาลที่ 4 ไปเจอหลักศิลาจารึกแล้วนำข้อความในหลักศิลาจารึกมาใช้ในการปกครองประเทศเป็นเรื่องของผู้รู้ไปเจอสมบัติของผู้รู้เหมือนคนเข้าใจทองคำไปเจอทองคำแล้วก็บอกว่าเป็นทองคำเพราะมันตรงกัน เพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 4 กับพ่อขุนรามคำแหงความรู้ตรงกันถึงแม้จะต่างยุคกันก็เกิดการยอมรับและนำมาใช้ให้สอดคล้องตามสถานการณ์” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

นครินทร์ มฆไตรรัตน์ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ผมเชื่อว่าท่านนำเอามาใช้จริงผมเห็นด้วยที่ท่านเอามาใช้แต่ปลอมไม่ปลอมผมไม่ได้พูดถึง เพราะเป็นเรื่องที่มีการโต้เถียงมาก เพราะว่ามีคนอธิบายเรื่องศิลาจารึกนี้ พวกหนึ่งอธิบายว่าท่านเอาหลักศิลาจารึกมาพูดถึงเรื่องทฤษฎีเรื่องว่า Social Contract หรือสัญญาประชาคมบางคนพูดแบบนี้ แต่สิ่งที่ถูกวิจารณ์ช่วงหลังคือฝรั่งคนหนึ่งชื่อ ไมเคิล วิกเกอร์ บอกว่าศิลาจารึกเป็นของปลอมแต่คำว่าปลอมวิกเกอร์ ปลอมนี้คือปลอมสมัยปลายอยุธยา พวกที่สามคือ พิริยะ ไกรฤกษ์ ที่บอกว่าปลอมสมัยรัชกาลที่ 4 ถ้าถามผม ผมเชื่อของวิกเกอร์มีอยู่ 3 ประเด็นคือ 1. Social Contract 2. ปลอมสมัยอยุธยา 3. ปลอมสมัย 4. ถ้าเป็นผมผมเชื่อวิกเกอร์เพราะว่าวิกเกอร์มีความรู้ทางด้านภาษาคีมาากแล้วเป็นคนรู้ภาษาเขมรด้วย เหตุผลที่เขาพิสูจน์ว่าหลักศิลาจารึกที่ 1 ปลอมนี้เวลาเขียนภาษาเขาเขียนไม่เหมือนเรา ศิลาจารึกหลักที่ 1 เรียงภาษาคลายเหมือนเราไม่เอ๊กไม่โทอยู่ข้างบนแต่ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยจริงๆเขาไม่ได้เรียงแบบนี้

อย่างคำว่า กิณ ก็ปัจจุบันเราจะเขียน “กิน” อย่างนี้ แต่สมัยโบราณจะเขียน “ก ิ น” อย่างนี้ไม่ได้เขียนอย่างเรา ถ้าเราไม่มีความรู้ทางภาษาผมก็ไม่อยากพูด” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ทองต่อ ก ล้วยไม้ ณ อยุธยาได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ท่านพบจริงๆไม่ใช่ไปทำการที่ท่านชุดงค์ออกไปจาริกออกไปในเมืองโบราณก็พบก้อนหินก้อนอิฐ ที่เขาเอามาโจมตีนี้ไงท่านเอาของจริงของท่านเอามาใส่ในหลักศิลาจารึก หลักศิลาจารึกมันฝังอยู่ในตัว ฝังความจริงอยู่ในตัวอีกทีว่าที่ท่านทำมันตรงกับหลักศิลาจารึกเขาโจมตีหาว่าท่านทำท่านเอาของจริงมาใส่ในหลักมีการสนับสนุนว่าที่ท่านทำเองไม่ใช่ แต่เป็นของจริงของแท้แต่โบราณหัวใจอยู่ตรงนี้ ที่เขาโจมตีเพราะว่าของปลอม เอาของจริงไปใส่ในหลักศิลาจารึก แต่ถ้าย้อนกลับนะบอกวาก็แสดงว่าหลักเป็นของจริงอันเดียวกันเพราะมันหมายถึงว่าท่านทำหลักศิลาจารึก ก็นักปราชญ์ศิลาจารึกก็เดียวกันไปหลักภาษาในแง่ว่าอักษรนี้ในสมัยนั้นไม่มีขีดอย่างนั้นอย่างนี้ไม่มี เขาก็เดียวกันไปว่า “มี-ไม่มี” เขาก็เดียวกันไป เรื่องของยักษ์ลิงไม่เกี่ยวเราไม่มีความรู้ถึงขนาดนั้น” (ทองต่อ ก ล้วยไม้ ณ อยุธยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาด บุนนาคได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ท่านทรงค้นพบแต่ในสมัยหลังกล่าวว่าเป็นของปลอมแต่พิสูจน์แล้วไม่ใช่ของปลอม เพราะมองทางด้านภาษาศาสตร์ต่างๆก็น่าจะเอามาใช้ในการปกครองระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้บ้านเมืองเป็นปกติสุขแล้วก็ในหลักศิลาจารึกก็จะบอกถึงว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส” แล้วก็การส่งเสริมการพาณิชย์การค้าท่านก็ส่งเสริมเรื่องการเพาะปลูกเรื่องของการที่ส่งข้าวเป็นสินค้าออกสนธิสัญญาเบาริง การกำหนดการเข้าเวรออกเวรของไพร่คือท่านนำมาใช้เพื่อที่ปกครองบ้านเมืองเป็นปกติสุขให้ประชาชนได้รู้คุณค่าของตัวเองซึ่งอันนี้ไปคู่ต่อได้จากสิทธิพลเมือง” (ปิยนาด บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ถ้าจะว่าไปแล้วก็อาจจะมีความบังเอิญก็ได้เพราะว่าท่านชุดงค์การที่ท่านชุดงค์ท่านก็ออกเดินทางไปตามหัวเมืองต่างๆแล้วก็แน่นอนสุโขทัยก็เป็นเมืองหลวงเก่าการที่ท่านเดินทางไปแล้วพบศิลาจารึกขึ้นมา ถ้าจะว่าไปแล้วมันก็เป็นการพบโดยบังเอิญเพราะว่าเมื่อพบแล้วก็เอามาศึกษาเอากลับมาศึกษากันในที่สุดจะเห็นได้ว่าได้รับแนวคิดจากอันนี้” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาพรณี จินตามณีโรจน์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “หลักศิลาจารึกหลักที่ 1 คนก็ค้ำกันว่าพระองค์ทำเองแต่ท่านอาจารย์ประเสริฐ ณ นครหรือนักวิชาการหลายท่านก็บอกว่าไม่ใช่แต่ก็มีหลายคนคิดว่าพระองค์อัจฉริยภาพมากประดิษฐ์ขึ้นเองหลักจากที่ขึ้นครองราชสมบัตินั้น ให้คนมาฎีกากับพระองค์ได้ เปิดโอกาสให้ผู้คนมีอะไรก็ร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ได้ทำเป็นภาพลักษณ์เดียวกับพ่อขุนรามคำแหงอีกอย่างหนึ่งคือ ถึงแม้ว่าหลักศิลาจารึกนั้นไม่เกี่ยวข้องกันนโยบายโดยตรงแต่คล้ายๆว่าการมีอยู่ของศิลาจารึกนั้นเป็นหลักฐานประการหนึ่งซึ่งรัชกาลที่ 4 ใช้

อธิบายรากเหง้าของสยามมีความเป็นมาอันเก่าแก่และมีความศิวิไลซ์ เพราะพระองค์เมื่อทรงค้นพบแล้วพระองค์ทรงทำก็อปปี้นำไปให้เซอร์จอห์น เบาริง ซึ่งในขณะนั้นเซอร์จอห์น เบาริง มาทำสนธิสัญญากับสยามเราก็อยากให้เขาเห็นว่าเราไม่ใช่ประเทศใหม่เรามีความเก่าแก่มีความเป็นมามีรากเหง้ามีความเจริญมีความศิวิไลซ์ตรงนี้จะ เป็น Concept Civilization ซึ่งมันเป็น Concept แนวคิดของฝรั่งมักจะใช้อ้างว่าตนเองเป็นคนผิวดำ แล้วเจริญกว่าพวกผิวดำ เป็นเหตุหนึ่งที่ว่าฉันเจริญกว่าฉันจะเอาความเจริญมาให้ดินแดนห่างไกล ฉะนั้นรัชกาลที่ 4 ท่านพยายามทำหลายๆด้านที่จะบอกว่าสยามมีความศิวิไลซ์เก่าแก่แล้วเจริญมานานแล้วให้รู้ว่าเป็นอนารยชนแล้วมีประวัติศาสตร์อันยาวนานอยู่แล้ว” (สุภาภรณ์ จินตมณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

4.1.2 การสร้างหลักศิลาจารึกเพื่อเป็นสัญลักษณ์ความสัมพันธ์กับอำนาจพระราชอำนาจของพระองค์

บุญทัน ดอกไธสงได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “หลักที่เขียนขึ้นไปตามนั้นรัชกาลที่ 4 สร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นบางที่เกิดจากจินตภาพตำราเก่าๆบางที่ไม่มีก็อาจสร้างขึ้นได้ผมก็ไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ พระองค์เป็นนักปราชญ์สร้างหลักฐานในการก้าวจนในพระราชอำนาจเป็นส่วนหนึ่งและหลักฐานก็มาจากความถูกต้องไม่มีอะไรเสียหายมีแต่เรื่องดีๆทั้งนั้นหลายเรื่องก็มีส่วนสร้างขึ้นมาส่วนจริงก็มีแต่ไม่ถึงอย่างนั้นไม่ได้มากมายการสร้าง Symbolic Interactlism หรือเรียกอย่างหนึ่งว่า สัญลักษณ์ปฏิสัมพันธ์ เป็นเรื่องที่ดีเป็นการปลุกคนเร้าคนให้ตื่นขึ้นมา ในการสร้างขึ้นมา ก็เกิดขึ้นจากวรรณกรรมที่มีอยู่หรือจากเรื่องเล่าส่วนมากคนไทยไม่ค่อยทำอะไรเป็นหลักฐานของเก่าจริงก็ต้องพิสูจน์ตามหลักฐานโต้แย้งทางวิชาการ” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ส่วนมากพบว่าผู้สัมภาษณ์มีความเห็นด้วยตรงกันว่าพระองค์ที่ทรงนำแนวความคิดในหลักศิลาจารึกมาเป็นแนวทางหรือนโยบายในการปกครองการบริหารประเทศ กล่าวคือการใช้หลักบูรพคุณัตริย์ทรงปฏิบัติกันสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเจ้า ทรงมีการอบรมสอนแนะนำเจ้าเมืองต่างๆในการปกครองบ้านเมืองและทรงเป็นตัวอย่างที่ดีแต่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ทำให้เมืองสุขุขสมัยนั้นร่มเย็นเป็นสุขและเจริญรุ่งเรืองสืบมาด้วยเหตุนี้เองพระองค์ทรงนำข้อความในหลักศิลาจารึกอ้างเอาความเป็นสยามแก่คนไทยเพื่อความเป็นปึกแผ่นและความสามัคคีกันของคนในชาติโดยการอบรมสอนประชาชนโดยการเขียนป้ายติดประกาศแนะนำตักเตือนข้าราชการประกาศส่งเสริมการค้าขายแก่ราษฎรเหมือนในอดีตมา พระองค์สร้างความชอบธรรมนี้โดยการเปิดประเทศเปิดการค้าเสรีให้ประชาชนทำมาค้าขายกับชาวต่างชาติโดยไม่ผูกขาดสร้างความเป็นชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนานไม่น้อยกว่า 500 ปีและสร้างความเชื่อมั่นกับชาวต่างชาติว่าสยามมี

ประวัติศาสตร์อันยาวนานมีบูรพกษัตริย์ทรงปกครองแผ่นดินอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายทำให้ประเทศไทยได้ดำรงอยู่มาได้จนตราบเท่าทุกวันนี้

ส่วนเกี่ยวข้องกับแอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟ็ทได้บันทึกไว้ว่า “ในระหว่างที่ทรงเสด็จธุดงค์ไปใน พ.ศ. 2376 พระองค์ก็ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกเข้าหลักหนึ่งในท่ามกลางซากปรักหักพังของกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นนครหลวงโบราณ หลักศิลานี้ได้จารึกด้วยอักษรไทยรุ่นแรกที่สุดเท่าที่ค้นพบเป็นศิลาจารึกซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกแห่งราชอาณาจักรสยามอันเป็นอิสระซึ่งปัจจุบันเรียกว่าประเทศไทย ได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1863 นอกจากนี้พระองค์ทรงค้นพบ “พระแท่นมณีศิลาลา” อันเก่าแก่ซึ่งพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นทรงใช้เป็นที่พักและได้ทรงนำมาไว้ที่กรุงเทพมหานครในปัจจุบันได้ใช้พระแท่นนี้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก” (แอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟ็ท แปลโดย นิจ ทองโสภิต 2520: 18-19)

4.2 การนำกุศโลบายของพระแท่นมณีศิลากับการสร้างกระบวนการความยุติธรรม

เมื่อพระวชิรญาณภิกษุได้ทรงเสด็จออกธุดงค์ตามหัวเมืองต่างๆ ได้ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและพระแท่นมณีศิลาลาพระองค์ทรงสนพระทัยและได้ศึกษาอย่างจริงจังทำให้ทราบว่า เป็นหลักศิลาจารึกและพระแท่นมณีศิลาลาของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัยพระนามว่า พ่อขุนรามคำแหง เอาไว้ว่าราชการและตัดสินคดีความต่างๆ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.2.1 การนำกุศโลบายพระแท่นมณีศิลามาสร้างกระบวนการความยุติธรรม

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เห็นว่าพระองค์อาจจะได้รับอิทธิพลความคิดนี้มาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้ามาเมื่อมาพบหลักฐานพระจริยาวัตรของบูรพกษัตริย์ลงรอยกันก็ทรงมั่นพระทัยว่านั่นคือ แนวทางความสงบสุขของอาณาจักรชาลวาร์” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “มีลักษณะคล้ายกันกับพ่อปกครองลูก คือหมายความว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพ่อราษฎรเป็นลูก ใครมีความทุกข์ก็มาสั่งกระดิ่งได้และที่พ่อก็ออกมาว่าราชการต้องการความยุติธรรมใช้ใหม่ คือพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 4 มีความสำคัญที่สุดคือความยุติธรรมสิ่งสำคัญมากๆ พระสงฆ์ที่ตั้งมาคือพระธรรมยุติ คือยุติโดยธรรม ใช้ธรรมะเป็นเครื่องยุติ ยุติโดยอาวุธไม่ได้ ยุติด้วยอำนาจไม่ได้ ต้องยุติโดยธรรม เพราะฉะนั้นเวลาที่พระองค์ตัดสินอะไรต่างๆ ต้องใช้หลักความยุติธรรมเป็นบรรทัดฐานตลอด ดังจะเห็นได้ว่าคนจะก่นแกล้งพระองค์อย่างไรก็ตามพระองค์ก็ไม่ทำอะไรมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดโมลีโลกที่แต่ง “ยี่ ยี่ เทวา มนุสสุสานิ ฯลฯ” ท่านแต่งถวายรัชกาลที่ 4 เพราะว่ากลัวว่าท่านขึ้นครองราชย์แล้วจะถูกเล่นงานเอา ตอนเป็นพระอาจารย์พระวชิรญาณภิกษุไปสอบเปรียญธรรม 5

ประโยค (อาสนะ นิสิตี = นั่งบนอาสนะ) บอกว่านั่งข้างบนเป็นยังไง ต้องนั่งใน ท่านก็กล่าวว่าจะให้ ถึกอาสนะแล้วนั่งรี ท่านก็โกรธว่ากล่าวค่าใหญ่เลย นึกไม่ถึงว่าจะได้เป็นพระมหากษัตริย์พอรู้ข่าวก็ กลัวมาก ๆ กลัวโดนประหารชีวิตก็เลยแต่ง “ยี่ ยี่ เทวา มนุสฺसानิ ฯลฯ” พระองค์ท่านก็ไม่ทำอะไรก็ ทรงให้อภัยและก็ถวายยศอีกเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) คือความยุติธรรมสำคัญมากยุติ โดยธรรมเป็นธรรมยุติ” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เป็นเรื่องของคนที่เป็นนักปราชญ์ด้วยกันแล้วไปเจอความคิดของนักปราชญ์ด้วยกันแล้วยอมรับได้จริงๆ เราต้องยอมรับว่าพระแท่นมนังคศิลาอาสน์ที่พ่อขุนรามคำแหงใช้นี้ก็คือเป็นการแสดงธรรมของพระมหากษัตริย์ต่อพสกนิกรคล้ายกับกษัตริย์ในอดีตผมไม่แน่ใจ โศกมหาราชก็แสดงธรรมเหมือนกันแล้วประเพณีนี้ตกเลยไปถึงรัชกาลที่ 6 เทศนาเสื่อป่า แล้วผมเชื่อว่าตรงนี้อาจจะมีอิทธิพลของแนวคิดแบบ Philosopher King นักปราชญ์ที่เป็นกษัตริย์ ก็คือจะต้องมีความรู้ความสามารถในการสั่งสอนด้วย เพราะฉะนั้นหน้าที่กษัตริย์ไม่ใช่แค่รบทัพจับศึกร้อยอย่างแต่ต้องอบรมศีลธรรมต่อพสกนิกรและประชาราษฎร์และข้าราชการด้วย ผมเชื่อว่าตรงนี้ก็คงจะเป็นการยอมรับและอย่างที่ผมยืนยันว่าเรื่องการยอมรับของนักปราชญ์ที่มีต่อนักปราชญ์ด้วยกันแม้จะต่างยุคต่างสมัยและพระแท่นมนังคศิลาอาสน์นี้ที่อยู่วัดพระแก้วใช้เทศน์ทุกวันพระและวันทางพระพุทธศาสนาเป็นพระแท่นที่มีประโยชน์ผมเชื่อว่า การยอมรับเป็นสิ่งที่ดีและการร้องทุกข์อะไรนี้เรียกว่าเป็นสิ่งที่ดีตรงจากประชาชนถึงพระมหากษัตริย์เลยจากผู้ปกครองถึงผู้อยู่ใต้ปกครองเลยประเด็นนี้ไม่น่ามีปัญหา” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “พระองค์ทรงขึ้นครองราชสมบัติได้ทรงนำแนวคิดของ พ่อขุนรามคำแหงที่ทรงจารึกไว้ในหลักศิลาจารึกไว้มาเป็นแนวทางในการบริหารประเทศและทรงกระทำตามบูรพมหากษัตริย์ไทยในกาลก่อนที่แสดงให้เห็นว่าสมัยนั้นพระมหากษัตริย์ทรงปกครองให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขได้เพราะกุศโลบายอย่างนี้ ในสมัยพระองค์ทรงจะกระทำตามเพื่อให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขดังเช่นสมัยของพระองค์ท่านพ่อขุนรามคำแหง” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ผมว่าอันนี้ชัดเจนมาก พสกนิกรคือคนของพระราชา พสกนิกรคือคนของพระเจ้าแผ่นดิน ท่านก็เปิดให้ตั้งแต่โรงเรียนถวายฎีกาท่านชอบมากเรื่องถวายฎีกาอันไหนเป็นความจริงท่านให้รางวัลด้วยในประกาศรัชกาลที่ 4” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุทยานได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ก่อนที่จะยุติธรรมได้ท่านต้องรู้ข้อเท็จจริงก่อน เพราะฉะนั้นการที่ท่านรู้จักสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนอันเนื่องมาจากเป็น

พระภิกษุสามเณยออกไปพบปะกับประชาชนออกไปพบพื้นที่พบของจริงนี่คือ ต้องรู้ของจริงก่อนนำร่องถึงจะเกิดคามยุติธรรมต้องรู้ของจริงก่อนถึงจะรู้เหตุผล ที่นี้คงต้องเป็นภาคปฏิบัติเพราะว่าท่านรู้เท่าทันความจริง เช่นว่าเจ้าเมืองมันรีดไถประชาชนยังไงท่านทำนโยบายการมาวิ่งเต้นมาติดสินบนขอให้คนโน้นคนนี้เป็นเจ้าเมืองเหมือนเอาผีห้าฝัโหงมาสูบริดประชาชนเป็นบาปกรรมหนักหนา ฉะนั้นไม่รับเด็ดขาดใครจะมาวิ่งเต้นยังงี้ก็ไม่ยอมรับเด็ดขาดแล้วก็ร้องทุกข์โดยตรงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่สุดตลอดรัชกาล แม้ว่าพระองค์จะสวรรคตแล้วยังรับสั่งพระเจ้าแผ่นดินต่อไปต้องถือเอการรับฎีกาเป็นพระราชกิจที่สำคัญที่สุดตามรัชกาลต่อไปเรื่อยๆท่านมีกำหนดตายตัวเลยว่าเดือนหนึ่งจะออกกี่ครั้ง” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาค บุณนาคได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ในเรื่องของความยุติธรรมในการร้องทุกข์ไขอันนี้ก็อยู่ในนี้เหมือนกันที่ทรงเปลี่ยนแปลงการฎีกาสมัยก่อนรัชกาลที่ 3 มันก็มีการตั้งกองร้องฎีกาแต่คนที่พอร้องได้จะต้องถูกเขียนถูกโทษซะก่อน เพื่อจะให้บอกว่าไม่เป็นความเท็จแต่รัชกาลที่ 3 ให้คนออกมารับไม่ได้บอ่ยแต่รัชกาลที่ 4 ท่านออกรับเองเลยซึ่งท่านจะบอกว่กี่วันกี่วันจะมารับถ้าท่านไม่มาเองท่านก็จะให้ราชโอรสที่ใกล้ชิดมารับหรือน้องท่านก็น่าจะนับรวมกับอันนี้ด้วย เพราะว่าเมื่อคราวพระองค์พระวชิรญาณภิกษุทรงเห็นว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเหมือนพระประธานขัดสมาธินั่งแท่นสูงอยู่ในพระอุโบสถ” ซึ่งไม่ได้ทรงเห็นหรือไม่ได้ทรงได้ยินอะไร ดังนั้นเจ้านายและขุนนางจึงมีโอกาสข่มเหงราษฎรให้ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ ยิ่งกว่านั้นบ่าวไพร่ก็เอาอำนาจของเจ้านาย ขุนนางไปข่มเหงราษฎรอีกต่อหนึ่ง” (ปิยนาค บุณนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เพราะศิลาจารึกมันก็บอกให้เห็นแล้วว่าและส่งผลในข้อที่ 2 แห่งศิลาจารึกกับพระแท่นมณฑลศิลาอาสน์มันคนละอันกัน พระแท่นมณฑลศิลาอาสน์นั่นก็คือแท่นกระดานหินท่านทำขึ้นมาศิลาจารึกก็บอกไว้ว่า ถ้าเป็นวันโกนวันพระข้างขึ้นข้างแรม แเปด – สิบห้า แเปด – สิบห้า วันนั้นเป็นวันธัมมัสสวนะก็ให้พระภิกษุสงฆ์ขึ้นเทศนา แต่ถ้าเป็นวันธรรมดาไม่ใช่วันธัมมัสสวนะพระองค์จะเสด็จขึ้นเอง ในศิลาจารึกจะบอกเอาไว้ว่า “บรรดาท่วยทั้งหลายพสกนิกรทั้งหลายถึบ้านถึเมืองคือบริหารบ้านเมืองก็มาฟังท่านสั่งสอน” อาจจะเป็นการสั่งสอนในการบริหารบ้านเมืองผมเข้าใจว่าคงไม่ใช่สอนธรรมะอย่างเดียวคงสั่งสอนในเรื่องการบริหารบ้านเมืองด้วยเพราะว่าในนั้นลูกขุนลูกนายและท่วย ท่วยคือท่วยราษฎร ดังนั้นก็แสดงให้เห็นว่าแล้วมันมีประโยชน์กับการนำร่องความยุติธรรมความจริงการนำร่องความยุติธรรมมีอยู่ในพงศาวดารศิลาจารึกได้บอกเอาไว้ว่าใครเจ็บท้องข้องใจให้มาเคาะระฆังกระดิ่งที่แขวนประตูเมืองท่านก็จะออกมาตัดสินคดีความให้อันนี้ถือได้ว่าในศิลาจารึก แต่ถ้าหากว่าพูดถึงเรื่องของพระแท่น มณฑลศิลาอาสน์ถามว่ามันเกี่ยวข้องกับคามยุติธรรมร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ไหมผมเข้าใจว่ามันก็มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเนื่องจากว่าการที่ท่านให้บรรดาขุนนางข้าราชการทั้งหลาย

ได้มาใกล้ชิดกับพระองค์ในขณะที่วันธรรมดาซึ่งไม่ใช่วันพระซึ่งพระองค์สั่งสอนอบรมในฐานะท่านเป็นพ่อขุน ท่านก็ทำให้ลูกขุนทั้งหลายรู้ว่าต้องทำอะไรในสิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ราษฎรแก่ประชาชนแก่ประเทศชาติซึ่งอันนี้จะว่าไปแล้วมันก็ไปสอดคล้องกับในศิลาจารึกท่านบอกว่าท่านให้ติดกระดิ่งไว้ที่ประตูเมืองใครมีเรื่องเจ็บท้องข้องใจก็ให้มาเคาะพระองค์ก็จะมาตัดสินคดีความลักษณะอย่างนั้นมันก็เป็นการชี้ให้เห็นว่าในศิลาจารึกนั้นแม้ทั้งในพระแท่นมณฑลศิลาอาสน์นั้นเองก็เป็นตัวที่จะชี้แนวคิดหรือสร้างแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขในฐานะท่านเป็นเจ้าขุนพ่อขุนรามคำแหงเป็นพ่อขุน

เพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 4 ท่านได้รับอิทธิพลจากนี้ท่านก็อาจจะจะเป็นพ่อขุน (สมัยรัตนโกสินทร์) นั่นคือหมายความว่าคนทั้งหลายที่สามารถฟังสิ่งที่ท่านสั่งสอนอบรมได้ให้ความเป็นธรรมได้เพราะฉะนั้นขอให้ไปดูถ้าเราไม่เชื่อว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงให้ไปดูในประกาศในรัชกาลที่ 4 ซึ่งท่านประกาศในแต่ละเรื่องๆ มีทั้งเรื่องยุติธรรมเรื่องของความถูกต้อง ไม่ถูกต้องอะไรต่างๆ ให้ราษฎรได้รับรู้สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่าอยู่ใกล้ชิดกับราษฎรตามแบบอย่างพ่อขุนรามคำแหงนั้นผมคิดว่ามันมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของท่านก็จากศิลาจารึกแท่นนั้นและก็จากพระแท่นมณฑลศิลาอาสน์ท่านพ่อขุนรามคำแหงได้ขึ้นไปนั่งแล้วสั่งสอนผู้คนทั้งหลายในการปกครองบ้านเมืองซึ่งพระองค์ท่านก็คงได้ใช้วิธีการเดียวกันเพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่ารัชกาลที่ 4 ท่านทำท่านบอกให้ใครต่อใครรู้ว่าท่านต้องการจะทำอะไรการประกาศรัชกาลที่ 4 ท่านประกาศอยู่เรื่อยๆ ถึงแม้ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดแต่การประกาศไปแล้วก็เหมือนกับว่าคนได้อยู่ใกล้ชิดกับท่านเพราะรู้ท่านพูดอะไรรู้ว่าท่านพูดอะไรรู้ว่าท่านคิดอะไรอยู่มันก็เหมือนพ่อขุนรามคำแหงนั่งอยู่บนเก้าอี้แล้วก็ทุกคนก็นั่งอยู่บนเก้าอี้ท่านก็นั่งบนพระแท่นมณฑลศิลาอาสน์คือ นัยของมันอยู่ตรงที่ว่าท่านจะสื่อกับผู้คนรอบข้างของท่านอย่างไร สมัยของพ่อขุนรามคำแหงคนยังน้อยอยู่ที่เรียกมามานั่งฟังกันเดี๋ยวมันจะพูดให้ฟังสอนกันไปสอนโน้นสอนนี้สอนกันไป แต่สมัยพระองค์คนมันเยอะแล้วและความเป็นกษัตริย์อยู่ในฐานะเป็นสมมติเทพตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่รัตนโกสินทร์ยังคงมีไว้แต่ว่าก็คงไม่เข้มแข็งไม่เข้มงวดเหมือนในสมัยอยุธยาแล้วมันเข้าสู่ยุคมนุษยนิยม

เพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์จะเหมือนคนธรรมดามากขึ้นเพราะฉะนั้นที่ท่านเขียนใบประกาศประกาศเป็นเล่มหนามากแสดงตอนนั้นคนรู้หมดเหมือนอยู่ใกล้ชิดกับท่านเลยเพราะอ่านประกาศประกาศครั้งแรกอาจจะติดใจตามกำแพงเมืองต่อมาก็มีผู้รวบรวมขึ้นมาก็ทำให้รู้ขุนนางก็รู้ราษฎรก็รู้ท่านคิดอะไรดีไม่ใช่อะไรเข้าไปอยู่ในหัวใจประชาชนผมคิดว่าทำให้การที่คนมีความรู้สึกว่าบอกกับพระเจ้าแผ่นดินได้อะไรได้ใครเจ็บท้องข้องใจอะไรไปร้องฎีกาได้มันทำให้เราย้อนกลับไปถึงว่าการที่ท่านได้ศิลาจารึกมาเนื้อหาในศิลาจารึกในบางส่วนนั้น ได้ถูกท่าน

นำเอามาใช้ในการปฏิบัติพระองค์ในการบริหารบ้านเมืองในนี้ต้องวิเคราะห์หนึ่งเพราะมันจะไม่บอกอะไรตรงๆเราต้องมองถึงความปฏิสัมพันธ์” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตคามณี โรจน์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “มันเป็นนโยบายในรัชกาลที่ 4 ทรงพยายามใกล้ชิดกับประชาชนและภาพลักษณ์ของกษัตริย์ทรงใส่ใจในพุทธศาสนาในธรรมะแต่เดิมสมัยทวารวษาในสมัยอยุธยา ทรงไม่สนใจในเรื่องนี้พอถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก็จะเน้นสมมติราชามากกว่าทวารวษา” (สุภาภรณ์ จินตคามณี โรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์จะพบได้ว่าส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเหมือนกันว่า พระวชิรญาณภิกษุได้ทรงเสด็จออกธุดงค์ตามหัวเมืองต่างๆ ได้ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและพระแท่นมณีศิลาพระองค์ทรงสนพระทัยและได้ศึกษาอย่างจริงจังจนสามารถอ่านออกจึงได้ทราบว่าเป็นหลักศิลาจารึกและพระแท่นมณีศิลาของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัยพระนามว่า พ่อขุนรามคำแหง เอาไว้ว่าราชการและตัดสินคดีความต่างๆ พระองค์ทรงนำแนวความคิดนี้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศและทรงเน้นในความยุติธรรมมาก หลังจากพระองค์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติพระองค์ทรงปรับเปลี่ยนแปลงการร้องทุกข์แต่เดิมต้องไปตีกลองที่ทิมดาบกรมวัง ให้พระเจ้าแผ่นดินทรงได้ยินเสียงกลองก็โปรดฯ ให้มารับฎีกาจึงเรียกกันว่า ตีกลองร้องฎีกา ครั้นผู้มีอำนาจมาคิดกันไม่ให้ราษฎรเข้าถึงกลองทำให้การถวายฎีกาก็ยากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งประเพณีเสด็จออกรับฎีการายธุดงค์ด้วยพระองค์เองทุกวัน โคนเดือนละ 4 ครั้ง ให้เจ้าพนักงานตีกลองวินิจฉัยเกริ่นเป็นสัญญาณให้ราษฎรเข้าถวายฎีกาได้เป็นนิจ ถ้าหากพระองค์ติดภารกิจสำคัญก็จะให้พระเจ้าน้องยาเธอหรือพระราชโอรสรับฎีกาแทนพระองค์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนมาก พระองค์พระราชทานเงินให้กับผู้มาถวายฎีกาถ้าหากว่าเรื่องถวายฎีกาได้ชำระความเป็นไปตามเรื่องราวฎีกาก็จะพระราชทานเงินเพิ่มอีกด้วย

ซึ่งมีความสอดคล้องกับแอ็บบ็อต โลว์ มอฟเฟ็ทได้บันทึกไว้ว่า “ในระหว่างที่พระองค์ทรงดำรงพระสมณเพศ พระองค์ได้ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกหลักหนึ่ง มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ในปากปทุมมิกดิ่งจอนหนึ่งแขวนไว้หนั้น ไพร่ฟ้าหน้าใสกลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ มนนจากกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบไว้ไปส่วนนคดิ่งอันแขวนไว้ พ่อขุนรวมคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มนนด้วยชื่อ” พระราชกรณียกิจอันสำคัญ ประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกระทำคือการรื้อฟื้นสิทธิในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาซึ่งมีมาแต่โบราณกาล เพื่อแสวงหาความยุติธรรมพระองค์ทรงเห็นว่าสิทธิอันนี้เป็นรากฐานของความอยู่เย็นเป็นสุขของบรรดาอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ แม้เมื่อพระองค์ใกล้จะเสด็จสวรรคตอยู่แล้วพระองค์ยังทรงรับสั่งกับผู้ที่เฝ้าใกล้ชิดในพระที่นั่งว่าอย่าให้การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของราษฎรต้องมีอันยกเลิกไป ได้ทรงคะเนว่าในระหว่างรัชสมัยของพระองค์ พระองค์ได้ทรงรับพิจารณาฎีกาของ

ราษฎรประมาณปีละเกือบพันราย” (แอ็บบ็อต โลว์ มอฟเฟ็ท แผ่นดินพระจอมเกล้า แปลโดย นิจทอง โสภิตแปล 2520: 15-16)

นฤมล ชีรวัดน์ก็ได้เขียนวิทยานิพนธ์ไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางระเบียบการถวายฎีกาในรัชสมัยของพระองค์ให้รัดกุมยิ่งขึ้น ทรงออกพระราชบัญญัติประกาศให้ราษฎรทราบถึงวิธีการถวายฎีกาพระองค์ทรงมารับถวายฎีกาข้างขึ้น 2 ครั้ง ข้างแรม 2 ครั้ง เดือนละ 4 ครั้งแล้วมีพระบรมราชโองการโปรดราชบุรุษอ่านถวายและทรงให้ตุลาการชำระความโดยเร็วพระองค์ทรงแนะนำว่าให้เขียนตัวอักษรให้ชัดเจนอ่านง่ายถ้ามีผู้ขัดขวางในการฎีกาให้มาถวายตอนเสด็จราชดำเนินในที่ต่างๆถ้าไม่มีผู้ขัดขวางห้ามถวายฎีกาเด็ดขาดขณะเสด็จราชดำเนิน อีกประการหนึ่งผู้ถวายฎีกาจะต้องปรากฏตัวห้ามทำบัตรสนเท่ห์ทิ้งไว้ไม่ได้ ต่อมาทรงมีประการเพิ่มเติมให้ผู้ที่มาถวายฎีกาด้วยตัวเองไม่ได้ ให้ฝากฎีกาญาติพี่น้องหรือมุลนายมาถวายแทนและทรงโปรดพระราชทานเงินแต่ผู้ที่มาถวายฎีกาเป็นเงินบำเหน็จคนละ 1 สลึง เมื่อชำระได้ความเป็นไปตามเรื่องราวที่ผู้ยื่นถวายฎีกาแล้วจะพระราชทานเงินเพิ่มให้อีกสลึงหนึ่งเป็นรางวัลการถวายฎีกายังเป็นผลดีต่อพระองค์ทางการเมืองหลายประการคือ ทรงทราบความประพฤติของเจ้านายและข้าราชการได้ตามความเป็นจริงเนื่องจากราษฎรนิยมถวายฎีกากันมากเจ้านายถูกตรวจสอบด้วยฎีกาจึงไม่กล้าใช้อำนาจข่มเหงราษฎร ได้รับความนิยมน้อยจากประชาชนอย่างมากในฐานะผู้พิทักษ์ความยุติธรรมสูงสุด” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 249-254)

4.3 การสร้างพระสยามเทวาธิราช

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำริว่า ประเทศต่างๆ ในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์เช่นพม่ากัศมีร์ มาลาญกัศมีร์ หรือเวียดนามกัศมีร์ ต่างก็ถูกชาวยุโรปเข้ามาแย่งไปอยู่ในอำนาจหมดสิ้นเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษบ้างของฝรั่งเศสบ้าง มีแต่เพียงประเทศไทยชาติเดียวเท่านั้นที่รอดปลอดภัยมาได้จนทุกวันนี้และทรงพระปรีชาสามารถในการรักษาประเทศนี้ชะรอยจะมีเทพยดาองค์ใดองค์หนึ่งคอยพิทักษ์รักษาบ้านเมืองไว้เป็นแน่แท้จึงได้มีพระประสงค์จะทำรูปเทพองค์นั้นไว้บูชา ด้วยพระกตัญญูทเวที จึงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ ซึ่งขณะดำรงพระยศเป็นหม่อมเจ้า รับราชการในกรมช่างสิบหมู่ปั้นหล่อรูปสมมติเทพองค์นั้นขึ้นมาตามรูปลักษณะคือ เป็นเทวรูปประทับยืนทรงเครื่องต้น พระหัตถ์ขวาทรงพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายยกเสมอพระอุระในท่าประทานพร มีขนาด 8 นิ้วฟุต มีความงดงามได้สัดส่วนมากหล่อขึ้นด้วยทองคำทั้งองค์ทรงถวายพระนามว่า “พระสยามเทวาธิราช” โปรดให้อัญเชิญไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งทรงธรรมในหมู่พระพุทธรูปมหาเศวตฉัตร จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.3.1 พระสยามเทวาธิราชเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เรื่องพระสยามเทวาธิราช รัชกาลที่ 4 เป็นคนสถาปนาขึ้นมาเนื่องจากว่าคนสมัยก่อนยังเชื่อเรื่องเทพเทวาสูง แม้ว่ารัชกาลที่ 4 สอนเรื่องเหตุผลเรื่องตรรกะ เรื่องวิทยาศาสตร์พระพุทธศาสนาถูกแปลงให้เป็นวิทยาศาสตร์ทั้งหมด แต่พระองค์ก็ทรงหวังว่า คนจำนวนหนึ่งมันไม่สามารถจะเข้าใจได้หรือการสอนวิทยาศาสตร์สอนแบบฝรั่ง OK แต่สอนแบบคนไทยทั่วไปที่ยังป่าเถื่อนอาจจะไม่เข้าใจก็ได้ แต่ถ้าสอนแบบบวงสรวงบูชา ชักหน่อยหนึ่งเอาหลักเทวดา เทวดาที่ทำให้คนรู้สอนให้คนรักชาติ ถ้าอย่างนั้นเอาพระสยามเทวาธิราช เทวดาที่ชื่อสยามหรือเทวดาที่ปกครองสยามไม่ใช่เทวดาทั่วไปหมายความว่า พระเจ้าของชาวพุทธ ความหมายพระเจ้าชาวพุทธ คือฝรั่งก็มีพระเจ้า พระเจ้าโศวเราจะทำยังไงดี ฝรั่งบอกขนาดนี้เราจะทำอย่างไรดี เปลี่ยนคนนับถือศาสนาคริสต์เยอะมากเลย ถ้าอย่างนั้นเราสร้างพระเจ้าชื่อสยามขึ้นมาแล้วกันพระเจ้าของเราเองกรณีที่คุณอยากนับถือพระเจ้าทำให้เป็นผลดีต่อการปกครองเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนเรียกว่าไม่เสียลูกค้า” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ในการสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์ผมมองอย่างนี้ว่าคนที่เป็นหมู่ใหญ่ต้องมี Social of Heart or Social of Mind คือ เป็นศูนย์รวมหรือเป็นตัวรวมจิตใจเรานึกย้อนไปประมาณ พ.ศ. 316-318 ณ ตอนใต้ของจีนแถบๆเทือกเขาอันไตมีคนไทยอยู่กลุ่มหนึ่งนำโดยขุนหลวงแก้ว ประมาณ 5 แสนคน ขุนหลวงแก้ววิตกไม่ใช่ฝีมือคนไทยแต่วิตกการรวมตัวกันของคนไทยที่ระส่ำระสายขุนหลวงแก้วจะวางแผนทำอย่างไรจะให้คนไทยรวมเป็นหนึ่งเดียวในที่สุดก็นึกถึงพระพุทธศาสนาจึงพาคนห้าแสนคนไปปฏิญาณตนเป็นพุทธมามะกะต่อหน้าพระเถระตรงนั้นว่าเราเป็นชาวพุทธจะปฏิบัติหลักการพุทธแล้วรวมตัวกันเป็นเอกภาพหนึ่งเดียวกันคือพระพุทธศาสนา ไม่แตกแยกเพราะฉะนั้นตรงนี้ผมเชื่อว่า ณ ตรงนั้นตรงกับพ.ศ.ที่รัชกาลที่ 4 ครองราชย์คงจะพาคนทั้งหมดแสดงเป็นพุทธมามะกะคงไม่สะดวกจึงต้องสร้างสิ่งรวมใจก็ต้องอาศัยอภินิหารกันหน่อย เป็นกุศโลบายก็เลยสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นมีผลก็คือคนถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว Two in One เมื่อเจอพระสยามเทวาธิราชก็เท่ากับเจอเทวดาผู้มีฤทธิ์ปกปักรักษา ประการที่ 2 พระสยามเทวาธิราชนั้นก็เปรียบเหมือนกับเทพศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ เมื่อคนยอมรับบูชาพระสยามเทวาธิราชแล้วก็เท่ากับยอมรับพระมหากษัตริย์ด้วยเป็นขวัญเป็นกำลังใจจนเป็นผลดีต่อการปกครองประเทศก็คือทำให้คนมีความเป็นหนึ่งเดียวทางจิตใจเหมือนกับเจตนารมณ์ของขุนหลวงแก้วที่ถวายตนเป็นพุทธมามะกะรวมใจเป็นหนึ่ง” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

ทองต่อ กล่าวไว้ ณ อยุธยาได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ความเชื่อมั่นสร้างศูนย์รวมจิตใจคือคนไทย นอกจากนับถือพุทธศาสนาแล้วยังนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรื่องเทวดา

เพราะฉะนั้นเรื่องการจะสถาปนาเทวดาที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะคุ้มครองป้องกันประเทศคุ้มครองประชาชนได้เป็นเรื่องไม่เสียหาย ไม่ได้หมายความว่า การบูชาพระสยามเทวาธิราชแล้วจะทำให้ทอดมือทอดเท้าไม่ทำมาหากินอย่าเอาแต่บูชาอย่างเดวิดคิดสินบนอย่างเดวิดไม่ใช่ มันทำให้เกิดมีพลังใจในการที่จะต่อสู้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุษยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาด บุณนาคแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ในยามบ้านเมืองถูกภัยคุกคามของยุโรปตะวันตกความทันสมัยเข้ามาในสังคมไทยอย่างมากท่านคงคิดว่าควรจะมีที่พึ่ง อาจารย์ไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้มากแต่อาจารย์ก็คิดว่า ท่านก็สร้างอุทกณะเพราะว่าคนไทยเรามีความศรัทธาความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท่านก็เก่งใจ เอาทุกอย่างเลยท่านเอาทั้งธรรมะเอาทั้งวิทยาศาสตร์เอาทั้งดาราศาสตร์ท่านเป็นนักวิทยาศาสตร์มากเลยนะแต่ท่านไม่ได้ทิ้งความเป็นตะวันออก ในประเด็นนี้ก็แน่นอนท่านก็คือ ต้องการให้พระสยามเทวาธิราชนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจก็ทำให้การปกครองบริหารบ้านเมืองก็เมื่อคนมีที่ศูนย์รวมจิตใจก็มีที่พึ่งก็จะ Happy เพราะตอนนั้นคนจะหันไปถามถึงพระสยามเทวาธิราชเยอะนะ บางคนยังเคยบอกว่าบ้านเมืองรอดมาได้เพราะว่าพระสยามเทวาธิราช เพราะสิ่งที่ท่านทำก็เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังด้วย” (ปิยนาด บุณนาค สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ช่วงนั้นเราถูกคุกคามโดยฝรั่งโดยการล่าอาณานิคมอย่างเข้มข้นเขมรลาวก็เป็นเมืองขึ้นแล้วรัชกาลที่ 4 ทรงดำริว่าชะลอสยามนี้จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรบางอย่างปกป้องรักษาเรายูรอดมาได้ ก็คล้ายกับว่าเพื่อขวัญและกำลังใจส่งผลทางจิตวิทยาในการปกครอง” (สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

4.3.2 การสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนบุรพกษัตริย์ของสยามประเทศ

พระเทพวิสุทธิกวีได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “การบูชาเทวดาเป็นเรื่อง “เทวดาพลี” ที่ลฤห์สดีพึงกระทำตามคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่พระองค์อาจจะทรงพระดำริไกลไปกว่านั้นนั่นคือ การบูชาคุณพระบุรพกษัตริย์ทำให้ประชาชนมีศรัทธามุ่งไปที่เดียวกันความเป็นเอกภาพจะเกิดขึ้นได้ง่ายโดยเฉพาะเมื่อมีรูปเคารพเป็นรูปธรรมขึ้นมา” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ในนี้เป็นแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์เราก็พยายามจะเอามาเป็นพุทธเป็นตัวแทนของบุรพมหากษัตริย์ทั้งหมด โดยใช้วิธีพราหมณ์สร้างเป็นเทวดาขึ้นมาเพื่อมาเป็นสัญลักษณ์เขาเรียกว่า Single Symbolic Interactlism หรือปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เอกภาพ เพื่อจะสร้างเอกภาพขึ้นมาเป็นบุคลาธิษฐานแต่ก็สามารถจงใจคนได้ อะไรก็ตามที่รัฐ โฆษกมันเป็นนโยบายเป็นสัญลักษณ์แบบพระแก้วมรกตศาสนามีพระแก้วมรกตเอกภาพอยู่นี้มีสองเอกภาพ” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

ณรงค์ พ่วงพิศได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ผมคิดว่าประเด็นนี้ถูกแล้วคำถามที่ผมถามว่าทำไมต้องทำตรงนี้ให้เป็นที่ศูนย์รวมจิตใจล่ะทำไม เพราะก่อนหน้านี้สงครามไทยสงครามแก้วทัพ

สมัยรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์เราก็รอดมาได้พม่าก็ถอยทัพกลับไปเกิดกรณีวังหน้ากับวังหลวง รัชกาลที่ 1 กับวังหน้าก็คือที่วัดมหาธาตุกับวังหลวงทางโน้นแต่ทุกอย่างก็ลงเอยได้ไม่มีการรบราฆ่าฟันพระที่นั่งทรงมาไกล่เกลี่ยแล้วก็หลังจากนั้นมารัชกาลที่ 2 ครองราชย์ก็มีการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองลูกหลานของพระเจ้าตากสินกรมขุนกษัตราธิบดีท่านเป็นหลานรัชกาลที่ 1 ก็ถูกประหารชีวิตแล้วก็ถูกเจ้านายของวังหน้าก็ถูกประหารชีวิตเพราะเห็นว่าข้อกล่าวหาว่าเป็นกบฏแต่ว่าทุกอย่างก็ค่อยเรียบร้อยไปไม่มีปัญหาอะไรพอมารั้งมาถึงปลายรัชกาลที่ 2 ก็มีฝรั่งมังค่าเข้ามาขณะในสมัยรัชกาลที่ 2 พอปลายรัชกาลที่ 2 ขณะนั้นพม่ากำลังโดนอังกฤษถล่มแล้วแต่เราก็ไปเจรจากับอังกฤษแต่ก็ตกลงอะไรไม่ได้ก็ยุติไปพอรัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชย์ก็ในที่สุดก็เจรจากันได้มีทั้งอังกฤษมีทั้งอเมริกามีทั้งฝรั่งเศสซึ่งดูเหมือนว่าพลาดท่าตรงนั้นฝรั่งอาจจะเข้ามายึดครองก็ได้แต่ก็สามารถเจรจากันไว้ได้แล้วฝรั่งก็กลับไปแล้วก็มาค้าขายกันแต่มีตอนท้ายรัชกาลที่ 3 เท่านั้นทำท่าว่าจะมีเรื่องแต่ในที่สุดก็ตกลงกันไว้ได้เขาก็กลับไปแต่ถ้ามาอีกก็ต้องเอาเรือปืนมาด้วย Gun boat policy นโยบายเรือปืนมาบังคับ

รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ท่านก็มองเห็นว่าเมืองไทยเป็นอย่างไรปัญหาคือว่าทำไมเราจึงรอดตายมาได้ตลอดเวลาสุดท้ายเราก็รอดมาได้ นั่นคือประการที่หนึ่ง ประการที่สองเราจะเห็นได้ว่าการที่รัชกาลที่ 4 แจกแจงให้เซ็นสัญญาเบาริงกับอังกฤษหลังจากนั้นเราก็เซ็นสัญญาอีกหลายประเทศตามมาซึ่งลักษณะอย่างนี้การที่ท่านเซ็นสัญญามันแค่เป็นการยืดเวลาการครอบครองประเทศของมหาอำนาจตะวันตกได้อย่างเฉลียวฉลาดทีเดียวเรียกว่าถ้าเราขัดขวางแบบพม่าอังกฤษจะถือเป็นสาเหตุเลยแต่เราก็ยินยอมจะเอาทุกอย่างจะเอาภาษีเท่าไรอะไรทุกอย่างไม่ว่ากันผมไม่พูดถึงรายละเอียด แต่ท่านเซ็นสัญญาเรียบร้อย ที่นี้ปัญหาเกิดขึ้นก็คือว่าในสังคมไทยช่วงนั้นตอนปลายรัชกาลที่ 3 ก่อนจะขึ้นรัชกาลที่ 4 มีความวิตกกังวลในหมู่ขุนนางข้าราชการว่าเมืองไทยเห็นทีจะไม่รอดจากฝรั่งมังค่าแน่นอนหลายคนหวาดกลัวเพราะว่ามันมีตัวอย่างมาแล้วทั้งในพม่าทั้งในเวียดนามในจีนมันเริ่มมาขยับเข้ามาใกล้ทุกทีในสมัยรัชกาลที่ 3 ทางข้างใต้มาลาญทุกคนวิตกกังวลมากแต่รัชกาลที่ 4 ใช้กุศโลบายในแง่ที่ว่าอันนี้เป็นประเด็นที่สำคัญคือ สร้างขวัญกำลังใจให้กับบรรดาคนไทยในขณะนั้นถึงแม้ว่าเหตุการณ์วิกฤติที่ผ่านมาทั้งหลายเราเอาตัวรอดมาได้ความจริงนั้นอาจจะเพราะความสามารถของพระมหากษัตริย์เองและข้าราชการขุนนางไทยที่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแก้ไขปัญหามันเมืองมาได้ตลอดแต่มันก็จะอาจจะยังไม่ถูกต้องทั้งหมดความรู้สึกรักของคนไทยที่ยังยึดมั่นในเรื่องสิ่งอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านพูดว่าไว้น่าจะเป็น “พระสยามเทวาธิราช” ที่ปกปักรักษาพวกเรายู่ออย่างนี้ให้เราอยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้โดยไม่ต้องเสียบ้านเสียเมืองมาจนทุกวันนี้ แล้วท่านก็เลยสร้างให้เจ้านายพระองค์หนึ่งทำรูปพระสยามเทวาธิราชอย่างที่เรเห็นขึ้นมาแล้วก็ทำ

พิธีกรรมทางพุทธทางธรรมให้ถือเป็นสัญลักษณ์ของไทย สยามเทวธิดาเทวธิดายิ่งใหญ่ ความจริงพระสยามเทวธิดาคือบูรพกษัตริราชเจ้าทั้งหลาย ผมว่ามองในมุมหนึ่งก็คือการสร้างฐานอำนาจสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เข้มแข็งเพราะว่าพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์นั้นก็ทรงมาปกป้องคุ้มครองแผ่นดินของเราเพราะฉะนั้นไม่ต้องกลัวเพราะเรามีพระสยามเทวธิดาจนกระทั่งในปัจจุบันนี้ เพราะฉะนั้นพระสยามเทวธิดาคือการสร้างเป็นศูนย์รวมเพื่อหล่อหลอมให้คนที่กำลังวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องอันตรายที่จะเกิดภายนอกภายใน เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องที่สรุปได้เลยว่า เพราะต้องการเป็นสิ่งศูนย์รวมจิตใจให้กับคนไทยที่กำลังหวาดกลัววิตกกังวลเกี่ยวกับภัยที่จะเกิดขึ้นกับบ้านเมืองให้หันมารวมกันเพราะว่าถ้ามีพระสยามเทวธิดาเป็นเครื่องบูชาแล้วนี่ก็จะปกป้องคุ้มครองคนไทยได้” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

4.3.3 การเชื่อมโยงระหว่างพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “พระสยามเทวธิดาอย่างที่ผมได้บอกแล้วว่า ท่านสร้างความสัมพันธ์ใหม่ขึ้นมาพระมหากษัตริย์หรือ King เดิมสัมพันธ์กับไพร่ทาสนี่เป็นของเดิม ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ท่านทำใหม่ท่านไม่ต้องการคำนี้ ท่านต้องการคำใหม่คือคำว่า “พสกนิกร” ผมคิดว่าพสกนิกรเป็นศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่ในทางการเมืองซึ่งมันก็มีสิ่งที่ศูนย์รวมทางจิตใจผมคิดว่ามันเกี่ยวโยงกัน ในความคิดเห็นผมเพราะว่าอย่างนั้น พสกนิกรไม่รู้มาจากไหนอย่างไร ก็ต้องมีตัวเชื่อมโยง ผมเชื่อว่าเป็นการสร้างตัวเชื่อมโยง” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่าการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นไปแนวทางเดียวกันคือ เป็นกุศโลบายในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้านายข้าราชการและราษฎรให้มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเวลาท้อแท้กับเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะที่ชาวตะวันตกกำลังล่าอาณานิคมและเป็นการบูชาบูรพกษัตริย์ที่ทรงปกครองกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ให้คุ้มครองปกป้องรักษาประเทศสยามรอดพ้นจากการล่าอาณานิคมของชาวดะวันตกและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระมหากษัตริย์ที่ปกครองประเทศสยามมายาวนานให้มีความรักความสามัคคีก็จะช่วยกันฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ด้วยดี พระสยามเทวธิดานั้น เป็นเทวรูปหล่อยืนทรงเครื่องกษัตริย์สวมมงกุฏ พระหัตถ์ขวาทรงบรรทัดพระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นจีบ พระครุฑนเศมอพระอุระ องค์พระสยามเทวธิดาสถิตอยู่ในเรือนแก้วที่ทำด้วยไม้จันทน์แบบวิมานแก่งจีน แล้วก็มีคำจารึกที่เบื้องผนังหลังเป็นอักษรจีน ซึ่งถ้าเราแปลเป็นภาษาไทยก็จะได้ว่า “ที่สถิตแห่งพระสยามเทวธิดา” ในเรือนแก้วนี้

พระอุครคณาภิรักษ์ (กิตติวุฒโฒิกฤ) ในหนังสือเรื่องพระสยามเทวธิดาได้กล่าวไว้ว่า “มูลเหตุแห่งการเกิดเรื่องนี้ก็เนื่องมาจากความเชื่อถือในพระพุทธรูปศาสนานั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อในเทวดาผู้คุ้มครองให้

พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์จักรี ตลอดจนการที่ประเทศชาติของเราได้อยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆอย่างใหญ่หลวงมาทุกครั้งทุกยุคทุกสมัยนั้น ก็น่าจะเป็นเหตุมาจากเทวดาคุ้มครองชาติไทยและพระราชวงศ์องค์เดียวกันนี้ จึงได้เกิดมีการหล่อพระสยามเทวาธิราชขึ้นเพื่อเป็นเทพารักษ์คุ้มครองพระบรมราชวังและประเทศไทย คติความเชื่อถืออย่างนี้มีอยู่ทั่วไปในหมู่พุทธศาสนิกชน ที่เราสร้างศาลพระภูมิขึ้นแล้วก็เราทำเจี๊วรูปของเจี๊วดินั้น ก็คือเป็นรูปของเทวดา ซึ่งเรียกกันว่าพระภูมิเทวดา สำหรับเอาไว้บูชาตามศาลพระภูมิตามบ้านของเรานั้นเอง” (พระครูอุครคณาภิรักษ์ (กิตติวุฑฺโฒภิกขุ) 2554: 17-32)

4.4 การเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าประเทศทั้งหลายทางตะวันตกออกนี้ ต่อไปภายหน้าคงจะมีแต่การเกี่ยวข้องกับฝรั่งมากขึ้นทุกทีถ้าไม่เปลี่ยนรัฐสภาภิบาลนโยบายของประเทศสยามให้ฝรั่งนิยมว่าไทยพยายามบำรุงบ้านเมือง ให้เจริญตามอารยธรรม ก็อาจจะไม่ปลอดภัยไปได้มั่นคง เพราะฉะนั้นเมื่อถึงงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ประเพณีเก่า ในวันเสด็จออกมหาสมาคมในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้วยพระราชบรมราชานุญาตให้พวกฝรั่งที่อยู่ในกรุงเทพฯเข้าเฝ้าด้วย เพราะเป็นแต่มีฝรั่งประมาณ 10 คน เข้าไปยืนเฝ้าอยู่ข้างหลังแถวที่ขุนนางหมอบ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.4.1 การเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระองค์เป็นการมุ่งพัฒนาประเทศชาติ

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ข้อนี้ชัดเจนแล้วว่าพระองค์ทรงมุ่งพัฒนาทั้งประเทศชาติ พระศาสนา ประชาชน วัฒนธรรม ประเพณี จารีต เพื่อความทันสมัยเป็นที่ยอมรับของนานาชาติไม่ให้เขาดูถูกดูแคลนว่าชาวสยามล้าสมัย” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้วิเคราะห์ไว้ว่า “พระองค์ทรงปรับเปลี่ยนทำให้ชาวต่างชาติมองเห็นว่าพระองค์ท่านทันสมัย อันนี้ก็เป็นสิ่งที่พระองค์ท่านได้รับความไว้วางใจเชื่อถือตั้งแต่ตอนพระองค์ทรงเป็นพระแล้ว ไปไหนมาไหนก็ทำเป็นปกติแล้วประชาชนก็ไว้วางใจชาวต่างชาติก็ไว้วางใจ พระองค์ท่านก็ทรงไว้วางใจพวกเหล่านี้ พอเป็นกษัตริย์คือ ปฏิบัติทางจริยวัตรก็ใช้งานได้เลยและทรงเปลี่ยนแปลงระบบต่างๆสมัยก่อนการเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินจะเป็นอะไรยากมาก จ้องหน้าจ้องตาที่ไม่ได้ต้องปิดประตูด่านต่าง เมื่อก่อนนี้เปลือยกายเข้าเฝ้าเพราะกลัวคนปองร้าย

ผู้หญิงก็เปลือยอก ต่อมาก็มืดเสื้อผ้าสวมใส่ให้เรียบร้อยอันนี้ก็ป็นลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูกในการบริหารประเทศ” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เป็นวิสัยทัศน์ที่ปรับหลักความเป็นไทยให้ความเป็นไทยที่เคารพต่อพระมหากษัตริย์ดุจดังเทพยดาซึ่งคนไทยและคนเขมรยอมรับกันมาให้ออดคล้องกับความคิดของตะวันตกที่มองดูว่าคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีศักดิ์ศรีเท่ากันจึงไม่ควรยอมรับกันเกินไปตรงนี้เท่าที่ผมมีองค์ความรู้ก็คือว่า ชาวต่างชาติที่เข้ามาแล้วก็ตีการดูหมิ่นคุณแคลนพระมหากษัตริย์ว่าคดขี่ประชาชนเกินไปทำประชาชนเป็นสัตว์ไม่ให้เกียรติความเป็นมนุษย์แก่เขา ดังนั้นรัชกาลที่ 4 รู้แล้วว่าถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วฝรั่งดูถูกประเทศไทยและจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสร้างสัมพันธภาพระหว่างไทยกับต่างชาติพระองค์จึงปรับเปลี่ยนตรงนี้ให้ขุนนางข้าราชการใส่เสื้อเข้า เฝ้าเห็นไหมท่านทำให้ฝรั่งยอมรับคือในเมื่อเราเจอคนเหนือเราแล้วเราต้องการเขาเป็นพวก เราก็ต้องประนีประนอมยอมกันบ้างเป็นการถอยหนึ่งก้าวเพื่อได้อีกสิบก้าวนี้คือกุศโลบายในการทูตที่ดีซึ่งเป็นผลดีต่อบ้านเมืองในสายตาชาวต่างชาติประเทศไทยเป็นเมืองศิวิไลซ์” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้แสดงความคิดเห็นว่า “พระองค์ทรงยอมรับว่าประเทศไทยต้องเปลี่ยนถึงบอกว่ายุคนี้เป็นยุคพัฒนาเป็นยุคเปิด Civilization หรือต้อนรับอารยธรรมยกฐานะความเป็นมอบลานไม่ใส่เสื้ออะไรต่างๆเป็นยุคโลกาภิวัตน์ Globalization ถ้าเป็นสมัยนี้เรียกว่า Post Era ยุคทันสมัยเป็นการวางเงื่อนไขที่ดีเป็นการวางแผนจัดความป่าเถื่อนเพราะการเรียนรู้ที่ดีทุกอย่างก็ยอมรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเราต้องปรับกินข้าวด้วยมือก็มากินข้าวด้วยช้อนมันก็เป็นเรื่องดีสมัยนั้นพ่อบอกลูก พ่อสอนลูกเขาเรียกว่า Paternalism” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “รัชกาลที่ 4 ท่านคิดแบบฝรั่งตามความจริงท่านคิดแต่ทรงผนวชแล้วท่านนั่งคุยกับบิลเลอแก้วซ์ มีฝรั่งเขียนหนังสือโต้ตอบกัน เซอร์ จอห์น เบาว์ริง ท่านเขียนเองคิดว่าท่านเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่พูดอังกฤษได้แม้ว่าไม่ดีแต่พูดได้เขียนได้พระมหากษัตริย์ไทยองค์ก่อนๆทำไม่ได้เลย” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยาได้ให้ความเห็นไว้ว่า “รับทราบข้อเท็จจริงทำให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์กับประชาชนได้ใกล้ชิดกันมากขึ้นเริ่มต้นก็เปลี่ยนไม่ให้ปิดหน้าร้านปิดประตูหน้าต่างเวลาเสด็จผ่านไปที่ไหนๆให้ออกมารับเลยออกมารับที่ถนนออกมาคอยต้อนรับเสด็จที่ถนนเลยสร้างความใกล้ชิด” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาค บุนนาคได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “อันนี้เป็นความทันสมัยมากกว่าการเปรียบเทียบอย่างนี้มันเปรียบเทียบกันได้ใหม่ประชาชนทั่วไปได้เพราะท่านได้รับการผนวชอย่างที่ยกท่านก็ให้คนเข้าเฝ้าเพราะสมัยก่อนมีการยิงประชาชน แต่ท่านไม่บอกไม่เอาแล้วให้ประชาชนเข้าเฝ้ามาตั้งนานท่านเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ ส่วนชาวต่างชาตินั้นเป็นเรื่องที่ว่าท่านต้องการให้เจ้าชาวตะวันตกที่เจ้าศิริวิไลซ์กว่าเราจะได้เห็นที่เราศิริวิไลซ์เหมือนกัน ไม่ใช่ต้องคลานมาหาเราท่านก็เลยให้ชาวต่างชาติอื่นเข้าเฝ้าได้แล้วก็มีเครื่องเลี้ยงชาวต่างชาติด้วยนะ” (ปิยนาค บุนนาค สัมภาษณ์: 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ก่อนที่ท่านมาเป็น King ท่านเป็นพระมาก่อนการที่ท่านเป็นพระท่านต้องเข้าใจอีกอย่างหนึ่งว่าพระภิกษุของท่านนั้นคือตัวท่านเองนั้น เมื่อเป็นพระภิกษุแล้วท่านไม่อยู่กับวัดท่านจุดธูปออกไปในที่ต่าง ๆ นั้นต้องพบปะผู้คนชาวบ้านมาทำให้ท่านเห็นเลยว่าชาวบ้านเดือดร้อนลำบากยากแค้นแค่ไหนมีคนไม่มีกินเพราะท่านไปที่ไหนคนที่ไม่มีกินก็เอามาถวาย แต่ถ้าคนที่นั่นออกอยากแค้นแค้นก็ไม่มีมาถวาย อันนี้มันเป็นประสบการณ์โดยตรงของพระองค์ท่านเพราะฉะนั้นการที่ท่านอยู่ใกล้ชิดราษฎรทำให้ท่านเห็นเลยว่าขณะนั้นท่านไม่มีอำนาจแต่ถ้าท่านมีอำนาจวาสนาพุดง่าย ๆ ถ้าท่านขึ้นเป็น King แล้วเป็นกษัตริย์แล้ว การเป็นกษัตริย์ในสังคมไทยมันจะเกิดช่องว่างระหว่างประชาชนจะมีขุนนางมาอยู่ตรงกลางแล้วทุกอย่างจะผ่านขุนนางก่อนพระถึงพระองค์ท่านอันนี้ทำให้เวลาบริหารประเทศนั้นอาจจะไม่ได้ความคิดอะไร อันนี้มันเกิดขึ้นตอนที่ท่านเป็นพระวชิรญาณภิกษุเพราะท่านได้ใกล้ชิดประชาชนแล้วใกล้ชิดกับชาวต่างชาติด้วยท่านศึกษากับบาทหลวงด้วยได้มีการเสวนากันท่านได้ความรู้สมัยใหม่เกิดขึ้นและในขณะเดียวกันท่านได้พบปะราษฎรอย่างใกล้ชิดรู้ทุกข์สุขของราษฎรเพราะฉะนั้นเมื่อท่านขึ้นครองราชย์ ท่านก็ถือว่าบทบาทพระวชิรญาณภิกษุนั้นเป็นประโยชน์ต่อการบริหารบ้านเมืองอย่างมากเพราะว่าท่านเป็น King แล้วโอกาสจะใกล้ชิดกับราษฎรถ้าท่านเปิดช่องว่างท่านให้รู้ตามความเป็นจริงและถือได้ว่าเป็นกุศโลบายที่สำคัญอย่างยิ่งที่ท่านได้รับมาแล้วเมื่อครั้งเป็นพระวชิรญาณภิกษุท่านก็นำเอาแนวคิดอันนั้นมาใช้การปกครองบ้านเมืองซึ่งได้ประโยชน์แก่ประเทศชาติและชาวต่างชาติก็ชื่นชมท่านในการที่ได้พบปะแม้กระทั่งการเขียนภาษาอังกฤษไปถึงพระนางเจ้าวิดอเรียของอังกฤษก็เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตานิโรจน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “นี่คือการปรับตัวให้รู้สึกว่าการธรรมเนียมต่างๆที่เป็นตะวันตกสยามบางอย่างเราควรปรับตัวให้ฝรั่งรับได้บ้างเขาจะได้ไม่รังเกียจประเพณีเก่าแก่ของเราคือ คบกันครึ่งทางได้โดยไม่จำเป็นยึดแต่ของเก่าเปิดรับความสมัยใหม่ที่รับเข้ามาแล้วรู้สึกว่าได้เสียหายนะ อีกอย่างท่านอาจจะเรียนรู้อยู่แล้วว่าเพราะจีนทำอย่าง

นี้กับฝรั่งก็ไม่ได้อิงเป็นเรื่องขบขันไปถ้าให้ฝรั่งหมอบคลาน ในขณะที่พระท่านคงปล่อยางแล้ว
เข้าใจในการเข้าถึงชาวบ้าน” (สุภาภรณ์ จินตคามณี โรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านมีความคิดเห็นเหมือนกัน
ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดที่ทันสมัยทรงโปรดรูปแบบกษัตริย์ตะวันตก
หลายชาติและทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้าของชาวต่างชาติให้เข้าเฝ้าพระองค์เหมือนกษัตริย์ตะวันตก
โดยการยื่นเฝ้าได้ในท้องพระโรงตามจารีตประเพณีของตนได้และทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้าของ
ราษฎรเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรลักษณะอย่างนี้เป็นผลมาจากการ
ที่พระองค์ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุแล้วทรงจาริกธุดงค์ไปตามหัวเมืองต่างๆทำให้พระองค์ทรง
ใกล้ชิดประชาชนรู้สึกถึงความยากจนและปัญหาต่างๆทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเมตตาให้ราษฎรเฝ้าแทนพระองค์ตลอดถนนหนทางและรับเสด็จด้วยการจัดเครื่องบูชาได้ตาม
ประเพณีของตนซึ่งปลูกฝังความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ พระองค์นั้นทรงเป็นผู้นำที่ทันต่อ
เหตุการณ์บ้านเมืองในประเทศต่างๆทรงมีความรู้ในวิทยาการตะวันตกและทรงใช้ประโยชน์ใน
การศึกษามาพัฒนาปรับเปลี่ยนประเทศชาติให้ทันยุคทันสมัยทันโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงใน
ขณะนั้นทำให้ประเทศสยามรอดพ้นภัยจากจักรวรรดินิยมไปได้โดยปลอดภัย

นฤมล ชีรวัดน์ก็มีความเห็นลักษณะเดียวกันได้กล่าวว่า “พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงชาวต่างประเทศระดับต่างๆตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดิน
จนถึงพ่อค้า พระองค์ทรงพระราชทานพระหัตถ์ให้ชาวต่างประเทศจับ โปรดให้ชาวต่างประเทศยื่น
เฝ้าได้ในท้องพระโรง มีพระบรมราชานุญาตให้ค่อมเกล้าและสูบบหรี่ได้ต่อหน้าพระพักตร์ระหว่าง
การปฏิสนธิ์การ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นในสมัยพระองค์คือความสนิท
สนมกับราษฎรซึ่งยังไม่เคยมีรัชสมัยใดมาก่อนที่จะเปิดโอกาสให้ราษฎรได้ใกล้ชิดเช่นนี้ลักษณะ
พิเศษนี้เป็นผลมาจากหลักธรรมทางศาสนาประกอบกับการใช้ชีวิตในช่วงผนวชที่ต้องคลุกคลีกับ
สามัญชน ทำให้พระองค์ทรงเมตตาในพสกนิกรอย่างแท้จริงทรงเล็งเห็นว่าไม่มีประโยชน์อันใดที่
จะหันกลับไปยึดถือตามโบราณราชประเพณีที่ไม่ให้ราษฎรไม่เห็นพระพักตร์เวลาเสด็จราชดำเนิน
เพื่อความปลอดภัยของพระองค์ ดังนั้นพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรเฝ้าแทนพระองค์ได้เต็มที่
ดังเช่นเมื่อยังทรงเพศบรรพชิตอยู่และมีพระบรมราชานุญาตให้ถวายรับเสด็จด้วยการจัดเครื่องบูชา
ตามถนนหนทางได้ตามประเพณีของตน ซึ่งเป็นการปลูกฝังความจงรักภักดีให้เกิดแก่ราษฎรและชน
ชาติต่างๆที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในขณะที่เดียวกันทรงออกกฎเกณฑ์ใหม่ในการรักษาความ
ปลอดภัยให้พระมหากษัตริย์” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 175-179)

แอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟ็ทได้เขียนไว้ว่า “ในประเทศสยามมีบทกำหนดและ
บทพระอัยการมาตั้งแต่กรุงเก่าที่คล้ายคลึงกับของพม่าในข้อที่ว่า “ถ้ามีเรือตัดหน้าเรือพระที่นั่งหรือ

แข่งเรือขึ้นมา ก็ถูกลงพระอาญาตามกฎหมาย ถ้าราษฎรเดินขึ้นเยี่ยมหน้าต่างเยี่ยมประตูที่ใกล้ทางเสด็จพระราชดำเนิน...ก็ให้อากระสุนยิง” แท้ที่จริงแล้วสมเด็จพระชนกของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงกฎหมายข้อนี้มาแล้วเพราะเหตุที่ว่า ได้มีหญิงนางหนึ่ง ถูกกระสุนถูกดวงจักษุแตก ต่อแต่นั้นจึงมีพระราชบัญญัติห้ามว่า “เป็นแต่ให้เงียดเงื่อพอรู้กลัว” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงประสพด้วยพระองค์เองว่า เมื่อใดก็ตามที่พระองค์เสด็จออกไปนอกพระบรมมหาราชวัง ไม่ว่าจะเสด็จทางชลมารคหรือทางสถลมารค บรรดาดำรงหลวงและพวกที่นั่งกองจุกช่องล้อมวงมักจะ “ไล่คนเสียมิให้อยู่ใกล้ทางเสด็จพระราชดำเนิน แล้วให้ชาวบ้านปิดประตูโรงประตูบ้าน ประตูหน้าต่างเสียให้หมด” พระองค์ไม่เพียงแต่มีพระรับสั่งให้เลิกวิธีการนี้เสียทั้งสิ้น พระองค์ยังทรงพระมหากรุณาให้ประชาชนพลเมืองได้เข้าเฝ้าชมพระบารมี ทั้งยังทรงเปิดโอกาสให้ประหารราษฎรของพระองค์ ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลได้ตามปรารถนา

ในยุคที่กล่าวถึงนี้แม้ว่าการเคารพหมอบกราบจะยังมีให้ยกเลิกจนกระทั่งในรัชกาลถัดไป แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงริเริ่มที่จะเลิกธรรมเนียมการเคารพหมอบกราบ โดยได้ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ไว้สำหรับชาวต่างชาติตั้งได้มีประกาศไว้ว่า “อนึ่งถ้าราษฎรเป็นจีน แลเมื่อเพลาสด็จพระราชดำเนิน ไปถึงหน้าบ้านหน้าเรือน หน้าโรงร้าน หน้าแพถ้าจะเคารพหมอบกราบอย่างไทย ตามเคยมาแต่ก่อนก็ตามใจ หรือจะลุกขึ้นยืนก้ม Kowtow เคารพตามอย่างจีนเคารพต่อพระเจ้าแผ่นดินจีนก็ตาม อนึ่งแขกแลฝรั่งถ้ารู้ขนบธรรมเนียมไทย จะนั่งเคารพหมอบกราบอย่างไรก็ตาม หรือจะยืนเปิดหมวกก้มศีรษะยกมือเคารพอย่างแขกอย่างฝรั่งก็ตามอย่าให้ข้าราชการในกระบวนเสด็จพระราชดำเนินแลกรมเมืองนายอำเภอ นั่งจุกช่องล้อมวง แลราษฎรชาวบ้านที่ออกมา นั่งคอยรับเสด็จห้ามปรามว่ากล่าวขึ้นใจคนนอกประเทศ ซึ่งพอใจจะเคารพรับเสด็จตามจารีตของตนั้น” (แอ็บบ๊อต โลว์ มอฟแฟ็ท แพล โดย นิจ ทอง โสภิต 2520: 38-39)

ข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้บันทึกไว้ว่า “เมื่อถึงงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ประเพณีเก่าอีกอย่างหนึ่ง ในวันเสด็จออกมหาสมาคมในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้วยพระราชทานบรมราชานุญาตให้พวกฝรั่งที่อยู่ในกรุงเทพฯ เข้าเฝ้าด้วย เรื่องนี้ในเวลานั้นก็ไม่มีใครเห็นเป็นการแปลกประหลาดนัก เพราะเป็นแต่มีฝรั่งสัก 10 คน เข้าไปยืนเฝ้าอยู่ข้างหลังแถวที่ขุนนางหมอบ แต่การนั้นมีผลมาก (ถึงมาเป็นประโยชน์ในการเมืองภายหลัง) เพราะฝรั่งเหล่านั้นพากันเขียนบอกข่าวออกไปถึงนานาประเทศว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามพระองค์ใหม่ทรงเปลี่ยนขนบธรรมเนียมหันเอาอารยธรรมอย่างฝรั่ง ผิดกับพระเจ้าแผ่นดินพระองค์อื่นๆทางตะวันออก ฝรั่งตามต่างประเทศพากันพิศวงเริ่มเกิดไมตรีจิตต่อประเทศสยามผิดกว่าแต่ก่อน แม้ด้วยทรงเปลี่ยนแปลงประเพณีเดิมเพียงเล็กน้อยเท่านั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยน

ประเพณีที่พระเจ้าแผ่นดินทรงติดต่อร่ายธุระอย่างหนึ่ง ด้วยคำรัสสั่งให้เลิกประเพณีโบราณ (อย่างเมืองจีน) ที่ห้ามมิให้ราษฎรเข้าใกล้ซัดหนทางเมื่อเวลาเสด็จประพาสและบังคับให้ปิดประตูหน้าต่าง บ้านเรือนที่อยู่ทั้ง 2 ข้างทางโปรดฯ พระราชทานอนุญาตให้ราษฎรเข้ามาเฝ้าได้ใกล้หนทางและให้เปิดประตูหน้าต่างได้ตามชอบใจ หากเจ้าของบ้านเรือนมีความประสงค์จะแสดงความเคารพก็ให้แต่เครื่องบูชาที่หน้าบ้าน แล้วคอยเฝ้าอยู่ที่เครื่องบูชานั้น จึงเกิดประเพณีตั้งเครื่องบูชารับเสด็จแต่นั้นมา ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนก็เป็นเหตุให้ราษฎรพากันนิยมในพระคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแพร่หลายอีกอย่างหนึ่ง” (ข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่อง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2532: 44-45)

บันทึกรายวันของเทาชาร์ด แฮร์ริส ได้บันทึกการเข้าเฝ้าไว้ว่า “เมื่อขบวนตรงเข้าไปในท้องพระโรงพอควรแล้ว จะหยุดและถวายค่านับ 1 ครั้ง แล้วถอดหมวกจากนั้นจะเคลื่อนขบวนเข้าไปอีก เมื่อเข้าไปถึงโต๊ะแล้วที่ตั้งไว้เป็นเครื่องหมายขบวนจะหยุด ถวายค่านับอีกครั้ง แล้วคณะติดตามจะนั่งลง ผู้บังคับการอาร์มสตรองนั่ง ณ ที่ซึ่งมีหมอนอิงใบหนึ่งตรงแถวหน้าด้านซ้าย จากนั้นนายแฮร์ริสจะวางศุภศาส์นของประธานาธิบดี (ซึ่งเขาถือมาตั้งแต่ทางเข้าท้องพระโรง) ลงบนโต๊ะแล้วยืนข้างๆ ศาสน์นั้น ครั้นได้รับสัตยาณแล้ว นายแฮร์ริสจะก้าวไปข้างหน้าแล้วทูลเกล้าฯ ถวายศุภศาส์นแด่พระเจ้าแผ่นดินเสร็จแล้วเขาจะกลับมายังที่ของเขายังคงยืนอยู่และจะอ่านคำกราบบังคมทูล เมื่ออ่านจบแล้ว (จะรู้ได้โดยเขาจะถวายค่านับและส่งกระดาษให้นายเมททูน) คณะผู้ติดตามจะลุกขึ้นยืนอีกครั้งหนึ่ง ถวายค่านับแล้วกลับนั่งลงอีก (เทาชาร์ด แฮร์ริส บันทึกรายวัน แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์ 2515: 72)

4.5 บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะธรรมยุติกนิกาย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังจากพระองค์ทรงลาผนวชครองราชสมบัติแล้วในส่วนการพระศาสนาทรงปล่อยให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการดูแลกันเองไม่ทรงไม่เกี่ยวข้อง พระองค์ต้องการให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มพระสงฆ์มหานิกายและธรรมยุติเพราะว่าเมื่อพระองค์ทรงครองราชสมบัติพระสงฆ์เกิดความแตกแยกเป็นสองฝ่ายอย่างเห็นได้ชัดเจนแต่พระองค์ทรงอุปถัมภ์ทั้งสองฝ่ายให้ทัดเทียมกันแสดงถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นธรรมราชาอย่างแท้จริง จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.5.1 พระองค์ทรงไม่มีบทบาทและให้สำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและไม่ส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์

พระเทพวิสุทธิกวีได้วิเคราะห์ไว้ว่า “จากที่ศึกษามายังสังเกตได้ว่า พระองค์ทรงทุ่มเทอะไรให้เป็นพิเศษทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาองค์รวม เช่นการที่ทรงบูรณะพระปฐมเจดีย์ก็ไม่ได้ยึดมาเป็นวัดฝ่ายธรรมยุต แต่การอุปถัมภ์วัดบวรนิเวศวิหาร อาจจะมีผลบ้างเพราะ

ภายหลังเจ้านายหรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงผนวชที่วัดนี้เป็นส่วนมาก” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “พอรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ในเรื่องพระศาสนาพระองค์แทบจะวางมือเลยโดยปล่อยให้เป็นเรื่องสาธุศิษย์ผมอยู่ วัดราชประดิษฐ์สมเด็จพระสังฆราชสาเป็นศิษย์เก่งของรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าถึงกับถามหาต๋อน ลีไปมีลูกมีเมียเป็นนักเลงการพนันรัชกาลที่ 4 ทรงคิดถึงลูกศิษย์เลยส่งคนไปตามหาแล้วบอกว่าจะ บวชหรือจะติดคุกเลยยอมบวชเป็นพระสังฆราช 18 ประโยค ผมเชื่อว่าพระองค์ไม่ถึงกับมีบทบาท ในการสนับสนุนธรรมยุติกนิกายจนเกิดความลำเอียงแก่มหานิกายพระองค์ให้ความสำคัญกับสงฆ์ เท่าๆกันดังจะเห็นได้จากบท สุขากิจาจนคาถาที่เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกแห่งขึ้นถวายรัชกาลที่ 4 สมัยก่อนเขาสอบบาลี เขาสอบปากเปล่าหน้าพระที่นั่ง พระมหาพองเข้าไปสอบแปลว่า “อาสนะ นิ ลินโน แปลว่า อันว่านั่งเหนืออาสนะ” พระพุทธโฆษาจารย์ท่านบอกผ่านไม่ได้ นั่งเหนืออาสนะตูด ต้องลอยเหนือพื้นพระมหาพองก็แปลใหม่ อาสนะ นิลินโน นั่งในอาสนะรัชกาลที่ 4 ตรวจผ่านไม่ได้ นั่งในอาสนะมันต้องนึกฝ่ามุดเข้าไป รัชกาลที่ 4 ท่านเข้าใจภาษาอังกฤษ On Sit คือบนที่นั่ง On คือ นั่งข้างบน ไม่ใช่เหนือไม่ใช่ Beyond เหนือหรือข้างบน Over ไม่ใช่ พระพุทธโฆษาจารย์เข้าใจ เพียงภาษาบาลีก็เลยขัดคอกันแต่พอรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชสมบัติก็กลัวราชภัยรัชกาลที่ 4 หนีไปอยู่ บ้านเกิดเพชรบุรีถึงกับส่งคนไปบอกไม่ต้องกลัวว่าพระองค์ว่าบัดนี้พระองค์ไม่ใช่พระภิกษุแล้วเป็น ฆราวาสแล้วเป็นพระราชผู้ต้องมีราชูปถัมภ์พระสงฆ์ไปทั่วพระราชอาณาจักรแล้วพระองค์ทรง ไม่ได้แสดงความรังเกียจความเป็นธรรมยุติมหานิกายเลยทรงใช้ราชูปถัมภ์เสมอภาคกันนั้นตรงนี้เป็น สิ่งที่ผมเชื่อว่าการไม่ลำเอียงทำให้พระสงฆ์ไม่แตกแยกประชาชนไม่แตกแยกการปกครอง บ้านเมืองก็เป็นเอกภาพมีผลดีต่อประเทศชาติบ้านเมืองก็คือสงบร่มเย็น” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้ให้ความเห็นไว้ว่า “เวลาท่านเป็นกษัตริย์ท่านไม่ได้ แยกธรรมยุติมหานิกายนะท่านไปทุกแห่งท่าน Balance of Power หรือเป็นดุลอำนาจ ท่านว่าเป็น พระของท่านทั้งหมดเป็นพระของประเทศหมดท่านไม่ได้ถือว่าบังเอิญวันนี้อยู่ใกล้ก็อาจจะถูกลบถูกร ุกลิดาถูกลานไปมาง่ายมีความปลอดภัยสูงไปง่ายมาสะดวกข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาก็ลำบากก็เป็น เรื่องดีไม่เคยแยกสำหรับพระองค์ ผมว่าพระองค์ทรงเป็นราชาปราชญ์มีจะนั้นเราเป็นเมืองขึ้น แน่นอนนี่คืออัจฉริยภาพที่ยิ่งใหญ่ปูทางการศึกษาสร้างมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สร้างตึกขึ้นมีความคิดก้าวไกลไม่มีแยกสมัยก่อนตั้งมหามกุฏฯ,มหาจุฬาฯ ขึ้นมา” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

ทองต๋อ กล้วยไม้ ฌ อยุชยาได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ชัดเจนเน้นแล้วเน้นอีกบอกว่าให้ความสำคัญเท่ากันไม่ได้ให้ความสำคัญมากกว่าคณะสงฆ์คณะอื่นเลย แต่ว่ามันก็มีบทบาทโดยอัตโนมัติที่มารับเอาอิทธิพลทางด้านความคิดไปใช้ อิทธิพลทางด้านความคิด โดยเฉพาะเรื่องเหตุผลเอาไปใช้ในการปกครองในการบริหารได้” (ทองต๋อ กล้วยไม้ ฌ อยุชยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาค บุณนาคได้ให้ความเห็นว่า “ท่านให้สิทธิเท่าเทียมกันอันนี้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันอันนี้เป็นมหานิกายไม่ใช่ ในฐานะกษัตริย์ท่านต้องยุติธรรม” (ปิยนาค บุณนาค สัมภาษณ์ 2554)

4.5.2 พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้วิเคราะห์ให้ทราบว่า “เป็นงานสร้างชาติเพราะว่าธรรมยุติกนิกายนี้เป็นพุทธศาสนาอย่างใหม่คือ พุทธศาสนาเดิมของไทยก็ไม่ได้มองคนเป็นประชาชนเป็นพลเมือง แต่มองเป็นไพร่เป็นทาสเหมือนขุนนางเก่าๆก็มองเขาก็ไม่ได้มองว่าทุกคนเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกันคำว่า “พสกนิกร” แปลว่าอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็มีศูนย์รวมอยู่ที่พระเจ้าอยู่หัวที่นี้สิ่งที่ธรรมยุติกนิกายทำ ในความเข้าใจของผมธรรมยุติกเหมือนกันหมดคือสร้างความจงรักภักดีให้มีต่อชาติบ้านเมือง ผมว่าหลวงตามหาบัวก็จัดธรรมยุติกนิกายคืออุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งจริงๆถามว่ามหานิกายมีไหม มหานิกายไม่ได้คิดเรื่องนี้ตอนโน้น ที่พูดคือตอนโน้น ไม่ใช่ตอนนี้ ต้องเรียนว่าที่พูดอย่างนี้ จะบอกว่ามหานิกายไม่ได้คิดถึงประเทศชาติหรือไม่ใช่ผมหมายถึงตอนโน้น แต่ธรรมยุติกนิกายคิดเรื่องนี้มาแต่ตอนโน้นคือว่าสร้างศาสนา พระมหากษัตริย์สร้างให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้ประเทศชาติบ้านเมือง” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “ตอนที่ท่านบวชเป็นพระก็มีคนบวชกับท่านพอท่านมาเป็น King คนก็สีกมารับราชการสนองพระเดชพระคุณกับท่านท่านก็ได้คนที่หนึ่งเป็นคนที่อยู่ใต้อาณาจักรมาก่อนเป็นธรรมยุติกนิกายมาก่อนเรียกว่า ถ้าจะบริหารบ้านเมืองแล้วก็มีขุนนางข้าราชการเหล่านี้รู้แนวคิดอะไรต่างพูดง่าย ๆ ท่านเป็นคนมีแนวคิดสมัยใหม่ เพราะฉะนั้นขุนนางข้าราชการที่มีแนวคิดแบบสมัยใหม่บริหารบ้านเมืองถือได้จะช่วยบริหารประเทศนั้นตามแนวคิดใหม่ไปอย่างราบรื่นไม่มีอุปสรรคเพราะอะไร เพราะว่าถ้าท่านไปคิดอยู่คนเดียวแล้วคนอื่นไม่ไปด้วยยังคิดแบบเก่าท่านไปไม่ได้พัฒนาประเทศแบบสมัยใหม่ไม่ได้ ผมฟันธงว่าธรรมยุติกนิกายนี้แหละมีส่วนสำคัญ เพราะว่าสมัยก่อนคนที่เข้ารัชกาลต้องบวชเป็นพระก่อนแน่นอนเลยต้องบวชต้องเรียนมาก่อนแล้วถึงรับราชการสนองพระเดชพระคุณได้ถ้าคุณไม่ได้บวชไม่ได้เรียนมาก็ไม่ได้มีการได้บวชได้เรียนได้เรียนรู้ธรรมยุติกนิกายคือว่าสายท่านผมใช้คำพูดว่า

“สายท่าน” สายในที่นี่คือ พรรคพวก กลุ่ม คือกลุ่มของท่านเข้ามาบริหารราชการหรืออาจชั้นล่างชั้นบน กลุ่มต่างๆแต่ทุกคนรู้แนวคิดที่สามารถไปกันได้และต่อไปคนเหล่านี้ก็มีการพัฒนาถึงกับชั้นบริหาร กลุ่มกองต่างๆได้ซึ่งอันนี้เป็นประโยชน์เพราะเราจะพูดถึงธรรมเนียมปฏิบัติกันที่นั่น วัดบวรนิเวศไม่ต้องห่วงก็กลายเป็นมหามกุฏราชวิทยาลัยไปเป็นศูนย์กลางเลยทีเดียวและในขณะเดียวกันวัดนี้ก็เป็ นวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของธรรมเนียมปฏิบัติกันก็ได้แล้วที่รัชกาลที่ 4 ท่านก็เคยอยู่ที่นี้อย่างรัชกาลปัจจุบัน ท่านก็พบว่าวัดบวรนี้พอมองได้ธรรมเนียมปฏิบัติกันส่งผลกระทบต่อวัดบวรนิเวศในทางที่ดีมาตลอด” (ณรงค์ พวงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินดามณี วิจารณ์ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “ท่านเป็นประมุขทั้งทาง โลกและทางธรรมอย่างชัดเจนและท่านให้ความสำคัญต่อธรรมเนียมปฏิบัติมากประเด็นเรื่องธรรมเนียม น่าสนใจแต่จากที่ได้ไปทำเรื่องคาทอลิกในอีสานจะพบได้ว่า การแพร่หลายของธรรมเนียมปฏิบัติในอีสานมี บทบาทที่น่าสนใจมาก เพราะที่ไหนธรรมเนียมปฏิบัติไปเต็มทีนั่นคาทอลิกไปลำบากมาก เช่นจังหวัดอุบล เป็นต้น วัดสุปฏิภูมิเป็นแหล่งธรรมเนียมปฏิบัติกันพวกบาทหลวงฝรั่งเศสเผยแพร่ยากมาก เลยต้องไป สกกลนครเพราะว่าพระเครื่อง คนก็เครื่องตาม อย่างมอญก็เหมือนกัน คริสต์เข้าไม่ถึงเครื่องแล้วมีอีก ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจมาก บทบาทของบุคคลที่มีหน้าที่เผยแพร่ธรรมเนียมปฏิบัติ เช่นหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นเหมือนแม่ทัพของธรรมเนียมปฏิบัติอีสาน เส้นทางจาริกของท่านเป็นคล้ายๆเป็นเครือข่ายของธรรม ปฏิบัติด้วย อีกทั้งคนอีสานก็ชอบพระที่เครื่องอีกด้วย ความสำคัญของอีสานในสมัยรัชกาลที่ 4 นั้นเป็น ดินแดนที่เปราะบางมากในการคุกคามของฝรั่งเศส เป็นไปได้หรือไม่ว่าธรรมเนียมปฏิบัติในอีสานเป็นการ โยงใยชาวบ้านผูกพันอยู่กับธรรมเนียมปฏิบัติผูกพันอยู่กับส่วนกลางเพื่อไม่เข้าร่วมกับฝรั่งเศสอาจจะมีส่วน บ้างแต่จริงโดยธรรมชาตินั้นพระหรือว่าชาวบ้านหันมานับถือธรรมเนียมปฏิบัติกันส่วนมาก” (สุภาภรณ์ จินดามณี วิจารณ์ สัมภาษณ์ 2554)

4.5.3 พระองค์ทรงยุติบทบาทต่อคณะธรรมเนียมปฏิบัติแต่ส่งผลทางการเมืองต่อ

พระองค์

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “บทบาทต่อคณะสงฆ์ธรรมเนียมปฏิบัติ นี้นะ พระองค์ท่านไม่บัญชาการเลยนะ หลังจากสึกไปแล้วก็ทรงรับตั้งรูปไปไหนที่เป็นพระห้ามพิมพ์ เผยแพร่เพราะฉะนั้นเราไม่เห็นรูปทรงเป็นพระมีแต่ที่เป็นผ้าขาวแต่นี้ก็เรียกว่าให้บริหารกันเอง แต่ พระองค์ท่านก็มีวัดประจำรัชกาลคือ วัดราชประดิษฐ์ วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดโสมนัส วัดสวๆ ทั้งนั้นเลยส่วนวัดบวรนิเวศวิหารนั้นเป็นวัดทรงผนวชเป็นเจ้าอาวาสเป็นศูนย์กลางการปกครองของ คณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนาเลยแหละตอนนั้น ถือว่าเป็นศูนย์กลางอย่างยิ่งเลย ถ้าใครจะมาติดต่อ ทางศาสนาสมัยก่อนก็ต้องไปวัดบวรนิเวศไม่ว่าจะมาจากลัทธิหรือจะมาจากไหน เหมือนवादิกัน น้อยๆวัดบวรนิเวศเจริญรุ่งเรืองมากและเป็นวัดที่ทันสมัยทุกคนพูดภาษาบาลีพระในวัดบวรนิเวศ

พูดภาษาบาลีพระมาจากลังกาเยอะมาจากลาวมาจากเขมรพระที่ส่งไปอยู่วัดปทุมวนารามไงก็มาจากลาวพระเขมรแล้วส่งไปอยู่เขมรก็เป็นคณะธรรมยุติกเขมรก็ไปจากวัดบวร ศรีลังกาก็มีมา จำไม่ได้สายไหนมั่งก็ไม่รู้หลายสาย ส่งผลแน่นอนเพราะมีพระสงฆ์เป็นฐาน หมายความว่าพระจะคุยอะไรต่างๆพระสงฆ์ทั่วประเทศเป็นฐานให้หมดเลยช่วยบอกประชาชนว่าพระมหากษัตริย์คืออย่างนั้นดีอย่างนี้ เหมือนกับในหลวงรัชกาลปัจจุบันนี้ใช้พระสงฆ์เป็นฐานไม่ได้ใช้ ส.ส. เพราะว่า ส.ส.สองแสนต่อหนึ่งคน แต่พระสงฆ์นี้หนึ่งต่อหนึ่ง หมายความว่าหนึ่งวัดหนึ่งหมู่บ้านดังนั้นถ้าจะสื่ออะไรสื่อผ่านพระสงฆ์ง่ายและเร็วง่ายต่อการบริหารประเทศ” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ธรรมราชาครองราชย์ด้วยทศพิธราชธรรมพระองค์ทรงไม่ทอดทิ้งพระพุทธศาสนาเพราะเป็นรากฐานของสังคมไทย โดยเฉพาะพุทธศาสนาเกื้อหนุนความคิดในการปกครองโดยพระมหากษัตริย์มาตลอด หลังจากพระองค์ทรงลาผนวชครองราชสมบัติแล้วในส่วนการพระศาสนาทรงปล่อยวางให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการดูแลกันเองไม่ทรงไม่เกี่ยวข้อง ดังมีการยื่นฎีกาของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย เมื่อทรงรับฎีกาของพระมหาเถระฐานของพระองค์เป็นพระราชอาพระมหากษัตริย์ จึงทรงพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยว่า “การปฏิบัติพระธรรมพระวินัยเป็นกิจของพระสงฆ์ปฏิบัติมิใช่ราชกิจของพระเจ้าแผ่นดินที่จะทรงสั่งให้ทำประการใด” พระองค์ทรงประกาศนโยบายว่าอะไรที่เป็นกิจของสงฆ์จะไม่ทรงไปเกี่ยวข้องขอเพียงแต่ให้พระสงฆ์ประพฤติดีอยู่ในวินัยสิกขาบทที่พอพระองค์จะเป็นองค์อุปถัมภ์ภพ จะเห็นได้ว่าพระองค์วางตัวเป็นกลางและให้ความเคารพในการกระทำกิจต่างๆของพระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นมหานิกายหรือธรรมยุติก

4.6 การบูรณปฏิสังขรณ์พระสมุทระเจดีย์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชาติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเนตรยาวเห็นความสำคัญแก่พุทธศาสนาในการบูรณปฏิสังขรณ์พระสมุทระเจดีย์เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของประเทศสยามนับตั้งแต่มีการก่อสร้างพระสมุทระเจดีย์แล้ว ถ้าหากพระมหากษัตริย์เสด็จโดยชลมารคผ่านเข้าและผ่านออกจะต้องหยุดเรือพระที่นั่งแล้วทรงบูชาด้วยเครื่องสักการะทุกครั้งและอีกเรือของชาวต่างประเทศที่เข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยา จะได้มองเห็นแต่ไกล เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนไทยเดินทางเข้าออกประเทศและการขอพรในการออกเรือทำการค้าหรือการประมงเป็นต้น จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.6.1 การบูรณปฏิสังขรณ์พระสมุทฺรเจดีย์ให้เป็นสัญลักษณ์ของชาติและเป็นที่เคารพราบไหว้ของพุทธศาสนิกชนคนไทย

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาหนักแน่นและแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ทรงทำหน้าที่เป็นอุบาสก ประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้ว่าที่นี้คือดินแดนพระพุทธศาสนาและประกาศความมีอธิปไตยเหนือดินแดนไปพร้อมกัน เพราะเจดีย์ก็คือสัญลักษณ์แห่งธงชัยอย่างหนึ่ง” (พระเทพวิสุทธิกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “นี่ก็อุบายเหมือนกันเป็นการประกาศให้เห็นว่า นี่เมืองพุทธ อีกประการหนึ่งคือทำให้พุทธานุภาพคุ้มครอง ให้คน โน้มศีรษะให้คนเดินทางไปมาเกิดความปลอดภัย อย่างน้อยที่สุดถ้าเป็นคนพุทธก็ยกมือไหว้และเกิดความปิติริมนกเวลาเข้าออกประเทศ” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เราต้องเข้าใจว่าสมัยก่อนต้องใช้เรือในการเดินทาง จะเข้ากรุงเทพฯเมืองหลวงจะเข้าจะออกพระสมุทฺรเจดีย์ผมว่าตรงนี้เป็นกุศโลบายสำคัญที่รัชกาลที่ 4 จะบอกกับชาวต่างชาติว่าคุณควรจะมีกริยามารยาทและปฏิบัติอย่างไรเมื่อเข้าเมื่อเข้าสู่แผ่นดินนี้ This is Country that is Buddhi Country หรือเมืองพระพุทธศาสนา ถ้าคุณต้องการเหยียบแผ่นดินนี้คุณต้องปฏิบัติและให้เกียรติคนที่เป็นชาวพุทธ ผมว่าตรงนี้ก็เหมือนธรรมเนียมของสถานทูตต่างๆที่จะแนะนำให้คนที่เข้ามาในประเทศว่า คุณควรปฏิบัติตัวอย่างไร เป็นกุศโลบายของรัชกาลที่ 4 และเป็นการตอกย้ำความมั่นใจความมั่นคงของเราว่าฉันคือคนไทยคนพุทธประเทศนี้คือประเทศไทยประเทศพุทธประชาชนในแผ่นดินนี้คือแผ่นดินไทยแผ่นดินพุทธเมื่อคุณเข้ามาแล้วคุณต้องเคารพเป็นการปรามเป็นการเตือนซึ่งเป็นแง่ดีแง่จิตวิทยา” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

บุญทัน ดอกไธสงได้วิเคราะห์ว่า “อันนั้นเป็นสิ่งที่ดิฉันเรียกว่า Buddhism Symbolic Interactlism หรือปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เชิงพุทธ สมัยนี้สร้างสนามบินเป็นแสนล้านเอง เอายักษ์ไปอยู่ ควรเอาพระพุทธรูปทองคำเอาพระพุทธรูปสวยไปวางไว้เป็นห้องโถงใหญ่คนมานั่งพัก มาได้เห็น ไม่ใช่เอาภาคสัญลักษณ์การต่อสู้ พวกสัตว์เป็นยักษ์เป็นมารกันเป็นแถวเต็มหมัดมันไม่มีทางออกเองมาใส่พญามังกร ไม่มีอะไรหรือกระบี่เป็นบุคลาธิษฐานสร้างขึ้นมามาหามังกรที่ไหนเจอมิแต่เงื้อมมือจงอางงูเห่ามันจินตนาการจะจริงไม่จริงไปถามหลวงปู่เทศน์คุณ มันเป็นเรื่องดีเป็นขวัญกำลังใจน้ำขึ้นน้ำลงทำให้คนไทยไม่กลัวทำให้คนไทยรำลึกนึกถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ในทุกๆกรณี” (บุญทัน ดอกไธสง สัมภาษณ์ 2555)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “คือการสร้างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้แก่ประเทศชาติและพระศาสนาโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้สร้าง” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยาได้วิเคราะห์ไว้ว่า “เริ่มต้นเป็นสัญลักษณ์นำหน้าเป็นที่กราบไหว้เจตนาที่ใหญ่กว่านั้น เป็นด่านแรกเลยเป็นที่กราบไหว้เจดีย์ที่ไหนก็ได้ แต่อันนี้เป็นด่านแรกเรือเข้ามาที่ต้องปะทะที่นี้ก่อนบอกให้รู้ว่าเมืองนี้เป็นเมืองพุทธ เมื่อเป็นเมืองพุทธขอให้ตระหนักด้วยว่าวิธีปฏิบัติต่อเมืองพุทธเขาทำกันอย่างไร เป็นการคล้ายๆบอกกติกา โดยปรนัยว่า เมื่อมาในเมืองพุทธแล้วจะทำอย่างไร ชาวพุทธมีนิสัยใจคออย่างไรไปในตัวเลย เป็นการแนะนำประชาชนไปเลยแล้วก็ให้เขารู้ว่านับถือศาสนาอย่างไร ฝรั่งเศสต้องการความเคารพต่อศาสนสถานยังงี้ไปในตัว” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา สัมภาษณ์ 2554)

ปิยนาด บุนนาคได้ให้ความเห็นไว้ว่า “พระสมุทรเจดีย์เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่ปากน้ำ เป็นที่ที่ชาวต่างชาติเข้ามาเป็นทางเข้าออก ในแง่ชาวต่างชาติก็จะรู้สึกว่ที่เจดีย์นี้ คือ Symbol ของประเทศพอเข้ามาเป็นปราสาทราชวังเป็นสีทอง เห็นวัดอรุณราชวรารามเขาก็จะเห็นเป็นอันดับแรกเลย เขาจะรู้สึกว่าเราก็มีศาสนาเป็นหลักไม่ใช่เราเป็นชาติก็ก๊อ กขณะเดียวกันชาวนาประชาราชญ์เวลาเข้าออกจะรู้สึกว่าศรัทธาเลื่อมใสสงบจิตใจก่อนออกทะเล” (ปิยนาด บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้วิเคราะห์ไว้ว่า “พระพุทธสมุทรเจดีย์สร้างสมัยรัชกาลที่ 2 แต่ยังไม่ได้เริ่มเป็นความคิดที่จะสร้างขึ้นมาแต่รัชกาลที่ 3 มาต่อแต่ก็ยังไม่เรียบร้อยรัชกาลที่ 4 ท่านก็จัดการเรื่องนี้ท่านบอกว่าเพื่อให้เป็นพระเกียรติยศแก่แผ่นดินนั้นหมายความว่า การบูรณะพระสมุทรเจดีย์เพื่อให้คนกราบไหว้และให้ผู้คนที่ย้ายมาจากต่างบ้านต่างเมืองผ่านแล่นเรือเข้ามาจะเห็นเป็นสง่าแล้วพระสมุทรเจดีย์เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาของไทยเราเหมือนอย่างที่เราบอกชาวต่างชาติวัดอรุณราชวรารามที่มีเจดีย์ แล้วก็ชาวต่างชาติก็จะเห็นสมัยนั้นก็จะมีการบูรณะพระสมุทรเจดีย์พอเข้ามาปากน้ำก็จะแล่นเรือเข้ามาอันนี้ก็ท่านบอกว่าเพื่อเป็นเกียรติยศแก่แผ่นดิน นอกจากนี้ท่านยังให้สร้างวังท่านประทับสำหรับมาสมโภชพระสมุทรเจดีย์ไว้สำหรับพระเกียรติยศของพระองค์ด้วยท่านใช้คำว่า “พระเกียรติยศของพระองค์” นั้นหมายถึงวังไว้สำหรับสมโภชเวลาสมโภชพระสมุทรเจดีย์ก็ต้องมีวังที่ประทับ พลับพลาชื่อพระที่นั่งสมุทรราภิมาฯ อันนี้ผมยกมาให้ดูประเด็นมันอยู่ที่เกียรติยศของแผ่นดิน เกียรติยศของพระองค์แล้วก็บรรทมชื่อพระที่นั่งสุขไสยาสน์ที่เรือนประเทียบหลังหนึ่งชื่อว่า ตำนานกานานาภิภิรมย์ ที่ตึกแถวชื่อสนมนิกร โรงละครชื่อสถานสถา สำหรับรับแขกที่นั่นด้วย โรงที่พักทหารให้ชื่อ โรงเรียนาสงคราม ทั้งหมดก็คือรอบๆบริเวณพระเจดีย์นั้น แต่สิ่งหนึ่งนี่ฟังแล้วก็คือว่าผมชอบใช้คำว่า “พระเกียรติยศแผ่นดิน” ให้รู้แผ่นดินสยาม

นั่นก็มีดี ธงไทยคือพระพุทธรูปศาสนาเป็นหลักเพราะว่าพวกฝรั่งเข้ามาคริสเตียนทั้งนั้น แต่พวกคริสเตียนก็จะมีโบสถ์อะไรของเขาแต่ของเราเป็นเจดีย์ขึ้นไปเจดีย์ทางพระพุทธรูปศาสนาก็ถือได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นว่านี่แหละคือสัญลักษณ์ของประเทศไทยเรานี่ เพราะว่าเข้ามาปากน้ำจะเห็นก่อนหลังจากคุณเข้ามาก็จะเห็นแบบนี้ เยอะๆไปเรื่อยๆเป็นการบอกกล่าวให้ชาวต่างชาติได้รู้ นี่ก็ถือว่าเรื่องของศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับปกครองบ้านเมืองของรัชกาลที่ 4 ด้วยเหมือนกันและพระพุทธรูปสมุทรวรเจดีย์ก็เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตคามณี โรจน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “นอกจากให้รู้เป็นเมืองพุทธแล้วและคล้ายๆกับ Landmark เวลาเข้าออกประตูบานแรกเมื่อคุณเข้าสยามต้องรับรู้ที่เราเป็นใคร” (สุภาภรณ์ จินตคามณี โรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่าความคิดเห็นส่วนใหญ่ของผู้ให้สัมภาษณ์เหมือนกันว่า ในอดีตนั้นคนที่มาติดต่อค้าขายกับประเทศสยามต้องเดินทางด้วยเส้นทางน้ำเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติต้องโดยสารทางเรือเข้ามาปากแม่น้ำซึ่งจะเห็นพระสมุทรวรเจดีย์เด่นเป็นสง่าเป็นสัญลักษณ์ของชาติเพื่อให้ชาวต่างชาติรู้ว่าคุณกำลังเข้าอาณาจักรไทยอาณาจักรพุทธศาสนาเป็น Buddhism Symbolic Interactlism หรือปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เชิงพุทธ ทำให้ชาวต่างชาติเกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมอันดีประเพณีของไทยและก่อให้เกิดความสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนไทยที่กำลังเดินทางออกไปค้าขายในต่างแดนเกิดศรัทธามงคลแก่ผู้กราบไหว้และพบเห็นอีกด้วย

จดหมายเหตุได้กล่าวความเป็นมาของพระสมุทรวรเจดีย์ไว้ว่า “ได้ทรงบริจาคราชทรัพย์แลกำลังไพร่พลให้สร้างป้อมสร้างเมืองขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะกันข้าศึกศัตรูนอกประเทศที่เป็นคนมีทิวอย่างอื่นไม่นับถือพระพุทธรูปศาสนาไม่ให้นำย่ำยี่ล่วงเกินต่อพระราชอาณาจักรซึ่งดำรงพุทธศาสนาอยู่และทรงคิดจะบรรจุพระบรมธาตุในเจดีย์นี้ด้วย เพื่อแสดงว่า “ป้อมค่ายนครชั้นนั้นเป็นเครื่องกันอธิโลกยภัยพระมหาศูปพุทธเจดีย์เป็นเครื่องกันปรโลกภัย” ” (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จศ. 1222 เลขที่ 82 อ้างใน นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 33)

บันทึกรายวันของเทาเซนด แฮร์ริสได้บันทึกไว้ว่า เหนือเกาะที่มีป้อมขึ้นไปไม่ไกล มีพระเจดีย์สวยมากอยู่องค์หนึ่ง ตั้งเป็นศรีสง่าอยู่บนเกาะเล็กๆอีกเกาะหนึ่ง มิใช่เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ แต่เป็นสถานที่ชุมนุมใหญ่โตในเทศกาลมิงงานฉลอง ซึ่งเมื่อถึงเทศกาลนั้นจะมีผู้นำผ้าหลากสีไปห่มองค์พระเจดีย์ (เทาเซนด แฮร์ริส, แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์ 2515: 24)

ในหนังสือคำประกาศได้กล่าวเกี่ยวกับพระสมุทรวรเจดีย์ไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จประพาสเมืองสมุทรปราการเสด็จไปนมัสการพระสมุทรวรเจดีย์ด้วยได้ทอดพระเนตรสภาพต่างๆไป ของพระสมุทรวรเจดีย์ทรงพระราชปรารภว่าพระสมุทรวรเจดีย์นี้มีความสำคัญมากแต่รูปทรงต่ำเตี้ยไม่สง่างามหากจะสถาปนาให้สูงใหญ่ขึ้นไปอีกเรือของชาว

ต่างประเทศที่เข้ามาทางปาก แม่น้ำเจ้าพระยาจะได้มองเห็นแต่ไกล จึงทรงหารือกับเจ้าพระยาธรรมาวิ
 วงศ์มหาโกษาธิบดีหรือเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุญนาค) ถึงเรื่องนี้เจ้าพระยาธรรมา
 วงศ์ฯทราบเรื่องคนร้ายลอบขึ้นไปลักพระบรมธาตุที่อยู่แล้วจึงเห็นเป็น โอกาสเหมาะที่จะกราบ
 บังคมทูลให้ทรงทราบ ในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าเพราะ
 พระเจดีย์สร้างแบบสี่เหลี่ยมย่อไม้สิบสองมีองค์ระฆังเล็กเรียวยาวปลายฐานเป็นบัวหงายซ้อนกัน
 เป็นชั้นๆประกอบทั้งที่คอรระฆังซึ่งบรรจุพระบรมธาตุไว้ก็ไม่แน่นอนหาผู้ร้ายจึงถือโอกาสปีนป่ายขึ้น
 ไปทำลายได้ง่ายเมื่อตกลงพระทัยที่จะจัดสร้างพระสมุทรเจดีย์ขึ้นใหม่แล้วจึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้ช่างไปถ่ายแบบเจดีย์ลอมฟางที่พระนครศรีอยุธยาแล้วโปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยา-ธรรมาวิวงค์มหา
 โกษาธิบดีเป็นแม่กอง กรมหมื่นสีหวิกรมเป็นนายช่าง พระยามหาอรรณนิกรและพระยามมมหาเดช
 ผู้คุมเลขาหารปืนใหญ่เมืองสมุทรปราการเป็นนายงาน โดยให้ทหารปืนใหญ่เมืองสมุทรปราการ
 เป็นผู้ช่วยเหลือก่อสร้างแม่กองเจ้าของการได้จัดซื้อหินถมพื้นเพิ่มไปจนรอบเกาะที่ตั้งโดยต่อ
 ออกไปทางด้านใต้แล้วรื้อศาลาลงจัดสร้างพระวิหารใหญ่หันหน้าสู่ทะเลส่วนองค์พระเจดีย์แบบ
 ลอมฟางนั้นได้สร้างสวมรูปพระเจดีย์องค์เดิมไว้โดยเพิ่มส่วนสูงขึ้นไปอีก 6 วารวมเป็นสูง 19 วา 2
 ศอกคืบ หรือ 39.75 เมตร

สร้างพระเกี่ยวสิ่งของคับบนชั้นที่สองสร้างพระแท่นทางด้านทิศเหนือและทิศ
 ใต้สำหรับตั้งเครื่องสังเวทส่วนทางทิศตะวันออกทรงโปรดเกล้าฯให้ช่างสลักแผ่นทองแจ้งประวัติ
 การก่อสร้างและจุดประสงค์ตลอดจนพระราชทรัพย์ที่ได้ทรงบริจาคไปโดยพร้อมมูลเพื่อให้ชนรุ่น
 หลังได้ทราบ นอกจากนั้นได้ทรงโปรดเกล้าฯให้ช่างทำการก่อสร้างศาลาที่ประทับทางทิศเหนือ
 สำหรับบำเพ็ญพระราชกุศลกับทรงสร้างฐานโพธิ์ส่วนทางทิศใต้ทรงโปรดให้สร้างหอเทียนคู่หนึ่ง
 และหอรระฆังคู่หนึ่งหน้าพระวิหารและทรงโปรดเกล้าฯให้สร้างบันไดศิลาแลงลงสู่แม่น้ำทางทิศ
 ตะวันออก นอกจากนั้นมีหลักผูกเรือและเสาเข็มเจดีย์รอบตัวเกาะในการก่อสร้างครั้งหลังนี้
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 12 พระองค์ไว้ที่คอรระฆัง
 แทนของเดิมที่คนร้ายลักไปโดยแห่มาทางชลมารคครั้งถึงวันอาทิตย์แรม 3 ค่ำเดือนยี่ (ตรงกับวัน
 อาทิตย์ที่ 30 ธันวาคม 2403) เวลาบ่ายพระสงฆ์ราชาคณะ 90 รูป เจริญพระพุทธมนต์รุ่งขึ้นวันจันทร์
 ที่ 31 ธันวาคม 2403 พระสงฆ์รับพระราชทานฉันต์เสร็จแล้วได้ฤกษ์ทรงบรรจุพระบรมธาตุ แล้ว
 ทรงกระทำพระราชพิธียกคอรระฆังประดิษฐานพระปฏิมากรไชยวัฒน์และพระห้ามสมุทรไว้ใน
 วิหารและทำการสมโภชเป็นงานใหญ่หลังการสมโภชพระสมุทรเจดีย์แล้วประมาณ 5 เดือน
 กิจการต่างๆ ของพระสมุทรเจดีย์ก็แล้วเสร็จสมบูรณ์ ณ วันแรม 9 ค่ำเดือน 7 ตรีศกจุลศักราช 1223
 ตรงกับวันที่ 2 มิถุนายน พุทธศักราช 2404 สิ้นพระราชทรัพย์ในการก่อสร้าง 588 ชั่งหรือ 47,240
 บาท นับตั้งแต่มีการก่อสร้างพระสมุทรเจดีย์แล้วถ้าหากพระมหากษัตริย์เสด็จโดยชลมารคผ่านเข้า

และผ่านออกจะต้องหยุดเรือพระที่นั่งแล้วทรงบูชาด้วยเครื่องสักการะทุกครั้ง” (ทิพากรวงสมหา
โกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา 2548: 295)

4.7 วิสัยทัศน์การปกครองการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

การปกครองและการบริหารประเทศต้องอาศัยวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลที่จะทำให้
ประเทศก้าวไกลพัฒนาไปตามโลกาภิวัตน์และรอดพ้นจากการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกการ
ยอมรับวิทยาการต่างๆที่เข้ามาและพระองค์ลั่นกรองสิ่งที่จะรับมาให้ดีที่สุด เป็นประโยชน์แก่
ราชอาณาจักรและราชบัลลังก์ในอนาคต เพื่อจะแสดงความเป็นกษัตริย์ผู้มีพระเนตรอันยาวไกลใน
ยุคนั้นด้วย ทรงปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยแบบตะวันตกทั้งการเศรษฐกิจ การบริหารราชการแผ่นดิน
และสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรในสังคมและการวางรากฐานให้กับพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป
จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

4.7.1 วิสัยทัศน์การปกครองการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

พระเทพวิสุทธิกวีได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “พระองค์ทรงรอบรู้ทุกด้านทั้ง
ทางคดีโลกคดียุทธศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วและได้ศึกษาความเป็นไปของโลกตะวันตกได้อย่างดียิ่ง
ทรงนำวิทยาการต่างๆแนวความคิดต่างๆมาปรับปรุงประยุกต์ให้ประเทศชาติได้พัฒนาการศึกษา
ภาษาอังกฤษให้กับพระโอรสของพระองค์เองเป็นการปูรากฐานให้กับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวอีกด้วยเพื่อจะได้ขับเคลื่อนแนวคิดในการพัฒนาประเทศต่อไป” (พระเทพวิสุทธิกวี
สัมภาษณ์ 2554)

พระราชญาณกวีได้วิเคราะห์ไว้ว่า “หลังจากที่พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์
แล้ว ก็ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเรียกว่าทำมากับมือ 27 ปีเต็มแล้วต่อให้อีกก็ทรงทำนุบำรุง
อุปถัมภ์บำรุงแล้วที่พระองค์ทรงมีลูกมาก มากกว่ารัชกาลที่ 5 ร.5 มีลูก 80 คน รัชกาลที่ 4 มีลูก 82 คน
มีพระมเหสีเจ้าจอม 47 คน ตอนนั้นเป็นยุคที่ตะวันตกคุกคามมาก ๆ ล่าเมืองขึ้นอาณานิคมต่างๆ
พระองค์ก็วางเอาไว้ว่าลูกคนไหนต้องเรียนรู้อะไร หลังจากขึ้นครองราชย์แล้วลูกคนไหนเรียนเยอรมัน
ลูกคนไหนเรียนโซเวียตนะ ลูกคนไหนไปเรียนอังกฤษลูกคนไหนไปเรียนอเมริกา ประมาณนั้นแล้วก็เอาฝรั่ง
มาเป็นผู้รับใช้มาพัฒนาประเทศ ตอนนั้นฝรั่งก็เข้ามาทั้งแพทย์ทั้งพยาบาลทั้งนักการปกครอง
พระองค์ท่านก็จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศเรียกว่าพลิกประเทศเข้าสู่ยุคตะวันตกเลย
ทำให้เห็นว่าตะวันตกนี้จะเห็นว่าซึ่งส่งผลมาถึงลูกของพระองค์ท่านก็คือรัชกาลที่ 5 เห็นพระที่นั่ง-
อนันตสมาคมตะวันตกแท้ๆ สัญลักษณ์ตะวันตกแท้ๆเลยทำให้ลูกของพระองค์ท่านกระจายไปเกือบ
ทั่วโลกเลยไปเรียนหนังสือและกลับมาพัฒนาประเทศสิ่งที่พระองค์ทำไว้ส่งผลมาถึงลูก ลูกก็ทำตาม

คุณแลศาสนาคุณแลบ้านเมืองสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสก็คุณแลพระพุทธรูปศาสนารัชกาลที่ 5 ก็คุณแลบ้านเมืองแบ่งกัน” (พระราชญาณกวี สัมภาษณ์ 2554)

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์คนที่มีวุฒิภาวะแล้วคนมีวิสัยทัศน์ระดับ World Class คือมองอะไรระดับโลกแล้วเพราะมีคู่มือสำคัญคือภาษาอังกฤษและที่สำคัญพระองค์มีเพื่อนเป็นชาวต่างชาติเขียนจดหมายคุยกัน แหม่ม แอนนา เข้ามาช่วยสอนหนังสือและนักการทูตหลายๆคนก็รู้จักกับพระองค์ซึ่งผมเชื่อว่าวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าก็คือระดับ World Class ต้องการให้ประเทศชาติไม่ถูกต่างชาติตะวันตกกดขี่และเป็นที่ยอมรับในของประเทศตะวันตกด้วยกันเพราะเป็นประเทศสามารถติดต่อต่างชาติตะวันตกได้เป็นอย่างดีและผมก็เชื่อว่าวิสัยทัศน์มาปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ถูกฝรั่งเศสถูกอังกฤษยึดแผ่นดินเยื่อเย็ดเสียน้อยเพื่อรักษาใหญ่ไว้ ผมว่าตรงนี้เป็นคุณผมถือว่ารัชกาลที่ 4 เป็นคนเข้าใจภาษาอังกฤษเป็นคนสื่อสารกับชาวต่างชาติซึ่งถือว่าเป็นความศิวิไลซ์หมดทุกด้านและพระองค์เข้าถึงสิ่งนี้คือสิ่งที่พระองค์มีวิสัยทัศน์ผมเชื่อว่าเป็นผลดีและวิสัยทัศน์เป็นเลิศ พระองค์ทรงเอาภาษาอังกฤษมาบ่มเพาะมาเลี้ยงดูลูกเจ้าชายเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์รัชกาลที่ 5 แม้ไม่ได้จบต่างประเทศแต่ก็เก่งพอๆกับจบจากต่างประเทศรัชกาลที่ 5 เป็นผู้สวดยผลลัพท์ถ้าหากรัชกาลที่ 4 เหมือนดวงตะวันที่ส่องแสงทอแยงรุ่งเรืองขอบฟ้าให้กับประเทศไทยคือความเจริญรัชกาลที่ 5 คือผู้สวดยผลจากการที่พระอาทิตย์ขึ้นเต็มดวงแล้วดังนั้นนี่คือภาพที่เห็นชัดเจนว่ามีผลดีต่อประเทศชาติรัชกาลที่ 5 สวดยผล” (พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สัมภาษณ์ 2554)

อาจารย์บุญทันได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ในช่วงนั้นฝรั่งมาและสัญญาเบาริง 100 บาทมันให้เรา 3 บาท เริ่มเข้ามาเอาเปรียบพวกเราสัญญาผูกมัดพวกเราพระองค์เข้ามาก็ไม่ให้มายึดอำนาจไปในสมัยพระองค์ไม่ได้สูญเสียอะไรมากมายแต่จะมาสัญญาเสียสมัยรัชกาลที่ 5 ฝรั่งเงี้ยมิดแต่พื้นไม่ลงรัชกาลที่ 5 ทรงฉลาดศึกษาจากพ่อมา ส่วนที่ไม่เป็นหัวใจถูกตัดออก 14 ครั้งมากกว่าประเทศของเราที่ตัดออกไปเป็นอยู่ได้ปัจจุบันเป็นเพราะสถาบันนี้แหละคนไทยเก่งทุกยุคทุกสมัยเราไปเอาเปลือกมาอธิบายกันถ้ามองลึกแล้ว องค์กรไหนจะอยู่รอดดีไม่ดีไม่สำคัญสำคัญมันอยู่รอด Survivor หรือเปล่าชาติมีประเทศได้เพราะ Survivor” (บุญทัน ดอกไทรสง สัมภาษณ์ 2555)

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ชยาได้วิเคราะห์ไว้ว่า “เป็นพระมหากษัตริย์ที่เปิดโลกเข้าสู่ความทันสมัยหัวใจสำคัญอยู่ตรงนี้ ทุกๆด้านแทบทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจด้านการทหารด้านการปกครองด้านอะไรต่างๆมีผลทำให้การปกครองการบริหารมันพัฒนาขึ้น ประเด็นความสำคัญของรัชกาลที่ 4 ไม่ใช่ศาสนาแต่เป็นการเมืองโดยตรง หัวใจสำคัญในการครองราชย์อยู่ที่ข้อสุดท้ายท่านทำให้ประเทศทันสมัยมันก็ถึงทุกอย่างให้มันก้าวตามท่านไป เปิดโลกทัศน์ใหม่ซึ่ง

ศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์คือฝรั่งหมายความว่าปะทะกับฝรั่งยังงั้นจะติดต่อกับฝรั่งยังงั้นที่จะปลอดภัยและได้รับผลประโยชน์คนโบราณคิดว่าเรามีหอกมีดาบเยอะเยอะก็ได้รับความจริงว่ามันเริ่มพาดพิงมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุด โคนพม่าถูกอังกฤษโค่นรวบ ท่านได้สร้างทัศนคติเริ่มเปิดโลกข้อสำคัญทุกอย่าง คือการปลุกฝังพระราชโอรสของท่านได้รับถ่ายทอดออกไป 100 เปอร์เซนต์ สอนด้วยพระองค์เองพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับทุกอย่างจากพระองค์สั่งสอนทำให้รัชกาลที่ 5 และพระราชโอรสของพระองค์ได้สานต่อชาวโลกเลยไปเน้นหนักว่าท่านไปทางวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่เกี่ยวกับท่าน” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา สัมภาษณ์ 2554)

อาจารย์ปิยนารถได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ท่านก็มองว่าตอนนั้นประเทศตะวันตกกำลังจะมาคุกคามไทยเรา ถึงแม้จะไม่บีบคั้นเรามากมายอย่างรัชกาลที่ 5 แต่เริ่มๆแล้วอังกฤษเข้ามาโดยทางสิงคโปร์ มาลายูตอนใต้แล้วเข้าไปพม่า ส่วนฝรั่งเศสมาทางอินโดจีนมาเวียดนามแล้วใช้เวียดนามเป็นฐานของเขมร แล้วสนใจเขมรกับลาว เพราะฉะนั้นพยายามบีบคั้นเอาเขมรส่วนนอกไปได้โดยสมัยรัชกาลที่ 4 พวกนี้อ้างความชอบธรรมว่า White Man Burden ก็คือว่า ภาระของคนผิวขาว อ้างว่าตัวเองจะมา Civilize จะมา Activated คนที่ด้อยกว่าให้เจริญเหมือนตามแบบเขา แต่จริงๆจะมาเอาทรัพยากรธรรมชาติรัชกาลที่ 4 ทำอย่างไรจะมาตั้งรับ ท่านเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกสมัยรัตนโกสินทร์ที่ท่านใช้วิธีการตั้งรับก็คือว่าท่านคิดว่าเราต้องใช้การเจรจาทางการทูต เพราะว่าเราสู้เขาไม่ได้ท่านได้พูดคำหนึ่งซึ่งคิดฉับประทับใจมากกว่าคนเราไม่สามารถต่อสู้ คือเราซึ่งด้อยต่อเขากำลังอาวุธไม่สามารถต่อสู้กับฝรั่ง ได้ด้วยกำลังอาวุธ แต่เราก็ต่อสู้ด้วยปัญญาแล้วก็ด้วยหัวใจด้วย Heart คือหัวใจ ต่อสู้ด้วยความคิด คือคิดจะต่อสู้เขาอย่างไรปัญญาไม่ใช่มุทะลุจะไปต่อสู้เขาแล้ว

ขณะเดียวกันต้องต่อสู้ด้วยความรักประเทศชาติสู้ด้วยใจท่านบอกว่าคนเรานี้ควรจะต้อง Beshoot Rules Limb ต้องยอมเสียแขนขาซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อรักษา Save Heart หัวใจเอาไว้เพราะฉะนั้นท่านเลยดำเนินการที่ว่า **ประการที่หนึ่ง** การเจรจาทางการทูตเจรจาให้ถึงที่สุดเลย **ประการที่สอง** ถ้าเจรจาไม่ได้ผลก็ต้องยอมเสียดินแดนก็คือต้องยอมเสีย Limb แขนขาเพื่อรักษา Independent หรือเอกราชของประเทศไว้ เพราะฉะนั้นใน พ.ศ. 2410 พระองค์ทรงเสียเขมรส่วนนอกให้กับฝรั่งเศสไป **ประการที่สาม** ในขณะเดียวกันเจรจาทางการทูตทำอะไรชักอย่างแล้วนี้ เราต้องปรับปรุงประเทศของเราด้วยเพราะฉะนั้นยุคของท่านจึงเป็นยุค Modernization คือยุคปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่เรื่องการให้สิทธิพลเมืองอีกส่วนหนึ่ง ในแง่การคำนึงถึงเสรีภาพคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันท่านก็ส่งเสริมเรื่องวัตถุมิการสร้างถนนหนทางสมัยใหม่มีการส่งเสริมเรื่องของสวัสดิการของคนเรื่องสุขภาพบ้างเรื่องของกิจการตำรวจทหารสมัยใหม่ก็เริ่มสมัยพระองค์ท่านเพราะฉะนั้นท่านเป็นนักการเมืองนักการปกครองที่มีการมองการณ์ไกลและยังมี

พระราชดำริ อีกอย่างเรื่องวิสัยทัศน์อีกอย่างเรื่องของรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์คิดว่าไม่ควรจะตั้งรัชกาลที่ 5 เป็นกรมบวรวังหน้าเพราะอันตรายเพราะพระองค์ทรงคำนึงถึงเจ้าปราสาททอง เจ้าพระยาชลโยมสุริยวงศ์ ที่แย่งราชบัลลังก์จากลูกๆพระเจ้าทรงธรรมสมัยอยุธยาเหมือนกับท่านดำริ เพราะฉะนั้นท่านก็เลยทรงไม่ได้ตั้งแต่ขณะเดียวกันท่านก็พยายามสร้างความสัมพันธ์กับ (ช่วง บุนนาค) ก็คือไปขอลูกสาวเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ท่านเจ้าคุณแพซึ่งเป็นหลานปู่ของสมเด็จพระเจ้าพระยาช่วง บุนนาค ให้มาเป็นพระชายาองค์แรกพระสนมเอกรัชกาลที่ 5 และสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยการแต่งงานแล้วท่านก็ให้เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เสด็จไปที่บ้านที่จวนของสมเด็จพระเจ้าพระยาเสมอเพื่อจะไปเรียนรู้อะไรต่างๆ อันนี้คือท่านก็สร้างทั้งผู้สืบทอดราชบัลลังก์สร้างทั้งการดึงรับความมั่นคงของประเทศโดยการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ” (ปิยนถ บุนนาค สัมภาษณ์ 2554)

ณรงค์ พ่วงพิศได้ให้ความเห็นไว้ว่า “คือวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังขึ้นครองราชสมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศนี้ วิสัยทัศน์อันที่หนึ่งท่านมองเรื่องของเศรษฐกิจรัชกาลที่ 4 ท่านยอมรับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แบบเสรีนิยม เพราะฉะนั้นการที่ท่านยอมรับการเซ็นสัญญาเบาริงแล้วก็ต้องยกเลิกการค้าแบบผูกขาดโดยพระคลังสินค้าแล้วก็ชาวต่างชาติซื้อขายอะไรกับใครได้ตามที่เราตกลงกันเรื่องภาษีอากรถือได้ว่าการเปลี่ยนวิธีการค้าขายแบบใหม่ อันที่จริงมันก็มีมาก่อนหน้านี้แล้วแต่มันก็ไม่ชัดเท่ากับในสมัยนี้ก็ได้แล้วถ้าคุณให้คิดหลังจากเซ็นสัญญาเบาริงไปแล้วผลปรากฏว่าการค้าขายกับต่างประเทศได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางแล้วก็เหตุการณ์อันนี้จะเห็นได้ว่าการผลิตต่างๆนี้ตามมาการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกจะขยายตัวมากขึ้นแทนที่จะผลิตเพื่อไว้กินไว้ใช้ในบ้านของตัวเองในครอบครัวเริ่มการลงทุนแล้วทำให้เกิดสภาพที่เรียกกันว่า ระบบที่ต่อมาทำให้เกิดมีธนาคารเกิดมีการลงทุนการค้าขยายตัวออกไปวิสัยทางเศรษฐกิจผมคิดว่าท่านไม่เป็นรองใคร ท่านคิดไว้ไกลมากและการเซ็นสัญญาคุมสิ่งที่ตามมาทางด้านเศรษฐกิจมันขยายตัวมากมายทีเดียว

ในประการที่สองผมคิดว่าในเรื่องการเมืองการปกครองท่านมีความคิดสมัยใหม่เต็มทีเพราะว่าสิ่งที่ท่านพยายามที่จะบอกให้คนทั่วไปได้รู้ว่า แนวคิดการเมืองแบบสมัยใหม่ที่ท่านมองเห็นก็คือผมยกตัวอย่างให้ฟังง่าย ๆ ว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วม อันที่จริงแล้วมันเป็นแนวคิดทางด้านตะวันตกแนวคิดสมัยใหม่คนไทยไม่คิดอย่างนั้นแต่เราเพิ่งมาคิดเพราะว่ายกตัวอย่างง่ายๆเช่น ท่านบอกให้ใครต่อใครว่า จะทำถนนจะทำสะพานใครที่จะร่วมทำบริจาคช่วยเหลืออะไรกันต่างๆที่ร่วมกันได้นั้นก็หมายความว่า ให้คนที่เขาใช้ได้มีส่วนร่วมหรืออย่างกรณีการแต่งตั้งใครซักคนที่เป็นขุนนางข้าราชการแทนที่ท่านจะตั้งท่านไม่ตั้งท่านให้ขุนนางพิจารณา มาร่วมประชุมกันพิจารณาลือว่าใครสมควรจะได้เป็นท่านมหाराชครูบุโรหิต มหาราชครูมหิธร คือ

มหาราชครูปุโรหิต ก็เป็นพวกพราหมณ์ มหาราชครูมหิธรก็เป็นขุนนางไทยเพราะว่าทั้งสองก็เกี่ยวกับกฎหมายทั้งนั้นเมื่อสองคนสิ้นไปแล้วท่านให้ขุนนางประชุมปรึกษาหารือกันแล้วใครเหมาะสมตำแหน่งสองตำแหน่งนี้แล้วเสนอขึ้นมาพระองค์จะทรงแต่งตั้งนี่คือตัวอย่างให้เห็นว่าแนวคิดการเมืองการปกครองสมัยใหม่การให้คนมามีส่วนร่วมแล้วท่านก็มองว่าพระมหากษัตริย์จริงๆก็คือมนุษยธรรมศาสนาสามัญชน เพียงแต่เป็นผู้นำทางด้านความคิดวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ซึ่งเกิดขึ้นจากแนวคิดแบบตะวันตกมีอยู่ในความประสงค์ท่านมาโดยตลอด เพราะฉะนั้นอย่างที่บอกไว้ว่าขุนนางข้าราชการที่เข้าเฝ้าอะไรต่างๆท่านก็เปลี่ยนวิธีการจากวัฒนธรรมเดิมๆให้เป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ให้ชาวต่างชาติรู้สึกว่าคุณสามารถที่จะเข้ามาติดต่อซื้อขายได้ง่าย

เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าถ้ามองในแง่หนึ่ง เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สังคมอีกอย่างหนึ่งสังคมเริ่มเปลี่ยนการเปลี่ยนสังคมของท่านนี่ในเรื่องของการที่ท่านบอกว่ายกตัวอย่างว่า แต่เดิมบรรดาที่เป็นสนมกำนันทั้งหลายก็อยู่ไปจนกว่าหมดภารกิจแต่ท่านบอกว่าท่านผู้ใดอยากไปแต่งมีเข้ามีเรือนอะไรต่างๆท่านก็ยินดีท่านก็เปิดโอกาสให้ พูดยายมาเป็นสนมอะไรของท่าน สมัยก่อนคนชอบมาถวายเจ้านาย ท่านก็รู้สึกว่าคุณสมัยใหม่เขาน่าจะมีเสรีภาพในการตัดสินใจอะไรต่างๆได้บ้างคือวิถีคิดเกี่ยวกับเรื่องสังคม ผมคิดว่าท่านคงได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกแน่ๆไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม แต่จะให้มันออกมาอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมไม่ได้เพราะว่าในขณะที่อิทธิพลความคิดแบบอนุรักษนิยมในสังคมไทยสมัยนั้นยังคงมีอยู่อย่างหนาแน่น ผมก็จะตอบในประเด็นๆตรงเศรษฐกิจว่าวิสัยทัศน์ทางเศรษฐกิจเป็นยังไงซึ่งให้เห็นอย่างสัญญาเบาใจ เช่นสัญญาเบาใจเสร็จหลายอย่างเกิดขึ้นการค้าขายประการที่สองการเมืองการปกครองของท่านจะเห็นได้ว่าท่านพยายามปลดปล่อยอำนาจของพระองค์ท่านให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองมากขึ้นแล้วที่อันหนึ่งในเรื่องของวัฒนธรรมทรงเปลี่ยนแปลงหลายๆประเด็นเพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 4 เท่ากับเป็นการวางรากฐานที่สำคัญให้กับรัชกาลที่ 5 ในการปฏิรูปประเทศเข้าสู่ความทันสมัยอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนถ้ารัชกาลที่ 4 ไม่วางฐานตรงนี้ไว้ให้มั่นคงการทำงานในรัชกาลที่ 5 คงประสบความสำเร็จยากลำบากไม่ใช่บ่อย” (ณรงค์ พ่วงพิศ สัมภาษณ์ 2554)

สุภาภรณ์ จินตมาณีโรจน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “วิสัยทัศน์พระองค์ก็ก้าวไกล อย่างทำสนธิสัญญาเบาใจ การจัดการปัญหาภายในเช่นการตั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็น Second King ท่านก็พยายามทำหลายๆอย่างมาก กษัตริย์วิสัยทัศน์ดีมากองค์หนึ่ง คนจะให้น้ำหนักกับรัชกาลที่ 5 เยอะแต่อาจารย์กลับมองว่า ถ้าเตรียมไว้ไม่ดีสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะรัชกาลที่ 4 ทำอะไรเยอะมากพระองค์ทำทุกอย่างทุกด้านพระพุทธศาสนาก็ด้วยอย่างหนึ่ง ทำทุกอย่างเพื่อให้รู้ว่าเรามีความเจริญอะไรต่างๆ โปรดให้เขียนพงศาวดารเขมร พระองค์ทรงปรีชาชาญ

และเป็นคนมีวิสัยทัศน์อย่างที่รัชกาลที่ 5 ขึ้นครองราชย์พระองค์ก็ทรงวางแผนไว้ท่านเตรียมรัชกาลที่ 5 อย่างที่พระองค์เสด็จไปดูสุริยุปราคา ก็ทรงป่วยทั้งพ่อทั้งลูก ท่านไม่ได้แค่ศึกษาการเมืองภายในของเราเท่านั้น แต่ได้ศึกษาการเมืองระหว่างประเทศด้วยว่าโลกต้องเจอภาวะอะไรแล้วสยามต้องเจออะไรบ้างปรับตัวอย่างไรบ้างท่านทำอะไรสำคัญไว้เยอะมาก แต่ช่วงนั้นท่านก็คุมเกมอยู่” (ศุภักษร จินตคามณีโรจน์ สัมภาษณ์ 2554)

4.7.2 การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการสร้างชาติ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ผมคิดว่าสิ่งที่การสร้างชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวแก่ประเทศชาติบ้านเมืองนี้เป็นการสร้างฐานของประเทศไทยสมัยใหม่ถ้าเราไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะแตกแยกเป็นแวนแคว้นเป็นหัวเมืองเพราะตอนนั้นคนไทยไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีสานคือลาว เหนือเชียงใหม่ก็คือลาว หัวเมืองมอญหัวเมืองเขมรหัวเมืองมลายู พูดอย่างตรงไปตรงมาไม่ได้เป็นคนไทย คนไทยก็แค่อยุธยาเท่านั้นพ้นจากสุโขทัยไปก็ลาวหมด หัวเมืองอีสานลาวทั้งหมด แต่จะเป็นลาวอะไรอีกเรื่องหนึ่ง หัวเมืองเขมรสุรินทร์แถวนั้น สิ่งที่เป็นคำตอบคือว่า ธรรมเนียมกติกานี้มองทุกคนเป็นพสกนิกร คือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอันหนึ่งอันเดียวกันเป็น Unity เดียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งอันนี้เป็นรากฐานของ Modern State ของ Modern Nation เพราะคำว่า Nation ท่านต้องเข้าใจนะว่า Nation ที่แปลว่าชาติ ชาติในภาษาเก่าแปลว่า ชาติ-ชาติ คือการเกิด คือการถือกำเนิดซึ่งไม่ได้แปลว่า หนึ่งเดียวกันเลย การเกิดคืออะไร ประทานโทษ ชาติผู้ดี ชาติสกุล ชาติไพร่ ชาติสุนัข มันไม่เกี่ยวกับ Nation ทุกวันนี้ก็ยังพูดกันชาติสุนัขกันเลยไม่เกี่ยวกับ Nation State กับ Nation ยุคใหม่ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไปแล้ว ธรรมเนียมกติกาก็สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นเป็นพุทธศาสนาที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน คือความเป็นรักชาติสมัยใหม่ ผมเข้าใจว่าการที่สร้างวัดป่าออกไปข้างนอกเป็นวัตถุประสงค์ที่จะรักชาติ ผมเข้าใจอย่างนั้น เพราะมีงานวิจัยเกี่ยวกับวัดป่าอุทิสตนเองมีความทุกข์ยากลำบาก เดินชุกแต่เผชิญช่วงหลังๆ มามหาณิกายเขาก็ปรับตัวแล้ว เขาก็ไม่ได้อยู่กับที่แต่ถ้าไม่มีธรรมเนียมกติกาก็อาจจะไม่มีรัฐชาติสมัยใหม่เกิดขึ้น” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สัมภาษณ์ 2554)

สรุปได้ว่าจากการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า “พระองค์ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกลและทรงเป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้ครั้งพระองค์ทรงเป็นพระภิกษุพระองค์ทรงศึกษาพระไตรปิฎกอย่างถ่องแท้และศึกษาวิทยาการทางโลกตะวันตกอีกทางหนึ่งด้วยทำให้พระองค์ทรงปรีชาสามารถรอบรู้ทั้งทางโลกทางธรรมทรงนำมาใช้ในการปกครองและการบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพทรงมีแนวคิดที่ทันสมัยมีเหตุมีผลอันเป็นผลเนื่องมาจากการบ่มเพาะความรู้จากการผนวช 27 พรรษาภายใต้พระพุทธศาสนาทรงนำแนวความคิดทางด้านพุทธศาสนามาผนวกกับวิทยาการทางโลกตะวันตกทำให้ประเทศชาติรอดหน้าไปไกลเมื่อ

เทียบเคียงกับประเทศเพื่อนบ้านของเราซึ่งถูกจักรวรรดินิยมยึดอำนาจไปหมดแล้วอีกทั้งพระองค์ทรงปรับเปลี่ยนการเมืองการปกครองของพระองค์ เช่น การปรับเปลี่ยนทางการค้าทางด้านเศรษฐกิจทรงปล่อยให้ไปตามกลไกของตลาดไม่มีการผูกขาดเช่นก่อนมีอิสระในการทำมาค้าขาย การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์การเพื่อให้ความยุติธรรมแก่ราษฎรผู้ทุกข์ยากเดือนร้อนและการสร้างขวัญกำลังใจโดยการสร้างพระสยามเทวาธิราชและการปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้าของพระมหากษัตริย์ทั้งชาวสยามและชาวต่างประเทศให้มีความใกล้ชิดมีความเป็นกันเองมากขึ้น พระองค์ทรงยังทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของปวงชนชาวสยาม โดยพระองค์ทรงสร้างวัดเพื่อเป็นพระเกียรดิศของพระองค์มี 5 วัด คือ วัดบรมนิวาส วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดมกุฏกษัตริยาราม ที่ตั้งงามของศิลปะกรุงรัตนโกสินทร์ และพระองค์ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ต่างๆและวัดต่างๆอีก 40กว่าวัด เช่น วัดอรุณราชวราราม วัดบวรนิเวศ พระเจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกษ พระราชทานนามว่า บรมบรรพต พระสมุทรเจดีย์ กลางน้ำเมืองสมุทรปราการ พระพุทธเสลเจดีย์ ยอดเขามหาสวรรค์ หรือที่เรียกว่า พระนครคีรี ที่ทาดุโรรมให้กลับมาสง่างามเช่นดั้งเดิม ที่สำคัญพระองค์ทรงมีปฏิภาณไหวพริบที่ดีทรงทำให้ประเทศสยามรอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศสแต่ก็ทำให้ประเทศสยามสูญเสียดินที่เป็นอันมาก แต่ก็ยังนับว่าเป็นความปรีชาญาณของพระองค์ที่ทำให้ประเทศสยามยังมีเอกราชจนทุกวันนี้ที่สำคัญพระองค์ทรงสั่งสอนพระราชโอรสของพระองค์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ให้มีความรู้ความสามารถทัดเทียมกับประเทศตะวันตก แนะนำวิทยาการต่างๆทั้งทางโลกทางธรรมให้แก่พระองค์เพื่อจะนำไปพัฒนาประเทศเมื่อพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ต่อไปพระองค์ทรงมีความรอบรู้ในด้านต่างๆจนเป็นที่ยอมรับของชาวต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ด้านดาราศาสตร์ เช่นพระองค์ทรงทำนายการเกิดขึ้นของสุริยุปราคาที่ตำบลห้วยกอได้อย่างแม่นยำเป็นสาเหตุทำให้พระองค์ทรงประชวรเป็นไข้ป่า (มาลาเรีย) ทรงสวรรคตในเวลาต่อมา

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยศึกษาเฉพาะกุศโลบายที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้ในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารปกครองประเทศซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจได้นั้นต้องมีกุศโลบายที่ดี ทรงมีสายพระเนตรที่ยาวไกล ทรงมีพระปรีชาสามารถ และทรงมีแนวคำริที่จะสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญคือทรงมีกุศโลบายอันแนบคายเพื่อให้พระองค์ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจและบริหารประเทศชาติบ้านเมืองได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์เป็นผู้เชี่ยวชาญโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ ทั้งหมด 9 ท่าน อีกทั้งผู้ถูกคัดเลือกล้วนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในวงการการศึกษาและวิชาการของประเทศไทย

การวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาผู้มีความรู้ครอบคลุมในขอบเขตการวิจัยทำให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การอภิปรายผลจะได้กล่าวในประเด็นที่สำคัญๆจากข้อมูลที่ได้ค้นคว้าศึกษาจากการสัมภาษณ์เป็นหลักและจะเสนอคำเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและนักวิจัยต่อไป

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวัตถุประสงค์ 2 อย่างคือ

1.1.1 ศึกษากุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

1.1.2 ศึกษากุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทำหลายวิธีการควบคู่กันไป เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากที่สุด ตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยอย่างแท้จริงและมีแหล่งที่มาอย่างชัดเจน การเก็บข้อมูลนั้นจะต้องสอดคล้องกับการจัดเก็บรูปแบบข้อมูลอีกด้วยข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ใช้การเก็บข้อมูลแบบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเชิงลึกในประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ผลของการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาการสัมภาษณ์โดยแบ่งกลุ่มบุคคลสัมภาษณ์ได้ 3 กลุ่มคือ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (พระเถระผู้ใหญ่) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ ทั้งหมด 9 ท่าน ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาวิจัยทางเอกสารที่เป็นผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ พงศาวดาร หนังสือประวัติศาสตร์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเป็นแบบเชิงพรรณนาประวัติศาสตร์การเมือง (Historical Research) เพราะว่าเป็นวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ผนวกกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคณาจารย์ทุกท่านในการวิเคราะห์ควบคู่กันไป

1.3 ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ครบถ้วนทุกประการ โดยผลการศึกษาวิจัยที่ได้กำหนดไว้ 2 หัวข้อมีการค้นพบที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยในแต่ละข้อดังต่อไปนี้

1.3.1 ศึกษาอุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ผลการศึกษาวิจัยได้พบว่า อุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ เจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชเป็นพระภิกษุเพื่อหลบหนีราชภัยเนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดการขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์หรือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีการประนีประนอมผ่อนปรนเป็นหลักด้วยเหตุเจ้าฟ้ามงกุฎทรงทูลถามความเห็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ลงความเห็นให้บวชต่อไปอย่างไม่มีกำหนดเพื่อปลอดภัยและเพื่อความสบายพระทัยของพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ เมื่อทรงผนวชเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างท่องแท้จากอาจารย์หลายท่านและทรงศึกษาจากพระไตรปิฎกทำให้เข้าใจหลักพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ทรงละทิ้งเรื่องราวจากทางโลกจากความเป็นเจ้าชายเจ้าฟ้ามงกุฎไปชั่วขณะหนึ่ง ซึ่งใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อมาและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระองค์ทั้งโดยตรงและทางอ้อมกล่าวคือโดยตรงทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเบาพระทัยว่าพระวชิรญาณทรงศึกษาพระพุทธศาสนา

อย่างแท้จริงไม่ฝืนใจทางการเมืองโดยทางอ้อมทำให้คนมาสนใจในทางพระพุทธศาสนามากขึ้นและเกิดความนิยมชมชอบในตัวพระวชิรญาณภิกขุเมื่อพุทธศาสนิกชนมากขึ้นก็ทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯให้ครองวัดบวรนิเวศวิหารเพื่อให้ได้ใกล้ชิดพระองค์และช่วยงานในด้านพระพุทธศาสนาสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาในวังอีกทั้งพระองค์เปรียบประหนึ่งว่าเป็นกรมบวรวังหน้าเหมือนชื่อวัดบวรนิเวศวิหาร

พระวชิรญาณภิกขุทรงก่อตั้งธรรมยุติกนิกายให้ประชาชนสนใจใฝ่ธรรมะและเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นทิวถุณอีกทั้งในทางอ้อมต่อต้านคริสต์ศาสนาที่สืบคลานเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับมิชชันนารีทำให้ประชาชนมั่นคงในพระรัตนตรัยเป็นศาสนาที่มีเหตุมีผล ในขณะที่เดียวกันสิทธิโดยชอบธรรมเกิดขึ้นหลังจากที่ธรรมยุติกนิกายได้เกิดขึ้นแล้วประชาชนมีความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น ทำให้ธรรมยุติกนิกายเป็นฐานในการสนับสนุนและมีความเห็นชอบว่าพระองค์ทรงเป็นเจ้าของกำเนิดแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีทรงเป็นเจ้าของกำเนิดต่างพากันยกย่องสรรเสริญพระองค์ว่า พระวชิรญาณภิกขุทรงกระทำด้วยชอบประกอบด้วยธรรม ทรงเป็นเนืองนาคบุญของพุทธศาสนิกชนและประชาราษฎร์เหมาะสมเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป อีกทั้งพระองค์ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกลนับแต่การปฏิรูปพระพุทธศาสนาเป็นธรรมยุติกนิกายและทรงศึกษาภาษาต่างๆจากมิชชันนารีและพ่อค้า เมื่อทรงย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารทรงศึกษาภาษาต่างประเทศต่างๆ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษทำให้พระองค์ทรงเข้าใจหลักของประวัติศาสตร์ต่างประเทศและวิทยาศาสตร์ ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วด้วยวิทยาการเครื่องพิมพ์และศึกษาดารต่างๆให้รู้เท่าทันโลกเป็นอย่างดี ผลคือทำให้พระองค์ทรงมีความรู้ความสามารถในการก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างเต็มทีเพราะพระองค์ทรงมีหลักธรรมศาสตร์และหลักรัฐศาสตร์กล่าวคือทรงมีหลักธรรมศาสตร์คือหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระวชิรญาณภิกขุทรงศึกษาจากครูบาอาจารย์และพระไตรปิฎกนำมาประยุกต์ปรับปรุงให้เป็นแนวทางกุศโลบายในการที่พัฒนาจิตใจอย่างยั่งยืนอีกทั้งทรงมีหลักรัฐศาสตร์ทรงศึกษาหลักการปกครองทั้งในประเทศและต่างประเทศทรงใช้เป็นหลักทั้งสองอย่างนั้นในการประพฤติปฏิบัติเพื่อที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นใหญ่ได้อย่างสันติวิธี

1.3.2 ศึกษากุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า เมื่อพระวชิรญาณภิกขุทรงลาผนวชครองราชสมบัติแล้วพระองค์ทรงวางแนวทางหรือกุศโลบายในการปกครองและการบริหารประเทศอย่างแยบคายทรงสร้างความชอบธรรมโดยการนำหลักศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระองค์ทรง

ค้นพบครั้งแรกเมื่อเป็นพระภิกษุเดินจาริกธุดงค์ไปตามหัวเมืองต่างๆมาเป็นกุศโลบายในการรักษาอำนาจของพระองค์และการปกครองการบริหารประเทศ เช่นการเปิดการค้าอย่างเสรีไม่มีการผูกขาดจากรัฐและส่งเสริมการทำมาหากินอีกทั้งยังสร้างความชอบธรรมโดยการเชิญนักโบราณคดีต่างประเทศช่วยศึกษาบ่งบอกถึงความเป็นประเทศอารยชนที่ยาวนาน ทรงนำหลักพระพุทธศาสนา มาปัจจัยสำคัญสร้างความชอบธรรมในการทรงไว้ซึ่งอำนาจของพระองค์ เช่น การรักษาศีลในวันพระและการว่ากล่าวตักเตือนข้าราชการและเสนาบดีโดยการเขียนป้ายคำประกาศทรงนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งจารึกไว้ในหลักศิลากล่าวถึงพระแท่นมิ่งมงคลในการร้องทุกข์สร้างความยุติธรรมให้แก่ประชาราษฎร์มาใช้เป็นหัวใจหลักในสมัยพระองค์ ทรงสนับสนุนให้มีการร้องทุกข์โดยให้รางวัลแก่ผู้ที่มาถวายฎีกา

การสร้างพระสยามเทวาธิราชเป็นกุศโลบายในทางพุทธศาสนาเชิงโหราศาสตร์ระหว่างกษัตริย์กับราษฎรให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และบูรพกษัตริย์ไทยยาวนาน อีกทั้งยังเป็นทีเคารพกราบไหว้แก่ผู้พบเห็นในประเทศสยามส่งผลดีมาก พระองค์ทรงยังได้ปรับเปลี่ยนปรับปรุงการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์จากเดิมอีกด้วยกล่าวคือครั้งหนึ่งพระองค์ทรงผนวชเป็นพระภิกษุนั้น ได้จาริกธุดงค์ไปตามหัวเมืองพบปะผู้คนมากมายเข้ามกราบไหว้สักการะจึงมีพระราชดำริให้ประชาชนได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด อีกทั้งพระองค์ทรงศึกษาขนบธรรมเนียมตะวันตกพบว่าชาวตะวันตกเข้าพบพระมหากษัตริย์ไม่ได้หมอบกราบตั้งเช่นเอเชียของเราจึงมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาประเทศให้ศิวิไลซ์ยิ่งขึ้นไปอีกก้าวหนึ่ง เมื่อพระองค์ครองราชสมบัติแล้วทางด้านพระพุทธศาสนาพระองค์ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ทรงปล่อยวางให้คณะสงฆ์ทั้งสองนิกายเป็นผู้จัดการกันเองไม่เกี่ยวข้องเพื่อเสมอภาคและความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ทรงใช้หลักราชสังคหวัตถุและจักรวรรดิวัตรในการปกครองและบริหารประเทศแก่พระสงฆ์ในประเทศสยาม

การวางกุศโลบายทางพุทธศาสนาโดยการบูรณปฏิสังขรณ์พระสมุทระเจดีย์ที่ปากแม่น้ำให้เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาหรือปฏิสัมพัทธ์สัญลักษณ์เชิงพุทธที่อาจารย์บุญทันได้กล่าวไว้ ต่อมากลายมาเป็นสัญลักษณ์ของชาติ เพื่อให้คนไทยได้กราบไหว้สักการะเมื่อคราวนำเรือเข้าออกไปค้าขายและเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาให้ชาวต่างชาติได้รู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธเวลาเข้าออกประเทศสยามให้รู้ว่าควรปฏิบัติต่อประเทศสยามในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนวิสัยทัศน์การปกครองและการบริหารของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี โดยการตั้ง (Second King) ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อการลดความขัดแย้งกันภายในราชสำนักและการปรับเปลี่ยนวิธีการปกครองต่างๆ การสรรหาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่โดยการโหวตของข้าราชการด้วยกันเองการปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ของ

ประชาชนและชาวต่างชาติการปรับเปลี่ยนเงินตราการส่งเสริมการค้าเสรีการส่งเสริมการศึกษาโดยส่งราชโอรสไปเรียนต่างประเทศต่างๆเพื่อนำมาพัฒนาประเทศก่อให้เกิดความก้าวหน้าและศิวิไลซ์ให้ทัดเทียม เช่น เครื่องพิมพ์ ตั้ง โรงกษาปณ์ การต่อเรือ และที่สำคัญพระองค์ทรงศึกษาดาราศาสตร์อย่างจริงจังทรงทรงพิสูจน์การคำนวณสถานที่และเวลาการเกิดสุริยุปราคา เต็มดวงได้อย่างถูกต้องชัดเจน ซึ่งคำนวณล่วงหน้าไว้ถึง 2 ปีว่าจะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวง และเป็นสาเหตุเมื่อพระองค์เสด็จกลับกรุงเทพได้เพียง 5 วัน ก็ทรงประชวรและเสด็จสวรรคตด้วยไข้มาเลเรียต่อมาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์กรมขุนพินิตประชานาถ เป็นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ หรือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งได้พัฒนาประเทศชาติอย่างก้าวกระโดดทำให้ประเทศสยามพัฒนาอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประทานการอบรมบ่มสอนให้พระองค์รู้จักวิทยาการต่างๆทั้งในและต่างประเทศทำให้พระองค์ทรงปรีชาสามารถนำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและแก้ไขปัญหาการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตกได้เป็นอย่างดีทำให้ประเทศสยามไม่เป็นเมืองขึ้นและเป็นเอกราชจนถึงปัจจุบัน

2. อภิปรายผล

การศึกษาอุศโลบายทางด้านพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเท็จจริงซึ่งมีอยู่ในตำราและจากการวิเคราะห์ของผู้เชี่ยวชาญซึ่งสามารถทำให้เราเข้าถึงประวัติศาสตร์เมื่อ 200 ที่ผ่านมาก็ได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถตีความทางด้านประวัติศาสตร์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาทำให้ช่วยเราได้เข้าใจประวัติศาสตร์ช่วงนั้นมากขึ้นส่งผลให้คนสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยเพื่อขึ้นไปเข้าใจหลักแก่นแท้ประวัติศาสตร์ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันมีที่มาที่ไปในตัวของมันเองไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ โดยไร้สาเหตุจากการศึกษาพบว่าในแต่ละประเด็นจากตำราหรือจากผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับมุมมองและการศึกษาอย่างจริงจังของท่านทำให้เกิดความเห็นด้วยและความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆในประเด็นเดียวกันเป็นที่น่าสนใจน่าศึกษาหาความรู้มากยิ่งขึ้น

2.1 การอภิปรายผลจากการศึกษาอุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ผลจากศึกษาวิจัยในประเด็นการใช้อุศโลบายพระพุทธศาสนาของพระวชิรญาณภิกขุในการขึ้นสู่อำนาจสามารถแยกออกเป็น 5 ประเด็นคือ

2.1.1 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น การดำรงสถานภาพเป็นพระวชิรญาณภิกขุ

กัณฑ์บทบาททางการเมือง พบว่าสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่าพระวชิรญาณภิกขุทรงไม่มีบทบาททางการเมืองการเมืองตั้งแต่เริ่มทรงผนวชแล้ว พระองค์ทรงตั้งใจไปศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างอุทิศตนทำให้เข้าใจแก่นแท้ทางพุทธศาสนา พระองค์ผนวชต่อไปเพื่อลดความยุ่งยากวุ่นวายและเพื่อลดความตึงเครียดทางการเมือง อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อพระองค์เองเพื่อความปลอดภัยต่อพระองค์ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงผนวชลี้ภัยทางการเมืองก็ว่าได้ จนมีการปฏิรูปพระศาสนาตั้งธรรมยุติกนิกายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนตามพระไตรปิฎกให้ประชาชนเข้าใจง่ายพระองค์ทรงใช้หลักธรรมราชสังคหวัตถุประเด็นสำคัญเลยคือสมานัตตตา (ความวางตนสม่ำเสมอ) คือการวางตัวให้เหมาะสมกับกาลเวลาและเป็นประโยชน์ต่อตนและผู้อื่นอีกด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันทนีย์ ส่งศิริ ได้กล่าวไว้ว่า “เจ้าฟ้ามงกุฎทรงตัดสินพระทัยผนวชต่อไปอย่างไม่มีการกำหนดเป็นผลดีต่อพระองค์หลายประการคือ ประการที่หนึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยกำลังระหว่างพระองค์กับพระนั่งเกล้าฯซึ่งเจ้าฟ้ามงกุฎมีกำลังน้อยกว่าประการที่สองการตัดสินพระทัยผนวชต่อของพระองค์ทรงเป็นวิธีพิสูจน์ให้เห็นว่าพระองค์ไม่ทรงมีประสงค์ที่จะเกี่ยวข้องกับการเมืองอีกต่อไปเพื่อป้องกันไม่ให้พระนั่งเกล้าฯหากระแวงประการที่สามการตัดสินพระทัยผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นเกราะป้องกันภัยจากทางการเมืองแล้วยังเป็นแนวทางเพื่อจะกลับสู่อำนาจทางการเมืองใหม่อีกด้วย” (วันทนีย์ ส่งศิริ 2525: 69-70)

มีผู้เชี่ยวชาญอีกส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นต่างออกไปว่าพระวชิรญาณภิกขุไม่มีบทบาททางการเมืองในช่วงแรกๆเมื่อทรงผนวชศึกษาพระธรรมแล้วก็ปฏิรูปพระศาสนาโดยการตั้งธรรมยุติกนิกายจึงเกิดแนวคิดการขึ้นครองราชสมบัติและแสดงบทบาทในภายหลังช่วงรัชกาลที่ 3 ทรงประชวรใกล้สวรรคต เพราะว่ามีคนสนับสนุนมากมีฐานอำนาจมากก็ทำให้คิดถึงเรื่องราชสมบัติและการขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์

มีผู้เชี่ยวชาญอีกบางท่านมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งไปอีกว่า เจ้าฟ้ามงกุฎทรงออกผนวชเป็นพระวชิรญาณภิกขุทรงผนวชหลบหนีภัยทางการเมืองและมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองอยู่เบื้องหลังทรงพยายามมีบทบาททางการเมืองอยู่ตลอดเวลาบอกว่าพระองค์ทรงกระทำเพื่อกลับไปมีอำนาจเหมือนเดิมก่อนที่จะผนวชเป็นพระภิกษุ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ธีรวัฒน์ ได้พบว่า “เจ้าฟ้ามงกุฎไม่ทรงปรารถนาจะใช้กำลังขึ้นครองราชสมบัติอันเป็นการบั่นทอนความมั่นคงภายในทั้งที่มีโอกาสกระทำ ซึ่งความจริงแล้วนั้นมีเหตุผลแฝงอยู่คือ เมื่อเปรียบเทียบกับกำลังพลกันแล้ว

กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เป็นฝ่ายได้เปรียบ เมื่อพระองค์ทรงผนวชเป็นพระวชิรญาณเกิดจากแรงกดดันของสถานการณ์ทางการเมืองมากกว่าความศรัทธาในวิถีชีวิตของพระภิกษุ การบำเพ็ญบารมีในช่วงผนวชของพระองค์จึงเป็นไปเพื่อตำแหน่งกษัตริย์มากกว่าเพื่อความหลุดพ้น หลักฐานจากคำปฏิญาณในการขอบรรพชาของพระวชิรญาณภิกษุ การอยู่ในสมณเพศจึงเป็นสถานภาพที่ปลอดภัยและมั่นคงมาก ทั้งยังได้รับการเคารพจากทุกระดับชั้นของคนในสังคม แม้กระทั่งพระมหากษัตริย์ทำให้เกิดความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งระหว่างการเมืองกับศาสนา คือการเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นวิธีลี้ภัยทางการเมืองที่ปลอดภัยที่สุดของสังคมไทย เช่น สามเณรณอม กิตติขจร” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 42-45)

2.1.2 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น ประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตามหลัก

คำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด พบว่าผู้เชื่อวิชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่าพระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดการปฏิรูปและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พระองค์ทรงให้ความสำคัญในการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทรงศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนแล้วทรงพบว่าการเรียนการสอนการปฏิบัติข้อวัตรต่างๆแตกต่างจากของเก่าจึงศึกษาพระไตรปิฎกซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิแล้วเข้าใจว่าเราควรประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างพระไตรปิฎกซึ่งเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาช่วยให้จรรโลงพระพุทธศาสนาทำให้เคร่งครัดต่อข้อปฏิบัติมากขึ้นและต่อพระองค์ช่วยให้พระองค์มีบทบาทและประชาชนรู้จักพระองค์มากยิ่งขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของภัชราพร ช้างแก้วได้พบว่า “ธรรมยุติกนิกายเกิดจากภูมิปัญญาแนวความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล เน้นความจริงเชิงประจักษ์ และเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่หลักการของธรรมยุติกนิกาย จึงเน้นที่การกลับไปสู่พระสัทธรรมที่เป็นพุทธวจนะซึ่งมีพระไตรปิฎกเป็นตัวแทนเหมือนที่รัชกาลที่ 1 ก็ทรงเน้นเช่นกัน” (ภัชราพร ช้างแก้ว 2530: 25-28)

แอ็บบ็อต โลว์ มอฟแฟ็ทมีความคิดเห็นสอดคล้องกันได้กล่าวว่า “พระองค์ทรงกังวลเป็นอันมากเกี่ยวกับข้อปฏิบัติของพระภิกษุถึงกับจะทรงลาสิกขาบท แต่อธิพลของพระภิกษุจากเมืองหงสาวดีในประเทศพม่าที่พระองค์ทรงพบช่วยแก้ข้อกังวลทั้งหลายหมดสิ้นไปพระองค์จึงเสด็จกลับไปยังวัดสมอรายแล้วทรงเริ่มสั่งสอนทฤษฎีใหม่อันก่อให้เกิดการปฏิรูปทางพระพุทธศาสนาเป็นการฟื้นฟูพระศาสนาครั้งใหญ่ในประเทศสยาม” (แอ็บบ็อต โลว์ มอฟแฟ็ท แปลโดย นิจ ทองโสภิตแปล 2520: 15-16)

เอ.บี.กริสโวลด์มีความคิดเห็นสอดคล้องเช่นกัน ได้แต่งหนังสือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าได้กล่าวว่า “โดยทั่วไปพระสงฆ์ก็บำเพ็ญหน้าที่ของตนมาได้เป็นอย่างดีตลอด

ระยะเวลาหลายร้อยปีในดินแดนที่พุทธศาสนาลัทธิเถรวาทรุ่งเรือง คือบนเกาะลังกา ในประเทศพม่า ไทย กัมพูชา และลาว แต่บางครั้งในประเทศเหล่านี้ สังคมภาวะก็เสื่อมทรามลงและต้องมีการชำระใหม่ให้บริสุทธิ์ พุทธการณณ์เช่นนี้ก็เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย” (เอ.บี.กริสโวลด์, แปลโดย สุภัทรทิศ ศิษกุล, หม่อมเจ้า 2506: 11)

จากการสัมภาษณ์มีผู้เชี่ยวชาญส่วนหนึ่งได้ให้แนวความคิดที่ต่างกันไปคือ พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อต่อต้านศาสนาคริสต์ที่กำลังคุกคามประเทศสยามนี่ก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งในการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อจะสามารถแก้ปัญหาคำถามต่างๆทางด้านศาสนามีความเป็นเหตุเป็นผลและเป็นวิทยาศาสตร์ให้ผู้คนที่ยังข้องใจพระพุทธศาสนาให้เข้าใจในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เพราะขณะนั้นศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแผ่อย่างมากซึ่งปรากฏว่าได้ผลอย่างดียิ่ง

จากการศึกษาจะพบได้ว่าพระองค์ไม่ได้ปฏิเสธศาสนาอื่นเลยอีกทั้งพระองค์ทรงยังชักชวนให้มาสอนศาสนาในวัดบวรนิเวศวิหารอีกด้วยแลกเปลี่ยนโดยการสอนภาษาอังกฤษให้พระองค์และพระภิกษุสามเณรอีกต่างหากถ้าจะกล่าวดังคำอ้างในก็เป็นเพียงผลทางอ้อมมาใช้ต่อต้านโดยตรงไม่

จากการสัมภาษณ์มีผู้เชี่ยวชาญบางท่านได้มีแนวคิดที่ขัดแย้งออกไปว่า พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วก่อตั้งธรรมยุติกนิกายทำให้มีคณะสงฆ์ใหม่ก่อเกิดมีรอยร้าวเกิดความแตกแยกกันระหว่างพระธรรมยุติกกับพระมหานิกายสร้างความขัดแย้งในหมู่คณะสงฆ์ไทย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ชีรวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า “ในขณะที่วชิรญาณภิกขุอาศัยกลุ่มธรรมยุติกนิกายเป็นฐานทางการเมืองของพระองค์เกิดความไม่พอใจในหมู่สงฆ์สยามวงศ์บางพวกที่มีอยู่เดิม เนื่องจากวชิรญาณภิกขุตั้งกลุ่มธรรมยุติกด้วยการปฏิเสธพระสงฆ์สยามวงศ์ ถึงแม้ว่าวิธีการและแนวคิดของวชิรญาณภิกขุที่ตั้งกลุ่มธรรมยุติกจะเป็นที่เลื่อมใสของพระสยามวงศ์จนเข้ามาบวชแปลงเป็นธรรมยุติกแต่ก็มีพระสงฆ์บางรูปไม่เห็นด้วย เช่น สมเด็จพระพุทธาจารย์โต พรหมรังสี ความไม่สมัครสมานสามัคคีระหว่างพระสงฆ์ธรรมยุติกและพระสยามวงศ์คงมีการแสดงออกชัดเจนพอสมควร ในการสอบพระปริยัติธรรมคราวหนึ่งทางกรมสังฆการีได้เขียนข้อความทำนองขอร้องให้พระสงฆ์สามัคคีกันเพื่อเห็นแก่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” (นฤมล ชีรวัฒน์ 2525: 139)

2.1.3 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น บทบาทกับการเป็นผู้นำในธรรมยุติกนิกาย และการส่งผลทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุ พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนมากมีความคิดเห็นคล้ายกันว่าบทบาทการเป็นผู้นำในทางคณะสงฆ์ของ พระวชิรญาณภิกขุส่งผลทางการเมืองต่อ

พระองค์ทั้งทางตรงทางอ้อมโดยตรงคือพระองค์แสดงออกถึงบทบาทภาวะผู้นำทางพุทธศาสนา และนักปกครองอย่างดีเยี่ยม ที่มีความสามารถในการสร้างธรรมยุติกนิกายให้มีความเป็นเหตุเป็นผล และวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้นผลทางอ้อมคือทำให้ชาวต่างชาติที่นับถือศาสนาคริสต์ไม่สามารถหาเหตุผลมาโต้แย้งและโจมตีพุทธศาสนาได้

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ชีรวัดน์ ได้กล่าวไว้ว่า “วชิรญาณภิกษุได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำทางพุทธศาสนาและนักปกครองที่มีความสามารถในการสร้างธรรมยุติกนิกาย มีเหตุมีผลในขณะเดียวกันก็รักษาวัตรปฏิบัติในครั้งพุทธกาลได้ครบถ้วนเป็นลักษณะของธรรมยุติกนิกายพระองค์ทรงช่วยเหลือพระนั่งเกล้าฯ หลายนประการ เช่น การพระศาสนาการทูต การศึกษาปริยัติธรรม การให้คำปรึกษาทั่วไป” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 29)

จากการสัมภาษณ์มีผู้เชี่ยวชาญบางท่านได้มีแนวคิดที่ขัดแย้งออกไปว่า การก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายพระองค์ท่านทำไปนั้นไม่ได้มุ่งประสงค์ทางการเมืองแม้แต่น้อย แต่พระองค์ทำเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงยิ่งขึ้นไม่ได้หวังผลประโยชน์อันใดมุ่งแต่พระพุทธศาสนาอย่างเดียวประเด็นนี้อาจมีส่วนสำคัญซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญส่วนมากซึ่งสามารถปลุกย่อยออกไปอีกได้

จากการสัมภาษณ์มีผู้เชี่ยวชาญบางท่านได้มีความคิดเห็นขัดแย้งว่าออกไปอีกว่าการก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายไม่ได้เป็นแค่ส่งผลการเมืองแต่พระองค์ทรงวางแผนและตั้งใจก่อตั้งขึ้นเพื่อมาเป็นฐานอำนาจทางการเมืองในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไปผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์การทำยุทธศาสตร์และเป้าหมายสูงสุดคือการได้มาซึ่งอำนาจหรือการครองราชสมบัติพระองค์ทรงใช้กุศโลบายในการก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยการตั้งองค์กรใหม่เพื่อให้ง่ายต่อปกครองและการบริหาร

2.1.4 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น การมีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติของพระวชิรญาณภิกษุ พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นคล้ายกันว่า พระวชิรญาณภิกษุมีสิทธิโดยชอบธรรม ตามราชประเพณีคือกฎหมายจารีตประเพณีที่สำคัญ เพราะฉะนั้นสิทธิตามกฎหมายท่านเป็นพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าองค์ใหญ่แม่ของพระองค์ทรงเป็นมเหสีและพ่อของพระองค์ก็เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรหรือรัชกาลที่ 2 มีสิทธิเป็นกษัตริย์แน่ๆ ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายอะไรบังคับว่าต้องเป็นอย่างนั้นแต่ในตามปฏิบัติที่ผ่านมาเป็นลักษณะอย่างนั้นพระองค์ทรงผ่านพระราชพิธีสำคัญอย่างพระราชกุมารครบถ้วนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการขึ้นครองราชสมบัติโดยการสืบสันตติวงศ์

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันทนีย์ ส่งศิริ ได้กล่าวไว้ว่า “พระองค์มีสิทธิโดยชอบธรรมแต่ขาดกำลังทางการเมืองสนับสนุนพระองค์ต้องอาศัยการสนับสนุนของขุนนางตระกูลขุนนาคน ในขณะเดียวกันการที่ตระกูลขุนนาคนสนับสนุนการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้ขุนนางตระกูลนี้รักษาทบาทสำคัญทางการเมืองของตนไว้ได้” (วันทนีย์ ส่งศิริ 2525: 152)

จากการสัมภาษณ์มีผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน ได้มีแนวคิดที่ขัดแย้งออกไปว่า พระวชิรญาณภิกษุทรงไม่มีสิทธิชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติเพราะไม่มีกฎที่แน่นอนตายตัวสำหรับการสืบราชสมบัติ ได้กลายเป็นปัญหาอยู่ตลอดเมื่อผลัดเปลี่ยนพระมหากษัตริย์ ถ้าดูการสืบครองราชย์มาสมัยอยุธยาเป็นต้นมาไม่มีกำหนดตายตัวการขึ้นครองราชย์เป็นไปได้ตั้งแต่ เจ้าฟ้าก็ได้ เป็นน้องก็ได้ เป็นอาภักก็ได้ ไม่มีความแน่นอน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ชีรวัดน์ ได้กล่าวไว้ว่า “การสืบราชสมบัติในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่มีกฎที่แน่นอนสำหรับการสืบราชสมบัติ ได้กลายเป็นปัญหาที่เรื้อรังของระบบและบางครั้งมีผลต่อความมั่นคงของราชบัลลังก์ ถึงแม้ว่าจะมีเจ้านายสักพระองค์หนึ่งที่มีสิทธิธรรมอันเป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปในสังคมอยู่แล้ว ก็ไม่มีหลักประกันว่าจะได้สืบทอดอำนาจในกรณีที่ทรงพระเยาว์หรือขาดฐานอำนาจทางการเมือง” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 139)

2.1.5 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น การมีวิสัยทัศน์การปกครองของพระวชิรญาณภิกษุ พบว่าผู้สัมภาษณ์ให้ความเห็นแนวทางเดียวกันว่าพระองค์ทรงมีปรีชาญาณและทรงรอบรู้สรรพวิชาต่างๆ ทั้งแขนงเอเชียและแขนงตะวันตก พระองค์ทรงเป็นนักศึกษาย่างแท้จริงทรงสนพระทัยปรัชญาด้านความคิดและความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่างๆ ทรงศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อนบ้าน ทรงบ่มเพาะองค์ความรู้ขณะเป็นพระภิกษุเพราะการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาตั้งสอนให้มีเหตุมีผลพิจารณาไตร่ตรองเสียก่อนทำให้พระองค์ทรงมีความรู้มากในวิชาสาขาต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมสอดคล้องกับทฤษฎีของกุศโลบายของสมเด็จพระญาณวโรดม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับหนังสือข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกล่าวไว้ว่า “พระองค์ทรงสนพระทัยศึกษาภาษาฝรั่งปรากฏว่าเริ่มทรงศึกษาภาษาละตินก่อนเมื่อเสด็จประทับอยู่วัดราชาธิวาสกับพระสังฆราช ปลัดเลอแก้วยังเป็นบาทหลวง ชอบถามความรู้ด้านภาษาไทยและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอยู่เนืองๆ จนคุ้นเคยแต่ภาษาอังกฤษนั้นทรงศึกษาตอนย้ายมาอยู่วัดบวรนิเวศ สาเหตุที่พระวชิรญาณภิกษุทรงสนพระทัยภาษาอังกฤษนั้น พิศระห์ในเรื่องพงศาวดารสอให้เห็นว่าน่าจะเป็นเพราะทรงปรารถนากลับบ้านเมืองตั้งแต่จันทรบแพอังกฤษ ต้องทำหนังสือสัญญายอมให้อังกฤษกับฝรั่งต่างชาติเข้า

ไปมีอำนาจในเมืองจีน เมื่อพ.ศ. 2385 พระวชิรญาณทรงดำริว่า ถึงคราวโลกวิสัยจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยฝรั่งมาอำนาจขึ้นทางตะวันตกและประเทศสยามอาจจะมีการเกี่ยวข้องกับฝรั่งยิ่งขึ้นไปในวันข้างหน้า จึงทรงเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษกับมิสเตอร์แคสเวล มิชชันนารีอเมริกันเป็นผู้สอนถวายความรู้” (ข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2532: 32-33)

วันทนีย์ ส่งศิริมีความคิดเห็นความสอดคล้องตรงกันว่า “พระองค์ทรงสนพระทัยศึกษาวิทยาการต่างๆของตะวันตก หมอเฮาส์ (Samuel Reynold House) มิชชันนารีชาวอเมริกาได้กล่าวในบันทึกของเขาไว้ว่า “เจ้าฟ้าใหญ่ทรงสนพระทัยของฝ่ายตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ คณิตศาสตร์ พระองค์ทรงสนพระทัยวิชาเหล่านี้ยิ่งลึกลง และนำมาปฏิบัติได้จริง” และพระองค์ทรงศึกษาวิชาความรู้ อันเป็นความก้าวหน้าทางวิทยาการตะวันตกแล้ว พระองค์ยังศึกษาภาษาละตินจากสังฆราชปีเตอร์เลอแก้วซึ่งขณะอยู่วัดราชาธิวาสและทรงศึกษาภาษาอังกฤษขณะทรงอยู่วัดบวรนิเวศ รวมทั้งยังสนพระทัยการเปลี่ยนแปลงการเมืองของโลกภายนอกเช่นกัน” (วันทนีย์ ส่งศิริ 2525: 117-121)

2.2 การอภิปรายผลการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผลการศึกษวิจัยในประเด็น พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการปกครองและการบริหารประเทศสามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็นคือ

2.2.1 ผลการศึกษาวิจัยในประเด็น การนำกุศโลบายการค้นพบหลักศิลาจารึกกับนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ

พบว่า พระองค์ที่ทรงนำแนวความคิดในหลักศิลาจารึกมาเป็นแนวทางหรือนโยบายในการปกครองการบริหารประเทศ กล่าวคือการที่พระองค์ทรงใช้หลักที่บูรพกษัตริย์ทรงปฏิบัติกันสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเจ้าทรงมีการอบรมสอนแนะนำเจ้าเมืองต่างๆในการปกครองบ้านเมืองและทรงเป็นตัวอย่างที่ดีด้วยเหตุนี้เองพระองค์ทรงนำข้อความในหลักศิลาจารึกอ้างเอาความเป็นสยามแก่คนไทยเพื่อความเป็นปึกแผ่นและความสามัคคีกันของคนในชาติส่งเสริมการค้าขายแก่ราษฎรเหมือนในอดีตมาพระองค์ได้ความชอบธรรมนี้โดยการเปิดประเทศเปิดการค้าเสรี

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานเขียนมหาศิลป โหรพิชัยได้กล่าวไว้ว่า “พระวชิรญาณภิกษุทรงได้เสด็จออกธุดงค์ทรงค้นพบศิลาจารึกและพระแท่นมั่งคศิลาของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อพ.ศ. 2376 โปรดฯให้นำมาเก็บรักษาไว้และทรงพยายามอ่านศิลาจารึกนั้นจนทรงสามารถอ่านได้ พร้อมกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นเหตุให้ทราบว่ามีพ่อขุนรามคำแหงทรงให้จารึกอักษรไทย ในพ.ศ. 1862 ต่อมานักปราชญ์ต่างถือว่าศิลาจารึกนั้นมี

คุณค่าอย่างยิ่งเป็นกระจกพิเศษให้เห็นภาพว่า กรุงสุโขทัยนั้นมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก เจ้าเมืองไม้อาจจะกอบ คือไม่ทุจริตคดโกง ไม่โลภมาก ไพร่ฟ้าหน้าใส คือประชาชนอยู่ดีมีสุขในน้ำมีปลาในนามีข้าว คือบ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ใครใคร่ค้าม้า-ค้า คือมีอิสรภาพในการประกอบอาชีพ” (มหาศิลป์ โหระพิชัย 2553: 166-167)

เอ.บี.กริสโวลด์มีความคิดเห็นสอดคล้องตรงกันได้กล่าวไว้ว่า “พระองค์ทรงระลึกถึงข้อความในศิลาจารึกนี้อยู่เสมอ เพื่อเป็นแบบฉบับที่พระองค์จะดำเนินตามพระองค์ทรงไม่สามารถยกเลิกภาษีอากรได้ทั้งหมด แต่พระองค์ทรงปรับเปลี่ยนระบบภาษีและทำให้ประชาชนทั่วไปต้องเสียภาษีน้อยลง พระองค์ทรงลดกฎทางการค้าขายให้น้อยลงเท่าที่จะทรงกระทำได้เป็นการเปิดการค้าเสรีให้กับประชาชน โดยรัฐไม่ได้ผูกขาด” (เอ.บี.กริสโวลด์, แปลโดย สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า 2506: 65-66)

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญบางท่านมีความคิดเห็นแตกต่างออกไปคือ การสร้างหลักศิลาจารึกเพื่อเป็นสัญลักษณ์ความสัมพันธ์กับจุนพระราชอำนาจของพระองค์หลักที่เขียนขึ้นไปตามนั้นรัชกาลที่ 4 สร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นบางที่เกิดจากจินตภาพตำราเก่าๆพระองค์เป็นนักปราชญ์สร้างหลักฐานในการค้าจุนในพระราชอำนาจเป็นส่วนหนึ่งและหลักฐานก็มาจากความถูกต้องไม่มีอะไรเสียหายมีแต่เรื่องดีๆเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมือง

2.2.2 ผลการศึกษาวิจัยในประเด็น กุศโลบายของพระแท่นมณีศิลากับการสร้าง

กระบวนการความยุติธรรม พบว่า พระวชิรญาณภิกษุได้ทรงเสด็จออกธุดงค์ตามหัวเมืองต่างๆได้ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและพระแท่นมณีศิลาพระองค์ทรงสนพระทัยและได้ศึกษาอย่างจริงจังจนสามารถอ่านออกและทราบว่าเป็นหลักศิลาจารึกและพระแท่นมณีศิลาของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยสุโขทัยพระนามว่า พ่อขุนรามคำแหง เอาไว้ว่าราชการและตัดสินคดีความต่างๆ พระองค์ทรงนำแนวความคิดนี้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศและทรงเน้นในความยุติธรรมมาก หลังจากพระองค์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติพระองค์ทรงปรับเปลี่ยนแปลงการร้องทุกข์ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดทางด้านพุทธศาสนาคือทศพิธราชธรรมโดยเน้นข้อที่ 4 อาชฺหวั คือ ความซื่อตรง ยุติธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีที่สอดคล้องกับ แอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟ้ท ที่ได้บันทึกไว้ว่า “ในระหว่างที่พระองค์ทรงดำรงพระสมณเพศ พระองค์ได้ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกหลักหนึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า “ในปากปลูมิกคังงอนนหนึ่งแขวนไว้หนั้น ไพร่ฟ้าหน้าใส กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ มนนจากกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนปี่ไว้ไปส่วนนคคังอันแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยื่นเรียก เมื่อถามสวนความแก่นนด้วยชื่อ” พระราชกรณียกิจอันสำคัญ ประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกระทำคือการรื้อฟื้นสิทธิในการ

ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาซึ่งมีมาแต่โบราณกาล เพื่อแสวงหาความยุติธรรมพระองค์ทรงเห็นว่าสิทธิอันนี้เป็นรากฐานของความอยู่เย็นเป็นสุขของบรรดาอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ แม้เมื่อพระองค์ใกล้จะเสด็จสวรรคตอยู่แล้วพระองค์ยังทรงรับสั่งกับผู้ที่เฝ้าใกล้ชิดในพระที่นั่งว่าอย่าให้การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของราษฎรต้องมีอันยกเลิกไป” (แอ็บบ๊อต โลว์ มอฟเฟ้ท, แปลโดย นิจ ทองโสภิต 2520: 15-16)

นฤมล ชีรวัดน์มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตรงกัน ได้กล่าวไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางระเบียบการถวายฎีกาในรัชสมัยของพระองค์ให้รัดกุมยิ่งขึ้นปรับเปลี่ยนจากเดิมซึ่งล่าช้าและมีการแทรกแซง ทรงออกพระราชบัญญัติประกาศให้ราษฎรทราบถึงวิธีการถวายฎีกาพระองค์ทรงมารับถวายฎีกาเองและทรงให้ตุลาการชำระความโดยเร็ว” (นฤมล ชีรวัดน์ 2525: 249-254)

เอ.บี.กริสโวลด์มีความคิดเห็นสอดคล้องได้กล่าวไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่ฟื้นฟูประเพณีเก่า แต่ราษฎรก็ยังขาดอยู่ พระองค์ทรงกำหนดที่จะเสด็จออกให้ประชาชนได้เฝ้าเป็นครั้งคราว และทรงรับฎีกาจากประชาชนด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงทราบดีว่าด้านการปกครองและการศาลของประเทศกำลังทรุดโทรมและย่อมมีผู้นำไปใช้ในทางที่ผิดเป็นจำนวนมาก แม้แต่ในกรุงเทพฯเองข้าราชการผู้น้อยก็มักทุจริตและในถิ่นที่อยู่ห่างไกลออกไป บรรดาเจ้าประเทศราชก็ปกครองไม่ฟังเสียงผู้ใดพระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองอย่างค่อยเป็นค่อยไปทำลายอภิสิทธิ์ของพวกเขาที่มีอยู่เหนือกฎหมาย ทรงตระเตรียมการปรับปรุงประเทศไปสู่แผนใหม่ แต่ต้องดำเนินไปที่ละขั้นและที่ผิดแปลกที่สุดคือการกราบทูลโดยตรงต่อพระองค์ได้” (เอ.บี. กริสโวลด์, แปลโดย สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า 2511: 15)

2.2.3 ผลการศึกษาวิจัยในประเด็น การสร้างพระสยามเทวาธิราช พบว่า เป็นกุศโลบายในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้านายข้าราชการและราษฎรให้มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเวลาท้อแท้กับเหตุการณ์ต่างๆและเป็นการบูชาบูรพมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองกรุงรัตนโกสินทร์ให้คุ้มครองประเทศสยาม ในขณะที่ชาวตะวันตกกำลังล่าอาณานิคมสอดคล้องกับทฤษฎีหลักพระพุทธศาสนาซึ่งมีประวัติอันยาวนาน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับเทศนาของพระอุตรคณาภิรักษ์ (กิตติวุฑโฒภิกขุ) ในหนังสือเรื่องพระสยามเทวาธิราชได้กล่าวไว้ว่า “มูลเหตุแห่งการเกิดเรื่องนี้ก็เนื่องมาจากความเชื่อถือในพระพุทธศาสนานั้นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อในเทวดาผู้คุ้มครองในพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์จักรี ตลอดจนการที่ประเทศชาติของเราได้อยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆอย่างใหญ่หลวงมาทุกครั้งทุกยุคทุกสมัยนั้น ก็น่าจะเป็นเหตุมาจากเทวดาคู่มือครองชาติไทยและพระราชวงศ์องค์เดียวกันนี้ จึงได้เกิดมี

การหล่อพระสยามเทวาธิราชขึ้นเพื่อเป็นเทพารักษ์คุ้มครองพระบรมราชวังและประเทศไทย คติความเชื่อถืออย่างนี้มีอยู่ทั่วไปในหมู่พุทธศาสนิกชน ที่เราสร้างศาลพระภูมิขึ้นแล้วก็เราทำเจี๊วรูปของเจี๊วคนั้น ก็คือเป็นรูปของเทวดาซึ่งเรียกกันว่าพระภูมิเทวดา สำหรับเอาไว้บูชาตามศาลพระภูมิตามบ้านของเรานั่นเอง” (พระครูอุครคณาภิรักษ์ (กิตติวุฑฒโฒภิกขุ) 2525: 17-32)

2.2.4 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น การเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดที่ทันสมัยทรงโปรดรูปแบบกษัตริย์ตะวันตกหลายชาติและทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้าของชาวต่างชาติให้เข้าเฝ้าพระองค์เหมือนกษัตริย์ตะวันตกโดยการยื่นเฝ้าได้ในท้องพระโรงตามจารีตประเพณีของตนได้ และทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้าของราษฎรเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรลักษณะอย่างนี้เป็นผลมาจากการที่พระองค์ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกขุแล้วทรงจาริกธุดงค์ไปตามหัวเมืองต่างๆทำให้พระองค์ทรงใกล้ชิดประชาชนรู้สึกถึงความยากจนและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางจาริกตามสถานที่ต่างๆนโยบายการปกครองนี้เป็นผลจากการได้สัมผัสกับประสบการณ์จาริกไปต่างหัวเมืองรู้ถึงความทุกข์ยากของประชาชน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้บันทึกไว้ว่า “เมื่อถึงงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ประเพณีเก่าอีกอย่างหนึ่ง ในวันเสด็จออกมหาสมาคมในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้วยพระราชทานบรมราชานุญาตให้พวกฝรั่งที่อยู่ในกรุงเทพฯเข้าเฝ้าด้วย เพราะเป็นแต่มีฝรั่งสัก 10 คน เข้าไปยืนเฝ้าอยู่ข้างหลังแถวที่ขุนนางหมอบ แต่การนั้นมีผลมากเพราะฝรั่งเหล่านั้นพากันเขียนบอกข่าวออกไปถึงนานาประเทศว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามพระองค์ใหม่ทรงเปลี่ยนขนบธรรมเนียมหันเอาอารยธรรมอย่างฝรั่ง ผิดกับพระเจ้าแผ่นดินพระองค์อื่นๆพระองค์โปรดฯ พระราชทานอนุญาตให้ราษฎรเข้ามาเฝ้าได้ใกล้หนทางและให้เปิดประตูหน้าต่างได้ตามชอบใจ หากเจ้าของบ้านเรือนมีความประสงค์จะแสดงความเคารพก็ให้แต่เครื่องบูชาที่หน้าบ้าน แล้วคอยเฝ้าอยู่ที่เครื่องบูชาอันเป็นเหตุให้ราษฎรพากันนิยมในพระคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแพร่หลายอีกอย่างหนึ่ง” (ข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2532: 44-45)

มีหลักฐานยืนยันว่าเป็นความจริงสอดคล้องกับบันทึกรายวันของเทาชเนด แอริส ได้บันทึกการเข้าเฝ้าไว้ว่า “เมื่อขบวนตรงเข้าไปในท้องพระโรงพอควรแล้วจะหยุดและถวายคำนับครั้งแรกแล้วถอดหมวกจากนั้นจะเคลื่อนขบวนเข้าไปอีกเมื่อเข้าไปถึงโต๊ะแล้วที่ตั้งไว้เป็นเครื่องหมายขบวนจะหยุดถวายคำนับอีกครั้ง แล้วคณะติดตามจะนั่งลงผู้บังคับการอาร์มสตรองนั่ง ณ ที่ซึ่งมี

หมอนอิงใบหนึ่งตรงแถวหน้าค้ำซ้าย จากนั้นนายแฮริสจะวางศุภสาส์นของประธานาธิบดี (ซึ่งเขาถือมาตั้งแต่ทางเข้าห้องพระโรง) ลงบนโต๊ะแล้วยื่นข้างๆสาส์นนั้น ครั้นได้รับสัญญาแล้ว นายแฮริสจะก้าวไปข้างหน้าแล้วทูลเกล้าฯ ถวายศุภสาส์นแด่พระเจ้าแผ่นดินเสร็จแล้วเขาจะกลับมาอยู่ที่ของเขายังคงยืนอยู่ และจะอ่านคำกราบบังคมทูล (เทาชาร์ด แฮริส, บันทึกประจำวัน แพลโดย นันทาวเรนตีวงศ์ 2515: 72)

2.2.5 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะธรรมยุติกนิกาย พบว่าจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นส่วนมากว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ธรรมราชาครองราชย์ด้วยทศพิธราชธรรมพระองค์ทรงไม่ทอดทิ้งพระพุทธศาสนาเพราะเป็นรากฐานของสังคมไทยในด้านการพระศาสนาทรงปล่อยวางให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการดูแลตนเองไม่ทรงไม่เกี่ยวข้องกับพระองค์ให้ความเคารพในการกระทำกิจต่างๆของพระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นมหานิกายหรือธรรมยุติกสวดคล้องกับทฤษฎีทางด้านพระพุทธศาสนา ทศพิธราชธรรม 10 ประการและจักรวรรดิวัตร 12 ประการ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานเขียน วิไลเลขา ถาวรณสาร เรื่องชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตกได้เขียนไว้ว่า “เมื่อพระวชิรญาณภิกขุเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ไม่ได้ใช้ความเป็นกษัตริย์ช่วยสนับสนุนให้ธรรมยุติกนิกายเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางออกไป มิได้ทรงตั้งนิกายธรรมยุติอย่างเป็นทางการ แต่โปรดให้สังกัดอยู่กับคณะกลางของกรมหมื่นนุชิตินิโนรส นอกจากนี้ยังมีพระราชปรารภว่าทรงต้องการให้พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติไม่เกิน 1000 รูปทรงห้ามเจ้านายที่เคยบวชลูกหลานเป็นพระสงฆ์มหานิกายมิให้ย้ายมาฝ่ายธรรมยุติเท่าที่เช่นนี้ดีความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้แนวความคิดแบบใหม่แพร่ไปในกลุ่มผู้นำที่จะมีบทบาทในการปกครองประเทศเท่านั้น และไม่มี ความประสงค์ที่จะให้ความคิดใหม่ที่เป็นอิทธิพลตะวันตกกระจายไปสู่มวลชน ซึ่งอาจมีผลให้ผู้นำไม่อาจควบคุมทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการ” (วิไลเลขา ถาวรณสาร 2545: 60)

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญบางท่านได้มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไปว่า เมื่อพระองค์ครองราชสมบัติแล้วพระองค์ทรงยุติบทบาทต่อคณะธรรมยุติกนิกายแต่ส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์บทบาทต่อคณะสงฆ์ธรรมยุติ พระองค์ท่านไม่บัญชาการเลยหลังจากลาผนวชไปแล้วก็ทรงรับสั่งรูปไปไหนที่เป็นพระห้ามพิมพ์ส่งผลต่อพระองค์พระสงฆ์เป็นสื่อระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนทำให้ง่ายต่อประกาศการบริหารประเทศ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นขัดแย้งออกไปคือ พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์กล่าวคือพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับธรรมยุติกนิกายที่พระองค์ทรงก่อตั้งขึ้นการยกฐานะและบทบาทของคณะ

สงฆ์ธรรมยุติกให้มีความสำคัญขึ้น การเผยแพร่ธรรมยุติกนิกายให้ขยายตัวมากขึ้น การสร้างวัดธรรมยุติกในกรุงเทพฯ การเผยแพร่ออกไปยังหัวเมืองต่างๆและประเทศราช การสร้างพระพุทธรูปถวาย เฉพาะวัดธรรมยุติกเกือบทุกวัด

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสุพร ช่วงสกุล ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อพระวชิรญาณภิกขุเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ธรรมยุติกนิกายได้รับยกฐานะจากสำนักมาเป็น “คณะพิเศษ” เรียกว่า “บวรนิเวศาทิคณะ” อันเป็นกิ่งหนึ่งของคณะกลาง โดยที่พระปัญญาอักรเถระ (องค์เจ้าฤกษ์) ได้รับสถาปนาเป็นกรมหมื่นบวรรัษฎายุทธปรรค์ ทรงสมณศักดิ์เสมอสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่เป็นอธิบดีพระสงฆ์ ธรรมยุติกนิกาย ทำให้ธรรมยุติกนิกายมีฐานสูงขึ้นและความเป็นอิสระในการปกครองมีมากขึ้นจนสามารถที่จะปกครองตัวเองได้” (ศรีสุพร ช่วงสกุล 2530: 67-71)

สอดคล้องกับงานวิจัยสันติ บัณฑิตพรหมชาติเช่นกันได้กล่าวไว้ว่า “การเน้นความสัมพันธ์กับธรรมยุติกนิกายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ทรงยกฐานะและบทบาทของคณะสงฆ์ธรรมยุติกให้มีความสำคัญมากขึ้น คือการยกฐานะธรรมยุติกนิกายเทียบเท่ากับคณะใหญ่ที่มีอยู่เดิม ในรัชกาลที่ 4 นั้นพระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้ความสำคัญแก่คณะสงฆ์ธรรมยุติกให้มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปให้มากขึ้น เพื่อสะดวกในการนำธรรมยุติกนิกายมาเป็นแกนในการสร้างความสัมพันธ์สถาบันพระสงฆ์ต่อไป ประการที่สอง ทรงเผยแพร่ธรรมยุติกนิกาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้นโยบายอีกหลายประการที่จะเผยแพร่ธรรมยุติกนิกายให้ขยายตัวมากขึ้นกว่าเมื่อสมัยที่พระองค์ผนวชอยู่ เช่น การสร้างวัด การย้ายวัด การเผยแพร่ออกไปต่างเมือง เผยแพร่ออกไปยังประเทศราช ประการที่สาม ให้ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายกับเจ้านาย ขุนนาง ประชาชน ประการที่สี่ ให้ความสำคัญและอุปถัมภ์ธรรมยุติกนิกาย เช่นการ ปกป้องและคุ้มครองธรรมยุติกนิกาย การสร้างพระพุทธรูปพระไพรีพินาศ พระนิรันตรายเท่าจำนวนวัดธรรมยุติก พระราชพิธีต่างๆ การบำเพ็ญพระราชกุศลอื่นๆ พระราชกรณียกิจอื่นๆ” (สันติ บัณฑิตพรหมชาติ 2528: 111-140)

2.2.6 ผลจากการศึกษาวิจัยในประเด็น การบูรณปฏิสังขรณ์พระสมุทเรเจดีย์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชาติ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ในอดีตนั้นคนที่มาติดต่อค้าขายกับประเทศสยามต้องเดินทางด้วยเส้นทางน้ำเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติต้องโดยสารทางเรือเข้ามาปากแม่น้ำซึ่งจะเห็นพระสมุทเรเจดีย์เด่นเป็นสง่าเป็นสัญลักษณ์ของชาติเพื่อให้ชาวต่างชาติรู้ว่าคุณกำลังเข้าอาณาจักรไทยอาณาจักรพระพุทธศาสนาเป็น Buddhism Symbolic Interactivism หรือปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เชิงพุทธ ทำให้ชาวต่างชาติเกิดความ

เข้าใจในวัฒนธรรมอันดีประเพณีของไทยและก่อให้เกิดความสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนไทยที่ กำลังเดินทางออกไปค้าขายในต่างแดนเกิดศรัทธามงคลแก่ผู้กราบไหว้และพบเห็นอีกด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในจดหมายเหตุได้กล่าวไว้ว่า“ได้ทรงบริจาคราชทรัพย์แลกำลังไพร่พลให้สร้างป้อมสร้างเมืองขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะกันข้าศึกศัตรูนอกประเทศที่เป็นคนมีทิวภูมิอย่างอื่นไม่นับถือพระพุทธศาสนาไม่ให้นายยี่ลวงเกินต่อพระราชอาณาจักรซึ่งดำรงพุทธศาสนาอยู่และทรงคิดจะบรรจุพระบรมธาตุในเจดีย์นี้ด้วย เพื่อแสดงว่า “ป้อมค่ายนครชั้นนั้น เป็นเครื่องกันอธิโลกยภัยพระมหาศูปพุทธเจดีย์เป็นเครื่องกันปรโลกภัย” ” (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จศ.1222 เลขที่ 82 อ้างใน นฤมล ชีรวัฒน์ 2525: 33)

ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกประจำวันของเทาเซนต์ แฮร์ริส ได้บันทึกไว้ว่า “เหนือเกาะที่มีป้อมขึ้นไปไม่ไกล มีพระเจดีย์สวยมากอยู่องค์หนึ่ง ตั้งเป็นศรีสง่าอยู่บนเกาะเล็ก ๆ อีกเกาะหนึ่ง มิใช่เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ แต่เป็นสถานที่ชุมนุมใหญ่โตในเทศกาลมีงานฉลอง ซึ่งเมื่อถึงเทศกาลนั้นจะมีผู้นำผ้าหลากสีไปห่มองค์พระเจดีย์” (เทาเซนต์ แฮร์ริส, บันทึกประจำวัน แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์ 2515: 24)

2.2.7 ผลจากการวิจัยในประเด็น วิสัยทัศน์การปกครองการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่าผู้เชี่ยวชาญทุกท่านทรงมีความเห็นตรงกันว่าพระองค์ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกลและทรงเป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้ครั้งพระองค์ทรงเป็นพระภิกษุพระองค์ทรงศึกษาพระไตรปิฎกอย่างถ่องแท้และศึกษาวิทยาการทางโลกตะวันตกอีกทางหนึ่งด้วย ทำให้พระองค์ทรงปรีชาสามารถรอบรู้ทั้งทางโลกทางธรรมทรงนำมาใช้ในการปกครองและการบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพทรงมีแนวคิดที่ทันสมัยมีเหตุมีผลอันเป็นผลเนื่องมาจากการบ่มเพาะความรู้จากการผนวช 27 พรรษาภายใต้พระพุทธศาสนาทรงนำแนวความคิดทางด้านพุทธศาสนามาผนวกกับวิทยาการทางโลกตะวันตกทำให้เข้าใจหลักการปกครองและการบริหารทั้งทางพุทธศาสนาและทางตะวันตกทำให้ประเทศรอดพ้นจากจักรวรรดินิยมสอดคล้องกับทฤษฎีการปกครองทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุและจักรวรรดิวัตรประกอบควบคู่กับเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลเลขา ถาวรธนสาร ได้กล่าวไว้ว่า “ทรงเปลี่ยนแปลงในช่วงขอบนอก เป็นการเริ่มต้นพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ต่อไป คือการยอมรับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตกเข้ามาในระบบเศรษฐกิจไทย และการพัฒนาการปกครองของไทยบางส่วนโดยใช้เทคโนโลยีตะวันตกเพื่อให้การปกครองไทยมีประสิทธิภาพสูงขึ้น การปรับปรุงการศึกษาของไทยโดยการบริหารและเทคโนโลยีตะวันตกให้เป็นวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น” (วิไลเลขา ถาวรธนสาร 2545: 66-75)

สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล ชีรวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า “พระองค์ทรงปรับปรุงประเทศให้พร้อมที่จะรับความเจริญของตะวันตก ทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์รวมทั้งเทคโนโลยีทางทหาร การปรับปรุงประเทศนั้นพระองค์ทรงเริ่มต้นจากสภาพพื้นฐานความเป็นจริงที่มีอยู่ในสังคมไทย เมื่อสิ่งที่เข้ามาต่างๆที่เป็นของใหม่สำหรับประเทศไทยพระองค์พยายามทรงกลั่นกรองสิ่งที่จะรับมาให้ดีที่สุดเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชอาณาจักรและราชบัลลังก์ในอนาคต เพื่อแสดงความเป็นกษัตริย์ผู้เห็นการณ์ไกลในยุคนั้นด้วย” (นฤมล ชีรวัฒน์ 2525: 289)

มีผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างออกไปว่า วิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันการสร้างชาติ การสร้างฐานของประเทศไทยสมัยใหม่ถ้าเราไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะแตกแยกเป็นแคว้นแคว้นเป็นหัวเมืองเพราะตอนนั้นคนไทยไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉะนั้นพระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ทำประเทศชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยการมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการหล่อหลอมจิตใจประชาชนได้อย่างมั่นคง

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติจึงได้ทำข้อเสนอแนะไว้ 3 ด้านคือ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 จากการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นประโยชน์ต่อนักปกครองและผู้บริหารซึ่งควรศึกษาทำความเข้าใจถึงวิธีการสาเหตุในการขึ้นสู่อำนาจโดยสันติวิธีการนำหลักพระพุทธศาสนามาเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างการปกครองการบริหารกับอำนาจเพราะจะสังเกตได้ว่าในอดีตการได้มาซึ่งอำนาจจะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แห่งราชวงศ์จักรีจะไม่นิยมใช้อำนาจประหัตประหารกันโดยตรงแต่ทรงใช้หลักของพระพุทธศาสนาในการคิดและตัดสินใจเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่บ้านเมือง

3.1.2 การศึกษาพระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการปกครองและการบริหารของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่สามารถตอบโจทย์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทั้งหมดเพราะการวิจัยเน้นหลักของพระพุทธศาสนากับพระองค์ท่านเท่านั้นซึ่งทำให้ขาดหายไปบางส่วนบางตอนจากการนำเสนอชีวิตประวัติของพระองค์ทำให้เสียอรรถรสในการ

บรรยายผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์สูงสุดในด้านงานวิจัยเพื่อต่อยอดจากงานวิจัยนี้

3.1.3 จากการศึกษาวิจัยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการจุดประกายหลักคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำไทยในอดีต เป็นนักต่อสู้ นักแก้ปัญหา นักปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการเมืองการปกครองและการบริหารให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ ทำให้ประเทศเข้มแข็งและมั่นคงการขึ้นสู่อำนาจปราศจากศัตรู มีแต่มิตรแสดงบ่งบอกถึงการใช้กุศโลบายในใช้อำนาจและรักษาอำนาจไว้เป็นอย่างดีจนทำให้ข้าราชการเสนาบดีตลอดจนถึงประชาชนจงรักภักดีเกิดทูลดอรัชกาล

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

3.2.1 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มีน้อยสมควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีจัดอบรมและให้ความรู้หรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยให้มากยิ่งขึ้นเพราะช่วยให้นักศึกษาและผู้สนใจได้มุมมองหลากหลายในเชิงประวัติศาสตร์

3.2.2 ส่งเสริมการเขียนตำราวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ให้มากยิ่งขึ้นซึ่งพบว่ามีตำราหรืองานวิจัยส่วนมากเชื่อมโยงกับตำราเก่าเพียง 2-3 เล่มเท่านั้นทำให้ขาดองค์ความรู้ที่แตกต่างออกไปหรือทฤษฎีใหม่ๆ

3.2.3 พัฒนาบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ให้มีการชำระประวัติศาสตร์ใหม่เพื่อให้ได้ความเป็นประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างบริสุทธิ์แท้จริงและเพื่อให้นักศึกษาแล้วผู้สนใจเกิดความสงสัยและเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น

3.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

3.3.1 สนับสนุนการวิจัยศึกษาบทบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กับพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์และเข้าใจแนวทางการศึกษาในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้นอีกทั้งประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์นั้นมีผู้สนใจน้อยควรได้รับการส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นแนวทางแก่นักศึกษาและผู้สนใจต่อไป

3.3.2 สนับสนุนการวิจัยศึกษาแนวคิดทางด้านพุทธศาสนาในการปกครองและการบริหารประเทศแบบมนุษยนิยมเน้นความจริงเชิงประจักษ์เพื่อให้ นักปกครองมีความเข้าใจในหลักการปกครองมีความสอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำคัญของนักปกครองของไทย

3.3.3 ส่งเสริมการศึกษาโดยนำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ไปสู่วิชาในการเรียนการสอนในหลักสูตรวิชาของนักศึกษาในอนาคตเพื่อจะได้ศึกษาและเข้าใจการขึ้นสู่อำนาจของพระมหากษัตริย์

และได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อนำประโยชน์หรือวิธีการในการขึ้นสู่อำนาจปรับเปลี่ยนยุคทำให้
ใช้ได้กับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (2533) “พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2” กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป
- _____. (2545) *เที่ยวเมืองพม่า* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน
- _____. (2543) *นิทานโบราณคดี* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์บรรณาคาร
- กัมม (2551) “พระเจ้าทรงธรรม” สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก <http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2006/01/K4014738/K4014738.html>
- เกรียงศักดิ์ เศษฐพัฒน์ (2536) “แนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์
- ข้อมูลประวัติศาสตร์บางเรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2532) พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสุคนธ์ ศัลยเวทยวิศิษฎ์ (สุคนธ์คชเสนี) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ 29 มีนาคม 2532
- เขียน ชีรวิทย์ (2517) *วิวัฒนาการการปกครองจีน* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, พลตรี ม.ร.ว. (2537) *พม่าเสียเมือง* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สยามรัฐ
- คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่อันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี (2548) *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี* กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ 6 อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- _____. (2548) *รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* กรุงเทพมหานคร องค์การการค้าของคุรุสภา
- _____. (2548) *รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องประชุมประกาศรัชกาลที่ 4* กรุงเทพมหานคร องค์การการค้าของคุรุสภา
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551) *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คลังปัญญาไทย (2554) “พระพุทธรูปทองคำโลก” สารระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก www.panyathai.or.th

จันทร์ฉาย ภัคธิดา (2546) “ประวัติศาสตร์จักรวรรดิจีน” ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จิตร ภูมิศักดิ์ (2525) *ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไม้งาม
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2470) *พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน* (2396-2453) กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เจษฎา พรไชยา (2546) “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ” หนังสือโครงการจัดพิมพ์เผยแพร่รายงานการวิจัย ลำดับที่ 9 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณรงค์ พ่วงพิศ (2554, 5 มีนาคม) อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย หมู่บ้านบูรพา ถ.ทุ่งมังกร แขวงฉิมพลี คลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ณิชาดา มงคลเจริญ (2548) “บทบาทสำนักข่าวไทยกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ศึกษากรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ทรายลดาและคณะ (2553) “นโยบายและกฤษฎาธิบาย” สารระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 10 ธันวาคม 2553 จาก <http://www.m-ed.net/doc01/policy001.doc>

ทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา (2548) *เล่าเรื่องพระจอมเกล้า คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่อันพระบรมราชสมภพครบ 200ปี* กรุงเทพมหานคร ทวีพัชร

_____. (2554, 9 กันยายน) อาจารย์พิเศษจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย บ้าน 133 ซอยยาสูบ 1 ถนนวิภาวดีรังสิต เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

- เทาเซนต์ แฮร์ริส (2473) บันทึกประจำวันของเทาเซนต์ แฮร์ริส แปลจาก The complete journal of Townsend Harris, First American Consul and Minister to Japan โดยแปลและเรียบเรียง นันทา วรเนติวงศ์ (2515) กรุงเทพมหานคร กรมศิลปากรพิมพ์
- ธโนทัย สุขทิส (2548) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขาและฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ ศิลปวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร หน้า 76
- ธวัช คำธิตา (2541) “กลยุทธ์และแนวทางในการดำเนินงานทางการเมืองของนาย บุญเท่งทองสวัสดิ์” การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2554, 4 พฤษภาคม) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยฝ้าย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร
- นฤมล ชีรวัฒน์ (2525) “พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นนท์ ธรรมสถิต (2532) พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์กิติชัยสาส์น โรงพิมพ์เอ็ดิสัน
- นันทา โชติกะพุกคณะ (2545) ประวัติศาสตร์การปกครองอังกฤษ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร
- บุญทัน ดอกไธสง (2555, 5 มกราคม) ประธานโครงการหลักสูตร MPA DPA Master of Public Administration มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยฝ้าย สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์
- ปิยนาด บุณนาค (2554, 22 กุมภาพันธ์) ภาควิชาบริหารบัณฑิตยสถาน สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง (ประวัติศาสตร์ไทย) สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยฝ้าย ราชบัณฑิตยสถาน สนามเสือป่า เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
- ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง (2553) กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แสงดาว
- ประมวล รุจนเสรี (2555) “พระราชอำนาจ” สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 10 สิงหาคม 2555 จาก <http://power.manager.co.th/>
- ประยูร กาญจนกุล (2550) “กรรมของผู้ปกครองประเทศ” ใน อนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ประยูร กาญจนกุล ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

- ประสิทธิ์ จันรัตน์ (2527) *พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย* ในคณะกรรมการจัดงาน
สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา, พระพุทธศาสนาประจำชาติ กรุงเทพมหานคร
อมรินทร์การพิมพ์
- ประเสริฐ ฦ นกร (2549) *ประวัติศาสตร์ เบ็ดเตล็ด รวมบทนิพนธ์* (เสาหลักทางวิชาการ)
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน
- ปริญญา ไนภิกขุ (ป. เพชรอริยะ) สมบัติ วิอังศุธร (2549) *ธรรมาธิปไตย 9 อารยธรรมใหม่
ของแผ่นดิน ขจัดสิ้นเหตุวิฤตชาติ* กรุงเทพมหานคร เอ.พี.พรินติ้ง กรุ๊ป
- ปรีชา หงส์ไกรเลิศ (2555) “พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการ
ปกครองพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” *ปริญาวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมรัชราช นนทบุรี*
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2526) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2525*
พิมพ์ครั้งที่ 2 อักษรเจริญทัศน์ กรุงเทพมหานคร
- พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.สุเทพ ปลิวโก) (2554, 9 กันยายน) *คณบดีบัณฑิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา นครปฐม*
- พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 2 ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร
พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
- พระเทพวิสุทธิกวี (ดร. เกษม สบุญโต) (2554, 5 กุมภาพันธ์) *รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย
วัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร*
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ) (2535) “หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ คนดีและ
คุณสมบัติของนักบริหาร” ในอนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ นายธงชัย
โกมลศิริภักดี ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2552) *กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอายุธรรมโลก*
กรุงเทพมหานคร ด้านสุทธาการพิมพ์
- _____. (2551) *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมานะ ฆมฺมกุสโล (ศรีสุทธิ) (2546) “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ*

ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเมธีธรรมากรณี (ประยูร ธรรมจิตโต) (2539) *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*

กรุงเทพมหานคร สหธรรมิก

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิสุทธิ) (2554, 27 กุมภาพันธ์) อาจารย์พิเศษอบรมวิทยาลัยการปกครองสถาบันพระปกเกล้า สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

วัดพระรามเก้ากาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญา โณ) (2522) *พระพุทธศาสนาปริทรรศน์*

กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระอุครคณาภิรักษ์ (กิตติวุฑฒโฒภิกขุ) (2525) *พระสยามเทวาธิราช* กรุงเทพมหานคร สภา

สังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย

พิมาน แจ่มจรัส (2516) *กษัตริย์นานาชาติ* กรุงเทพมหานคร โอเดียนการพิมพ์

พินิจ จันทรสุรินทร์ (2547) “ความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่มีต่อประสิทธิภาพการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พิพัฒน์ พสุธารชาติ (2549) *รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักรศาสนจักรและเสรีภาพ*

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สยาม

เพ็ชรี สุมิตร (2518) *ประวัติอารยธรรมจีน* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-

ธรรมศาสตร์

เฟรด ดับบลิว. ริกส์ (2519) *การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหญ่ของสยามและพม่า* แปลจาก

Modernization of Siam and Burma โดย อมร โสภณวิเศษรัฐวงศ์และเอกวิทย์ ณ

ถलग ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สมาคม

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

ภัชราพร ช้างแก้ว (2530) “พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ

รัชกาลที่ 6” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มานิจ ชุมสาย,ม.ล. (2545) *พระมงกุฎและชาวอังกฤษ* กรุงเทพมหานคร ร้านเฉลิมนิจ

- มัลลิกา ธรรมจริยาวัฒน์ (2552) *การวิจัยธุรกิจ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2547) *พระอัจฉริยภาพ ร.4 ที่ระลึกในวโรกาสแห่งวันพระราชสมภพ ครบ 200 ปี* กรุงเทพมหานคร จงเจริญการพิมพ์
- มหาศัลป์ โหระพิชัย (2553) *200 ปี พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับศาสนสถานในพระองค์* กรุงเทพมหานคร เอเชีย แปซิฟิก มัลติมีเดีย
- รส พูนกุล (2516) “ประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาค 2 วิชาประวัติศาสตร์การปกครอง (ในอนุสรณ์ คุณรส พูนกุล เพื่อนรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์เป็นบรรณาการในงานพระราชเพลิงศพ ณ วัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร)
- ฤทธิชัย แกมनाค (2552) *คำคม พุทธภาษิต* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
- ลิขิต ชีรเวทิน (2548) *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9* แก้ไขเพิ่มเติม กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วัชรินทร์ ทรงประทุม (2550) *ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- วัดท่าเชิง (2554) “พระเจ้าตากสิน” สารสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก <http://www.watchoengthar.com>
- วัดบวรนิเวศวิหาร (2552) *สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์* สมุทรปราการ โรงพิมพ์อุดมศึกษา
- _____. (2540) *ตำนานวัดบวรนิเวศวิหารในการฉลองพระชนมายุครบ 84 พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก 3 ตุลาคม พ.ศ. 2540* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (2543) “ตำนานพระอารามแลทำเนียบสมณศักดิ์” ในงานที่ระลึก พระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ดิสสานุกโร ป.ธ.4) 5 ธันวาคม 2543 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- วันทนีย์ ส่งศิริ (2525) “การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปกร
- วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์ (2545) *บรรพบุรุษไทย สมัยอยุธยา* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- วิกิพีเดีย (2554) “พระราเมศวร” สารระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/พระราเมศวร>
- วิไลเลขา ถาวรธนสาร (2554) *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก* กรุงเทพมหานคร
 ด้านสุทธาการพิมพ์
- วีระ อัมพันธ์สุข (2551) *การประยุกต์พุทธธรรม ศึกษาปัญญาสอนตนเอง ฉบับผู้ใหญ่ ครั้งที่ 3*
 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ B.E.C
- วีระวัฒน์ ชลสวัสดิ์ (2553) *มหาบทพิตรในหลวงทรงถาม พระอรหันต์ตอบ* นนทบุรี
 สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ ในเครือกลุ่มบริษัทกรีน-มัลติมีเดีย
- ไวญวุฒิ ชูแสง, นพรัตน์ ทองเมือง (2554) “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”
 สารระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก
http://www.chaiwbi.com/0drem/web_children/2546/cpu01/link/cerebrate.htm
- ศรีสุพร ช่วงสกุล (2530) “ความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์: ศึกษากรณีธรรมยุติกนิกาย (พ.ศ.
 2368 - พ.ศ.2464)” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
 ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศัชชญาส ดวงจันทร์ (2553) “กุศโลบาย” สารระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 10 ธันวาคม
 2553 จาก <http://gotoknow.org/blog/>
- สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย (2525) *พุทธศาสนาประวัติ สมัยรัตน โกสินทร์และ
 ราชวงศ์จักรี 200 ปี* กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครพิมพ์
- _____. (2502) *พุทธศาสนาประวัติ ระหว่าง 2500 ปีที่แล้วแล้ว* โรงพิมพ์สุรวัฒน์
 กรุงเทพมหานคร
- สมชาย งามวงศ์ชน (2547) “ปัญหาการใช้สิทธิของประชาชนในการฟ้องร้องหน่วยงานของ
 รัฐต่อศาลปกครอง” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการเมือง
 การปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตงฺกุโร) (2517) *แผนชีวิต Plan of Life* โรงพิมพ์
 มหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- สมบูรณ์ สุขสำราญ (2522) *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*
 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- สรวป्ली ราชกฤษณ์ (2537) *พุทธศาสนาประวัติระหว่าง 2500 ปีที่แล้วแล้ว* กรุงเทพมหานคร
 โรงพิมพ์สุรวัฒน์

- สันติ เตชอักษรกุล (2551) *ตามรอยพระพุทธองค์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ* ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร เจ.ซีงการพิมพ์
- สันติ บัณฑิตพรหมชาติ (2528) “ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันสงฆ์: ศึกษากรณีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักพระราชพิธี (2553) “พระดำรัสและพระบรมราโชวาท” สารสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 ธันวาคม 2553 จาก <http://www.ohmpps.go.th/>
- สิริวัฒน์ คำวันสา (2541) *ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย* กรุงเทพมหานคร สหธรรมิก
- สุชีพ ปุญญานุภาพ (2554) “ราชา” สารสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก www.84000.org
- สุนันท์ ไชยเมล์ “สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์ (2554, 9 มีนาคม) รองศาสตราจารย์ สัมภาษณ์โดย พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย มหาวิทยาลัยศิลปากร วังหน้า กรุงเทพมหานคร
- สุรัชย์ เอี่ยมผึ้ง (2544) “แบบแผนการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุวรรณ เพชรนิล (2550) *คุณสมบัตินักการทูตและอนุภาพความกตัญญู* นครปฐม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
- สุวิน สุขสมกิจ (2524) “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ: ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้นำระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เสถียร โพธิ์นันทะ (2537) *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 2* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
- เสถียร วรรณปก (2539) *กุศโลบายเพื่อความสำเร็จ* กรุงเทพมหานคร

- แสวง อุดมศรี (2533) *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- หลวงวิจิตรวาทการ, พลตรี. (2531) *กุศโลบาย* กรุงเทพมหานคร สารมวลดชน
- อนิลมาน ชุ่มสาภิโย (2548) “*สังคมศาสตร์ บริหารศาสตร์*” กรุงเทพมหานคร จงเจริญการพิมพ์
- อุ้งจิง (ค.ศ. 800) *เงินกวนเจิ้งเย่า: ยอดกุศโลบายจีน* เรียบเรียงโดย อธิคม สวัสดิ์ดิญาณ (2546) ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เต๋าประยุกต์
- เอ.บี. กริสโวลด์ (2511) *พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* แปลจาก King Mongkut Siam โดย ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ในงาน พระราชกุศลคล้ายวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครบ 100 ปีและวันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ครบ 100 ปี
- แอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟ็ท (2520) *แผ่นดินพระจอมเกล้า* แปลจาก Mongkut the King of Siam โดย นิจ ทองโสภิต: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- Gulick, Luther. and Urwick, Lyndall. (1936). *Papers on the Science of administration*. New York : Institute of Public Administration Columbia University.
- Mcpan (2549) “สมเด็จพระนารายณ์มหาราช” สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=mcpan&month=12-01-2006&group=2&gblog=3>
- Pantip (2551) “การขึ้นครองราชย์สมบัติ” สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 15 มกราคม 2554 จาก <http://www.pantip.com/cafe/library/topic/K9680971/K9680971.html>
- Payont (2553) “ภาษาไทยวันละคำ (3) อุบาย” สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนวันที่ 20 กรกฎาคม 2555 จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=549511>
- Suzi Elton (2552) “what does strategy mean?” Retrieved September 10, 2011, from <http://mylifepurposecoaching.com>

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

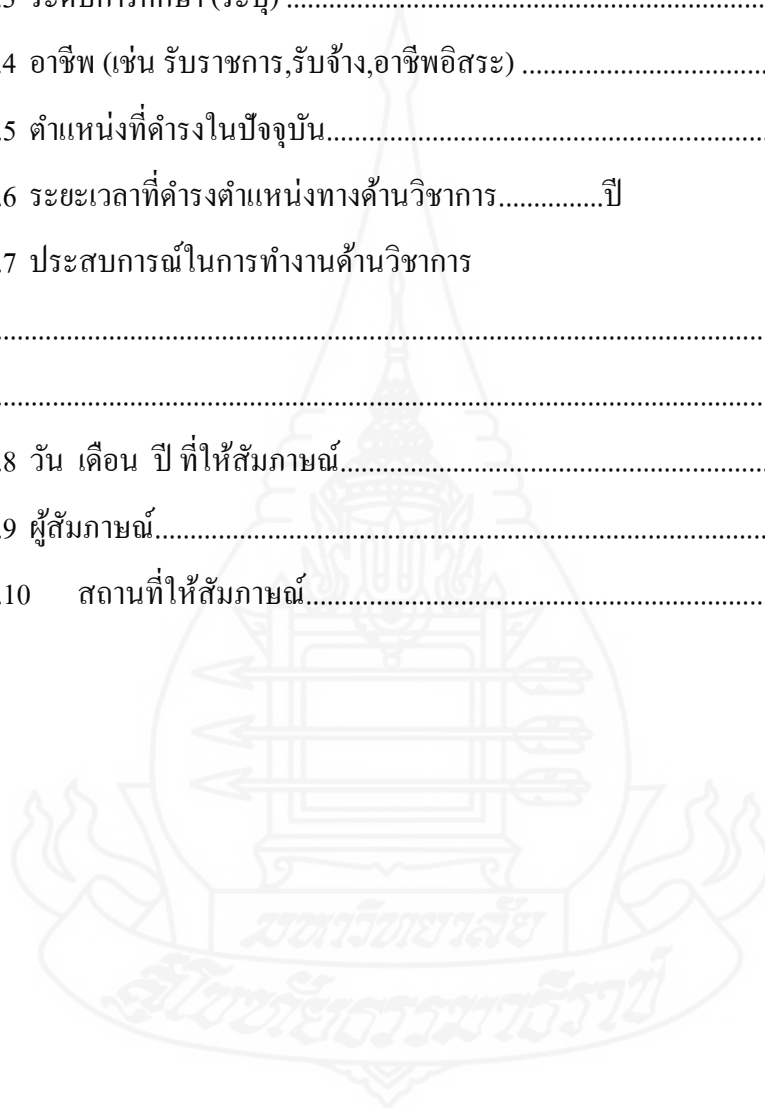
พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....
- 1.2 อายุ.....ปี เพศ.....สถานภาพ.....
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ)
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน.....
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ.....ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ
-
-
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....
- 1.10 สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....
.....

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกษุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

.....
.....
.....
.....

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุ
เกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธรูปของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการ
ปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลา
จารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้
เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศอย่างไร

.....
.....
.....
.....

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมัจฉาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่ง
พระ วชิรญาณภิกขุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำ
ข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมัจฉามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและ
บริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

.....
.....
.....
.....

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

.....
.....
.....
.....

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกขุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

.....
.....
.....
.....

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....
.....

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทรรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชาราษฎร์และเป็นทีประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเข้าออกประเทศสยาม

.....
.....

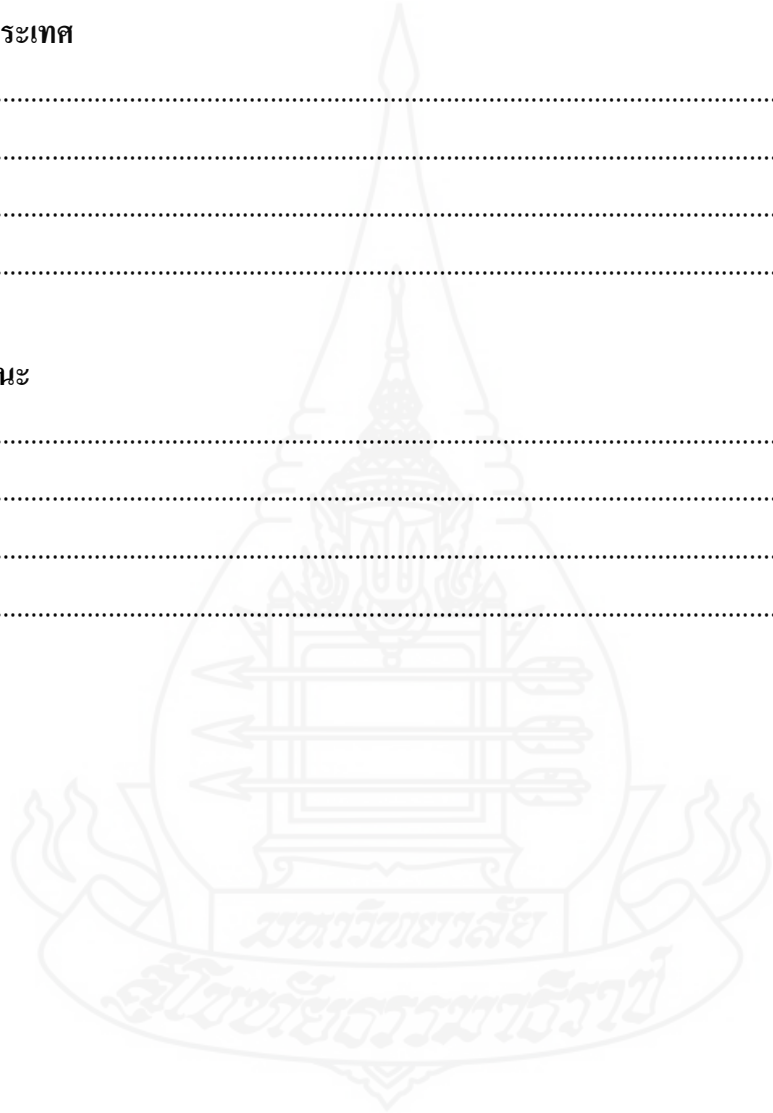
.....
.....

**3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหาร
ประเทศ**

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข
บทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....พระเทพวิสุทธิกวี.. (ดร. เกษม สดัญญโต) นามสกุล... ลักษณะวิชาศ
- 1.2 อายุ...59.....ปี เพศ...ชาย.....สถานภาพ.....โสด.....
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)ปธ.9 ปริญญาเอก (Ph.D) ...
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ) .นักบวช พนักงานในองค์กรของรัฐ
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน..รองเจ้าคณะภาค/รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ..15ปี....
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ..ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ,รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ,วิทยากรบรรยายธรรมทางวิทยุ/โทรทัศน์/ประชุมวิชาการ.....
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์....5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.....
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย.....
- 1.10 สถานที่ให้สัมภาษณ์.....วัดราชาธิวาสวิหาร กทม.

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในหน้าที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

หากจะมองเชิงการเมืองก็จะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของชาติโดยแท้จริงแล้วพระองค์ไม่ทรงครองราชย์ตั้งแต่ต้นที่โอกาสมีพร้อม

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

ทำให้พระองค์ได้ทรงเข้าพระทัยลึกซึ้งในพระธรรมวินัยตั้งพระราชศรัทธาที่ถูกต้อง ส่วนพระศาสนาก็ได้รับความถูกต้องและความมั่นคง พระพุทธศาสนาบริสุทธิ์จึงดำรงอยู่ในประเทศไทย

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ในทางบวก ทำให้มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสมากเป็นพลังในการครองราชย์สมบัติ ในทางลบอาจมีผู้เห็นด้วยหาอุบายขัดขวาง

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกษุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

เห็นว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ต้องมีผู้สืบทอดสันตติวงศ์แต่ที่สำคัญให้พระองค์ทรงลาผนวชขึ้นครองราชย์ เพราะในยุคนั้นบ้านเมืองไม่มีผู้ใดที่จะรับมือนักล่าอาณานิคมได้

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกษุ เกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

เห็นว่าเพราะพระองค์ทรงรอบรู้ทั้งคดีโลกและคดีธรรมอย่างกว้างขวางเพราะได้ศึกษาพระธรรมวินัยทั่วถึงและยังได้ทราบความเป็นไปของโลกตะวันตกดี จึงสามารถนำแนวคิดต่างๆ ประยุกต์พัฒนาประกาศชาติได้

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกษุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ อย่างไร

เห็นว่าพระองค์มิได้เพียงแต่อ่านศิลาจารึก หากแต่ทรงเห็นว่าการศึกษาที่ประชาชนมีจิตอ่อนน้อมในทานในศีลนั้นเป็นแนวทางสร้างความเป็นเอกภาพขึ้นในระหว่างหมู่ชนอันสามารถเป็นพลังสำคัญในการสร้างความมั่นคงขึ้นในชาติ

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมัจฉาศิลาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระวชิรญาณภิกษุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมัจฉาศิลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

เห็นว่าพระองค์อาจจะได้รับอิทธิพลความคิดนี้มาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้ามา เพื่อมาพบหลักฐานพระจริยวัตรของบูรพกษัตริย์ลงรอยกันก็ทรงมั่นพระทัยว่านั่นคือ แนวทางความสงบสุขของอาณาจักรราชาราชญ์

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

การบูชาเทวดา เป็นเรื่อง “เทวดาพลี” ที่ฤๅษี ฟังกระทำตามคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่พระองค์อาจจะทรงพระดำริไกลไปกว่านั้น นั่นคือ การบูชาคุณพระบูรพกษัตริย์ทำให้ประชาชนมีศรัทธามุ่งไปที่เดียวกัน ความเป็นเอกภาพจะเกิดขึ้นได้ง่าย โดยเฉพาะเมื่อมีรูปเคารพเป็นรูปธรรมขึ้นมา

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกษุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

ข้อนี้ชัดเจนแล้วว่าพระองค์ทรงมุ่งพัฒนาทั้งประเทศชาติ พระศาสนา ประชาชน วัฒนธรรม ประเพณี จารีต เพื่อความทันสมัย เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ ไม่ให้เขาดูถูกดูแคลนว่าชาวสยามล้าสมัย

**3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้
ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผล
ทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร**

จากที่ศึกษามายังสังเกตได้ว่า พระองค์ทรงทุ่มเทอะไรให้เป็นพิเศษทรงอุปถัมภ์
พระพุทธศาสนาองค์รวม เช่นการที่ทรงบูรณะพระปฐมเจดีย์ก็ไม่ได้ยึดมาเป็นวัดฝ่ายธรรมยุต แต่
การอุปถัมภ์วัดบวรนิเวศวิหาร อาจจะมีผลบ้างเพราะภายหลังเจ้านายหรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรง
ผนวชที่วัดนี้เป็นส่วนมาก

**3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทระเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้
ของประชากรราษฎร์และเป็นทีประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือ
เข้าออกประเทศสยาม**

เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาหนักแน่นและแรงกล้าในพระพุทธศาสนา
ทรงทำหน้าที่เป็นอุบาสก ประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้ว่าที่นี้คือดินแดนพระพุทธศาสนา และ
ประกาศความมีเอกราชไปโดยเหนือดินแดนไปพร้อมกัน เพราะเจดีย์ก็คือสัญลักษณ์แห่งรัชชอย่างหนึ่ง

**3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ**

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....พระราชญาณกวี... (สุวิทย์ ปิยวิโช)นามสกุล.....
- 1.2 อายุ.....48.....ปี เพศ.....ชาย...สถานภาพ..... โสด.....
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)ปช.๑..ปริญญาโท.....
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ)พระภิกษุ.....
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน.....ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระรามเก้า.....
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ.....ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ.....
 อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ เป็นอาจารย์พิเศษอบรมวิทยาลัยการปกครอง
 สถาบันพระปกเกล้า ปาฐกถาพิเศษ.....
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....27 กุมภาพันธ์ 54.....
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ชยวุฒติ.....
- 10.1 สถานที่ให้สัมภาษณ์.....วัดพระรามเก้ากาญจนาภิเษก.....

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิษุทฺธวงศ์ได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

ขณะที่ทรงเป็นพระ ความจริงรัชกาลที่ 4 ท่านทรงผนวชต่อเนืองมา หลังจากทีพระองค์ท่าน ความจริงพระองค์ท่านจะลาสิกขา ไซ้ใหม่ แต่ว่าระหว่างนั้น ถ้าท่านสึกไปก็จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่ว่าตอนนั้นบุญบารมีอำนาจนั้นยังไม่ถึงเพราะว่าอำนาจไปอยู่ที่รัชกาลที่ 3 แต่โดยสายท่านจะต้องขึ้น ท่านอาจจะถูก โคนถูกฆ่าถูกระงับต่างๆ ก็สุดแท้แต่ เสร็จแล้วก็ อย่างกระนั้นเลย คิดว่าพื้นพุทธศาสนา บวชนี้แหละ หรือสึกๆ เราก็ไม่รู้ ว่า ถ้าสึกออกไปตายแน่ เราก็ไม่รู้ เหมือนพระพุทธรูปเจ้าออกบวช มีคนเขาวิเคราะห์ไว้ว่า พระพุทธรูปเจ้าถ้าไม่ออกบวช พระเจ้าปเสนทิโกศลเอาตายเลย เพราะว่ากรุงกบิลพัสดุ์เป็นกรุงเล็กๆ แต่มีพระมหากษัตริย์ ลูกของพระเจ้าสุทโธทนะ ก็คือพระพุทธรูปเจ้า เป็นผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่พราหมณ์ทุกหนทุกแห่งพยากรณ์ว่า นี่แหละจะเป็นจอมจักรพรรดิ พระเจ้าปเสนทิโกศลคิดยังไง เพราะว่าเขาก็เป็นจอมจักรพรรดิอยู่แล้ว ก็หาทางกำจัด นี่มีคนวิเคราะห์นะ ทางที่ปลอดภัยก็คือบวชคือทางรอด เราก็มานึกดูว่า เอ.. ทางรอดของคนในสมัยอยุธยาทางรอดก็เยอะก็คือบวชทั้งนั้นแหละบวชแล้วพ้น โทษ รัชกาลที่ 4 นึกๆ แล้วก็ไม่ได้รู้พระองค์ท่านบวช เพราะเกี่ยวข้องกับการเมืองมากน้อยแค่ไหน แต่ว่าศรัทธาพูดได้ชัดเจนเรื่องศรัทธาทรงศึกษาเล่าเรียนต่างๆ สามารถที่จะพูดได้อธิบายได้ แต่ทางการเมืองนี้เราวิจารณ์ไม่ได้ เพราะเราไม่รู้ลึก แต่ผมยังคิดว่าทางด้านการเมืองในขณะนั้น สมเด็จพระวชิรญาณท่านยังไม่มียุทธศาสตร์อะไรมาก เพราะว่ารัชกาลที่ 3 ท่านทรงมีคุณูปการต่อประเทศชาติบ้านเมืองมาก ท่านเหมาะสมและก็อยู่ในช่วงที่เรียกว่าพุ่มพุกบุญบารมีไปก่อน รัชกาลที่ 4 ความรู้ก็ยังไม่มาก ยังหนุ่มอยู่นี่ เรียนหนังสือก็ยังไม่ได้อ่านมาก ท่านก็ศึกษาเล่าเรียนเรียนรู้เรื่องฝรั่งมังค่า เรียนทุกอย่างเลย จนกระทั่งพื้นฟูพระพุทธศาสนา เรียนภาษาบาลีอย่างแตกฉาน ปฏิบัติกรรมฐาน ทรงค้นพบหลักศิลาจารึกต่างๆ แล้วก็นำมาประพาดปฏิบัติตาม ทรงคิดค้นอักษรอริยกิจขึ้นมาแทนอักษรไทย เสาศิลาจารึกพ่อขุนอะโรยอย่างนี้ละ ฝรั่งมาแล้วนี่ฝรั่งว่าเราป่าเถื่อนนะ ถ้าพูดถึงรัชกาลที่ 4 ต้องพูดถึงฝรั่งให้มาก ธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้นมา เพราะฝรั่งเป็นแรงผลักดัน ฝรั่งว่า “ไหนคุณบอกว่าศาสนาคุณดี ไม่เห็นมีอะไรเลย” พระวชิรญาณกล่าวว่า “ก็นี่ไงฉันนี่แหละตัวอย่าง ขนาดฉันเป็นพระเจ้าแผ่นดินฉันยังบวช ไม่ได้ได้ไงพระเจ้าแผ่นดินสละราชบัลลังก์มาศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนาได้ไง” ท่านก็จะอธิบายเป็นภาษาวิทยาศาสตร์ให้เขาเห็นธรรมยุติกนิกายก็เหมือนโมเดลใหม่ ให้ตะวันตกเข้าใจ เดี่ยวมัน ไปจะที่นี่ที่นั่นที่โน้นมา มันเห็นพระต่างๆ ไป มันก็เฉยๆ ก็ทำใหม่จัดใหม่ ระเบียบใหม่ ทำวัดเข้า ทำวัดเขิน นุ่งห่มอะไรเงี้ยนั่น การปฏิบัติก็ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

อันนี้อย่างที่เล่าให้ฟังเมื่อสักครู่นี้ว่า มันเป็นผลประโยชน์ในการที่จะบอกกับชาวต่างประเทศ ให้รู้ว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้แย่ที่คุณวิพากษ์วิจารณ์กันหรอก สมัยก่อนเขาพระเขาก็วิพากษ์แล้วนะ โหนพระตะตะกร้อบ้างอะไรบ้างสารพัด เลยใช้ระบบปฏิวัติอ่านพระไตรปิฎกรู้เรื่อง ศึกษาบาลี ศึกษาลาติน ดาราศาสตร์ ท่านก็เรียกว่า ฝรั่งเศสอะไรท่านก็ทรงรู้หมด จนกระทั่งว่า กลอนพระองค์ที่ทรงรู้จัก รัชกาลที่ 4 ถ้าจะพูดถึงก็เรื่องพระธรรมทูตและพระธรรมยุติกนิกาย นักวิทยาศาสตร์ นักดาราศาสตร์เต็มเข้าไป ผมว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการพระพุทธศาสนา ทำให้มีการฟื้นฟูเข้าไปสู่หลักธรรมเดิมการเคร่งครัดต่างๆ ที่พระองค์ปฏิบัติ ต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ไม่ใช่การแตกแยก คนทั่วไปก็มักจะเข้าใจว่าทรงพระสังฆเภท ทำให้พระสงฆ์แตกแยก จริงๆแล้วไม่ใช่มันเหมือนกับ...อย่างมหานิกายก็เหมือนกับเรือลำใหญ่ เข้าฝั่งไม่ได้ ก็ต้องมีเรือลำเล็กๆ พาคนขึ้นฝั่งให้ได้ ไม่ฉะนั้นเกยตื้นครับ เป็นบริษัทลูกสำหรับให้เป็นโมเดลให้คนทั้งหลายรู้เห็นว่า อันนี้เป็นอย่างนี้แหละ เพราะว่าโชว์ทั้งหมดไม่ได้ลำใหญ่ มันอุจาดตาก็มี ลำเล็กๆ ใช้ได้จะเพราะ

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

อันนี้ก็ความจริงก็ส่งผลนะ ผลทางการเมืองก็คือว่า ทำให้พระพุทธศาสนามันคงบางคนอาจจะมองว่าพระวชิรญาณช่องชุมกำลังตอนเป็นพระ มีข้อครหาอะไร เป็นที่มาของพระไพรีพินาศไง ท่านเคยอ่านประวัติพระไพรีพินาศไหม จะรู้ว่าทำไมถึงตั้งชื่อพระไพรีพินาศ พอได้พระองค์นี้มาแล้ว คนทั้งหลายที่คิดอาฆาตพระองค์ท่าน มันหยุด แต่พระองค์ท่านก็ไม่สนใจว่า คุณจะทำอย่างไรก็ตาม พระองค์ท่านก็ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนาและก็ก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมา ทำให้มีบทบาทเด่นเป็นที่ศรัทธาของผู้คน ซึ่งต่อมาส่งผลว่า เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 พระองค์ท่านก็ถูกอาราธนาให้ไปขึ้นครองราชย์ ตอนนั้นพระองค์มีพระอายุ 47 พรรษา บวชได้ 27 พรรษา ณ ตอนนั้นธรรมยุติกก็ปักแผ่นพอสสมควรแล้ว แต่อย่างไรก็ตามหลังจากนั้น รัชกาลที่ 4 ก่อนที่จะลาผนวชหลังจากที่ขึ้นครองราชย์แล้ว ก็จะไม่บังคับให้พระสงฆ์ทั่วไปแต่งกายแบบพระองค์ท่านหรือแบบมอญเหมือนเดิมก็ได้ ไม่ว่าจะอะไร ธรรมยุติกก็แต่งแบบนี้ก็แล้วกัน

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกขุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

ผมว่าเป็นสิ่งที่ดีนะ ถ้าพูดถึงสิทธิอันชอบธรรม มันแน่นอน แต่ว่าถ้าพูดถึงความสามารถของพระองค์ท่าน ถ้าพระองค์ไม่ขึ้นครองราชย์นี้ซึ่งจะมีปัญหา เพราะว่าคนที่จะไปต่อกรกับตะวันตกหาไม่ได้แล้ว เพราะว่ารชกาลที่ 4 ทรงรู้จักกับพวกบาทหลวง พวกแพทย์อะไรต่างๆ หมอบรัดเลย์ต่าง ช่างโรงพิมพ์ เด็กแปลหนังสือ ทรงรู้ลาติน วิทยาศาสตร์ ทรงรู้ภาษาอังกฤษ ติดต่อส่งจดหมายไปถึงสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย และที่ทางอเมริกาติดต่อกัน ผมยังเคยไปดู public record เขา (หอจดหมายเหตุ) ของ ร.4 ซองจดหมายก็ยังมีอยู่ เป็นความชอบธรรมอยู่แล้วของพระองค์ท่าน

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

ผมว่าท่านเก่งนะ วิสัยทัศน์ทางการเมืองการปกครองนี้ หลังจากที่พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เรียกว่าทำมากับมือ 27 ปีเต็ม แล้วต่อให้อีกก็ทรงทำนุบำรุง อุปถัมภ์บำรุง แล้วก็ พระองค์ทรงมีลูกมาก มากกว่ารัชกาลที่ 5 นะ รัชกาลที่ 5 มีลูก 80 คน รัชกาลที่ 4 มีลูก 82 คน มีพระมเหสีเจ้าจอม 47 คน ตอนนั้นเป็นยุคที่ตะวันตกคุกคามมากๆ ล่าเมืองขึ้นอาณานิคมต่างๆ พระองค์ก็วางเอาไว้ว่าลูกคนไหนต้องเรียนรู้อะไร หลังจากที่ครองราชย์แล้วนะ ลูกคนนี้เรียนเยอรมัน ลูกคนนี้เรียนไซเวียตนะ ลูกคนนี้ไปเรียนอังกฤษ ลูกคนนี้ไปเรียนอเมริกา ประมาณนั้น แล้วก็เอาฝรั่งนี้แหละมาเป็นผู้รับใช้ มาพัฒนาประเทศ ตอนนั้นฝรั่งก็เข้ามาทั้งแพทย์ ทั้งหมอ ทั้งพยาบาล ทั้งนักการปกครอง พระองค์ท่านก็จะนำมาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาประเทศ เรียกว่า พลิกประเทศเข้าสู่ยุคตะวันตกเลย ทำให้เห็นว่าตะวันตกนี้จะเห็นว่าซึ่งส่งผลมาถึงลูกของพระองค์ท่านก็คือ รัชกาลที่ 5 เห็นพระที่นั่งอนันตสมาคมตะวันตกแท้ๆ สัญลักษณ์ตะวันตกแท้ๆเลย ทำให้ลูกของพระองค์ท่านกระจายไปเกือบทั่วโลกเลยไปเรียนหนังสือ และกลับมาพัฒนาประเทศ สิ่งที่พระองค์ทำไว้ ส่งผลมาถึงลูก ลูกก็ทำตาม คุณแลศาสนา คุณแลบ้านเมือง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ก็ดูแลพระพุทธศาสนา รัชกาลที่ 5 ก็ดูแลบ้านเมือง แบ่งกัน

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ อย่างไร

ก็คือเนื่องจากรัชกาลที่ 4 ตอนขึ้นมาพระองค์ก็ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่าหนุ่ม แต่ก็มีความขี้ขลาดพอสมควร คนปองร้ายก็เยอะ ทางที่จะเรียกศรัทธาจากคนได้ ก็ว่าจะต้องเอานโยบายจากพระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆ ก็โชคดีพบหลักศิลาจารึกเข้า พระองค์ท่านก็เอามาอ่านเลย มาปฏิบัติเลย ว่านี่นะ ฉันทำตามพ่อขุนนะเป็นเหมือนจิตวิทยาอันนี้พ่อขุนตั้งไว้ แต่ก็มีคนจำนวนหนึ่งไม่เชื่อว่า ศิลาจารึกเป็นของพ่อขุน และยังเชื่อว่า รัชกาลที่ 4 เขียนขึ้นมาเอง (แต่จริงๆ แล้ว ก็เป็นของเก่าจริงๆ) อันนี้เป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่ามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองแบบพ่อปกครองลูก เราจะเห็นว่าพระองค์ท่านก็ใช้ชีวิตแบบนี้ตอนเป็นพระ ตอนเสด็จไปรุดงค์ที่ต่างๆ ตอนเป็นกษัตริย์ เสด็จประพาสต้น ไปที่โน่นที่นี่ แอบไปก็มี และก็เปลี่ยนแปลงระบบต่างๆ สมัยก่อนการเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินจะเป็นอะไรอยากมาก จ้องหน้าจ้องตาก็ไม่ได้ ต้องปิดประตูหน้าต่างเมื่อก่อนนี้เปลือยกายเข้าเฝ้า เพราะกลัวคนปองร้าย ผู้หญิงก็เปลือยกาย ต่อมาก็มีเสื้อผ้าสวมใส่ให้เรียบร้อย อันนี้ก็เป็นลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูกในการบริหารประเทศ

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมั่งคศิลาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระ วชิรญาณภิกขุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมั่งคศิลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

มีลักษณะคล้ายกันกับพ่อปกครองลูก คือหมายความว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพ่อ ราษฎรเป็นลูก ใครมีความทุกข์ก็มาต้นกระดิ่งได้และที่พ่อก็ออกมาว่าราชการต้องการความยุติธรรมใช่ไหม คือพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 4 มีความสำคัญที่สุดคือความยุติธรรม สิ่งสำคัญมากๆ พระสงฆ์ที่ตั้งมาคือพระธรรมยุติ คือยุติโดยธรรม ใช้ธรรมมาเป็นเครื่องยุติ ยุติโดยอาวุธไม่ได้ ยุติด้วยอำนาจไม่ได้ ต้องยุติโดยธรรม เพราะฉะนั้นเวลาที่พระองค์ตัดสินอะไรต่างๆ ต้องใช้หลักความยุติธรรมเป็นบรรทัดฐานตลอด ดังจะเห็นได้ คนจะว่า จะกลั่นแกล้งพระองค์อย่างไรก็ตาม แต่พระองค์ก็ไม่ว่าอะไร มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม วัดโมลีโลก ที่แต่ง ยังยังเทวามนุसान์ ท่านแต่งถวายรัชกาลที่ 4 เพราะว่า กลัวว่าท่านขึ้นครองราชย์แล้วจะถูกเล่นงานเอา ตอนเป็นพระอาจารย์พระวชิรญาณภิกขุไปสอบเปรียญธรรม 5 ประโยค (อาสเน นิสีทิ = นั่งบนอาสนะ) บอกว่านั่งข้างบนเป็นยังไง ต้องนั่งใน ท่านก็กล่าวว่าจะให้ฉีกอาสนะแล้วนั่งริ ท่านก็โกรธว่ากล่าวใหญ่เลย นึก

ไม่ถึงว่าจะได้เป็นพระมหากษัตริย์ พอรู้ข่าวก็กลัวมากๆ กลัวโดนสังหารชีวิต ก็เลยแต่งยัง ยังเทวะ มนุส้านัง พระองค์ท่านก็ไม่ว่าอะไรนะ ก็ทรงให้อภัยและก็ถวายยศอีก เป็น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม คือความยุติธรรมสำคัญมากยุติโดยธรรมเป็นธรรมยุติ

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

เรื่องพระสยามเทวาธิราช รัชกาลที่ 4 เป็นคนสถาปนาขึ้นมา เนื่องจากว่าคนสมัยก่อนยังเชื่อเรื่องเทพเทวาสูง แม้ว่ารัชกาลที่ 4 สอนเรื่องเหตุผลเรื่องดักกะ เรื่องวิทยาศาสตร์ พระพุทธศาสนา ถูกแปลงให้เป็นวิทยาศาสตร์ทั้งหมดแต่พระองค์ก็ทรงหวังว่า คนจำนวนหนึ่ง มันไม่สามารถจะเข้าใจได้หรือ สอนวิทยาศาสตร์สอนแบบฝรั่ง ok เลย แต่สอนแบบคนไทยทั่วไปป่าเถื่อนอาจจะไม่เข้าใจก็ได้ แต่ถ้าสอนแบบบวงสรวง บูชา สักหน่อยหนึ่ง เอาหลักเทวดา เทวดาอย่างไรทำให้คนรู้ สอนให้คนรักชาติ ถ้างั้นพระสยามเทวาธิราชชะ เทวดาที่ชื่อสยาม หรือเทวดาที่ปกครองสยามนะ ไม่ใช่เทวดาทั่วไป หมายความว่า พระเจ้าของชาวพุทธ ความหมายพระเจ้าชาวพุทธ คือฝรั่งก็มีพระเจ้า พระเจ้าโซวา เราจะทำยังไงดี ฝรั่งบุกขนาดนี้เราจะทำอย่างไรดี เปลี่ยนคนนับถือศาสนาคริสต์เยอะมากเลย งั้นเราสร้างพระเจ้าชื่อสยามขึ้นมาแล้วกัน พระเจ้าของเราเอง กรณีที่คนอยากนับถือพระเจ้า ทำให้เป็นผลดีต่อการปกครอง เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนเรียกว่าไม่เสียลูกค้า

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกขุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ทำให้ชาติตะวันตกเขาเห็นว่าเราไม่ได้ป่าเถื่อน เราไม่ใช่คนป่าเถื่อนอันนี้สำคัญมาก เพราะเขาเห็นว่าเราผ้าไม่นุ่ง เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน..โอ้โห..! อยู่คนละมุมโลกเลย พระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปไหนก็ปิดประตูหน้าต่าง ก็ทรงปรับเปลี่ยนทำให้ชาวต่างชาติมองเห็นว่าพระองค์ท่านว่าทันสมัย อันนี้ก็เป็นสิ่งที่พระองค์ท่านได้รับความไว้วางใจ เชื่อใจ ตั้งแต่ตอนพระองค์ทรงเป็นพระแล้ว ไปไหนมาไหนก็ทำเป็นปกติแล้วประชาชนก็ไว้วางใจ ชาวต่างชาติก็ไว้วางใจ พระองค์ท่านก็ทรงไว้วางใจพวกเหล่านี้ พอเป็นกษัตริย์ก็คือปฏิบัติ จริยวัตรก็ใช้งานได้เลย

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

บทบาทต่อคณะสงฆ์ธรรมยุตินี้ะ พระองค์ท่านไม่บัญชาการเลยนะ หลังจากสึกไปแล้ว ก็ทรงรับสั่ง รูปไปไหนที่เป็นพระห้ามพิมพ์เผยแพร่ เพราะฉะนั้นเราไม่เห็นรูปทรงเป็นพระ มีแต่ที่เป็นผ้าขาวแต่นี้ก็เรียกว่าให้บริหารกันเอง แต่พระองค์ท่านก็มีวัดประจำรัชกาล คือวัดราชประดิษฐ์ วัด

มกุฎกษัตริยาราม วัดโสมนัส วัดสวยๆทั้งนั้นเลย ส่วนวัดบวรนิเวศวิหารนั้น เป็นวัดทรงผนวช เป็นเจ้าอาวาสเป็นศูนย์กลางการปกครองของคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนาเลยแหละตอนนั้น ถือว่าเป็นศูนย์กลางอย่างยิ่งเลย ถ้าใครจะมาติดต่อทางศาสนาสมัยก่อนก็ต้องไปวัดบวรนิเวศ ไม่ว่าจะมาจากลังกา หรือจะมาจากไหน เหมือนवादิกัน น้อยๆ วัดบวรนิเวศเจริญรุ่งเรืองมากและเป็นวัดที่ทันสมัยทุกคนพูดภาษาบาลีนะกับพระในวัดบวรนิเวศพูดภาษาบาลีพระมาจากลังกาเยอะมาจากลาว มาจากเขมร พระที่ส่งไปอยู่วัดปฐมวณาราม ینگก็มาจากลาว พระเขมรแล้วส่งไปอยู่เขมรก็เป็นคณะกรรมมุขิเขมรก็ไปจากวัดบวร ศรีลังกาก็มี จำไม่ได้ครับสายไหนมั่งก็ไม่รู้หลายสาย ส่งผลแน่นอน เพราะมีพระสงฆ์เป็นฐาน หมายความว่าอะไรต่างๆพระสงฆ์ทั่วประเทศเป็นฐานให้หมดเลย ช่วยบอกประชาชนว่าเนี่ย พระมหากษัตริย์คืออย่างนั้นคืออย่างนี้ เหมือนกับในหลวงรัชกาลปัจจุบันนี้ ใช้พระสงฆ์เป็นฐาน ไม่ได้ใช้ส.ส. นะครับ เพราะว่าส.ส. สองแสนต่อหนึ่งคน แต่พระสงฆ์นี้ หนึ่งต่อหนึ่ง หมายความว่า หนึ่งวัดหนึ่งหมู่บ้าน ดังนั้นถ้าจะสื่ออะไรสื่อผ่านพระสงฆ์ง่ายและเร็ว ง่ายต่อการบริหารประเทศ

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทระเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชากรราษฎร์และเป็นทีที่ประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเข้าออกประเทศสยาม

เป็นสิ่งที่ชัดเจนในตัวแล้วนะครับว่า ที่ปากน้ำเป็นเส้นทาง พอท่านถามคำถามนี้ผมนึกถึงเส้นทางไปสุวรรณภูมิสนามบิน ท่านเห็นสุเหร่าใหญ่ไหม คนออกจากกรุงเทพฯไปขึ้นเครื่องบิน คนออกจากเครื่องบินไปกรุงเทพฯต้องเห็น เพราะฉะนั้นทุกคนเห็นหมดว่าเมืองนี้เมืองอะไรเห็นสุเหร่าเห็นมัสยิดขนาดใหญ่ นี่ก็อธิบายเหมือนกันเป็นการประกาศให้เห็นว่า นี่เมืองพุทธนะ อีกประการหนึ่งคือจะให้พุทธานุกาภาพคุ้มครอง ให้คน โนมัสสิระให้คนเดินทางไปมาเกิดความปลอดภัย อย่างน้อยที่สุด ถ้าเป็นคนพุทธก็ยกมือไหว้แหละ เกิดความเป็นสิริมงคล เวลาเข้าออกประเทศ

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

วิสัยทัศน์ของรัชกาลที่ 4 ผมว่าเป็นสุดยอด เพราะว่าท่านอยู่กับชาวต่างชาติตะวันตกมากกว่า จะเรียกว่าอยู่นานมากกว่า พอมีลูกมีหลานออกมาก็เอาฝรั่งมาสอนภาษาอังกฤษ เช่น นางแอนนา แอนนา ลีโอโนเวนส์ ชาวเวลส์ คนอังกฤษ แต่มาสอนหนังสืออยู่สิงคโปร์ คบหาสมาคมกันอยู่ตลอด หรือพวกบาทหลวงหมอบรัดเลย์ หมอเฮาส์ หมอสอนศาสนาที่มาอยู่ในยุคนั้น เมื่อทรงครองราชย์ยังคงคบหาสมาคมกับพวกนี้อยู่มาตลอด แล้วพวกนี้ก็มีค้าขาย มาทำงานบางทีแล้วทรงรับราชการด้วย พระโน้นพระนี่ เยอะแยะมากมาย เอาฝรั่งนี้แหละ เป็นพระยา เป็นขุน เป็นหลวง เป็นการกลืนโดยปริยายๆ การกลืนโดยปริยาย คือการให้ฝรั่งเป็นไทย ข้อสำคัญมาก ตั้งชื่อไทยให้ หากภรรยาไทยให้

ฝรั่งก็ปลื้มได้เป็นไทย แทนที่จะกลืนประเทศเราวางแผน พระองค์ท่านก็กลืนเอาซะเลย เป็นมุสลิม มาไข่มุขกลืนให้เป็นพุทธ เป็นคริสต์มาก็เปลี่ยน ก็มีหลายตระกูลที่เป็นฝรั่งมาก่อน ก็เป็นคนไทย การบริหารการปกครองของพระองค์เป็นนโยบายที่ดีมาก ให้คุณต่อคนคิดร้าย พอคนคิดร้ายก็คิดว่า พระองค์ท่านไม่ได้คิดร้าย ไม่ได้หวงด้วย กอดเรายังกะลูกกอดเข้าไปไว้ในอกเลยนะ เช่นให้รับราชการ ถ้าคิดร้ายจะให้ความลับได้อย่างไร ถ้าคิดร้ายทำไมต้องให้ยศ ถ้าคิดร้ายทำไมต้องให้ รับผิดชอบการทหาร มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เอาชนะฝรั่งได้ ความจริงต้องบอกว่ารัชกาลที่ 5 รอดประเทศไทยรอดจากการถูกฝรั่งยึดเอาไปเป็นเมืองขึ้นเพราะว่ารัชกาลที่ 4 เพราะว่ารัชกาลที่ 4 ฟูพื้นฐานวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน คือแทนที่จะให้เขากลิ้นเราเรากลิ้นเขาก่อน แทนที่ให้เราทำโทษเราทำร้าย เราให้คุณก่อนเลย ในเมื่อเสื่อหิวให้อาหารมันก่อน ให้มันเชื่องก่อนให้อาหารมันเลย ท่านถึงขนาดว่ารัชกาลที่ 5 เอาอย่างพ่อเจียนไปก่อนเราเสียแผ่นดินเฉือนไป 14 ครั้ง ก็คือนโยบายว่าให้ๆเพื่อที่จะรักษาส่วนใหญ่ไว้ แทนที่จะให้หมดก็ให้ส่วนอื่นๆไป ทำให้การบริหารประเทศของพระองค์รอดแต่ที่รัชกาลที่ 4 สูดยอดคือการศึกษาทรงพลิกโฉมใหม่คือการส่งลูกไปเรียนต่างประเทศมากที่สุดลูกทุกคนเป็นบิดาแห่งด้านนั้นด้านนี้หมดเลยนะกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ บิดากองทัพเรือ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ บิดาแห่งกฎหมาย กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บิดาแห่งการปกครองเป็นต้น มันก็จะมีบิดาๆ เป็นลูกของท่านหมดเลย แม้กระทั่งพระองค์เป็นบิดาวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ พุทธศาสตร์ แต่คนไม่พูดถึงพุทธศาสตร์ของพระองค์ท่านนะ รัฐศาสตร์น่าจะได้นะ เพราะว่าพระองค์ท่านก็คือเอาลูกชาวบ้านเป็นเจ้าจอมเป็นพระมเหสีเลยก็ผูกมิตร มีลูกเขยเป็นพระเจ้าแผ่นดินเลย หัวเมืองต่าง รัชกาลที่ 5 ก็เอาอย่าง

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

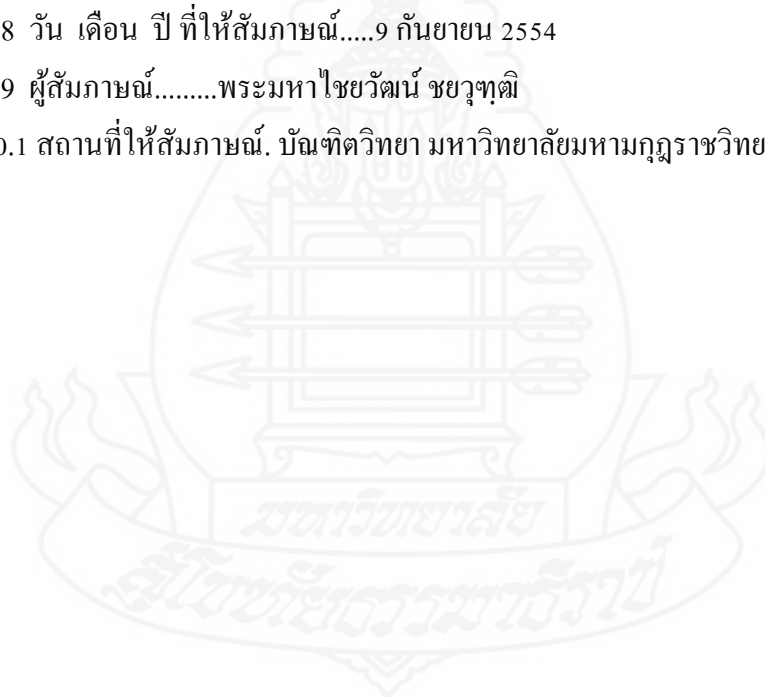
พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ...พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.สุเทพ ปลิวโก) ...นามสกุล พุทธจรรยา
- 1.2 อายุ.....52.....ปี เพศ...ช...สถานภาพ....โสด
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)นธ.เอก ปธ.4 Ph.D พุทธศาสตร์ศึกษา
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ)พระภิกษุ
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน.....คณบดีบัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัย
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ.....8.....ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ.....ประธานสอบวิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย
วิทยาลัยและเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาของ
วิทยาเขตทั่วประเทศ เป็นอาจารย์ผู้บรรยายระเบียบวิธีวิจัย และเขียนบทความวิจัยของ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....9 กันยายน 2554
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ชยวุฑฺฒิ
- 10.1 สถานที่ให้สัมภาษณ์. บัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสาขลา

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

จริงเราต้องบอกว่าบทบาททางการเมืองในขณะที่เจ้าฟ้ามงกุฎผนวชเป็นพระวชิรญาณภิกษุนี้แทบไม่มีเลยเพราะว่าต้องเข้าใจว่า รัชกาลที่ 3 ตอนขึ้นครองราชย์ขึ้นโดยการเบียด รัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นรัชทายาทซึ่งต้องขึ้นตามกฎมณเฑียรบาลนี้ก็ไม่ครบ เพราะฉะนั้นพุดง่าย เหมือนกับจะเป็นการ ถ้าพูดอย่างชาวบ้านก็คือ รัชกาลที่ 4 ต้องการขึ้นครองราชย์ บังคับน้องให้บวช เหมือนเลือก Choice คุณจะบวชหรือคุณจะไม่บวช 2 อย่าง รัชกาลที่ 4 เลือกที่จะบวช ประวัติศาสตร์บันทึกไว้อย่างน่าสนใจว่า รัชกาลที่ 4 ต้องการจะผนวช รัชกาลที่ 4 ต้องยอมรัชการที่ 3 เพราะว่าในแง่ของข้าราชการทั้งหมดหรืออำนาจทางการเมืองทั้งหมดในยุคนั้นอยู่ในมือของ รัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเป็นบุคคลที่คุ้นเคยกับเสนาบดีข้าราชการตลอดเศรษฐกิจและคบคิดคือมันเทียบกันไม่ได้ รัชกาลที่ 4 มีคืออยู่อย่างเดียว เป็นรัชทายาทเกิดจากพระเหลืเท่านั้นเอง วิชาความรู้ถึงมืออยู่กันชนกไม่มีชนคนไม่มีพวกไม่มีเพื่อนมันก็ไปไกลไม่ได้ นั่นคือรัชกาลที่ 4 ต้องยอม แล้วถามว่าในเมื่อ รัชกาลที่ 4 เข้ามาผนวชหลักทางทางการเมืองให้รัชกาลที่ 3 เนี่ยจะกล้ามีบทบาททางการเมืองหรือ? เพราะหนึ่ง รัชการที่ 3 ต้องสั่งให้คนประกบดูแลตลอด ถ้าขยับอะไรมีผลทางการเมือง ก็มีผลเสียหายแน่นอน ดังนั้นไม่ได้ทำอะไรเลยจึงตั้งใจศึกษาพระศาสนาและภาษาอังกฤษจริงๆ จนแตกฉานศึกษาดาราศาสตร์โหราศาสตร์ จนแตกฉาน คนที่จะเรียนดาราศาสตร์ภาษาศาสตร์วรรณคดีต้องทุ่มเทเวลาจริงๆนะ ต้องไม่วอกแวกกับเรื่องอื่นนะและที่สำคัญจริงๆถ้าเราศึกษาการเมืองหรือจะเล่นบทบาททางการเมืองสมาธิหรือเวลาไม่มีพอที่จะศึกษาศาสตร์วรรณคดีดาราศาสตร์โหราศาสตร์หรืออกและตัวผมเองเชื่อว่าบทบาททางการเมืองของพระวชิรญาณภิกษุต้องบอกว่าแทบไม่มีเลยหรือถ้าจะมีก็ต้องบอกว่าทำเป็นไปตามบทบาทของพระยศหรือพระราชอาณาจักรของเจ้าฟ้ามงกุฎที่กำหนดให้เป็นซึ่งเป็นประโยชน์น้อยมาก นี่ก็คือสิ่งที่ผมเห็นที่ได้จากการศึกษาจากตำราและได้รู้ได้ฟังจากครูบาอาจารย์ต่างๆ

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

ตรงนี้ต้องบอกว่าเป็นต้องพูดสองด้านให้ชัดเจนเลยในแง่ของการปฏิบัติเคร่งครัดตามคำสั่งสอนที่ปรากฏตามพระไตรปิฎก อย่างเคร่งครัดของพระวชิรญาณเถร ในแง่ของศาสนาอีกทางหนึ่ง เราได้ สังฆนิคมหรือสังฆอาณา ที่สะอาดบริสุทธิ์ประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามหลักคำสั่งสอนที่จารึกไว้ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นหลักสูงสุดที่เรานับถือตามนั้นเป็น (Primary Data) ประณมภูมิที่เรายอมรับ ตรงนี้ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาคือเราได้พระที่เป็นเนื่อนานูญนั่นหมายความว่าเราได้คณะสงฆ์ธรรมยุติ ธรรมยุติหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนตามที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก สองทำให้พระสงฆ์ที่ประพฤติไม่ดีกลับเนื้อกลับตัว ถ้ามองในแง่การตลาดก็คือเกิดสินค้าตัวใหม่ที่มาแข่งขันกับสินค้าตัวเก่าสินค้าตัวเก่าต้องปรับคุณภาพปรับวิธีการขายปรับวิธีการผลิตปรับpackage บรรจุภัณฑ์ใหม่ถ้าอย่างนั้นอยู่ไม่ได้ ตรงนี้ก็เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาคือทำให้เราได้พระสงฆ์ที่เป็นเนื่อนานูญของประเทศเป็นศรีสง่าเป็นตัวแทนพระศาสนาให้ดีขึ้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ถ้าเราไปศึกษาประวัติศาสตร์ ณ ประวัติศาสตร์ตอนนั้นเนือรัชกาลที่ 4 ซึ่งผนวชเป็นพระภิกษุถึงกับปรารถนา ถ้าหากไม่เจอผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตรงตามพระธรรมวินัยที่ตรงในพระไตรปิฎกภายใน 3-7 วัน ลึกคิดว่าเป็นอุปาสกที่รักษาศีลที่เคร่งครัดดีถือว่าเป็นพระสงฆ์ที่ดีแต่ห่มเหลืองแต่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นี่แสดงว่าบรรยากาศตอนนั้นที่มีต่อพระองค์จิตใจถูกกดดันมาก บรรยากาศรอบๆตัวพระสงฆ์ในขณะนั้นไม่เป็นที่ประทับใจคนเป็นเจ้าฟ้าภักดิ์ริย์มีการศึกษาในรั้วในวังคิดเยอะตรงนี้ต้องมองให้ชัด เราไม่ได้มองลำเอียงอะไร เราต้องมองในสิ่งที่ว่าคือไม่ได้มีเจตนาร้ายกับใคร ไม่ได้ริครองใคร ไม่ได้ขัดผลประโยชน์ใคร ไม่ได้ฆ่าไปแกงใคร แต่ทำขึ้นเพื่อให้สถาบันหนึ่งในสามซึ่งเป็นสถาบันหลักของประเทศแข็งแรงขึ้นคือพระศาสนาต้องมองมุมนี้ครับเราก็จะเห็นส่วนอีกอันหนึ่งซึ่งเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองก็คือทำให้บ้านเมืองได้หลักประชาชนเราต้องยอมรับนะครับว่าพระพุทธศาสนาเป็นหลักใหญ่ของคนไทยทั้งประเทศเมื่อเราได้พระสงฆ์ตามหลักพระศาสนาเนือก็เกิดให้มีความศรัทธาและความเลื่อมใสมากสูงขึ้นยกเว้นพระสงฆ์เราบางกลุ่มบางพวกที่ยั่วยุให้ญาติโยมเกิดความแตกสามัคคีเองบุคคลที่เป็นระดับปัญญาชนหรือบุคคลที่นับถือพระสงฆ์โดยเขาเห็นเป็นสงฆ์แล้วนับถือเนือเขาก็จะได้ไหว้พระที่เป็นเนือนานูญจริงๆตรงนี้ผมเชื่อว่าทำให้สถาบันพระศาสนาแข็งแรงขึ้นซึ่งก็ต้องยอมรับว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหนึ่งในสามของสถาบันหลักประเทศด้วยพระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีผลต่อประชาชนและมีผลต่อประเทศชาติที่ดีผมมั่นใจว่าเป็นอย่างนั้น

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

จริงๆ ตรงนี้ต้องบอกว่าตรงนี้ คำว่าผู้นำต้องจำกัดภาพให้ชัด ถ้าหากผู้นำในความหมายถือธงแล้ววิ่งนำหน้าเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ แต่ถ้าผู้นำในความหมายว่า เป็นศูนย์กลางของกลุ่มคนที่ทำอะไรจะไรซ์ทุกอย่าง คล้ายเป็นนางพญาผิงของผิงงาน อันนี้พระองค์เป็น รัชกาลที่ 4 อ่านประวัติศาสตร์แบบไม่ลำเอียงนะ เราจะเห็นได้ว่าตรงตามหลักพระธรรมวินัย ศึกษาจากครูบาอาจารย์จากวัดลิงขบฝั่งตรงข้ามวัดราชาหรือวัดสมอรายในอดีต เราจะเห็นว่าพระองค์ทรงปฏิบัติตาม โดยตัวเองก็ปฏิบัติปฏิบัติชอบทำแล้วสบายใจ คนอื่นมาเห็นแล้วมีความสุขมีความถูกต้องก็ออกปฏิบัติตาม ผมคิดว่าการที่ใครคนหนึ่งกระทำดีแล้วจะมีใครเป็นร้อยเป็นพันมาทำดีตามเนี่ย ไม่ใช่เรื่องเล่นๆ เพราะคนที่มาบวชด้วยเป็นคนที่มีปัญญาบางคนบวชมา 10 ปี 20 ปี ด้วยเข้าไปแสดงว่าเป็นประโยชน์จริงๆ ตรงนี้ถ้าถามว่าในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย ก็ถือว่าการรวมตัวแล้วก็เกิดการเรียกร้องขึ้นในหมู่คนที่มาปฏิบัติธรรมของพระองค์เองจนกลายเป็นธรรมยุติกนิกาย พระองค์ไม่ได้ทำตัวเป็น Power ไม่ได้ทำตัวเป็นศาสดา ไม่ได้ทำตัวเป็นผู้ก่อตั้งลัทธินะ พระองค์ไม่ได้ประกาศว่าข้าพเจ้าหัวหน้าในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายไม่ พระองค์นำว่าพระธรรมวินัยว่าอย่างนี้ในพระไตรปิฎกให้เราปฏิบัติอย่างนี้ๆ ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยเมื่อคนปฏิบัติมากขึ้นก็เกิดความแตกต่างจากของเก่าซึ่งปฏิบัติไม่ตรงแน่นอน โดยอัตโนมัติ เพื่อให้เป็นหมู่เป็นคณะควรจะมีข้อชัดเจนเหมือนกับตัวเราที่มีแบรนด์ตัวเราเอง เรียกว่าธรรมยุติกนิกาย แปลว่าผู้ปฏิบัติถูกต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเท่านั้นเอง ถ้าจะพูดตรงๆ พระองค์ถูกอุปโลกน์ให้เป็นหัวหน้าโดยกลุ่มคนยกขึ้นมาเขาเรียกว่ามาเป็นหัวหน้าโดยแรงศรัทธาของมวลชนดังนั้นผลทางการเมืองไม่ได้ส่งผลกับพระองค์เลยเท่าที่อ่านดูถูกตรวจสอบหลายครั้งด้วยซ้ำว่าพระองค์ส่งผู้คนหรือป่าวแล้วก็พิสูจน์แล้วว่าไม่มีเลย และไม่มีผลทางการเมืองใดๆ แล้วการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระองค์โดยมีคนมาปฏิบัติตามเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นร้อยเป็นพันนี้ก็ไม่ได้หวังผลหรือมีผลทางการเมืองถึงกับข้างครั้งขนาดว่ารัชกาลที่ 3 ทรงไม่สบายพระทัยการที่พระวชิรญาณภิกขุอาจารย์คือพระมอญคืออาจารย์ชายที่อยู่วัดลิงขบก็เลยห้ามตามอย่าง รัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงปรารถนาว่าทำอย่างนี้เหมือนกับการจะว่าบ้านเราเมืองเราเป็นเมืองขึ้นของประเทศมอญหรือป่าว พอทรงทราบทรงเปลี่ยนเลย เห็นมะว่าท่านไม่ให้มีผลทางการเมืองเลยไม่ให้มีผลกระทบต่อพระมหากษัตริย์นี่คือความน่ารักของพระวชิรญาณ

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกษุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

ผมเชื่อว่าคนเราเมื่อคนที่จะได้แต่เขาคอนนั้นอาจมีวุฒิภาวะยังไม่สมบูรณ์หรืออาจจะมีอำนาจอื่นที่มายึดมั่นว่าผู้อื่นเหมาะสมกว่าผมว่าคนในสังคมคนมองอาจจะยอม ยอมปล่อยให้เรื่องไปถึงจุดๆหนึ่ง ที่คนๆนั้นซึ่งในอดีตอาจมีวุฒิภาวะที่พร้อมไม่มีบารมีแข็งแรงและก็ไม่มีความอื่นที่ยึดมั่นกับเนื้ขึ้นครองราชย์ก็ต้องอวย ผมเชื่อว่าข้าราชการผู้ใหญ่ในยุคนั้นที่ตอนแรกยกย่องรัชกาลที่ 3 ขึ้นเนื้เขาอาจจะมีบางพวกบางกลุ่มที่จะมองในแง่ว่า รัชกาลที่ 4 คงต้องรอเวลานี้ไม่ใช่เวลาของพระองค์พ่อสิ้นรัชกาลที่ 3 เป็นเวลาของพระองค์แล้วเพราะเราจะเห็นได้เนื้กับว่าตอนรัชกาลที่ 4 ลาผนวชจะขึ้นครองราชย์เนื้ถูกอาราธนาอัญเชิญจากผู้ใหญ่จากราชวงศ์ทั้งหมดนั้นแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความรู้ความสามารถและพระองค์มีบารมีแล้วถามว่าถ้าพระองค์ไม่ออกมาครองราชย์แล้วใครจะขึ้นเพราะกณฺณเทียรบาลให้พระองค์เป็น number one ถ้าพระองค์ไม่ขึ้นอาจจะเกิดการชิงบัลลังก์จากวงศาคณาญาติอาจุ่นวายบ้านเมือง ที่นี้ผมมองดูว่า การที่รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์พระวชิรญาณภิกษุสึกออกมาแล้วขึ้นครองราชย์โดยชอบธรรมถือว่าเป็นเรื่องผลดีต่อบ้านเมืองผมเคยบรรยายเรื่องนี้เมื่อครบสองร้อยปีรัชกาลที่ 4 ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่ารัชกาลที่ 4 นั้นคือ ยุคแห่งอรุโณทัย ของความเจริญแห่งประเทศไทย ผมมองดูว่าประเทศไทยที่อยู่ในมมมีมาตลอดแต่การรัชกาลที่ 4 มาบ่มเพาะตัวตัวมาบ่มเพาะความรู้ความสามารถอยู่ในวัดประมาณ 27 ปี แล้วก็ลาสิกขาไปพระองค์มีความรู้พร้อมเลยพระองค์ศึกษามากเลยตำหรับตำราส่งจากต่างประเทศลงเรือมาหาพระองค์ประมาณ สัปดาห์ละลังไม่น้อยเนื้กับท่านเป็นภาษาอังกฤษนะครับซึ่งผมเชื่อว่าถ้าเป็นสมัยนี้ไปรเฟสเซอร์บางท่านยังอ่านหนังสือไม่เท่ากับพระองค์เลยนะครับ มีทั้งดาราศาสตร์โหราศาสตร์ประวัติศาสตร์การเมืองภาษาอังกฤษไม่ต้องพูดกันแล้วพระองค์ออกมาเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีเข้าใจวิถีคิดของตะวันตกเข้าใจวัฒนธรรมตะวันตกเข้าใจวัฒนธรรมโลกแล้วที่พระองค์พาประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติอันยากมา ในขณะเดียวกันพระองค์ก็มองเห็นว่าประเทศไทยจะอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีในประชาคมโลกถ้าไม่ให้ผู้ที่เป็นข้าราชการมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาต่างประเทศเห็น ไหมครับว่าพระองค์ทรงเอาภาษาอังกฤษมาบ่มเพาะมาเลี้ยงดูลูกเจ้าชายเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์รัชกาลที่ 5 แม้ไม่ได้จับต่างประเทศแต่ก็เก่งพอๆกับจับจากต่างประเทศรัชกาลที่ 5 เป็นผู้เสวยผลลัพท์ ถ้าหากรัชกาลที่ 4 เหมือนดวงตะวันที่ส่องแสงทอแยมรุ่งเรืองของขอบฟ้าให้กับประเทศไทยคือความเจริญ รัชกาลที่ 5 คือผู้เสวยผลจากการที่พระอาทิตย์ขึ้นเต็มดวงแล้วดังนั้นนี่คือภาพที่เห็นชัดเจนว่ามีผลดีต่อประเทศชาติรัชกาลที่ 5 เสวยผล

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

อย่างที่ผมบอกไว้ว่าความที่เก่งภาษาอังกฤษพระองค์ถึงรู้วิธีคิดของฝรั่งตะวันตก พระองค์ตามทันหมดเลย ส่งทูตไปต่างประเทศต้อนรับทูตในประเทศไทยตั้งฝรั่งเป็นข้าราชการในวังเรียนฝรั่งแต่งตัววัฒนธรรมฝรั่ง เมื่อฝรั่งเข้ามาประเทศไทยก็ไม่เกิดความแตกแยกเพราะมันรับได้ รัชกาลที่ 5 เรียนรู้ทั้งหมดผมอยากจะบอกว่าทั้งหมดที่เป็นรัชกาลที่ 5 ที่รัชกาลที่ 5 เรียนรู้คือทั้งหมดที่รัชกาลที่ 4 มอบให้กับลูกชายคือรัชกาลที่ 5 นั่นคือสิ่งที่เกิดขึ้น ถ้าหารัชกาลที่ 5 เป็นต้นแอปเปิ้ล สวซัคต้นหนึ่งรัชกาลที่ 4 คือแผ่นดินให้ปุ๋ยให้น้ำให้ความชุ่มชื้นของต้นแอปเปิ้ลนั่นเอง

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ผมเข้าใจว่าคำถามนี้เป็นคำถามทำให้ผมคิดถึงอะไรบางอย่างเมื่อ 10 ปีที่แล้วเกิดนักวิชาการหรือนักวิชาเก็นอยู่กลุ่มหนึ่งโดยมีการเป็นผู้ชี้แนะว่าหลักศิลาจารึกของรัชกาลที่ 4 ไปเจอนั้นเป็นหลักของปลอมเป็นของรัชกาลที่ 4 ทำขึ้นเอง ทำขึ้นเพื่อหวังผลในการที่จะบริหารประเทศต่างกุศโลบายต่างๆเหมือนกับใครบางคนที่ยื่นขอเขาแล้วไปเจอพระเจ้าแล้วบัญญัติ 10 ประการ 5 ประการ แล้วประกาศให้คนยอมรับ ตรงต้องยอมรับนะครับว่า รัชกาลที่ 4 ผมเชื่อว่าถ้าพระองค์ทำศิลาจารึกขึ้นไม่ยาก คงไม่สามารถจะใช้เวลาได้เพียงวันสองวัน แล้วตัวอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกเป็นอักษรโบราณจริงต้องยอมรับนะครับว่ารัชกาลที่ 4 ผลิต อักษรขึ้นมาอักษรหนึ่ง ชื่อว่าอักษรอริยกะ ซึ่งถ้าพระองค์จะไปทำตรงนั้นเนี่ย มันน่าจะเป็นเรื่องที่ผมว่ามันจะต้องไปใช้ความรู้ความสามารถอย่างมากแล้วคงต้องมีเครื่องมือเครื่องมือที่พร้อมเพราะฉะนั้นประเด็นที่บอกว่าหลักศิลาจารึกที่พระองค์ไปพบเนี่ยผมเชื่อว่าเป็นของเก่าพระองค์ไม่ได้ผลิตขึ้นใหม่แต่การที่พระองค์ทรงยอมรับหลักศิลาจารึกหรือข้อความในหลักศิลานั้นเนี่ยมาใช้ในการบริหารประเทศอย่าลืมนะครับ ศิลาจารึกเนี่ย ได้ถูกสร้างขึ้นสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ชาวพุทธมีความรู้ความเข้าใจและก็ไม่ใช่แต่พ่อขุนรามคำแหงเข้าใจนะครับข้าราชการก็เข้าใจสมเด็จพระสังฆราชก็เข้าใจหลักศิลานี้ ก็เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจนกระทั่งเกิดการตกผลึกเมื่อตกผลึกก็มาใช้ในการนำมาปกครองประเทศและพ่อขุนรามคำแหงมหาราชคงเข้าใจวิธีคิดของพระเจ้าอโศกมหาราชเพราะอาจารย์ของพระองค์นั้นเป็นพระมาจากศรีลังกาอย่าลืมนะครับ

เพราะฉะนั้นผมเชื่อว่าการที่รัชกาลที่ 4 ไปเจอหลักศิลาจารึกแล้วนำข้อความในหลักศิลาจารึกมาใช้ ในการปกครองประเทศเป็นเรื่องของผู้รู้ไปเจอสมบัติของผู้รู้นี่ก็ออกใหม่ครับเหมือนคนเข้าใจ ทองคำไปเจอทองคำแล้วก็บอกนี่แหละคือทองคำเพราะมันตรงกันใจครับเพราะรัชกาลที่ 4 กับพ่อ ขุนรามคำแหงความรู้ตรงกันถึงแม้จะต่างยุคกันก็เกิดการยอมรับและนำมาใช้ให้สอดคล้องตาม สถานการณ์เป็นอย่างนี้แหละครับ

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมณีศิลาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่ง พระ วิชรญาณภิกขุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความใน หลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมณีศิลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดย การนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

ตรงนี้เป็นอย่างที่ผมบอกคล้ายกับข้อที่แล้วว่าเป็นเรื่องของคนที่เป็่นนักปราชญ์ด้วยกันแล้วไปเจอความคิดของนักปราชญ์ด้วยกันแล้วยอมรับได้จริงๆเราต้องยอมรับนะคับว่าพระแท่นมณีศิลาที่พ่อขุนรามคำแหงใช้นี่ก็ถือเป็นการแสดงธรรมของพระมหากษัตริย์ต่อพสกนิกร คล้ายกับกษัตริย์ในอดีตผมไม่แน่ใจ โศกมหาราชก็แสดงธรรมเหมือนกันแล้วประเพณีนี้ตกเลยไป ถึงรัชกาลที่ 6 เทศนาเสือป่า แล้วผมเชื่อว่าตรงนี้อาจจะมีอิทธิพลของแนวคิดแบบ Philosopher king นักปราชญ์ที่เป็นกษัตริย์ ก็คือจะต้องมีความรู้ความสามารถในการสั่งสอนด้วย เพราะฉะนั้น หน้าที่กษัตริย์ไม่ใช่แค่รับทั้จับศึคืออย่างเดียวนแต่ต้องอบรมศีลธรรมต่อพสกนิกรและประชาราษฎร์ และข้าราชการด้วย ผมเชื่อว่าตรงนี้ก็คงจะเป็นการยอมรับและอย่างที่ผมยืนยันว่า เรื่องการยอมรับ ของนักปราชญ์ที่มีต่อนักปราชญ์ด้วยกันแม้จะต่างยุคต่างสมัย และพระแท่นมณีศิลานี้ที่อยู่วัดพระแก้วใช้เทศน์ทุกวันพระและวันทางพระพุทธศาสนาเป็นพระแท่นที่มีประโยชน์ผมเชื่อว่า การยอมรับเป็นสิ่งที่ดีนะครับ และการร้องทุกข์อะไรนี่เรียกว่าเป็นสิ่งที่ดี ตรงเลยครับจากประชาชนถึง พระมหากษัตริย์เลยจากผู้ปกครองถึงผู้อยู่ใต้ปกครองเลยประเด็นนี้ไม่น่ามีปัญหา

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาริราชเพื่อบูชาเทวดาและให้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ผมว่าตรงนี้ผมคิดเอาเองนะครับว่าถ้าจะโยงความคิดตรงนี้ในการสร้างพระสยามเทวาริราชขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์ผมมองอย่างนี้ครับว่าคนที่เป็่นหมู่มากต้องมี Social of heart or Social of mind คือ เป็นศูนย์รวมหรือเป็นตัวรวมจิตใจเรานึกย้อนไปนะครับ ประมาณ พ.ศ. 316-318 ณ ตอนใต้ของจีนแถบๆเถือกเขอันไต้มีคนไทยอยู่กลุ่มหนึ่ง นำโดยขุน หลวงเม่าประมาณ 5 แสนคน ขุนหลวงเม่าวิศกไมใช่ฝีมือคนไทยแต่วิศกการรวมตัวกันของคนไทย ที่ระสำระสายขุนหลวงเม่าจะวางแผนทำอย่างไรจะให้คนไทยรวมเป็นหนึ่งเดียวในที่สุดก็นึกถึง พระพุทธศาสนาจึงพาคนห้าแสนคนไปปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะต่อหน้าพระเถระตรงนั้นว่า เรา

เป็นชาวพุทธจะปฏิบัติหลักการพุทธ แล้วรวมตัวกันเป็นเอกภาพหนึ่งเดียวกันคือพุทธศาสนาไม่แตกแยกเพราะฉะนั้นตรงนี้ผมเชื่อว่า ณ ตรงนั้นตรงกับพ.ศ.ที่ รัชกาลที่ 4 ครอบงำคงจะพาคนทั้งหมดแสดงเป็นพุทธมามกะคงไม่สะดวกจึงต้องสร้างสิ่งรวมใจที่ต้องอาศัยอภินิหารกันหน่อยแล้วละคับเป็นกุศโลบาย ก็เลยสร้างพระสยามเทวาราชขึ้นมีผลก็คือ คนถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว Two in One 1) เมื่อเจอพระสยามเทวาราชก็เท่ากับเจอเทวดาผู้มีฤทธิ์ปกป้องรักษา 2) พระสยามเทวาราชนั้นก็เปรียบเหมือนกับเทพศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์นี่ก็ออกใหม่ครับ เมื่อคนยอมรับบูชาพระสยามเทวาราชแล้วก็เท่ากับยอมรับพระมหากษัตริย์ด้วยเป็นขวัญเป็นกำลังใจและเป็นผลดีต่อการปกครองประเทศก็คือทำให้คนมีความเป็นหนึ่งเดียวของจิตใจเหมือนกับเจตนารมณ์ของขุนหลวงเฝ้าที่ถวายตนเป็นพุทธมามกะรวมใจเป็นหนึ่ง

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกขุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

ตรงนี้ต้องบอกถึงวิสัยทัศน์เป็นวิสัยทัศน์ที่ปรับหลักความเป็นไทยให้ความเป็นไทยที่เคารพต่อพระมหากษัตริย์คู่จดังเทพดาซึ่งคนไทยและคนเขมรยอมรับกันมาให้สอดคล้องกับความคิดของตะวันตกที่มองดูว่าคนเป็นมนุษย์เหมือนกันมีศักดิ์ศรีเท่ากันจึงไม่ควรยอมกันเกินไป ตรงนี้ครับเท่าที่ผมมีองค์ความรู้ก็คือว่า ชาวต่างชาติที่เข้ามาแล้วก็ดีการดูหมิ่นดูแคลนพระมหากษัตริย์ว่า กดขี่ประชาชนเกินไปทำประชาชนเป็นสัตว์ไม่ให้เกียรติความเป็นมนุษย์แก่เขาดังนั้นรัชกาลที่ 4 รู้แล้วว่าถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วเนี่ยฝรั่งดูถูกประเทศไทยและจะทำให้เป็นอุปสรรคสัมพันธภาพระหว่างไทยกับต่างชาติพระองค์จึงปรับเปลี่ยนตรงนี้จะให้ใส่เสื้อเข้าเฝ้าเห็นใหม่ครับให้ฝรั่งยอมรับคือในเมื่อเราเจอคนเหนือเราแล้วเราต้องการเขาเป็นพวกมันก็ต้องประนีประนอมยอมกันบ้างเป็นการถอยหนึ่งก้าวเพื่อได้อีกสิบก้าวนี้คือกุศโลบายในการทูตดีครับเป็นผลดีต่อข้างเมืองครับในสายตาชาวต่างชาติประเทศไทยเป็น

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ตรงนี้ต้องบอกนะครับว่าพอรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ในเรื่องพระศาสนาพระองค์แทบจะวางมือเลยโดยปล่อยให้เป็นเรื่องสาธุศิษย์ผอมอยู่คราษประดิษฐ์สมเด็จพระสังฆราชสาเป็นศิษย์เก่งของรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าถึงกับถามหา ตอนสึกไปมีลูกมีเมียเป็นนักเลงการพนันรัชกาลที่ 4 ทรงคิดถึงลูกศิษย์เลยส่งคนไปตามหาแล้วบอกว่าจะบวชหรือจะติดคุกเลยยอมบวชเป็นสังฆราช 18 ประโยค ผมเชื่อว่าพระองค์ไม่ถึงกับมีบทบาทในการสนับสนุนธรรมยุติกนิกายจนเกิด

ความลำเอียงแก่มหานิกายพระองค์ให้ความสำคัญกับสงฆ์เท่าๆกันดังจะเห็นได้จากบท สุขากิจาจน
 คาลาที่พระโมลีโลก สมัยก่อนเขาสอบบาลี เขาสอบปากเปล่าหน้าพระที่นั่ง พระเข้าไป ก็ อาสเน
 นิสินโน อันว่านั่งเหนืออาสนะ เจ้าคุณธรรมกิตติเขาบอกผ่านไม่ได้ นั่งเหนืออาสนะ ตูดต้องลอย
 เหนือพื้น พระเขาก็เปลี่ใหม่ อาสเน นิสินโน อันว่านั่งในอาสนะ รัชกาลที่ ๔ ตรวจ ผ่านไม่ได้ นั่ง
 ในอาสนะมันต้องฉีกผ้าคลุมเข้าไป รัชกาลที่ 4 ท่านเข้าใจภาษาอังกฤษ On sit คือบนที่นั่ง On คือนั่ง
 ข้างบนไม่ใช่เหนือไม่ใช่beyond เหนือ หรือ ข้างบน over ไม่ใช่ พระธรรมกิตติเข้าใจเพียงภาษา
 บาลี ก็เลยขัดคอกัน แต่พอรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์สมบัติปี ก็กลัวราชภัยรัชกาลที่ 4 ถึงกับส่งคน
 ไปบอกไม่ต้องกลัวว่าพระองค์ ว่า บัดนี้ พระองค์ไม่ใช่พระภิกษุแล้วเป็นฆราวาสแล้วเป็นพระราช
 ผู้ต้องมีราชูปถัมภ์ภพพระสงฆ์ไปทั่วพระราชอาณาจักรแล้วพระองค์ทรงไม่ได้แสดงความรังเกียจ
 ความเป็นธรรมยุติกมหานิกายเลยใช้ราชูปถัมภ์เสมอภาคกันนั้นตรงนี้เป็นสิ่งที่ผมเชื่อว่าการไม่
 ลำเอียงทำให้พระสงฆ์ไม่แตกแยกประชาชนไม่แตกแยกการปกครองบ้านเมืองก็เป็นเอกภาพมีผลดี
 ต่อประเทศชาติบ้านเมือง ก็คือสงบร่มเย็น

**3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้
 ของประชากรราษฎร์และเป็นทีประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือ
 เข้าออกประเทศสยาม**

เราต้องเข้าใจว่าสมัยก่อนต้องใช้เรือในการเดินทาง จะเข้ากรุงเทพฯเมืองหลวงจะ
 เข้าจะออกพระสมุทรเจดีย์ผมว่าตรงนี้เป็นกุศโลบายสำคัญที่รัชกาลที่ 4 จะบอกกับชาวต่างชาติว่า
 คุณควรจะมีกิริยามารยาทและปฏิบัติอย่างไรเมื่อเข้าเมื่อเข้าสู่แผ่นดินนี้ This is country that is
 Buddhi country ถ้าคุณต้องการเหยียบแผ่นดินนี้คุณต้องปฏิบัติและให้เกียรติคนที่นั่นเป็นชาวพุทธ ผม
 ว่าตรงนี้ก็เหมือนธรรมเนียมของสถานทูตต่างๆที่จะแนะนำให้คนที่เข้ามาในประเทศว่าคุณ
 ควรปฏิบัติตัวอย่างไร โดยมีสัญลักษณ์ชัดเจนอย่างเราไปประเทศที่เป็นมุสลิมเขาจะมีข้อแนะนำเรา
 นะครับอย่างนั้นอย่างนี้ควรอย่างนั้นควรอย่างนั้นก็รับผมว่าเป็นกุศโลบายของรัชกาลที่ 4
 และเป็นการตอกย้ำความมั่นใจความมั่นคงของเราว่าฉันคือคนไทยคนพุทธประเทศนี้คือประเทศ
 ไทยประเทศพุทธประชาชนในแผ่นดินนี้คือแผ่นดินไทยแผ่นดินพุทธเมื่อคุณเข้ามาแล้วคุณต้อง
 เคารพเป็นการปราชญ์เป็นการเตือนซึ่งเป็นแง่ดีแง่จิตวิทยา

**3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ**

อย่างที่ผมบอกรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์คนที่มีความวิวัฒนาการแล้วคนมีวิสัยทัศน์ระดับ
 world class คือมองอะไรระดับโลกแล้ว เพราะมีคู่มือสำคัญคือภาษาอังกฤษและที่สำคัญพระองค์มี
 เพื่อนเป็นชาวต่างชาติเขียนจดหมายคุยกัน แหม่ม แอนนา เข้ามาช่วยสอนหนังสือและนักการทูต

หลายๆคนก็รู้จักกับพระองค์ซึ่งผมเชื่อว่าวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าก็คือ ระดับ “World Class ต้องการให้ประเทศไทยไม่ถูกต่างชาติตะวันตกกดขี่ และเป็นที่ยำเกรงในประเทศ ตะวันออกด้วยกันเพราะเป็นประเทศสามารถติดต่อต่างชาติตะวันตกได้เป็นอย่างดีและผมก็เชื่อว่า วิสัยทัศน์มาปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ถูกฝรั่งเศสถูกอังกฤษยึดแผ่นดินเยื้อยุด เสียหน่อยเพื่อรักษาใหญ่ไว้ผมว่าตรงนี้เป็นคุณผมถือว่ารัชกาลที่ 4 เป็นคนเข้าใจภาษาอังกฤษเป็นคน สื่อสารกับชาวต่างชาติซึ่งถือว่าเป็นความวิไลซ์หมดทุกด้านและพระองค์เข้าถึงสิ่งนี้คือสิ่งที่ พระองค์มีวิสัยทัศน์ผมเชื่อว่าเป็นผลดีและวิสัยทัศน์เป็นเลิศ

ข้อเสนอแนะ

ผมว่าเข้าไปนิยามศัพท์การขึ้นสู่อำนาจอย่างชัดเจน เพราะว่าการขึ้นสู่อำนาจอยู่ในหัวข้อ วิทยานิพนธ์นี้แล้วมีนัยความเป็น negative หน่อยๆ มันเหมือนกับว่า รัชกาลที่ 4 อาศัยศาสนาเพื่อจะ ขึ้นสู่ความยิ่งใหญ่ทางการเมืองเพราะฉะนั้นต้องนิยามให้ชัดเลยว่า การขึ้นสู่อำนาจในหัวข้อนี้ หมายถึงว่า การที่พระองค์เข้ามาบ่มเพาะวุฒิภาวะบ่มเพาะองค์ความรู้ต่างๆในขณะที่เป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนามีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นผู้นำประเทศนี้คือนิยามสำคัญผมฝากนิยาม ความหมายการขึ้นสู่อำนาจให้ดีไม่ฉะนั้นแล้วมีปัญหา

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....ศาสตราจารย์.ดร.บุญทัน.....นามสกุล.....ดอกไชสง.....
- 1.2 อายุ.....72.....ปี เพศ...ชาย.....สถานภาพ.....สมรส.....
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ) ..ปริญญาเอก สาขาผู้นำพฤติกรรมเชี่ยวชาญบริหารการพัฒนาเมือง (US International University : สหรัฐฯ) ปริญญาเอก สังคมวิทยา (Alliant International University : สหรัฐฯ) ปริญญาโท สาขาพัฒนาการทางการเมือง (Loyola University : สหรัฐฯ) ปริญญาตรี สาขารัฐศาสตร์การเมือง เกียรตินิยม (University of Manila : ฟิลิปปินส์)
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ)ข้าราชการเป็นศาสตราจารย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2518,รองประธานวุฒิสภา
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน.....ประธานโครงการหลักสูตร MPA DPA Master of Public Administration มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ...38.....ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ.....ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาเอก สาขา รัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ผลงานวิชาการ การบริหาร การพัฒนา,การบริหารอำนาจสงครามแย่งเงิน: ยุคทุนใหม่,ผู้นำแห่งผู้นำ,ยุทธศาสตร์ CEO ฯลฯ
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....5 มกราคม พ.ศ.2555.....
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ชยวุฑฺฒิ.....
- 1.10 สถานที่ให้สัมภาษณ์.....สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์.....

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

ผมคิดว่าในช่วงนั้นเป็นช่วงรอยต่อทางการเมืองอิทธิพลตะวันตกก็เข้ามาและก็อันที่สองเมื่อท่านเข้าไปบวชที่วัดมหาธาตุไปบวชอยู่คณะใดคณะหนึ่งเมื่อยังน้อยแล้วก็ศึกษาพระธรรมวินัยมาพอสมควร แล้วก็ท่านก็ได้คิดว่าศาสนาพุทธน่าจะมีการปฏิรูปข้อวัตรปฏิบัติให้แตกต่างจากพระพุทธศาสนาที่มีอยู่เดิมตั้งแต่รัชกาลที่ 1 มาโดยท่านไปเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพวกพระมอญ อาจารย์มอญบวชแล้วสึก, สึกแล้วบวช ท่านคงจะนึกจะหนึ่งรวบรวมสงฆ์มอญที่กระจัดกระจายอยู่เข้ามาอยู่ในอาณาจักรเดียวกันก็อาจจะเป็นเพราะหนึ่งเลื่อมใสอยากจะได้อาณาเขตอยู่ภายใต้อำណิของท่านที่เรียกว่า “พุทธาวาส” ทั้งฝ่ายพระและฝ่ายโยมก็อยู่ในภายใต้การปกครองของประเทศไทย ขจัดความขัดแย้งเรื่องชนชั้นขึ้นมาได้บ้างหรือถ้าสึกเข้าไปอีกก็อาจจะเป็นการเสาะแสวงหากลุ่มเป็นสมาชิกที่เป็นสมัครพรรคพวกที่สนับสนุนเป็นกองกำลังเป้าหมายที่ขึ้นสู่การเป็นกษัตริย์ในอนาคต ประเด็นที่สองไม่ได้เขียนไว้ในตำราเราจะเห็นว่าการคณะธรรมยุติขึ้นมาก็จะสร้างวัดที่อยู่ใกล้ๆกับพระราชวัง ไม่ว่าจะเป็นวัดฝั่งธนบุรี วัดเครือวัลย์ วัดอะไรต่างหลังกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทยบริเวณนั้นรู้สึกคล้ายๆสร้างวัดติดกับวังหมดเลยวัดธรรมยุติลองดู Location วัดกับวังรัศมีใกล้ที่สุด จากการสร้างวัดดังกล่าว วัดก็คือศูนย์กลางของโรงเรียนเพื่อความสะดวกนั้นนี่ก็เป็นเรื่องที่วัดราชาที่อยู่ไกลมาก การสร้างวัดเสร็จก็นัยว่ามีความวุ่นวายพอสมควรเพื่อว่าแบ่งสงฆ์ออกเป็น 2 ส่วนฝ่ายที่เป็นผู้นำก็เป็นเจ้าชายเป็นมหากษัตริย์และเจ้าฟ้าเป็นพระกษัตริย์องค์หนึ่ง แล้วก็จะมีโยมและพระ โยมจะขึ้นกับท่านเยอะพระนี่ไม่ใช่แค่พระเฉพะมีพระที่เป็นฝ่ายพระมอญพระไทยมหานิกายเข้าไปสวามิภักดิ์ (ใช้ศัพท์อะไรนี่ก็มีทราบนะครับ) ทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นก็ดูเหมือนว่าท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะให้ธรรมยุตินั้นเป็นพระทรงไทยที่ประพฤติปฏิบัติให้ดีที่สุด สงฆ์ฝ่ายมหานิกายช่วงนั้นก็ก็มีเจ้าคุณพระครูหลายท่านซึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝั่งธนบุรีนี้บางองค์ปฏิเสธออกมาถึงกับพูดว่า “นี่เป็นการทำสังฆเภท” ทำให้เกิดแบ่งแยกกันระหว่างพระเจ้าฟ้ากับพระไพโร้ พระไพโร้ก็มาก พระเจ้าฟ้าก็มีการสนับสนุนมากขึ้นช่วงหลังๆมาก็มีสังฆราชที่เป็นพระองค์เจ้ามาบวชพระองค์ทรงสืบต่อเจตนารมณ์ในการขยายธรรมยุติอย่างกว้างขวาง โดยสงฆ์สมถกรรมฐานออกไปทั่วประเทศในช่วงนั้นก็ได้ออกให้พระที่มีชื่อเสียง หลวงปู่มั่น หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่อะไรต่างๆเข้ามาเป็นสมาชิก พระใหญ่ๆก็มาเยอะมาสวดที่โบสถ์เขียวที่บรมมหาราชวัง เอาพระมาสวด ท่านเป็นพระอยู่แล้วก็มาสวด ผมก็ได้เข้าไปโบสถ์เขียวสมัยเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรเป็นวุฒิสมาชิก เรื่องนี้คงเป็นเรื่องจริงการทำอย่างนี้เกิดขึ้นผมคิดว่าเป็นการวาง Foundation องค์กรของสงฆ์ตั้งแต่

สมัยพระเจ้าตากสินมหาราชเจ้าเป็นต้นมาพยายามเอาสงฆ์มาเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นสถาบันที่ค้ำจุนสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็พอได้ง่ายๆว่าพระสงฆ์ไทยตกมาเป็นเครื่องมือของพระเจ้าแผ่นดิน (แล้วแต่พระคุณเจ้าจะคิดศัพทให้เหมาะสมเองแล้วกัน) นับแต่นั้นมาพระสงฆ์ไทยก็ไม่สามารถถอดตัวเองออกจากเป็นพระของประชาชนได้ ต้องยกย่องไม่ว่าพระมหากษัตริย์องค์ไหนขึ้นก็จะต้องพุดถึงสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นหลักมัดกะวังเกื้อกูลกันและทำให้เกิดการหย่อนยานในวิถีอิสระของความเป็นชาวพุทธนี้ประเด็นหนึ่ง อันที่สองคือการตรึงการบริหารส่วนกลางตั้งเป็นสังฆราชอะไรต่างๆขึ้นมา พระเหล่านี้ก็เป้าหมายสูงสุดก็คือควบคุมสงฆ์ให้อยู่ในอาณาเขตของสถาบันกษัตริย์เป็นหลักการ ให้ตำแหน่งฐานะยศบรรดาศักดิ์ของพระลงมาก็ให้อำมาตย์ ยศสถาเป็นอำมาตย์เป็นการตั้งพระ พระเหล่านี้ก็เลยแทนที่จะเสริมสร้างพระพุทธศาสนาก็เลยกลายเป็นเสริมสร้างฆราวาสไป ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ยังคิดตรึงกับวิธีการอันนี้ แล้วยังเมื่อเป็นเช่นนี้เสร็จแล้วเราก็เห็นว่าพระนักปราชญ์ไทยไม่สามารถก้าวพ้นสิ่งที่เรียกว่าชาวพุทธเหมือนพระจีนสำนักดอกไม้วัว สำนักชันท่อ สำนักเลี้ยวลิมี่ต่างๆ เป็นคู่กันระหว่างธรรมะกับอธรรม ในยามพระเจ้าแผ่นดินเป็นธรรมพระเขาก็ OK เมื่อพระเจ้าแผ่นดินไม่เป็นธรรมหรืออธรรมพวกเส้าหลิน พวกชันท่อก็กลายเป็นแหล่งฝึกวิทยายุทธต่อสู้ เพื่อที่จะขับไล่กษัตริย์องค์นั้นออกไป ธรรมะคู่อรหันต์ 4000 ปี จนถึงกบฏดอกไม้วัว กบฏชวานา พวกขุนยัดเซน พวกเหมาเจอตุง ถือว่าเป็นลูกศิษย์วัดทั้งนั้น นี่ก็คือฝ่ายที่เขาต่อสู้กับสถาบัน แต่ของเราเมื่อเข้าสู่ประเด็นที่บอกว่าท่านเข้ามาสู่การเมืองอย่างไรเนี่ย ผมคิดว่าการมีลูกศิษย์ลูกหาเยอะมีพระขึ้นมาเยอะมีโยมขึ้นมาเยอะใครๆก็ขึ้นพระเจ้าชายพระเจ้าฟ้าพระเจ้าแผ่นดิน คนก็หลงใหลมาคิดว่าทางมหานิกายก็ชูบลง ก็พากันหนีเข้าป่าเข้าดงบ้างก็อยู่เงียบอยู่เฉยๆอยู่หนึ่งๆไม่ดิ้งไม่ไหว แต่ในบ้านนอกเนี่ยยัง Active อยู่ยังไม่สนใจสิ่งเหล่านี้ ก็ยังทำหน้าที่รักษาศาสนาฝ่ายส่วนมากไว้อยู่ พอมาถึงตรงนี้อนาจการตัดสินใจใดๆ ก็เริ่มขึ้นเป็นพระที่พระเจ้าแผ่นดินตั้งขึ้นมาเมื่อท่านสึกออกมาแล้วนะแต่ติดปัญหาช่วงที่สึกนี่เป็นพระนักปราชญ์ ู้ภาษาบาลี ู้ภาษาอังกฤษรู้อะไรต่างๆ ก็พวกเจ้านายขุนนางชั้นผู้ใหญ่ก็เข้าหา เข้าทำบุญเมื่อขุนนางผู้ใหญ่ในพระราชวังเข้าทำบุญด้วย เพราะว่าอย่าลืมนะว่ารัชกาลที่ 4 กับพระปิ่นเกล้าสิทธิอันชอบธรรมที่ได้ครองราชย์ในฐานะที่เกิดในเสวตฉัตร ส่วนรัชกาลที่ 3 ท่านเกิดนอกเสวตฉัตร ท่านเกิดก่อนรัชกาลที่ 4 จะมาได้รับโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ก็ใช้วิธีการเดียวกันนี้แหละ เป็นตำรวจใหญ่ตำรวจหลวงตำรวจพระบรมมหาราชวัง พ่อป่วยก็เข้ามาขีตเอา พอมาถึงท่านก็แยกตัวผู้ใหญ่ขึ้นมา เข้าวัดความมาขึ้นกองกำลังมีมากขึ้นทางฝ่ายโยมฝ่ายพระทางมหานิกายก็ให้อยู่แล้วมหานิกายก็เป็น B ธรรมยุติเป็น A แต่ A ส่วนน้อยล้อมรอบเป็นวงแหวนที่หนึ่งขุนนางเป็นวงแหวนที่สองมหานิกายก็เป็นวงแหวนที่สามประชาชนก็เป็นวงแหวนที่สี่ เพราะฉะนั้นก็ซ้อนๆกันอยู่ก็เป็นพลังพอถึงเวลารัชกาลที่ 3 ทรงประชวรท่านก็เข้าไปดูแลเข้าไป

อะไรอยู่ในช่วงนั้นแหละท่านก็เป็นพระมหากษัตริย์เมื่อ 47 พรรษา บวช 27 พรรษา นี่ก็คือผมคิดว่า รัชกาลที่ 4 เนี่ย Modulation ในการแบ่งศาสนาเป็น 2 สายในประวัติศาสตร์ชาติไทยซึ่งไม่มีใครทำมาก่อนตั้งแต่ตั้งกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาเป็นเวลาหลายร้อยปี เพราะอะไร ก็นึกคิดว่ามันเป็นฝ่ายธรรมยุติ ท่านพูด เพราะความละเอียดยุติธรรมในระบบสงฆ์ไทย และหย่อนยาน ที่บอกว่าเพราะความละเอียดยุติธรรมหย่อนยานก็ไม่เชิงน่าจะใช่ เพราะว่าสมัยนั้นก็มีพระอริยะเช่นหลวงปู่โต พรหมรังสี หลวงปู่ภู หลวงปู่เอี่ยม หลวงปู่โง้ง พระอริยะมีอภิญญามีอยู่ 13 รูป ในสมัยนั้นนะครับ 13 รูปเป็นพระดังๆทั้งนั้นถือว่าเป็นจอมขมังและรู้จักพระธรรมวินัยเป็นอย่างดีและได้อภิญญาแต่ที่นี้ปัญหาถ้าหากว่าละเอียดยุติธรรมไม่ใช่อำนาจในฐานะที่เป็นพระเจ้าฟ้า ที่อยู่ในวัดนั้นเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงแก้ไขอันนี้ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ยากจะถามเหมือนกัน อันที่สองท่านมี Political Admission หรือ ไม่ ความตั้งใจเข้ามีอำนาจหรือไม่ ผมว่าธรรมดากษัตริย์ต้องมีเพราะว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระพิมลธรรมเข้ามายึดอำนาจกษัตริย์แล้วก็มา เสร็จแล้วก็มาเป็นกษัตริย์เสียเองที่ชื่อว่าพระเจ้าทรงธรรม อันนี้ก็เป็นตัวอย่างที่อ้างถึงพระเจ้าทรงธรรมด้วย พระเจ้าทรงธรรมมาทำอะไรแล้วทำไมจึงเกิดอะไรขึ้นมามันเป็นส่วนสำคัญที่เข้ามา Support ความจริงกษัตริย์เนี่ยสามารถเข้ามาดูแลประเทศชาติบ้านเมืองในยามที่บ้านเมืองอ่อนแอ อิทธิพลตะวันตกก็เข้ามา กษัตริย์สมัยเก่าก็หมดไป คนใหม่จะขึ้นก็ไม่มี ท่านอยู่เป็นพระ ภาวะความเป็นสมณะเพศผมถือว่าเป็นความฉลาด ที่ตั้งฐานรองรับพระองค์เพื่อจะเข้ามามีอำนาจเป็นการวาง Foundation อย่างมีระบบ เป็นการที่เรียกว่า การยึดอำนาจทางวัฒนธรรมโดยศาสนา เพราะฉะนั้นศาสนาจึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองแต่โน้น สมัยพระเจ้าตากสินก็มีปัญหาความยุ่งยากเกี่ยวกับ เรื่องพระเจ้าจอหอเรื่องพระเลขาจับท่านประหาร พระที่เกรเกตุก็มีนี่ ก็เป็นประเด็นนี้ก็ลองอ้างกรณีพระเจ้าทรงธรรมก็ดี กรณีการสูญเสียของพระเจ้าตากสินเสียอำนาจให้กับ รัชกาลที่ 1 การยึดอำนาจคือการแย่งโยมนั่นเอง โยมที่มีอำนาจ เป็นสมุหกลาโหม, เป็นสมุหนายก, แม่ทัพ, นายกอง, มหาลหลวงพ่อนี้บอย พอบอยเข้าๆก็เป็นนายเขาก็ไม่ยากทุกวันนี้ ก็เล่นหมอดูที่เป็นตำแหน่งไปคุมจังหวัด โน้นไปกินจังหวัดนี้พระก็มีอิทธิพลก็สามารถตั้งฐานันดรขึ้นมาได้ก็ตั้งพระครูกัน ได้พระกับโยมก็ไม่ต่างกันนะครับ ไม่ต่างกันเลยในที่นี้ ผมพูดถึงเรื่องอำนาจไม่เกี่ยวกับการปฏิบัตินะครับเส้นใครเส้นมันทุกคนสามารถขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดได้ ถ้ามีเส้นถ้าไม่มีต่อให้เก่งขนาดไหนก็ลำบากเหมือนกับผมมีความรู้สามารถบริหารชาติบ้านเมืองให้เจริญได้เพราะตระกูลชาติเป็นลูกไพร่ลูกชาวไร่ชาวนาได้มาแต่ละอย่างมันยากเก่งขนาดไหน เขาก็บอกไม่เก่งสู้เขา ส่วนเขาโง่ขนาดไหนก็บอกเก่ง ไปชุบตัวที่อังกฤษ 2-3 ปี เข้าไปมหาลัยเก่าๆเก่าๆหน่อยคนมีเงินมหาลัยไหนเข้าได้หมดในโลกนี้นะครับ เพราะฉะนั้น Integration ของรัชกาลที่ 4 ผมมองนี่อัจฉริยภาพ ประการที่หนึ่ง ท่านกล้าทำในสิ่งที่คนอื่นไม่ทำ ประการที่สองการกระทำทุกอย่างเป็นไปตามยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ในการเป็นพระมหากษัตริย์ เหตุผลสองประการนี้จะทำให้ท่านเป็นได้ก็ต้องมี Foundation

ใช้พระเนตรเป็นฐาน แล้วใช้โยมที่อยู่ในรั้วในวังเป็นกำลัง พวกอำมาตย์ต่างๆเพราะรู้ว่ารัชกาลที่ 3 ก็ไม่รู้ว่าเอาใครมาเป็นกษัตริย์ เพราะว่าท่านไม่ใช่ลูกกษัตริย์แท้ เป็นลูกกษัตริย์แต่นอกเสวตฉัตร ท่านเป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถสูง รักน้อง เราจะเห็นว่าได้เสนาสนะของหลวงปู่โต พรหมรังสี เมื่อหลังจากที่ท่านมรณภาพแล้ว ได้พรมที่ท่านนั่ง เขียนเรื่องการทำนายทายทักเกี่ยวกับการปกครอง สมัยกรุงเทพฯ มหาภาพ ฆ่าเพื่อน พานยักษ์ (การสวดภาณยักษ์) เป็นโรคห่ากันหมด (อหิวาตกโรค) รักมิตรหรือรักสนิท หมายถึงรัชกาลที่ 3 ท่านรักน้อง 2 ท่านนี้ คนหนึ่งต้องออกบวช คนหนึ่งต้องมารับใช้คือพระปิ่นเกล้า ท่านต้องดูการต่อสู้แย่งชิงที่กับน้องระหว่างพระปิ่นเกล้ากับรัชกาลที่ 4 พระปิ่นเกล้าเป็นคนฉลาด รูปงาม พูดภาษาอังกฤษฝรั่งเศสชัดเจน ใครๆก็บอกว่าเป็นเจ้าชายที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์แต่บังเอิญที่ลาผนวชออกมา น้องก็เลยไม่สามารถเป็นได้แล้วก็ สนธิธรรมที่รัชกาลที่ 4 เพราะบวชนาน จำแนกขาด รัชกาลที่ 5 ราชโอร รัชกาลที่ 6 ใช้เงินยังกะโจร ส่วนมากจะอยู่กับการละคร ชนร้องทุกรัชกาลที่ 7 ต้องอุ้มไหทองลงเรือหนีไปอังกฤษ ยุคทมิฬ รัชกาลที่ 8 ถูกปลงพระชนม์ ถิ่นกาขาว เป็นยุคคนโกหก พกลม พูดคำให้เป็นขาวพูดขาวให้เป็นดำ พวกนี้ไม่มีสิทธิ์มีศักดิ์ ชาววิไลก็ทำให้ประชาชนอยู่ได้ จนถึงนริขีมาขาว ผมเคยให้ในคำปรารภของหลวงปู่โต พรหมรังสี เหมือนกันนะ สมเด็จโตกลางถึงนริขีมาขาวจะครองเมือง หลวงปู่ฤษีลิงดำ ท่านก็ออกมารณาคังต่อไปนี้

“จะมีหนึ่งนริขีมาขาว ควงคามุ่งสู่ดาวสร้างควมหวัง
 ผู้ปกครองจะเป็นหญิงพึงระวัง สายน้ำหลังกรากเขียวหวาดเสียวใจ
 ศิวีโลซจะบังเกิดในสยาม หลังฝนคร่ำมลันครืนจะยื่นได้
 จะเข้าสู่ยุคมหานพาไป เปลี่ยนเมืองใหม่ศักราชแห่งประชา
 คนชั่วจะถูกปราบราบคาบสิ้น แผ่นดินเดือดสูญหายไร้ปัญหา
 ประเทศชาติผ่านวิกฤติด้วยศรัทธา ยามเมื่อฟ้าสีทองส่องอำไพ”

ที่มา ก็คือ เพ็ญสุภา สุขคใจอิน หัวข้อปริศนาโบราณคดี มติชนรายสัปดาห์ 11-17 พฤศจิกายน 2554 นำสนใจนะครับ ผมอัศจรรย์ใจตรงที่สายน้ำหลังกรากเขียวหวาดเสียวใจ หลังฝนคร่ำมลันครืนจะยื่นได้ จะเข้าสู่ยุคมหานพาไป พวกเสื้อเหลืองเสื้อแดง นำพามวลชน ผมมองถึงยุทธศาสตร์เป็นนักปัญญาสร้างฐานและก็มีหลายเรื่องเช่น ให้สมเด็จพระสังฆราช (สา) 18 ประโยค ลีอกออกมาตะกุ่มตะกามเห็นสาวๆชอบไปเรื่อยๆก็ไม่เหมาะสมที่เป็นพระมาก่อนรัชกาลที่ 4 ไล่ไปบวชใหม่ บวชเพื่อที่จะให้ เอาสงฆ์สองฝ่ายนี้เข้ากัน เข้าไม่เสียแล้วมันเข้าไม่ได้เมื่อมันเกิดกินยาพิษไปแล้วทั้งสองฝ่ายมียาพิษคนละสาขาเข้าไม่ได้ผลสุดท้ายก็ต้องสอบ บาลีใหม่จนถึงประโยคเก่า มาเข้ากันได้ช่วงหลังๆถูกหลานเป็นคนอีสาน คนได้มาอยู่วัดเอาไปเอามันสร้างทำเป็นเครื่องจัด ไม่เครื่องจัดคนไทยด้วยกันมันก็เหมือนกันนะครับ เอาไปเอามามหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง มหาจุฬา มหามกุฏ ได้ทำให้

พระรุ่นใหม่เข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนมาถึงปัจจุบันนี้ ที่มันแตกต่างกันเป็นโยมไม่ใช่พระ พระธรรมยุคมีประชากรน้อย มี 3-4 พันวัด อีกฝั่งหนึ่งมี 3-4 หมื่นวัดอย่างนี้ พระธรรมยุคก็มีตำแหน่งฐานะเท่ากัน เป็นตำแหน่งพระสังฆราชตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา จะเห็นว่าธรรมยุคมีตำแหน่งพระสังฆราชมากกว่ามหานิกายการแตกแยกขององค์กรสงฆ์มันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้มีเจ้าคณะอำเภอธรรมยุคเจ้าคณะอำเภอมหานิกายมันเป็นนักเลงโตในอำเภอเดียวกันดูๆกันอีก ที่มันก็เป็นการแข่งขันกันแต่การหยอดน้ำมัน โดยการให้ตำแหน่งฐานานุกรมมันต่างกัน แต่ตอนหลังเครือข่ายในการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน โยมก็เลยไม่เข้าใจว่ามหานิกายกับธรรมยุคนั้นแตกต่างกันอย่างไร ผมก็ถือว่าเป็นครูบาอาจารย์เป็นพระทั้งหมดก็ยอมรับน้องๆทั้งหลายเข้าใจกันดีขึ้น ทุกวันนี้ก็ยังทำสังฆกรรมกัน ไม่ได้ก็เข้าใจว่ากินได้อย่างเดียว ทำสังฆกรรมกัน ไม่ได้ถือว่าเป็นคนละพวก ความคิดร้ายความแตกแยก มันมาเป็นบาดแผลไม่สามารถเยียวยาได้จนมาถึงปัจจุบันนี้สร้างวัดสร้างวาแข่งกันทำลายภูเขากัน และก็ยังมีความ Immotion ใหม่พลังใหม่พลังของวัดปากน้ำหลวงปู่ศุขเรานี้ เฝ้ามองสองฝั่งสองฝ่ายมันแต่ขัดแย้งกันท่านก็ไม่อยากสร้างอาณาจักรใหม่ขึ้นมา ด้วยบาร์มีทำให้วัดนี้เป็นวัดสมัยใหม่ก้าวหน้าและก่อสร้างให้ใหญ่จริงเลยให้เป็นศูนย์กลางของโลกไปเลย มีคนว่าท่านว่า ใครทำได้ใครทำไม่จริงอย่างทำสะเปะสะปะเป็นดีที่สุด วัดวาอารามที่มีอยู่ก็พัฒนาไปเป็นศูนย์กลางไม่ใช่ย้ายตามเจ้าอาวาสย้ายไปวัดโน้นวัดนี้ย้ายไปวัดยานนาวาเห็นในโทรทัศน์เห็นมี 2-3 แห่ง เร็วรายทั้งหมดมันก็กลายเป็น Interetial Presentation ที่แท้จริง มันกลายเป็นพึ่งตัวเองไม่ได้ มีแต่เรียราย โยมก็ลำบากก็ได้ไม่ใช่ไม่ได้แต่ว่าไหนๆก็มาแล้วมาเรียรายวันนี้ก็เรียรายต่อไปเรื่อยๆ มันมากไปมันน่าจะกระจายออกไปพระควรอยู่บนพื้นฐานพึ่งพาตนเองได้จะท่อง นะ โม ตัสสะ น้ำท่วมมาที่ไรก็หนีนี้ต้องว่ายุทธศาสตร์ ผมบอกวัดต้องปรับใหม่ต้องมีนาเป็นของตนเอง 15-20 ไร่ ให้โยมทำแล้วก็แบ่งข้าวที่เหลือก็เก็บไว้ที่วัด โยมก็ดูแลและโยมก็เอาข้าวมาฝากพระเหมือนใส่บาตรพระ พระก็ต้องมีโรงสีให้โยมดูแลและมีอาหารเตรียมเอาไว้เพราะต้องมีสวนอยู่หลังวัดต้องมีสวนขึ้นต้นบ้าง เวลาน้ำท่วมหรือญาติโยมลำบากมาหาพระต้องเป็นที่พึ่งกุฏิพระทำให้สูงขึ้นไม่ใช่ทำแบบโยมเตี้ยลงๆ โยมสาวจะได้เข้าไปเยี่ยมได้ง่ายไม่ใช่เวลาน้ำท่วมจะได้พึ่งวัดวาอารามได้ ดีกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ก็เป็นหลักคิดใหม่ปรับหลักโครงสร้างใหม่วัดต้องเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ วัดต้องเป็น College ต้องเป็น University หรือ School เหมือนครูแต่ก่อนสมัยก่อนนี้วัดคือโรงเรียน สมัยนี้เปลี่ยนเป็นที่นอนของพระ เป็นที่สร้างโบสถ์อะไรนักหนาสร้างเสร็จหามาอนใส่ขี้ใส่เย็บใส่ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรบางวัดสร้างเป็นหลายร้อยล้านอย่างที่วัดเสาศพตำรวจหินอ่อนปูก็ไม่ค่อยได้ใช้วัดที่ลาดพร้าวเหมือนกันใหญ่โตมโหฬารติดไฟงามทำไมไม่สร้างดีให้เด็กนอนดีผมก็ไม่เห็นด้วยคือพระท่าน Manage ไม่เป็นแล้ว

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

นี่เป็นการรักษาสังฆะธรรมแท้รักษาปรมวลังจะเป็นบุคคลที่ท่านกระแสดความร่ำร้อนทางจิตก็เป็นบุคคลที่รักษาสันติภาพเป็นพระต้นแบบเป็นตัวอย่างและเป็นตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงพระเหล่านี้ควรเลี้ยงดูไว้พระเหล่านี้ไม่ใช่ไม่มีความรู้ะท่านนั่งหลับตาแล้วเก่งจริงได้อภิญญา ถ้าไม่ได้อภิญญาก็ต้องมีความรู้เรื่องภาษาความรู้เรื่องสมัยใหม่เหมือนพระสารีบุตร, พระโมคคัลลานะ เป็นนักปราชญ์เป็นพราหมณ์เรียนจบใครเพทแล้วจึงมาบวชอธิบายเรื่องแกนโลก เพราะเขารู้ดีพวกเราคิดแบบสั้นๆว่าพอเขามาบวชเป็นพระแล้วเป็นผู้เชี่ยวชาญแบบนั้น ไม่ใช่ต้องให้ไปเรียนปริญญาโทปริญญาเอกพอเรียนมาแล้วก็เขียนหนังสือแบบหลวงดาแบบพระสมัยเก่าเป็นนักเขียนเป็นนักภาษาศาสตร์ที่ดีเราจะมีพระเนตรที่เก่งคอมพิวเตอร์มีนักศึกษาพระที่มาเรียนปริญญาโทกับผมจบคอมพิวเตอร์มาแล้ว ญาติโยมนักเรียนสาวนักเรียนหนุ่มไม่รู้เรื่องท่านดูแลให้อาจารย์บรรยายผมใช้ ipad ท่านต่อให้เรียนร้อยอย่างนี้ก็ชื่นใจ พระเราเก่งๆที่เป็นมหาเอษะนะพอเรียนดีออกเตอร์ก็จะหนักไปทางเรียนวิชาโยมมากก็เลยเอาดีออกเตอร์นำหน้าพระมหาหมดผมไม่ยากให้ใช้เลย พระดีออกเตอร์เนี่ย ยากให้ใช้พระมหาแล้วใส่ Ph.D ข้างหลังอย่างที่หลวงพิมพ์หวัดอยู่ฝั่งธนบุรี เจ้าคุณพะยอม เหนือแล้วไม่ต้องไปใส่ดีออกเตอร์ พระดีออกเตอร์พะยอมอายุเขาท่านสูงกว่านั้นอีก ท่านได้รับปริญญาเอกเขาให้มาใส่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่าน “ป.อ.ปยุตโต” คำเดียวนี้ตีความได้หมดทุกอย่างแต่ว่าเป็นพระศาสตราจารย์ก็ว่าไป ก็คือดีเป็นบรรทัดฐานเป็นครูบาอาจารย์เป็นแม่แบบ ไม่ดีหรือเอาพระเป็นบรรทัดฐานเป็นแม่แบบเป็นความสุขพระจะได้เป็นที่พึ่งประชาชนได้อย่างแท้จริง จริงๆพระใน concept ของผมช่วยประเทศชาติบ้านเมืองได้เยอะเลยผมไปวัดหลวงปู่โตนี่เห็นข้างวัดหลวงพ่อดีแต่สัณเป็นชาวพุทธอยู่ผมเลยคิดว่าไอ้ ทำไมไม่เอาบารมีหลวงปู่โตนี่ยื่นรื้อออกให้หมดที่วัดนี้ใช่ไหมครับสร้างคอนโดสวๆดีๆให้ลูกหลานคนไทยให้เขาเช่าเขาจะได้เป็นพุทธมามกะทำให้เยี่ยมเลยนะ แล้วทำไมหลวงพ่อดีไปสร้างที่อื่นเยอะแยะหมดถ้าทำอย่างผมก็เสร็จไปนานแล้วผมคิดว่าพระเราถึงคราวต้องปฏิวัติแล้วนะเขาเรียกว่า Temple management ต้องปฏิวัติแล้วคณะสงฆ์ต้องมีสภาขึ้นมาแล้วสภาพระเป็นสภาที่ทำงานแทนเถรสมาคม เทรสมาคมผมถือว่าเป็นสภานาง เพราะที่ท่านอายุมากเกินไปที่จะทำงานนั่งกันไม่อยู่แล้วแล้วท่านเป็นพระบารมีถ้าเป็นสภาเรียกว่าวุฒิสมาชิก council เป็น State เป็น Global Council เป็นคณะกรรมการแนะนำโลก เป็นพระเก่งเป็นพระอาวุโสเป็นผู้ปฏิบัติบน โน เป็นผู้มีความรู้ดีแต่เอาพระเหล่านี้มาบริหารไม่ไหวเพราะว่าสังฆารต้องเข้าใจแม่แต่ผมนี่ 72-73 พลังนี้พลังใจมีอยู่แต่พลังกายไม่พออ่านหนังสืออ่านทั้งวันประสิทธิผลของการอ่านต่างในวัยหนุ่มถ้าพูดถึงเรื่องอดีตที่ผ่านมาเก่งมากไม่มี

ลืมนแต่ถ้าพูดถึงเรื่องใหม่ต้อง Search ผมจะคิดว่าถ้าพระไทยไม่ปฏิบัติจะครบมันจะเพิ่มมุสลิม, คริสเตียนเขาพระต้องกระชับกระเฉงกว่านี้พระเริ่มไม่เก่งแล้วมันจะเริ่มต่างทำต่างหากกินเหมือนระบบมหาวิทยาลัยไม่ได้แล้วมันต้องแข็งปั้งพระก็ต้องให้โยมบริหารทำเหมือนอเมริกาวิทยาลัย YOLOLA พระผู้ใหญ่จะต้องทำหน้าที่เป็นเหมือน Endorse เขาเรียกว่า University Endorse เป็นคนหาเงินเป็นคนเอาเงินเข้าวัดเขาจะเอาแม่ชีหรือพระหนุ่มๆเก่งๆทั้งนั้นเลยมาสอนไม่ได้เงินมากสมมุติว่าชาวบ้านได้ 5,000 ท่านจะได้ 2,500 ที่ 2,500 เข้าสู่กองกลางพระไม่ให้สะสมแต่ไม่ให้ขาดต้องการอะไรได้หมดจะไปที่ไหนได้หมดกองกลางนี้จะไปไหนมาไหนเบิกจากนั้นได้เป็นเงินสงเคราะห์มั่ง การสร้างตึกก็มีเจ้าภาพแบบมหาจุฬาเรานี่แหละมหาจุฬาเราก็คือแต่เวลาสร้างท่านจะเอาอะไรไปตั้งหน้ามหาวิทยาลัยเป็นอะไรนะตั้งศาลพระภูมิรัชกาลที่ 5 ผมว่าไม่ประเด็นศาลพระภูมิควรเป็นเอกลักษณ์ที่ใหญ่เข้าไปปูข้างล่างศาลพระภูมิเป็นห้องสมุดเป็นที่ประชุมไปเลยไม่ใช่ทำเป็นคูปองนั้นไม่ได้เรื่องหรืออก เหมือนกับ concept โบราณ ตึกกลางมหาจุฬาก็ไม่สวยมีเงินตั้งเยอะเยะมีตึกแบบนั้นมีตึกสวยใช้จ่ายได้เยอะเยะแต่ตึกแคบๆมันแก้ไม่ได้นะสร้างแล้ว อาทิเช่น หอประชุม ไม่ใช่ concept nalanta มาใช้ 4 ประตู 8 ประตู ตรงกลางโดมอยู่ตรงไหนข้างเป็นเจดีย์เป็นแบบโดมสูงที่มันสวยมองแล้วมันทั้งโดมก็จะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รัชกาลที่ 5 ก็อยู่ตรงนั้นแหละห้องสมุดอยู่ตรงนั้นห้องเทคโนโลยี, ห้องรับแขก, ห้องประชุม, อยู่ตรงนั้น concept เหล่านี้ไม่มีตรงกลางแล้วค่อยขยายออกเป็นป่าเป็นต้นไม้และเป็น 4 ทิศ ตึกมันสร้างให้มันสวยเป็นระบบระเบียบไปก็น่าจะทำแบบนี้สถาปนิกก็ไม่ได้เก่งเกินผมหรอกผมว่ามีอติจาเขียนผมศึกษาเรื่องพวกนี้มานะวางแผนนะแต่ไม่ใช่สักสร้างนะมหาลัยคิดป่ามีป่าไว้เยอะๆปลูกเยอะๆน้ำท่วมนี้ไม่ใช่ตายหมดแล้วหราชอาณาจักรไปบรรยายปริญญาเอกเมื่อเดือนที่แล้วเนี่ย 2 วิชา วิชาหนึ่งสองห้อง แต่ก็ดีแต่นักศึกษาเราอ่อนเยอะทั้งพระทั้งโยมเราจะได้คนสูงอายุมาเรียนจะได้ Clean ถ้าปากจริงนักเรียนที่มาเรียนจริงๆด้านหน้าทางมหาลัยต้องหาทุนให้อาพระหนุ่มแน่น้อยมาเรียนจริงๆจ้างเรียนเลยให้มาอยู่ให้หอพักไม่ต้องไปๆมาๆวัดวาไม่ต้องสวดเรียนก็เรียนอย่างเดียวสวดก็สวดทีเดียวจนที่นี้แหละไม่ต้องไปสวดผีสวดเผออะไรไม่ต้องมหาลัยหาทุนพอจบให้ต่อเลยอยากให้มีมหาลัยสร้าง Scholar อันนี้ก็เป็นอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะแทรกเข้าไปในกระบวนการพระธรรมกถึกเท่าที่อยู่ก็ต้องดูนะครับว่าแต่ก่อนผมวิจารณ์โทรทัศน์พระสององค์พระครูสององค์เก่งพูดถึงเรื่องการเมืองเรื่องปัญหาทางใต้เก่งกว่าโยมตึกว่าพวกเสื้อเหลืองเสื้อแดงร้องเพลงเข้าๆผมก็ชอบดูมันตอนหลังๆมันบ้าไปแล้วร้องแต่เพลงเอาแต่คนเดียวสองสามคนมาพูดทั้งวันมันสู้กันทาง Interactural มันจะมีชั่วโมงมาวิเคราะห์สถานการณ์เอาคนจัดตั้งองค์กรใหม่ๆอย่างคนอีสานจัดองค์กรเลยโตก็โตคนเดียวมีลูกน้องคนเก่งๆสามสี่คนไม่เหมือนคนทางใต้เขาคนอีสานตายคนทางใต้ได้ตำแหน่งแย่งทำไปโง่ถูกเขาเอาไปเรื่อย “โง่แท้” กระทรวงมหาดไทยกระทรวงทำงานกับประชาชนต้องตั้งคนอีสานมั่งตั้งคนเมืองเหนือมั่งมุสลิมมั่ง

อย่างเอาเฉพาะการ์ดมาใส่เต็มไปหมดมันก็ไม่ถูกผมไม่ได้ว่าคนใต้แต่มันเกินไปเอาคนส่วนมาให้คนส่วนน้อยกินแล้วจะยึดบ้านคนอีสานอีกพระสงฆ์ตื่นชะห่วยตื่นชะบั้ง คุณธิดาไปพูดบอกว่า “นี่เป็นหมู่บ้านแรกที่มาเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงที่ขึ้นตรงต่อกรรมการกลางจังหวัดชัยภูมิ ผมว่าทำงี้ได้ไง คนเสื้อแดงเป็นแนวความคิดของประชาชนที่เขาเกิดขึ้นมาเองเรากรรมการกลางนี้เราต้องช่วยเหลือเท่านั้นเองสนับสนุนเป็น Trainer อำนวยความสะดวกให้ความรู้ไม่ใช่ยึดมาขึ้นกับตัวเองสมบัติอะไรเอาทฤษฎีคอมมิวนิสต์เก่ามาใช้มีคณะกรรมการกลางทุกอย่างขึ้นอยู่คณะกรรมการกลางหมด กรรมการกลางถูกทำลายไปละอยู่ได้ไง แนวราบเท่านั้นอยู่ได้แนวตั้งอยู่ไม่ได้แนวตั้งมันต้องสั้นที่สุดมีสมองที่สุดมีกองทุนมาที่สุดพวกส่วนกลางไม่ใช่มีแต่พวก ที่เห็นๆมีแต่พวกเดิมๆไม่เห็นเก่งกว่าผมตรงไหนเลยพวกนี้ ปัญหาอย่างหนึ่งเราอายุมากไม่อยากจะไปบู๊กะพวกมันประการที่สองมันก็อย่างว่านั่นแหละมันไม่ได้หรือมันต้องบอกลูกศิษย์ลูกหาจัดองค์กร nation wide เหมือนรัชกาลที่ 4 ฉลาดในการจัดองค์กรฉลาดในเป้าหมายฉลาดในยุทธศาสตร์มองออกเลยนะเวลาทำเนียบนักยุทธศาสตร์ที่ชวนกู มีประการ 1 ปัญญา 2 สัจจะ 3 เมตตา 4 กล้าหาญ 5 เด็ดขาด เวลาเขาเมตตา หรือเวลาหลวงพี่จะเอาอะไรถ้าไม่เด็ดขาดจบ ถ้าไม่เด็ดขาดไม่แน่ใจว่าถูกหรือผิดขอให้ชนะตรงนี้แหละ ชาวพุทธเราทำไม่ได้ เงอะงะๆเขาฟันหัวมันก่อนแล้ว เขาฟันหัวเขรก็มานั่งดูกันแทนที่คนถูกฟันถูกฆ่าคือวีรบุรุษตายโดยตำแหน่งหน้าที่พ่อแม่ต้องได้รับเงินต้องอย่างนี้ต้องได้รับค่าอย่างนี้ เรียกรายเงินส่งเสริมเขาทำสวนสาธารณะตั้งรูปภาพคนที่ตายในหน้าที่ถูกศาสนาตรงข้ามฆ่าตายบอกจำแนกลงเป็นหลักเป็นฐาน โยมจะได้มีกำลังใจอยู่แบบหมูแบบหมากันเนี่ยไม่สนใจอะไรไม่ใช่ลูกกุหลานกู เณรกู พระกู ผมว่าต้องมีคนเก่งในการแก้ไขปัญหาในภาคใต้เมตตาต้องเด็ดขาดมึงฆ่ากู ไม่ให้อยู่ในแผ่นดินนี้ก็แล้วกันหาไม่เห็นนี่จบนายร้อยไปจบนักเรียนจปร. ไปร้อยโทร้อยเอกหนุ่มพวกเสพสุขมาเขาเรียกว่า Office Soldier ทหารธุรการ Aircondition Soldier ทหารห้องแอร์ มันจะไปสู้อะไรกับคนเรียนสามวันได้ คนอยู่ในป่าสามวันมันบอกเลยไปฆ่าให้ได้ ทำอย่างนี้ๆสามวันจบคนไม่ต้องไปมาสามคนทำให้ไม่ต้องจับได้พอเราไปเป็นฝูงเอาไปเก็บศพพวกตัวเอาไว้คลุมเสื้อเจ้านายมาเล่นการเมืองยกย่องทหารไปชื่นชมทหารดีทหารบ้าบออะไรทั้งหมด เนี่ย 17 ปีเต็มแล้วเนี่ยมันไม่มีใครไม่มีจอมพลสฤษดิ์ เป็นชีวิตจิตใจ ถ้าผมนะส่งผมไปเลยมาถ้ามีแน่จริงมีมากะกูพระก็เทศน์ไป วิธของโยมก็ฆ่าอย่างเดียว เขามาเราเราก็ฆ่าเขาไม่มีหรือไม่ฆ่าตบอยู่ไม่ได้อเมริกา ยังตามบินลาเคนล่ออยู่หมัดเลขที่ปี 10 ยังตามล่าเลขคนไทยมาถูกทางแล้วขอภัยนายพลเอกก็ขอภัยประเทศไทยไม่รุนแรงแต่ไม่ยอมให้คนอื่นรุนแรงกับเราขนาดหมาขี้ส้วเอาไฟไปใส่มันมันยังเห่ากัดพระก็เหมือนกันแหละก็ต้องดูมอยากอาสาเป็นแม่ทัพภาคใต้ด้วยซ้ำผมไม่ต้องเป็นทหารหรือคนอย่างผมนี่แหละผมบัญญัติการรบดีกว่าพวกมันอีกซึ่งผมไม่กลัวอะไรเลยผมไม่กลัวตายสองผมรู้จักภูมิศาสตร์ดีสามรู้จักพื้นที่ดี มาดิมีวางระเบิดกู กูวางระเบิดมึง มึงฆ่าพระกู กูฆ่าพระมึง

ถึงพริกถึงขิง มิ่งตัดคอกู กูตัดคอกูมิ่งทำอย่างนี้ไม่สิ้นสุดมันมีที่คนเราตัดมันรื้อยคนเราตัดมันรื้อยคนก็หมดเป็นแผ่นดินกู เอากองทัพเรือ เอากองทัพอากาศ ไปสร้างกองทัพอยู่แถวนั้นทำถนนใหญ่ ทนสมัยเลยตัดถนน ตั้งปืน ตั้งเฮลิคอปเตอร์ พอเกิดเรื่องเฮลิคอปเตอร์ขึ้นเลยบินเลยยิงเข้าใส่มันเลยในป่าก็เข้าไปค้นไปตรวจมัน ไปล่ามันไม่ต้องไปบอกใครเห็นลับส่งไว้ก็แล้วแต่มาให้จะเข้กินอันนี้พูดถึงเรื่องพูดเรื่องยักษ์แล้วไม่ใช่พูดเรื่องพระแล้วยักษ์อยู่ไม่ได้พระก็อยู่ไม่ได้ไม่มีหนุมานพระลักษณะพระรามจะมีปัญญาที่ไหนชนะเขานั่งอยู่เฉยๆยังมีอาหารกินเอาเมียมาให้อีกทำอะไรไม่เป็นหรือกลัวถ้าไม่เป็นพระเอกโลก ผมไม่ถือพระลักษณะพระรามผมถือยักษ์มากกว่านางสีดาก็รักทศกัณฐ์มากกว่าหนึ่งเป็นพอมันสองมันไม่รู้ว่าเป็นลูกสาวมัน ทศกัณฐ์มันสอนกามนิพระลักษณะพระรามสอนให้กินผักกินหญ้า ก็มนุษย์ๆก็ต้องอย่างนั้น ผมบอกพระเอกจริงๆคือทศกัณฐ์ นางสีดาคร่ำครวญถึงทศกัณฐ์มากกว่าพระลักษณะพระราม มันยังงั้นมันสอนแบ่งแยกไม่ถูกสู้ไม่ได้ เขาลักเมียไปสู้ไม่ได้ ไปขโมยเผาบ้านเมืองเขา เหมือนปัจจุบัน อำมาตย์หาว่าไพร่เผาบ้านเผาเมืองมันเผาเองฆ่าเองจนอาวุธมาเองสร้างข้อกล่าวหาเองแล้วยังเดินเพ่นพ่านยังไม่มึนนักวิชาการคนไหน ได้กับอภิสิทธิ์กับสุเทพให้ชัดเจนไปเลย ปล่อยเขาทำได้ไงคนฆ่ากันคนต้องรับผิดชอบ

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุมิบบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

แน่นอนคือท่านเป็นนักยุทธศาสตร์ท่านทำตามยุทธศาสตร์แล้วบรรลุเป้าหมายจริงคือเป็นนักการเมืองเพื่อการขึ้นสู่อำนาจหวังทุกอย่างเพื่ออำนาจ ไม่มีไม่ทำเพื่ออำนาจ ไม่มีหรือกลัวไม่มีหรือกลัวไม่ทำเพื่ออำนาจ ไม่มีหรือทำเพื่อราชสมบัติ

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกษุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

ถ้าหากพูดถึงสายตรงสิทธิโดยตรงเลยเพราะท่านหนึ่งเกิดในเศวตฉัตรสองในยุค นั้นยังไม่มีท่านผู้ใดที่แหลมคมพอที่จะ Handle ปัญหาอิทธิพลของชาวต่างประเทศไม่มีใครมีความรู้ความสามารถที่จะมาเป็นพระมหากษัตริย์ได้เท่าท่านหลังจากที่ท่านได้วิเคราะห์พิจารณาอย่างรอบด้านถ้าเป็นอย่างนี้ถ้าท่านไม่ถูกทางสร้างกลยุทธ์เพื่อที่จะเข้ามาสู่อำนาจโดยการแบ่งพระเป็นสองสายมันก็จะไม่มีพลังพอพลังสายฝ่ายธรรมยุติกก็จะได้กองกำลังจากภายนอกพระเจ้าและชาวบ้านอีกพลังหนึ่งพลังคนชั้นสูงอันที่สามทำให้พระเจ้าปรับตัวปรับโครงสร้างเน้นความละเอียตมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมาพระสงฆ์องค์เจ้ายังเล่นตะกร้ออยู่เลยมีทุกอย่างเหมือนสังคมไทยทั่วๆ ไปพอมาถึงจุดนี้เป็นความชอบธรรมร้อยเปอร์เซ็นต์เต็มที่จะเข้ามาไม่ออกถ้าหากประเทศชาติถูกอิทธิพลฝรั่งเพราะท่านเป็นพระมหากษัตริย์องค์แรกที่พูดภาษาอังกฤษได้รู้ภาษาอังกฤษและคุ้นเคยกับตะวันตกแล้วเป็นนักปราชญ์เพราะฉะนั้นทั้งประเทศไม่ได้ถ้าประเทศถูกยึดพระอยู่ไม่ได้

คริสตังเข้ามา ดังนั้นเมืองเหนืออังกฤษพยายามส่งพวกคริสตังเข้ายึดพวกคาทอลิกเข้ายึดทางเหนือหมดเลยพอดีเรามีครูบาศรีวิชัย ท่านพุทธทาสไปอยู่วัดอุโมงค์ ไปยืนหยัดโต้อยู่แถวนั้นให้เข้าเห็นเหตุการณ์นี้แหละต้องออกมาเป็นกษัตริย์แต่การออกมาเป็นกษัตริย์ก็ไม่ได้ออกมาอย่างน่าเกลียดออกมาโดยสร้างองค์กรใหม่ดีกว่า คิดว่าธรรมยุติมีส่วนช่วยในการบริหารชาติบ้านเมืองศาสนาให้คนสงบคนที่ไม่เห็นด้วยกระด้างกระเดื่องคนกลุ่มน้อยสงบสองทางมหานิกายก็ไม่มีปัญหาอยู่แล้ว เพราะเป็นพระเก่าแก่อยู่แล้วเป็นความฉลาดของพระองค์มยุขนิกรไม่ออกถ้าหากว่าพระปิ่นเกล้าขึ้นเป็นเพราะว่าท่านเป็นทหารท่านเก่งท่านสร้างป้อมพระจุลสร้างอะไรต่ออะไรท่านฉลาดปราชญ์เปรี๊ยะอยู่แต่ก็เป็นได้แต่ทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะกลุ่มที่อยู่กับพระจอมเกล้าอาจจะไม่เลื่อมใสแต่คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ทรงอำนาจมากกว่ามีตำแหน่งสูงกว่าถ้าหากเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันเรื่องใหญ่จำเป็นต้องให้พระเป็นกษัตริย์ต้องสึกมาเป็นกษัตริย์ตอนเป็นกษัตริย์น้องชาย ก็บอกว่าผมรับใช้ท่านหัวฟี่ใหญ่ถวายตัว ปรากฏว่าน้องถวายตัวกองทัพของพระปิ่นเกล้าก็ต้องสลายตัวไม่ยอมได้ทั้งโยมได้ทั้งพระได้ทั้งต่างประเทศนี่ก็เพราะเป็นปัญหาเลิศจิตของท่านนี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งถ้าเราเอาวัฒนธรรมที่เราพูดมาผ่านมาทั้งหมดว่าเป็นเครื่องบอกท่านทำสังฆเภทผมว่ามันไม่ใช่มันอาจเป็นวิจารณ์ญาณอันสูงส่งของท่านที่มองเห็นปัญหานี้ถ้าทำอย่างนี้อาศัยพระเก่าทำไม่ได้เพราะว่าพระท่านเป็นท่านผู้น้อยนิ ถ้าเปรียบเทียบเท่ากับพระครูเป็นพระลำดับนั้นเป็นพระเจ้าชายทำอะไรไม่ได้เมื่อทำไรไม่ได้เพราะหนุ่มๆเขาทำติดพระผู้ใหญ่ก็ต้องตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาเป็นองค์กรที่พระองค์สั่งได้ท่านก็ได้เป็นผู้นำฝ่ายพระและฝ่ายฆราวาสทั้งสองฝ่ายและเป็นผู้นำทั้งมหานิกายและธรรมยุติ

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุ เกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

ผมคิดว่าสมัยนั้นพระเรายังไม่มีการคิดรักษาบ้านเมืองอำนาจอิทธิพลตะวันตกเข้ามาแล้วจะมายึดแล้วพระสงฆ์ส่วนมากท่านที่อยู่สวนมนต์สวดพระออกรับบิณฑบาตสมัยก่อนกรุงเทพฯฝั่งธนบุรีมีแต่ป่ามีแต่สวนแล้วความคิดใหม่เรียนบาลีอย่างเดียวเจริญธรรมอย่างเดียวไม่สามารถอาจจะรู้เท่าทันตะวันตกได้เพราะฉะนั้นการเตรียมพร้อมของท่านคือการเตรียมพร้อมที่จะมารองรับเพราะว่าคนที่ฉลาดที่สุดในยุคนั้นก็คือพระคนที่เก่งไม่ว่าจะเป็นธรรมยุติหรือมหานิกายก็ให้รับราชการพวกมหาต่างออกไปเยอะเข้าไปรับราชการเพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่าคนเก่งเขียนภาษาไทยแปลไทยเป็นอังกฤษก็ออกมาจากวัดทั้งนั้นเพราะฉะนั้นก็ผมว่าเป็นปรีชาญาณและก็มองอนาคตออกสร้างคนท่านคิดว่าในบรรดาพระเสนาอำมาตย์ต้องมีคนใดคนหนึ่งเป็นอัจฉริยะปราชญ์ปกครองบ้านเมืองได้เพราะคิดมากขนาดนั้นเป็นเจ้าของเจ้าเมือง เหมือนหลวงพ่อกในหลวงในปัจจุบันนี้ คิดว่าน่าจะท่วมเมืองหลวงจนไม่มีกินต้องพอเพียงนะพระองค์พูดพระองค์รั้วไว้ไม่มี

ใครหรือไม่มีนักวิชาการคนไหนในประเทศไทยมองออก เอาไข่สามใบมาเรียงกันมีความพอเพียงมีความสมดุลกันมีภูมิคุ้มกันไม่ใช่ คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมันต้องรู้ว่า Underline Wonderline เส้นให้พอเพียงเส้นพอเพียงเนี่ยเรียกว่าเส้นศูนย์ เรียกว่า Propertiline คนยากจนเยอะทำอะไรจะทำให้คนมีปัจจัย 4 ตามที่นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของโลกคือพระพุทธเจ้าเนี่ยมีอาหารมีที่อยู่มียารักษาโรคมียาเส้นใย ปัจจัย 4 ทำอย่างไรถึงจะมีถ้าคุณมีปัจจัย 4 เป็นของตัวเองแล้วมีบ้านเป็นของตัวเองมีงานตัวเองมีอยู่กินไม่ต้องเดือนร้อนมียารักษาโรคเนี่ย พอเพียงของในหลวงพระองค์หมายถึงตรงนี้ หลังจากพอเพียงแล้วคนกรุงเทพฯมีบ้านเป็นของตัวเองไหมละเช่าอยู่รักษาโรค 30 บาทฟรีไหมละไม่มีหมอรักษาก็มาเอาเงิน เสื้อผ้าคนมีก็มีคนไม่มีก็ไม่มีที่อยู่อาศัยบ้านของตัวเองก็ไม่ค่อยอยากจะมีกินก็ไม่มี ทุกคนในแผ่นดินนี้พอเพียงมีปัจจัย 4 พอพูดก็ไม่รู้เรื่องเงงพอให้มาเขียนหนังสือผมสร้างสรรค์ชะหน่อยพวกนักวิชาการเมืองไทยทางศาสนาไม่รู้ลึกเท่าในหลวงเราพอเพียงเสร็จแล้วก็เกิดการพัฒนาตามขั้นตอนมีประชาธิปไตยขึ้นมาเมื่อมีประชาธิปไตยแล้วก็มีเสรีภาพมากขึ้นมันก็มีการบริหารจัดการดีขึ้นการบริหารก็ตามมาตรฐานสากลอะไรเนี่ยก็เกิดขึ้น ข้าพเจ้าจะปกครองแผ่นดินโดยธรรมเนี่ย พระองค์วางหลักการมาแล้วเศรษฐกิจพอเพียงการปกครองธรรมาภิบาลพระองค์ก็ให้มาอยู่แล้วพัฒนาก็ทำแล้วบ้านก็ทำให้หนักก็ทำให้ส่วนก็ทำให้ดูอยู่แล้วก็เหมือนสมัยก่อน ใครจะรู้เท่าทันท่านชีวิตท่านคุยกับฝรั่งคุยกับตัวแทนที่จะยึดอำนาจประเทศพวกสอนศาสนาคือตัวแทนศาสนาที่จะเข้ามายึดอำนาจและผลประโยชน์จากประชาชนท่านก็รู้ท่านก็ Seen พวกสอนศาสนาเอาพระเจ้ามาตั้งเพื่อเอาศาสนามาก่อนบังคับเอามุสลิมแถวนั้นเป็นคริสต์หมดแล้วเกาะต่างๆ ไล่เป็นคริสต์หมดไม่เป็นก็ไล่ฆ่าเอาผมคิดว่าข้อต่อประวัติศาสตร์เป็นข้อต่อที่น่าสนใจน่าศึกษามากถ้าจะบอกแบบธรรมดาทำไมให้ครอบครัวแตกแยกกันผมถามว่าถ้าครอบครัวมันจะแตกแยกกันถ้าเรามีลูกชาย 2 คนอยู่คนละบ้านอยู่แล้วเมียก็อยู่คนละแห่งแล้ว 2 คนฆ่าพ่อแม่ไหม พ่อแม่คือผู้นำประเทศพ่อแม่เป็นพระมหากษัตริย์เขาก็ไม่ฆ่าพ่อแม่บางคนกินเหล้าบางคนไม่กินเหล้าเขาฆ่าพ่อแม่ไหมก็ไม่ฆ่า เพราะฉะนั้นผมคิดว่าสิ่งที่พระองค์ทำมาทั้งหมดตอบว่าประเทศไทยตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบันเนี่ยไม่เป็นเมืองขึ้นเพราะการวาง Foundation ดีและการที่ท่านตัดสินใจมาเป็นกษัตริย์ผมว่าเป็นอัจฉริยภาพมากเลยเป็นอัจฉริยภาพมากในตรงนี้ ใครในประวัติศาสตร์ที่เก่งๆ ในสมัยนั้นมีที่ไหนเล่าไม่มีลูกรัชกาลที่ 3 ก็ไม่มีใครเป็นปราชญ์ราชาปราชญ์ก็ไม่มีไม่ใช่ปราชญ์อย่างเดียวเป็นหมอดูก็เก่งด้วยดูดาราศาสตร์ก็เก่งด้วยเพราะฉะนั้นผมว่าคนไทยมีอะไรดีอยู่หรือ ก็ให้พระองค์ท่านในฐานะราชาปราชญ์ของประเทศมาได้ลูกคนเดียวคนที่ป็นรัชกาลที่ 5 เป็นจอมปราชญ์ เอาสมองพ่อมาใช้ให้รักษาชาติบ้านเมืองท่านถึงได้เป็นมหาราชมหาราชองค์แรกน่าจะเป็นรัชกาลที่ 4 พ่อดีลูกดีจึงว่านโยบายได้ถูกต้องทำให้รัชกาลที่ 5 เรียนภาษาอังกฤษในวัง ถัดมาก็จบ

ปริญญามหาวิทยาลัย Oxford สมัยที่กษัตริย์องค์อื่นไล่ไก่ไล่เป็ดเลี้ยงไก่เลี้ยงแมวอยู่เลยคนไทยไปไกลแล้วแต่มาเสียดายคนรุ่นหลังไม่เก่งจริงเจ๊กมาเป็นก็โกงกินทำให้ประเทศเสียดาย

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศอย่างไร

หลังจากที่พระองค์มีคนคาดคิดว่าพระองค์จะแตกแยกกันแล้วบ้านเมืองจะมีปัญหาเมื่อพระองค์ขึ้นมาเป็นเจ้าเป็นกษัตริย์แล้วทุกอย่างก็สงบเงียบทุกสิ่งไม่เป็นที่มีปัญหาการแตกแยกก็ไม่ใช่แตกแยกแต่เป็นการแยกกันออกมาเป็นฝ่ายหนึ่งเท่านั้นเองเป็นสงฆ์สองฝ่ายที่คู่ขนาดกันแข่งขันกันทำความงามความดีเหมือนกับมหาจุฬากับมหามกุฏฯ ไม่มีสิ่งทีผิดปกติเกิดขึ้นนอกจากความคิดอย่างโน้นอย่างนี้กับพระภิกษุเก่าๆอยู่ถ้ามองข้ามเหล่านี้แล้วก็จะไม่มีอะไรเป็นหลักไม่มีอะไรจะมาคัดค้านพระองค์ได้สรุปแล้วเสาะๆเดียวอยู่ไม่ได้สองเสาก็ไม่ดีพอต้องสี่เสาไม่มีอะไรเลยธรรมยุติจะสร้างวัดคีรีขันธ์ขึ้นรัชกาลที่ 5 ลูกชายท่านก็สร้างวัดเบญจมฯ ให้

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมณีศิลาลงของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมณีศิลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

หลักที่เขียนขึ้นไปตามนั้นรัชกาลที่ 4 สร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นบางที่เกิดจากจินตภาพตำราเก่าๆบางที่ไม่มีก็อาจสร้างขึ้นได้ ผมก็ไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ พระองค์เป็นนักปราชญ์สร้างหลักฐานในการคำนวณในพระราชอำนาจเป็นส่วนหนึ่งและหลักฐานก็มาจากความถูกต้องไม่มีอะไรเสียดายมีแต่เรื่องดีๆทั้งนั้นหลายเรื่องก็มีส่วนสร้างขึ้นมาส่วนจริงก็มีแต่ไม่ถึงอย่างนั้นไม่ได้มาจากการสร้าง Symbolic Interactionism สัญลักษณ์สัมพันธ์เป็นเรื่องที่ดีเป็นการปลุกคนเร้าคนให้ตื่นขึ้นมาในการสร้างขึ้นมาที่ก็เกิดขึ้นจากรวมธรรมที่มีอยู่หรือจากเรื่องเล่าส่วนมาคนไทยไม่ค่อยทำอะไรเป็นหลักฐานของเก่าจริงก็ต้องพิสูจน์ตามหลักฐานโต้แย้งทางวิชาการ

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ในนี้เป็นพราหมณ์เราก็พยายามจะเอามาเป็นพุทธเป็นตัวแทนของบูรพมหากษัตริย์ทั้งหมดโดยใช้วิธีพราหมณ์สร้างเป็นเทวดาขึ้นมาเพื่อมาเป็นสัญลักษณ์เขาเรียกว่า Single Symbolic Interactlism ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เอกภาพ เพื่อจะสร้างเอกภาพขึ้นมาที่ชนะของผมแล้วผมไม่เชื่อเหมือนคนอื่นผมไม่เชื่อสิ่งเหล่านี้รูปปั้นผมไม่เชื่อหรือผมเชื่อที่สภาวะทางจิตมากกว่า บุคลาธิษฐานแต่ก็สามารถจูงคนได้อะไรก็ตามที่รัฐโฉบายมันเป็นนโยบายเป็นบุญนิมิตนิมิตร่วมกันดีกว่าจะไปเชื่อพระพรหมพระอะไรเรื่อยเปื่อยๆของเราเป็นพุทธแท้และมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ศักดิ์สิทธิ์ก็ขึ้นอยู่กับสภาวะทางจิตของพระครับเป็นสัญลักษณ์แบบพระแก้วมรกตศาสนาที่มีพระแก้วมรกตเอกภาพอยู่นี้มีสองเอกภาพ

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกขุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

ถูกต้องแล้วครับพระองค์ทรงยอมรับว่าประเทศไทยต้องเปลี่ยนถึงบอกว่ายุคนี้เป็นยุคพัฒนาเป็นยุคเปิด Civilization ต้อนรับอารยธรรมยกฐานะความเป็นตะมอตอบคานาใส่เสียอะไรต่างเป็นยุค Globalization ถ้าเป็นสมัยนี้เรียกว่า Post Era ยุคทันสมัยเป็นการวางเงื่อนไขที่ดีเป็นการวางแผนจัดการความป่าเถื่อนเพราะการเรียนรู้ที่ตีพูดง่ายๆคือยอมรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเราต้องปรับกินข้าวด้วยมือก็มากินข้าวด้วยช้อนมันก็เป็นเรื่องดีสมัยนั้นพ่อบอกลูกพ่อสอนลูกเขาเรียกว่า paternalism

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ก่อนที่จริงก็ไม่ถึงอย่างนั้นสร้างวัดขึ้นมาท่านก็ให้พระสงฆ์ปฏิบัติธรรมอยู่ท่านก็ไปวัดอรุณวัดอื่นเหมือนกันหมดวัดภูเขาทองเวลาท่านเป็นกษัตริย์ท่านไม่ได้แยกธรรมยุติกายนิทานะท่านไปทุกแห่งท่าน balance of power ท่านว่าเป็นพระของท่านทั้งหมดเป็นพระของประเทศหมดท่านไม่ได้ถือว่าบังเอิญวันนี้อยู่ใกล้ก็อาจจะถูบุตรกลุฑลิตาลูกหลานไปมาง่ายมีความปลอดภัยสูงไปง่ายมาสะดวกข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาก็ลำบากก็เป็นเรื่องดีไม่เคยแยกสำหรับพระองค์คนที่แยกคือพวกเรากันเองมัททายกพวกเรากันเองใหม่ๆเดี๋ยวก็น่าใจกันเองเป็นธรรมคาธรรมยุติกกับมหานิกายก็พวกเดียวกันฟ้าเหลืองๆเหมือนกันทุกวัดมีแต่พระลาวพระอีสานอยู่ทุกวันหมดนั่นแหละพระเงินก็ลาวบวชเยอะแยะไปหมดเลย

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชากรและผู้และเป็นทีที่ประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเข้าออกประเทศสยาม

อันนั้นเป็นสิ่งที่ตีพิมพ์เรียกว่า Buddhism Symbolic Interactism ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เชิงพุทธ สมัยนี้สร้างสนามบินเป็นแสนล้านเอาเงินไปอยู่เอาพระพุทธรูปทองเอาพระพุทธรูปสวยวางเป็นห้องโถงใหญ่คนมานั่งพักมาได้เห็นเอานาคสัญลักษณ์การต่อสู้พวกสัตว์เป็นยักษ์เป็นมารกันเป็นแถวเต็มหมดมันไม่มีทางออกเอาเงินมาใส่พญามังกรไม่มีอะไรหอกหรือเป็นบุคลาธิษฐานสร้างขึ้นมาหาเงินที่ไหนเจอมีแต่เงินทองจางหายไปนั่นจินตนาการจะจริงไม่จริงไปถามหลวงปู่เทศน์คุณมันเป็นเรื่องดีเป็นขวัญกำลังใจน้ำขึ้นน้ำลงทำให้คนไทยไม่กลัวทำให้คนไทยรำลึกนึกถึงพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์ในทุกๆกรณีผมว่าเป็นราชาปราชญ์มีฉะนั้นเราเป็นเมืองขึ้นแน่นอนนี่คืออัจฉริยภาพที่ยิ่งใหญ่ปูทางการศึกษาสร้างมหาวิทยาลัยมหามกุฏมหาวิทยาลัยสงฆ์มาสร้างตึกขึ้นมีความคิดก้าวไกลไม่มีแยกสมัยก่อนตั้งมหามกุฏมาสงฆ์มาสมัยหลังกว่ามันจะรับรองทะเลาะกันมันแทบตายพวกญาติโยมยกย่องแต่ศาสนาอื่นศาสนาตัวเองไม่ยอมให้สิ่งที่ดีที่สุดในประเทศไทยคือพุทธศาสนาสิ่งที่เข้มแข็งที่สุดก็คือพุทธศาสนาเข้มแข็งอยู่ในจิตใจชาวพุทธไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอ่อนแอคือไม่มีกองกำลังปกป้องดูแลตนเองไม่มีอะไรเป็นสาระ

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

ก็ช่วงนั้นฝรั่งมันมาและสัญญาเบาริง 100 มันให้เรา 3 บาท เริ่มเข้ามาเอาเปรียบพวกเราสัญญาผูกมัดพวกเราพระองค์เข้ามาก็ไม่ให้มายึดอำนาจไป ในสมัยพระองค์ไม่ได้สูญเสียอะไรมากมายแต่จะมาสัญญาเสียสมัยรัชกาลที่ 5 ฝรั่งมันเงี้ยวมีแต่พื้นไม่ลงรัชกาลที่ 5 ทรงฉลาดศึกษาจากพ่อมาส่วนที่ไม่เป็นหัวใจถูกตัดออก 12 ครั้ง มากกว่าประเทศของเราที่ตัดออกไปเป็นอยู่ได้ปัจจุบันเป็นเพราะสถาบันนี้แหละคนไทยเก่งทุกยุคทุกสมัยเราไปเอาเปลือกมาอธิบายกันถ้ามองลึกแล้วนี่องค์กรไหนจะอยู่รอดดีไม่ดีไม่สำคัญสำคัญมัน Survivor หรือเปล่า ชาติมีประเทศได้เพราะ Survivor

ข้อเสนอแนะ

ผมมองภาพรวมนะครับที่คุยกันเป็นข้อๆรายละเอียดเรามองไม่ซึ่งบางครั้งก็คือว่ามันมีปัญหาบางครั้งก็คือว่าไม่มีปัญหามันเป็นเรื่องของกฎธรรมดามีทั้งชายทั้งขวาเป้าหมายของพระองค์ที่ทำให้ประเทศชาติและพระศาสนาอยู่รอด การอยู่รอดก็ต้องสร้างความสามัคคีมีแต่มหานิกายอย่างเดียวไม่มีพวกอื่นแล้วจะปล่อยพวกนี้ไปอยู่ตรงไหนพระมอญก็มีเยอะเยอะไปหมด

พระองค์ก็คิดว่าทำไมไม่จับรวมกลุ่มเป็นกลุ่มหนึ่งมาเป็นพลังกอบกู้ชาติบ้านเมืองแก้ปัญหาในการบริหารพระองค์ฯ ทรงไม่ทรงทำลายใครและทรงทำนุบำรุงพระศาสนาทั้งธรรมยุติกและมหานิกาย พระองค์ทรงให้สิทธิเสรีภาพทุกอย่างใครปฏิบัติดีก็เป็นธรรมยุติกผู้ตั้งอยู่ในธรรมคุณไม่เป็นธรรมยุติกคุณก็เป็นมหานิกายก็หมายความว่า เป็นคนหมู่มาก หมายความว่า ต้องปรับตัวและการกระทำของพระองค์ทำให้เกิดคู่งานในการแข่งขันทำคุณงามความดีในการบริหารบ้านเมือง พระองค์ต้องตัดสินใจในการเข้ามาบริหารประเทศไม่มีใครแล้วนอกจากนั้นแล้วพอเข้าสู่ยุคใหม่ พระองค์มีเวลามากกว่ากษัตริย์องค์อื่นเพราะว่า เป็นทั้งเจ้าฟ้าเป็นพระร่ำเรียนหนังสือ คนเรียนหนังสือต้องรู้ว่าบ้านเมืองจะเกิดอะไรขึ้นแก้ไขอย่างไรมองการณ์ไกล ไกลไม่ใช่ไกลเฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้น ทั้งศาสนาเหมือนพระเจ้าอุทุมพร บวชแล้วก็สึก สึกแล้วบวชใหม่ทำให้เสียเมือง พระองค์ทรงตัดสินใจและมองการณ์ไกลว่าบ้านเมืองจะรบบรามาฟื้นขึ้นมาพระองค์ต้องรับมาเป็นกษัตริย์เสีย การวางแผนพระองค์นี่เป็นการวางแผนที่จบไม่รู้ว่ากี่คร. กี่ศาสตร์นะครั้นนี้เป็นเรื่องราชาปราชญ์หลังจากนั้นก็เจริญหลังรัชกาลที่ 5 ไม่ได้สูญเสียอะไรก็เจริญรุ่งเรืองมาตลอด Foundation ที่วางไว้สมัยที่รัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบันที่เราเห็นอยู่ Foundation องค์กรรักษาไว้วัดวาอารามและวัฒนธรรมทั้งคนรวยคนจนอยู่บ้านนอกก็เป็นมหานิกาย คนอยู่ในเมืองก็เป็นธรรมยุติกดูแลเจ้านายทำให้เจ้านายไม่ห่างเหินจากศาสนา ไม่ดูถูกเหยียดหยามศาสนาแต่ก่อนพวกเราเป็นพระบ้านนอกอย่างทำอะไรก็ทำยังเล่นบั้งไฟเรามีพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบระบบขุนนางใครขึ้นมาก็ทำให้เจ้านายไม่ทิ้งศาสนา ไม่มีเจ้านายองค์ไหนประกาศตัวเป็นคริสตังแม้แต่คนเดียวพวกเจ้าพวกหม่อมเจ้าเป็นชาวพุทธทั้งหมด ถึงแม้จะไปอยู่เมืองนอกเมืองนาแต่เด็กก็นับถือพุทธศาสนานี้เป็นพระบารมีพระมหากษัตริย์ไทยวาง Foundation เอาไว้นี้เรียกได้ว่า เป็นเอกภาพ เป็นเอกที่สำคัญเพื่อที่จะสอดคล้องคำสอนพุทธศาสนาหรือคำสอนของพระองค์และสร้างเป็นสัญลักษณ์ Symbol เป็นภพนั้น ภพนี้ ขึ้นมาเป็นพุทธรูปเป็นสิ่งสำคัญมาลงอยู่ในกรุงเทพมหานคร ถ้าไม่เอาลงมากลับบ้านนอกเจาะขายกินหมดไม่รักษาของเราได้พุทธรูปทองคำมาวัดไตรมิตร บารมีธรรมทั้งนั้นแหละเพราะท่านไม่เชื่อในศรัทธาของประชาชน โจรเยอะก็ถูกต้องทุกวันนี้เราก็คิดว่า Foundation ที่วางไว้เฟิร์ม ผมว่า How to ดีกว่าเก่า เรื่องแบ่งแยกศาสนาก็ไม่บิดพลิ้ว ในเรื่องเข้าสู่ตำแหน่งก็ได้โดยชอบธรรม และเรื่องนโยบายต่างก็ชอบธรรม ชี้เห็นเป็นประเด็นๆ ถ้าเห็นว่าเข้าใจผิดก็วิเคราะห์ไป นี่เป็นอารมณ์และทัศนคติเขาไม่ได้แตกแยกอะไรธรรมเราคิดเองพระก็คิดเองโยมก็คิดเองเพราะว่ายังไม่เข้าถึงธรรม แต่เข้าใจมันก็เห็นแย้งกันธรรมดา เหมือนครอบครัวไม่ใช่แค่ครอบครัวเดียวมีหลายครอบครัวเมืองใต้เมืองเหนือเมืองอีสาน มุสลิมอยู่กับเขาได้ ภัยของเรามีมุสลิมเป็นภัย เขียนเป็นเรื่องๆ เขียนให้ดี มีภาพ มีข้อมูล Support และชาตินี้ผมว่าชาติดีและมองในแง่ที่ว่าเป็นอย่างอย่าง โน้นเป็นอย่างนี้ ชาติสำคัญ พ่อแม่นี้

สำคัญ ต้องปกป้องพ่อแม่ไม่ใช่ตายแล้วค่อยมาปกป้องเอาไว้ อย่างเราเป็นพระเห็นหมาบ้ามากัดพ่อแม่ก็ต้องวิ่งกันไว้ก่อน เป็นต้น

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ...รองศาสตราจารย์ดร.นครินทร์นามสกุล.....เมฆไตรรัตน์
- 1.2 อายุ 53..ปี เพศ...ชาย...สถานภาพ.....สมรส
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)ปริญญาเอก
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ) ...อาจารย์
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน..รองอธิการบดี
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ.25 ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ. อาจารย์ ม. เชียงใหม่ อาจารย์ ม.ธรรมศาสตร์
คณบดี คณะรัฐศาสตร์ รองอธิการบดี
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์...4 พฤษภาคม 2554
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย
- 1.10สถานที่ให้สัมภาษณ์.....มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

ผมเชื่อว่าคนอธิบายเจตนาทางด้านการเมืองนี้ ผมคิดว่าทำให้ท่านกลายเป็น แมคเคิลเวลล์ไปเลยผมว่าประเทศไทยไม่ใช่ ประธาน โทษ อีกไม่กี่ปีผมจะเป็นนายกให้ท่านคุณเตรียมการอย่างนั้นไม่ได้ ผมเชื่อว่าหลายเรื่องเตรียมการไม่ได้ แต่สิ่งที่ท่านทำผมไม่คิดว่าท่านมีเจตนาธรรม์ในทางการเมือง ตั้งแต่แรกผมว่าการเมืองมาเกิดช่วงปลายๆ แต่ตอนแรกๆเป็นเรื่องศาสนาล้วนๆมากกว่า ศาสนาแบบเดิมเป็นศาสนาที่พูดแบบคร่ำคร่า เหลวไหล ไร้สาระ เป็นเรื่องที่บูรพาจารย์ทั้งหลาย เลอะเทอะ วิปลาส ท่านก็ว่าของท่านไป เพราะท่านเห็นการตีความเรื่อง ไตรภูมิอย่างพระพุทธเจ้าที่ผมถามว่า พระพุทธเจ้ามีกี่พระองค์ ผมแค่นี้ก็เป็นข้อแตกต่างระหว่างโลกเก่ากับโลกใหม่ มีเขาพระสุเมรุ มีชมพูทวีป เราอยู่ในชมพูทวีป อุตตรกฐทวีป มันจะเป็นไปอย่างไร มันไม่มีทวีป ท่านอ่านตำราฝรั่งก็รู้อยู่แล้วว่า โลกไปถึงไหนแล้ว ผมคิดว่าตอนที่ท่านเป็นพระวชิรญาณภิษุ ท่านใส่ใจในเรื่องธรรมะอย่างจริงจังแล้วก็ไปแนวทางใหม่ ท่านเห็นว่าอาจารย์รุ่นเก่านั้น มีความเข้าใจเรื่องนี้ไม่ถึงขั้น ผมคิดว่าน่าจะเป็นเรื่องสำคัญ แต่สิ่งที่ท่านทำท่านก็ไปศึกษาศาสนาพระคัมภีร์ใหม่ด้วยตัวของท่านเอง ตั้งแต่บวชกับพระมอญท่านมีเพื่อนเป็น มิชชันนารี ที่วัดชัยมงคลฝั่งตรงข้ามกันคือบาทหลวง ปาลเลอกัวส์ ผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ท่านใส่ใจ มากกว่าที่จะเป็นเรื่องบทบาททางการเมือง บทบาททางการเมืองของท่านเองในช่วงที่ท่านบวชผมเองคิดว่าไม่มาก ผมคิดว่าเรื่องที่เป็นขัดแย้งเรื่องศาสนา ผมคิดอย่างนั้นนะคับ

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิษุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธานุชาในประเทศไทยอย่างไร

ผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ท่านสร้างนิยายใหม่เลย ผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นการทำให้พุทธศาสนาทันสมัย เป็นที่เข้าใจได้สอดคล้องกัน ระดับสากลโลก คำอธิบาย The three world ผมไม่แน่ใจว่าผมจะคุยกับฝรั่งรู้เรื่องหรือป่าว มีอะไรบ้าง นรกภูมิ มนุษย์ภูมิ สวรรค์ภูมิ ไปพูดกับใครผมว่าคงยาก สวรรค์มีชั้นดาวดึงส์ ชั้นดุสิต ผมเป็นฝรั่งผมไม่รู้เรื่องแน่เลย ผมก็คิดว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องไม่ใช่ เรื่องที่เป็นประโยชน์สร้างศาสนาให้ทันสมัยให้เข้าใจต่อบุคคลมนุษยสมัยใหม่ หรือว่า โมเดลแลนด์ ต้องเข้าใจ ผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มีคุณูปการที่ยิ่งใหญ่มาก แต่แน่นอนมหานิกายปรับปรุงเร็วมากปัจจุบันก็ยังไม่ต่างกัน แต่ตอน โนน ธรรมยุติกกับมหานิกาย ตีความหมายแตกต่างกัน แต่ตอน โนนแตกต่างกัน

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลกระทบเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

มีผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับความนิยมด้วยต้องถามตระกูลขุนนางทำไมตระกูลขุนนางต้องยอมรับธรรมยุติกนิกายด้วย วัดบุพพาราม ถ้าพูดเป็นภาษาวัยรุ่น ตระกูลขุนนางเป็นแฟนคลับธรรมยุติได้ไง แต่ถ้าเกิดตระกูลขุนนางยังคิดแบบเก่า เชื้อมหานิกาย เชื้อโลกเขาพระสุเมรุ สวรรค์ภูมิ นรกภูมิ มนุษย์ภูมิ ผมถามจริงว่าพวกตระกูลขุนนางจะมาเชิญท่านขึ้นครองราชย์ทำไม จะมาไหมครับ ผมคิดว่าไม่น่าจะมา ถ้าผมเชื่อแบบเก่าผมจะเอาพระวชิร ญาณภิกขุผมจะเอามาขึ้นครองราชย์ทำไม คนที่เชิญท่านส่วนใหญ่พวกขุนนาง เราต้องไล่เหตุผลให้ดีว่าอะไรมาก่อนอะไรมาหลัง สิ่งที่มาก่อนคือตระกูลขุนนางก็เปลี่ยนความเชื่อไปแล้ว เป็นแฟนคลับธรรมยุติไปหมดแล้ว คุณจากวัดที่ตระกูลขุนนางอุปถัมภ์ก็ได้ ถ้าถามว่าส่งผลกระทบเมืองต่อพระองค์หรือไม่ก็ต้องตอบว่าส่งผลแน่นอน ก็ต้องเรียงเหตุผลให้ดีว่าอะไรมาก่อนมาหลัง มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นว่า ประเทศไทยมีแต่นักฉวยโอกาส แต่จริงๆแล้วธรรมยุติกนิกาย ได้สร้างความนิยมในหมู่ชนชั้นนำได้ในระดับหนึ่งแล้ว แม้ว่าคนในต่างจังหวัดจะไม่เข้าใจในเรื่องนี้ แต่คนในหัวเมืองกรุงเทพฯ เข้าใจแล้ว ผมเชื่อว่าคนอุดร อุดรไม่รู้เรื่อง พูดถึงตอนโน้นนะครับ แต่ขุนนางขุนนางครับ ไปเสียแล้ว เพราะฉะนั้นก็ทำให้ง่ายมากที่จะเชิญท่านขึ้นครองราชย์ ผมมองในแง่นี้มากกว่า

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกขุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

สิทธิโดยชอบธรรมขึ้นครองราชย์ไม่มีประวัติศาสตร์การเมืองไทย “ไม่มี” แม้จะเป็นคำอธิบายใหม่แต่ๆ ถ้าดูการสืบครองราชย์มาสมัยอยุธยาเป็นต้นมา ไม่มีกษัตริย์ตายตัว การขึ้นครองราชย์ เป็นไปได้ตั้งแต่ เจ้าฟ้าก็ได้ เป็นน้องก็ได้ เป็นอาได้ บางทีประทานโทษเป็นราชวงศ์ยังได้เลย อย่างเช่น ร.1 ครองราชย์ก็ไม่เกี่ยวกับพระเจ้าตากสิน คำว่า “สิทธิธรรม” มันเป็นคำที่พูดกันอย่างกว้างๆ แต่การสืบครองราชย์สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีหลายวิธี ดังนั้น พระวชิรญาณมีสิทธิหรือไม่ ผมคิดว่าไม่มี แต่เรื่องที่น่าสนใจคือพวกตระกูลขุนนางไปเชิญท่านมา แล้วท่านสร้างคำอธิบายใหม่ เอี่ยมที่น่าสนใจ ท่านทราบไม่ครับ คำอธิบาย อเนกนิกรสโมสรสมมติ ผมเชื่อว่าทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ท่านร.4 สร้างขึ้นมาแทน เพราะท่านสร้างขึ้นหลังจากที่ท่านได้ขึ้นครองราชย์แล้ว คำอธิบายนี้ไม่มีตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทอง ไม่มีสมัยพระเจ้านเรศวร เพราะสมัยพ่อขุนรามไม่ได้คิดแบบนี้

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุ เกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

ก็บอกว่ากว้างหน้ามาก ผมว่าความเห็นผมสิ่งที่ทำให้ธรรมยุติกนิกาย หรือสิ่งที่ธรรมยุติกนิกายทำนี้ ในความเห็นผมพอท่านขึ้นมาเนี่ย สิ่งที่ท่านมองคนท่านไม่ได้มองคนเป็นไพร่ เป็นทาส ท่านสร้างคำใหม่คำหนึ่งที่สำคัญที่สุด คือคำว่า “พสกนิกร” พสกนิกรเป็นคำใหม่ แท้ๆ ที่ใช้กับพระเจ้าอยู่หัวกับไพร่กับทาส พระมหากษัตริย์ใช้คำไพร่กับทาสมันโบราณมาก ท่านก็เปลี่ยนเป็นพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร พสกนิกรก่อนแล้วค่อยมาเกิดพลเมืองและประชาชนทีหลัง นี่เป็นปัญหาทางภาษา นักประวัติศาสตร์ เรียกว่าเป็นความคิดทางการเมือง เพราะความคิดทางการเมืองมันเกิดขึ้นเป็นช่วงๆ ไป มันไม่ได้มีแต่โบราณ ไม่มีประชาชนตั้งแต่ 2000 ปี ไม่ใช่ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านทำ พระมหากษัตริย์กับไพร่กับทาสเลยเปลี่ยนไป กลายเป็นพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ผมว่าเรื่องนี้ น่าสนใจ คือมีคนอยากจะทำเกี่ยวกับหลักศิลาจารึกนี้มาก ผมก็เข้าใจว่าท่านเองก็สนใจประวัติศาสตร์ และการค้นพบหลักศิลาจารึกที่ทรงสมัยนั้น ก็เป็นการเริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์อย่างจริงจังๆ แล้วก็เป็นเรื่องที่มีการโต้เถียงมากเพราะว่า มีคนอธิบายเรื่องศิลาจารึกนี้ พวกหนึ่ง อธิบายว่า ท่านเอาหลักศิลาจารึกมาพูดถึงเรื่อง ทฤษฎีเรื่องว่า Social contract หรือ สัญญาประชาคม บางคนพูดแบบนี้ แต่สิ่งที่ถูกวิจารณ์ช่วงหลังคือฝรั่งคนหนึ่ง ชื่อ ไมเคิล วิกเกอร์นี่แหละ บอกว่าศิลาจารึกเป็นของปลอม แต่คำว่าปลอม วิกเกอร์นี่ คือปลอมสมัยปลายอยุธยา พวกที่สามคือ พิริยะ ไกรฤกษ์ ที่บอกว่าปลอมสมัย ร.4 ถ้าถามผม ผมเชื่อของวิกเกอร์นี่ ท่านพอนึกออกไหมครับ มี 1. Social contract 2. ปลอมสมัยอยุธยา 3. ปลอมสมัย ร.4 ถ้าเป็นผม ผมเชื่อวิกเกอร์นี่ เพราะว่าวิกเกอร์นี่มีความรู้ทางด้านภาษามาก แล้วเป็นคนรู้ภาษาเขมรด้วย เหตุผลที่เขาพิสูจน์ว่าหลักศิลาจารึกที่ 1 ปลอมนี้ เวลาเขียนภาษาเขาเขียนไม่เหมือนเรา ศิลาจารึกหลักที่ 1 เรียงภาษากลายเหมือนเราไม้เอกไม้โทอยู่ข้างบน แต่ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยจริงๆเขาไม่ได้เรียงแบบนี้ครับ

อย่างคำว่า กิณ ก็ปัจจุบัน เราจะเขียน “กิณ” อย่างนี้ แต่สมัยโบราณจะเขียน “ก ิ น” อย่างนี้ ไม่ได้เขียนอย่างเราถ้าเราไม่มีความรู้ทางภาษาผมก็ไม่อยากพูด

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมัจฉาลิลาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระ วชิรญาณภิกษุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักลิลานันท์ที่กล่าวถึงพระแท่นมัจฉาลิลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

ผมเชื่อว่าท่านเอามาใช้ จริงผมก็เห็นด้วยกับที่ท่านเอามาใช้ แต่เราปลอมไม่ปลอมผมไม่ได้พูดถึง สร้างความทะเลาะต้องผู้เชี่ยวชาญจริงๆ

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

สยามเทวาธิราช อย่างที่ผมได้บอกแล้วนะคับว่า ท่านสร้างความสัมพันธ์ใหม่ขึ้นมา พระมหากษัตริย์นั้นะคับ หรือKing เดิม สัมพันธ์กับไพร่ทาส นี่เป็นของเดิม ผมว่าเป็นสิ่งที่ท่านทำใหม่ท่านไม่ต้องการคำนี้ ทำต้องการคำใหม่คือคำว่า “พสกนิกร” ผมว่าพสกนิกรเป็นศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่ในทางการเมืองซึ่งมันก็มีสิ่งที่ศูนย์รวมทางจิตใจผมคิดว่ามันเกี่ยวโยงกัน ในความคิดเห็นผมนะคับ เพราะอย่างนั้น พระพสกนิกรไม่รู้มาจากไหนอย่างไร ก็ต้องมีตัวเชื่อมโยง ผมเชื่อว่าเป็นการสร้างตัวเชื่อมโยง

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกษุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

ผมว่าอันนี้ชัดเจนมาก พสกนิกร คือคนของพระราชา พสกนิกร คือคนของพระเจ้าแผ่นดิน ท่านก็เปิดให้ตั้งแต่เรื่องเรียน ถวายฎีกา ท่านชอบมาก เรื่องถวายฎีกาอันไหนเป็นความจริง ท่านให้รางวัลด้วย ในประกาศ ร.4 คิดแบบฝรั่ง ตามความจริงท่านคิดแต่ทรงผนวชแล้ว ท่านนั่งคุยกับบัลเลอแก้วซ์ มีฝรั่งเขียนหนังสือโต้ตอบกัน เซอร์ จอห์น เบาว์ริง ท่านเขียนเอง คิดว่าท่านเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่พูดอังกฤษได้แม้ว่าไม่ดี แต่พูดได้เขียนได้ พระมหากษัตริย์ไทยองค์ก่อนๆ ทำไม่ได้เลย ผมว่างานที่ผมให้ไป วิไลเลขา อธิบายนี้ได้

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ผมว่างาน 3.5 งานที่ดีที่สุดคือพัชราภรณ์ ช่างแก้ว งานสร้างชาติ เพราะว่าธรรมยุติกนิกายนี้ เป็นพุทธศาสนาอย่างใหม่ คือ พุทธศาสนาเดิมของไทยก็ไม่ได้มองคนเป็นประชาชนเป็นพลเมือง แต่มองเป็นไพร่เป็นทาส เหมือนขุนนางเก่าๆก็มอง เขาก็ไม่ได้มองว่าทุกคนเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน คำว่า “พสกนิกร” แปลว่าอันหนึ่งอันเดียวกัน คือมีศูนย์รวมอยู่ที่พระเจ้าอยู่หัว ที่นี่สิ่งที่ธรรมยุติกนิกายทำ ในความเข้าใจของผม ธรรมยุติ เหมือนกันหมดคือสร้างความจงรักภักดีให้มีต่อชาติบ้านเมือง ผมว่าหลวงตามหาบัว ก็ชัด ธรรมยุติกนิกาย คืออุดมการณ์ ชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งจริงๆถามว่ามหานิกายมีไหม มหานิกายไม่ได้คิดเรื่องนี้ตอน โนนะคับ ที่พูดคือตอน โนนะคับไม่ใช่ตอนนี้ ต้องเรียนว่าที่พูดนี้ จะบอกว่ามหานิกายไม่ได้คิดถึงประเทศชาติหรือไม่ใช่ ผมหมายถึงตอน โนนะ แต่ธรรมยุติกนิกายคิดเรื่องนี้มาแต่ตอน โนนะ และสิ่งที่ 3.5 คือว่าสร้างศาสนาพระมหากษัตริย์สร้างให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้ประเทศชาติบ้านเมือง ผมว่างานของพัชราภรณ์ ช่างแก้วที่ผมให้ไปเกือบทั้งเล่มน่าจะตอบข้อนี้ได้

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทรวรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชาราษฎร์และเป็นทีประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเข้าออกประเทศสยาม

คือการสร้างเป็นอันหนึ่งอันเดียวให้แก่ชาติ

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

ผมคิดว่าสิ่งที่การสร้างชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวแก่ประเทศชาติบ้านเมืองนี้เป็นการสร้างฐานของประเทศไทยสมัยใหม่ถ้าเราไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะแตกแยกเป็นแคว้นแคว้นเป็นหัวเมือง เพราะตอนนั้นคนไทยไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีสาน คือลาว เหนือ เชียงใหม่ก็คือ ลาว หัวเมืองมอญ หัวเมืองเขมร หัวเมืองมาลายู นี่พูดอย่างตรงไปตรงมาไม่ได้เป็นคนไทยหรือคับ คนไทยก็แค่อยุธยาเท่านั้น พันสุโขทัยไปก็ลาวหมดละคับ หัวเมืองอีสาน ลาวหมดทั้งแถบ แต่จะเป็นลาวอะไรอีกเรื่องหนึ่ง หัวเมืองเขมร สุรินทร์แถวนั้น สิ่งที่เป็นคำตอบคือว่า ธรรมยุติกนิกายนี้มองทุกคนเป็นพสกนิกร คือเป็นก๊อเดียวกัน อันหนึ่งอันเดียวกัน เป็น Unity เดียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งอันนี้เป็นรากฐานของ Modern state ของ Modern nation เพราะคำว่า Nation ท่านต้องเข้าใจนะว่า nation ที่แปลว่าชาติ ชาติในภาษาเก่าแปลว่า ชาติะ ชาติ คือการเกิด คือการถึงกำเนิดซึ่งไม่ได้แปลว่า หนึ่งเดียวกันเลย การเกิดคืออะไรคับ ประทานโทษ ชาติผู้ดี ชาติสฤณ ชาติไพร่ ชาติ

สุนัข มัน ไม่เกี่ยวกับ nation ทุกวันนี้ยังพูดกันสุนัขกันเลย ไม่เกี่ยวกับ nation state กับ nation ยุคใหม่ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไปแล้ว แล้วธรรมยุติกนิกายสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นเป็นพุทธศาสนาที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน คือความเป็นรักชาติสมัยใหม่ ผมเข้าใจว่าการที่สร้างวันป่าออกไปข้างนอกเป็นวัตถุประสงค์ที่จะรักชาติ ผมเข้าใจว่าอย่างนั้น เพราะมีงานวิจัยเกี่ยวกับวัดป่า อุทิศตนเอง มีความทุกข์ยากลำบาก เดินชุกดงค์ แต่พออยู่ช่วงหลังๆมามหานิกายเขาก็ปรับตัวแล้ว เขาก็ไม่ได้อยู่กับที่ แต่ถ้าไม่มีธรรมยุติกนิกาย ก็อาจจะไม่มีรัฐชาติสมัยใหม่เกิดขึ้น

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ..ศาสตราจารย์พิเศษทองต่อ.....นามสกุล.....กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา.....
- 1.2 อายุ.....80.....ปี เพศ..ช.....สถานภาพ.....สมรส.....
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)รัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์.....
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ)ข้าราชการบำนาญ.....
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน.....อาจารย์พิเศษจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ.....20.....ปี
 - 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ.....ศาสตราจารย์พิเศษ ทางรัฐ
ประศาสนศาสตร์ เป็นปริญญานิเทศศาสตร์ด้านภาษาไทย
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....9 กันยายน 2554.....
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ไกยฝ้าย
- 1.10สถานที่ให้สัมภาษณ์. .บ้าน 133 ซอยยาสูบ ๑ ถนนวิภาวดีรังสิต เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

เอาในแง่การเมืองพระจอมเกล้าเป็นเจ้าฟ้าว่าด้วยการราชประเพณีซึ่งในสมัยนั้นที่ยังไม่เป็นกฎหมายชัดเจนแต่เราถือว่าเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรราชประเพณีในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพราะว่าการฝ่าฝืนประเพณีมีโทษอาญาที่ถือว่าเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างหนึ่งเจ้าฟ้ามีสิทธิในการสืบราชสมบัติก่อนพระองค์เจ้าแต่ที่นี้พระองค์อยู่ห่างจากพระนั่งเกล้ามาก 17 ปี พระนั่งเกล้าก็เป็นที่โปรดปรานของรัชกาลที่ 2 มากแล้วก็เป็นคนที่กุมอำนาจทางการเมืองในสมัยนั้นคล้ายๆกับแสวงหาอำนาจของผู้มีอำนาจอย่างเช่นว่า ข้าราชการจะเข้ามาประชุมในวังหลวงเนี่ยต้องพระโรง ก็แะกินข้าวก่อนที่วังท่านอะไรอย่างนี้ และท่านเป็นคนมีกะตังค์ท่านก็อุดหนุนเรื่องการเงินอะไรต่ออะไรเป็นพระคุณใหญ่ทุกคนต่างๆต้องอาศัยท่าน คุมเรื่องทหารและการเงินการอะไรต่ออะไรในสมัยรัชกาลที่ 2 ไข่มุกรัชกาลที่ 4 ตอนรัชกาลที่ 2 สวรรคตอายุ เพิ่งบวชพระได้เจ็ดวันในรายละเอียดในเรื่องเล่าพระจอมเกล้าที่แรกไม่มีอำนาจอะไรเลยถามว่าลึๆที่วังไทม์ท่านก็ต้องหวังท่านเป็นเจ้าฟ้าถ้าโดยปกติเรียบร้อยทุกอย่างก็ต้องได้พวกข้าราชการเทสนับสนุนกับโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการที่ทรงอิทธิพลพวกตระกูลขุนนาทก็เชียร์ พอรัชกาลที่ 2 สวรรคตท่านก็เรียกประชุมข้าราชการ เขาเรียกว่า พงศวาทกระชับ ไม่มีในเอกสารออกมาเป็นตัวตน เป็นที่รู้กันว่า มีพระแสงดาบอยู่บนตักบอกว่า “เสนอมาที่ประชุม” ก็ยกให้ท่าน เจ้าฟ้ามงกุฎบวชอยู่เลยไม่ยอมสึกเป็นการหนีราชภัยไปในตัวเอาผ้ากาสาขาวพัสดร์เป็นที่พึ่งเพื่อความปลอดภัยก็เลยบวชมาอย่างนี้จนสิ้นรัชกาลเลย 27 ปี เพราะฉะนั้นในระยะนั้นก็ต้องบอกว่า ฤกระแวงอยู่ตลอดเวลาของเชียร์ท่านก็มีแต่ว่ามันน้อย เมื่อฤกระแวงอยู่ตลอดเวลาก่อนจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้นฤกรั้งแกต่างๆสารพัดถูกเกี่ยวกัน ฤกรั้งแกมากสารพัดต่างๆที่รัชกาลที่ 3 เชิญท่านมาครองวัดบวร เพราะว่า อยู่ที่วัดสมอรายมันนอกเมืองมัน ไกลควบคุมลำบากเอามาไว้ใกล้ตัวไม่มีอะไรเอามาไว้ใกล้ตัวอ่านในจดหมายเหตุเจอบอกท่านเขียนจดหมายคุยกันกับพระเจ้าแผ่นดินเขมรว่า จำได้ไหมสมัยที่สมัยราชวงศ์ไทยกับเขมรสนิทมากจริงเขมรราชวงศ์ปัจจุบันนี้เขาไม่เปลี่ยนวงศ์แล้วแต่เพิ่งบารมีกษัตริย์ไทยบวชอยู่วัดบวรแทบทั้งนั้นเลย จำได้ไหมตอนอยู่กรุงเทพฯเราพบกันไปพบกันตอนกลางคืนลึๆชัดเจนว่าต้องระมัดระวังตัวอะไรต่างๆเพราะฉะนั้นเนี่ยความมีบทบาททางการเมืองก็ไม่มีอะไรในตอนหลังแต่ว่าพูดตรงไปตรงมามันก็เขียนไม่ได้อีกแหละท่านก็ยังหวังอยู่แต่คงไม่ได้หวังชนิดว่าต้องได้แห่งๆแต่ว่าเราก็ค้นหนึ่งที่มีสิทธิ แต่ที่นี้คนที่เขาเดินเรื่องมากับท่านคือพวกขุนนาทที่แรกเขาก็รักกันเหลือเกินทีหลังผมยังรู้ไม่ลึกว่าจิตใจเรื่องอะไรทีหลังเกิดพิศใจกันเขาก็หัน

ไปเชียร์เจ้าฟ้ามงกุฎเขาก็ไปบูรณะวัดโบราณ ไทรมเก่าแก่เขียวอยู่ข้างหลังวัดประยูรวงศ์ฝั่งธนแล้ว จะสร้างเป็นวัดธรรมยุติวัดแรกเลยในฝั่งธนจะบูรณะแล้วนิมนต์ท่านมาดูส่วนการก่อสร้างอะไรต่อ อะไร อ้างว่ามาตรวจสอบแบบแปลนนิมนต์มาติดต่อทางการเมืองโดยใช้วัดคอกไม้ เจ้านายให้ชื่อว่า บุษพารามซึ่งมันไม่หลักฐานอะไรแล้วสิ่งแวดล้อมเด่นชัดกรณีค่อนข้างจะชัดกรณี วัดบุษพาราม ค่อนข้างจะชัดท่านรู้สึกจะเกี่ยวข้องกับที่ผู้มีอำนาจที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามรัชกาลที่ 3 ค่อนข้างจะชัด เพราะฉะนั้นเมื่อท่านขึ้นครองราชย์แล้วเนี่ยพวกขุนนางเกือบเรียกว่าเรื่องน้อยๆก็ตัดสินใจไปเรื่อง ใหญ่ๆค่อยมาปรึกษาข้าพเจ้าแบบเป็นเอกสารให้ชัดเจนจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งครองราชย์ ใหม่ๆซึ่งจะปฏิวัติทำโน้นทำนี้ลูกทิมท่านเป็นยังเดี๋ยวก่อนเนี่ยหัวรุนแรงหัวก้าวหน้าไม่ทันใจพระเจ้าแผ่นดินอ่อนแอยอมแพ้ข้าราชการ ท่านบอกว่า จำไม่ได้หรือว่าอำนาจของขุนนางของข้าราชการ เนี่ย ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินมา 3 รัชกาลแล้ว รวมทั้งตัวท่านด้วย รัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 3 อย่าง น้อย 3 รัชกาล บอกว่าเนี่ยจำไม่ได้หรือว่าขุนนางตั้งพระเจ้าแผ่นดินมา 3 รัชกาลแล้ว ที่นี้จะลงลึกว่า ท่านเตรียมตัวเรื่องการเมืองหรือป่าวมันไม่มีอะไรยืนยันว่าที่ท่านทำทุกอย่างเนี่ยเตรียมคนเรื่อง วางแผนล่วงหน้ายาวเพื่อการเมืองไม่มีนักวิชาการสมัยใหม่อะไรที่เป็นของเก่าค้ำหมุดโดยเฉพาะ โบราณคดีประวัติศาสตร์ค่านแหลกลาน เขาว่าหลักศิลาจารึกหลักที่หนึ่งท่านสร้างเขาก็พยายามเอา เหตุผลอะไรต่ออะไรมายืนยันว่าเป็นการหาเสียงของท่านว่าพฤติกรรมนี้คล้ายที่ปฏิบัติอยู่สมัยพ่อ ขุนรามที่ท่านทำใกล้ชิดประชาชนเพราะว่าตอนที่ท่านบวชนี้ได้ใกล้ชิดประชาชนมากท่านทำตัวเป็น พระสามัญองค์หนึ่งไม่ใช่พระเจ้านายคือเจ้านายเนี่ยจะออกนอกเขตกรุงเทพฯนี่จะต้องได้รับพระ บรมราชานุญาตไม่ฉันนี่ถือว่าเป็นกบฏของสุ่มกำลังผู้คนท่านเป็นพระต้องจาริกไปแสวงบุญไปอะไร ต่ออะไร ได้ออกต่างจังหวัดเป็นประจำไปคูอะไรต่ออะไรทำให้รู้จักท้องที่รู้จักผู้คนอะไรต่างๆ เพราะฉะนั้นเนี่ยคนก็เข้ามาถวายของเข้ามาอะไรเหมือนพระสามัญองค์หนึ่งออกบิณฑบาตออกรับ อะไรต่ออะไรเหมือนพระสามัญไม่ได้เป็นองค์ไม่ได้เป็นเจ้าท่านทำตัวเป็นแบบนั้นก็เรียกคะแนน นิยมสูงมากแล้วก็รวมทั้งการตั้งคณะธรรมยุติเป็นประเด็นใหญ่มากเรียกว่าการเมืองหรือป่าวค่อยๆ กันเอาไว้ให้ท่านชกก่อนก็แล้วกันเอาเริ่มไปบทธบาทมีรายละเอียดอะไม่ฉันไม่จบแล้วค่อยมาข้อ ใจอะไรต่างๆ

2.2 ท่านมีความคิดเห็นวาทะที่พระวชิรญาณภิกขุ ทรงประพจน์ปฏิบัติตามหลักคำสั่ง สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และ พระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

หัวใจมันคือความสำคัญที่สุดมันอยู่ที่ว่าท่านต่อต้านการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ อย่างไรคือโดยมากศาสนาคริสต์เนี่ยเขาเข้ามาเผยแพร่ศาสนาเขามีอาวุธเขาคือ หนึ่งพระที่มาหรือ คณะสงฆ์ที่มานี้เป็นผู้มีความรู้ทั้งนั้นและมีความรู้ทางวิชาชีพด้วยเป็นหมอเป็นช่างเป็นอะไรต่อ

อะไรต่างๆส่งผู้มีความรู้ สองเขาอาศัยสื่อในการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยอาศัยการรักษาพยาบาลเป็น รอกสำคัญเริ่มต้นแค่คลินิกแล้วก็ขยายกิจการเรื่องการรักษาพยาบาลสมัยใหม่เรื่องการผ่าตัดการ อะไรต่ออะไรมาการป้องกันโรคการปลูกฝีสามใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเผยแพร่ที่สำคัญคือ สิ่งพิมพ์พยายามศึกษาภาษาไทยตัวแม่พิมพ์ภาษาไทยได้พิมพ์คำสั่งสอนลงไปกระดาษ พวกเรา ยัง जारอยู่ที่ละไบๆโบลานเนี่ย พวกเขาออกมาเป็นเล่มๆร้อยเล่มพันเล่มแล้วเขาก็โจมตีจูดอ่อนพวกคน จนพวกคนที่ต้องการความช่วยเหลือคนส่วนใหญ่พวกคนจนพวกเด็กร้อนอะไรต่ออะไร เพราะฉะนั้นทำท่าจะปักหลักมั่นคงขึ้นมากถ้าท่านไม่ต่อต้านมีสิทธิหลายประเทศข้างเคียงเรานี้ เห็นชัดเจนศาสนาคริสต์เข้าครอบงำเขาครอบงำคนได้ทางศาสนาได้ต่อไปก็ครอบงำทางการเมืองได้ ครอบงำประเทศได้ประเทศไทยต้องเสียเอกราชขั้นสุดท้ายคือเอกราช เพราะฉะนั้นเรื่องศาสนาเป็น หัวใจสำคัญในการรักษาชาติที่ปฏิวัติแล้วเราบอกว่าชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ คือหัวใจการรักษา ชาติ ถ้าไม่ครบองค์ประกอบ 3 อย่าง แล้วก็ถ้าศาสนาไม่ช่วยก็ไปไม่รอดเหมือนกันเพราะฉะนั้นท่าน ก็อาศัยศาสนาเนี่ยรักษาชาติช่วยชาติทำยังไง ก็ปฏิวัติศาสนาเนี่ยให้เข้าถึงประชาชนให้ได้โดย พยายามหลีกเลี่ยงผลเป็นปัจจัยสำคัญเป็นอาวุธสำคัญเป็นประเด็นสำคัญที่ใช้เป็นแนวหลักในการ ต่อสู้ทุกอย่างต้องอธิบายได้อย่างเช่นเราเรียกชาติหน้าชาติโน้นชาติอะไรต่ออะไรไม่เห็นแต่ท่านเอา ชาติปัจจุบันการสอนอะไรต่ออะไรให้เหตุผลทำอะไรก็ได้แล้วแต่มีผลต่อปัจจุบันได้อย่างไรท่านจะไม่ พุดเหตุผลในนิพพานในสวรรค์ในอะไรต่ออะไรเพราะฉะนั้นคำสอนท่านจึงไม่เอาเรื่องชาดกมา บรรยายมาสอนท่านเอาตัวเนื้อหารธรรมะนี้ชัดเจนมากเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญคือเน้นปัจจุบันเน้น ความสำคัญคนในปัจจุบันให้ความสำคัญของคนว่าทุกคนเนี่ยมีความสำคัญในตัวเองสามารถที่จะ แก่ร้ายเป็นดีแก้ผิดเป็นถูกได้ด้วยตัวเองได้เน้นความสำคัญของตัวเองอันเนี่ย คนเราต้องเริ่มจาก ปรัชญาก่อนเป็นหลักการคือมีหลักการหลักแก่นรายละเอียดก็พลิกได้อะไรได้ตามสบายปรับให้เข้า กับพื้นที่เข้าสภาพอะไรต่างๆได้ท่านเอาหลักเหตุผลทางวิจัย ดังนั้นนักวิชาการสมัยใหม่ท่านหาเสียง ทำหลักศิลาจารึกทำอะไรต่ออะไรแล้วก็บอกว่าเนี่ย ศาสนาตั้งเป็นธรรมยุติกนิกายก็หาเสียง เหมือนกันมันก็มีส่วนทำให้ความนิยมท่านสูงมันก็ไม่ใช่ผลทางเรื่องการเมืองอย่างเดียวที่สำคัญ คือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติการที่ท่านมั่นคงมีผลโยงไปถึงความมั่นคงแห่งชาติท่านจะทำไปให้ท่าน เขาก็ต้องการเรียนรู้การศึกษาต้องเรียนรู้ การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดคือรู้เรื่องภาษาถือว่าเป็นหัวใจ สำคัญ ภาษาเป็นสื่อให้คนเราสื่อสารกันรู้ได้รู้จะอะไรต่ออะไรรู้ล่วงหน้ารู้ไปถึงถอยหลังอะไรได้ ความรู้สะสมได้ความรู้ปัจจุบันเน้นการเรียนรู้ภาษาท่านสนับสนุนให้มีการเรียนภาษาภาษาอังกฤษ ส่วนมาก ตัวท่านก็ศึกษาภาษาละตินภาษาฝรั่งเศสภาษาอังกฤษ เรียนเรื่องภาษาเพื่อจะได้รู้เท่านั้นเขา ทนกระทั่งมาภายหลังท่านสนใจเรื่องดาราศาสตร์ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งเรื่องดาราศาสตร์นี้ ก็มาจากศาสนาอีกแหละ คือท่านเริ่มสังเกตว่า เอ๊ะวันพระไม่ตรงความจริงกับวันสิบห้าค่ำ

พระจันทร์บางที่ไม่เต็มดวงท่านก็ศึกษาดำรงทางตะวันออกของเราที่สำคัญดำรงทางมอญวัฒนธรรมเก่าแก่ของเราเก่ากว่ามอญมากเราศึกษาจากตำราของเราก็ยังรู้เลยว่ามันคลาดเคลื่อนท่านพยายามศึกษาจนกระทั่งหัวใจของท่านจะหาจุดที่ถูกต้องทำนองนั้นเองไม่มีอะไร ท่านคำนวณได้ปักขณนา ปักก็คือ 15 คำ การคำนวณรายสิบห้าวัน ท่านคำนวณออกมาได้ทำเป็นปฏิทินได้ ทำเป็นตารางออกมาได้ แต่ละปี ปฏิทินปักข์เป็นยังไง ยิ่งกว่านั้นอีกนะไม่ใช่คำนวณเป็นรายเดือน ทำสูตรสำเร็จรูปเลยทำออกมาเป็นกระดานเลย เคยเห็นไหมกระดานปัก คล้ายตาหมากรุกเดินดวงดาวอันนี้ไม่ต้องมานั่งคำนวณฉลาดขนาดไหน นั่นก็คือสูตรสำเร็จรูปไม่ต้องมานั่งคำนวณ ไม่ต้องมาคำนวณเป็นรายเดือน รายปี เนี่ยกระดานปักข์ ท่านก็สนใจการเดินทางของดวงจันทร์ การขึ้นพระอาทิตย์อะไรต่างๆ เอ๊ะ ฝรั่งเศสก็มีนิ เรื่องดาวเรื่องอะไรเนี่ย เหมือนกับเราไหมท่านเลยสนใจหนังสือของฝรั่งเรื่องดาราศาสตร์ก็เลยสนใจเรื่องดาราศาสตร์มีพื้นฐานทางนี้อยู่แล้วเนี่ย ก็เลยไปกันใหญ่เลยสนุกสนานใหญ่เลย ท่านสามารถที่จะเข้าถึงการคำนวณของฝรั่งได้ท่านคำนวณหาวันสุริยคราสได้ จันทร์คราสได้ถูกต้องว่าปีนี้มีสุริยคราสกี่ครั้ง จันทร์คราสกี่ครั้ง แล้วก็คำนวณที่ว่า สุริยคราสเต็มดวงเนี่ย ท่านดูล่วงหน้าไว้สองปี แล้วก็ถูกต้องทุกขั้นตอนตั้งแต่เงาพระอาทิตย์ทางโลกเนี่ยเริ่มมืด เขาเรียกว่า คาสเริ่มจับเวลาเท่าไรวินาที ไปจนกระทั่งถึงว่า เต็มดวงเมื่อไหร่ แล้วก็เริ่มคาย ค-า-ย บ้วนออก ออกจากปากเมื่อไหร่ คายหมดตัวเมื่อไหร่ เรียกว่า โมกบวิสุทธิ ทุกขั้นตอนไม่มีผิดแม้แต่ 1 วินาที ฝรั่งมาคำนวณที่หลังผัดกันเยอะแยะเลย ท่านรู้ล่วงหน้าสองปี และที่สำคัญที่สุดท่านคำนวณสุริยคราสว่าจะสมบูรณ์ได้ที่ไหนเส้นสมบูรณ ละติจูดที่เท่าไร ความจริงถ้ามาแค่ตัวเมืองประจวบก็เห็นแต่มันไม่ใช่ 99.91-2-3 มันไม่ใช่ 100% มันไม่ได้ต้องเอา 100% ร้อยเปอร์เซ็นต์อยู่ หัวอก ต. หัวอกที่ประจวบ ที่มันเป็นป่าทึบเขียวต้องไปถางป่ากัน ตั้งพลับพลาท่านก็รอนแรมไปป่า ก็ไปเจอ ไข่จับสั้นแรงมาก คนที่ไปกันเป็นกันจอมแถม ที่สำคัญที่สุดนอกจากพระองค์ท่านยังมีพระราชโอรส รัชกาลที่ 5 เป็นมากเกือบจะผอม กลับมาพระราชโอรสประจวบแล้วหนักแล้ว ท่านก็ประจวบให้คนไปดูสิว่า ลูกชายหน้าตาเป็นไงบ้าง คนบอกว่า ไม่ต้องห่วง ไปที่ไร ก็บอก ไม่ต้องห่วงๆ ทำอาการไม่ค่อยดีเว้ยท้ายสุดก็เรียกลูกสาวคนโตคนละแม่ บอกนี่ ลูกโสมไปดูน้องคูอาการน้อง แต่ก่อนจะไปให้สาบานตัวก่อน จะกลับมาพูดความจริง ไม่ต้องปิดบัง ว่าตายหรือยังอะ ไม่แน่ใจที่บอกว่าสบายดีๆ พอกลับมารายงานบอกยังไม่ตาย ก็แก้ได้ คุณแล้วมีทางแก้ได้ เนี่ยท่านก็สวดมนต์ รู้ตัวว่าจะสวรรคตเมื่อไหร่ เนี่ยเป็นเรื่องที่หลักการก่อให้เกิดประโยชน์ ประโยชน์ก็คือว่าพุทธศาสนาตอนนั้นนะ คือมันเสียเริ่มแต่เสียกรุงมันเสียกรุงแล้วหมดแหละ ไม่ต้องพูดถึงพวกวัตถุโบราณสถานหรือตำหรับตำราต่างๆถูกเผาถูกทำลาย แต่ที่นี้สำคัญที่ว่าพระเอาตัวรอดอย่างไร ในยามสงคราม เอาตัวรอดยังไง เอาตัวรอดโดยการตอบโต้กับข้าศึก มีเจ้าพระฝาง พระตั้งตัวเป็นเจ้าเรียกว่าเจ้าพระฝางก็เป็นหัวหน้าต่อสู้พม่าโดยยังครองสมณะเพศอยู่เจ้าพระฝาง ฝ่ายครูฝ่ายบริหารยกให้เจ้าเป็นใหญ่

อะไรต่างๆเหล่านี้ แล้วนอกจากนั้นก็จะต้องทำให้มันเรื่องขึ้นเรื่องอะไรไม่เอาแล้ว วิกาลโกชน มีโอกาสเมื่อไหร่ก็ฉันเมื่อนั้นไม่ฉันอดตายอะไรต่างๆระเบียบวินัยต่างๆต้องเอาตัวรอดก่อนละ ทุกอย่างเรื่องการสงครามเบียดเบียนมากที่สุดเลย ที่นี้พูดถึงเรื่องการสั่งสอนอะไรต่างๆประเทศน้อยอย่างเดียวคือเทศน์ชาดกไม่มีเรื่องเทศน์ธรรมะ ก็เป็นตั้งแต่โบราณมาแล้วเรื่องชาดก โดยเฉพาะมหาชาติเนี่ย ฟังแล้วขึ้นสวรรค์เลย ก็สอนเรื่องนรกสวรรค์ชาติหน้าเรื่องของชาติปัจจุบันไม่พูดถึงเรื่องปัจจุบันเนี่ยประโยชน์เนี่ยทำไงให้คนเราเคารพตัวเองมีความรักตัวเองแล้วก็ให้เหตุผลที่มีในปัจจุบันแล้วจะให้เทศน์ ท่านจะไม่เทศน์ชาดกเลยแล้วก็ลูกศิษย์ท่านก็ไม่มีเทศน์ เทศน์เอาเรื่องธรรมะหัวข้อธรรมะแต่ไม่นิยมให้เขียนเป็นร่างเป็นอะไรไม่นิยม ใช้ความจำที่หัวข้อเอา จำในใจจนแม่นก็บรรยายของสด รู้ว่าวันไหนที่ท่านลงโบสถ์ วัดบวรนี้กราบไม่ลงต้องกราบบนหลังกันแน่นกราบบนหลังคนก็ลงไม่ได้เต็มไปหมดเลย ญาติโยมเต็มไปหมดคนแพรมาขอบวชกับท่านเจ้านายองค์ไหนที่พ่อเขาปู่เขาบวชแบบเดิมท่านก็ไม่แนะนำให้มีมาบวชธรรมยุติท่านสนับสนุนให้บวชอย่างเดิมแต่ว่าพระมหานิกายก็ปรับตัวตามทำให้พระมหานิกายเนี่ยดีขึ้น โดยอัตโนมัติปรับตัวโดยอัตโนมัติไม่ฉันสูญพันธุ์เนี่ยมีผลทำให้ศาสนาพุทธแข็งแรงขึ้นเพราะฉะนั้นเนี่ยที่ว่าหาว่าท่านทำให้เกิดแตกแยกในคณะสงฆ์หรือสังฆเภทอะไรต่ออะไรเนี่ยไม่ใช่ ท่านก็ไม่ได้เกียดกัน ท่านก็ไม่ได้ถืออะไรใครพระองค์ไหนที่เคยค่าว่าท่านอะไรต่ออะไรพอท่านขึ้นครองราชย์หนีราชภัยออกไปอยู่ต่างจังหวัดนิมนต์ให้มาบวชอะไรบวชก็เลยเกิด ท่านเดินทางมาแต่ไกล นานปีจึงจะได้พบกัน ของงให้พรโยมให้ชื่นใจเกิดให้พรปัจจุบันทันด่วน ว่าตะกุดะกุด่าซ้าๆหนสองหน เป็นถวายเป็นอโศกจนถึงทุกวันนี้ แต่ว่าพระที่ถวายเป็นอโศกได้ต้องเป็นพระราชกณะ พระสามัญจะว่าไม่ได้ เพราะต้นตอเป็นพระราชกณะ ท่านก็สนับสนุนเรื่องมหานิกายเรื่องอะไรต่ออะไรถึงวัดธรรมยุติท่านก็สร้างให้เป็นวัดขนาดเล็กๆ คน 21 คนสมบูรณโบสถ์ตามพระวินัยแล้วพอไม่ต้องใหญ่โตแต่พระวิหารมันเป็นศาลาอเนกประสงค์โบสถ์ใช้สำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรมเท่านั้น ความจริงไม่เกี่ยวกับฆราวาส เพราะฉะนั้นคุณ 21 คนครบแล้วตามพระวินัย แต่วิหารนั้นเป็นอเนกประสงค์ใช้ทำได้สารพัดเลยญาติโยมมาได้ วิหารจะใหญ่กว่าโบสถ์เสมอไปทุกวัด และที่ท่านก็สร้างวัดใหม่พระนี่แค่ 21 ไม่เกิด30 ยี่สิบกว่าองค์ สร้างวัดใหม่ซะ เรียกว่า วัดโสมนัส วัดมกุฏกษัตริย์ วัดอะไรต่ออะไร ท่านเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ แล้วก็ความจริงนะท่านก็พยายามหาเหตุผลในเรื่องพระวินัยเรื่องอะไรต่ออะไรต่างๆแต่บางทีก็ยังไม่พอสักเท่าไรเพราะว่าประเภทที่ปฏิบัติเนี่ยมันแรงท่านก็รู้ว่ามันไม่ใช่พระไตรปิฎกเป็นพระโบราณคณาจารย์แต่งขึ้นมากลายเป็นเรื่องใหญ่โตเรื่องหลักสำคัญยังเรื่องนิมิต เรื่องเสมา ลูกนิมิต ท่านให้ขุดลูกนิมิตเก่า ไม่ได้ไม่ถูกตามที่พระอาจารย์ท่านเคยว่าไว้ ไม่ได้ต้องทำลูกนิมิตใหม่ ความจริงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เรื่องนิมิต นิมิต ก็แปลว่าเครื่องหมาย เครื่องหมายเป็นอะไรก็ได้ คำว่าเครื่องหมายนี่นะ หัวใจอยู่ที่การประชุม โดยท่านมอบอำนาจการปกครองให้แก่คณะสงฆ์

เพราะฉะนั้น ทุกเรื่องต้องเข้าสู่ที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งเป็นพหุพจน์ ไม่ใช่ภิกษุรูปเดียว แล้วแต่กรณี ฉะนั้น องค์ประชุมก็มีตั้งแต่ 5 ถึง 20 โจทก์จำเลยก็ 21 สูงสุด การขับพระออกจากหมู่คณะด้วย รับเข้ามาที่ใช้องค์ประชุมใหญ่สุดเนี่ยท่านใช้ 21 เพราะหัวใจของการบริหารสงฆ์ อยู่ที่การประชุม ไม่ใช่อยู่ที่ประชุม ประชุมที่ไหนก็ได้ ประชุมเร็วคนที่ไหนก็ได้ ก็เป็นสิมาชั่วคราวไป ประชุมทางน้ำเรียกว่า อุทกสิมา ประชุมในแพ เอามือวัดน้ำสาตไปสี่ทิศนี่คือเขตปริมณฑลที่นั่นนอกจากว่าถ้าที่ไหนประชุมประจำๆเป็นที่ประชุมประจำก็เป็นพัทธสีมาความหมายก็เท่านั้นเองพัทธสีมาก็คือว่าเป็นสีมาที่ประชุมประจำเท่านั้นเอง อย่างวิสุงคามสีมา วิสุงขาตจากคาม ขาดจากหมู่บ้าน แผ่นดินยกให้สงฆ์ปกครอง ความสำคัญอยู่ที่พื้นที่ จะเกิดพื้นที่ได้อย่างไร อย่างเราต้องเป็นสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม ก็เป็นละ แต่มันไม่สวย ก็เลยเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยม อะไรก็ได้ทำให้เป็นพื้นที่สี่เหลี่ยม ก็ก้อนหินสี่ก้อนวาง เป็นนิมิตแล้ว นิมิตแปลว่าเครื่องหมายเท่านั้นเองไม่ได้บอกว่าหน้าตาเป็นยังไงเป็นก้อนหินก็ได้ เป็นท่อนไม้ก็ได้เป็นท่อนไม้ใหญ่ก็ได้สี่ต้นเป็นอะไรก็ได้ให้เป็นเครื่องหมายว่านี่คือที่ประชุมกัน เป็นบริเวณที่ประชุมสี่มุมแล้วเดี๋ยวมันช่วยแน่นอนปักตรงกลางอีก 4 เอนามิตอีก 4 ลูกเป็น 8 ที่นี้เอก็อนหินวาง เอ๊ะเดี่ยวเด็กสัปดนเตะเล่นลูกนิมิตมาขหนีทำไง ไม่เห็นยากฝั่งคิดดีกว่า รับรองไม่มีหนีก้อนหินนี่นะ ไม่มีหนีอ่าวฝั่งคิดจะรู้ได้ไงว่าอยู่ที่ไหน ไม่เห็นยาก ก็หาอะไรมาปักอยู่ข้างบน ให้มันรู้ข้างใต้มีนิมิตของเรามีเครื่องหมายของเราอยู่ เอาไม้ก็ได้หรืออะไรมาปัก ต่อมาเมื่อการช่างเจริญขึ้น ไม้ก้อนหินอะไรต่ออะไรเอาก้อนหินนี้ให้สวย เอากลมกลึงเป็นรูปกลม ไม่ได้บอกเลยว่าเล็กเท่านี้ใหญ่เท่านี้ ไม่มีบอกไว้ การช่างเจริญขึ้นไม้ปักก็เป็นหินมั่งเป็นอะไรสวยงามเป็นเสาขึ้นมาสวยงามแล้วก็มีใบข้างบนเรียกว่าใบเสมา ให้รู้ว่าเสมา เสมา กับสีมา แปลว่า ขอบเขต ดินแดนเท่านั้นเอง สยามสีมา แปลว่า ดินแดนสยาม อันเดี๋ยวเท่านั้น บ้านเรา รวมไปถึงคณะสงฆ์เอาฝอยเอาปลายเหตุมาเป็นต้นเหตุมาเป็นสาระสำคัญ ยกเรื่องนิมิตอันเดียว โอ้ว.. ไม่ได้ผิดต้องโคนเท่านั้นๆถึงจะถูก มีปาวพุทธคำรัส ไม่มี อ่างกันขึ้นมาโบราณจารย์สร้างขึ้นมาต้องอย่างนี้ๆนะ มันเกิดขึ้นทางช่างทางความสวยงาม แต่เนี่ยพระจอมยังสู้ไม่ได้ว่ามันคิดท่านก็ยังเน้นเรื่องลักษณะไม้ก้อนหินเนี่ยว่าเท่านั้นๆ ท่านเริ่มขุดตั้งแต่วัดราชาธิวาสแล้ว ให้แก้ววัดราชาธิวาสเป็นต้น วัดที่สร้างใหม่เอาให้ได้ตามโบราณกำหนดไว้นี้ให้ถูกต้อง อย่างนี้เขาเอาที่ปลายเหตุ แต่ความจริงท่านรู้นี้ต้องประชุมในเนี่ยประชุมที่กลางแจ้งไม่ได้ ประชุมได้ทั้งนั้นไม่ต้องมีอาคาร ท่านพุทธทาสก็ใช้หินโค้งของท่านเป็นที่ประชุมแดดแรงฝนตกเดือนร้อนแล้ว ทำเพิงทำศาลาแล้วกัน ทำแล้วฝนสาดแดดส่องทำฝาแล้วกัน พอนานเข้าเป็นอาคาร นานเข้าก็สวยงาม เรียกว่าโบสถ์ โบสถ์ความจริงเป็น เป็นคำกริยาถืออุโบสถ ถือศีลเนี่ยนะ เอาไปใช้เป็นคำนามเป็นสถานที่ โบสถ์มาจากคำกริยา มาจากคำกริยา เพราะฉะนั้นเนี่ยพระผู้ใหญ่ท่านบอกว่า เอ๊ะ คนโบราณไม่มีโบสถ์ประชุมกันที่ไหน ประชุมในป่าสิ พระพุทธเจ้าประชุมในโบสถ์ที่ไหน ประชุมในป่าทั้งนั้น พระสุตรเยอะเยอะไป ตามใบไม้ ธรรมชาติใน

มือเหมือนไข่มุกในมือเรา เรียกธรรมะทั้งนั้นเลย เนี่ยก็คือท่านรัชกาลที่ 4 พยายามเอาเหตุเอาผลมาเป็นกุศโลบาย ท่านช่วยชาติอย่างมากทีเดียวในประเทศไทยของเราเนี่ย ผมมีบทความสั้นๆ

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

คือเจตนาจริงๆท่านไม่หวังผลอะไร ไม่ได้หวังผลอะไรแล้วก็ถือเอาปลายเหตุมาเป็นต้นเหตุ เอาฝอยเอาอะไรต่างๆ เอาการปฏิบัติความเคยชินตามประเพณีอะไรต่ออะไรมา โดยเฉพาะย้อนกลับไปนึกหนึ่งเรื่องนิมิตเรื่อง นิมิตเรื่องเสมา จะเป็นจะตายเป็นที่สุด เรื่องเสมาจะต้องให้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้นต้องระวังเหลือเกินเรื่องทำสังฆกรรม ต้องระวังว่า พระอื่นผ่านเข้ามาแล้วออกไปโดยไม่มาร่วมประชุมกับเขาด้วย ถ้าทุกองค์มีสิทธิประชุมจากจตุรทิศ ทั้งที่ไม่ใช่เฉพาะพระในวัดนั้นนะ พระสงฆ์จตุรทิศมีสิทธิที่จะร่วมทำสังฆกรรม แต่เนี่ยเดินไม่รู้อิโหน่อิเหน่ผ่านเข้ามาออกไป อ้าว สังฆกรรมนั้นเป็นโมฆะ ต่อไปเป็นโมฆะ วัดราชบพิธยี่ดี่นี่เรื่องใหญ่ ปกติเขาปิดประตู คุรายละเอียคดีแล้วละทำสังฆกรรมเนี่ย มหาสีมาเสร็จแล้วมีพระต่างจังหวัดมาพักอยู่นอนหลับที่ต้องทำสังฆกรรมทำกันใหม่หมดเลยเป็น โมฆะกรรม เป็นเรื่องใหญ่ นอกจากระวังไม่ให้คนเข้าดูข้างในก่อนว่ามีอะไรค้างอยู่ มีพระอื่นค้างข้างในอยู่ ต้องตามตัวไปดูพระอย่างนี้เป็นต้น ที่นี้เราก็ถือเอาเรื่องสีมาเป็นใหญ่ แต่ถ้าใครบอกโธ้ย ฉลาดแล้วแค่เขตสีมา เอาใบเสมาแปะไว้ที่ผนังโบสถ์วัดเทพศิรินทร์ก็ทำอย่างนี้เหมือนกัน อยู่ที่ผนังเหมือนกันแต่ไม่เห็นชัด วัดเทพศิรินทร์นะ แต่ว่าเราฉลาดแล้วนะเรา กะแค่ประตูพอละ ที่เมื่อก่อนดูถูกน้องลาวว่า โธ้ย ใช้ไม่ได้โง่กว่าฉันอีก พระลาวฉลาดกว่าพระไทยอีกเรื่องเขตสีมา พระลาวบอกเอาแท่นหินประชุมกันอย่างนี้ เป็นเขตสีมา บางครั้งอย่างให้อีกคนอื่นมาแปลกล้อม ฉลาดกว่าเราอีก รักษาง่ายจะตายไปหัวใจไม่อยู่ที่อันนั้นหัวใจอยู่ที่การประชุมไม่ใช่อยู่ที่พื้นที่ เท่านั้นเอง เอ๊ะ เวลาพระนั่งต้องนั่งหัตถบาส ตอบงายนิดเดียวสมัยโน้น ไม่มีไมโครโฟน ถ้ามีไมโครโฟนบัญญัตินี้ไม่มีอะ เหตุผลมีแค่นี้ เพราะฉะนั้นสังฆกรรมสำคัญๆต้องขำ เป็นจุดศกกรรมวาจา เพื่อความแน่ใจว่าผู้เสนอที่ประชุมชัดเจนหรือป่าวเขาจะประชุมเรื่องอะไรแค่นั้นเองความหมายเพราะฉะนั้นเรื่องการเมืองผมว่าท่านไม่มีแต่ผลพลอยได้อาจจะมีช่วยไม่ได้ คือว่าเกิดคนที่มีความใจเลื่อมใสก็หันมาสนับสนุนพูดได้เหมือนกันเขียนได้เหมือนกันว่าท่านปฏิรูปไม่ได้ปฏิวัติพระสงฆ์ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างนี้โดยการปฏิบัติของคณะสงฆ์เองแล้วก็ปฏิรูปในเรื่องการเทคนิคในการเผยแผ่ศาสนาจะมีเทคโนโลยีในการตีพิมพ์โดยการสร้างโรงพิมพ์ในวัดเนี่ยชัดเจนโดยการสู้ในเรื่องสื่อตีพิมพ์เรื่องอะไรต่ออะไรข้อสำคัญใช้เหตุผลเป็นอาวุธหลักสั่งสอนคนทำให้คนหลงคนแห่กันไปโบสถ์เพราะฉะนั้นคนก็นิยมท่านก็นิยมการเมืองไปในตัวท่านมีโอกาสเป็นใหญ่ในครั้งหนึ่งคนพวกนี้ก็ต้องมาโหวตกันมีไม่ปัญหา

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกขุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

อย่างที่ผมเรียนในตอนต้นแล้วว่า ว่าราชประเพณีคือกฎหมายจารีตประเพณีที่สำคัญเพราะฉะนั้นสิทธิตามกฎหมายท่านมีตั้งแต่ต้นเป็นเจ้าฟ้ามีสิทธิโดยชอบธรรม แต่ว่าต่อไปมีสิทธิโดยอำนาจท่านนั่นเอง ไม่มีเปลี่ยนแปลงถามว่าชอบธรรมใหม่ ตอบว่า ชอบธรรมว่ากันตามหลักกฎหมายตามหลักเหตุผล ไม่ได้ไปแย้งใครและเฉพาะอย่างยิ่ง พอท่านขึ้นครองอำนาจเนี่ย พระเจ้าแผ่นดินก็สวรรคตรัชกาลที่ 3 ก็ไม่ได้แย้งอำนาจรัชกาลที่ 3 ส่วนคนที่มาแข่งกับท่านไม่ถือว่าเป็นการแข่ง คำว่าแข่งกับแข่งไม่เหมือนกันนะ แข่งขันกันแข่งนี้ไม่ใช่ ท่านไม่ได้แย้งว่าไปตามกติกากฎการแข่งขัน ใครการปฏิบัติตามกติกาโดยถูกต้องเอาไปโดยธรรม ใครไว้เนื้อเชื่อใจก่อนก็ได้ไปโดยธรรม เพราะฉะนั้นเนี่ยคนที่คิดหวังว่าจะได้คิดแค่นี้ ก็ไม่ได้ไปแย้งใครท่านมีสิทธิก่อนเลย ใช้สิทธิโดยชอบธรรมเป็นฐานที่ดี ข้อนี้ง่ายข้อที่ 4 ง่าย

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

เรื่องการปกครองเล่าเรื่องพระจอมเกล้าก็ใช้ได้เกือบหมดแล้วละ พัฒนาก็ไม่ใช่ น้อยท่านเปิดกว้างเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทันสมัยยอมรับความพัฒนาต่างๆ หัวใจการพัฒนาประเทศอยู่ที่การยอมรับพวก Conservative ไม่รับอะไรทั้งนั้นฉันจะเอาอย่างเดิม ดีไม่ดีฉันไม่รู้ฉันจะปฏิบัติอย่างเดิมแต่พัฒนาต้องเปิดพัฒนาความก้าวหน้าอะไรมันก้าวหน้าท่านรับหมด การที่ท่านยอมรับสนธิสัญญาการค้าต่างประเทศเนี่ยคือการเปิดประเทศที่ยิ่งใหญ่มากแฉวงทุกอย่างมีทั้งดีและทั้งเสียผลมันก็มีผล ได้มันก็มีแต่ถ้าได้มากกว่าเสีย มันก็ OK เสียมากมายเนี่ย หลักสำคัญที่สุดใช้ธรรมในการปกครอง เรื่องโดยเฉพาะการเบียดเบียนประชาชน การกดขี่ข้าราชการ เพราะฉะนั้นเรื่องทศพิธราชธรรมเนี่ย ท่านเคร่งครัดมาก การรับฎีกาประชาชนเป็นหัวใจเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุด ท่านเน้นความสำคัญมากที่สุด การรับฎีการ้องทุกข์ของประชาชน ใครมีทุกข์ร้อนอะไรสำคัญมาก เน้นเรื่องทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ธรรมพวกนี้ถือปฏิบัติกันมา อยู่ที่ว่าถือจริงไม่จริงท่านนั้นแหละตามฟอร์มแล้วต้องมียังไงๆ ท่าน สิล่ ปริจจาค์ อาชชว่ มทุทว่ ตปี อกุ โกรหิ อวิหีสญจ ขนฺติญจ อวิโรชนว่ ว่าเป็นทุกรัชกาล ของจริงอีกเรื่องหนึ่งต้องพิสูจน์ได้คนละเรื่อง

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ อย่างไร

บอกว่าท่านพบจริงๆ ไม่ใช่ไปการที่ท่านรู้คงก็ออกไปจารึกออกไปในเมืองโบราณก็พบก้อนหินก้อนอิฐ ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ อย่างไรคือว่า ที่เขาเอามาโจมตีนี้ไงท่านเอาของจริงของท่านเอามาใส่ในหลัก หลักมันฝังอยู่ในตัว ฝังความจริงอยู่ในตัวอีกที ว่าที่ท่านทำมันตรงกับหลักศิลาจารึกเขาถึงมาโจมตีหาว่าท่านทำท่านเอาของจริงมาใส่ในหลักมีการสนับสนุนว่าที่ท่านทำเนีย ไม่ใช่ แต่เป็นของจริงของแท้แต่โบราณหัวใจอยู่ตรงนี้ ที่เขาโจมตีเพราะว่าของปลอม เอาของจริงไปใส่ในหลัก แต่ถ้าย้อนกลับนะบอกาก็แสดงว่าหลักเป็นของจริงอันเดียวกันเพราะมันหมายถึงว่า ท่านทำหลักก็นักปราชญ์ศิลาจารึกก็เดียวกัน ไปหลักภาษาในแง่ว่าอักษรนี้ในสมัยนั้น ไม่มี จิตอย่างนั้นอย่างนี้ไม่มี เขาก็เดียวกันไปมีไม่มีเขาก็เดียวกันไป เรื่องของยักษ์ถึงไม่เกี่ยว เราไม่มีความรู้ถึงขนาดนั้น

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมัจฉาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระ วชิรญาณภิกขุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมัจฉามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

อันนี้ไงสิ่งที่ผมพูดเมื่อก็ว่านำร่องความยุติธรรม ก่อนที่จะยุติธรรมได้ท่านต้องรู้ข้อเท็จจริงก่อน เพราะฉะนั้นการที่ท่านรู้จักสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนอันเนื่องมาจากเป็นพระภิกษุสามเณรออกไปพบปะกับประชาชนออกไปพบพื้นที่พบของจริงนี่คือ ต้องรู้ของจริงก่อนนำร่อง ถึงจะเกิดความยุติธรรมต้องรู้ของจริงก่อนถึงจะรู้เหตุผล ที่นี้คงต้องเป็นภาคปฏิบัติ เพราะว่าท่านรู้เท่าทันความจริง เช่นว่าเจ้าเมืองมันริบไล่ประชาชนยังไงท่านทำนโยบายการมาวังเดินมาติดสินบนขอให้คน โน้นคนนี้เป็นเจ้าเมืองเนีย เหมือนเอาผีทำผีโหงมาสูบริดประชาชนเป็นบาปกรรมหนักหนา ฉะนั้นไม่รับเด็ดขาดใครจะมาวังเดินยังงี้ก็ไม่ยอมรับเด็ดขาด แล้วก็ร้องทุกข์โดยตรงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่สุดตลอดรัชกาล แม้ว่าพระองค์จะสวรรคตแล้วยังรับสั่งพระเจ้าแผ่นดินต่อไป ต้องถือเอาการรับฎีกาเป็นพระราชกิจที่สำคัญที่สุด ตามรัชกาลต่อไปเรื่อยๆ ท่านมีกำหนดตายตัวเลขว่าเดือนหนึ่งจะออกก็ครั้ง

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ก็สร้างศูนย์รวมจิตใจของดีสร้างเชื่อมั่นสร้างศูนย์รวมจิตใจคือคนไทยยังนอกจากนับถือพุทธศาสนาแล้วก็ยังนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์เรื่องเทวดาเรื่องอะไรต่ออะไรต่างๆอยู่ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้จะสถาปนาเทวดาที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะคุ้มครองป้องกันประเทศคุ้มครองประชาชนได้เป็นเรื่องไม่เสียหาย ไม่ได้หมายความว่าการบูชาพระสยามเทวาธิราชแล้วจะทำให้ทอดมือทอดเท้าไม่ทำมาหากิน เอาแต่บูชาอย่างเดียวติดดินบนอย่างเดียวไม่ใช่ มันทำให้เกิดมีพลังใจในการที่จะต่อสู้ที่จะเกิดขึ้นอนาคต

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกขุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

ซ้ำกับของเก่าเปิดโอกาสให้ได้ใกล้ชิดให้ได้ร้องเรียนอะไรต่ออะไรอันเดียวกันได้ รับทราบข้อเท็จจริงทำให้พระมหากษัตริย์กับประชาชนได้ใกล้ชิดกันมากขึ้นเริ่มต้นก็เปลี่ยนไม่ให้เปิดหน้าร้านปิดประตูหน้าต่างเวลาเสด็จผ่านไปที่ไหนๆให้ออกมารับเลยออกมารับที่ถนนออกมาคอยต้อนรับเสด็จที่ถนนเลยสร้างความใกล้ชิด

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ชัดเจนเน้นแล้วเน้นอีกบอกว่าให้ความสำคัญเท่ากันไม่ได้ให้ความสำคัญมากกว่า คณะสงฆ์คณะอื่นเลย แต่ว่ามันก็มีบทบาทโดยอัตโนมัติที่ว่า รับเอาอิทธิพลความคิดไปใช้อิทธิพลความคิด โดยเฉพาะเรื่องเหตุผลเอาไปใช้ ในการปกครองในการบริหารได้

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชาราษฎร์และเป็นทีประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเข้าออกประเทศสยาม

เริ่มต้นเป็นสัญลักษณ์นำหน้าเป็นที่กราบไหว้เจดุนาที่ใหญ่กว่าเป็นด้านแรกเลยนำก่อนเป็นที่กราบไหว้เจดีย์ที่ไหนๆก็ไหว้ได้แต่ตอนนี้เป็นด้านแรกเรือเข้ามาก็ต้องปะทะที่นี้ก่อนบอกให้รู้ว่าเมืองนี้เป็นเมืองพุทธ เมื่อเป็นเมืองพุทธขอให้ตระหนักด้วยว่าวิถีปฏิบัติต่อเมืองพุทธเขาทำกันอย่างไร เป็นการคล้ายบอกกตึกา โดยปรนัยว่าเมื่อมาในเมืองพุทธแล้วเนี่ยจะทำอย่างไร ชาวพุทธมีนิสัยใจคออย่างไร ไปในตัวเลย เป็นการแนะนำประชาชนไปเลยแล้วก็ให้เขารู้ว่านับถือศาสนาอย่างไร ฝรั่งต้องให้ความเคารพต่อศาสนสถานยังงั้นไปในตัว

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

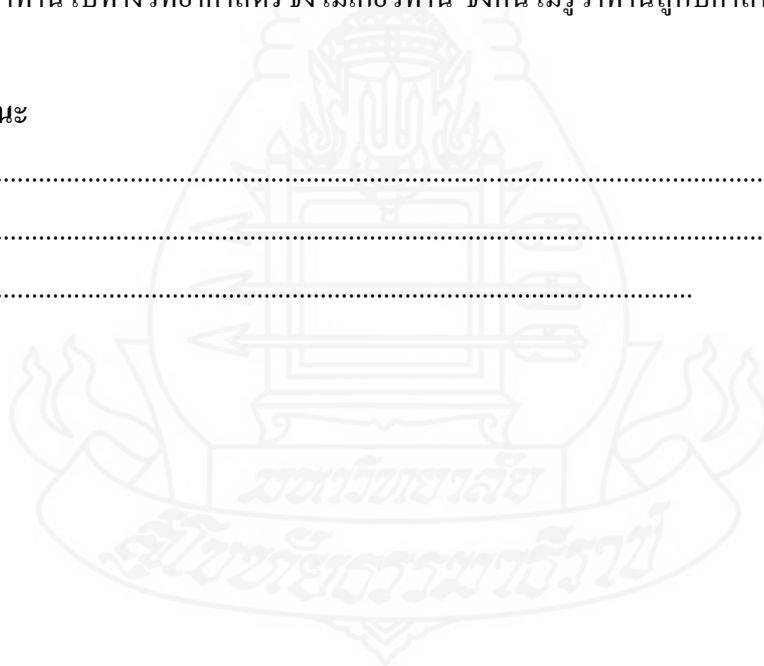
เป็นพระมหากษัตริย์ที่เปิดโลกเข้าสู่ความทันสมัยหัวใจสำคัญอยู่ตรงนี้ ทุกๆด้านแทบทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจด้านการทหารด้านการปกครองด้านอะไรต่างๆมีผลทำให้การปกครองการบริหารมันพัฒนาขึ้น ประเด็นความสำคัญของรัชกาลที่ 4 ไม่ใช่ศาสนาแต่เป็นการเมืองโดยตรง หัวใจสำคัญในการครองราชย์อยู่ที่ข้อสุดท้ายท่านทำให้ประเทศทันสมัยมันก็ดังทุกอย่างให้มันก้าวตามท่านไป เปิดโลกทัศน์ใหม่ซึ่งศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์คือฝรั่งหมายความว่าปะทะกับฝรั่งยังไงจะติดต่อกับฝรั่งยังไงที่จะปลอดภัยและได้รับผลประโยชน์คนโบราณคิดว่าเรามีหอกมีดาบเขอะแยะ ก็ได้อะไรจริงๆว่ามันเริ่มพาดพิงมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุดยังไงว่าญวนอะไรต่ออะไร โคนพม่าถูกอังกฤษรวบ ท่านได้สร้างทัศนคติเริ่มเปิดโลก ข้อสำคัญทุกอย่างนี้ละ คือการปลุกฝังพระราชโอรสของท่านได้รับถ่ายทอดออกไป 100 เปอร์เซนต์ สอนด้วยพระองค์เองพระจุลจอมเกล้ารับทุกอย่างจากพระองค์สั่งสอนอะไรต่ออะไร ทำให้ลูกท่านได้สานต่อ โลกเลยไปเน้นหนักว่าท่านไปทางวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่เกี่ยวกับท่าน ซึ่งคนไม่รู้ว่าท่านสู้กับศาสนาอื่นยังไง

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

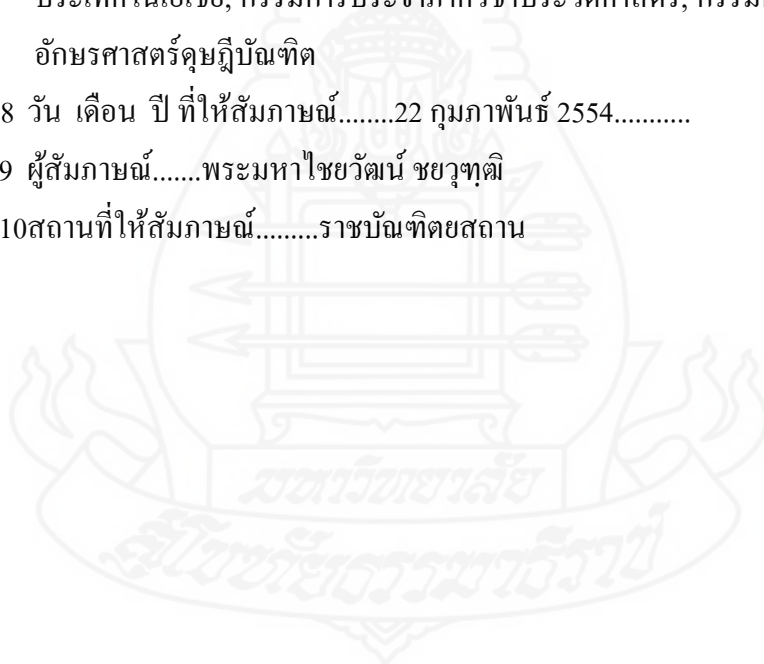
พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....ศาสตราจารย์ดร.ปิยนาด.....นามสกุล.....บุญนาค
- 1.2 อายุ.....63.....ปี เพศ...หญิง..สถานภาพ.....สมรส
 - 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)ปริญญาเอก รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต รม. การปกครอง
อม. ประวัติศาสตร์ อบ. (เกียรตินิยม) จุฬา
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ) ...ข้าราชการบำนาญ
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน...ภาควิชาบริหารบัณฑิตยสถาน สำนักธรรมศาสตร์และ
การเมือง (ประวัติศาสตร์ไทย)
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ....37...ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ...ผู้อำนวยการหอประวัติจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย (ปัจจุบัน) ,ผู้อำนวยการศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับ
ประเทศในเอเชีย, กรรมการประจำภาควิชาประวัติศาสตร์, กรรมการบริหารหลักสูตร
อักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....22 กุมภาพันธ์ 2554.....
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ชยวุฑฺฒิ
- 1.10สถานที่ให้สัมภาษณ์.....ราชบัณฑิตยสถาน

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

อ.ปิยนาดได้กล่าวไว้ว่า ที่ท่านเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ท่านน่าจะจะได้ครองราชย์ แต่ท่านก็ไม่ได้ครองราชย์ เพราะว่ามันมีเหตุผลทางการเมือง หลายอย่าง ซึ่งอันนี้ขอเชิญให้อ่านหนังสือที่ตัวเองวิเคราะห์เอาไว้เกี่ยวกับแนวคิดของสมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์ อีกเรื่อง คือตระกูลขุนนาถ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ซึ่งจะมืบทของท่านบพหนึ่ง ขณะที่ท่านเป็นพระวชิรญาณภิษุ นั้นคิดว่าท่านไม่พยายามที่บทบาททางการเมืองไม่แสดงออกทางการเมือง ต้องยอมรับและเข้าใจว่าเป็นการบวชเป็นการลี้ภัยทางการเมืองและ รัชกาลที่ 3 ท่านศรัทธาพุทธศาสนามาก อีกอย่างหนึ่งคือ ผู้นำไทยนั้น พอจะมีปัญหาทางการเมืองก็บวชกัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะอย่างนั้นเพื่อที่จะทำให้ผู้บริหารบ้านเมืองให้เกิดความกังวล และตัวท่านเองก็จะปลอดภัย ในขณะที่เดียวกัน ก็มีคนวิจารณ์ว่า การตั้งธรรมยุติกายขึ้นมา เพื่อให้เป็นกำลังทางการเมือง สำหรับ อ.คิด ว่า ถ้ามองแบบตรงไปตรงมา มองแบบบริสุทธิ์ใจ มองในแง่ดี ท่านทำเพราะว่าตอนช่วงนั้น ศาสนาคริสต์กำลังเข้ามาแพร่หลาย ในกรุงสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกมิชชันนารี ชาวเยอรมันและชาวอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่ รัชกาลที่ 3 เองพระองค์ก็ทรงไม่ได้ห้ามสำหรับคนไทย ที่นี้รัชกาลที่ 4 ท่านอาจจะทรงเห็นว่า เพื่อที่จะเป็นการไป reform ศาสนา เพราะว่ามันหนักายตอนนั้นอาจจะย่อยยับไปบ้าง คิดว่าอยากจะทำให้มีการปฏิรูปศาสนาพุทธเพื่อที่จะได้ สามารถแข่งขันสามารถที่จะทำให้ศาสนาคริสต์ไม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อเรามากจนเกินไป เพราะฉะนั้นต้องทำอะไรให้เขาเห็นว่า ฝ่ายเราได้มีการปฏิรูปไปให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ก็เหมือนสมัยการปฏิรูปศาสนาของยุโรปคาทอลิกก็มีปัญหาบ้างปฏิรูปศาสนาเป็น โปรเตสแตนต์ขึ้นมา แม้กระทั่งอังกฤษก็ปฏิรูปเหมือนกัน ซึ่งการปฏิรูปศาสนานั้นทำให้มหานิกายปฏิรูปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นถ้ามองในแง่ positive นั้น ท่านทำด้วยความมุ่งมั่นในพุทธศาสนามีความบริสุทธิ์ purity มีข้อวัตรปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น แต่พระองค์ทรงสนพระทัยปฏิบัติของพระมอญฝ่ายมอญและทรงมุ่งห้ามแบบมอญซึ่งรัชกาลที่ 3 ทรงตรัสเอาไว้ก่อนสวรรคต “ท่านฟ้าใหญ่ ทรงแต่แบบมอญ แต่เราอยากให้แต่งแบบไทยๆมากกว่า ที่นี้รัชกาลที่ 4 ทรงเดินจาริกธุดงค์ไปตามบ้านเมืองคน ตามป่าเขาลำเนาไพรตามชนบทต่างๆ ซึ่งอย่างนี้จะบอกว่าท่านนั้นอย่างนี้มีผลทางการเมืองก็คง ไม่โดยตรง แต่ทุกอย่างที่ท่านทำทุกอย่างล้วนเป็นผลต่อการขึ้นเป็นกษัตริย์ของท่านแต่เดินเจ้านายชั้นสูงจะออกนอกวงไม่ได้ ท่านก็เป็นเจ้านายชั้นสูง แต่เมื่อท่านเป็นพระภิกษุล้วนเท่าเทียมกันหมด ลูกตถาคตเหมือนกัน เพราะฉะนั้นพระองค์ก็ได้มีโอกาสได้ออกไปนอกเมืองได้เห็นชีวิตของผู้คนต่างๆ อย่างมาก นี่คือการวิเคราะห์ตัวเองนะค่ะ ก็จะมองว่า มันเป็น โอกาสดีของท่านที่

ทำให้ท่านอยู่แต่ในวังซึ่งจะเห็นสิ่งที่เป็นประเพณีเป็นสิ่งที่ไม่จริงเท่าไร คือเป็นของอีกกลุ่มหนึ่งของสังคมชั้นสูง ซึ่งจะไม่ลงไปสัมผัสกับประชาชนทั่วไป ซึ่งจริงๆ แล้วคนที่พระองค์จะบริหารคือประชาชนทั่วไป แต่ตอนนั้นพระองค์ไม่คิดว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ แต่มันก็เป็นคล้ายๆ กับว่าสิ่งที่พระองค์ได้จากผนวช 27 พรรษา การผนวชนั้น ได้สร้างสมให้พระองค์เป็นกษัตริย์ที่เป็นมนุษยธรรมคา ซึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อพระองค์ต่อมาในยามที่บ้านเมืองมีปัญหาทั้งภายในและภายนอก และทำให้พระองค์ได้เห็นชีวิตหรือชาวบ้านทุกซอกทุกช่องและได้รู้ว่าชาวบ้านเป็นอยู่อย่างไร และพระองค์ได้ชอบเดินทางและได้ไปพบกับหลักศิลาจารึกซึ่งจะพูดตอนหลักศิลาจารึก ดิฉันก็คิดว่าพระองค์ไม่ได้แสดงบทบาททางการเมืองแต่ในขณะเดียวกันการมาเป็นพระภิกษุของพระองค์มีส่วนเอื้อมากเลยต่อการขึ้นเป็นกษัตริย์ของพระองค์ท่าน และใช้จุดนี้มาสร้างบทบาทการเมืองแก่พระองค์ท่าน

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

เช่นเดียวกัน คือว่า การที่พระองค์ทรงศึกษาธรรมทรงปฏิบัติและทรงปฏิรูปศาสนา ธรรมยุติกนิกายก่อให้เกิดในแง่ที่ว่า ทำให้เกิดนิกายใหม่ก่อเกิดอย่างเคร่งครัดมากยิ่งขึ้น แต่มันก็ดีในแง่ที่ว่าศาสนามีการเติบโต แต่ในขณะเดียวกันก็มีคนวิจารณ์ว่า พระองค์ท่านทำให้เกิดสังฆเภททำให้เกิดการแตกแยกในศาสนา ซึ่งมันไม่ยุติธรรมต่อพระองค์ท่าน ก็คือว่าความจริงแล้วนั้นเราน่าจะมองว่าการมีนิกายขึ้นใหม่เป็นสิ่งที่ดีและสมัยนี้มีเยอะแยะไป ศาสนาคริสต์มี นิกายโปรเตสแตนต์ พิวยริแดนส์ เองดิแคนโซส์ มีอะไรต่างๆ เยอะแยะไปหมดเลย อันนี้ก็เหมือนกันไม่จำเป็นต้องไปคิดว่าจะต้องมีแค่นี้สามารถมีนิกายใหม่ ซึ่งไม่ได้เป็นนิกายที่แบบหลงเชื่อในเวทย์มนต์คาถา แต่ยึดมั่นในวัตรปฏิบัติ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันก็เป็นสิ่งที่ดีถูกใช้ใหม่ ในขณะเดียวกันก็ทำให้อีกนิกายหนึ่ง นิกายเดิมก็เกิดการตื่นตัว และต้องปฏิรูปตัวเอง ศาสนาคริสต์ก็เหมือนกัน โรมันคาทอลิกก็ปฏิรูปตัวเองกลายเป็นพระเยซูอิก ลงถึงประชาชนยิ่งขึ้น อันนี้ก็เหมือนกันมหานิกายก็ต้องปรับปรุงตัวเองเพราะฉะนั้นก็อยู่ไม่ได้ ในแง่หนึ่งเป็นสิ่งที่ดีชะอีกที่ว่าทำให้เกิดการแข่งขันให้ทำ ความดี ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ว่า พระองค์นี้ก่อให้เกิดสังฆเภทเหมือนคนที่เขาวิจารณ์ซึ่งดิฉันไม่เห็นด้วยเลย แต่คิดว่าน่าจะทำให้ศาสนาเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นความเป็นเอกภาพก็จะตามมาไม่ใช่แตกแยก

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลกระทบเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

คิดว่าไม่น่าจะเป็นผลกระทบเมืองแต่ถ้ามองว่าเป็นผลกระทบเมืองทำให้เห็นว่าที่มีความสามารถในความเป็นผู้นำและจะทำให้เกิดสิ่งใหม่ในสังคมไทยและคนก็ยกย่องนับถือแต่เมื่อท่านขึ้นครองราชย์แล้วท่านก็ไม่ได้ส่งเสริมธรรมยุติกนิกายพิเศษนะและท่านก็ได้ทำหน้าที่เป็นองค์อุปถัมภ์ที่ดี คือท่านจะส่งเสริมทุกนิกายและพุทธศาสนาด้วย ของเราสังคมไทยพระมหากษัตริย์ไทยจะทรงเป็นผู้ที่มีขันติธรรมทางด้านพุทธศาสนา ที่เรียกว่า Regent รีเจน อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นพระองค์ก็ทรงยึดถือเรื่องนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดแตกแยกในศาสนาเลย แถมยังส่งเสริมศาสนาอื่นด้วย เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ในการเข้าทำข้อวัตรปฏิบัติ และดิฉันมองว่าท่านใจกว้าง

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกขุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

เรื่องนี้ไปดูเรื่องสมเด็จพระยาจักรีจะเห็นชัดเลยเพราะได้วิเคราะห์เอาไว้ พระวชิรญาณภิกขุนี้จริงๆแล้ว ในแง่หนึ่งท่านควรได้ครองราชย์ตั้งแต่รัชกาลที่ 2 สวรรคตแต่ในขณะเดียวกันจะบอกว่ารัชกาลที่ 3 ไม่มีสิทธิโดยชอบธรรมก็ไม่ได้ เพราะยังไม่มีเป็นประเพณี ยังไม่มีออกกฎบัตรกฎหมายว่า จะต้องมีส่วนสืบสันตติวงศ์เป็นใครเป็นใครอย่างชัดเจน แต่จะมีลักษณะหนึ่งให้เห็นว่า นัยว่าคนนี้จะได้เป็นกษัตริย์ เช่นการตั้งวังหน้า พระมหาอุปราช ซึ่งก็เป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ที่พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา ตั้งน้องหมดเลย รัชกาลที่ 1-2 แต่รัชกาลที่ 3 ไม่ได้ตั้งน้อง แต่ตั้งอา รัชกาลที่ 4 ก็ตั้งน้องแต่เป็น Second King แต่ไม่ใช่เป็นวังหน้า ยกเว้นรัชกาลที่ 5 ไม่ได้ตัวเอง แต่พระองค์เหมือนถูกริบอำนาจไป ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ไม่ได้บอกว่กษัตริย์มีลูกชายองค์โตเป็นกษัตริย์ก็ไม่ใช่ เจ้าฟ้ามงกุฎ เป็นพระราชโอรสองค์โต องค์ใหญ่ที่เป็นเจ้าฟ้าประสูติจากพระมหาลีแล้วก็ขณะเดียวกับพระองค์เจ้าชายทับประสูติจากพระสนมเจ้าจอมมารดาเอี่ยมอายุห่างกันเยอะเลย 17 ปี เพราะฉะนั้นเนี่ย โดยความชอบธรรมเชิงไม่เป็นกฎหมาย ท่านน่าจะจะได้เป็นกษัตริย์ แต่ก็ได้ไม่มีกฎหมายระบุไว้ชัดเจนเพราะท่านไม่ได้เป็นวังหน้าด้วย รัชกาลที่ 2 ท่านก็คงทรงจะรู้ดีกว่ารัชกาลที่ 3 มีความเหนือกว่าเจ้าฟ้ามงกุฎในด้านหนึ่ง เจ้าฟ้ามงกุฎก็มีชาติกำเนิดสูงกว่า ท่านก็คงลำบากใจที่จะแต่งตั้ง กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์หรือพระองค์เจ้าชายทับก็เป็นผู้ที่ช่วยเหลือท่านในการบริหารบ้านเมือง ตั้งยอมรับว่าเจ้านายชั้นผู้ใหญ่วังหน้าซึ่งเป็นน้องรัชกาลที่ 2 ลื่นพระชนม์ไปแล้วเนี่ย กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็เข้ามามีบทบาทมากเลยทำหน้าที่แทนรัชกาลที่สองในเรื่องต่างๆตัดสินใจคิดความทำโน่นทำนี่คือเป็นกำลังสำคัญของรัชกาลที่ 2 มาก ในการวิเคราะห์ของตัวเองคิดว่า กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์นี้ ก็จะมีפקพวกมาก กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็จะใช้วังของท่านนี่ เป็นที่เลี้ยงผู้คนพอลคนเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 2 กลับมาแล้วท่านก็จะเลี้ยงดูอย่างดี แล้วท่านก็มีหน้าที่ในการบริหาร

บ้านเมืองด้านต่างๆ ต่างพระเนตรพระกรรณเยอะ รวมทั้งสนิทกับพวกตระกูลขุนนางคือ ท่านดิส กับท่านทัต ขุนนาง ต่อมาคือ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาง) สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต ขุนนาง) คือสองคนนี้มีกำลังมาก และขณะเดียวกันท่านก็สนิทกับอาของ ท่านก็คือ กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ ลูกราชการที่ 1 แต่อายุใกล้เคียงกัน เพราะฉะนั้นพวกนี้ทำงานมาด้วยกัน เราไม่รู้วาระกาลที่ 2 คิดยังไง ไม่ตั้งวังหน้า เท่ากับว่างเปล่า ซึ่งอันนี้ก็อาจจะเป็นไปได้ว่า ถ้าท่านตั้งวังหน้า ให้เจ้าฟ้ามงกุฎเป็นวังหน้านี้ มันก็ไม่ดี อาจจะหยิบยื่นอันตรายให้แก่เจ้าฟ้ามงกุฎ เพราะมีตัวอย่างในประวัติศาสตร์ ในขณะเดียวกันถ้าตั้ง กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์มันก็ไม่ถูกต้องตาม สิ่งที่จะต้องเป็น เพราะว่าไม่ใช่ลูกชายที่เกิดจากมเหสี ในที่สุดท่านก็ไม่ได้ตั้งใคร พอไม่ตั้งใครก็ ขึ้นอยู่ที่ว่าเป็นหน้าที่ของเสนาบดีและพระบรมวงศานุวงศ์ที่จะตั้ง อันนี้เป็นครั้งแรกที่มีลักษณะ ที่ว่า “เอนกนิกรสโมสรสมมติ” คือการให้ประชุมเสนาบดีเจ้านายหรือขุนนางเป็นคนเลือกตัวเอง ก็ ในที่สุดก็คือ เสนาบดีพระบรมวงศานุวงศ์เจ้านายทั้งหลายก็เลือก กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เป็น กษัตริย์รัชกาลที่ 3 ซึ่งรัชกาลที่ 4 ท่านก็ไปปรึกษากับ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส พระปิตุลา ว่า “ไม่ใช่เวลาควรปรารถนาในราชสมบัติ” ท่านบวชคิดว่า ท่านก็คงคิดว่าท่านน่าจะจะเป็นกษัตริย์ แต่ ถ้าพูดถึงอายุ ท่านอายุน้อย 20 ปี เพิ่งผนวชเนร เพิ่งจะมาเป็นพระ ท่านก็เลยบวชคิดว่า ซึ่งความจริง แล้วการผนวช 27 ปีของท่านนี้เป็นผลประโยชน์ต่อพระองค์มากและต่อประเทศชาติด้วย เพราะฉะนั้น ก็คิดว่าการขึ้นมาเป็นกษัตริย์ของท่านในช่วงหลังนี้ มันมีความชอบธรรมเพราะว่าเข้าสู่ กระบวนการ การเลือกจากขุนนางเสนาบดี เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 3 เหมือนกับว่า ถึงเวลาแล้วรัชกาล ที่ 4 จะขึ้นครองราชย์ แต่ความจริงแล้วมันก็มีการเมืองภายใน และมีนัยสำคัญ มันมีตัวเลือกให้เลือก อยู่บางคนสิ้นพระชนม์ไปแล้ว เช่น กรมหลวงรักษัรณเรศ ซึ่งทำตนขึ้นแข่งกับรัชกาลที่ 4 ขณะเป็น พระและทำอะไรไม่ดีด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประหารชีวิตไป อีกคน กรม ขุนวรจักรธรานุภาพ แต่คนเด่นคือพระปิ่นเกล้าหรือเจ้าฟ้าจุฑามณีกรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ซึ่งเป็น น้องแท้ๆของเจ้าฟ้ามงกุฎ ทีนี้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เป็นเจ้านายกำกับกรมพระคลัง ซึ่งเสนาบดี กรมพระคลัง คือ ดิส ขุนนางและน้องท่าน คือท่านทัต ขุนนาง คือกุมอำนาจสองกรมนี้ไม่ต้องพูด อะไรแล้ว มีอำนาจทั้งเศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง เพราะฉะนั้น ท่านก็สนิทคนเหล่านี้ ตอน นั้นพวกนี้ก็ต้องเลือกท่านแน่ มันก็เป็นเหตุผลที่ว่าเลือกท่าน 1 มีประสบการณ์มาก เป็นผู้ใหญ่ สามสิบกว่า มีประสบการณ์ในการบริหารบ้านเมืองมากคนนี้เหมาะสม พุดง่ายๆเหมาะสมกับ timing ช่วงนั้น พอมาถึงช่วงนี้ รัชกาลที่ 3 ท่านก็ไม่ได้ตั้งให้ใครเป็นเจ้าฟ้าเลย เพราะกลัวทรงว่าไม่ เด่นพอ ขณะเดียวกันท่านก็แสดงนัยสำคัญว่า คนที่จะเป็นคือท่านฟ้าใหญ่ ฟ้าน้อย อะไรต่างๆ แต่ ท่านก็จะวิจารณ์ไปว่า แต่ละคนมีจุดอ่อนนี้ๆต่างกัน ในที่สุดท่านสวรรคตไปยังไม่ตั้งวังหน้า มันก็ดี เหมือนกัน ก็ทำตามประเพณีเหมือนพ่อท่าน เมื่อไม่ได้ตั้งวังหน้าก็เป็นหน้าที่ของ เอนกนิกรสโมสร

สมมติ โดยที่ประชุมเสนาบดีเจ้านายที่จะตั้ง พวกนี้ก็มองว่าถ้าตั้งพระปิ่นเกล้า ตระกูลขุนนาง ตามที่วิเคราะห์เองว่า ถ้าตั้งพระปิ่นเกล้า ตัวเองก็จะหมดอำนาจ ก็จะไม่มีอำนาจ เพราะว่าพระปิ่นเกล้าบุคลิกของท่านเป็นตัวของตัวเองสูงท่านอยู่ราชการมาตลอด และก็มีพวกของท่าน ท่านก็จะไม่เชื่อฟังใครเพราะท่านเป็นคนหัวสมัยใหม่มาก ขณะที่วิจิตรญาณภิญโญ ไม่มีอำนาจอะไร มีแต่ธรรมเนียมปฏิบัติแต่ท่านทำอะไรไม่ได้ แล้วก็ท่านไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน เพราะฉะนั้นท่านต้องพึ่งพวกขุนนาง ซึ่งเขาอยู่กรม กอง ต่างๆเยอะ ไม่ใช่แค่ กลาโหม พระคลังเท่านั้น ยังมีคนอื่นเยอะแยะมากมายเพราะฉะนั้นท่านต้องพึ่งพวกนี้ เมื่อท่านขึ้นครองราชย์เมื่อไหร่ท่านต้องรู้สึกว่าคุณนี่มีบุญคุณกับท่าน ที่เลือกเป็นกษัตริย์ เพราะช่วงก่อนหน้านั้นพวกขุนนาง ท่านดิศก็ให้ลูกชายสองคนของท่าน คือ ช่าง ขุนนาง กับน้องชายท่านอีกคนซึ่งเป็นน้องต่างมารดาของท่านช่าง คือ ขำ ขุนนาง เจ้าพระยาทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี ที่เขียนพงสาวดาร สองคนที่น้องก็จะเข้าไปดูแล พบปะ คอยไป Takecare เจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งตอนนั้นท่านก็บวชอยู่วัดบุพผารามช่วงหนึ่งแล้วต่อมาราชาธิวาสแล้วไปวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งมาความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งอันนี้ก็เป็นกรมองแล้วว่า คือ เป็นการที่จะรู้แน่แล้วว่า องค์กรนี้จะเป็นกษัตริย์ ถูกต้องใช่ไหม แล้วความจริงแล้วก็คือ สมัยรัชกาลที่ 2 ท่านก็เก่งจากการมองของตัวเองนะ ท่านก็บอกว่าตอนช่วงนั้นที่ท่านยังมีชีวิตอยู่มีพระชนม์ชีพอยู่ ท่านก็ให้รัชกาลที่ 3 กลุ่มเจษฎาบดินทร์ทำงานร่วมกับท่านดิศขุนนาง ตอนนั้นท่านยังไม่ได้เป็นเจ้าพระยา คือไปทำงานด้วยกันคิดด้วยกันปรึกษางานกัน ในขณะที่เดียวกันท่านก็ให้หลวงสิทธิธาดา เวร ช่วงขุนนาง ไปทำงานคล้ายกับมหาดเล็กคู่กับวิจิตรญาณภิญโญคือ ไปคอยรับใช้ที่พระประแดง ท่านก็สร้างความสัมพันธ์ระหว่างลูกท่านกับพวกขุนนาง ทั้งสองชุด เพราะว่ารัชกาลที่ 3 อายุต่างจากรัชกาลที่ 4 มากก็เหมือนท่านดิศ ก็เป็นพ่อท่านช่าง เพราะฉะนั้นมีความสัมพันธ์ตั้งแต่รัชกาลที่ 2 แล้ว ทั้งสองท่าน ดังนั้นก็ไม่ยากเลยที่ว่า พอมาส่งความสัมพันธ์กันในช่วงเวลาที่ท่านบวช ก็ไปรับใช้ ไปดูแลก็ทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันก็ในที่สุดก็มองว่าถ้าเพื่อส่งเสริมพระวิจิตรญาณภิญโญเป็นกษัตริย์จะได้ประโยชน์ต่อบุณานาคมากกว่า แล้วขณะเดียวกันก็อาจจะมองไปถึงชาติด้วยตรงที่ว่าวิจิตรญาณภิญโญท่านสัมผัสคนมากกว่าสัมผัสสามัญชนมากกว่าเพราะช่วงนี้อ่าลืมน่า ประเทศตะวันตกกำลังเข้ามาในสยาม แล้วก็มีความคิดเรื่องของประชาธิปไตยเรื่องอะไรอยู่ด้วย เพราะตอนนั้นตะวันตกยุโรปกำลังมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีแนวความคิดมีนักปราชญ์ ส่งเสริมความคิดทางประชาธิปไตย democracy เรื่องของการนิยามคิดต่อต้านระบบเก่า มีเรื่องแนวคิด อย่าง ฌอง ฌาค รุสโซ หรือเรื่องของใครหลายคนที่ทำให้ความรู้มีการขยายออกไปทางเอเชีย เพราะการเข้ามาของอังกฤษฝรั่งเศสหรือของตะวันตกชาติอื่นๆ รัชกาลที่ 4 ท่านเป็นคนสนพระทัยใฝ่รู้ ท่านก็อ่านหนังสือเยอะจากพวกที่มาจากสิงคโปร์เพราะพวกอังกฤษอยู่สิงคโปร์เยอะหนังสือพวก speed.time ท่านก็จะรู้ว่าจากที่ต่างๆมากมาย เพราะฉะนั้นในแง่นี้ ท่านมีความชอบธรรมที่ท่านเป็น

นักปราชญ์ ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดที่ว่าพวกขุนนางก็จะได้ประโยชน์ด้วย ก็อาจจะมองในลักษณะที่ว่าส่งเสริมทำให้เราได้ติดต่อกับตะวันตกได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะเดียวกันพระปิ่นเกล้าท่านก็มี จุดนี้ท่านก็เป็นคนทันสมัย คิดว่าจุดสำคัญคือจุดที่ว่า ท่านเข้ากับพวกขุนนางได้ดีมากกว่า ขณะเดียวกันท่านก็จะเข้าใจในชีวิตผู้คนต่างๆมากมาย

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุ เกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

วิสัยทัศน์เจ้าฟ้ามงกุฎท่านเป็นคนที่มีมองเห็นการณ์ไกลจากการศึกษาพบว่า ท่านเป็นคนที่มีมองเห็นการณ์ไกล อ่อนน้อม ถ่อมตัว เป็นคน Modern ที่อาจารย์ชอบมากคือท่านเป็นคนอดทนและรอคอย เป็นคนที่อดทนและรอคอย timing ของท่าน ท่านจะไม่แสดงอะไรที่เป็นการว่าฉันจะไปแข่งขันอะไรกับรัชกาลที่ 3 ฉันจะอดทนตลอด 27 ปี ท่านอาจจะไม่คิดเลยว่าท่านจะเป็นกษัตริย์จนถึงขณะนั้น แต่รัชกาลที่ 3 ท่านก็ดีด้วย ท่านก็ไม่พยายามทำอะไรที่ตัวเองสืบทอดอำนาจรัชกาลที่ 4 ส่วนตัวอาจารย์ชอบมากเพราะศึกษาท่านเยอะรู้เลยว่า ท่านเป็นคนที่มีความอดทนอดกลั้นรอคอยเวลาอันเหมาะสม เมื่อไหร่ที่ท่านได้ขึ้นครองราชย์ ท่านก็จะนึกถึงบุญคุณตระกูลขุนนาง เลยตั้งเป็นสมเด็จพระยา ตอบแทนด้วยตามสมควร ในขณะเดียวกันท่านก็มีศักดิ์ศรี ท่านก็ไม่ใช่ไปยอมเขามาก ท่านก็จะแบบว่าให้เกียรติเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ช่วงขุนนาง เพราะท่านรู้ว่าจะเป็นใหญ่ต่อไป ท่านก็หวังลูกของท่านด้วย เพราะมีพระชนม์มาชุกมากเมื่อที่มีเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ตอนราชสมภพ 2396 คือรุ่นโตก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ท่านเคยมีพระราชโอรสมาก่อนบวช เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมพระยาดำรง ท่านจะไปไหน ในขณะเดียวกันพระปิ่นเกล้าไม่เคยบอกเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ซึ่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระยาทั้งสองก็ถึงพิราลัยไปแล้ว แต่รัชกาลที่ 4 ท่านจะบอกว่า จะไปไหนนั้นบอก ก็เกิดความรู้สึกว่าให้เกียรติท่าน ในขณะเดียวกัน ท่านมีการเล่นทางการเมืองเหมือนกัน ท่านก็ King balance of power การขอให้พวกขุนนางตั้งพระปิ่นเกล้าขึ้นมาเป็น Second King ไม่ได้เป็นวังหน้าธรรมดา โดยที่อ้างเรื่องของดวงชะตา ว่า ท่านแข็งมากถ้าไม่ตั้งเจ้าฟ้าจุฬามณีแล้วนี้ จะทำให้ เป็น Second King ท่านจะอยู่ไม่ได้ ท่านเอาเรื่องของดาวชะตามาอ้าง ก็เหมือนที่ขุนนางที่เคยอ้างในรัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 3 เคยจะตั้งเจ้าพระยาพระคลังท่านดิศ ขุนนาง จะให้เป็น สมุหกลาโหมแต่พระยาพระคลังก็อ้างว่าเป็นแล้วเนี่ย อาจจะต้องตาย อายุสั้น เพราะคนเป็นสมุหกลาโหมตัวเร็ว ฉะนั้นท่านเลยเป็นพระยาพระคลังแต่จริงๆแล้วท่านอยากจะดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาพระคลัง เพราะเจ้าพระยาพระคลังมันรวย เศรษฐกิจดี ค้าขายได้ กุมเรื่องเศรษฐกิจ ขณะเดียวกัน ก็เลยได้เป็น เจ้าพระยาพระคลังและว่าที่สมุหพระกลาโหมก็เลยกุมอำนาจทางทหารด้วย รัชกาลที่ 4 ท่านอาจจะมองเห็นจุดนี้ว่า ขุนนางเคยอ้างไว้เรื่องดวงชะตาเรื่องของโหราศาสตร์มา ท่านก็อ้างเหมือนกัน เพราะฉะนั้นพวกขุนนางเลย

ต้องยอมให้พระปิ่นเกล้าเป็น Second King แต่ก็คือว่าไม่ใช่รัชกาลที่ 4 จะรักพระปิ่นเกล้ามากหรอก
 นะสององค์นี้ก็ไม่ค่อยสนิทกัน แต่เป็นการ balance พระปิ่นเกล้าท่านมีทหารของท่านอยู่แต่ช่วง
 หลังพระปิ่นเกล้าก็ไม่ค่อยมายุ่งกับการเมืองเพราะท่านไม่ค่อยพอใจกับพวกขุนนางเท่าไร รัชกาล
 ที่ 4 ก็ไม่ได้ยกท่านมากมาย รัชกาลที่ 4 ยังมาปรึกษาหารือกับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์มากกว่าพระปิ่น
 เกล้าเสียอีก นอกจากนั้นแล้ว ท่านก็ต้อง (manage) ปกครองบ้านเมืองไปได้โดยไม่อยู่ภายใต้การ
 ปกครองของพวกขุนนาง ท่านต้องมีศักดิ์ศรีความเป็นกษัตริย์ ท่านก็มองว่าคนที่จะช่วยหนุน
 อธิปไตยของพระองค์ก็คือพลเมืองก็คือประชาชน หรือ ไพร่ นั่นเอง เพราะท่านได้เห็นชีวิตผู้คน
 ที่บอกแล้วตอนเป็นพระก็ได้อ่านหนังสือเยอะ ท่านอาจจะได้ความคิดของนักปราชญ์ชาว
 ต่างประเทศว่าเป็นไบบ้าง เพราะฉะนั้นท่านก็ได้พยายามเข้าถาม มีประกาศเยอะแยะมากมาย ซึ่งเป็น
 ประกาศรัชกาลที่ 4 เยอะแยะมากมาย น่าอ่าน สำคัญมาก นั่นคือการพัฒนาประเทศด้วยนะ อ่านแล้ว
 ท่านก็คงเห็นว่า เออ ควรจะให้สิทธิพลเมืองแก่ประชาชน เพราะฉะนั้นให้คนเป็นกำลังสนับสนุน
 พระองค์ เพราะต่อมานี้เป็นเรื่องสิทธิพลเมืองเรื่องอะไรมันดังมากเลย ให้พระไปอ่าน เพราะตนเอง
 เขียนเรื่องสิทธิพลเมืองพระจอมเกล้า โดยที่ว่าจะห็น ล็อค เป็นนักคิดโดยตนเองได้ใช้กรอบแนวคิด
 ของจอห์น ล็อค เป็นแนวคิดร่วมสมัยในรัชกาลที่ 4 เราก็มองว่าใครมีอิทธิพลต่อใคร แต่เอามาวิเคราะห์
 สิทธิพลเมือง คือท่านเป็นคนที่กำลังถึงเรื่องนี้ เอาไปอ่านก่อน นี่คือการพัฒนาประเทศอย่างหนึ่ง ให้
 คนคำนึงถึงสิทธิพลเมืองอย่างหนึ่ง ขอตัวเองว่าตัวเองไม่ใช่เป็นเพียง ไพร่ สามัญชน แต่มีสิทธิแล้ว
 ชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนั้นแล้ว ท่านก็มองว่าตอนนั้นประเทศตะวันตกกำลังจะมากลุมไทย
 เรา ถึงแม้จะไม่บีบบังคับเรามากมายอย่างรัชกาลที่ 5 แต่เริ่มๆแล้ว อังกฤษเข้ามาโดยทางสิงคโปร์ มาลา
 ยูดอนได้ แล้วเข้าไปพม่า ส่วนฝรั่งเศสมาทางอินโดจีน มาเวียดนาม แล้วใช้เวียดนามเป็นฐานของ
 เขมร แล้วสนใจเขมรกับลาว เพราะฉะนั้น และพยายามบีบบังคับเอาเขมรส่วนนอกไปได้โดยรัชสมัย
 รัชกาลที่ 4 พวกนี้ถึงความชอบธรรมว่า White man berdent ก็คือว่า ภาระของคนผิวขาว อ้าวว่า
 ตัวเองจะมา Civilize จะมา Activated คนที่ด้อยกว่าให้เจริญเหมือนตามแบบเขา แต่จริงๆจะมาเอา
 ทรัพย์สินธรรมชาติ รัชกาลที่ 4 ทำอย่างไรจะมาตั้งรับ ท่านเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกสมัย
 รัตนโกสินทร์ที่ท่านใช้วิธีการตั้งรับก็คือว่า ท่านคิดว่าเราต้องใช้การเจรจาทางการทูตเพราะว่าเราสู้
 เขาไม่ได้ ท่านได้พูดคำหนึ่งซึ่งดิฉันประทับใจมากกว่า คนเราไม่สามารถต่อสู้ คือเราซึ่งด้อยต่อเขา
 กำลังอาวุธไม่สามารถต่อสู้กับฝรั่งได้ด้วยกำลังอาวุธ แต่เราก็ต่อสู้ด้วยปัญญา แล้วก็ด้วยหัวใจ ด้วย
 heart คือหัวใจ ต่อสู้ด้วยความคิด คือคิดจะต่อสู้เขาอย่างไรปัญญา ไม่ใช่มุทะลุจะไปต่อสู้อัน
 ขณะเดียวกันต้องต่อสู้ด้วยความรักประเทศชาติ สู้ด้วยใจ ท่านบอกว่าคนเรานี้ ควรจะต้อง beshoot
 rules limb ต้องยอมเสียแขนขา ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนน้อย เพื่อรักษา save heart หัวใจเอาไว้
 เพราะฉะนั้นท่านเลยดำเนินการที่ว่า 1.การเจรจาทางการทูต เจรจาให้ถึงที่สุดเลย 2. ถ้าเจรจามี

ได้ผลก็ต้องยอมเสียดินแดน ก็คือต้องยอมเสีย limb แขนขา เพื่อรักษา Independent ของประเทศไว้ เพราะฉะนั้นในปี 2410 พระองค์ทรงเสียเขมรส่วนนอกให้กับฝรั่งเศสไป 3. ในขณะที่เดียวกันเจรจาทางการทูตทำอะไรซักอย่างแล้วนี่ เราต้องปรับปรุงประเทศของเราด้วย เพราะฉะนั้นยุคของท่านจึงเป็นยุค Modernization คือยุคปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ เรื่องการให้สิทธิพลเมืองอีกส่วนหนึ่ง ในแง่การคำนึงถึงเสรีภาพคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันท่านก็ส่งเสริมเรื่องวัตถุ มีการสร้างถนนหนทางสมัยใหม่ มีการส่งเสริมเรื่องของสวัสดิการของคน เรื่องสุขภาพบาลบ้าง เรื่องของกิจการตำรวจ ทหารสมัยใหม่ ก็เริ่มสมัยพระองค์ท่าน เพราะฉะนั้นท่านเป็นนักการเมืองนักการปกครองที่มีการมองการณ์ไกล และยังมีพระราชดำริ อีกอย่างเรื่องวิสัยทัศน์ อีกอย่างเรื่องของรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์คิดว่าไม่ควรจะตั้งรัชกาลที่ 5 เป็น กรมบวรวังหน้า เพราะอันตราย เพราะพระองค์ทรงคำนึงถึงเจ้าปราสาททอง เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ที่แย่งราชบัลลังก์จากลูกๆพระเจ้าทรงธรรมสมัยอยุธยา เหมือนกับท่านคำริ เพราะฉะนั้นท่านก็เลยทรงไม่ได้ตั้งแต่ขณะเดียวกันท่านก็พยายามสร้างความสัมพันธ์กับ (ช่วง บุนนาค) ก็คือไปขอลูกสาวเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ท่านเจ้าคุณแพ ซึ่งเป็นหลานปู่ของสมเด็จพระเจ้าพระยาช่วง บุนนาค ให้มาเป็นพระชายาองค์แรก พระสนมเอกรัชกาลที่ 5 และสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยการแต่งงาน แล้วท่านก็ให้เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์นี้ เสด็จไปที่บ้านที่จวนของสมเด็จพระเจ้าพระยาเสมอเพื่อจะไปเรียนรู้อะไรต่างๆ อันนี้คือท่านก็สร้างทั้งผู้สืบทอดราชบัลลังก์ สร้างทั้งการตั้งรับความมั่นคงของประเทศโดยการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศ อย่างไร

ท่านทรงค้นพบแต่ในสมัยหลังว่าเป็นของปลอมแต่พิสูจน์แล้วไม่ใช่ของปลอม เพราะมองทางด้านภาษาศาสตร์ต่างๆก็น่าจะเอามาใช้ในการปกครองระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้บ้านเมืองเป็นปกติสุขแล้วก็ ในหลักศิลาจารึกก็จะบอกถึงว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส แล้วก็การส่งเสริมการพานิชการค้าท่านก็ส่งเสริมเรื่องการ เพาะปลูก เรื่องของการที่ว่าส่งข้าวเป็นสินค้าออก สนธิสัญญา เบาริง การกำหนดการเข้าเวรออกเวรของไพร่ คือท่านเอาใช้เพื่อที่ปกครองบ้านเมืองเป็นปกติสุข ให้ประชาชนได้รู้คุณค่าของตัวเองซึ่งอันนี้ไปคู่ต่อได้จากสิทธิพลเมือง

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมัจฉาลาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระวชิรญาณภิกษุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมัจฉาลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

ในขณะที่เดียวกันในเรื่องของความยุติธรรมในการร้องทุกข์ไซ้อันนี้ก็อยู่ในนี้เหมือนกันที่ทรงเปลี่ยนแปลงการปฏิกาศสมัยก่อนรัชกาลที่ 3 มันก็มีการตั้งกลองร้องฎีกา แต่คนที่จะฟ้องร้องได้จะต้องถูกเขียนถูกโบยซะก่อน เพื่อจะให้บอกว่าไม่เป็นความเท็จ แต่รัชกาลที่ 3 ให้คนออกมาจับไม่ได้บอย แต่รัชกาลที่ 4 ท่านออกรับเองเลย ซึ่งท่านจะบอกว่าก็วันก็วันจะมารับ ถ้าท่านไม่มาเองท่านก็จะให้ราชโอรสที่ใกล้ชิดมารับหรือน้องท่าน ก็น่าจะนับรวมกับอันนี้ด้วย

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาริราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ในยามบ้านเมืองถูกภัยคุกคามของยุโรปตะวันตก ความทันสมัยเข้ามาในสังคมไทยอย่างมาก ท่านคิดว่าควรจะมีที่พึ่ง อ.ไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้มากแต่ อ.ก็คิดว่า ท่านก็สร้างถูกนะเพราะว่าคนไทยเรามีความศรัทธาความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท่านก็เก่งใจ เอาทุกอย่างเลย ท่านเอาทั้งธรรมะ เอาทั้งวิทยาศาสตร์ เอาทั้งดาราศาสตร์ ท่านเป็นนักวิทยาศาสตร์มากเลยนะแต่ท่านไม่ได้ทิ้งความเป็นตะวันออก แต่น่าจะพูดถึงเรื่องดาราศาสตร์ด้วยนะเพราะท่านยอมที่จะเสี่ยงพระชนม์เพื่อจะไปพิสูจน์สิ่งที่ท่านศึกษาแล้วคำนวณเอาไว้ท่านรู้ว่าท่านต้องไปท่านต้องสิ้นพระชนม์แต่ท่านก็ไป นี่ถึงให้ท่านเป็นบิดาวิทยาศาสตร์ เพราะท่านทำสิ่งที่ท่านเชื่อพิสูจน์ให้เห็นชัด ในประเด็นนี้ก็แน่นอนท่านก็คือ ต้องการให้พระสยามเทวาริราชนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจก็ทำให้การปกครองบริหารบ้านเมืองก็เมื่อคนมีที่ศูนย์รวมจิตใจก็มีที่พึ่งก็จะ Happy เพราะตอนนี้คนจะหันไปถามถึงพระสยามเทวาริราชเยอะนะ บางคนยังเคยบอกว่าบ้านเมืองรอดมาได้เพราะว่าพระสยามเทวาริราชเพราะสิ่งที่ท่านทำก็เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังด้วย

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกษุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

อันนี้เป็นความทันสมัยมากกว่า การเปรียบเทียบอย่างนี้มันเปรียบเทียบกันได้ไหม ประชาชนทั่วไปได้ เพราะท่านได้รับจากการผนวชอย่างที่บอกท่านก็ให้คนเข้าเฝ้าเพราะสมัยก่อนมีการยิงประชาชนแต่ท่านไม่บอกไม่เอาแล้ว ให้ประชาชนเข้าเฝ้ามาตั้งนานท่านเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ ส่วนชาวต่างชาติทั้ง เป็นเรื่องที่ว่าท่านต้องการให้เจ้าชาวตะวันตกที่เค้าซีวีไลท์กว่าเรา จะได้

เห็นว่าเราก็ชีวิตเหมือนกัน ไม่ใช่ต้องคลานมาหาเรา ท่านก็เลยให้ชาวต่างชาติยื่นเข้าเฝ้าได้ แล้วก็มีการเลี้ยงชาวต่างชาติด้วยนะ

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ท่านให้สิทธิเท่าเทียมกัน อันนี้เป็นธรรมดิกาย อันนี้มหานิกายไม่ใช่ ในฐานะกษัตริย์ท่านต้องยุติธรรม

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทระเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชากรราษฎร์และเป็นที่ประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเข้าออกประเทศสยาม

พระสมุทระเจดีย์เป็นเจดีย์ที่ตั้งปากน้ำ เป็นที่ๆชาวต่างชาติเข้ามา เป็นทางเข้าออกในแง่ชาวต่างชาติเขาก็จะรู้สึกว่าเป็นที่เจดีย์นี้ คือ symbol ของประเทศ พอเข้ามาเป็นปราสาทราชวังเป็นสีทอง เห็นวัดอรุณราชวราราม เขาก็จะเห็นเป็นอันดับแรกเลย เขาจะรู้สึกว่ามีศาสนามีหลัก ไม่ใช่เราเป็นชาติก็ก๊อ กขณะเดียวกันชานาประชากรราษฎร์ เวลาเข้าออกจะรู้สึกว่ามีศรัทธา เลื่อมใส สงบจิตใจ ก่อนออกทะเล

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

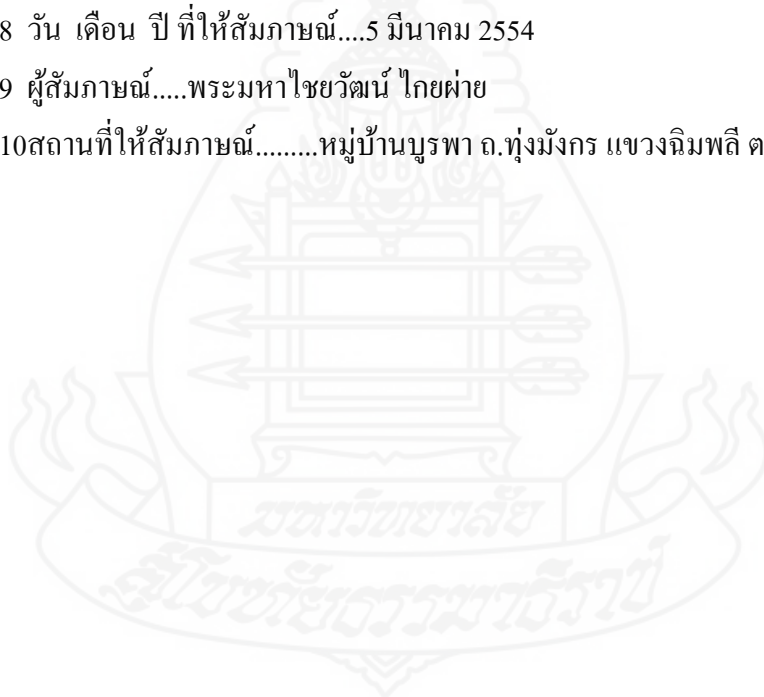
พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ....รองศาสตราจารย์ ณรงค์ นามสกุล.....พ่วงพิศ
- 1.2 อายุ69..ปี เพศ...ชาย...สถานภาพ.....สมรส
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)กศ.ม. (ประวัติศาสตร์)
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ) .ข้าราชการบำนาญ
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน..อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ. 24 ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ..24 ปี
 1. เคยสอนประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยระดับปริญญาตรี-โท
 2. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์นิสิตปริญญาโทสาขาประวัติศาสตร์
 3. เขียนบทความทางวิชาการ-หนังสือตำราวิชาการ และงานวิจัยฯ
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์....5 มีนาคม 2554
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย
- 1.10สถานที่ให้สัมภาษณ์.....หมู่บ้านบูรพา ถ.ทุ่งมังกร แขวงฉิมพลี ดลิ่งชัน กรุงเทพฯ

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ยังทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า ตอนที่ท่านทรงเป็นพระภิกษุวชิรญาณนั้น มีบทบาททางการเมืองอย่างไรบ้าง ผมคิดว่าในความเห็นของผมบทบาททางการเมืองที่เป็นรูปธรรม คือหมายความว่าออกมาเห็นชัดเจนคงทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะว่าถ้าทำอย่างนั้นเนี่ย นั่นหมายความว่าพระองค์กำลังคิดไม่ดีต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งขณะนั้นคือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อันนี้คงไม่ได้เด็ดขาด ฉะนั้นบทบาททางการเมืองของพระองค์ในขณะนั้นความเห็นของผมคิดว่าสิ่งหนึ่งที่ท่านคิดในขณะนั้น ก็คือว่า คำริของท่านท่านคิดว่า คือเราต้องมองว่าสิทธิธรรมในการขึ้นมาเป็นกษัตริย์นี้ สิทธิธรรมในการขึ้นครองราชย์สมบัตินี้ ตัวท่านเองนั้นท่านถือว่า ท่านมีสิทธิ์ อันนี้เหตุที่พูดอย่างนี้เพราะเหตุว่า การได้พูดจากันกับเจ้านายบางพระองค์อะไรต่างๆ ถามคำถามว่า จะเอาสมบัติใหม่อะไรใหม่ สมเด็จพระเจ้ากรมพระปรมาภิไธยทูลกระหม่อมฯ ก็ให้ความเห็นว่า “อย่าเลย บวชเลยดีกว่า” แนะนำให้พระองค์ว่า “ไม่ให้ไปคิด ในเรื่องที่นี่ ถ้าพูดจริงๆ ก็คือท่านปรึกษาหารือกับบรรดาเจ้านายว่าท่านสมควรไหม เจ้านายที่ใกล้ชิดกับพระองค์นั้นทรงให้ข้อคิดกับพระองค์ว่า ควรอยู่สมณเพศ ก่อนที่รัชกาลที่ 2 ทรงพระประชวร รัชกาลที่ 4 เองไม่มีโอกาสได้เข้าใกล้ชิดแล้ว แล้วในขณะนั้นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงตั้งกำแพงล้อมวัง หมายความว่าตั้งบรรดาพวกตำรวจวังทั้งหลายคุมหมดเลย ตามหลักพระมหากษัตริย์ทรงป่วยทรงพระประชวรเนี่ย ท่านเป็นคนคุมตำรวจวัง เพราะฉะนั้นก็หมายความว่า ท่านก็ป้องกันไม่ให้ใครเข้าไปใกล้ชิด เพื่อว่าป้องกัน แม้คนมองอย่างนั้นเหมือนกับว่าเป็นการกีดกันพระองค์ได้บอกอะไรกับพระโอรสคือรัชกาลที่ 4 นั้น ซึ่งตอนนั้นยังทรงพระเยาว์อยู่ เพราะว่าท่านอ่อนกว่าเจษฎาบดินทร์ 17 พรรษา เพราะฉะนั้นตรงนี้อาจเป็นไปได้ว่า รัชกาลที่ 4 เองหรือเจ้าฟ้ามงกุฎ ท่านไม่สามารถปฏิสัมพันธ์กับรัชกาลที่ 2 ได้โดยตรง ในขณะนั้น ส่วนรัชกาลที่ 3 ทรงใกล้ชิดและล้อมวังคุมพระที่นั่งหมดเลย แต่ผมมองว่าตามหลักก็ต้องทำอย่างนั้น พระมหากษัตริย์ทรงประชวรหนักไม่รู้ว่าเหตุการณ์มันเป็นอย่างไรก็ต้องป้องกันไว้ก่อน แต่ในทางการเมืองแล้วเนี่ย มันก็ทำให้เห็นว่ารัชกาลที่ 4 ไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิด ตามหลักของราชสำนัก การจะเข้าเฝ้าเจ้าลูกยาเธอเจ้าลูกเธอจะเข้าเฝ้าจะกระทำได้เมื่อไหร่ ทำไม่ได้เมื่อไหร่ อันนี้คงเป็นหลักเกณฑ์ ดังนั้นถ้าจะพูดกันจริงๆ รัชกาลที่ 2 ทรงไม่ได้เปิดพระโอบอุ้มกับใครในเรื่องเหล่านี้ พูดง่ายๆ ก็คือว่ามันเป็นการเมืองที่ค่อนข้างจะกุมๆ เหตุผลก็คือว่าบทบาททางการเมืองของรัชกาลที่ 4 เมื่อท่านรู้ว่าท่านมีสิทธิธรรมที่จะขึ้นครองราชย์เนี่ย แต่ด้วยเหตุผลบางประการ เกี่ยวกับบทบาทของกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งขณะนั้นท่านมีอำนาจ ถามว่าเรื่องการค้าท่านคุมพระคลังนี้ดูแลหา

เงินหาทองให้กับแผ่นดินเจ้านายทั้งหลายให้ความชื่นชม มันมีหลักฐานว่าเจ้านายมักจะแวะเวียนไปมาที่วังของกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ถึงเวลาที่ ถ้าพูดถึงสมัยใหม่ก็เลี้ยงดูปู่เสีย มีการเลี้ยงกันมีการสนทนา ตามหลักของคนไทย ใครมาที่บ้านเรือนต้องต้อนรับกัน คนที่มีสตางค์ก็สามารถจับจ่ายใช้สอย ก็เป็นที่โปรดปรานของบรรดาเจ้านาย พระองค์ไปเยี่ยมเยียนเจ้าในตามธรรมดาตามที่หนึ่งด้านการค้าของท่าน อีกอย่างหนึ่งท่านควบคุมเรื่องตำรวจแล้วก็เรื่องการสงครามก็มีบทบาทสำคัญ เพราะว่าท่านเป็นลูกชายคนโตคนใหญ่ถึงไม่ได้เป็นเจ้าของก็ตามแต่ก็มีราชการสงครามกับพระราชบิดาอันนี้ท่านก็มีบทบาทในขณะเดียวกันถ้าจะว่าไปแล้วเนียกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ความดีของท่านนี้ คือแม่ของท่านไม่ได้เป็นเจ้าของ เป็นสามัญชนและตัวท่านเองไม่ได้เป็นเจ้าของ เป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เท่านั้นเอง ท่าน ไม่มีสิทธิได้เป็นเจ้าของ เพราะแม่ท่านเป็นสามัญชนในขณะรัชกาลที่ 4 พ่อท่านเองเป็นพระมหากษัตริย์ แม่ท่านเป็นเจ้าของ เพราะแม่ของท่านนั้นก็คือลูกของพี่สาวของรัชกาลที่ 1 พี่หญิงบุญรอด เพราะฉะนั้น ฐานะความเป็นเจ้าของ เจ้าฟ้าองค์ใหญ่ หรือเจ้าฟ้าใหญ่แล้วมีเจ้าฟ้าน้อยอีกองค์หนึ่ง พระองค์นั้นเหมาะสม ถ้าเทียบกับฐานันดรศักดิ์กับกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ๆ ท่านไม่ได้ แต่เนื่องจากว่า ขณะนั้นอำนาจทางการเมืองที่อยู่ในกำมือไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางการเงินก็ดี อำนาจทางทหารก็ดี อำนาจทางกลุ่มเสนาบดีพวกตระกูลขุนนางอะไรต่างๆ ก็ให้การสนับสนุนอยู่ โอกาสที่ท่านจะทำตรงนั้นเนี่ย อยากและอาจจะก่อให้เกิดผลเสียหาย เพราะฉะนั้นท่านไปปรึกษาเจ้านายผู้ใหญ่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส จึงถือได้ว่าท่านปรึกษา”ผู้หลักผู้ใหญ่” เมื่อผู้หลักผู้ใหญ่ได้แนะนำคำที่ดีแล้ว ทีนี้ปัญหาก็คือ ท่านมีบทบาททางการเมืองอย่างไรใหม่ บทบาททางการเมืองโดยตรงไม่มีแต่ในขณะที่ท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์ท่านก็ยังถือสิทธิธรรมอันนั้นอยู่ คือถ้าเกิดอะไรขึ้นมาท่านก็มีสิทธิครองอำนาจต่อ ถึงแม้ว่ากรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ท่านจะมีลูกอีกก็ตาม เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านทำได้ก็คือตามวิเคราะห์ว่า เพราะฉะนั้นท่านอยู่กับวัดเป็นพระแล้วนี่ แล้วท่านจะคิดสร้างฐานอำนาจให้เกิดขึ้นจากความศรัทธาของประชาชน ก็ไม่มีอะไรเท่ากับการที่จะใช้ความเป็นพระภิกษุของท่านสร้างฐานอำนาจทางการเมืองอย่างเงียบ เพราะว่าถ้าเมื่อไหร่ท่านได้ขึ้นครองอำนาจท่านก็จะมีฐานอำนาจทั้งหมดคณะสงฆ์ในขณะเดียวกัน หมู่ประชากรราษฎรที่นับถือพุทธศาสนาก็จะให้การสนับสนุนท่านด้วย หลายคนเขามองว่าทำไมมันมีอยู่ดีแล้วทำไมท่านต้องมาคิดทำใหม่เรื่องใหม่อันนี้เหตุผลคือ 1.การที่ท่านเข้าไปบวชนี่สิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเราต้องเข้าใจว่าเมื่อปลายอยุธยาแล้วศาสนากำลังมีหมองอับซึ่งทั้งหลายมากเหลือเกิน พระเจ้าตากยังจับมาสึกแล้วก็มาบวชใหม่อะไรต่างๆเยอะเยอะบ้านเมืองกำลังกลียุคพระภิกษุที่อยู่ทางภาคเหนือก็หย่อนยานในพระธรรมวินัยมากมายพระเจ้าตากต้องมาจัดการ ถึงกับตั้งเป็นกษัตริย์ก็มีเจ้าพระฝาง เป็นต้น พอขึ้นรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมานี้ท่านถึงบอกว่าจะขอยกพระศาสนาขอบขันฑสีมาต่างๆท่านรัชกาลที่ 1 ท่านเขียนไว้เป็นกลอนเดี่ยวต้องไปเปิดดูเพราะลักษณะอย่างนั้น

รัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นปู่ของท่านมีแนวคิดให้ศาสนาหลักคืนมาได้ท่านก็ต้องทำทุกอย่างเกี่ยวกับเรื่องพระศาสนาให้ดีแต่ว่าอย่างไรก็ตามผมคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นการปฏิรูปหรือการทำอะไรเกี่ยวกับพระศาสนานี้ผมเข้าใจว่ารัชกาลที่ 4 นี้ตอนนั้นคงได้รับแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระศาสนาหลายอย่างเกี่ยวกับรัชกาลที่ 1 ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 แล้ว เพราะเหตุว่าสมัยนั้นการสอนพระพุทธศาสนาเริ่มสอนเรื่องให้เห็นในยุคปัจจุบันคือแต่เดิมทีในสมัยอยุธยาเป็นเรื่องศานามองกันถึงชาติหน้า ไตรภูมิอะไรต่างนี้ไม่ดีแล้วไปตกนรกเท่านั้นเท่านั้นอะไรต่างๆเป็นเรื่องอธิบายกันมาในสมัยรัตนโกสินทร์พยายามอธิบายให้เห็นว่าเรื่องของกรรมอะไรต่างๆไม่ต้องรอในภพหน้าในภพนี้ถ้าทำดีก็จะได้ส่งผลถ้าทำไม่ดีผลไม่ดีก็เกิดขึ้นคืออธิบายศาสนานี้เริ่มเปลี่ยนไปคือมุ่งในเรื่องของหลักเหตุผล เหตุผลนิยม เนื่องจากเป็นเหตุและผลกัน พุทธศาสนาเป็นเรื่องเหตุและผล สมัยก่อนอาจจะอ้างอะไรประมาณบุญญาบารมีอะไรต่างๆซึ่งทำกันก็ภพที่ชาติอะไรต่างๆแต่สมัยรัตนโกสินทร์เริ่มอธิบายใหม่การทำเราไม่ต้องรอไปถึงชาติหน้าชาตินี้ก็ได้แล้วเพราะฉะนั้นตรงนี้ที่ผมคิดว่ามันเป็นเรื่องที่ท่านทำมา ใช้คำว่า “ธรรมยุติ” ขึ้นมานี้เพราะว่าที่ท่านตั้งธรรมยุติขึ้นมาเพราะว่าศาสนาพระภิกษุในขณะนั้นถ้าจะว่าจริงคือมหานิกายนี้แน่ชัด มีบางอย่างบิดเบือนไปหรือว่าเพี้ยนไปจากการสอนในพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้นลักษณะอย่างนี้ก็คือว่า ให้ยึดพระไตรปิฎกเป็นหลัก เพราะรัชกาลที่ 4 ที่ท่านเป็นพระท่านบอกว่าคือการใช้พระไตรปิฎกเนีย แต่ที่กันใช้ต่อไปพระไตรปิฎกมีไว้ แต่พระอรธกถาจารย์อธิบายอะไรก็แต่งเติมเสริมต่อเข้าไปเรื่อยๆไม่รู้ว่าจะจริงแล้วที่ปฏิบัติกันอยู่มันตรงหรือป่าวก็ให้ย้อนกลับไปอยู่ที่พระไตรปิฎก ผมคิดว่าในแง่รัชกาลที่ 4 ซึ่งท่านทรงติดต่อกับฝรั่งต่างชาติ แล้วก็ท่านมีการศึกษาเรียนหนังสือหนังสือหาในสมัยนั้นเนีย ท่านมีการพบปะกับคนต่างชาติต่างภาษาหลายคน เราจะเห็นได้ว่าปลายรัชกาลที่สามฝรั่งเริ่มเข้ามา รัชกาลที่ 2 ก็เริ่มเข้ามาแล้ว พ่อค้าวาณิชต่างๆเข้ามา รัชกาลที่ 3 เข้ามาเยอะในขณะเดียวกันรัชกาลที่ 3 กำลังติดต่อกับขายกับฝรั่งมังค่า รัชกาลที่ 4 ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์อะไรแต่ท่านก็ยังคงเป็นพระภิกษุอยู่ในลักษณะนี้ท่านได้รับอิทธิพลความคิดอะไรแม้กระทั่งการปฏิรูปศาสนา อย่าง มาร์ติน ลูเธอร์ ซึ่งมันเกิดในยุโรปด้วย มันก็แพร่กระจายเข้ามากับพวกมิชชันนารีพวกฝรั่งพวกอะไรต่างๆที่เข้ามา พวกอเมริกันเข้ามาก็เอาพวกมิชชันนารีเข้ามาในลักษณะอย่างนี้การที่เข้ามามีการเสวนากับพวกบาทหลวงทั้งหลายเข้าใจว่าอิทธิพลเกี่ยวกับเรื่องปฏิรูปศาสนาในยุโรปก็คงผ่านเข้ามาในความคิดของท่านเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการที่ท่านพูดมันต้องยึดหลักคือพระไตรปิฎก มันก็เหมือน มาร์ติน ลูเธอร์บอกว่า “ไปป์ไม่สำคัญ สำคัญที่คัมภีร์ไบเบิล ใครอ่านคัมภีร์ไบเบิลออกแล้วรู้ภาษาคัมภีร์ไบเบิลก็สามารถเป็นพระได้” ในลักษณะอย่างนี้เราจะเห็นได้ว่าเราศึกษาพระพุทธศาสนา การศึกษาพระศาสนาเนีย โดยยึดหลักพระไตรปิฎก มันจะมีอะไรที่แตกต่างออกไป ธรรมยุติก็จะจะมีอะไรที่ต่างจากมหานิกายออกไป นี่เป็นเรื่องที่ผมคิดว่ามันเป็นการเริ่มชี้ให้เห็น การที่พระวชิรญาณท่านจะทำ

อย่างนั้นได้สร้างฐานท่านจะไปทำแบบเดิมมันก็ไม่ใช่เพราะว่ามันก็เหมือนกับว่าสิ่งที่มันเป็นอยู่แล้วมีคนทำอยู่แล้วพระภิกษุที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่ท่านทำมาอยู่แล้วท่านก็คงไม่เข้าไปแข่งแต่ท่านก็สร้างแนวคิดของท่านใหม่ แนวคิดของท่านก็เป็นแนวคิดในเรื่องของ สัจนิยม (Realism) ความจริง เรื่องของเหตุผลนิยมและเรื่องมนุษยนิยม เกี่ยวกับเรื่องมนุษยนิยมนี้ รัชกาลที่ 4 คงได้รับอิทธิพลจากตะวันตกแน่ๆ อันที่จริงฝรั่งเศสตะวันตกไม่ได้เข้ามาในสมัยพระองค์ มันเข้ามาแต่ต้นรัตนโกสินทร์แล้วแนวคิดอะไรเข้ามา การค้าขายก็เข้ามา เมื่อมีการค้าขายเข้ามา ฝรั่งเศสค้าติดต่อกับค้าขาย ความคิดแบบนี้ทุกอย่างคือ ชนชั้นกลางพวก กฎมพินท์ทั้งหลาย พ่อค้าขุนนางก็เริ่มค้าขายกัน ร่ำรวยกันใหญ่ รัชกาลที่ 3 เป็นพ่อค้า และได้รับอิทธิพลพวกนี้เข้ามา ลักษณะอย่างนี้เป็นเรื่องของมนุษยนิยม เรื่องของมนุษย์ เพราะฉะนั้นเรื่องการนับถือศาสนา ในแง่มนุษยนิยม ทำความดี ผลได้รับก็เป็นผลดีตอบแทน ไม่จำเป็นต้องรอว่าชาติหน้าชาติโน้นชาตินี้ แม้กระทั่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เรื่องชาติหน้าชาติไหนยังไม่เห็นไม่เป็นตรรกะไม่มีเหตุผลจะบอกได้ชัดเจน ไม่เป็น สัจนิยม คือมองเห็นได้ชัดๆ คือทำตอนนี้จะได้ผลอย่างไรเช่นเป็นต้นว่า $2+2=4$ มันจะเป็น 3 หรือ 2 ไม่ได้ มันเห็นชัดๆถ้าเราประหยัดก็จะมีเงินเก็บ แต่ถ้าเราใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ขอให้เรามีเงินมีทองก็คงเป็นไปได้ ตามหลักพระพุทธศาสนาต่างๆ คำสอนของพระพุทธศาสนานั้นก็สอนให้การใช้ชีวิตในปัจจุบันให้ดีที่สุด อันนี้เป็นแนวคิดหนึ่งคือว่า แนวคิดที่ท่านมาสร้างธรรมยุติกนิกายขึ้น จึงมองได้ว่าท่านมีบทบาทอย่างไม่อยากใช้คำว่า “ซ่อนเร้น” แต่บทบาทของท่านในแง่ที่สร้างฐานอำนาจ จะเป็นอำนาจทางการเมืองหรืออำนาจในทางศาสนา อำนาจนี้ เป็นอำนาจที่ทำให้คนอื่นเชื่อถือได้คนมาเชื่อถือคนมีความศรัทธาเกิดขึ้น อำนาจในทางศาสนา อำนาจในทางธรรม อำนาจในโลก ถ้าจริงๆเราดูให้ดี พอธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้นสิ่งที่ท่านอธิบายคนก็เห็นด้วย เพราะว่ามันแต่ต่างกันสิ่งหนึ่งที่ผมคิดว่าสิ่งที่ท่านทำนั้นท่านไม่ได้ยึดตัวท่านเองท่านเอาสัตยลักษณ์ตัวแบบ คือภิกษุรามัญ ที่วัดบวรมงคล หรือวัดลิงขบ ถือว่าท่านเอารูปแบบโมเดลตรงนั้นมาแสดงให้เห็นคือว่าเราต้องเข้าใจอย่างหนึ่งว่า มอญแม้กระทั่งสมัยสุโขทัยเราก็ได้รับอิทธิพลแบบอย่างศาสนาจากมอญ มอญก็แผ่กระจายไปทางเหนือขึ้นไปสู่ล้านนาไปถึงสู่ที่ต่างๆที่คนพุทธศาสนาไปอยู่ เพราะฉะนั้นการย้อนกลับไปสู่สุโขทัยย้อนกลับไปหาเรื่องมอญอีกมันก็เหมือนกับว่าในสมัยพญาสิทธิมนต์ ได้มีพระภิกษุมอญเข้ามาเผยแผ่ในสุโขทัย ถ้าเรามองกันให้ดีจะเห็นได้ว่า ท่านก็อาศัยธรรมยุติกนิกายโดยอาศัยรามัญวงศ์เนี่ย เป็นต้นแบบ การห่มเฉียง การประพาดปฏิบัติอะไรต่างๆซึ่งผมและท่านก็คงทราบดีว่าธรรมยุติเป็นอีกลักษณะหนึ่ง หลายคนว่าเคร่งครัดมากอะไรต่ออะไรหลายอย่าง ลักษณะอย่างนี้จากคนที่เริ่มมีความรู้สึกห่อเหี่ยวใจต่อสิ่งที่มันเกิดขึ้นกรุงศรีอยุธยาและจนกระทั่งสมัยพระเจ้าตากสินยังมีปัญหาเรื่องคณะสงฆ์รุ่นวายุอยู่เพราะอย่างที่เราเคยเรียนแล้วว่าพระสงฆ์บางรูปที่บอกว่า พระเจ้าตากถามพระภิกษุว่า ท่านเจ้าประคุณสำคัญว่าท่านบวชได้ไหมพระภิกษุเหล่านี้

เป็นโศคาบันพระภิกษุต้องไหว้ท่านหรือท่านต้องไหว้พระภิกษุ การสร้างธรรมยุติกนิกายขึ้นมาขึ้นนั้น เป็นการสร้างขึ้นด้วยความชื่นชมยินดีจากผู้คนในขณะที่ท่านเป็นภิกษุสงฆ์ ทำได้แค่นี้ละท่านก็ให้คนนับถือเรื่องศาสนานั้นได้มีความชื่นชมในตัวท่านอันที่สองบรรดาศาสนิกชนทั้งหลายที่มีความเห็นถึงข้อบกพร่องในศาสนาเมื่อเห็นว่าพระองค์นั้นมาเป็นประธานที่จะจัดแจงเรื่องของพระศาสนาให้มันเข้ารูปเข้ารอยเสียใหม่เนี่ยะที่ไม่ไปกระทบสิ่งที่มีอยู่แล้วเนี่ยก็ถือว่าเป็นเรื่องน่าชื่นชมยินดี ท่านก็จะได้รับการยอมรับทั้งในคณะหมู่สงฆ์และในบรรดาศาสนิกชนทั้งหลายซึ่งอาจจะเป็นผลดีต่อการที่เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 แล้วที่ก็จะเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปเพราะเหตุว่าความหมายของธรรมราชา ก็จะปรากฏเด่นชัด เพราะว่าการที่ขึ้นครองราชย์ทรงทรงทศพิธราชธรรม ความเป็นพระธรรมราชานั้น ท่านขวากไขว้ในธรรมก่อนที่จะขึ้นครองราชย์เสียอีก อันนี้สำคัญ เพราะฉะนั้นประเด็นตรงนี้ถามว่าเป็นบทบาททางการเมืองใหม่ความจริงแล้วรูปธรรมมันไม่ชัด แต่ว่าเนื้อหาของมันต่อบทบาทของท่านตรงนี้เป็น การสร้างสถานะภาพทางการเมืองซึ่งไม่เป็นที่น่าเกลียดแต่ประการใด เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์แล้ว ฉันผมตอบตรงนี้เลยว่าทำมีบทบาทอย่างไร

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

อันนี้จะเห็นได้ว่ามันมีประโยชน์อย่างไร หมายความว่าเมื่อท่านเป็นธรรมยุติกนิกายแล้วท่านก็ปฏิบัติต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดเนี่ยเป็นประโยชน์ต่อพระองค์อย่างไรในคำถามนี้ แล้วอีกอันหนึ่งก็ว่าเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไรผมคิดว่าผมได้พูดไปบ้างแล้วนะคับ ผมสรุปประเด็นเลยว่า อันที่หนึ่ง การที่ท่านทำอย่างนั้นเนี่ย จะมิให้การสนับสนุนพระองค์ในฐานะผู้ทรงปฏิบัติปฏิรูปศาสนาเจริญก้าวหน้าและมั่นคงซึ่งอันนี้เป็นหัวใจของคนไทยทั่วไปที่อยากเห็นพระพุทธศาสนานั้น มีความเจริญรุ่งเรือง ไม่เป็นที่ถูกคนทั่วไปเบียดเบียน เสื่อมความศรัทธาในข้อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ อันนี้ถือได้ว่าเมื่อใครมาทำตรงนี้อยู่ในหัวใจของคนไทยแล้ว สังคมไทยพระพุทธศาสนาเป็นหลักหัวใจของคนไทยเลย เราเห็นพระเห็นเจ้าก็บูชากราบไหว้ แต่เราก็รู้สึกไม่สบายใจ พระภิกษุกลุ่มหนึ่งเข้าไปยุ่งเกี่ยวของที่ไม่ใช่ของสงฆ์ ซึ่งมันเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว และสมัยธนบุรีก็ยังมีอยู่เมื่อเป็นอย่างนี้ ความคิดอย่างนี้คนที่ผ่านร้อนผ่านหนาวก็ยังเห็นภาพนั้นอยู่ รัชกาลที่ 4 ท่านเข้ามาตั้งแต่ต้น ท่านก็มาทำเรื่องตรงนี้ขึ้นมาผมก็คิดว่ามันเข้าไปอยู่ในหัวใจของพุทธศาสนิกชนอยากเห็นว่าใครที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์ เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเนือนาบุญอย่างแท้จริงและท่านก็ทำตรงนี้แล้ว ท่านทำตรงนี้ได้เป็นเจ้านายชั้นสูงและท่านเป็นพระด้วยคนส่วนหนึ่งเขานับถือท่านเป็นเจ้านายอยู่แล้ว อันที่สองท่านเป็นพระภิกษุที่มีข้อวัตรเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา สองอันบวกกันแล้วมันก็เลยกลายเป็นฐานอำนาจทาง

การเมืองโดยไม่ต้องโฆษณาเลย มันจะเกิดขึ้นมาโดยตัวของมันเอง เกิดแก่พระองค์ท่านแน่ๆ ประเด็นที่สองให้พระพุทธศาสนาก้าวหน้ายิ่งขึ้น ผมคิดว่าสิ่งที่อยู่บนรากฐานของเหตุผลนิยม สัจนิยม และมนุษยนิยม เรื่องมนุษยนิยมที่ผมพูดตอนแรกว่า มนุษยนิยมพระพุทธเจ้าอธิบายว่าพระองค์เป็นมนุษยธรรมคานี้เอง ท่านมีตระกูลรุ่นชาติเหมือนคนทั่วไป ท่านเป็นเจ้านายเป็นพระมหากษัตริย์ ท่านแตกต่างจากคนทั่วไปก็คือท่านมีปัญญาที่สามารถคิดในสิ่งที่คนไม่เคยคิด เมื่อคิดแล้วก็ทดลองปฏิบัติ แล้วประสบความสำเร็จแล้วท่านค่อยมาสั่งสอนถ้าเราเรียนกันจริงๆมันเป็นเรื่องของมนุษยนิยมคือว่าที่เขามองสมัยก่อนมองว่า พระเจ้าสิบชาติ ก็พูดถึงบาริที่สั่งสมกันมาแต่ละชาติๆซึ่งเราก็ไม่เคยเห็นเลยว่ามันจริงหรือไม่จริง แต่การอธิบายว่าพระพุทธเจ้าเหมือนคนธรรมดาทั่วไป ท่านมีชาติตระกูลของท่าน ท่านมีครอบครัวมีพระมหาลีมีลูก แต่ทำไมท่านจึงแตกต่างจากพวกเราๆทั้งหลาย หรือแม้กระทั่งท่านศึกษาเรื่องของมนุษย์ เรื่องกรรม การอธิบายกรรม เรื่องของกรรม เรื่องของกฎแห่งกรรม ทำให้เห็นในยุคปัจจุบัน มนุษย์ทำอะไรมันเป็นเหตุมันก็ส่งผล แต่ถ้าสมัยก่อนเวลาสอนกัน เราจะพูดถึงชาติหน้า กว่าจะมาถึงชาตินี้ เราทำอะไรไว้บ้าง ลักษณะที่อธิบายไว้ว่าคนถึงพยายามที่ทำบุญโดยหวังชาติหน้า ไม่ได้คิดว่าทำบุญเพื่อที่จะช่วยเหลือคนปัจจุบันนี้ เพราะคิดว่าหวังชาติหน้าเลยดีกว่าหวังอะไร โกลาเลิน ไป แต่นี่เป็นลักษณะการมองเห็นอธิบายเรื่องพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์อธิบายแบบมนุษยธรรมคา พระพุทธเจ้าคืออะไร พระธรรมคืออะไร พระสงฆ์คืออะไร อย่างจะพูดให้เห็นชัดๆเลยว่าพระพุทธเจ้าคือผู้ทรงคิดค้นวิธีการพ้นทุกข์อะไรต่าง พระธรรมคือคำสั่งสอน ส่วนพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา การอธิบายเหล่านี้เป็นการอธิบายเรื่องของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของชาติหน้าซึ่งยังมาไม่ถึงสมเด็จพระวชิรญาณวโรสท่านเป็นธรรมยุติกายท่านอธิบายตรงนี้ไว้อย่างดี ถึงตรงนั้นยังไม่รู้ว่าเห็นไม่เห็น พูดง่ายคือว่าถ้าสอนไปเดี๋ยวคนไม่เข้าใจ มันต้องถึงคนปฏิบัติธรรมถึงจะพูดได้ แต่ถ้าคนไม่ปฏิบัติพูดไปก็ไม่เข้าใจ เหตุผลผมคิดว่า ทุกอย่างเป็นเหตุและผลอธิบายลักษณะอย่างนี้มันเป็นแนวคิดซึ่งได้รับอิทธิพลจากโลกสมัยใหม่ โลกตะวันตก ซึ่งเขาเปลี่ยนแปลงมาก่อนหน้าเราแล้ว สิ่งเหล่านี้เข้ามากับพ่อค้าวานิช พวกมิชชันนารี พวกเผยแผ่ศาสนาและเมื่อมีการแลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์ต่อกันแล้วความคิดเหล่านี้เกิดขึ้นแหล่งอิทธิพลการค้าเป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดความคิดมนุษยนิยมนี้เกิดขึ้น เพราะว่าคนเราทำมาหากินก็เพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเลี้ยงตัวเอง ซึ่งเลี้ยงตัวเองไม่ใช่เลี้ยงชาติหน้าแล้ว ทำให้พระพุทธศาสนาของไทยเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเพราะว่าการมีธรรมยุติกายจะให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมทำให้เกิดการแข่งขันกันในการปฏิบัติสิ่งที่ดีงามว่าให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยสิ่งนี้ก็เป็นผลดีเพราะฉะนั้นก็ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหลายคนอาจจะมองว่าท่านทำให้คณะสงฆ์แตกแยกซึ่งผมว่ามันไม่ใช่ ผมมีความเห็นว่าท่านไม่ใช่ทำให้คณะสงฆ์แตกแยกเพราะว่ารัชกาลที่ 3 ท่านก็เป็นมหานิกายท่านก็ไม่ได้เป็นธรรมยุติแต่น้องของท่านเป็นธรรมยุติเราจะเห็นได้ว่ารัชกาลที่สามท่านสนับสนุนท่านทุกอย่างแม้กระทั่งวัด

บวร ก็ให้ท่านชื่อวัดบวรกรุงรัตนคังคงจะหมายถึงอะไรแล้วก็ในขณะเดียวกันนี้ท่านก็เปรยๆว่าจะให้พระห่มจีวรแหวนเหมือนมอญกันหมดท่านก็ไม่ได้ดำหนิอะไรท่านเพียงแต่เปรยๆว่าท่านทำแบบนี้เดี่ยวพระทำแบบท่านกันหมดแต่ทั้งหมดถ้าจะมองในระยะไกลจะเห็นได้ว่าในที่สุดสองนิกายกลายเป็นแหล่งความรู้ทางด้านพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางนั่นคือทางฝ่ายธรรมยุติกก็เกิดมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนมหานิกายก็เกิดมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนาไม่ได้แต่แยกอะไรกันก็ต่างคนต่างทำงานให้กับพระพุทธศาสนาผมคิดว่าเป็นผลดีเพราะว่าธรรมยุติกนิกายเกิดขึ้นมาปั๊บก็ทำให้มหานิกายมีข้อเปรียบเทียบกันและต้องพยายามที่จะไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียหมู่คณะของตนเองอันนี้เป็นเรื่องที่ดีต้องแข่งขันทำความดีซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกขุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธศาสนา และส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

อย่างที่ผมว่าบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายท่านก็ทำให้เห็นเพราะว่าสิ่งที่แสดงออกให้เห็นท่านไม่ได้พูดว่าตัวท่านเป็นตัวแบบคือคล้ายๆว่าท่านก็ไม่ได้แสดงว่าเหมือนเป็นศาสดา แต่ว่าท่านทำเหมือนอย่างที่เราอาจารย์รามัญวงศ์ที่วัดบวรมงคลนั้นท่านได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องพระศาสนาจากที่นั่น ลักษณะอย่างนี้ผมคิดว่าท่านก็กลายเป็นผู้ที่ชี้ให้เห็นว่าการจะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นเนี่ยจะต้องคำนึงถึงเรื่องของการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องแล้วท่านก็ยกเอาเรื่องของรามัญวงศ์มาเป็นตัวแบบซึ่งอันที่จริงแล้วผมว่ามันก็เหมาะสมด้วยประการทั้งปวงการที่ท่านหยิบเรื่องนี้ขึ้นมาพูดนี้มันก็อยู่ในหัวใจของคนไทยที่ยังเชื่อกันว่าพระมอญนั้นได้มีบทบาทตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้วในการได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในบ้านเมืองของเราอันที่สองผมว่าท่านพูดซ้ำในเรื่องสั่งสอนศาสนาในเรื่องของเหตุผลเรื่องสัจนิยมเรื่องมนุษยนิยมใหม่ๆต่างๆนั้นเป็นสิ่งประชาชนนั้นเข้าถึงอย่างที่ผมได้ยึดตลอดเวลากว่าถ้าพูดถึงเรื่องพระเจ้าสิบชาติก็นึกไม่ออกแต่ถ้าพูดถึงซัดๆในโลกปัจจุบันรู้ว่าถ้าทำอะไรแล้วจะได้อะไรนี่จะทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการปฏิบัติตนในทางพุทธศาสนาได้นี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญท่านมีความสำคัญในแง่ก่อตั้งธรรมยุติกนิกายพระพุทธศาสนาขึ้นมา ส่งผลต่อการเมืองของท่านหรือไม่อย่างไร ก็อย่างที่พูดกันแล้วว่า เมื่อธรรมยุติกนิกายจนเป็นที่ยอมรับในหมู่คณะสงฆ์และก็ในหมู่ชาวบ้านและก็ตัวท่านเองก็สอนในหมู่สงฆ์และยังให้ความรู้แก่ฆราวาสอีกด้วย เราจะเห็นได้ว่าการที่ท่านเสด็จเผยแผ่ศาสนาเพราะว่าเราจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาธรรมยุติกนิกายของพระองค์นั้นต่อมาปรากฏว่ามันได้มีการเผยแผ่ออกไปจากหัวเมืองจากอีสานหลวงปู่มนต์ได้รับอิทธิตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ท่านเป็นธรรมยุติกนิกายกระจัดกระจายกันออกไปแสวงบุญออกไปทั่วหลังจากนั้นก็ได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่เริ่มต้นของสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว อันนี้ถือได้ว่ามันส่งผลต่อการเมืองของพระองค์มากทีเดียวเพราะ

อะไร เพราะว่าเราจะพบเราต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าพอตั้งธรรมยุติกนิกายพระก็จะบวช
 ธรรมยุติกนิกาย ไครบวชธรรมยุติถือว่าเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของท่านและพระภิกษุเหล่านี้
 ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระราชคณะชั้นผู้ใหญ่เรื่อยๆ ในทางฝ่ายธรรมยุติกนิกายอันนี้ถือได้ว่าท่าน
 สถาปนามาด้วยตัวท่านเองแล้วท่าน โปรดเกล้าขึ้นมาเราต้องเข้าใจอย่างหนึ่งว่าท่านตั้ง
 ธรรมยุติกนิกายก็มีคนข้าราชการเข้ามาบวชเมื่อบวชแล้วพอหลังรัชกาลที่ 4 ลาสิกขาออกมาแล้ว
 ก็ขึ้นครองราชย์บรรดาพระภิกษุทั้งหลายที่บวชติดตามท่านก็สึกออกเข้ารับราชการก็กลายเป็นกลไก
 การบริหารบ้านเมืองของพระองค์ท่านในฐานะที่ผ่านธรรมยุติกนิกายมาตั้งแต่แรกอันนี้ถือว่า บทบาท
 ส่งผลต่อการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร ผมตอบว่าธรรมยุติกนิกายมันก็สร้างฐานอำนาจทาง
 การเมืองกลุ่มคนที่ส่วนหนึ่งจะเข้ามาบริหารบ้านเมืองในฐานะที่เป็นราชการ ต้องไม่ลืมนะว่า
 สมัยก่อนการบวชคือการได้ศึกษาถ้าใครไม่บวชก็ไม่ได้ศึกษาก็ไม่ได้เป็นข้าราชการคนที่บวชแล้วก็
 ได้ศึกษาเข้ารับราชการเมื่อเป็นอย่างนี้ฐานเสียงของท่านก็จะอยู่ในแวดวงบริหารราชการแผ่นดิน
 ส่วนหนึ่งนะคับ ไม่ใช่ทั้งหมดแต่ในขณะเดียวกันประชาชนทั้งหลายก็ให้การสนับสนุน การขึ้น
 ครองราชย์ก็จะมีสมณะชีพราหมณ์ขุนนางทั้งหลายก็เข้าประชุมพร้อมกันเป็น อเนกนิกรสโมสร
 สมมติ ที่จะยกใครเป็นกษัตริย์เพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 3 สิ้นพระชนม์ ทุกคนประชุมกันคณะสงฆ์
 อะไรต่างๆก็ยินยอมพร้อมใจกันว่าท่านเหมาะสมอย่างที่ผมพูดตั้งแต่แรกว่าการแสวงตัว
 ธรรมยุติกนิกายบางครั้งก็เสมือนหนึ่งพระองค์ทรงเป็นธรรมราชผู้ซึ่งปฏิบัติท่านไม่ปฏิบัติท่านก็
 สอนให้พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติให้เคร่งครัดไม่ได้ ที่นี้มีผลต่อทางการเมืองของพระองค์เป็นผล
 ทางบวกเลยละท่านทำได้แค่นี้แหละท่านทำมากกว่านี้ไม่ได้เพราะท่านเป็นพระท่านไปแสดงตัวให้
 เห็นถึงการมีอำนาจขึ้นมาเมื่อไหร่ท่านอาจจะถูกเพ่งเล็งจากทางฝ่ายอาณาจักรก็ได้รัชกาลที่ 3 ก็ทรง
 คิดว่าน้องท่านทำอะไรอยู่ ท่านทำอะไรเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดมันก็สร้างความนิยม
 ในตัวท่าน สมมติยกตัวอย่างท่านพระธรรมโกศาจารย์คนก็เคารพนับถือยกย่องโดยหมู่ชนเกิดขึ้นเอง
 โดยไม่ต้องบังคับพอถึงเวลาพอท่านมีศาสนิกชนที่นับถือท่านมากเมื่อไหร่ รัชกาลที่ 4 ขึ้น
 ครองราชย์สมบัติทุกคนก็พร้อมแล้วเพราะไม่ต้องมาเล็งว่าดีหรือไม่ดีเพราะท่านเป็นอย่างนี้มา
 ตั้งแต่แรกแล้วเป็นพระก็เป็นพระบริสุทธิ์ผุดผ่องมันให้อำนาจมาตั้งแต่แรกก่อนขึ้นอำนาจด้วยความ
 นิยมยกย่องจากหมู่ชน

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกษุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

อันนี้ผมตอบเลยว่าท่านมีสิทธิโดยชอบธรรมมองได้อย่างนี้ทรงดำรงอิสรียยศสูงสุดเมื่อเทียบกับเจ้านายสูงสุดเวลานั้นเพราะว่าท่านเป็นพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าองค์ใหญ่ แม่ของท่านเป็นมเหสีและพ่อของท่านก็เจ้าฟ้ากรมหลวงอิสรสุนทรหรือรัชกาลที่ 2 มีสิทธิเป็นกษัตริย์แน่ๆ ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายอะไรบังคับว่าต้องเป็นอย่างนั้นแต่ในตามปฏิบัติที่ผ่านมาเป็นลักษณะอย่างนั้น **อันที่สอง** ทรงผ่านพระราชพิธีสำคัญอย่างพระราชกุ่มารครบถ้วนยกตัวอย่างเช่น พระราชพิธีลงทรงก็คือ อานน้ำ ต้องมีพิธีใหญ่โตถือว่าเป็นครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 ไม่มีรัชกาลที่ 2 พอมาถึงลูกท่านองค์นี้ทำ ทำเอาไว้มันเหมือนบอกว่าให้รู้ว่าองค์นี้แหละต่อไปเป็นใหญ่ อีกอย่างหนึ่งพระราชพิธีโสกันต์สำหรับเจ้าฟ้าท่านได้รับแต่กรมเจษฎาบดินทร์ไม่ได้รับมันต่างกัน **อันที่สาม** หลังลาผนวชรัชกาลที่ 2 โปรดบังคับบัญชากรมมหาดเล็กคือท่านบวชเป็นเณรก่อนพอสึกปั๊บก็ให้เป็นบังคับบัญชามหาดเล็ก กรมมหาดเล็กก็คือกรมที่ดูแลใกล้ชิดพระมหากษัตริย์กรมมหาดเล็กถ้าจะว่าจริงๆ แล้วถือว่าเป็นกรมที่สำคัญเดี๋ยวนี้ยังมีทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ถือได้ว่าคนอื่นอาจจะไม่ได้ตำแหน่งตรงนี้ **อันที่สี่** ทรงได้รับการศึกษาสำหรับพระราชกุ่มารอันสูงศักดิ์แบบที่เจ้านายชั้นสูงจะเรียนท่านจะได้รับการสั่งสอนอบรมอย่างดีลักษณะอย่างนี้ถ้าถามว่าเมื่อเทียบกับเจ้านายองค์อื่นแล้วเนี่ยท่านเหมาะสมที่สุดกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ก็เทียบท่านไม่ได้แต่ถามว่าทำไมกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์จึงได้ขึ้นแล้วขุนนางสนับสนุนก็อย่างที่พูดแต่แรกแล้วว่าเพราะท่านอายุมากกว่าเจ้าฟ้ามงกุฎ 17 ปี เพราะฉะนั้น 17 ปีนี้คนเป็นขุนนางอาจจะมองว่าถ้าให้เด็กองค์เล็กนี้ขึ้นครองก่อนองค์ใหญ่เกิดความแตกแยกแต่ถ้าองค์ใหญ่ขึ้นก่อนขุนนางกำกับดูแลอยู่จะสังเกตใหม่ว่ากรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เวลาท่านขึ้นครองราชย์แล้วเวลาท่านสวมมงกุฎแล้วนี่ท่านบอกว่า “ท่านไม่สวม” ท่านบอกว่า “เก็บไว้ให้เขา” เอาไว้ให้เขาหมายความว่าเอาไว้ให้กับเจ้าฟ้ามงกุฎท่านไม่สวมพอเขาทูลให้กว้างไว้เอาไว้ให้เขามีนั้นว่าท่านก็ยอมรับรัชกาลที่ 4 สมควรขึ้นเป็นกษัตริย์แต่ว่าเนื่องจากสถานการณ์ขณะนั้นเนี่ยท่านมีบทบาทสำคัญในการบริหารบ้านเมืองอยู่บรรดาขุนนางก็เลยเห็นสมควรที่จะให้ขึ้นครองราชย์และรัชกาลที่ 3 เมื่อท่านขึ้นครองราชย์แล้วท่านก็ไม่เคยปรารถนาของ ท่านครองราชย์ต่อจากท่านท่านกลับบอกว่าต้องให้ขุนนางช่วยกันพิจารณาว่าใครเหมาะสมที่จะขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมืองเป็นความดีอย่างหนึ่งของรัชกาลที่ 3 ท่านไม่สั่งการว่าใครลูกของท่านควรจะเป็นท่านก็ไม่ได้บอกและท่านก็ไม่บอกว่ารชกาลที่ 4 นะ แต่ท่านบอกว่าให้เป็นเรื่องของขุนนางและข้าราชการทั้งหลายที่เห็นสมควรเหมือนกับที่ท่านได้รับอย่างนี้มาเพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าสิทธิการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์นั้นพระองค์นั้นมีสิทธิโดยชอบธรรมแต่เนื่องด้วยสถานการณ์ขณะนั้นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์นั้นมี

ความสำคัญต่อบ้านเมืองมาก ซึ่งทำให้ขุนนางข้าราชการทั้งหลายมีอาจจะเลยได้แต่ในขณะเดียวกัน ก็จะเห็นได้ว่าเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 แล้วขุนนางทั้งหลายนี้ยกเจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นเป็นกษัตริย์โดยไม่มี ข้อขัดข้องแต่ประการใดทั้งสิ้นในขณะรัชกาลที่ 3 มิถูกแต่ก็ไม่ได้นี่ก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกขุ เกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

ผมคิดว่าต้องตรงนี้เราต้องมาวิเคราะห์เพราะเหตุว่าวิสัยทัศน์ทางการเมืองพระวชิรญาณภิกขุอันแรกถ้าท่านมีสิทธิทางการเมืองของท่านแล้วท่านต้องคิดว่า ถ้าท่านขึ้นเป็นกษัตริย์ สถานการณ์ในขณะนั้นเนี่ยซึ่งตอนนั้นก็ไม่ว่ารัชกาลที่ 3 จะสิ้นพระชนม์เมื่อไหร่แต่ว่าในขณะที่ ท่านอยู่นั้นก็มีกลุ่มคนเดียวกันรุ่นเดียวกันกับท่านนี้อยู่อย่างเช่น กลุ่มขุนนาง ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ลูกของคิส บุนนาค ซึ่งต่อมาก็จะมาเป็นคนดูแล รัชกาลที่ 5 ก็เป็นกลุ่มสหาย มีความคิดเห็นสมัยใหม่อย่างช่วง บุนนาค ไปต่อเรือแบบใหม่สำหรับ ค้าขาย เป็นคนที่รับแนวความคิดใหม่ รัชกาลที่ 4 นี่ก็ความคิดใหม่ ท่านมีความคิดใหม่และรับ ความคิดใหม่ที่แตกต่างจากรัชกาลที่ 3 เพราะรัชกาลที่ 3 เป็นอนุรักษนิยม แต่รัชกาลที่ 4 เป็น Liberal เสรีนิยม ในลักษณะอย่างนี้เนี่ย รัชกาลที่ 4 มีวิสัยทัศน์ในเรื่องนี้ การที่ท่านศึกษาภาษาอังกฤษก็ดี ขนาดที่ยังไม่ได้เป็น King เป็นพระอยู่เรียนภาษาอังกฤษอย่างเรียกว่าใช้ได้เลย ท่านอ่าน ภาษาอังกฤษจนท่านอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศได้เลย ที่เข้ามาเมืองไทย รู้เรื่องราวในเมือง จีน ได้ว่ามันเกิดอะไรขึ้นในขณะนั้นอังกฤษจะบุกจีนเล่นงานจีนท่านก็รู้จากหนังสือภาษาอังกฤษเอา มาจากต่างประเทศหนังสือพิมพ์อะไรต่างๆเนี่ยการรู้ภาษาอังกฤษของท่านนี้ทำให้ท่านทะลุความมืด ต่างๆที่อยู่ในสังคมไทยต่อมาและท่านจะเป็นผู้นำคนต่อไป ท่านรู้ภาษาอังกฤษเท่ากับว่าท่านรู้เรื่อง ทั้งโลกได้ทันทีเลยเนี่ยวิสัยทัศน์ของท่านในขณะที่กษัตริย์ของพม่ารุ่นที่เสียดกรุงพระเจ้าสิปโปไม่ ศึกษาภาษาอังกฤษหาว่าเป็นภาษาของชาวอนารยชนนี่คือความคิดของกษัตริย์พม่าในสมัยนั้นใน ขณะที่รัชกาลที่ 4 เรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ยังไม่ได้เป็น King เรียนภาษาอังกฤษเพราะวิสัยทัศน์ของ ท่านและท่านอ่านหนังสือรู้หมดและอีกอย่างหนึ่งท่านคิดถึงเรื่องนี้ก็คือท่านเตรียมความพร้อมของ ความเปลี่ยนแปลงถามว่าท่านพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร ท่านคบหาสมาคมก็พวกพ่อค้าวา นิช มิชชันนารี ก่อนหน้าจะขึ้นครองราชย์ และได้มีการแลกเปลี่ยนความเห็น เช่น พวกฝรั่งจะมา สอนภาษาอังกฤษ ท่านก็จะสอนภาษาไทยสอนอะไรต่างๆ มันเหมือนกับมีการให้แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับ โลกตะวันตกในขณะที่พระองค์ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องไทยเรื่องของขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของไทยอะไรต่างๆแลกเปลี่ยนกันการที่พระองค์ไม่ปิดความคิดทำให้เกิดการ ผสมผสานกันและท่านถูกนำออกมาใช้ในการพัฒนาประเทศซึ่งเราจะเห็นได้จากสมัยท่านเปลี่ยน ถามว่าทำไมเกิดขึ้น เพราะท่านขึ้นครองราชย์สืบเชษฐาขึ้นให้รัฐบาลอังกฤษส่งทูตมาเจรจาเพื่อทำ

ว่าได้รับแนวคิดจากอันนี้มาซึ่งอันนี้ผมจะไม่พูดถึงว่าศิลาจารึกถูกหรือไม่ถูกปลอมหรือไม่ปลอม เพราะไม่ใช่ประเด็นประเด็นอยู่ที่ว่าท่านได้มาแล้วเนียนเป็นอย่างไร

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมั่งคิลลาของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระ วชิรญาณภิกษุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมั่งคิลลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

เพราะศิลาจารึกมันก็บอกให้เห็นแล้วว่าและส่งผลในข้อที่ 2 ที่บอกว่าหลักศิลาจารึก กล่าวถึงพระแท่นมั่งคิลลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองบริหารประเทศความยุติธรรมในการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ความจริงแล้วนิบาตศิลาจารึกเนี่ยความจริงแล้วตัวพระแท่นมั่งคิลลาอาสน์กับตัวศิลาจารึกนั้นนะแท่งศิลาจารึกกับแท่นมั่งคิลลามันคนละอันกันแท่นมั่งคิลลานั้นก็คือแท่นกระดานหินท่านทำขึ้นมาศิลาจารึกก็บอกว่าไว้ว่าถ้าเป็นวัน โคนวันพระข้างขึ้นข้างแรม แแปด – สิบห้า แแปด – สิบห้า วันนั้นเป็นวันธรรมะ ก็ให้พระภิกษุสงฆ์ขึ้นเทศนา แต่ถ้าเป็นวันธรรมดาไม่ใช่วันธรรมะพระองค์จะเสด็จขึ้น นี่การขึ้นมาเนี่ยลูกขุนลูกนายทั้งหลายก็แล้วแต่ในศิลาจารึกจะบอกเอาไว้บรรดาท่วยทั้งหลายพระสกนิกรทั้งหลายเนี่ยถือบ้านถือเมืองคือบริหารบ้านเมืองก็มาฟังท่านสั่งสอนการสั่งสอนเนี่ยก็อาจจะเป็นการบริหารบ้านเมืองผมเข้าใจว่าคงไม่ใช่สอนธรรมะอย่างเดียวในเรื่องการบริหารบ้านเมืองเพราะว่าในนั้นลูกขุนลูกนายและท่วย ท่วยคือท่วยราษฎร ดังนั้นก็แสดงให้เห็นว่าแล้วมันมีประโยชน์อย่างไรกับการนำร่องความยุติธรรมความจริงการนำร่องความยุติธรรมเนียนมืออยู่ในพงศาวดารศิลาจารึกได้บอกเอาไว้ว่าใครเจ็บท้องข้องใจให้มาเคาะระฆังกระดิ่งที่แขวนประตูเมืองท่านก็จะออกมาตัดสินคดีความให้อันนี้ถือได้ว่าในศิลาจารึก แต่ถ้าหากว่าพูดถึงเรื่องของพระแท่นมั่งคิลลามันเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ไหมผมเข้าใจว่ามันก็มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเนื่องจากว่าการที่ท่านให้บรรดาขุนนางข้าราชการทั้งหลายได้มาใกล้ชิดกับพระองค์ในขณะที่วันธรรมดาเนี่ยซึ่งไม่ใช่วันพระซึ่งพระองค์สั่งสอนอบรมการสั่งสอนอบรมในฐานะท่านเป็นพ่อขุนเนี่ยท่านก็ทำให้ลูกขุนทั้งหลายรู้ว่าต้องทำอะไรในสิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ราษฎรแก่ประชาชนแก่ประเทศชาติซึ่งอันนี้จะว่าไปแล้วเนี่ยมันก็ไปสอดคล้องกับในศิลาจารึกท่านบอกว่าท่านให้คิดกระดิ่งไว้ที่ประตูเมืองใครมีเรื่องเจ็บท้องข้องใจก็ให้มาเคาะพระองค์ก็จะมาตัดสินคดีความลักษณะอย่างนี้มันก็เป็นการใช้ให้เห็นว่าในศิลาจารึกนั้นเนี่ยแม้ทั้งในกระแท่นมั่งคิลลานั้นก็เป็นตัวที่จะชี้แนวคิดหรือสร้างแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขอย่างไรในฐานะท่านเป็นเจ้าขุนพ่อขุนรามแห่งเป็นพ่อขุน เพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 4 ท่านได้รับอิทธิพลจากนี้มาท่านก็อาจจะจะเป็นพ่อขุน (ในสมัยรัตนโกสินทร์) นั่นคือหมายความว่าคนทั้งหลายที่สามารถฟังสิ่งที่ท่านสั่งสอนอบรมได้ให้ความเป็นธรรมได้

เพราะฉะนั้นขอให้ไปดูนะครับถ้าเราไม่เชื่อว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงให้ไปดูในประกาศในรัชกาลที่ 4 ซึ่งท่านประกาศในแต่ละเรื่องๆ มีทั้งเรื่องยุติธรรมเรื่องของความถูกต้องไม่ถูกต้องอะไรต่างๆ ให้ราษฎรได้รับรู้สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่าอยู่ใกล้ชิดกับราษฎรตามแบบอย่างพ่อขุนรามคำแหงนั้นผมคิดมันมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของท่านก็จากศิลาจารึกแห่งนั้นล่ะและก็จากพระแท่นมั่งคศิลาอาสน์ท่านพ่อขุนรามคำแหงได้ขึ้นไปนั่งแล้วสั่งสอนผู้คนทั้งหลายในการปกครองบ้านเมืองอะไรต่างๆ อันนี้ท่านก็คงได้ใช้วิธีการเดียวกันเพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่ารัชกาลที่ 4 ท่านทำท่านบอกให้ใครต่อใครรู้ว่าท่านต้องการจะทำอะไรการประกาศรัชกาลที่ 4 ท่านประกาศอยู่เรื่อยๆ ถึงแม้ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดแต่การประกาศไปแล้วก็เหมือนกับว่าคนได้อยู่ใกล้ชิดกับท่านเพราะรู้ท่านพูดอะไรรู้ว่าท่านพูดอะไรรู้ว่าท่านคิดอะไรอยู่มันก็เหมือนพ่อขุนรามคำแหงนั่งอยู่บนเก้าอี้แล้วก็ทุกคนก็นั่งอยู่บนเก้าอี้ท่านก็นั่งบนพระแท่นมั่งคศิลาคือ นายของมันเป็นอยู่ตรงที่ว่า ท่านจะสื่อกับผู้คนรอบข้างของท่านอย่างไรพ่อขุนรามคำแหงคนยังน้อยอยู่ ก็เรียกมาๆมานั่งฟังกันเดียวจะฉันจะพูดให้ฟังสอนกันไปสอนโน้นสอนนี้สอนกันไป แต่สมัยพระองค์คนมันเยอะแล้วและความเป็นกษัตริย์อยู่ในฐานะเป็นสมมติเทพ ตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่รัตนโกสินทร์ยังคงมีไว้แต่ว่าก็ยังไม่เข้มแข็งไม่เข้มงวดเหมือนในสมัยอยุธยาแล้วมันเข้าสู่ยุคมนุษยนิยมเพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์จะเหมือนคนธรรมดามากขึ้นเพราะฉะนั้นที่ท่านเขียนใบประกาศๆประกาศเป็นเล่มเบือเรอเลยนะครับแสดงตอนนั้นคนรู้หมดเหมือนอยู่ใกล้ชิดกับท่านเลยเพราะอ่านประกาศประกาศครั้งแรกอาจจะติดไว้ตามกำแพงเมืองต่อมาก็มีผู้รวบรวมขึ้นมาทำให้อ่านได้ ขุนนางก็รู้ราษฎรก็รู้ท่านคิดอะไรดีไม่ดียังไรเข้าไปอยู่ในหัวใจประชาชนผมคิดว่าเนี่ยทำให้การที่ท่านมีความรู้สึกว่า บอกกับพระเจ้าแผ่นดินได้อะไรได้ใครเจ็บท้องข้องใจอะไรไปร้องฎีกาได้มันทำให้เราย้อนกลับไปถึงว่าการที่ท่านได้ศิลาจารึกมานี้เนื้อหาในศิลาจารึกเนี่ยในบางส่วนนั้นได้ถูกนำมาเอามาใช้ในการปฏิบัติพระองค์ในการบริหารบ้านเมืองในนี้ต้องวิเคราะห์หนึ่งเพราะมันจะไม่บอกอะไรตรงๆเราต้องมองถึงความปฏิสัมพันธ์

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ผมคิดว่าประเด็นนี้ถูกแล้วคำถามที่ผมถามว่าทำไมต้องทำตรงนี้ให้เป็นที่ศูนย์รวมจิตใจละทำไม เพราะก่อนหน้านี้สงครามไทยสงครามเก้าทัพสมัยรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ เราก็รอดมาได้ พม่าก็ถอยทัพกลับไปเกิดกรณีวังหน้ากับวังหลวงรัชกาลที่ 1 กับวังหน้าๆ ก็คือที่วัดมหาธาตุ กับวังหลวงทางโน้น แต่ทุกอย่างก็ลงเอยได้ ไม่มีการรบราฆ่าฟันพระพี่น้องทรงมาไกลเกลี้ยแล้วก็หลังจากนั้นมารัชกาลที่ 2 ก็ครองราชย์สืบก็มีการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองลูกหลานของพระเจ้าตากกรมขุนกษัตริย์ท่านเป็นหลานรัชกาลที่ 1 ก็ถูกประหารชีวิตแล้วก็ถูกเจ้านายของวังหน้าก็ถูกประหารชีวิตเพราะเห็นว่าซื่อหาว่าเป็นกบฏ แต่ว่าทุกอย่างก็ค่อยเรียบร้อยไปไม่มี

ปัญหาอะไรพอมมาถึงปลายรัชกาลที่ 2 ก็มีฝรั่งมั่งค่าเข้ามาขณะที่ยังรัชการที่ 2 ปลายรัชกาลที่ 2 พม่ากำลังโดนอังกฤษถล่มแล้วแต่เราก็เจรจากันไปกับอังกฤษแต่ก็ตกลงอะไรไม่ได้ก็ยุติไปพอรัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชย์ปีที่ในที่สุดก็เจรจากันได้มีทั้งอังกฤษมีทั้งอเมริกามีทั้งฝรั่งเศสซึ่งดูเหมือนว่าทำพาดท่าตรงนั้นเนี่ยฝรั่งอาจจะเข้ามายึดครองก็ได้แต่ก็สามารถเจรจากันไว้ได้แล้วฝรั่งก็กลับไปแล้วก็มาค้าขายกันดีแต่มีตอนที่รัชกาลที่ 3 เท่านั้นทำท่าว่าจะมีเรื่องแต่ในที่สุดก็ตกลงกันไว้ได้เขาก็กลับไปแต่ถ้ามาอีกก็ต้องเอาเรือปืนมาด้วย Gun Boat Policy นโยบายเรือปืน มาบังคับรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ปีที่ท่านก็มองเห็นว่าเมืองไทยเป็นอย่างไร นั่นคือสิ่งที่ทำให้เรา เอ๊ะ ปัญหาคือว่าทำไมเราจึงรอดตายมาได้ตลอดเวลาสุดท้ายเราก็รอดมาได้ นั่นคือประการที่หนึ่ง ประการที่สอง เราจะเห็นได้ว่าการที่รัชกาลที่ 4 นั้นเนี่ยแรงให้เซ็นสัญญาเบริงกับอังกฤษหลังจากนั้นเราก็เซ็นสัญญาอีกหลายประเทศตามมาเนี่ยซึ่งลักษณะอย่างนี้การที่ท่านเซ็นสัญญามันแค่เป็นการยืดเวลาการครอบครองประเทศของมหาอำนาจตะวันตกได้อย่างเฉียดฉิวเวลาทีเดียวเรียกว่าถ้าเราขัดขวางแบบพม่าปีอังกฤษจะถือเป็นสาเหตุเลยแต่เราก็ยินยอมจะเอาทุกอย่างจะเอาภาษีเท่าไรหรืออะไรทุกอย่างไม่ว่ากันผมไม่พูดถึงรายละเอียดคนละครับ แต่ท่านเซ็นสัญญาเรียบร้อย ทีนี้ปัญหาเกิดขึ้นก็คือว่าในสังคมไทยช่วงนั้นตอนปลายรัชกาลที่ 3 ก่อนจะขึ้นรัชกาลที่ 4 เนี่ย มีความวิตกกังวลในหมู่ขุนนางข้าราชการว่า เมืองไทยเห็นทีจะไม่รอดจากฝรั่งมั่งค่าแน่นอนหลายคนหวาดกลัว เพราะว่ามันมีตัวอย่างมาแล้วทั้งในพม่าทั้งในเวียดนามในจีนมันเริ่มมาขยับเข้ามาใกล้ทุกทีในสมัยรัชกาลที่ 3 ทางข้างใต้มาลาญทุกคนวิตกกังวลมากแต่รัชกาลที่ 4 ใช้กุศโลบายในแง่ที่ว่าอันนี้เป็นประเด็นที่สำคัญคือสร้างขวัญกำลังใจให้กับบรรดาคนไทยในขณะนั้นถึงแม้ว่าเหตุการณ์ที่วิกฤติที่ผ่านมาทั้งหลายเราเอาตัวรอดมาได้ความจริงนั้นอาจจะเป็นเพราะความสามารถของพระมหากษัตริย์ของข้าราชการขุนนางไทยที่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแก้ไขปัญหามันเมืองมาได้ตลอดแต่มันก็อาจจะยังไม่ถูกต้องความรู้สึกนึกคิดของคนไทยที่ยังยึดมั่นในเรื่องสิ่งอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านพูดว่าไว้ น่าจะเป็นพระสยามเทวาธิราชที่ปกป้องรักษาพวกเราอยู่อย่างนี้ให้เราอยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้โดยไม่ต้องเสียบ้านเสียเมืองมาจนทุกวันนี้ แล้วท่านก็เลยสร้างให้เจ้านายพระองค์หนึ่งทำรูปพระสยามเทวาธิราชอย่างที่เราเห็นขึ้นมาแล้วก็ทำพิธีทางพุทธทางธรรมอะไรต่างๆ ให้ถือเป็นสัญลักษณ์ของไทย สยามเทวาธิราช เทวาธิราช ยิ่งใหญ่ ความจริงพระสยามเทวาธิราชคือบูรพกษัตริราชเจ้าทั้งหลาย ผมว่ามองในมุมหนึ่งก็คือการสร้างฐานอำนาจสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เข้มแข็งเพราะว่าพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์นั้นก็ทรงมาปกป้องคุ้มครองแผ่นดินของเราเพราะฉะนั้นไม่ต้องกลัวเรามีพระสยามเทวาธิราชแม้กระทั่งในปัจจุบันนี้คนก็ยังพูดถึงไม่ต้องกลัวเรามีพระสยามเทวาธิราช แต่หลายคนบอกว่าถ้าเราทะเลาะกันอย่างนี้พระสยามเทวาธิราชก็หนีไปแล้ว แต่ว่าสมัยนั้นพอพูดถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาเริ่มคลายความวิตกกังวลทีนี้ คำถามว่า ท่านอาจจะสงสัยว่า เอ๊ะ ไหนบอกว่าท่าน

เป็นมนุษยนิยมแล้วทำไมท่านไปพูดถึงเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรต่างๆอันนี้เป็นกุศโลบายเพราะว่าท่านรู้ว่า การท่านพูดถึงมนุษยนิยมไปทั้งหมดเนี่ยคนทั้งหมดยังรับไม่ได้ 100% แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้พูดถึงเรื่องวิทยาศาสตร์ทั้งหลายเนี่ยทั้งปวงไม่มีเหตุมีผลไม่เชื่อแต่ผลสุดท้ายกลับไปบ้านก็ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรสักอย่างอยู่ในบ้าน อย่างบางคนบอกว่าเราไม่เอาเราพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์พอแล้วแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องไปคู่อีกกว่าพระสงฆ์รูปไหนที่ขลังๆตอนที่มิชีวิตอยู่จะนะจะเอาองค์นั้นองค์ที่ไม่ขลังไม่เอาอีกแสดงว่ายังไม่เรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อยู่ไปหาหลวงพ่อกุณให้เคาะหัว เพราะอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เชื้อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อกุณว่าถ้าเคาะหัวแล้วจะได้ดี หลวงพ่อกุณอาจจะไม่ทำอะไรแต่ถ้าใครอยากให้เคาะก็เคาะอย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นพระสยามเทวาธิราชคือการสร้างเป็นศูนย์รวมเพื่อหล่อหลอมให้คนที่กำลังวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องอันตรายที่จะเกิดภายนอกภายใน เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องที่ สรุปได้เลยว่าเพราะต้องการเป็นสิ่งศูนย์รวมจิตใจให้กับคนไทยที่กำลังหวาดกลัววิตกกังวลเกี่ยวกับภัยที่จะเกิดขึ้นกับบ้านเมืองให้หันมารวมกัน เพราะว่าถ้ามีพระสยามเทวาธิราชเป็นเครื่องบูชาแล้วนี่ก็จะปกป้องคุ้มครองคนไทยได้

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกษุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

อันนี้ความคิดเห็นของผมก็คือว่า อย่างที่บอกแล้วนะครั้นก่อนที่ท่านมาเป็น King ท่านเป็นพระมาก่อน การที่ท่านเป็นพระท่านต้องเข้าใจอีกอย่างหนึ่งว่าพระภิกษุของท่านนั้นตัวท่านเองนั้นนะเมื่อเป็นพระภิกษุแล้วเนี่ยท่านไม่อยู่กับวัดท่านชุดงค์การที่ท่านชุดงค์ออกไปในที่ต่างๆนั้นต้องพบปะผู้คนชาวบ้านมาทำให้ท่านเห็นเลยว่าชาวบ้านเดือดร้อนลำบากยากแค้นแค่ไหนมีกินไม่มีกินอย่างไรเพราะท่านไปที่ไหนคนที่มีกินก็เอามาถวายแต่ถ้าคนนั้นอดอยาก มันก็ไม่มีอะไรไหมอันนี้มันประสบการณ์โดยตรงของท่านเพราะฉะนั้นการที่ท่านอยู่ใกล้ชิดทำให้ท่านเห็นเลยแล้วก็มองว่าขณะนั้นท่าน ไม่มีอำนาจแต่ถ้าท่านอำนาจวาสนาปุ๊บพุดง่ายถ้าท่านขึ้นเป็น King แล้วนี่เป็นกษัตริย์แล้วเนี่ยการเป็นกษัตริย์เนี่ยในสังคมไทยมันจะเกิดช่องว่างระหว่างประชาชนจะมีขุนนางมาอยู่ตรงกลางแล้วทุกอย่างจะผ่านขุนนางก่อนพระถึงพระองค์ท่านอันนี้ทำให้เวลาบริหารประเทศนั้นอาจจะไม่ได้ความคิดอะไรต่างๆอันนี้เป็นเรื่องของทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติเพราะว่ามันตอนที่ท่านเป็นพระวชิรญาณภิกษุท่านได้ใกล้ชิดประชาชนแล้วใกล้ชิดกับชาวต่างชาติด้วยท่านศึกษากับบาทหลวงด้วยได้มีการเสวนากันท่านได้ความรู้สมัยใหม่เกิดขึ้นและในขณะเดียวกันท่านได้พบปะราษฎรอย่างใกล้ชิดรู้ทุกข์สุขของราษฎรเพราะฉะนั้นเมื่อท่านขึ้นครองราชย์ปุ๊บเนี่ยท่านก็ถือว่าบทบาทพระวชิรญาณภิกษุนั้นเป็นประโยชน์ต่อการบริหารบ้านเมืองอย่างมากเพราะว่าท่านเป็น King แล้วเนี่ยโอกาสจะใกล้ชิดกับราษฎรถ้าท่านเปิดช่องว่างท่านก็จะไม่รู้ว่าจะจริงๆมันคืออะไร

โอกาสที่พระองค์ใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติเหมือนกับที่พระองค์เมื่อครั้งเป็นพระวชิรญาณภิกษุก็ถือว่าเป็นกุศโลบายที่สำคัญอย่างยิ่งที่ท่านได้รับมาแล้วเมื่อครั้งเป็นพระวชิรญาณภิกษุท่านก็นำเอาแนวคิดอันนั้นมาใช้ในการปกครองบ้านเมืองซึ่งได้ประโยชน์แก่ประเทศชาติและชาวต่างชาติก็ชื่นชมท่าน ในการที่ได้พบปะแม่กระทั่งการเขียนภาษาอังกฤษไปถึงพระนางเจ้าวิกตอเรียของอังกฤษก็เป็นที่ยึดมั่นอย่างกว้างขวาง

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผลทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ผมเห็นว่ามืบทบาทสำคัญต่อธรรมยุติกนิกายอย่างมากเพราะว่าพอท่านขึ้นครองราชย์สืบเนื้ยธรรมยุติกนิกายที่ท่านวางรากฐานไว้เนื้ยครึบ โดยมีกรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท่านก็มีบทบาทสำคัญผู้ที่ได้รับต้นแบบมาจากรัชกาลที่ 4 แล้วก็มีสมเด็จพระสังฆราชสา กรมพระยาปวเรศ พอรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์สืบเนื้ยอนที่ สุดสิ่งที ท่านเป็นพระวชิรญาณภิกษุธรรมยุติกนิกายก็ มีคนในกลุ่มนายหรือกลุ่มนคนที ไม่ใช่เจ้านายแต่่ามีความศรัทธาในธรรมยุติกนิกายก็ ได้สร้างฐานขึ้นมาเข้มแข็งพุดๆ ง่ายคือ ได้มีบทบาทสำคัญต่อการขยายธรรมยุติกนิกายในระยะหลังต่อมารึ้นเมื่อท่านเป็นกษัตริย์แล้วเนื้ยจริงเป็นผลดีต่อธรรมยุติกนิกายบทบาทของธรรมยุติกนิกายได้เผยแผ่แนวคิดอันนี้ไปอย่างกว้างขวางมากขึ้นแล้วก็ในขณะเดียวกันอันหนึ่งคือส่งผลต่อการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อองค์หรือไม่อย่างไร อย่างทีผมบอกแล้ว ตอนที ท่านบวชเป็นพระก็ มีคนบวชกับท่านพอท่านมาเป็น King คนที ลีกรับราชการสนองพระเดชพระคุณกับท่านท่านก็ ได้คนที หนึ่งเป็นคนที่อยู่ในพระศาสนาสมมาก่อนเป็นธรรมยุติกนิกายมาก่อนเรียกว่า ถ้าจะบริหารบ้านเมืองแล้วก็มีขุนนางข้าราชการเหล่านี้รู้แนวคิดอะไรต่างพุดๆ ท่านเป็นคนมีแนวคิดสมัยใหม่เพราะฉะนั้นขุนนางข้าราชการที มีแนวคิดแบบสมัยใหม่บริหารบ้านเมืองถือได้จะช่วยบริหารประเทศนั้นตามแนวคิดใหม่ไปอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรคเพราะอะไร เพราะว่าถ้าท่านไปคิดอยู่คนเดียวแล้วคนอื่นไม่ไปด้วย ยังคิดแบบเก่าท่านไปไม่ได้พัฒนาประเทศแบบสมัยใหม่ไม่ได้ ผมพินธงว่าธรรมยุติกนิกายนี้แหละมีส่วนสำคัญเพราะว่าสมัยก่อนคนที เข้ารัชกาลต้องบวชเป็นพระก่อนเนื้ยอนเลขต้องบวชต้องเรียนมาก่อนแล้วถึงรับราชการสนองพระเดชพระคุณได้ถ้าคุณไม่ได้บวชไม่ได้เรียนมา ก็ไม่ได้ นี้การได้บวชได้เรียนได้เรียนรู้ธรรมยุติกนิกายคือว่าสายท่านผมใช้คำพุดว่า “สายท่าน” สายในที่คือ พรรคพวก, กลุ่มน, คือกลุ่มนของท่านเข้ามารับราชการหรืออาจชั้นล่างชั้นบนอะไรต่างๆ แต่ทุกคนรู้แนวคิดที สามารถไปกันได้และต่อคนเหล่านี้ก็ มีการพัฒนาถึงกับขึ้นบริหารกลุ่มนองต่างๆ ได้ซึ่งอันนี้เป็ประโยชน์เพราะว่าเราจะพุดถึงธรรมยุติกนิกายเท่านั้น วัดบวรนิเวศไม่ต้องหวังก็กลายเป็น มหามกุฏราชวิทยาลัยไป ใช่

ใหม่ครับเป็นศูนย์กลางเลยทีเดียวและในขณะที่เดียวกันวัดนี้ก็เป็นวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของ
 ธรรมยุติกนิกายก็ได้ แล้วที่รัชกาลที่ 4 ท่านก็เคยอยู่ที่นี้ อย่างรัชกาลปัจจุบันท่านก็บวชที่วัดบวรนี้
 พอมองได้ธรรมยุติกนิกายส่งผลต่อวัดบวรนิเวศในทางที่ดีมาตลอด

**3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้
 ของประชากรและผู้และเป็นทีประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศสยามเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือ
 เข้าออกประเทศสยาม**

อันนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนานิดหน่อยคืออย่างนี้ ผมคิดว่าเวลาที่เราไปดูเนี่ย
 ความจริงพระพุทธรูปเจดีย์สร้างสมัยรัชกาลที่ 2 แต่ยังไม่ได้เริ่มเป็นความคิดที่จะสร้างขึ้นมาจาก
 รัชกาลที่ 3 มาต่อแต่ก็ยังไม่เรียบร้อยรัชกาลที่ 4 ท่านก็จัดการเรื่องนี้ท่านบอกว่าเพื่อให้เป็นพระ
 เกียรติยศแก่แผ่นดินนั่นหมายความว่า การบูรณะพระสมุทรเจดีย์เนี่ยเพื่อให้คนกราบไหว้และให้คน
 เข้ามาต่างบ้านต่างเมืองผ่านแล่นเรือเข้ามา ก็จะเห็นเป็นสง่าแล้วพระสมุทรเจดีย์เป็นสัญลักษณ์ของ
 พระพุทธศาสนาของไทยเราเหมือนอย่างที่เราบอกชาวต่างชาติว่าวัดอรุณราชวรารามที่มีเจดีย์ แล้วก็
 ชาวต่างชาติก็จะเห็นสมัยนั้นก็มีพระสมุทรเจดีย์พอเข้ามาปากน้ำก็จะแล่นเรือเข้ามาอันนี้ก็ท่าน
 บอกว่าเพื่อให้เป็นเกียรติยศแก่แผ่นดินนอกจากนี้ท่านยังให้สร้างวังท่านประทับสำหรับมาการ
 สมโภชน์พระสมุทรเจดีย์ไว้สำหรับพระเกียรติยศของพระองค์ด้วยท่านใช้คำว่า “พระเกียรติยศของ
 พระองค์” นั่นหมายถึงเป็นวังไว้สำหรับสมโภชน์เวลาสมโภชน์พระสมุทรเจดีย์ก็ต้องมีวังที่ประทับ
 รู้สึกว่า พลับพลาชื่อว่า พระที่นั่งสมุทรราภิรมย์ อันนี้ผมยกมาให้ดูประเด็นมันอยู่ที่เกียรติยศของ
 แผ่นดินเกียรติยศของพระองค์แล้วก็ บรรทมชื่อพระที่นั่ง สุขไสยาสน์ ที่เรือนประเทียบหลังหนึ่งชื่อ
 ว่า ตำหนักนาฏนารีภิรมย์ ที่ตึกแถวชื่อ สนมนิกร โรงละครชื่อ สันฐานสภา สำหรับรับแขกที่นั่น
 ด้วย โรงที่พักทหารให้ชื่อ โรงเรียนาสงคราม ทั้งหมดก็คือรอบๆบริเวณพระเจดีย์นั่น แต่สิ่งหนึ่งนี่ฟัง
 แล้วก็ถือว่าผมชอบใช้คำว่าพระเกียรติยศแผ่นดิน ให้รู้แผ่นดินสยามนั่นก็มีดี ธงไทยคือ
 พระพุทธศาสนาเป็นหลักเพราะว่าพวกฝรั่งเข้ามาคริสเตียนทั้งหลาย แต่พวกคริสเตียนก็จะมีโบสถ์
 อะไรของเขา แต่ของเราเป็นเจดีย์ขึ้นไปเจดีย์ทางพระพุทธศาสนาก็ถือได้ว่าเป็นกาแสดงให้รู้ว่านี่
 หละคือสัญลักษณ์ของประเทศไทยเราเนี่ย เพราะว่าเข้ามาปากน้ำบ๊ีบจะเห็นก่อนหลังจากคุณเข้ามา
 จะเห็นแบบนี้ เยอะๆไปเรื่อยๆเป็นการบอกกล่าวให้ชาวต่างชาติได้รู้ นี่ก็ถือว่าเรื่องของศาสนาเข้าไป
 เกี่ยวข้องกับการปกครองบ้านเมืองของรัชกาลที่ 4 ด้วยเหมือนกันและพระพุทธรูปสมุทรเจดีย์ก็เป็น
 สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

คือวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหลังขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศนี้เนี่ย วิสัยทัศน์ อันที่หนึ่ง ท่านมองเรื่องของเศรษฐกิจ รัชกาลที่ 4 ท่านยอมรับเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยม แบบเสรีนิยม เพราะฉะนั้นการที่ท่านยอมรับการเซ็นสัญญา เบาริงแล้วก็ต้องยกเลิกการค้าแบบผูกขาด โดยพระคลังสินค้าแล้วก็ชาวต่างชาติซื้อขายอะไรกับใคร ได้ตามที่เรากลงกันเรื่องภาษีอากรถือได้ว่าการเปลี่ยนวิธีการค้าขายแบบใหม่อันที่จริงมันก็มีมาก่อนหน้านี้แล้วแต่มันก็ไม่ชัดเท่ากับในสมัยนี้ก็ได้บอกไปอย่างชัดเจนเรื่องการค้ามองเห็น แล้วถ้าคุณให้คิดหลังจากเซ็นสัญญาเบาริงไปแล้วผลปรากฏว่าการค้าขายกับต่างประเทศได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางแล้วก็เหตุการณ์อันนี้จะเห็นได้ว่าการผลิตต่างๆนี้ตามมาการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกจะขยายตัวมากขึ้นแทนที่จะผลิตเพื่อไว้กินไว้ใช้ในบ้านของตัวเองในครอบครัวเริ่มการลงทุนแล้วทำให้เกิดสภาพที่เรียกกันว่า ระบบที่ต่อมาทำให้เกิดมีธนาคาร เกิดมีการลงทุนการค้าขยายตัวออกไป วิสัยทางเศรษฐกิจผมคิดว่าท่านไม่เป็นรองใคร ท่านคิดไว้ไกลมากและการเซ็นสัญญาตามเนี่ยสิ่งที่ตามมาทางด้านเศรษฐกิจมันขยายตัวมากมายทีเดียว ในประการที่สองผมคิดว่าในเรื่องการเมืองการปกครองท่านมีความคิดสมัยใหม่เต็มที่เพราะว่าสิ่งที่ท่านพยายามที่จะบอกให้คนทั่วไปได้รู้ว่า แนวคิดการเมืองแบบสมัยใหม่ที่ท่านมองเห็นก็คือผมยกตัวอย่างให้ฟังง่าย ๆ ว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วม อันที่จริงแล้วมันเป็นแนวคิดทางด้านตะวันตกแนวคิดสมัยใหม่คนไทยไม่คิดอย่างนั้น แต่เราเพิ่งมาคิดเพราะว่า ยกตัวอย่างง่ายๆเช่น ท่านบอกให้ใครต่อใครว่า จะทำถนนจะทำสะพานใครที่จะร่วมทำบริจาคช่วยเหลืออะไรกันต่างๆก็รวมกันได้นั้นก็หมายความว่า ให้คนที่เขาใช้ได้มีส่วน หรืออย่างกรณีการแต่งตั้งใครซักคนที่เป็นขุนนางข้าราชการแทนที่ท่านจะตั้งท่านไม่ตั้งท่านให้ขุนนางพิจารณาาร่วมประชุมกันพิจารณาลือว่าใครสมควรจะได้เป็น ท่านมหาราชครูปุโรหิต มหาราชครูมหาริทร คือ มหาราชครูปุโรหิต ก็เป็นพวกพราหมณ์ มหาราชครูมหาริทร ก็เป็นขุนนางไทยเพราะว่าทั้งสองก็เกี่ยวกับกฎหมายทั้งนั้นเมื่อสองคนสิ้นไปแล้วท่านให้ขุนนางประชุมปรึกษาหารือกันแล้วใครเหมาะสมตำแหน่งสองตำแหน่งนี้แล้วเสนอขึ้นมาพระองค์จะทรงแต่งตั้งนี่คือตัวอย่างให้เห็นว่า แนวคิดการเมืองการปกครองสมัยใหม่การให้คนมีส่วนร่วมแล้วท่านก็มองว่าพระมหากษัตริย์จริงๆแล้วท่านก็ไม่ได้มองว่าท่านไม่ได้ เทพ, เทวราช หรืออะไรต่างๆแต่ท่านก็พยายามชี้ให้เห็นว่า ก็คือมนุษย์ธรรมดาสามัญชน เพียงแต่เป็นผู้นำความคิด เพราะฉะนั้นให้ประชาชนพบปะใกล้ชิดแล้ว ก็ประเพณีบางอย่างที่เจ้านายพระมหากษัตริย์กับราษฎรไม่สามารถอยู่ใกล้ชิดกันนี่เนี่ยคืบท่านก็ละทิ้งไปปรับเปลี่ยนพุดง่ายๆวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดแบบตะวันตกมีอยู่ในความประสงค์ท่านมาโดยตลอดเพราะฉะนั้นที่ท่านทำขึ้นมาทางด้านการเมืองเศรษฐกิจในเรื่องการเมือง

การปกครองวัฒนธรรมท่านเริ่มเปลี่ยนวัฒนธรรมบางอย่างท่านก็จะเห็นได้ว่าของไทยเรา ล้าสมัยไปก็ต้องพยายามปรับเปลี่ยนเพราะฉะนั้นอย่างที่บอกไว้ว่าขุนนางข้าราชการที่เข้าเฝ้าอะไรต่างๆท่านก็เปลี่ยนวิธีจากวัฒนธรรมเดิมให้เป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ให้ชาวต่างชาติรู้สึกได้ว่า สามารถที่จะเข้ามาติดต่อซื้อขายได้ เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า ถ้ามองในแง่หนึ่ง เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สังคม อีกอย่างหนึ่ง สังคมเริ่มเปลี่ยน การเปลี่ยนสังคมของท่านนี้ในเรื่องของการที่ท่านบอกว่ายกตัวอย่างว่า แต่เดิมบรรดาที่เป็นสนมกำนันทั้งหลาย ก็อยู่ไปจนกว่าหมดภารกิจ แต่ท่านบอกว่าท่านผู้ใดอยากไปแต่ยังมีเข้ามีเรือนอะไรต่างๆท่านก็ยินดีท่านก็เปิดโอกาสให้ พูดยามาเป็นสนมอะไรของท่าน สมัยก่อนคนชอบมาถวายเจ้านาย ท่านก็รู้สึกว่าคุณสมัยใหม่เขาน่าจะมีเสรีภาพในการตัดสินใจอะไรต่างๆได้บ้างคือวิธีคิดเกี่ยวกับเรื่องสังคม ผมคิดว่าท่านคงได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกแน่ๆ เพราะฉะนั้นวิสัยทัศน์เหล่านี้เนี่ยถามว่า มันมีอะไรสมัยใหม่เกิดขึ้นในสมัยของท่าน พูดย่างๆว่าวิสัยทัศน์ความเป็นสมัยใหม่มันเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม แต่จะให้มันออกมาอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมไม่ได้เพราะว่าในขณะนี้ อิทธิพลความคิดแบบอนุรักษนิยมในสังคมไทยสมัยนั้นยังคงมีอยู่อย่างหนาแน่นเพียงแต่ว่าพระองค์ท่านจับกลุ่มคนที่พระองค์คิดว่ามีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน รวมตัวสร้างกระแสให้เกิดขึ้นในสังคมไทยมันถึงค่อยๆขยับค่อยๆเป็นค่อยๆไปพระองค์ทำได้ขุนนางข้าราชการบางส่วนยัง ช่วงบุนนาค ซึ่งก็มีวิสัยทัศน์เช่นเดียวกับท่านมองวิสัยทัศน์ต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเมืองการปกครองเศรษฐกิจ อะไรต่างๆให้เข้าความทันสมัยแม้กระทั่งความสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้นก็เปิดโลกทัศน์ให้เห็นการคบค้าสมาคมชาวต่างชาติต่างภาษาอย่างกว้างขวางซึ่งไม่ต้องกลัวว่าเขาจะมาครอบครองหรืออะไรต่างๆในประเทศไทยมันเป็นวิสัยทัศน์ คล้ายๆกับว่าถ้าเราได้รู้จักกันได้พูดคุยกันได้มีความสนิทสนมกลมเกลียวกันความเข้าใจอันดีก็อาจจะช่วยให้เรารอดพ้นจากความหายนะได้สิ่งเหล่านี้ทำให้ท่านเปิดโอกาสให้ท่านคบค้าสมาคมชาวต่างชาติมาตั้งแต่พระองค์ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์แล้วเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์แล้วเนี่ยวิสัยทัศน์ของท่านในเรื่องของความคิดสมัยใหม่แบบสมัยใหม่ทั้งทุกเรื่องที่ผมพูดถึงได้ปรากฏขึ้นในรัชกาลของพระองค์ถึงแม้การเมืองจะไม่ใช้สมัยใหม่ประชาธิปไตยอะไรต่างๆแต่การที่จะแต่งตั้งข้าราชการสำคัญๆให้มีการเลือกกันขึ้นมานั้น แสดงว่าพระองค์ไม่ได้ใช้อำนาจของพระองค์เป็นตัวตั้งแล้วแต่อาศัยบุคคลที่มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นอันนี้เป็นแนวคิดการเมืองสมัยใหม่ความจริงมันมีเยอะถ้าหากไปดูจะมีหลายอย่าง ผมก็จะตอบในประเด็นๆตรงเศรษฐกิจว่าวิสัยทัศน์ทางเศรษฐกิจเป็นยังไงชี้ให้เห็น อย่างสัญญาเบาริงเช่นสัญญาเบาริงบีบหลายอย่างเกิดขึ้นการค้าขายอันที่สองการเมืองการปกครองการเมืองการปกครองของท่านจะเห็นได้ว่าท่านพยายามปลดปล่อยอำนาจของพระองค์ท่านให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองมากขึ้นแล้วอีกอันหนึ่งในเรื่องของวัฒนธรรมทรงเปลี่ยนแปลงหลายๆประเด็น

เพราะฉะนั้นรัชกาลที่ 4 เท่ากับเป็นการวางรากฐานที่สำคัญให้กับรัชกาลที่ 5 ในการปฏิรูปประเทศ เข้าสู่ความทันสมัยอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนถ้ารัชกาลที่ 4 ไม่วางฐานตรงนี้ไว้ให้มันคงการทำงานในรัชกาลที่ 5 คงประสบความสำเร็จยากลำบากไม่ใช่น้อยนี่คือสิ่งที่ผมมองว่าวิสัยทัศน์ของท่านเกี่ยวกับการเมืองการปกครองคือการมองในรูปแบบใหม่แต่ว่าถามว่าทำไมท่านไม่ทำให้เต็มทีไปเลยทำไมไม่ได้เพราะว่าอิทธิพลอนุรักษนิยมยังมีอยู่ท่านต้องระวังพวกอนุรักษนิยมซึ่งอาจจะก่อหวอด ในขณะเดียวกันท่านก็ต้องพยายามชักนำให้คนอื่นกลุ่มหนึ่งได้มีกระแสพวกนี้มากขึ้นพูดง่ายๆคือขณะนั้น ต้องประคับประคองกลุ่มที่จะต่อต้านท่านในขณะเดียวกันสร้างกระแสให้พวกที่นิยมแนวคิดของท่านค่อยๆขยายตัวเพราะเป็นช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อทั้งหมดนี้คือวิสัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสมมติท่านพูดถึงเรื่องอะไรท่านต้องหาหลักฐานในการช่วยอธิบาย อย่างเช่นพูดถึงเรื่อง พระแท่นมนังคศิลา เราพูดไปแต่ถ้าเราไปดูหลักศิลาจารึกเนี้ยที่พูดถึงพ่อขุนรามคำแหงอะไรต่างๆแล้วก็ดูเขามาซึ่งเราใช้ในการ Deferent มันก็จะช่วยในการอธิบายของเราง่ายขึ้น ตามประวัติศาสตร์เลยนะคับ ต้องมีหลักฐานชี้ให้เห็น ได้สมมติว่าเราต้องการจะดูว่าวิสัยทัศน์ของท่านในการที่ท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ความคิดสมัยใหม่ยกตัวอย่างเช่นในทางเศรษฐกิจเราก็ต้องดูเรื่องของสัญญาเบาริงที่ท่านได้มีการเซ็นสัญญา และในการเซ็นสัญญาเบาริงอันนี้อะไรที่มันสะท้อนให้เห็นถึงการค้าเสรีที่ไม่มีการผูกขาดการค้าอย่างแท้จริงแล้วพูดง่ายๆว่า เมื่อถูกปกครองการค้าโดยพระคลังสินค้า อย่างที่เราทราบกัน แต่พอเซ็นสัญญาเบาริงบีบฝรั่งมังค่าจะค้าขายกับใครเขาก็ค้าขายได้แล้วเขาไม่ติดขัดเรื่องพระคลังสินค้า ไม่เกี่ยวกับและในขณะเดียวกันนี้พอเปิดการค้าเสรีบีบเนี้ยมันก็จะมีย่านนายบ้างขุนนางบ้างค้าขายกันใหญ่มันมีประโยชน์ต่อการค้าสังคมไทยเพราะตัวนี้ไม่ขุนนางก็ข้าราชการ ใครก็แล้วแต่ชาวเงินอะไรต่างๆลงทุนลงหุ้นค้าขายกันใหญ่ถามว่าเป็นผลดีไหมก็เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของไทยแต่เราต้องไปวิเคราะห์สนธิสัญญาตรงนั้นก่อนแล้วดูผลจากสัญญาตัวนั้นแล้วหลังจากนั้นเกิดอะไรขึ้นก็มีเขียนผลกระทบสัญญาเบาริงต่างๆที่เกิดขึ้นที่เป็นวิถยานิพนธ์อะไรต่างๆหรืออย่างเราพูดถึงแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ ผมคิดว่าวิถยานิพนธ์เล่นหนึ่งช่วงที่ท่านเป็นพระมหากษัตริย์ก็อย่างของคุณชลภูมิรัฐสีจะมีห้องสมุด มศว.ความจริงเราไปที่ห้องสมุดก็ได้ เกี่ยวกับรัชกาลที่ 4 แนวความคิดทางการเมืองสมัยใหม่เขาจะอธิบายว่าแนวคิดสมัยใหม่เนี้ยใช้หลักรัฐศาสตร์แล้ววิเคราะห์ตามหลักรัฐศาสตร์รัชกาลที่ 4 ทรงใช้ตามนี้ใหม่หรือมีอะไรใหม่ เหมือนกับว่า มีทฤษฎีอยู่แล้วอธิบายตาม เมื่อสอดคล้องก็ถือว่าเป็นการเมืองสมัยใหม่ตามที่ท่านวางเอาไว้ท่านได้อ่านเล่มนั้นท่านจะได้อ่านว่าตอนที่ขึ้นมาขึ้นมานั้นการเมืองสมัยใหม่เป็นอย่างไร

ผมก็แนะนำเล่นนั้น พูดย้ายเป็นตัวพิสูจน์ว่าท่านทำอะไรอย่างไรบ้างมันถึงได้เป็นสมัยใหม่ แต่ถ้าเราไม่ดูให้ลึกขนาดนั้นเราก็อาจจะดูจากการเมืองการค้า ก็อาจจะรู้ได้ว่ามันไม่เหมือนการค้าแบบผูกขาดแล้วเราก็เห็นได้หรืออ่านพงศาวดารบางเล่มในรัชกาลที่ 4 แต่งตั้งใครซึ่งเมื่อก่อนนี้ต้องพระบรมราชาตั้งใครต่อใครตามพระราชอำนาจของพระองค์รัชกาลที่ 4 ท่านทรงไม่ตั้งแต่คุณต้องเลือกมาก่อนว่าจะเอาใครท่านถึงจะตั้งให้ความคิดแบบนี้ไม่ใช่ความคิดเก่าเป็นความคิดใหม่เพราะคนที่ เป็น King นี้ ไม่ใช่จะไปถามใคร ใครต้องมาถาม King แต่นี่ King กลับไม่เอาบอกว่า คุณเลือกเอา ใครเราจะตั้งผมแนวคิดแบบนี้ เพิ่งใหม่เป็นความคิดใหม่ นี่เป็นเพียงตัวอย่าง มีหลายเรื่อง กฎหมายก็ เหมือนกัน กฎหมายก็กฎหมายใหม่มีความคิดอะไรใหม่ๆที่มันต่างจากอนุญิมเก่าแต่ท่านทำอะไร มากไม่ได้ท่านทำเล็กๆน้อยๆก่อนเป็นการวางรากฐานเอาไว้เพราะว่าอย่างที่บอกว่า มิฉะนั้นท่านจะ ถูกเพ่งเล็งจากพวกอนุรักษนิยม สมัยใหม่อาจจะมมีผลกระทบต่อท่านเพราะท่านไปคบค้ากับฝรั่ง ผม แนะนำว่าเวลาพูดถึงอะไรต่างๆก็มีหลักฐานอะไรบางชิ้นที่พอ Deferent ได้ พอเราอธิบายออกไป แล้วก็มีส่วน Deferent ให้ดูหน่อยก็เป็นพวกหนังสือ เรื่อง ธรรมเนียมปฏิบัติเราก็หาดูได้เกี่ยวข้องกับ รัชกาลที่ 4 นี้แหละ แต่เพียงแต่ที่ว่า ที่ทำเป็นเรื่องของการเมือง เพราะฉะนั้นเราต้องโยงเรื่องศาสนา ไปถึงเรื่องการเมืองให้ได้ เพราะฉะนั้นเท่ากับเรามองว่าบังเอิญการเมืองในขณะนั้นเน้นในศาสนา ของรัชกาลที่ 4 มันมีภาพของการเมืองอยู่ข้างหลังยกตัวอย่างให้ฟังว่า ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ กรมขุนอุทุมพร เดียวบวชเดียวสักๆ พอไม่มีเรื่องอะไรท่านก็ไปบวชพอเกิด เรื่องพม่าบุกที่บอกให้สึกมา มาช่วย ก็ออกมาพอเสร็จแล้ว ก็กลับไปบวชการการสึกความจริงมีเรื่อง การเมืองมาอยู่ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิท่านเป็นกษัตริย์ท่านออกบวชตอนที่ลูกเขยและลูกของ ท่านพระยามหินทราราช กับพระมหาธรรมราชา พระมหาธรรมราชาไปเข้าพม่าท่านก็กลัวใจท่าน ก็บวชออกบวชเลยหลังจากนั้นก็สึกมันเหมือนกับว่ามันมีการเมืองแฝงอยู่ พญาสิทธิเทณีผมเขียน บทความไว้ว่า การที่ท่านบวชก็ศีลการที่ท่านแต่งไตรภูมิพระร่วงก็ศีลท่านให้การก้าวขึ้นสู่อำนาจของ ท่านนั้นมีความมั่งคั่งเพราะว่าพญาสิทธิเทณีท่านการบวชในพระศาสนาในสมัยสุโขทัยนี่คือเข้ม แข็งมากเลยนะแล้วก็พระมหากษัตริย์ทรงบวชเท่ากับว่าเป็นเนื่อนาบุญแล้วก็การทรงเขียนเรื่องไตร ภูมิพระร่วงมันแสดงให้เห็นถึงความให้เห็นว่าทศพิศราชธรรมเป็นแนวความคิดของ พระมหากษัตริย์ที่จะปกครองบ้านเมืองนัยอันหนึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านนั้นแหละคือ ธรรมราชา ที่ ปกครองบ้านเมือง ดังนั้นการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือปกครองบ้านเมืองก็ด้วยนัยนี้ทั้งบวชทั้งเขียน เกี่ยวกับเรื่องศาสนาและท่านก็เป็น King มีนัยแต่ถามว่าท่านบอกหรือป่าวท่านไม่ได้บอกแต่เราต้อง วิเคราะห์เพราะว่าความปฏิสัมพันธ์กันการเมืองกับศาสนาหลือมๆใกล้ชิดด้วยกัน

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับกุศโลบายในการขึ้นสู่อำนาจและการบริหารประเทศของ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความ
คิดเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ข้อมูลต่างๆที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า
อย่างสูงต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และคำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด
ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับตามจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด

2. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่งมา ณ
ที่นี้

พระมหาไชยวัฒน์ ไกยผ่าย

นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์การเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....ร.ศ สุภาภรณ์.....นามสกุล.....จินตมณีโรจน์
- 1.2 อายุ...59...ปี เพศ...หญิง...สถานภาพ...สมรส
- 1.3 ระดับการศึกษา (ระบุ)ปริญญาโท
- 1.4 อาชีพ (เช่น รับราชการ,รับจ้าง,อาชีพอิสระ)รับราชการ.
- 1.5 ตำแหน่งที่ดำรงในปัจจุบัน.....รองศาสตราจารย์
- 1.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางด้านวิชาการ....5...ปี
- 1.7 ประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการ.ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ไทย
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....9 มีนาคม พ.ศ. 2554
- 1.9 ผู้สัมภาษณ์.....พระมหาไชยวัฒน์ ชยวุฑฺฒิ
- 1.10สถานที่ให้สัมภาษณ์.....มหาวิทยาลัยศิลปกร

ตอนที่ 2 กุศโลบายเกี่ยวกับพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการขึ้นสู่อำนาจ

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ในขณะที่ทรงเป็นพระวชิรญาณภิกษุทรงได้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างไร

มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองอยู่เบื้องหลัง กล่าวคือช่วงเป็นพระในระยะเวลา ยี่สิบกว่าปี พระองค์ก็แสดงความเป็นผู้นำโดยเฉพาะการก่อตั้งคณะธรรมยุติ

2.2 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุ ทรงประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อพระองค์และพระพุทธรศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

ท่านก็เป็นพระที่เคร่งในการปฏิบัติ คณะธรรมยุติกี่เคร่งในพระธรรมวินัย ก็ทำให้พุทธศาสนามีความชัดเจนขึ้น ท่านก็เป็นผู้นำทางด้านธรรมยุติ ก็มีบทบาทในการเป็นผู้นำสงฆ์ชัดเจนขึ้น จะออกเป็นรูปธรรมด้วยศิลปะในพุทธศาสนาในสมัยของท่านด้วย เช่น เกตุมาลา ปรับตามหลักที่เป็นวิทยาศาสตร์เลย ไม่เอาความเชื่อมงาย มันจะสะท้อนในรูปแบบศิลปะด้วย สมัยรัชกาลที่ 4 ในแง่ที่ดีจะมองในลักษณะที่ว่าทำให้เกิดการตื่นตัวในวงการสงฆ์ คล้ายๆกับว่าพระที่มีวัตรที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง อาจจะต้องตระหนักมากขึ้นและแยกแยะอะไรออกไปในสิ่งที่ประโยชน์แต่ในอีกแง่หนึ่งคือ ถ้ามองแล้วอาจจะส่งผลที่ทำให้เกิดรอยร้าว แต่เดิมพุทธศาสนามีมหานิกายอย่างเดียว ถ้ามีคณะธรรมยุติกี่จะเกิดการแบ่งแยกเกิดขึ้น เพราะจากที่เคยศึกษาพบว่า แถบๆอีสาน ธรรมยุติแรกๆเมื่อเข้าไปใหม่ๆ พระสงฆ์ธรรมยุติ กับพระสงฆ์มหานิกายมีความขัดแย้งกันเยอะ อย่างเวลาบิณฑบาตก็กระทบกระแทกกัน มันมีอยู่จริง ความแตกแยก ในขณะนี้ยังมี

2.3 ท่านมีความคิดเห็นว่าการที่พระวชิรญาณภิกษุมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายในพระพุทธรศาสนา และส่งผลทางการเมืองต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ส่งผลต่อพระองค์ คือ ถ้าเรามองในแง่ ช่วงที่ท่านตั้งธรรมยุติ รัชกาลที่ 3 เป็นกษัตริย์อยู่ เป็นประมุขทางโลก การที่ตั้งธรรมยุติขึ้นมาก็เหมือนเป็นประมุขทางธรรม คล้ายๆกับว่าพระองค์ยังมีบทบาทอะไรให้ผู้คนพูดถึง ไม่ถูกกลืนให้หายไปในเวทีการเมือง แต่จริงๆสมัยนั้นรัชกาลที่ 3 ไม่ได้ทรงขัดขวางและให้การสนับสนุนเล็กๆน้อยๆ แต่จะมีประเด็นว่ามีขุนนางบางฝ่ายที่ตั้งข้อรังเกียจเยอะมากกับธรรมยุติ รัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงปรารถนา เห็นมีแต่ ฟ้าใหญ่ ต่างแต่ที่ถือครองผ้าแหกแบบมอญ คือพระองค์ก็ทรงกังขา แต่พระองค์ทรงไม่ได้คิดเขียนอะไร มากนัก ในขณะเดียวกันรัชกาลที่ 3 ที่แสดงบทบาท ผู้ที่อุปถัมภ์พระพุทธรศาสนาอย่างมาก ทำวัดวาอารามอย่างเข้มแข็ง รัชกาลที่ 4 ซึ่งความเชื่อของคนจำนวนมากเชื่อว่าท่านมีสิทธิ์ในราชบัลลังก์ ท่านก็แสดง

บทบาทคล้ายๆกัน แต่เป็นประมุขของธรรมยุติ แสดงบทบาทที่สูงส่งอยู่ เพราะช่วงนี้พระพุทธศาสนาเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ และก็สร้างวัดมากวัดวาอารามในกรุงเทพฯ ทั้งนั้นเลย

2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระวชิรญาณภิกษุที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในการขึ้นสู่อำนาจเป็นพระมหากษัตริย์

สิทธิอำนาจโดยชอบธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีสายตระกูลบุญนาค ก็คือ ขั้วสายตระกูลบุญนาคสนับสนุน แสดงว่าพระองค์ก็ยังมีเชื้อสายอยู่ เพราะจริงท่านก็มีสิทธิอยู่ แต่ไม่แน่ใจว่าจะหลุดจากสิทธิตอนผนวชเป็นพระภิกษุหรือป่าว จริงๆแล้วเมื่อเป็นพระภิกษุนั้นก็ไม่มีสิทธิแล้วจริงแล้วเนี่ยก็มีการเคลื่อนไหวช่วงที่ขณะที่เป็นพระอยู่ ประมาณว่า ช่วง บุญนาคให้ พระวชิรญาณไปพบที่วัดบุพผาราม แล้วก็มีการเจรจาอยู่ระยะหนึ่ง ย้อนไปเมื่อรัชกาลที่ 3 พระองค์ไม่สวมมงกุฎรัชกาลที่ 3 ทรงตรัสว่า “มงกุฎนี้เป็นของเค้า” อีกอย่างหนึ่งพระองค์ทรงไม่ได้ตั้งราชทายาทโดยชัดเจน ไม่มีคำสั่งที่ว่าจะให้ใครเป็นกษัตริย์องค์ต่อไป คล้ายๆกับว่าไว้ใจ ตระกูลบุญนาค แล้วจริงๆรัชกาลที่ 2 ก็ไม่ได้ตั้งใคร รัชกาลที่ 3 ก็รับภาระหน้าที่เยอะ คนก็มีความเห็นด้วยกับรัชกาลที่ 3 จะขึ้นครองราชย์ อีกอย่างรัชกาลที่ 4 ทรงผนวชอีก นัยตรงนี้เราไม่รู้ว่า เพราะอะไรทำไมถึงทรงไปผนวช พระองค์ทรงมีนัยอย่างไร ถามว่าพระองค์มีสิทธิ์มากไหมในขณะนั้น ก็ต้องบอกว่ามีมากกว่ารัชกาลที่ 3 แน่แน่นอน และยังส่งผลมาถึงพระองค์ในการขึ้นครองราชย์ด้วย

2.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระวชิรญาณภิกษุเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ

มองว่าท่านมีวิสัยทัศน์ไกลมาก โดยเฉพาะตระหนักเรื่องภัยคุกคาม พวกอาณานิคมพวกตะวันตก เพราะว่ามีหลักฐานที่ว่า ท่านอยู่วัดราชาธิวาส มีการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้ กับพระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ อยู่วัดคอนเซฟชัน ใกล้ๆกันเรียนรู้อุทยานการตะวันตก เตรียมมาตั้งแต่ตอนเป็นพระแล้ว ถึงแม้จะเป็นอยู่ในเพศบรรพชิต ท่านติดตามข่าวสารบ้านเมือง วิทยาการตะวันตกถึงว่าท่านเป็นกลุ่มแรกๆในสยามซึ่งเตรียมตัวเพื่อที่จะรับมือกับฝรั่งอย่างจริงจัง ในช่วงนั้น ก็มีนักวิชาการบางท่านบอกว่าเป็นข้อดีของท่าน ทำให้ท่านมีเวลาเตรียมตัวและศึกษาความเป็นไปของโลก คล้ายๆกับว่าพอพระองค์ทรงลาผนวชเป็นกษัตริย์ก็รับมือได้เลย ถึงว่าท่านเป็นพระก็จริงแต่ท่านไม่ตกข่าวทางโลก เตรียมตัวไว้ตลอด

ตอนที่ 3 กุศโลบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปกครองและการบริหารประเทศ

3.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่พระวชิรญาณภิกขุทรงค้นพบหลักศิลาจารึกและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นมาใช้เป็นแนวทางนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศอย่างไร

หลักศิลาจารึกหลักที่ 1 คนก็ค้านกันว่าพระองค์ทำเองแต่ท่านอาจารย์ประเสริฐ อนุสร หรือนักวิชาการหลายท่านก็บอกว่าไม่ใช่ แต่ก็มีหลายคนคิดว่าพระองค์อัจฉริยภาพมาประดิษฐ์ขึ้นเอง หลักจากที่ขึ้นครองราชย์สมบัตินั้น ให้คนมาฎีกากับพระองค์ได้ เปิดโอกาสให้ผู้คนมีอะไรก็ร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ได้ ทำเป็นภาพลักษณ์เดียวกับพ่อขุนรามคำแหงอีกอย่างหนึ่งคือ ถึงแม้ว่าหลักศิลาจารึกนั้นไม่เกี่ยวข้องกับนโยบายโดยตรงแต่คล้ายๆ การมีอยู่ของศิลาจารึกนั้นเป็นหลักฐานประการหนึ่ง ซึ่งรัชกาลที่ 4 ใช้อธิบายรากเหง้าของสยามมีความเป็นมาอันเก่าแก่และมีความศิวิไลซ์ เพราะพระองค์เมื่อทรงค้นพบแล้วพระองค์ทรงทำก็อปี่แล้วนำไปให้เซอร์จอห์น เบาริง ซึ่งในขณะนั้น เซอร์ จอห์น เบาริง มาทำสนธิสัญญากับสยาม เราก็อยากให้เขารู้ว่าเราไม่ใช่ประเทศใหม่เรามีความเก่าแก่ มีความเป็นมา มีรากเหง้า มีความเจริญ มีความศิวิไลซ์ ตรงนี้จะ เป็น Concept Civilization ซึ่งมันเป็น Concept แนวคิดของฝรั่งมักจะใช้อ้างว่าตนเองเป็นคนผิวขาวแล้วเจริญกว่าพวกผิวเหลืองผิวดำ เป็นเหตุหนึ่งที่ว่าฉันเจริญกว่าฉันจะเอาความเจริญมาให้ดินแดนห่างไกล ฉะนั้นรัชกาลที่ 4 ท่านพยายามทำหลายๆด้านที่จะบอกว่าสยามมีความศิวิไลซ์เก่าแก่แล้วเจริญมานานแล้วให้รู้ว่าเป็นอารยชนแล้วมีประวัติศาสตร์อันยาวนานอยู่แล้ว

3.2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพระแท่นมณีศิลาลงของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งพระ วชิรญาณภิกขุทรงค้นพบและหลังจากพระองค์ขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วทรงนำข้อความในหลักศิลานั้นที่กล่าวถึงพระแท่นมณีศิลามาใช้เป็นนโยบายในการปกครองและบริหารประเทศโดยการนำร่องความยุติธรรมมีการร้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์

คล้ายขึ้นที่หนึ่ง มันเป็นนโยบายในรัชกาลที่ 4 ทรงพยายามใกล้ชิดกับประชาชนและภาพลักษณ์ของกษัตริย์ทรงใส่ใจในพุทธศาสนาในธรรมะแต่เดิมสมัยทวารวดีในสมัยอยุธยา ทรงไม่สนใจในเรื่องนี้ พอถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก็จะเน้นสมมติราชมากกว่าทวารวดี

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสร้างพระสยามเทวาธิราชเพื่อบูชาเทวดาและให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาราษฎร์มีผลต่อการปกครองและการบริหารประเทศอย่างไร

ช่วงนั้นเราถูกคุกคามโดยฝรั่งโดยการล่าอาณานิคมอย่างเข้มข้นเขมรลาวก็เป็นเมืองขึ้นแล้ว รัชกาลที่ 4 ชะลอสยามนี้จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรบางอย่างปกป้องรักษาเราอยู่รอดมาได้ ก็คล้ายกับว่าเพื่อขวัญและกำลังใจส่งผลทางจิตวิทยาในการปกครอง

3.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนการเข้าเฝ้ากษัตริย์ของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไปให้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดได้ เหมือนคราวเป็นพระวชิรญาณภิกษุซึ่งทรงใกล้ชิดประชาชนและชาวต่างชาติ

นี่คือการปรับตัวให้รู้ดีกว่าธรรมเนียมต่างๆที่เป็นตะวันตก สยามบางอย่างเราควร จะปรับตัวให้ฝรั่งรับได้เขาจะได้ไม่รังเกียจประเพณีเก่าแก่ของเรา คือ คบกันครึ่งทางได้ โดยไม่ จำเป็นยึดแต่ของเก่าเปิดรับความสมัยใหม่ที่รับเข้ามาแล้วรู้สึกว่าได้เสียหาย อีกอย่างท่านอาจจะ เรียนรู้อยู่แล้วว่า เพราะจีนทำอย่างนี้กับฝรั่งก็ไม่ได้ คงเป็นเรื่องขบขันไปถ้าให้ฝรั่งหมอบคลาน ในขณะที่เป็นพระท่านคงปล่อยวางแล้วเข้าใจในการเข้าถึงชาวบ้าน

3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงมีบทบาทสำคัญต่อคณะธรรมยุติกนิกายและวัดบวรนิเวศและส่งผล ทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศต่อพระองค์หรือไม่อย่างไร

ท่านเป็นประมุขทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างชัดเจน และท่านให้ความสำคัญต่อ ธรรมยุติกมาก ประเด็นเรื่องธรรมยุติน่าสนใจ แต่จากที่ได้ไปทำเรื่องคาทอลิกในอีสาน จะพบได้ ว่า การแพร่หลายของธรรมยุติในอีสาน มีบทบาทน่าสนใจมาก เพราะที่ไหนธรรมยุติไปเต็มทีนั้น คาทอลิกไปลำบากมาก อุบลอย่างนี้ อย่างวัดสุปฏิภูมิ เป็นแหล่งธรรมยุติ พวกบาทหลวงฝรั่งเศษเผยแผ่ยากมาก เลยต้องไปสกลนคร เพราะว่าพระเคร่ง คนก็เคร่งตาม อย่างมอญก็เหมือนกัน คริสต์ เข้าไม่ถึงเคร่ง แล้วมีอีกประเด็นหนึ่งน่าสนใจมาก บทบาทของบุคคลที่มีหน้าที่เผยแผ่ธรรมยุติ เช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นเหมือนแม่ทัพของธรรมยุติสายอีสาน เส้นทางจาริกของท่านเป็นคล้ายๆ เป็นเครือข่ายของธรรมยุติด้วย อีกทั้งคนอีสานก็ชอบพระที่เคร่งอีกด้วย ความสำคัญของอีสานใน สมัยรัชกาลที่ 4 นั้นเป็นดินแดนที่เปราะบางมากในการคุกคามของฝรั่งเศส เป็นไปได้หรือไม่ว่า ธรรมยุติในอีสานเป็นการ โยงใยชาวบ้านผูกพันอยู่กับธรรมยุติผูกพันอยู่กับส่วนกลาง เพื่อไม่ให้เข้า ร่วมกับฝรั่งเศสอาจจะมีส่วนบ้าง แต่จริงโดยธรรมชาติที่นั่นพระหรือว่าชาวบ้านหันมานับถือธรรมยุติ มันจะเหมือนสายพระมอญ เขาจะเคร่งเลย เคร่งทั้งพระทั้งชาวบ้าน เช่นมอญลุ่มบ้านแม่กลองพวก มิชชันนารีไปเผยแผ่ศาสนา มอญไม่เอา ไม่ใช่ว่ามอญไม่เอาเพราะพุทธศาสนาอย่างเดียวนะเพราะ มอญนับถือผีด้วย ก็เลยไม่มีคนเข้ารับ หรือไปน้อยมาก

3.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการบูรณะพระสมุทฺรเจดีย์เพื่อให้เป็นที่กราบไหว้ของประชากรราษฎร์และเป็นทีที่ประกาศให้ชาวต่างชาติรู้ว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ เมื่อคราวเรือเจ้าออกประเทศสยาม

นอกจากให้รู้ว่าเป็นเมืองพุทธแล้ว และคล้ายแลนด์มาร์คเวลาเจ้าออก ประดูบานแรก เมื่อคุณเข้าสยามต้องรับรู้ว่าเป็นใคร

3.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังทรงขึ้นครองราชย์สมบัติเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารประเทศ

วิสัยทัศน์พระองค์ก็ก้าวไกล อย่างทำสนธิสัญญาเบาริง การกำจัดปัญหาภายใน เช่นการตั้ง พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็น Second King ท่านก็พยายามทำหลายๆอย่าง มาก กษัตริย์วิสัยทัศน์ดีมากองค์หนึ่ง คนจะให้หน้าหนักกับรัชกาลที่ 5 เยอะแต่ถ. กลับมองว่าถ้าเตรียมไว้ไม่ดีสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะว่รัชกาลที่ 4 ทำอะไรเยอะมาก พระองค์ทำทุกอย่างทุกด้าน พระพุทธศาสนาที่ด้วยอย่างหนึ่ง ทำทุกอย่างเพื่อให้รู้ว่าเรามีความเจริญอะไรต่างๆ โปรดให้เขียนพงศาวดารเขมร เก่งและเป็นคนมีวิสัยทัศน์ อย่างที่รัชกาลที่ 5 ขึ้นครองราชย์พระองค์ก็ทรงวางแผนไว้ ท่านเตรียมรัชกาลที่ 5 อย่างที่พระองค์เสด็จไปดูสุริยุปราคา ก็ทรงป่วยทั้งพ่อทั้งลูก ท่านไม่ได้แค่ศึกษาการเมืองภายในของเราเท่านั้นแต่ได้ศึกษาการเมืองระหว่างประเทศด้วย ว่าโลกต้องเจอภาวะอะไรแล้วสยามต้องเจออะไรบ้าง ปรับตัวอย่างไรบ้างท่านทำอะไรสำคัญไว้เยอะมาก แต่ช่วงนั้น ท่านก็กุมเกมอยู่ อย่างเช่นวังหน้าด้วย

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระมหาไชยวัฒน์ ไกยฝ้าย
วัน เดือน ปีเกิด	27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523
สถานที่เกิด	229 หมู่ 13 ต.กุดเค้า อ.มัญจาคีรี จ. ขอนแก่น 40160
ประวัติการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2547
สถานที่ทำงาน	วัดเทพศิรินทราวาส อ.หลวง แขวงเทพศิรินทร์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร 10100
ตำแหน่ง	พระภิกษุ

